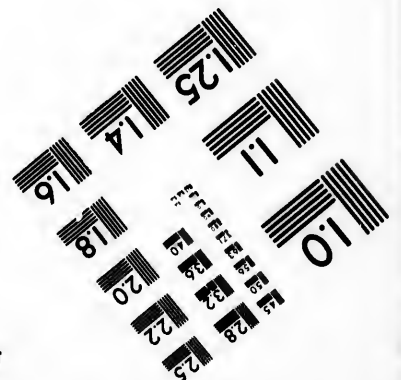
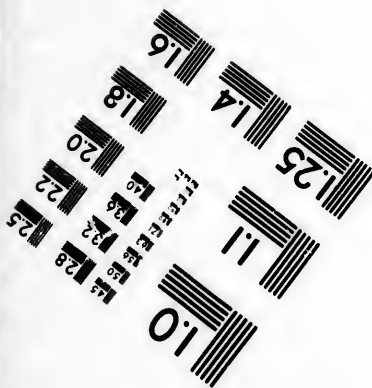
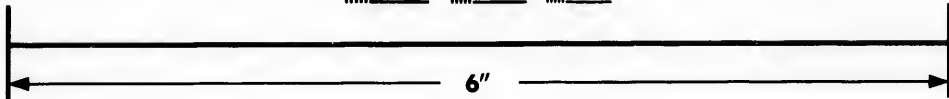
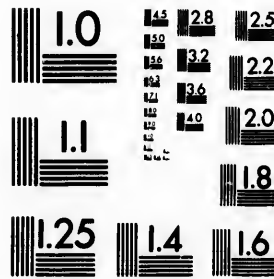

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1985

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured covers/
Couverture de couleur
- Covers damaged/
Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated/
Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing/
Le titre de couverture manque
- Coloured maps/
Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black)/
Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations/
Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material/
Relié avec d'autres documents
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/
La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure
- Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/
Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments:
Commentaires supplémentaires:

Irregular pagination : [1]- 36, [18], [1]- 112, 111-144, 143-161, 164-165, 164-300 p.
Various pagings.

- Coloured pages/
Pages de couleur
- Pages damaged/
Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated/
Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed/
Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached/
Pages détachées
- Showthrough/
Transparence
- Quality of print varies/
Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material/
Comprend du matériel supplémentaire
- Only edition available/
Seule édition disponible
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image/
Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	14X	18X	22X	26X	30X
☐	☐	☐	☐	☐	☒
12X	16X	20X	24X	28X	32X

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

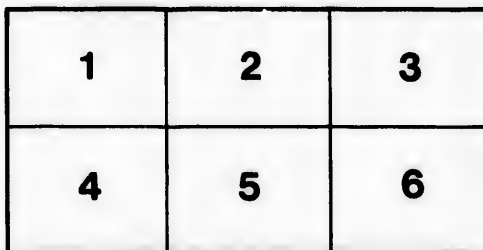
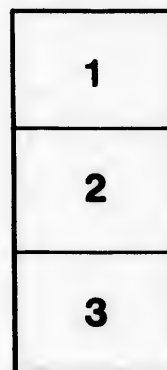
La Bibliothèque de la Ville de Montréal

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol \rightarrow (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

La Bibliothèque de la Ville de Montréal

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole \rightarrow signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

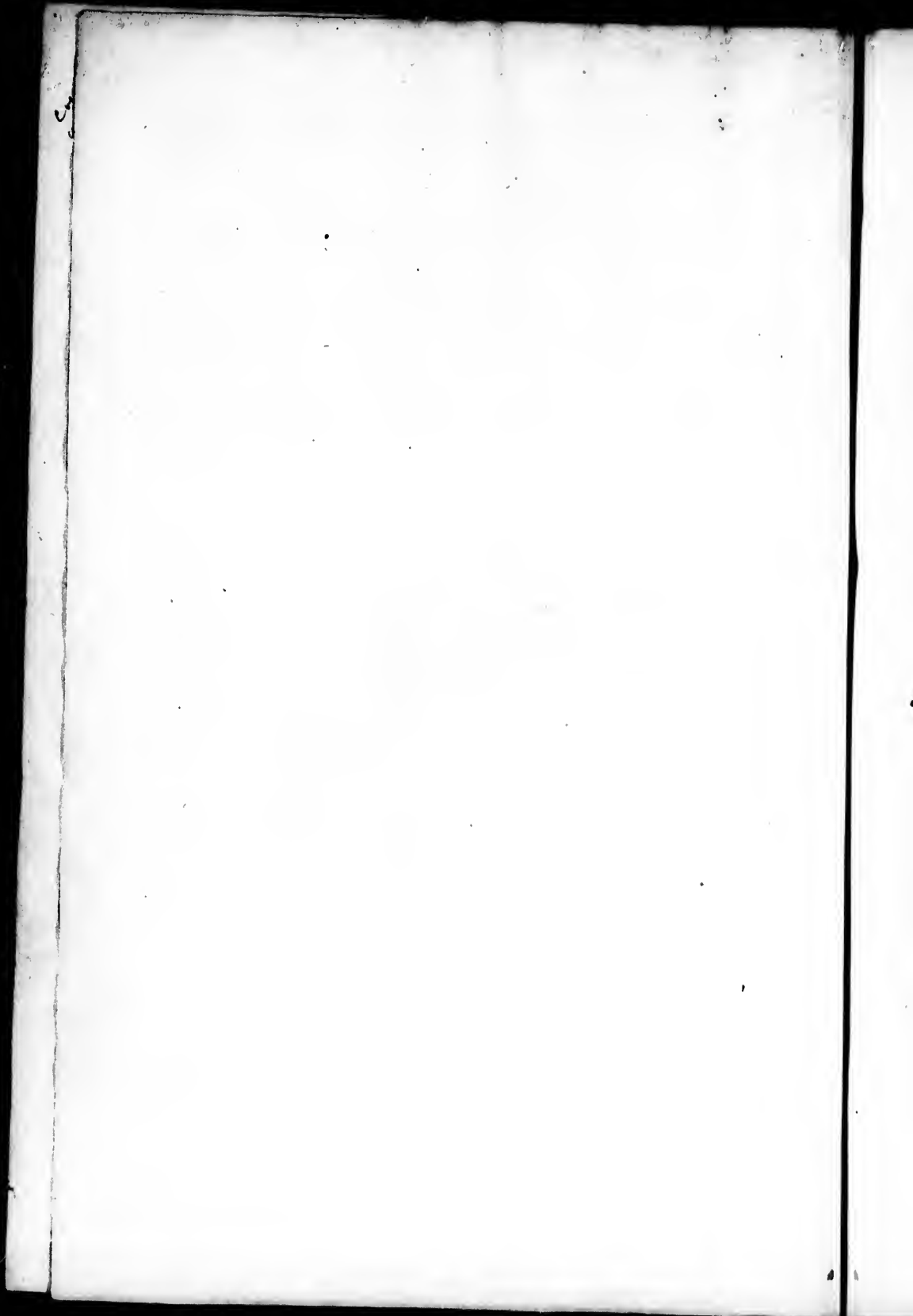
Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

rrata
o

elure,
n à

4-300 p.

32X

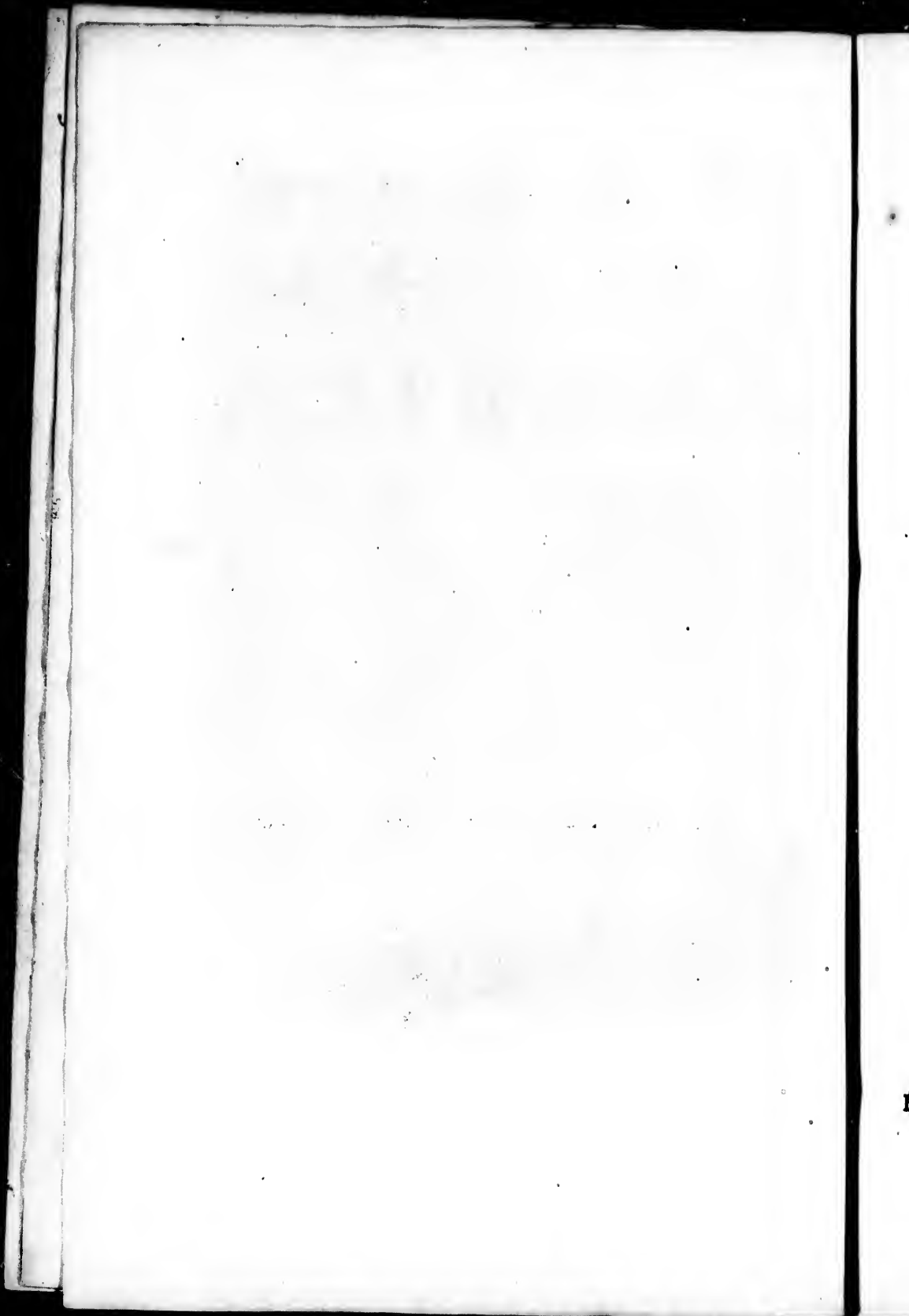
DE
Z E D E N
DER
W I L D E N
V A N
AMERIKA.
IN TWEE DEELEN.

Verfied met een groot getal curioſe kopere Platen.

ex ditbris

18. Schön Sculpt.

D E
Z E D E N
D E R
W I L D E N
V A N
A M E R I K A.

Z Y N D E

Eén nieuwe uitvoerige en zeer kurieuse Beschryving van derzelver Oorsprong, Godsdienst, manier van Oorlogen, Huwelyken, Opvoeding; Oeffeningen; Feesten, Danzeryen; Begravenissen; en anderé zeldzame gewoonten;

T E G E N

De Zeden der oudste Volkeren vergeleken, en met getuigenissen uit de oudste Grieksche en andere Schryverren getoetst en bevestigd.

DOOR DEN ZEER GELEERDEN

J. F. L A F I T E A U,

Jesuit en Zending in Amerika; in 's Fransch beschreven.

E E R S T E D E E L

Coelebris P. J. S. Meunier N. L. A. Coltrani

IN 's GRAVENHAGE,
By GERARD VANDER POEL, Boekverkoper.
MDCCLXXXI.

BALLE GAGNON

ADMIRAL

692933

I N H O U D VAN HET W E R K.

E E R S T E D E E L.

E E R S T E B O E K.

Ogmerk en Schets van het werk, vele Reyzigers hebben ons den aard en zeden der Amerikanen afgeschildert, maar zy hebben noch veel voor een naauwkeurig onderzoeker overgelaten, wat 'er van de geleerden die deze stof verhandelt voor oordeel te vellen is; de Schryver is vyf jaar Zending by de Wilden in Kanada geweest, heeft alles naauwkeurig zelf onderzocht, en voor 't overige met de ontdekkingen van een oud Jezuit die daar 60. jaren geweest had, zyn voordeel gedaan. De Algonkynsche spraak is de wyd uytgestrekte van Noorder-Amerika. *Dialektes.* De Schryver vergenoegde zich niet met de gewoontens en oefeningen der Wilden te kennen maar vergeleek die met de zeden der oudheyd. 't Een zet het ander licht by. *Tweede Hoofstuk.* Nuttigheyd van de Zeden en gewoontens van verscheyde volkeren te kennen. Wat een Reiziger be-oogen moet. Des Schryvers ongenoegen dat de meeste Auteurs de Wilden zonder Godsdienst verbeeld hebben. Dit gevoelen tegengeproken, 't geen den ongodisten zou begunstigen. Derhalven diende dit valsche denkbeeld vernietigt te worden. *Derde Hoofstuk.* Wat men bewyzen moet, de Godsdienst der woeste volkeren stemt volgens het gevoelen van onze Schryver, met dien der eerste tyden over een; namentlyk met dien der Phrygianen, Egiptenaren en Kretenzers, oorzaak van verwarring, de Godsdienst verbaastert, deze verdorventheyd is evenwel zoo groot niet of daar blinkt noch een naauwe Zedeleer. door. Groote overeenkomst tusschen het Heydendom en verscheide onzer geloofspunten. *Vierde Hoofstuk.* Voorbeelden daar van, hierom heeft men gezegt dat de Godsdiensten van het Heydendom door de Wetgeversuyt de Mozaïsche Boeken gehaalt waren, en getracht de gansche Heïdensche fabelkunde op Mozes en Sefora te huys te brengen. 't *Vysde Hoofstuk.* Dit gevoelen geeft veel vat om den waren Godsdienst aan te talten, want dan moet het gansche Heydendom voor Mozes zonder Goden en Godsdiensten gelceft hebben. De Wetgevers zullen beschuldigt worden van de menschen door een slaafsche yrees voor versierde Goden te hebben gebreidelt, van welke beschuldiging Mozes op het leest ook niet vry zou gaan. Dit gevoelen word derhalven wederlegt. *Zesde Hoofstuk.* Stelling van den Schryver, die alles op Adam en Eva te huys

huis brengt. Uit deze Stelling is geen nadelig gevolg te trekken. Maar veel eer een kragtig voordeel voor den Godsdienst. Daar kan maar een Godsdienst zyn, die met de menschen moet geboren zyn en zoo lang als zy duren moet. Deze Godsdienst aan onze eerste voorouders gegeven, is van geslacht tot geslacht aan allen overgegaan en overal verspreid. Hoe deze Godsdienst van tyd tot tyd heeft kunnen verbastert worden. *Zevende Hoofdstuk.* Wat de Ongodisten tegen dit gevoelen kunnen inwerpen. De Volkeren van Amerika hebben zekerlyk een Godsdienst. In de eerste tyden had de Godsdienst invloed op alle menschelyke handelingen. *Achtste Hoofdstuk.* Des Schryvers behandeling in de beschryving der Zeden en gewoontens. Alle de Zeden der Amerikanen hebben hun voorbeeld in de oudheid. Oorsprong der volkeren van Amerika. Wat den Schryver in het Artikel van den Godsdienst onderzoekt. Voetslappen van 't Joden en Christendom die de eerste ontdekkers van Amerika daar gevonden hebben. *Negende Hoofdstuk.* Burgerlyke Regering. Huwelyken. Opvoeding der Kinderen Huysbestier der Mannen. En Vrouwen. Onderzoekinge over de Tabak en Suiker. Wyze van Oorlogen. *Tiende Hoofdstuk.* Gezantschappen, Koophandel, Jacht en Viltch-vangst. Spelen en tydverdrijf. Ziekten, Genees-kunst, Dood, Begravenis en Rouw. Twee soorten van Genees-middelen. Natuurlyke en Beswering. In hun begraving der doden, is alles aanmerkenswaardig. Algemeen Feest der doden. Verhandeling over de Taal. Omgang met de Europeanen. Oorzaak van de Verbastering der Zeden van de Wilden.

T W E D E B O E K.

Ontdekking van Amerika. Kristoffol Kolombus ontdekt de Eylanden van den Zeeboezem van Mexiko. Amerikus Vesputius het vaste Land. De Geleerden opperen hier omtrent verscheide vragen. Amerika buiten twyffel by de Ouden bekend. Bewyzen hier van. Schryft de ontdekking daar van aan de Feniciers toe. Die langs de kusten van Afrika varende, door een storm na een Eyland in 't Westen gelegen gedreven wierden. Aanmerkelicke plaats van Pausanias. Zyn beschryving van de bewoonders der Saters Eylanden, komt met den aard der hedendaagsche Karaïben overeen. Hoe en langs wat weg Amerika heeft kunnen bevolkt worden. *Twede Hoofdstuk.* Gevoelens van Grotius. Amerika kan niet wel alleen door Schipbreuken bevolkt zyn. 't Is waarschyntlyk dat Amerika aan 't Oostelyk Tartaryen vast is. 't Geen evenwel beter door de ontdekkingen als door blotegiffingen zou bewezen kunnen worden. Bepaling van den tyd wanneer Amerika heeft kunnen bevolkt worden. De H. Schrift leert ons niet wat Landen de afkomelingen van den eersten Mensch, die zeer vermenigvuldigt moeten zyn, tot den Zondvloed toe bewoont hebben. Vergelyking van den Zondvloed met dien van Deukalion. Watervloed van Ogyges. Van de volkeren die in Amerika zyn gekomen. Oorzaken der veranderingen van woonplaatzen. Giffingen uyt de woorden der uyt-heemsche spraken. Kennelyke trekken die dienen kunnen om de
vol-

volkeren van Amerika te onderscheyden. Giffingen uyt de gewoontens. Amazonen. Daar worden hondenlaags noch / Amazonen gevonden. Mannen in Vrouwen Klederen. De onrecht door de Europeanen voor Hermafroditen aangezien. Vasco Nuynez de Balboa brengt een groot getal daar van wroedelyk omhuls. *Vijfte Hoofdstuk.* Giffing over den oorsprong der Kuriben van de Antilles. Van de Eskimenzers. Zy zyn veel blanker als de andere Wilden. Waar die naam van daan komt. Zy vermyden zoo veel zy kunnen allen omgang met andere natien. Wat hier van de oorzaak is. *Hexde Hoofdstuk.* Volgens het gevoelen van den Schryver. *Desde Hoofdstuk.* Reuzen. Dwergen. Verscheide wanschape Volkeren. Voorval waar uyt bewezen schynt te kunnen worden dat'er noch menschen zonder hoofden zyn. Het eerste voorval. Tweede voorval tot bewys hier van dienende. Hoe dit evenwel te verstaan is. *Sevende Hoofdstuk.* Giffingen over den oorsprong der Irokoizen en Huronen in Amerika. Vergelyk tusschen de oude Lycters en de Irokoizen van Amerika. Eerste over een komst. Tweede over een komst. Opperhoofdigheyd der Vrouwen by de Wilde volkeren. Nader blyken van gelykvormigheyd. Uytlegging van de plaats van Heraklides. Verklaring van de plaats van Herodotus. Geslachtrekening der Irokoizen. Hunne overeenkomst in zekere opzichten met de Joden. Hunne overeenkomst met de Lycters. Verandering der namen met de jaren. Wilden noemen elkander niet by de natien. Na hun namen te vragen is eenafront, wat uyt eenige gelykvormigheden zyn op te maken. Vrouwe Regering op veel plaatsen in zwang. By de Scythen, Sarmaten, Amazonen. By de Egyptenaren. By de Garamanten. By de Kantabers. By de Medersabers. By de Sparnaten. Aardige gewoonte van opvolging te Peru. *Achte Hoofdstuk.* Oorsprong der Lycters. Volk verspreiding der kinderen Isfet. Waar van zich zommige in Lycien ter neer zetten: De Volkeren van Lycien wierden eerst Myliers genoemd. De Lycters waren dappere Luyden. Een schrikkelyk voorbeeld hier van. Ander niet min yffelyk voorbeeld. Derde staaltje van hun wanhooop. Giffing hoe zy in Amerika kunnen gekomen zyn. *Negende Hoofdstuk.* Gevoelen van den schryver over den oorsprong der Amerikanen. Griekenland eertyds door Barbaren bewoont. Hellenen en Pelasgiers, twee verscheide Volkeren schoon dikwils met elkander verwart. Onderscheyd in hun levensaard. Met die der Volkeren van Amerika vergeleken. De Schryver geeft reden van zyn behandeling. Zedigheyd des Schryvers. *Tiende Hoofdstuk.* Wat men uyt de Wilden hun oorsprong betreffende halen kan. De Historie hunner Schepping. De Wolf. De Beer. De Schildpad. Drie voorname Irokoische en Huronsche gesachten hebben hun naam van deze Historie gekregen. Deze geschiedenis met de ware schepping vergeleken, met de Grieksche Fabelkunde. Zinnebeeldige verklaring daar van. Justinus des bloedgetuigens gevoelen. Wederlegt en op den val van Eva te huys gebragt. Nadere overeenkomst van de Fabel der Wilden met die der Grieken. Schoon standbeeld van Venus Urania op een Schildpad gedragen. Wat het volgens des Schryvers gevoelen betekende. De Schildpad by de

Ooster-Indianen in eren, om dat 'er hun God Vichnou in verandert was. De Vliegende Draak een Godheid by de Chinezen, komt uyt een Schilpadd voort. De Trogloditen bewezen de Schildpad Godsdienstige eer. In tegendeel verstrekte de Kelenofagen tot voedzel. De Wilden hebben eenige kennis van den Zundvloed. Maar met verdichtzelen vermengt. Van wat kant de Agniezen een der vyf Irokoische Natien volgens hun verhaal van daan gekomen zyn. De Irokoizen waar gelegen. Worden in hoge en lage onderscheiden. Zyn zoo eendragtig dat zy zeggen maar eene Tent uyt te maken, die zy de Irokoische Tent noemen.

DERDE BOEK, EERSTE HOOFDSTUK.

WAt denkbeeld men zich eertyds van de Wilden maakte. gedaante en gestalte der Wilden. 't Is moeijelyk van hun aard en verstand te oordelen. Hun gemoeds hoedanigheden. Hun gebreken. Uyt den aard luy en met weinig te vreden zynde, lachgen zy met het oneindig sloven der Europeanen. Schoon zy omgang met de Europeanen hebben, blyven zy evenwel hunne oude manieren aankleven. Die van Peru en Mexiko evenwel van dit algemeen denkbeeld uytgesloten, om dat zy by andere voor wel gemaniert gehouden worden. *Twede Hoofdstuk.* Noodwendigheyd enes Godsdienst, is met een het bewys van de waarheyd dat 'er een God is. Die in het hart van alle natien, anders zoo veel in Zeden van elkander verschillende, een gevoelen van Godsdienst ingeplant. Oorzaken der verbaftering van den waren Godsdienst. Die den zelve evenwel niet ten enemaal hebben kunnen uytroeyen. Het gevoelen der Ongodisten wederlegt. Gevoelen des Schryvers over de Zamenpraken van den Baron de la Hontan. Die 't eerst de landen van de Wilden bezocht hebben, hebben al te voorbarig van hun Zeden geoordeelt. Om de gewoontens van een Land wel te beschryven, behoort men de taal daar af te verstaan. De Wilden twiïten weinig om den Godsdienst. De Godsdienst der Wilden is dezelve als die der oude Barbaren. Eerste inwoonders van Griekenland, en Bachus Krysgezellen, namaals de stof der Heidensche fabelkunde. Wat de Kureten en Korybanten waren. 't Is moeijelyk den netten tyd te bepalen wanneer de ware Godsdienst verbaftert wierd. Het bygeloof en de quade neigingen van 't hart, oorzaak van deze verbaftering. Waar in de dwaling der Heidenen bestond. De grond der Godsdiensten bleef evenwel byna altyd de zelve. *Derde Hoofdstuk.* Van het voorwerp van den Godsdienst. Oorzaken van de vermenigvuldiging der Goden. De-Egiptenaren, schoon meester in de Beeldsprakige wetenschap, zyn egter de eerste vinders daar niet van. De eerste Kretenzers beroemen zich de offerhanden en verborgene plechtigheden uytgevonden te hebben. Alle de Godsdiensten in Oost en West-Indien voor zoo veel wy die kennen, zyn Beeldsprakig en Zinnebeeldig. Wat voor een denkbeeld de Heidensche Wysgeren van God hadden. Het zelve komt met dat der Afgodische natien die noch in wezen zyn volmaakt over een. Zommige natien houden den Donder voor de stem van het opperste

opperste Wezen. De Israëlitcn noemden den Donder ook Gods item. Schrik der Wilden voor den Donder. Zeldzaam gevoelen der Noorder-Amerikanen van den Donder. Areskoui, by de Huronnen een naam van het opperste Wezen. Men heeft de eigentlyke betekenis van dat woord nooit kunnen uytvorschen. Onze Schryver meent dat het zoo veel als Ares of Mars betekent. Chemiin, de naam van 't opperste Wezen by de Karaiben is misschien dezelfde als Chemmis, gelyk Pan van zommige genoemd word. Jao of Jupiter, word voor Jehova gehouden. *Vierde Hoofdstuk.* De Zon een Zinnebeeld van de Godheid. Waarom in de oude Kerken de Altaren na 't Oosten gerecht zyn. De meeste namen der Goden van 't Heidendom slaan op de Zon. Senekà's gevoelen van de Godheyd. De Zon is de Godheyd van de Volkeren van Amerika. De Inkàs van Peru wederlegt. De Inkàs van Amerika, en de Natches van Louisiana noemen zich kinderen der Zon. Zulks was by vele Volkeren gemeen. Adad of Benadad, Zoon van de Zon, was een gemene naam onder de Koningen van Syrien. De Huronnen verstaan door Areskoui, en de Irokoizen door Agriskoué, ook de Zon. Betekenis van enige andere namen die de Wilden aan het Opperste Wezen geven: Gilling van den Schryver waar de woorden Horus en Hora van afgeleyd kunnen worden. Alles, uytgezondert God en de Mans Perzonen, zyn in de Irokoische taal van het Vrouwelyk geslacht. Andere namen van Zon en Maan. Bendis by de Volkeren van Tracien de naam van Diana, waar van daan komt. Mendes of Pan was de oudste en grootste van alle de Goden. En kan van het zelfde woord afgeleyd worden. Diana werd ook voor de Zon gehouden. Venus Urania by de Perzen Mithra genoemd. Mithra is de Zon by de Perzen. *Vyfde Hoofdstuk.* In de eerste tyden wierd de Godheyd onder geen menschelyke gedaante verbeeld. Maar men rechte gedenktekens op ter eeren van het Opperste Wezen. 't Welk met voorbeelden bevestigt word. En by de Heidenen ook in gebruik was. Waar van mogelyk de gewoonte om de Pylaren en Altaren van de Kerken die men inwyd te zalven gekomen is. Waarom God zyn volk de hoogtens, geheiligde bosschen en gezalfde steenen verbood. Naderhand begon men Standbeelden en Afgoden in plaats van blote stenen op te rechten. Deze besloten beide kunnen, gelyk nog hedendaags die der Indianen. Gevoelen van den Hr. Hyde, dat de oude Perzen altyd de kennis van den waren God gehad, en nooit iets anders als hem aanbeden hebben. Dit gevoelen is enigermaten op de oudheyd gegrond. Doch word door den Schryver wederlegt. En met een voorbeeld opgeheldert. Begin en voortgang der Afgodery. De vleyery van 't volk voor hun Vorsten en de liefde der Kinderen voor hunne Ouders, gaven hier veel oorzaak toe. Aanbidding der beelden. De Wilden erkennen behalven het denkbeeld dat zy van 't Opperste Wezen hebben, noch verscheyde Geesten van een minder rang. Die Okke of Manitou genoemd worden. Deze eeren zy uyt een slaafachtige vrees. Zy bewyzen geen Goddelyke eer aan andere Planeten als aan de Zon. Zy hebben nog enige eerbied voor stene Pyramides, voor hoogtens en gewyde Bosschen. Be-

schryving van den Berg Olaimi. Kegels gewyze steen met een menigte van Geite vellen bedekt in den Tempel der Natches van Louisiana. Zodanig waren de Goden van de eerste tyden van 't Heydendom, met de vellen van de Slagt Beesten die men daar aan opgeoffert had bedekt. Volgens het gevoelen van den Schryver zyn de Pyramiden van Egipten ook met dit inzicht gesticht. Beroemde boom der Abenakis op de kusten van Nieuw-Frankryk. Die van hen zeer eerbiedig begroet en met geschenken behangen wierd. Zelfs na zyn val. De Volkeren van Brasiliën om hun Goden te bevredigen planten een stok in de aarde en leggen daar eenige offerhanden by. De meeste wilde Volkeren hebben geen Afgodenbeelden. *Zesde Hoofstuk.* Van den dienst. Aanbidding van 't vuur. Daar was byna geen deel van de bekende wereld daar de vuurdienst niet bekend was. Deze dienst is volgens de Heer Huët onlangs in Ierland eerst afgeschafft, en by de Guebren, Tartaren, Chinezen en Mexikanen noch in zwang. *Zevende Hoofstuk.* Onderzoek waar het woord Vesta van daan komt. Vesta zomtyds voor de Natuur of den Schepper van de Natuur genomen. Zomtyds voor een bijzondere Godheid. Men vind twee Godinnen van dezen naam, 1. de Vrouw van Saturnus. 2. Dezer beider dochter. Zy moeten wel onderscheiden worden. De Aarde is het Zinnebeeld van de eerste, die daarom met een Stede en Torenkroon op het hoofd verbeeld word. De tweede had het heilige vuur tot Zinnebeeld, 't welk om dat zy maagd was door Maagden most onderhouden worden. Zy had zelfs geen Beeltenis te Rome. De Romeinen hadden in de 170 jaren niet als ledige Tempels zonder Beelden. Reden hier van. Prytanea wat 't waren. Zy waren aan Vesta toegewyd. De Koningen van Perzien lieten een klein altaar en geheiligd vuur voor zich dragen. Onderzoek wanneer de Vestaalsche Maagden ingestelt zyn. Medea Priesteres van Hekate te Kolchos. En Ifigenia Priesteres van de zelfde Godin te Tauris. Hunnen Vestaalsche Maagden genaamt worden. Haar opoffering is een Zinnebeeld van haar opgeofferde Maagdom aan Diana. Daar is veel overeenkomst tusschen haar en Jestas dochter. Aspasia Priesteres van de Zon, of volgens andere van Diana. Vestaalsche Maagden in Griekenland. Plutarchus wederlegt. Mannen die een kuich leven lyden tot den dienst van Vesta geschikt. *Achste Hoofstuk.* Heilig vuur in Amerika. Men vind geen overblyfzels van Tempels by de trokoizen en Huronnen. Het vuur hunner haartsteden dient hun in plaats van Altaar. De Natien het dichtst aan Azien grenzende hebben Tempels daar het heilig vuur onderhouden word. Zy hebben meest een ronde gedaante en waarom. Tempel der Natchez met desselfs heilig vuur beschreven. De Parten gingen nooit ten stryd zonder de Zon met een soort van gehuil te begroeten. De Tempel der Natchez is langwerpig. Vestaalsche maagden te Peru. Beloofden een eeuwige kuisheid. Indien een van deze haar gelofte overtrad wierd de gansche stad het onderste boven gekeert. Doch hier was geen voorbeeld van. De Vestalen van Mexico hoefden zich maar voor een jaar te verbinden. Hoewel er andere waren die voor haar leven lang gelofte deden. Haar ampt, bezigheden en levenswyze beschreven.

Eylanden door enkele Vrouwen bewoont. Gevoelen des Schryvers hier over. 't Is onzeker of alle de verscheidene natien van Amerika haar Vesttaalsche Maagden gehad hebben. *Negende Hoofdstuk.* Vestale by de Irokoizen, ging nooit uyt haar hutte. Haar noodruft wierd haar door een kleinen jongen gebragt. Carthier wederlegt. Affschaffing der Vesttaalsche Maagden onder de Irokoizen. Mannen die gelosten van kuisheyd by de Irokoizen gedaan hadden. Historie van een Huronschen Kluizenaar. Pyajen, of Waarzeggers der Karaiben hoeven zich op zommige tyden maar van de Vrouwen te onthouden. *Tiende Hoofdstuk.* Van de Offerhanden. De Offerhande is te gelyk met de Godsdienst opgekomen, en zoo wyd als de volkeren die een Godsdienst hebben verspreid. In 't begin waren de Offeranden eenvoudig, bestaande niet als uyt wat Vruchten, Kruiden, en wortelen. Maar met de Rykdommen namen zy in pragt toe. De Wilden offeren nog het kooren van 't veld, en de Dieren die zy vangen. Zy werpen Tabak in 't vuur ter eeren van de Zon. En in de Meiren en Rivieren ter eeren van de Geesten die daar 't gezag over hebben. Andere Offerhanden van verscheidene wilde Natien. De Mexikanen offerden zelfs menschen op. Offering der eerstgeboorne aan den Koning in Florida. *Elfde Hoofdstuk.* Bacchus-feesten der Ouden. Waartoe ingestelt. Afbeelding der Bacchanaal-feesten. Zy wierden om hun ongeregelheden te Rome afgeschafft. Aanmerkelyke woorden van Strabo. Beschryving van een Offerande der Argonauten. De Helden offerden zelfs als zy wilden. Wat den Goden van de slacht-offers aangeboden wierd. Van het overige wierd een gaitmaal gehouden. Deze gaitmalen geschiedden by de Egyptenaren met veel gematigheid. De meeste Volkeren die de Bacchanaal-feesten hielden, maakten geen gebruik van wyn. De Perzianen dronken ten tyde van Crezus niet als water. De Scythen hadden geen wynstok. Gelyk zulks van verscheide andere Natien kan bewezen worden. Zober gebruik des wyns. Te Heliopolis in Egipten dorkten de Priesters die niet in hun Tempel brengen. De andere Egyptische Priesters dronken die heel weinig. De wyn oudtyds in Griekenland en in Italien vervloekt. Eschilus van Athencus beschuldigt de Zeden der Grieken bedurven te hebben. *Twaalfde Hoofdstuk.* Van den zang en de dansen die de offerhanden verzelden. Venus mogt te Lacedemon niet als gewapent verbeeld worden. Holen op Parnas aan Bacchus toegewyd, daar men alle twee jaren de Bacchanaal-feesten vierdde. De bergen van Tracien waren beroemder om hun Hypokreen als om hun wynen. Gevoelen van den Schryver dat de Muzen en Bacchanten enerlei waren. Muziek en dans by de ouden hoog geacht. De zang zomtyds van den dans afgescheiden. Pyrrische dans meest by de Orgia gebruikt. Twederlei soort hier van. Hyporchematische dans. *Dertiende Hoofdstuk.* Speeltuigen. Moejelykheden die men in die te beschryven ontmoet. Twederlei soorten van speeltuigen in de Orgia van Bacchus en de Moeder der Goden gebruikt. De Lier aan de Godsdienst en voornamelyk aan de Voorzegging toegewyd. Evoë der Bacchanten. De Oorlog is de grootste hertstocht der Wilden. Bewys dat de Areskovi der Huronnen de Arcs of Mars

van Thracien is. De Irokoizen en in 't algemeen alle de Wilden stemmen met de Volkeren van Thracien in vele zaken overeen. Deze overeenkomst in de Offerhanden aangewezen. In de speeltuigen. Beschryving van de Trommel der Wilden. Ander zoort. Die van de Brazilianen. Zommige Schryvers gevoelen, dat de Brazilianen ze als een Godheid aanzien. Gelyk de Ouden een Godsdienstige eerbied voor de Ratel van Izis, voor de Lier van Apollo, en voor de Boom van de Godin van Frygien hadden. Nader overeenkomst van de Maraka met de Ratel van Iris. De Godin Clatra. De Ratel is de Rombus der Ouden. De Heer Spon tegen Vader Montfaucon verdedigt, dat zyn *Clatra* Iris is. Iris werd met een halve maan verbeeld. De Osiris en Izis der Egiptenaren zyn de Apollo en Diana der Grieken. De Irokoizen en andere Wilden maken hun Ratels op tweederhande wyzen. De eerste is een rondē of peers gewyze Kallebas. De andere een droge Schildpad. Die zē met greintjes porcelein vullen, en daar ze een stok in steken. Dit speeltuig schynt het zelve als de Testudo der Dichters, of de Lier van Apollo te zyn. Kinkhorens gelyk die der Tritons, by de Karaiben in gebruik. Als ook Bokkehorens, daar men de Saters zomtyds mee verbeeld. Gelyk nog verscheide andere speeltuigen.

Veertiende Hoofdstuk. Van de Bedienden van Bacchus. Van de verborgentheden. Schrikkelyke Eden die men de Ingewyde doen liet. Optelling der beroemdste verborgentheden. De Inwyingen waren een Oeffen-School van Godsdienst en Deugd. *Vyftiende Hoofdstuk.* Wat men in de verborgentheden in acht moet nemen.

1. De Zinnebeelden. 2. De Proeven. 3. De verborgentheden van de Goddelyke Werking. Van de Zinnebeelden der verborgentheden. Daar zyn'er die de gantsche Historische Godgeleerdheyd, en al de Goden van de Fabel op Mozes hebben 'thuys gebragt. Onze Schryver is niet 'teenemaal van dit gevoelen. En meent dat veel daar van op Adam en Eva te huis gebracht kan worden. Versterkende zyn gevoelen met St. Clemens van Alexandrie. Verscheide trekken van overeenkomst. De slang was van allen tyden een Zinnebeeld van den Godsdienst. Slangen in de Tempels opgevoed. Nadere trekken van overeenkomst. Até uyt den Hemel gejaagt, en de Boom van den tuyn der Hesperiden, die door een altyd wakenden Draak bewaart wierd: zyn klare Zinnebeelden van Adam en Eva uyt het Paradys gebannen, en van den vrucht van den Boom des Levens berooft. Hierkules, Apollo, Perseus Zinnebeelden van den Verlosser. *Zesfiende Hoofdstuk.* Vervolg derzelve stof. Bacchus word in de Fabelkunde ook de Zoon van een Maagt genoomt. Nimpf wat by de Ouden betekent. Proserpina is dezelve Godheid als Diana, Minerva, de Jonge Vesta en de Jonge Iris. Historie harer beswangering. Bacchus, Horus en Apis waren dezelve Godheyd. Alta-Entie, naam van de Vrouw die uyt den Hemel gejaagt wierd volgens het gevoelen der Huronnen. En is de Grootmoeder van hun God Tharon-Hiaouagen. Vergelyking van de zelve met Eva. Atahokan is God de Schepper in de Fabelachtige Historie der Algonkynen. Ata beroemde Waarzegger by de Brazilianen. Hy was de Klein-Zoon van een Maagt. Atabeira, naam van de

Moe-

Moeder der Goden op de Spaansche Eylanden schynt van Atabirius toenaam van Jupiter afgeleid. *Zeventiende Hoofdstuk.* Vervolg der zelve stoffe. Vreemt gevoelen der Karaiben als het Eklips in de Maan is. Wondere gebaarden der Peruvianen, wanneer de Maan in zwyn viel, om haar weer te doen bekomen. Vreemt gevoelen der Indianen omtrent den Maan-swyn. Zy maken een groot geraas met Ketels en Trommels om haar te redden. De Ouden sloegen in die gelegenheid ook op kopere Bekkens, om de maan in haar nood by te staan. Zinnebeeld uyt de Openbaring hier na zwemende. Uytlegging daar van. *Achtiende Hoofdstuk.* Godsdienstige oeffeningen. Vergelyking van de Tybarenen, met de Galibis, Karaiben, Brazilianen, &c. Vreemde levenswyze der mannen wanneer hun Vrouwen in de kraam leggen. Na een vasten van zes weken gedaan te hebben rechten zy een gastmaal aan. De genodigden kerven zyn huid en vryven peper in de wonden. Dan brengt men hem weer te bed, en zyn vasten duurt nog zes maanden. Hy durft ondertuschen noch gevogelte noch visch eten. Deze zoo strenge vasten is voor den eerstgeboornen. De geboorte van andere kinderen komen hem zo duur niet te staan. Plechtigheid van het kind een naam te geven. Afzonderingen der vrouwen en jonge dochters ten tyden harer maandstonden. Hoe by de Gueters geschieden. Hoe by de Negers van Guinea. Badinger Wilden. *Negentiende Hoofdstuk.* Inwyingen tot de verborgentheden. Twee verscheide staten der inwyingen. 1. Van verzoening. 2. Van Heiligmaking en volmaaktheid. Wat 'er in den staat van verzoening omging. Strenge vasten. Middelen die zy aanwenden, om de kuisheyd te bewaren. Hoe de verzoeningen en zuiveringen van misdaden geschieden. Verborgentheden van Samothracien. Wassing en Reinigingen. De verborgentheden van Mithra. Geeseling in de verborgentheden van Elufina. Feest ter eeren van Diana Orthia. Inwyingen der Luperkalen. Waar in de volmaaktheid bestond. Verscheide trappen in de inwyingen. Die in 't geheel niet ingewyd waren wierden voor godloze menschen aangezien, en mochten in den tempel van Ceres niet komen. *Twintigste Hoofdstuk.* Toepassing van het geen van de inwyingen der Ouden gezegt is op de Amerikanen. Inwyingen der Noorder-Amerikanen. Aanmerkingen van onze Schryver over dit verhaal. *Een-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwyingen der Karaiben. Inwyingen der volwasse Vryfters in Brazilien. Maire Monan, de naam van den Opperste God van Brazilien. Godsdienstige plechtigheden van Florida. *Twe-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwying van een Krygsknegt. *Drie-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwying van een Kapitein. *Vier-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwying van een Kapitein-Generaal. *Vyf-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwying van den Inka van Peru. *Zes-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwying der Ridders te Mexico: *Zeven-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwyingen der Koningen van Mexico. Aanspraak van den Koning van Teskuko aan Monte-Cuma op den dag zyner kroning. *Acht-en-twintigste Hoofdstuk.* Inwyingen van de oude Ridders in Europa. Deze Ridder-order was in hoge achting. In tyden van Oorlog zag men de strengheden der plechtigheden door de vingeren. Ridders van 't bad, waarom zoo genaamt.

* *

Ne-

Negen-en-twintigste Hoofdstuk. Inwying van een Priester by de Zuider-Amerikanen. *Dertigste Hoofdstuk.* Inwying van een Priester by de Moxen en de volkeren van Paraguay. *Een-en-dertigste Hoofdstuk.* Inwying der meeste Volkeren van het Noorder-Amerika. Zy hebben groote achting voor den Maagdelyken staat. En schryven daar byzondere hoedanigheden aan toe. Zelfs tot zo verre dat zy wanen dat de planten en andere geneesmiddelen door kuische handen willen toebereid worden, zoo ze goede werking doen zullen. Plechtigheden om Priester te worden onder hen. De Wilden hebben veel van hunne strenge gewoontens verloren. *Twe-en-dertigste Hoofdstuk.* Van de Theurgia of de gemeenschap met de Goden. *Drieëndertigste Hoofdstuk.* Laatste Inwying van een Karabisch Priester. Zamenpraak tusschen den Toekom, den Waarzegger en den Geest. *Vierendertigste Hoofdstuk.* Aanmerkenswaardige trekken van de Oudheid in de Inwying van een Karabisch Priester. De Ouden waren van gevoelen dat de Goden hun deel van de Offerhanden namen. Gewoonten der Ouden van leggende te eten met die der Wilden vergeleken. Verscheide zoorten van Tafelbedden. De Wan was een geestelyk Zinnebeeld in de verborgheden van Ceres en Bacchus. Des Schryvers gevoelen wat de Wan beduid. *Vyfundertigste Hoofdstuk.* Oorzaken en oorspronk van de Tovery. Des Duivels list en den mensch te beguighelen. God laat den Duivel toe den mensch te beproeven. Zoroaster uitvinder der Tovery. Berofius schryft die aan hem toe. *Zesendertigste Hoofdstuk.* Verscheide zoorten van wigchelry. Wie by de Lyciers Apollo was. De Volkeren van Amerika geven veel geloof aan dromen. *Zevenendertigste Hoofdstuk.* Denkbeeld van de ziel. De Wilden zouden zeer verlegen staan als men hun vroeg wat de ziel was, om daar een klare beschryving van te geven. Zy gebruiken dezelfde woorden om de gedachten van de ziel uit te drukken. Zy schryven den Dieren reden en verstand toe. En geloven dat der zelve Ziel hun lichaam overleeft. De Egyptenaren beproeven de Vogels en andere dieren met veel vlyt. De Latynen hebben die zomtyds nagevolgt. De Ziel der Wilden heeft meer vryheid als de onze en gaat zomtyds om een luchje. Dreevig omkomen van Hermotimus van Klazomene. Tempel ter zynner eeren te Klazomene opgerecht, daar geen Vrouw in komen mogt. *Achtendertigste Hoofdstuk.* Wigchelry door het Dromen. Alle Dromen zyn niet eveneens. Noodschikkelyke Dromen. Zy menen dat het geen daar zy van gedroomt hebben een verband met hun leven heeft. En rusten niet voor zy het hebben. Waar dit verband van daan komt. 't Zou schande onder hun zyn, iemant het gedroomde te weigeren. Wonderlyk voorbeeld hier van. Onder dit dromen speelt veelyds veel schelmery. Voorbeeld hier van. Een Wildeman en een Franfchman dromen om fryd. Zy maken een verdrag om niet meer te droomen. *Negenendertigste Hoofdstuk.* Feest der Dromen. Vergelyk daar van met een oud gebruik der Oosterlingen, met de Bacchanaal en Saturnusfeesten der Ouden en onze vastenavonds-vermaakelykheden. Hoe by de Wilden genoemd. Beschryving daar van. Zy vermommen zich.

Zy

Zy laten de gene die ze ontmoeten raden wat het voorwerp van hun dromen is. Die het geraden heeft moet den wensch van den Vermomden voldoen. Men overlaatzte met geschenken. Des Schryvers gevoelen waar dit feest zyn oorsprong van heeft. Feest der Lantaarnen by de Chinezen. Uit kracht van dezen Ojaron kunnen zy zich herscheppen en van de eene plaats na de andere varen. De eene mensch word meer van de Geesten begunstigt dan den ander. Sajotkatta en Agotfinachen, wat voor menschen zyn. Agotkon, Ojajen, Bojes, Pages, dus worden de menschen genoemd die met de Geesten omgang hebben. *Veertigste Hoofdstuk.* Wigchelary of voorzegging door den Geest verrukking en wat men daar van denken moet. Arendiouannen en Agotfinachen of Waarzeggers. Wat tot hun ampt hoort, en waar zy zich mee bemoejen. Agotkon: dus worden zoo wel mannen als vrouwen genoemd die iemant betoveren door de vrouwen 't meest verdacht aangehouden worden. Des Schryvers gevoelen ontrent de Toverry en bezwingen. De Orakels hielden na de komst van Christus niet volkomen op. En zyn in de landen daar de Afgodery heerscht nog niet opgehouden. Getuigenissen van Leri Rochefort. Twee Protestantsche Predikanten ontrent de Zuider Amerikanen en Mexicanen. Bekering van Mumberton, hoofd der Sourikezen. Reden die dezen Wigchelaar van zyn bekering geeft. De Jonglers of Priesters van de Wilden van Noord-Amerika zyn enkele bedriegers. De Schryver wil dit evenwel niet volkomen toestaan. Overeenkomst der Jonglers met de Besweerders der Ouden. Zy verschillen niet als in het oogmerk. Nader overeenkomst. Iemant by de Ouden aan Toverry schuldig of daar van verdacht zynde wierd voor eeuwig uyt den Tempel Cheres gebannen. *Een-en-veertigste Hoofdstuk.* Hun bezwingen en hulp middelen daar tegen zyn van den zelve aart als die der Ouden. Hoe de vreemde geeft de Jonglers handelt. Zy hebben in die Geest verrukking geen gevoelen van al het quaad dat men haar aandoet. Zonderling geval van een Fransch Officier aan den Schryver verhaalt. *Twe-en-veertigste Hoofdstuk.* De Abenakis en de Algonkynen zeer tot de Pyromancy of waarzegging door 't vuur genegen. Hoe die in zyn werk gaat. Zy kunnen 't zelfs na dat zy Christenen geworden zyn niet verlaten. Geestig antwoord van een Wilde Vrouw aan een Zendeling. De Zuid-Amerikanen vrezen alle voor den Duivel. Men kan geen ergere naam by hun hebben als te kunnen toveren. Bezwingen by de Irokoizen zeer gemeen. Schonnonkouiretsi een beroemt Kluizenaar. Ontdekt de bezwingen van een Oud Wyf en haar Zoon en doet die ophouden. Vergelyking van alle de voor verhaalde zaken met de oudheid. *Drie-en-veertigste Hoofdstuk.* Van den staat der Ziel na de Dood. Gevoelens der Heidenen over hunne verborgentheden in inwyingen. Wat ons geloof ons wegens ons uyerste end leert. *Vier-en-veertigste Hoofdstuk.* Dichters-Hel. De Wilden stellen vast dat de Ziel onsterfelyk is. Het Land der Voorvaderen. Hoe de Hel by de Dichters beschreven wierd. Waar deze Fabel haar oorsprong van gekregen heeft. Des Schryvers gevoelen hier ontrent. Ieder Natie heeft een Hel, die ze na haar eige zinlyk-

heid beschryft en plaatst. Waar de Wilden het land der Voorou-
 ders of der Zielen plaatzen. Hun beschryving daar van. Fabel
 der Wilden, na die van Orfeus gelykende. Verscheide foor-
 ten van woonplaatzen in het Zieleveld. Dit had by de Ouden
 ook plaats. *Vyfenveertigste Hoofdstuk.* Woonplaats der Zielen
 in den Melkweg. Plutarchus plaatste het verblyf der zielen in de
 Maan. Verscheide Natien van Amerika noemen den Melkweg
 den weg der zielen. De Melkweg in eenige Provincien van Frank-
 ryk by 't gemeen de weg van St. Jacob genoemd. *Zes en veer-
 tigste Hoofdstuk.* Gelukzaligheid der Zielen. Wat de Ouden daar
 van gedacht hebben na de Platonische wysgeerte. Gevoelens der
 Wilden hier ontrent. De Plyaden by de Irokoizen, de danslers
 en danssereffen genaamt. *Zeven en veertigste Hoofdstuk.* Ziels
 verhuizing. Wat Pythagores aanlyding gegeven heeft om dezelve te
 geloven. Wat de Wilden hun gevoelens hier ontrent is. De In-
 diaansche Brachmannen achten zich gelukkig te sterven als zy een
 koe by de staart hebben. *Acht en veertigste Hoofdstuk.* Van de
 tekens van 't Joden en Christendom die men in Amerika gevon-
 den heeft. Gevoelen van zommige dat de tien Stammen van Israël die
 gevankelyk na Medien gevoert wierden na de nieuwe wereld zyn
 overgegaan komt den Schryver onaanneemlyk voor. Akosta
 looghent de besnydenis van de bewoonders van Jukatan. Waar
 uyt dit gevoelens ontstaan is. De besnydenis by verscheide Natien
 in gebruik. Wederlegging van 't gevoelens van den overtocht der
 Joden na Amerika. Alle volkeren zoo wel Joden als Heidenen
 hadden eenige Godsdienstige oeffeningen gemeen. Als ook eenige
 gewoontens van het burgerlyk leven. Maar eenige gewoonten van
 Amerika stryden rechtstraats tegen die der Isracliten aan. 't Is niet
 waarscheinlyk dat de Joden hun weeten taal en kennelykfte gewoon-
 tens zullen verlaten hebben om die der Heidenen te omhelzen.
 Het zeggen van Petrus Martyr en Herrera belluit niets. Loute-
 ringen met water tot verzoening der zonden in beide de Indien ge-
 meen. Heiligheid des waters van den Ganges en andere Rivieren.
 De Biegt in Siam, Japan, en andere Staaten van Indien in gebruik.
 Aardige wyzen van Biechten. *Negen-en-veertigste Hoofdstuk.* Van
 de eerbied voor het Kruis in Amerika. Getuigenis van Petrus
 Martyr dien aangaande. Van Lopes de Gomara. Van Garcilasso.
 Van Antoni Ruiz. *Vyftigste Hoofdstuk.* De Vader Christiaen le
 Clerc heeft dit ontzag voor 't Kruis in Amerika eerst aangemerkt.
 Een lange plaats uyt den zelve aangehaalt. Giffing over der oor-
 sprong der Kruisaanbidding onder de Amerikanen. Aanmerking
 over de stelling van Vader le Clerc dien aangaande. *Een-en-vyftig-
 ste Hoofdstuk.* 't Verhaal van Vader l'Allemand. En Vader Ri-
 chard. Die niets van deze aanbidding van 't Kruis rept. Vader le
 Clerc spreekt zich zelve tegen. Oordeel van onzen Schryver over
 deze verhalen. Door den brief van een Zendeling bevestigt. Wat
 men van het verhaal van den Inka-Garcilasso denken moet. *Twe-
 en-vyftigste Hoofdstuk.* Twee nieuwe aanmerkingen van onzen
 Schryver. 1. Dat het Kruis geen onseilbaar teken van het Chri-
 stendom is. 't Was ook een Zinnebeeld van de verborgenheden van
 Iris.

Iris. Men vind het by na op alle de gedenk stukken die 'er van de pracht van 't oude Egipte over gebleven zyn. 't was ook een heilig Zinnebeeld by de Feniciers. Wat zommige Schryvers hier uyt befloten hebben. De Tau of T had in de oude Hebreeuwse letters de gedaante van een Kruis. Het kruis by de Egiptenaren een Zinnebeeld van het eeuwig leven. De T. by de Grieken een heilzame letter. Maar de O of Th een onseilbaar teken van veroordeling. Wat men hier uit zou kunnen besluiten. *Drie-en-vyftigste Hoofstuk.* Vervolg van de voorgaande stof. Vescheyde heylige beeld spraken in de verwoesting van den Tempel van Serapis gevonden waar onder vele die de gedaante van een Kruis hadden. Verschil hier over tusschen de Christenen en Heidenen. De Egiptenaren hadden het kruis onder de starren geplaatst. By de Chinezen staat het kruis ook hedendaags onder de beeldsprakige letteren. De Opper Priester der Tartaren voert den naam van Lama, dat is te zeggen het kruis. *Tweede Aanmerking.* De Schryver geeft deze laatste aanmerking niet hoger als eengiffing op. De meeste Schryvers getuigen de overlevering vande west Zuidelyke Amerikanen, dat zy door een vremdeling van de Westersche kusten van Europa komende onderwezen zyn. Maar dit is geen vast besluit dat St. Thomas daar het Evangelium verkondigt heeft. *Vier-en-vyftigste Hoofstuk.* Besluit van het artykel van den Godsdienst. De Godsdienst vooreen in alle menschelyke zaken gemengt. Maar tegenwoordig weten de Wilden geen andere reden van hun doen te geven, als dat zy het zoo van haar Voorouders geleert hebben. De Godsdienst heeft by alle Volkeren een en den zelfden oorspronk gehad en is in den beginne zuiver en heilig geweest. Maar naderhand door ondeugd en onwetenheid verbasterd. Besluit dat de Grieken en de Romeinen al zoo zeer te laken zyn als de Wilden.

V I E R D E B O E K.

Verscheide soorten van Regering. Eenhoofdige Regering. *Tweede Hoofstuk.* Olygargale en Aristokratische Regering. Rhadamantis eerste vinder van dit slag van Regering. Verscheide die den naam van Minos gevoert hebben. Lykurgus voert die Regering te Sparten in. De Wetten der Kretenzers en der Lacedemoniers quamen zeer wel over een. Lykurgus boezemt zyn lands lieden een diepe eerbied voor de oudheid in. De Wetten der Kretenzers wyd en zyt verspreid. *Derde Hoofstuk.* Vrouwe Regering. *Vierde Hoofstuk.* Regering der Lyciers. Lyciarch of opperhoofd der Lyciers. De Romeinen zich meester van Azien gemaakt hebbende handelen hun gunstig. De reden waar van. Heraclides van Pontus wederlegt. De Lyciers hadden door de nabuurschap van de Volkeren van Griekenland hun Zeden veel beschaaft. *Vyfte Hoofstuk.* Regering der Irokoizen en Huronnen. Vergelyking hunner Regering met die der Lyciers. Van de geslachten of stammen. Drie geslachten by de Huronnen en Irokoizen. Deze zyn zoo veel als eertyds de stammen of tribus. Giffingen waar de naam Tribus schynt van daan gekomen. Zinnebeeldig: verklar-

ring van de Chimeer. Deze Fabel van andere Schryvers anders uytgeleegt. Hoe de Hr. Bochard die verklaart. Overeenkomt van de gewoonten der Ouden met die der Wilden. *Zesde Hoofdstuk.* Van de Hoofden. Namen der Hoofden. Eerste naam. Tweede naam. Pan by de Mendiciers onder de gedaante van een Bok verbeeld. Derde naam. Alle de Hoofden hebben geen gelyk gezag. De Waardigheyd van Opperhoofd is voor het leven van een Man en erfelyk in zyn hut. Boom oprichten wat is. Hoe een Hoofd verkozen word. Het eerste geboorten recht heeft hier altyd geen plaats. Deze verkiezing is altyd met feesten en plechtigheden verzelt. Zoo de verkoorne nog te jong is om zelfs te heerlichen, word hem een Regent toegevoegt. Gezag der Opperhoofden. Zy hebben geen tekens die hen van 't gemeen onderscheiden. De Raads vergaderingen worden in hun hut gehouden ten zy 'er een gemeene raadshut is. *Zevende Hoofdstuk.* Van de Agojanders. Met de Eforen te Lacedemon vergeleken, en de Kosmen op het eiland Kreten. Rojander hoofd der Agojanders. Ieder huisgezin heeft er een, hun ampt. De Raad. De Krygsknegten. Maatschappyen. *Achste Hoofdstuk.* Van de Raadhoudinge. De Vrouwen houden eerst Raad vooraf, en verwittigen dan de Hoofden wat zaken er op 't tapyt zyn. De Krygsluiden houden ook raad apart over de zaken die hen betreffen. Geheime en openbare Raadhoudinge. Het vuur van den Raad brand altyd. Wanneer die Raad-vergaderingen gemeenlyk gehouden worden. Millelyk figuur die zy onder 't Raadplegen maken. Zedigheid der Hoofden. Hun wyze van raadplegen. Zy vallen elkander niet in de woorden. Hun yver voor 't gemeene bett. Deze regel is evenwel niet zonder uitzondering. Hun doorllepe Staatkunde. *Tiende Hoofdstuk.* Van de Rechtsplegingen wat zaken er te verhandelen vallen. Geldzaken. De geschillen der Wilden zyn kort van duur, hun bezadigheid. Om een quade zaak uit te voeren moeten zy zich dronken drinken of ten minten veinzen. Halszaken. Hun gewoontens hier in met die der Joden vergeleken. Zoo iemand van haar familie dezelve door zyn boze bedryven onteert, ontdoen zy zich van hem. Wrede wyze van de Gryzaarts omtebrengen, wanneer die door den ouderdom onnut tot het leven geworden zyn. Voorbeelden hier van in de Oudheid. Dit gebruik is noch meer by de Algonkynen en de andere omfwerende Natien in zwang. Hoe het gaat wanneer de moord aan een perzoon van een andere hut, van een andere stam, van een ander dorp, of uytheemfche Natie gepleegt is. Men zoekt de beledigden met geschenken te pagen. De negen eerste worden de Bloedmagen ter hand gestelt. Wat zy by het overleveren van ieder geschenk zeggen. Waar toe de andere dienen. De wetten over een moord waren eertyds veel strenger. Wanneer de geschenken geen genoegen geven leveren zy den misdadiger met een tot een slaaf over. Zeldzame Historie. Hoe men iemand wiens dood de Raad besluten heeft doet omkomen. Lof hunner Rechtspleging. *Elfde Hoofdstuk.* Van de Staats-zaken. Van het porcelyn. Dit porcelyn kan met een als een soort van geld aangezien worden. Tweederly soort van porcelyn. 't Eene wit 't welk het gemeenste

is. 't Andre donker violet. *Twaalf-de Hoofstuk.* Van de schatkist. De snoeren porcelein worden op verscheide wyzen gemaakt. Hier worden alle zaken me verhandelt in Noorder-Amerika. Nachten in plaats van jaren gerekent. *Dertiende Hoofstuk.* Van de plechtige vergaderingen. Lykurgus beveelt zyn onderzaten de feesten aan. Hoe dese Gastmalen te Lacedemon gehouden worden. De Particulieren hielpen die hoofd voor hoofd bekostigen. Waar van het voornaamste gerecht een soort van bry of zwart vleeschnat was. De jongelingen kregen een stuk vleesch dat maar half zoo groot was als dat der Ouden. De beste brokken waren voor dieze 't best verdient hadden. Op 't einde der maalyden deelde men vruchten en koeken van gerillen-meel om. De wyn wierd sterk met water gemengt, de jongelingen kregen een zekere maat daar van, die by den ouden onbepaald was. Lacedemon in genootschappen verdeeld. Hoe iemand in deze genootschappen aangenomen wierd. Deze maalyden waren in 't eerst heel sober. Maar naderhand wierd 'er de lekkerheid en pracht op ingevoerd. Waar deze maalyden toe dienden. Gastmalen der Irokoizen. Verscheide soorten daar van. Een jonge jager offert het eerste heeft dat hy gedood heeft. Feeft van alles op te eten. Men mag een pannelikker medebrengen, om 't geen hem voorgezet word te helpen op eten. Als hy 't niet op kan krygen word hy zoo lang gevangen gezet. Wat zy onmogelyk verteren kunnen word in 't vuur geworpen. Het ampt van pannelikker oudtyds een heilig en aanzienlyk ampt. In later tyden wierd het gans veracht. *Veertiende Hoofstuk.* Zangmaalyden. Ordre ontrent deze plechtigheden gehouden. Hoe men hier toe genodigt word. Daar is geen rang onder hen als dat de oudste voor aan zitten gaan. Geschil dat evenwel over den rang ontfont. Of de Vrouwen hier ook toe versocht worden. Onderwyl dat het gezelschap by een komt zingt den Gast-heer alleen. Wat deze zangen behelzen. De zanger heeft dikwils een noodhulp. De Redenaar opent de zitting en noemt den Gast-heer, en de oorzaak waarom het maal aangerecht is. En stelt op wat 'er in de potten is. Dit word wederom met de oudheid vergelcken. Op deze maalyden worden alle gewigtige zaken verhandelt. Zomtyds zingt men voor zomtyds na het eten. De Gast-heer raakt 'er niet aan, maar dient voor of laat voor dienen. Athronront of Pyrische dans. Hoe die in zyn werk gaat. Pantomimen of Bootzemakers Hun behendigheid. Zy waren by de ouden ook zeer beroemt. Onze balletten zyn hier een overblyfzel van. In hun liederen pryzen zy niet alleen hun Goden en Helden, maar ook zich zelven. En scheren den gek met anderen. Vergelyking daar van met de oudheid. Verscheide soorten van Athonront. By de zangfeesten deelt men dikwils Tabak om aan de genodigde. Zomtyds ook de Sagamité het ware jus Nigrum, of de bry der ouden, *Vyftende Hoofstuk.* Andere soort van Dans te Jennonnia, Koua genaamt. Deze is met speeltuigen en zingen verzelt. De Natien van Zuider-Amerika komen noch meer met de Lacedemoniers en Krenzers in hun woningen en feesten over een. Karbetten wat 't zyn. Byeenkomst der Karbetten op gastmalen. Wat de beweegredenen hier van zyn. Het

feest

feest word altyd met danſſen geviert. Razende danſſen der Brazilia-
nen. Oordeel des Schryvers over het Muziek en den Dans der
Amerikanen.

V Y F D E B O E K.

VAn de Huwelyken. Vreemt gevoelen der Ouden, dat de Eerſt-
ingeboornen als Champignons uit de aarde voortgekomen wa-
ren. Deze ſtelling van zommige Schryvers als een volſtandige waar-
heid te boek geſlagen. Het vooroordeel dezer Schryvers is een uit-
werking van de geringe kennis die zy van de eerſte tyden gehad
hebben. God de infsteller van het Huwelyk. Als men zegt dat
Cekrops het huwelyk ingeſtelt heeft, moet men daar Adam door
verſtaan. Ieder Natie heeft haar fabelachtige Overlevering. Onze
eerſte Vaders onder het zinnebeeld van een Slang verbeelt. Ce-
krops uit een menſch en ſlang te zamen geſtelt. Dit moet uit de
Beeldſprakige Godgeleerdheid uitgelegt worden. Ops, den naam
van de moeder der Goden. Dit was Eva. Gifling des Schryvers dat
het woord Ops by intrekking van *o,pi*, een Slang komt. Lamech de
eerſte, die de heiligheid van 't huwelyk ſchende, met twe vrouwen te
nemen. In de Landen daar de veel-wyvery heerſcht is altyd een
de voornaamſte. De verbinteniffen van 't bloed hebben gemaakt
dat eenige huwelyken altyd als bloedschandig aangezien zyn. Zo-
roaſter by de Aſſiriers of Saturnus, by de Egiptenaren, voerde de
veel-wyvery in, en zei rond uit dat 'er geen bloedschande was.
De veelwyvery in Syrien en Egipten gewettigt. De huwelyken
waren in de namaagſchap van 't bloed binnen eenige graden ver-
boden. De Schryvers hebben hier in eenige verwarring gemaakt,
om dat zy de kracht van de woorden die by eenige Natien in ge-
bruik waren niet verſtonden. De Magen by de Chaldeen trouwden
hun eigenc moeders, en de Partifche koningen moeſten uit zulke
huwelyken geſproten zyn. By eenige Natien trouwden de Broe-
ders hun zusters. Gelyk by de Egiptenaren. Reden hier van ge-
geven. Abraham en Izak geven den naam van zusters aan hun vrou-
wen. Huwelyken in de rechte linie voor Bloedschanden aange-
zien. Dit word met het voorbeeld van Oedipus en Jokasta beve-
ſtigt. En met dat van Mirrha en Cynieras. Van Semiramis en Nin-
gas. Van Parifatis en Artaxerxes. De Guebren, afkomſtig van de
oude Perzen, kunnen tot in het derde gelit niet trouwen. De Na-
tuur ſchynt ook een afgryzen voor de huwelyken tuſſchen zusters
en broeders, voornaamlyk van helen bedde, te hebben. Zwarig-
heden hier tegen geoppert wegens de gewoonten van Egipten. De
Schryver twyfelt aan deze gewoonte. Hier toe bewogen door de
Historie van Abraham en Sara. Andere zwarigheid uit de woor-
den van Abraham en Abimelek. Sara was geen dochter van Tha-
res. Maar of een zufter of een nicht van Loth. Dit word met het
gebruik van dien tyd in de nakomelingschap van Sem bewezen. A-
braham noemt Loth zyn broeder, ſchoon het zyn broeder Nachors
zoon was. Izak noemt Rebekka zyn zufter, ſchoon hy 'er maar oom
na de wyze van Bretanje over was. Jaïr word Zoon van Manaffe
ge-

genoemt, schoon hy maar een van delffels klein zonen was. In de II. Schrift staat dat Oram Ofias gewan, schoon hy maar zyn over-over-Grootvader was. De Neven van den Zaligmaker worden zyne Broeders genoemt. Algemeene regel hier ontrent. *Tweede Hoofdstuk* Hoe de Irokoizen hun vermaagschap rekenen. Onder de Irokoizen zyn alle de kinderen van een Hut, alle de Susters van hun moeders, als hun eige moeders, en alle de broeders van hun moeders als hun ooms, alle de broeders van hun vaders noemen zy vaders en de zusters van hun vaders moejen. Op deze wyze meent de Schryver te kunnen uitleggen dat de Partische koningen hunne moeders konden trouwen, dat is te zeggen hunne moejen. En de Egiptenaren hunne zusters, dat is te zeggen nichten. Schoon 'er voorbeelden van verdorven Vorken zyn die hun eigene zusters getrouwt hebben. Listig antwoord der Magen om den strik die hun door den koning gespannen wierd, te ontkomen. *Derde Hoofdstuk*. Van de veelwyvery onder de Wilden. Slavinnen in den oorlog gevangen worden dikwils van hun meesters ten echt genomen, maar kunnen nooit zulke lange haire of brozen dragen. *Vierde Hoofdstuk*. Van de geoorloofde en verbodene huwelyken in de rechte linie, of in de zydlinie in den eersten graad onder de wilden. De Inkas alleen trouwden hun zusters. En waarom. By de Zuidelyke Amerikanen trout de oom van moeders kant zyn zusters dochter. Andere Schryvers spreken dit evenwel tegen. En brengen dit by de Karaiben op de neven en volle nichten van 's moeders kant te huis. De Irokoizen hebben geen verplichting om in hun vermaagschappen te huwen. Zy trouwen zelden in een hut. Ten zy dat 'er geen andere bloedverwandschap meer is als dat zy van eene stam zyn. In de Athonni of hut van den vader zyn de verbintenissen zoo naauw niet. De Algonkynen waar van zommige vele wyven nemen trouwen zonder schroom verscheide zusters. De wilden hebben geen omgang met hun vrouwen zoo dra die bevrucht zyn. De Irokoizen en Huronnen, enz. by wie de veelwyvery niet in gebruik is, trouwen na de dood van haar eerste vrouw gaag derzelver zufter. Zoo ook een weduwe twee broeders na een doch zonder de verplichtingen van de Hebreewen. Gillling van den Schryver ontrent een plaats uyt Filo den Jood. En ontrent de wetten van Lykurgus by de Lacedemoniers. Vele Natien schynen door een soort van slaverny de vermaagschaping te kopen gelyk Jacob by Laban. Wat 'er voor het trouwen gaan moet. De algemene regel van eige belang brengt mee dat een jonge dochter vroeg uitgetrouwt word. Maar met een jongeling moet men zich niet verhaalten. Redenen hier van gegeven. Hoe de Ouders en de jongelingen zich hier in gedragen. *Vierde Hoofdstuk*. Waar op zy in het trouwen acht geven. Drie orders onder de Wilden. 1. Der Adelyke geslachten. 2. Der gemene luiden. 3. Der slaven die men het leven geschonken heeft en die gener die uyt deze slaven geboren zyn. De Algonkynen zien daar naauw op. Maar de Irokoizen stappen 'er licht over heen. Het is de plicht der Matronen de jongelingen en jonge Dochters uyt' te huwelyken. Om de Vrysters uyt te bescieden zou het schanden zyn een tred te

ver-

Brazilia-
Dans der

de Eerft-
nen wa-
ge waar-
een uit-
en gehad
zegt dat
am door
Onze
elt. Ce-
et uit de
en naam
vvers dat
mech de
ouwen te
altyd een
gemaakt
zyn. Zo-
oerde de
nde was.
welyken
den ver-
gemaakt,
n in ge-
rouwden
it zulke
e Broe-
an gege-
n vrou-
n aange-
ta beve-
en Nin-
van de
De Na-
zusters
Zwarig-
oten. De
door de
e woor-
n Tha-
met het
zen. A-
Nachors
ar oom
Manaffe
ge-

verzetten. Maar zoo het te lang lyd eer zy gevryd worden, stellen de Matronen alle listen in 't werk om alle de partyen die haar dienen den pols te tasten. *Vyfte Hoofdstuk.* Plechtigheden van het huwelyk. Zoo dra het huwelyk gesloten is zenden de bloedvriendinnen van den bruidegom een geschenk aan de hut van de bruid. Waar in dit geschenk bestaat. By de Irokoizen begeeft zich de bruidegom in 't begin van de nacht van zyn ganfche maagdschap verzelt na de bruids hut. De bruid brengt hem een schotel Sagamité of bry van Indiaansch - koorn. Kort na dat hy gegeten heeft gaat hy heen. De huwelyken der wilden met die der Grieken en Romeinen vergeleken. Waarom de vrouwen de schotel met de huwelyks sagamité aanbieden. Waarom de Romeinen het Far in de offerhanden en de oefeningen van den Godsdienst gebruikten. De Grieken bedienden zich om dezelve reden van gerst om dat dit hun gewoon voedzel geweest was. Gewoonten der Hebreuwen en Brachamannen in het aangaan der huwelyken. Verdere plechtigheden van verscheidene volkeren. *Zesde Hoofdstuk.* Plechtigheid der Noorder-Amerikaan. De oude Romeinen wisten van geen brood of koeken, maar aten bry van gerooft of gemalen koorn. Giffing des Schryvers hier over. By de ouden deed men de nieuwe getrouwde op een huid neerzitten. Dat komt met de gewoonten der Irokoizen weer overeen. Het gastmaal word in de hut van de man gehouden, maar de vrouw draagt de kosten daar van en brengt het voorraat van vleesch, meel, enz. aan. De meeste wilde Natien brengen het eerste jaar zonder het huwelyk te voltrekken door, schoon zy den nacht met elkander doorbrengen. Waar op de vrienden van de bruid naauw acht geven en waar toe zy om beter te zien een vuur voor derzélver mat ontfeken. Zeldzame historie hier ontrent. By de Zuider-Amerikanen slapen de mannen en de jongelingen in de karbetten en de jongelingen mogen er geen nacht buiten slapen. Zy durven niet als in de duisternis van de nacht by haar vrouwen gaan. Gelyk de gewoonte te Sparte was. De andere Natien daar zy niet in 't gemeen leven, durven zy ook niet als steels gewyze in de hutten hunner vrouwen slapen. Zy durven ook de ouders hunner vrouwen niet toespreken. De vrouw moet haar mans hut ook byllaan. Zy moet de hut van de man van takkebossen en klein hout bezorgen, waar toe zy van de vrouwen van haar hut geholpen word. Waar voor ieder zoo veel scheppen Sagamité krygt als hy vragten gedragen heeft. Dit gebruik heerscht niet als by de Noorder - Amerikanen. De Schryver giff dat dit de huwelyks-toortzen der Ouden waren, om dat men geen was of sinner om te lichten gebruikte. Verlichtingen van de Man jegens de hut van zyn Vrouw. *Zevende Hoofdstuk.* Van de Echt-scheiding. Oorzaken daar van. Waarom de Priesteren van Mexico in de huwelyks-verbintenissen, de klederen van de Man en de Vrouw te zamen knopen. De Irokoizen bekommeren zich weinig om de Echt-scheyding. Zy waren voorheen veel geregelder als de Huronnen. En behouden noch ten minsten den uiterlyken schyn van deugt. De Brazilianen zeer teer ontrent den goeden naam na het
zeg-

zeggen van een Zendeling. De Schryvers geven 'er andere getuygenissen van. Vader Lafiteau verſchoont de Wilden in enige ſtukken daar men hen heeft getracht zwart te maken. De Baron de la Hontan wederlegt. De jaloezie heeft ook onder die volkeren plaats. Hoe de Man zich gedraagt indien de Vrouw ſchuld heeft. Schrikkelijke wraak van een Man over de ontrouw van zyn Vrouwe. De Natien na de kant van Louiſiana, gaan hier ontrent. wreder te werk als de Irokoizen *Achtſte Hoofſtuk.* De Karaiben en Galibers ſtraffen het overſpel zeer ſtreng. Een Vrouw mag haar Man die haar verlaat in het Noorder-deel van Amerika uitschudden. De Mans menen by de ſcheiding recht te hebben om de jongens na zich te nemen. Maar worden den meſten tyd van hun Vrouwen hier in te leur geſtelt. Vergelyking hier van met de oudheid. *Negende Hoofſtuk.* Van de kinderen. De ſwangere vrouwen ontzien zich weinig. Dit was aan de vrouwen der Celten, Iberiers, Scythen, en volkeren van Thracien gemeen. Wonderlyk voorbeeld hier van. Zommige Natien brengen een van de twillingen om, onderſtellende dat geen moeder twee kinderen voeden kan. Wet van Lykurgus. De Wilde vrouwen zuigen haar kinderen zelfs. De Wilde vrouwen beminnen haar kinderen zeer. *Tiende Hoofſtuk.* Van hun wiegen. Wiegen der Plathoofden, een Natie ontrent Louiſiana. *Elfde Hoofſtuk.* Van de opvoeding. Streng opvoeding die de jonge luiden op het Eyland Creten en Sparten hadden. De Wilden hebben eertyds al zoo ſtreng opvoedinge gehad. Opvoedinge der Perzen. Opvoedinge der hedendaagſche Wilden. De grootste kaſtyding die zy hun aandoen is hun met water in 't aanzicht te gojen, of daar mee te dreigen. *Twaalfde Hoofſtuk.* Van de byzondere vriendschappen. Zy hebben een der aanmerkelykſte artikels van de oudheid. De Wetgevers der Kretenzers en Spartiaten verdedigt. Wat hun inzicht was. Vergelyking van de Zeden der Wilden met de oudheid. Deze wetten van Vriendschap ſchynten door ganſch Griekenland gemeen te zyn geweest. Eenige voorbeelden van zulke vrienden. Hoe dit ſlag van vrienden by de Braſilianen genoemt word. Deze knopen hechten zoo vaſt als 't bloed en de natuur. Opzegging van diergelyke vriendschap. Deze vriendschappen worden door geſchenken gekocht. Zonderlinge opmerking. Voorbeeld van getrouwe vriendschap. Deze vriendschappen veroorzaken al te grote koſten.

I N H O U D

V A N H E T

T W E D E D E E L .

E E R S T E B O E K .

Bezigheden van het manvolk in het dorp. De wilden van Amerika zyn grote lediggangers. *Tweede Hoofdstuk.* Van hun dorpen. Versterking hunner dorpen. De meeste dorpen hebben een ronde figuur. De grootste hebben zelden over de hondert hutten. *Derde Hoofdstuk.* Van de hutten. Hun hutten met de Mapalia of Tuguria vergeleken, uitgezondert die van Mekka en Peru, die kleine huizen van steen bouwden. De eerste menschen leefden in holle rotzen of bomen. Eenige wilden leven ook in spelonken. Aan den oever van de Orenoke, de rivier der Amazonen en andere plaatze meer ziet men dorpen in de lucht. Dit geschied tegen de overstromingen van 't water, tegen hunne vyanden, tegen de Krokodillen, Tygers, Muggen. In Afrika na de kusten van Guiné is 'er nog een volk dat ook zo leeft. Deze zwervende natien maken lage hutten waar in zy midden onder de honden huisvesten. Huizen der eerste Egyptenaren. Gedaante der hutten. De Karbetten en hutten der Karaiben zyn ey-rond. Beschryving daar van. Behalven de grote deur in de Karbet is 'er nog een kleine, die voor de geesten geschikt is, daar geen mensch door gaan durft. De hutten der Brazilianen zyn als een wieg. De Irokoizen Huttmakers genaamt. *Vierde Hoofdstuk.* Irokoische hutten. Beschryving daar van. Hoe de schorflen daar toe bereyd worden. Als men een hut wil maken nodigt men de gansche Dorpjeugt te gast, die in een dag of twe het werk op zyn voeten stellen, de middelste plaats is voor den haart, daar den rook dan door een gat vliegt. Zy hebben geen venster, maar ontfangen haar ligt van boven, zy hebben de bedden langs de haartsteden; zommige nemen een stuk hout of een mat die zy in malkander rollen tot hun oorkussen, de grond van deze ruitplaatzen is op zyn hoogft een-voet van de aarde af. En waar om, om de rook te ontgaan, kassen daar zy hun huisraat en voorraad in doen. De Zuider-Amerikanen bedienen zich van hangmatten. Die geen hangmatten hebben maken een ander soort van een bed, dat men kabanis noemt. En hier beschreven word. Kleine kabinetjes in de kabanessen der Irokoizen. De Wilden zitten of leggen altyd, ten zy ze op reys zyn. Zy verwonderen zich als zy de Europeers zien heen en weer wandelen. De deuren van de hutten zyn losse schorflen. Voor dezen
plach-

plachten zy niets voor menschen te sluiten, maar zedert zy met de Europeanen hebben omgegaan, zyn zy met schade geleert. De hui-zen der Lacedemoniers. *Vyfte Hoofdstuk.* Van de kleding. In oude tyden bekleden zy zich met vellen van dieren. Dit word met de voorbeelden van de oude helden bevestigd. De Schryver giff dat de Faunen en Saters hun gedaante aan deze kleding ver- schuldigt zyn. En maakt zyn giffing vast. Die niet het getuigenis van Diodorus van Sicilien bevestigd word. De horens oudtyds een teken van macht. Uitlegging der namen van eenige Toneelklede- ren der ouden. Verscheide volkeren hebben etlyke euwen een ander kleding gehad, gelyk de Persianen, de Duitschers, Afrika- ners. Galliers, Sarden, Scythiers, Thraciers, Indianen, Egypte- naren. Zelfs na dat de linne en wolle stoffen uitgevonden wa- ren. Men had al vroeg de kunst gevonden om deze vellen zage en handelbaar te maken. De volkeren van Libien schynen eerst deze kunst ingevoert te hebben. Egiden wat zy zyn. Dit woord komt van *Egeën*, dat is te zeggen toebereide geitevellen. DuRuer wederlegt. De Karthaginezers leerden de kunst van dezen vellen te bereiden van de Feniciers. De Parthen en de inwoonders van Pontus wisten heerlyk dit leer te bereiden. De grootste koophan- del van Assyren bestond in dit slag van huiden. De Zuider-Ame- rikanen gaan byna geheel naakt. Die van 't Noorden kleden zich in vellen en in 't bont. By de Eskimenzers, de volkeren van het land van Labrador, de Straat Davids en Nova Zembla is alles be- dekt behalven de handen en het aangezicht. Hemden van blazen en visdarmen, over deze hemden trekken zy een borstrok van zee- wolven of harten-vellen. Hoe zy die maken. Kleding der vrou- wen, kleding der Irokoizen. Beschryving van de Gaccaré of voor- schoot. Dracht der Algonkynsche vrouwen. Der Irokoische en Huronische. Beschryving van haar onderkleed, als zy op reis zyn. De koussen. De schoening. Verscheelt niets van die der Partesche Koningen. Zommige dragen deze schoenen tot halfwegen de be- nen wanneer ze zeer wel na de brozen der oude helden gelyken. Het opperkleed. Met de Egeën van de vrouwen van Lybien of de Egiden van Pallas vergeleken. De Wilden, die met de Europeers omgaan hebben meest hedendaags de stof hunner kleren verandert, schoon zy de oude wyze van kleding behouden. *Zesde Hoofdstuk.* Wyze om de vellen te bereiden. Zy beroken de vellen die ze wa- ter-proof willen maken. Hoe dat in zyn werk gaat. *Zevende Hoofd- stuk.* Brandfchildering op de huiden. Waaron men dit zo noemen kan. Wat verf de wilden hier toe gebruiken. Giffing van den Schryver dat de wilden haar porceleine schulpen tot een fyn poeder stampen, en 'er een purper verf af maken. De wyze van de klede- ren te beschilderen heugt de eerste oudheid. Tweede aanmerking van den Schryver. Eerst. Dat dit de geschilderde en met de naald gewerkte klederen zyn waar van de oudste Schryvers spreken. Ten tweede het borduren is later uitgevonden als het graveren en het schilderen op huiden. Ily twyfelt of men Pallas de weefkunst wel verschuldigt is. Pausanias maakt Arkas vinder van die kunst. Ande- re, wecr anderen. Waaron zommige Minerva die eer hebben wil-

D

De wil-
s. *Tweede*
ng hunner
en ronde
r de hon-
de hutten.
a vergele-
n van steen
of bomen.
n de Ore-
ziet men
gen van 't
ers, Mug-
k dat ook
aar in zy
yptenaren.
uben zyn
leur in de
t is, daar
n zyn als
Hoofdstuk.
rillen daar
t men de
rk op zyn
den rook
ontfangen
artleden;
ander rol-
s op zyn
e ontgaan,
er-Ame-
tten heb-
is noemt.
nessen der
reys zyn.
eer wan-
or dezen
plach-

len geven. *Achtste Hoofdstuk.* Brändschildering op het levendige vleesch. Hoe men daar mee leeft. Deze operatie is niet heel pyne-lyk in 't begin; maar de kleuren verslimmeren de wond en veroorzaken de koorts. De ziekten hebben hier hunne naam van gekregen. Verscheide andere volkeren hadden dit gebruik. De vrouwen van Thracien deden haar adel in de menigte van deze tekens bestaan. Naderhand wierd dit een teken van eerloosheid. En niet als de slaven en misdadigers wierden dus getekent. Hierom wierden de Samiers spotshalven geletterden genoemd. Zommigen wierd een paard, anderen een schip of andere figuren ingeprent. De kervingen der Zuid-Amerikanen laten altyd lidtekens na. Dezen zyn niet alleen een oeffening van Godsdienst, maar zyn ook onder hen tekens van hun adel. Onder de Noorder Wilden hebben 'er eenigē Natien meer smaak in als de andere, en zyn 'er netter op. De Irokoische vrouwen laten zich niet prikken als om tandpyn voor te komen of te verdryven. De Hunnen lieten zich de kin en het onderste deel van 't aangezicht branden om geen baard te krygen. Dit moet zonder twyffel ook van dit prikken verstaan worden. *Negende Hoofdstuk.* Zinnebeeldige prikkingen. Dit versfrekt den Wildeman tot schrift om zyn gedachten uyt te drukken. Wat de Wildeman doet om zyn portret af te beelden. Dit moet evenwel van de natien boven aan de rivier St. Laurens en na Louisiana verstaan worden. Andere hebben weer andere gewoontē. *Tiende Hoofdstuk.* Uytwisschelyke schildering. Oude volkeren die de gewoonte hadden van hun lichaam met verf te bemalen. By de Romeinen had deze laatste soort van schildering iets heilig in zich. Hierom beschilderden zy op de feestdagen de standbeelden der Goden, halve Goden, Helden, Faunen, Saters. Om deze reden geven de Dichters en Schilders aan de Faunen en Saters een bloed-rood aangezicht. In de zegepralingen der Romeinen was de overwinnaar van 't hooft tot de voeten met vermillioen beschildert als hy Jupiter de offerande ging aanbieden. 't Naakte stantbeeld van Herkules in het Paleis van de Urfinis, dat gebrand en geschildert was. Heerlyk borstbeeld van Bacchus met de tweederlei slag van schilderkunst die wy beschreven hebben. *Elfde Hoofdstuk.* Godsdienstigheid in de wyze van het haar te snyden. De haaren mee beschildert. God verbied den Joden het haar niet op de wyze van de Heidenen te snyden. De Egyptenaren schoren het hooft ten enemaal kaal. De Luciers droegen lange lokken. Het haar affnyden by de Kariers een teken van slaverny, gelyk nog hedendaags by de Karaiben en Zuider Wilden. De Ausen sneden hun hair af op een vlok na, die zy van voren lieten hangen. Gewoonte der Koribanten van Chalcis, en andere volkeren. De Thefische schering. De Macers lieten maar een bosch haar op den top van 't hooft. De Maciers lieten het gansch aan de linker zyde affnyden en raakten aan de rechter niet. De Arabieren lieten zich in 't rond scheren. De Wilden dragen het haar op verscheide wyzen. Irokoizen lieten voorheen het haar te eenemaal groeien, en besmeerden het alleen zonder het te verwen. Maar tegenwoordig zyn hun Zeden hier ontrent ook verballert. De jon-ge-

gelingen onder hen brengen al zo veel tyd door om hun haar te verciereren en zich op te schikken als de juffers in Europa, en meer als hun vrouwen. Hoe zy daar mee leven. Zy bestryken het hoofst, het haar, en de tronie met vermillioen dat met vet of ongel gemengt is. Als zy ten oorlog trekken is hun aangezicht heel beschildert. De wilden die naakt lopen schilderen het lyf alle morgen op nieuw. Hoe zy op de feestdagen daar mede leven. Verscheide Natien doorboren het middelschot van de neus, en maken 'er een groenen steen aan vast, of steken 'er een veer door. De Brazilianen en Karaïben maken ook grote gaten in de onderste lip en wangen, daar zy grote knopen van porcelein in steken die als een diamant geslepen zyn. Andere doorboren de borst en het dik van de dyen. De vrouwen der wilden laten het haar groeien en het zou een groot affront zyn het af te snyden. By de Annelles en de Galibis dragen zy het byna op dezelve wyze als de mannen. Zy dragen ook brozen, een teken van vryheid. Hoe die gemaakt zyn. Hoe de Irokoische en Huronische vrouwen die dragen. De wilde vrouwen van 't Zuider-Amerika beschilderen het lichaam ook. In het Noorderdeel alleen het aangezicht. De Irokoische vrouwen evenwel trekken op zyn hoogst maar eene vermillioene linie. Haar neuzen zyn niet doorboort, inaar de oren wel. Wat zy daar in hangen. De kroon eertyds een teken van achtung en verdiensten. Kronen by de Romeinen. By de wilden. De vrouwen zetten die nooit op. De mannen niet als in hun grootste plechtigheden. Vooral als zy ten oorlog trekken. Gelyk Lykurgus de Lacedemoniers tot een wet gestelt had. Zoort van boorden die de wilden op de borst dragen. 't Welk by de oudheid ook in gebruik was. Zonderling de gom die zy tot allerhande cierraad gebruiken. Oordeel des Schryvers over den opschik der wilden.

T W E E D E B O E K.

Onderaardsche Kelders der Wilde vrouwen om haar vruchten in te bergen. Beschryving daar van. Het Koorn leggen zy op het afdak van haar hutten te luchten. Te Tsouontouan maakt men hier schuren van schorssen toe, in de gedaante van toorentjes met luchtgaten in. Te Florida brengt met het in gemene schuren. Men laat het drogen en den rook die daar in blyft, 's winters als het droog is, dorst men het en legt het in groten kisten van schorssen. *Derde Hoofstuk.* Wyze om het voedsel te bereiden. De ouden rooften het graan eer zy dat tot meel maken. Het meel werd hier door veel smakelyker. Sy stampen het koorn in houte mortieren. Hierom wierd hy van de veldelingen ge-eert. Die zich nog lang na de uytvinding der molens van deze wyze bediende. Romeinen na verscheide zoorten van vruchten genoemt. In de eerste 300 jaren waren 'er in Romen geen openbare bakkers. De burgers maakten het te huys, en niet als voor de lekkerny. Het gemeen voedsel was een zoort van bry. Wanneer zy vleesch hadden, lieten zy het met dezen bry koken. De Romeinen kregen den bynaam van bry op

of papbaarden. Uytlegging van een plaats van Plinius, wat *Plus* wat *Polenta* was. Soberheid der oude Romeinen. De oorspronk des broods is evenwel zeer oud; het werd of onder de asch gebraden, of in een aarde of yzeren pan gebakken. Verscheiden zoorte van brood. *Vierde Hoofdstuk.* Hoe de Sagamité der Wilden gemaakt word. Onzeker waar dit woord van daan komt. De Vrouwen bereidenze alle morgen. Voor dezen plechten zy die in aarde, of wel in houten vaten te maken. Sy vallen by dag en by nagt, wanneer zy maar honger hebben aan 't eten. In de helden tyden vroeg men de gasten niet wie zy waren voor dat zy gegeten hadden. Dit is by de Amerikanen ook in gebruyk. Men zet hun zonder te spreken eten voor. De Sagamité alleen is een holle spyze, maar zy weten die met vleesch of visch smaakelyk te maken. De Wilden konnen niet sparen. Waar haar de eer toe aanprikkelt. Hoe zy hun vleesch braden. Wanneer zy het koken schuuren zy de ketels nooit uyt vrees van iets te verliezen. Morfigheid der Wilden in 't eten. Zy eten ook Eekels als ook de vruchten der beukebomen. Aartappelen wortelen allerly wilde en bittere vruchten. De Algonkynen eten zomtyds mos, de binnenste schors en de knoppen van de bomen. De Wilden die het koorn hebben sparen het wat beter als het vleesch, en maken tot dit koorn alderly zaufen. Als het Indische koorn nog teer is dan fruiten zyn het zonder uyt te bollieren een weinig op. Daar is een zoort van koorn dat zy in de moerassen doen verrotten daar zy als dol na zyn. Hoe zy daar mede omspringen. Ogarita of boeient koorn. Zomtyds maken zy uyt lekkery brood van haar May. Hoe zy dat aanvangen. Dit woord kan niet goed gehouden worden, en dient nergens toe als om heet van de kolen te eeten. Diergelyke zoort van brood in Italien. *Vysde Hoofdstuk.* Sefamum, of wilde haver. De Wilden gaanze met hun kanos in de moerassen zoeken. Wortels. Cezar geeft zyn leger brood van de wortel chara gemaakt. De Egyptenaren maakten oudtyds brood van de papierplant. *Maniok* of *Mandiok*, by de Spaansche Schryvers *Ifuko* genoemd, dient om brood af te maken. Beschryving van deze plant. Dezelve wortelen gelykenen na Bietkroten. *Zes* of zevenderly zoort van Maniok. De een beter als den andere. De Maniok die een donkere violette verf heeft levert het smakelykste brood uyt. Gryze Maniok. Groene. Witte. Op het vaste land vind men een andere zoort, die men raauw, gebraden of gekookt kan eten, zonder 'er het zap uyt te drukken. Het zap der voorgenoemde zoorten is doodelyk. De Indianen brengen 'er zich dikwils vrywillig mee omhals. Waar in die vergif bestaan zout. Als dit zap gekookt is, word het een heerlyke drank. Koud zynde is zy zwaar om te verteten. Drie hulpmiddelen tot tegengift. Deze wortelen worden gefchilt en gerafft. Droog meel dat tot klonters gaat zitten, en zoo wit als sneeuw is dat overblyft. *Zesde Hoofdstuk.* Van hun Kassauw. Hoe zy 'er brood van maken. 't Is een goed voedzel en van een zeer goeden smaak. Van dit meel van de Maniok makenze ook een zoort van pap. *Zevende Hoofdstuk.* Verscheide zoorten hier van, als groene, witte, rode, oranje, gemarmelde. Men braadde onder de asch of
in

in een pot met een weinig water. Zy smaken haast als Kastanien. De Europeanen maken er een saus over van citroen, olie van olyf, en lange peper. De Zuider-Amerikanen leven voor het overige meer van visch als van vleesch. De Noorder-Amerikanen hebben allerlei gedierte in 't land om te eten. Schildpadden nog Camentynen mogen ze niet eten, nog ook geen varkens-vleesch. Maar zy hebben krabben en verscheide zoorten van schulp-vissen. De Zuider-Amerikanen overtreffen de anderen in groente en vruchten. De Maniok wil gepoot als gezaait zyn. Tweederlei wyze van die te planten. De Patata wil in een lichte, matig vochtige, en een weinig omgeroerde aarde staan. Verscheide Wilde Natien maken brood van droge vruchten. Die van het Noorden maken ook brood van visch. Zorg die zy aan den akker aanwenden. De Karajben hebben ook een gevoel dat de maan veel tot het zaaien doet. Herodotus regesproken. *Achtste Hoofstuk.* Verplaatsing der dorpen. Waarom zy dat moeten doen. In Nieuw-Vrankryk hebben zy zich paarden aangefchaft om de lasten te dragen. Maar dit is weer een nieuw ongemaak onderworpen. Zy zyn al vroeg op deze verplaatsingen bedacht. Zy steken in de bosschen een plaats voor hunne nieuwe landen af. Dit is der mannen plicht. De vrouwen hakken het hout maar aan kleine stukken en dragen het weg. Oudtyds hadden zy niet als stene bylen. De Europeers hebben 'er hun yzere gebracht, en hen geleert de bomen om te hakken, te kloven en te zagen. Maar zy houden zich nog veel by hun oude wyze. Waar in die bestaat. Een stene byl is een kostelyke erffenis, en waarom. Hoe zy 'er de steel aan maaken. De oude Gaulen hadden die tot het zelve gebruik. De Wilden hebben ook messen van dezelve stof. Uyt dit verplaatzen der Dorpen kan men de aartryks-beschryving ophelderen. *Negende Hoofstuk.* Van den Wynstok en den wyn. De druif in Kanada valt zeer klein en zuur. De Europeanen hebben niet kunnen slagen in deze wilde wynstok tam te maken. De stokken die zy uyt Europa gebragt hebben, hebben zich nergens geslaagt als in Peru en Cheli. De Schryver had gehoord dat de Zendingen by de linezen van de land-druif wyn gemaakt hadden en zich daar van in de mis bedient hadden, maar kan zulks niet geloven. *Tiende Hoofstuk.* Sterke dranken. De Chica. Waar van en hoe die gemaakt wierd. Aanmerking van Thevet. Die van den Heer de Leri hier over uytgelacht word. *Een wyn te maken*, wat dat zeggen wil. De Schryver zoekt ze beide over een te brengen. Men moet deze drank niet zien maken. Zy is aangenaam van smaak, maar verwekt een ongemakkelyke dronkenschap. De Maby. De Palinot. Alle deze dranken moeten ras gedronken worden, want zy worden gauw zuur. Hornis wederlegt. *Elfde Hoofstuk.* De Chocolaat. Beschryving van de Kakao. *Maeder del Cacao*, of Moeder van de Kakaoboom, wat die is. Het kruid van Paraguay, anders St. Thomas en St. Bartolomeus-kruid genaamt. Rio de Plata. Hoe dit kruid gebruikt word. *Twaalfde Hoofstuk.* De Cassina. Verlegenheid der Schryvers om ons die te beschryven. De Schryver heeft van een geloofwaardig man gehoord, dat het een affrekzel van de bladeren van Apalachina was. Hy

****,

tracht

tracht De Laet en den Heer van Mourgues over een te brengen. *Dertiende Hoofstuk.* Van eenige andere planten van Amerika. De Tabak. Of dit kruid by de ouden bekend is geweest. Plinius spreekt van rook, van droge; hoe ze mist door een rietje zuygen, of rookten tot medecynen; het schynt ten tyden van Plinius niet onbekent geweest. Verhaal van Maximus van Terus omtrent het roken. Komt met de hedendaagsche wyze der Oosterfchen over een. Getuige van Herodotus. Van Pomponius Mela. De Thracien. Van Solinus. Van Strabo. Fabel van een volk zonder mond. De Tabak is in Amerika aan verscheide oeffeningen van den Godsdienst toegewyd. Hariots geleerd bericht van den Tabak. Bericht van den Jesuit Allouex. Van den Heer Lery. Tabak door de Priesters tot hun waarzeggerij gebruikt. Verhaal van Pieter de bloedgetuige. Zy gebruiken dit kruid ook tot genezing der ziekten. De Tabak voed volgens de getuigenis van den Heer de Lery. *Veertiende Hoofstuk.* Van de Coca. De Coca verstrekt in het land voor geld. Frezier meent datze den honger stillt. Voed en verstrekt de menschen. De Amerikanen gebruiken de Tabak niet om te snuyven nog om te kaauwen. *Vyftiende Hoofstuk.* Van de Zuiker. Plinius is de eerste die zich van het woord zuiker bedient heeft. Wierd ook Indiaansch zout genoemd. En wilde honig of riet-honig. De ouden zyn het wegens het soort van riet niet eens. Solinus meende dat het uyt de Bamboes quam. Varro slaagde daar beter in. Maar de zuiker der ouden verscheelde veel van de hedendaagsche; het was eer een soort van Manna die van zelfs op de bladeren van 't riet quam. Wat Dioskorides daar van zegt. Wat Seneka zegt. Noch een ander soort van zuiker by de ouden. Beschryving van de hedendaagsche zuiker, en hoe die toegesteld word. Deze wyze van zuiker maken by de ouden niet bekend. De Europeanen hebben 'er ten tyden van de kruisvaarten kennis van gekregen. Getuigenis daar van. Het zuiker-riet in Sicilien aangequeekt. Daar waren reeds molens in dien tyd om het riet te knuizen. Dit gebruik is naderhand in Europa opgehouden. Het zuiker-riet komt eigentlyk uyt Amerika. De Amerikanen namen zelfs de moeite niet om het aan te queken. Wie de eerste was onder de Spanjaarden die dit in 't werk stelde. Uytlegging van eenige duistere woorden van Strabo. Drie zaken uyt de Mais te halen. 1. Voedzel. 2. Drank. 3. Uyt het riet van de Mais een fyne en lekkere zuiker. *Zestiende Hoofstuk.* Zuiker uyt het zap van bomen. Hoe die gemaakt word. Sy is gezonder als die uyt het riet komt, maar zo lekker niet. Wat voor omstandigheden 'er by moeten zy als de bomen veel nat zullen geven. De dichters hebben versiert dat de honig uyt de hartlige eiken droop. Het geen hier evenwel ten delen bewaarheid word. Daar zyn meer bomen daar men zuiker en verscheide dranken uyt halen kan. Het Ahorne-water zelfs raauw zynde, zeer aangenaam om te drinken. *Zeventiende Hoofstuk.* Bomen die wasch voortbrengen. De Wilden bedienen zich nog van geen kaarsen, maar van slambouwen van een hout dat licht brand, of van zamengerolde schorssen van berken of andere gomachtige bomen. *Achtiende Hoofstuk.* Planten daar men draden van maakt.

DERDE BOEK

VAn den oorlog. De Huronnen en de Irokoizen zyn de dapperste van alle de Wilde natien. De oorlog is voor hun een noodzakelyke oefening. Waar in haar macht en groote rykdommen bestaan. Hoe de Matronen haar bloedmagen tot dapperheid opwekken. Hoe dat by de Floridianen geschied. Hoe by de Brazilianen en Karibianen. Verhaal van Thevet aangaande deze stof. Het krygsteken is een snoer. Oorlog in byzondere en algemene onderscheyden. Wanneer zich de Ouden tegen deze byzondere partygangers kanten. En hoe. *Tweede Hoofdstuk.* Van de kleine partygangen in tyden van vreden. By de Argonauten vergeleken. Hun onvermoede vlyt. Oorlog tusschen naburen. De raad stemt tot geen oorlog zonder dien eerst rypelyk overwogen te hebben. Zy zoeken hun bureu en bontgenoten in hun party te trekken. *Derde Hoofdstuk.* Opsteken van de heirbyl, een teken van het verkondigen des oorlogs. Schrik voor de Irokoizen. Wederzydsche list en staatkunde. De oorlogen in oude tyden wierden door den godsdienst geheiligd. Gewoontes der Romeinen hier ontrent. Op eenige plaatzen van Amerika vind men nog een overblyfzel van dit oud gebruik. In Florida stak men pylen met een vlokje katoen of wol aan de pun en in den grond. Andere volkeren planten een moorthamer, die zwart en rood geverft is, in de aarde. De oorlog is zomtyds een opgestemde zaak tusschen de wederzydsche hoofden, om hun jongelingen wakker te houden. Aanmerkenswaardig verhaal van Vader Garnier. Deszelfs uytdrukking met die der II. Schrift vergeleken. De neef van den Irokoischen Veld-Oversten word gevangen. Het geen aanleiding tot een uitteerende oorlog geeft. De oorlog dezer Wilden by den Trojaanschen oorlog vergeleken. Hoe veel krygsknegten de hutten der Irokoizen wel kunnen uytleveren. Het Zuiderlyk Gallien der ouden met het hedendaags Kanada vergeleken. Plaats uyt de II. Schrift verklaart. Wat de uytleggers daar in verlegen maakt. *Vierde Hoofdstuk.* Het Rysje of krygs teken. De Wilden kunnen de verbintenissen, die zy zo aangegaan hebben niet verbreken. Voorbeelden hier van. Deze gewoonte met die der Grieken en Romeinen vergeleken. *Vysde Hoofdstuk.* Manier om den oorlog te zingen of te verklaren. Honden zyn op dit feest het voornaamste voorwerp van de offerande. In overeenkomst met de oudheid. Zy beelden zich in met dit vleesch der honden, dat van hunne vyanden te verflinden. Dien zy ook dien naam geven. Hoe de krygslieden in deze vergadering verschynen. Aanpraake aan den Oorlogsgod. Het opperhoofd heeft den rang, en begint den dans Attionront. Vreemde plechtigheden op dit feest. De oorlog ontwonkt hoe langer hoe meer, na mate dat de betemde tyd om te vertrekken nadert. Voor het vertrek verwisselen zy met hun vrienden van rok, deken, of eenig ander huisraad. Vergelyking hier van met de oudheden. *Zesde Hoofdstuk.* Vertrek der krygslieden. De vrouwen trekken met hun bagagie voor uyt. De overste aan het hoofd der krygslieden

K.
te brengen.
merika. De
nius spreekt
zuigen, of
s niet onbe-
it het roken.
er een. Ge-
cien. Van
mond. De
Godsdienst
Bericht van
de Priesters
bloedgetui-
ktens. De
Veertiende
land voor
verstrekt de
om te snuy-
de Zuiker.
dient heeft.
riet-honig.
s. Solinus
daar beter
hedendaag-
de bladeren
Wat Seneka
beschryving
ord. Deze
e Europea-
n gekregen.
teekt. Daar
n. Dit ge-
riet komt
de moeite
Spanjaar-
tere woor-
Voedzel.
ere zuiker.
oe die ge-
, maar zo
zy als de
ert dat de
enwel ten
en zuiker
ater zelfs
nde Hoofi-
enen zich
hou: dat
of andere
en draden
DER-

lieden trekkende, zingt het dood-lied in aller naam. Order van hun marsch. Dit duurt zoo alle dagen weer aan, tot hy weer in zyn dorp gekeert is, wanneer hy een nieuw feest aanrecht om den geest te bedanken. Betekenis van het woord *Ondouta*, daar zy den oorlog mede uitdrukken. *Zevende Hoofstuk.* Wapens der Wilden. Slingers en koorden der volken van Chili. Andere Wapens door Thevet beschreven. Hun Standaart is een ronde schors, waar op de wapens van de natie of een ander kenlyk teken geschildert is. *Achtste Hoofstuk.* Hun tochten. Grote overeenkomst tusschen de hedendaagsche Wilden en de Argonauten in hun reizen en krygstochten. De meeste Karaibische natien vergiftigen haar pylen. De pylkoker is van een boomchors gemaakt. De moker of wapenknods. Hun schilden en harnassen. Zedert dat de Wilden met de Europeanen handel gedreven hebben gebruiken zy vuurroers. Hoe zy zich van onze degens bedienen. De meeste tochten der Wilden geschieden te water. Meiren van zoet water in het Noorder-Armenika die eb en vloed hebben. Voordcelige legging der Irokoizen. De Feniciers staan voor de uitvinders der scheepsvaart bekend. *Negende Hoofstuk.* De Pyrogen of Praauwen. Kanoos van huiden. De Wilden buitelen zich met hun kanoos te onderste boven. Babien. De Spaanische Lettiberiers gebruikten die al ten tyden van Cezar. Deze waren op meer plaatsen gebruikelijk. *Tiende Hoofstuk.* Kanoos van schorsen. Beschryving van de papier-plant. Wat men daar al van maakt. Waarze groeien. Onze Schryver kan niet begrypen dat men 'er schuiten van maken kan, zyn gissing hier ontrent. Isidorus beschryving van het papier. Praauwen der Karaiben. Schuitjes van schorsen zyn gemakkelijker op de grote tochten. *Elfde Hoofstuk.* Kanoos van Beuke schorsen. Ongemakken der kleine vaartuigen. De Algonkynen bedienen zich niet als van schuitjes van berke schorsen. Kanoos van schorsen van Ipenbomen. *Twaalfde Hoofstuk.* Water-vallen. Hoe zy hier hun goederen overdragen. Berrien die zy hier toe gebruiken. *Dertiende Hoofstuk.* Van hunne sleden die zy in den winter en op de sneeuw gebruiken. Raketten. Derzelve maakzel. Dit is nog een gebruik van de oude tyden. Men bedient 'er zich nog hedendaags in Kolchos en Mingrelien van. Hoe men zich in Italien van de Alpen doet glyden. *Veertiende Hoofstuk.* De krygslieden trekken met kleine dagreizen. Hoe zy hun marschen aanleggen. Tot de kinderen toe hebben een natuurlyk compas in hun hoofd. Land-kaarten die de Wilden maken. Kennis van de sterrekunst. Zy tellen by nachten en niet by dagen. Als ook by maan-maanden en niet by jaar-maanden. Hoe zy de jaren rekenen. Rekenen der ouden. Zonne-jaar der Mexikanen. Afbeelding van hun euw. Op 't einde eener euw doofden zy het heilig vuur in hun tempels uit, en sloegen al hun huisraad in stukken. Verder verdeling der tyden der Wilden. De Schryver komt het verhaal van den Baron de Lattontan voor verdacht voor. Hoe de Peravianen met de tydrekening leefden. Jaar-Boeken der Wilden. De Wilden hebben dezelfde wyze van tellen als de ouden. *Vyftiende Hoofstuk.* Starren en Hemeltekenen. De Wilde noemen de

Order van
 ny weer in
 cht om den
 a, daar zy
 Wapens der
 i. Andere
 een ronde
 enlyk teken
 e overeen-
 uten in hun
 vergiftigen
 maakt. De
 dert dat de
 bruiken zy
 De meeste
 zoet water
 oordeelige
 vinders der
 of Praau-
 met hun ka-
 beriers ge-
 meer plaat-
 rissen. Be-
 ct. Waarze-
 er schuiten
 rying van
 orssen zyn
 anoos van
 De Algon-
 rissen. Ka-
 Water-
 en die zy
 leden die
 Derzel-
 en. Men
 elien van.
 Veertigste
 en. Hoe
 n een na-
 en maken.
 by dagen.
 oe zy de
 exikanen.
 en zy het
 israad in
 Schryver
 cht voor.
 eken der
 e ouden.
 noemen
 de

de starren een vuur in 't water. De meeste Wilden kennen den Beer onder den zelfden naam als wy. De Poolstar noemen ze de *gene die niet voortgaat*. Zy hebben een natuurlyk kompas aan de bomen der bollchen. En waarom. Om zekerder te wezen van niet te dolen, strojen zy rysjes langs den weg. De Lacedemoniers willen niet als in het afgaan van de maan slag leveren. Dit schynt by de Wilden ook eenigen ingang te hebben. *Zestiende Hoofstuk*. Van hun kampement. Wyze van vuur te maken. De volkeren van het Zuider-Amerika wryven twee stukken cederen-hout tegen elkander of boren het zo sterk dat 'er het vuur uyt springt. Dit deden de Vestaalsche Maagden ook wanneer zy 't heilig vuur hadden laten uytgaan. *Zeventiende Hoofstuk*. Voorzorgen op vyands bodem. Wanneer zy hun kans waarnemen. Zy zenden verspicders uyt. Andere tekens daar zy valt op gaan of de vyand na by is. Reuk van het vuur. Nasporing der voetstappen. Vreemde en verwonderens-waardige behendigheid hier ontrent. De Wilden zyn zeer scherp van gezicht. De ouden bedienden zich ook van de nasporing der voetstappen. Hoe zy zich hoeden om van de vyand niet ontdekt te worden. *Achtiende Hoofstuk*. Toevallig gevecht. Zy vangen zomtyds in het veld twee-gevechten aan. En bejegenen elkander zeer heus voor dat de stryd aangaat, gelykzulks by de ouden ook in gebruik was. *Nogentiende Hoofstuk*. Belegering van een plaats. *Twintigste Hoofstuk*. Verwoesting en inneming eener plaats. Wat gevangenen zy ombrengen. Onverzaagde dapperheid eenes Wildenmans. Wreedheid die zy in den oorlog plegen. *Een-en-twintigste Hoofstuk*. Plundering der Hoofschedel. Hoe ze de huid van het bekkeneel villen en zacht maken. Zy spannen het op een raam, of maken een portret daar zy het aan vast maken en ten spot van den gewezen eigenaar in zegepraal omdragen. Alle die het vel van het hoofft gestroopt is sterven daar niet van. Het gevild of geschild hoofft. De Schyten pleegden deze woelheid ook certyds, en maakten van 't bekkeneel een drinkbeker. Dit was het gebruik der oude Gaulen ook. De oude Duitschers leefden 'er op dezelfde wyze mee. Deze gewoonte schynt uyt de H. Schrift bevelligt te kunnen werden. Eenige Natien in Amerika villen de doden te eenemaal. *Twe-en-twintigste Hoofstuk*. Wederkomt der krygs-knegten en gevangen. Hoe zy de krygs-gevangene bewaren. Doods schreeuw. Wanneer zy het Dorp naderen zenden zy iemand uyt de troep voor uyt, die niet staan blyft voor dat hy midden in het Dorp is, daar zy een kring om hem heen slaan. De afgezant luistert een ouden die hier toe verkoren is een net verslag van hun reis in 't oor. Het geen door den ouden met luider stem in een deftigen styl verhaalt word. Eerst stort men de klachten over de doden uyt. Dan verwittigt men het gemeen van het voordeel dat men behaalt heeft, en men geeft zich aan de blydschap over. Overwinnings geschrei. Overeenkomt met de gewoonte der Mingrelers. *Drie-en-twintigste Hoofstuk*. Intrede der krygs-gevangenen. De krygsknegten keren op dezelfde wyze als zy uytgetrokken zyn weer in het Dorp, maar niet geschildert en met gescheurde kleren. De krygs-gevangenen word het aangezicht

met zwarte en rode verf beschildert. Hoe ze verder opgeschikt worden. Wat de witte slaaf met zwanen-veren overtrokken beduid. *March* der gevangenen, die den ganschen weg langs hun dood-lied zingen. Al de *Dorpelingen* trekken hen te gemoet, en danzen rontom hen. Doende hun allerley smaad en hoon aan. *Wreedheid* tegen hen gepleegt. De *krygslieden* hebben recht op hun gevangenen tot dat zy ze overgelevert hebben. Die ze verminken willen zyn genoodzaak een present te doen om den eigenaar schadeloos te stellen. In het dorp gekomen zynde daar zy hun laatste vonnis moeten ontvangen, houden de slagen op, en zy worden be-last hun dood-lied te zingen. *Vier-en-twintigste Hoofstuk.* Verdelinge der slaven. De hooftschedel vervullen ook een persoon en worden voor een slaaf gerekent. De *krygshelden* die een slaaf geven, geven hem met den halsband over. De *Hut* waar aan de slaaf gegeven is moet dit geschenk met een ander beantwoorden. Maar zo hy ten vure veroordeelt word, gaat het geschenk over het geheele dorp. Dikwils worden 'er eenige slaven aan de gemene *Schat-kist* toegewezen. Ongeluk der slaven zo zy aan een *Hut* te beurt vallen daar men veel *krygslieden* verloren heeft. *Vyf-en-twintigste Hoofstuk.* Doodstraf der slaven in Noord-Amerika. Als de tyd van de executie gekomen is bemaalt men den slaaf met koleuren, dat zoo veel als zyn doodvonnis is. Het gansche dorp word tot dit schouwspel genodigt. Zy zien het alle even bezadigt aan. Wie tot beul verstrekt. Vergelyking van deze gewoonte met die der ouden, die de schimmen hunner doden met 't slachten der *krygs-gevangenen* paaiden, en hen aan hun God *Mars* opofferden. Grouwelyke *wreedheid* aan de gevangenen gepleegt. Als de slaaf dood is slaan zy op de schorssen der hutten, om de ziel des overledenen te noodzaken om het dorp te verlaten. Zy hakken hem aan stukken, koken en eten het vleesch. Des *Schryvers* aanmerking over dit bloedige schouwspel. De oude volkeren van *Indien* verbrandden haar zelve levendig als genoeg meende geleest te hebben. Dit gebruik is noch hedendaags by de vrouwen van *Indien*, die zich met haar doden man verbranden. De *Sogdianen* gingen met vreugt ter dood. Zoo ook de *Kantabren*. *Zes-en-twintigste Hoofstuk.* Doodliederen. Deze behelzen de dappere daden hunner natie, en duizent vloeken tegen hun tyrannen. De hondert-zeven-en-dertigsten psalm is een soort van een dood-lied. Stantvastigheid der slaven midden onder de pynen. De *Irokoizen* hebben ontrent dit pynigen den slimsten naam. De *Schryver* tracht het met het voorbeeld der *Grieken* en *Romeinen* te vershonon. En met dat der *Joden*. Het vuur van onheuglyke tyden af in gants *Noorder-Amerika* de gemene doodstraf. De *Franschen* en *Engelschen*, als zy onder de *Wilden* genaturaliseert zyn, zyn noch slimmer als de andere. De *Irokoizen* onder elkander ontzien zich meer als de *Europeanen* doen. *Zeven-en-twintigste Hoofstuk.* Doodstraf der slaven in *Zuider-Amerika*. *Tegenstrydigheid* der *Schryvers*. Zy moeten de graven van die gene voor wie zy opgeoffert staan te worden, opschikken, en hun huisraad schoon maken. Zo de overledenen een weduwe heeft nagelaten, geeft men hun die tot vrouwen, anders de zusters. De meester

meester van den slaaf verkiest iemand om hem van kant te helpen. Daar word een groot feest aangericht. Onverzaagtheid van den slaaf. Waar aan hy weten kan hoe veel maanden hy nog te le en heeft. Grote toebereidzelen. Cleraad en schildering van de Doutou, of knods daar hy me doodgellagen moet worden. Alle de genodigden verschynen op den gezetten tyd. 's Avonds voor het feest halen de vrouwen den slaaf af, en doen hem een koort om den hals, die zy daar toe geweven hebben, en schlikken hem vreemt op. Dit geschied onder het zingen en dansen van de andere vrouwen. 's Anderendaags schikken zich de Wilden op haar best op, en plaatsen de slaaf in 't midden. Gruwelyk zuipen op dit feest. De slaaf drinkt zoo wel als de rest, en zingt en dant zoo goed als hy geleert heeft. Men rust een dag uyt, en zet den slaaf in een hutje op de markt, net op de plaats daar hy opgeoffert zal worden gevangen. De vrouwen blijven hem den gansche nacht by, dien zy met zingen en dansen doorbrengen. De krygslieden komen den slaaf halen, nemen hem den koort van den hals en binden die om zyn middel. Beschippen hen, maar laten ondertusschen hem de vryheyd van gebroken porceleinen en stenen daar de plaats heel mee bestroit is, op te rapen en zich daar me te verweren. Eindelyk steekt men twe treden van hem af een vuur aan, en laat hem zonder ophouden de knods zien daar hy mee gemolt zal worden. Ondertusschen komt de tyd van de offerande. Die na eenige plechtigheid, een aanspraak aan den slaaf doet, en hem eindelyk een slag met de knods op het hoofd geeft. De vrouw van den overledene vereert hem met eenige jammerklachten. Het lyk word schoon gewasschen, en op een kleint vuur gebraden, in stukken gesneden, en gegeten. Van de beste benen worden sluiten gemaakt. De anderen in het knekelhuis gebracht. De offeraar krygt een nieuwen naam die hem voor een adelyke titel verstrekt. En word op verscheiden delen van zyn lichaam gekerft. Overeenkomt met de oudheid. Daar na moet hy eenige dagen met vasten en in eenzaamheid doorbrengen. Zo de slaaf een kind by de vrouw die zy hem gegeven hebben, overgewonnen heeft, dat word 's avonds of 's morgens mee opgeoffert. Hoe zy met de vrouwen die ze gevangen krygen leven. Byna alle de wolle natien van Amerika zyn menschevreeters. *Acht-en-twintigste Hoofdstuk.* Aanneming in de familie. Hoe men met de slaaf leeft dien men het leven schenkt. Zy krygen zelfs de vryheid zomtyds om weer na hun vaderland te keren, maar dit zou gevaarlyk voor hem zyn.

V I E R D E B O E K.

Wie door den raad tot afgezanten verkoren worden. Zy zyn altyd van een zeker getal jongelingen verzelt om hun karakter eer aan te doen. De afgezant zend iemand van den hoop voor uit om kennis van zyn komst te geven, en word een half myl van het dorp verwelkomt. Ceremonien hier in gebrukelyk. Op hun aankomst vinden zy een hut om te logeren, en de maaltyd byna toebereid. Gehoor-gevingen der Gezanten. Hoe men hen het ant-
woord

woord laat toekomen. Zo 'er tot den oorlog voort te zetten besloten word, breken ze den Afgezanten den hals. *Twede Hoofdstuk.* Calumet of Vrede-riet. Verhaal uit Vader Marquette, Zending der Jesuiten. Kompliment dat de Wilden hem maken. Vreemde ceremonien ontrent hem gepleegt. Beschryving van dit Vrede-riet. Calumets-dans. Het woord *Alleluia* in de gezangen der Wilden door onzen Schryver opgemerkt. *Derde Hoofdstuk.* Vergelyking van den Calumet met den Slangenstaf van Mercurius. Het woord *πυρφόρος* of Vuurdraggers onderzocht. De Calumet nog nader met den Slangenstaf van Mercurius vergeleken. Tweederlei soort van Calumetten, een van vrede en een van oorlog. *Vierde Hoofdstuk.* Van den Koophandel. Giffing des Schryvers waarom Mercurius een God der dieven genoemd wierd. De Wilden gaan hun koophandel met feesten en danzery dryven. Dit word met de oudheid vergeleken. Hoe deze koophandel in zyn werk gaat. De Wilden zyn niet veel in de koophandel te vertrouwen. Zonderling verhaal van de handeldryving eeniger Indianen van Chili. Rechten die 'er by hen betaalt moeten werden. Onze Schryver wil het gebruik van de Calumet afgeschafft hebben.]

V Y F D E B O E K.

VAn de Visschery. *Twede Hoofdstuk.* Van de spelen en tydkorringen. Bikkelspel. De Wilden zyn zeer op dit spel verzet, en verspelen zomtyds zelfs tot hun vryheid toe. Het bikkelspel met de *lucislaorum* der ouden vergeleken. Hoe veel combinaticn de ouden hadden. *Derde Hoofdstuk.* Spel met stroocjes. Men vind weinig naricht van dit spel. *Vierde Hoofdstuk.* Van het balspelen. Verscheide soorten hier van by de ouden. De Floridianen hebben noch een byzonder soort van balspel.

Z E S D E B O E K.

VAn hun ziekten. Zy zyn zeer aan de gezwelachtige ziekten onderworpen. En een soort van tering. Anders bereiken zy een hogen ouderdom. Twee soorten van Geneeskunde. *Twede Hoofdstuk.* De Geneeskunde van de eerste tyden was zeer eenvoudig. Behalven dat hadden zy nog eene die tot den Godsdienst behoorden. Ieder zo wel man als vrouw is by de Wilden een dokter. *Derde Hoofdstuk.* Van de natuurlyke Geneeskunde der Wilden. In het genezen der quetzuren werken zy wonderlyke zaken uyt. Voorbeelden hier van. Theriakel-water. Krachten hier van. Hoe de Dokter de wonden behandelt. De Wilden slagen even zo goed in de breuken, verstueringen, uitledingen, van arm of beenbreuken. Maar niet zo wel in hun braak en buik-zuiverings-middelen. Geraaktheid. Waterzucht. En Venus-ziekten genezing. En op wat wyze. Voor de komst der Europeanen willen zy van geen ader laten. Hoe zy dit gebrek vervulden door hun koppen. De Schryver wect maar een voorbeeld van klisteren. *Vierde Hoofdstuk.* Van hun zweetmiddelen. Zonderlinge wyze van zweeten. Met die der
ouder

zetten be-
Hoofdstuk.
 ndeling der
 rme cere-
 vrede-riet.
 er Wilden
 ergelyking
 het woord
 nader met
 zoort van
Hoofdstuk.
 Mercurius
 hun koop-
 e oudheid
 De Wilden
 ng verhaal
 ten die 'er
 et gebruik

ouder vergeleken. Het gebruik der warme baden by de ouden zeer gemeen. Het zweten by de Wilden ook een gebruik van de burgerlyke beleeftheid. De Wilden houden veel van vreemde Geneesmiddelen en Doktoren, maar houden om de dood van geen Chirurgikale operatien. *Vyfde Hoofdstuk.* Geneeskunde door de waarzeggerij of bezwering. Hoe de Jonglers hun bezwering in 't werk stellen. De Schryver heeft een ander denkbeeld van het maakzel van den Delphischen drievoot als het gemeen. Geestverrukking van den besweerder. Wat voor remedien hy voorschryft. De zieken woorden erbarmelyk geplaagt. De Bezweerder wyft den Auteur van die quaal aan. En ontdekt het tooverkarakter. De waarzegger voorspelt gemenelyk de genezing. Sterft de zieken hy weet 'er zich altyd uyt te redden. De Karaiben verzellen deze plechtigheid altyd met een offerande aan den Duivel. Alle de Natien van Amerika hebben de wyze van door bezwering te genezen.

ZEVENDE BOEK:

Dood, Begraafenis en Rouw. Gelykformigheid van de gewoontens der Wilden met die der Ouden ontrent het stuk van de eer die zy den doden bewyzen. Eerfte zorgen aan het lyk te kost gelegd. Doodbezorgers. Zy schikken het lyk van 't hoofd tot de voeten op. *Tweede Hoofdstuk.* Zonderlinge manier om de lichamen te balzemen. De balzeming was by de Oude volkeren ook in gebruik. *Derde Hoofdstuk.* Treurgezangen en wyzen van de doden te begraven. Gelykvormigheid gelyk dier gewoonte met de Ouden. Zonderlinge jammerklachten der vrouwen van Picardien, en Bearn in haar dode mans te bewenen. Als ook van de vrouwen van Gaskonje. Niet als de vrouwen maken deze jammerklachten. Hoe de Mans hunne doden bewenen. Reden van de instelling der Lyk gezangen. Treurdansen der Wilden. Met die der Ouden vergeleken. Verdere plechtigheden. *Vierde Hoofdstuk.* Doodmaal. By de Ouden Silicernium bekend. Gevoelen van zommigen dat de Ouden hun doden niet door de deur van 't huis droegen wederlegt. Schoon het by de Chinezen zomtyds in gebruik was. Vader le Jeune maakt 'er een algemene wet onder de Wilden van. Maar word door onzen Schryver hier in tegengesproken. *Vyfde Hoofdstuk.* Verschillende gewoontens van 't bezorgen der Lyken of Lyksplichten. Gewoontens der Grieken, Indianen, en Romeinen. Gewoontens der Guebren hier ontrent. Van andere noch woester Natien. Dit word door onzen Schryver verzacht. Door de vergelyking met de gewoontens der Amerikanen, schoon die in den eersten opslag wat ruw voorkomen. Zommige Natien eten haar doden op. Gewoontens der Zuider-Amerikanen. Die de geraamtens der doden in den stryd voor standtaarts dragen. Gewoontens der linnenzen in Noorder - Amerika. Der Huronnen Onbeschroomtheid op de aannadering des doods. Afnyding van een hairlok. Dit was by de Ouden ook in gebruik. Deze hairlok was aan Proserpina toegewyd. Diergelyke gewoonte was op de

Spaan-

ziektens
 reiken zy
Tweede
 eenvoud-
 dienst be-
 n dokter.
 Wilden.
 ken uyt.
 an. Hoe
 zo goed
 breuken.
 middelen.
 En op
 en ader
 e Schry-
uk. Van
 die der
 ouder

Spaansche Eilanden ook in gebruik. De Schryver heeft dit van de andere Wilden niet gehoord. Die niet als eenige snuifleryen met de doden in 't graf leggen. Verquisting der Wilden in het eren hunner doden. Den doden dekken wat zulks zeggen wil. Dit was by de Romeinen al in gebruik. Waar de Schryver de gewoonte van zommige Fransche Provintien van daan haalt van siro of kaf voor de huizen der verstorvenen te strojen. Beschryving van hunne graven. Plechtigheid van de Schryver by den stryd den kampvechters onder de Romeinen vergeleken. Gestalte van den dooden in 't graf by de Zuid-Amerikanen. De vrouwen omringen de kuil en maken een yffelyk misbaar, De mans huilen wel maar maken geen geraas, Naderhand leggenze een plank op de kuil en dekkenze met aarde toe. Wet van Numa, om de gene die van den blixem getroffen waren niet te begraven. Hoe de Wilden met de genen die in de sneeuw doodgevoren of verdronken zyn leven. Fuller wederlegt. Zommige Wilden delven hun doden weer op en bewaren ze zorgvuldig in hun hut. *Zesde Hoofdstuk.* Gevoelen der Heidenen aangaande de schimmen. De Ouden schynen twee zielen gestelt te hebben. Lyk - diensten om de schimmen te pajen. Deze wierden of door het gemeen of door de gehele maagschap bewezen. Of door particulieren. Dag tot deze Godvruchtigheid geschikt. De Begraaf-plaatzen waren geheiligde plaatzen. Wachten aan de graven gestelt en tegen wie. Gevoelen der Amerikaansche volkeren wegens de zielen. De Huronnen stellen ook twee zielen. Waar van de eene straks na het doodfeest in een Ringelduif verandert, de andere by het lyk blyft. De Duif was by de Oosterfche volkeren het zinnebeeld van de ziel of den geest. Waarom de Wilden de kinderen aan de kant van de wegen begraven. Algemeen feest om de doden te bewenen. Wat plechtigheden hier ontrent in 't werk gestelt worden. De volkeren van Florida stellen wagten aan hunne graven. Woeden der vyanden tegen de graven. De overwinnaars van Peru en Mexico ontwyden de graven. 't Geen de Indianen in de uiterste wanhoop brengt. Men mag de dode menschen niet meer by de namen noemen die zy in hun leven voerden. Boom-opbeuring wat hier door verstaan word. Voorbeeld hier van in den Schryver. 't Is een gevoelig affront de Wilden van hun doode vrienden te spreken. Hieromtrent gebruikt men omwegen, gelyk de Romeinen ook deden. *Zevende Hoofdstuk.* Van den Rouw. Het hair affnyden was by de Ouden het duidelyk teken van rouw. Men bestrooide zyn hoofd mer asch en omgorde zyn lenden met een hairen zak. De Wilden hebben ook diergelyke gewoontens. De Rouw is na mate strengter of slapper na mate van de bloedverwandschap. 't Is schande voor dat de rouw verstreken is, te hertrouwen. De Irokoische vrouwen laten zich een lok hair affnyden. De mans van 'sgelyken en veinzen hier door een hevige smert te gevoelen. De Brasiliaansche en Karibische vrouwen latenze dicht aan 't hoofd affnyden. De Lyciers kleden zich in den rouw in 't vrouwelyk gewaad en waarom. De Irokoizen en andere Wilden bewinden zich het hoofd. Dit deden de Perzen ook. De doden te bewenen is by enige natien een plicht van wellevensheid, om een Vremde

deling te ontfangen. Dit word met een gebruik uyt de H. Schrift vergeleken. *Achtste Hoofdstuk.* Algemeen feest der doden, wanneer dit gehouden word. Tot dit feest worden alle dorpen van hunne natie genodigt. Men brand de beenderen en stampze tot pulver, dat men onder den drank mengt en indrinkt. Gelyk Artemisia de beenderen van haar man Mausolus deed. Omstandige beschryving van deze gewoonte. Gelyk van de gewoontens van den vloed van Palmas. Van de Natien van Noorder-Amerika. Zommige viereen dit feest van jaar tot jaar. De Huronnen en Irokoizen alle tien of twaalf jaar maar eens. Groote jalouzie hier ontrent. Men verkiest een Ceremonie-meester. Ieder haalt zyn dooden uyt het graf. 't Welk een zeldzame vertoning geeft. En een onverdraagelyke stank veroorzaakt. Dan worden de treurzangen en tranen vernieuwt. Men snyd het vleesch van de beenderen en werpt het met de klederen en matten in 't vuur. Ieder draagt de beenderen zynen lyken weg. Daarna worden ze alle in een van de Raads-hutten gebragt. De offerste van de hut geeft hun een prachtig gastaal. Vervolgens geven zy zich met de doode lichamen en zakken met beenderen op de reis. En vernieuwen onderweg hun misbaar. De genodigde brengen geschenken aan. Men vermaakt zich met verscheide spelen. Men vervaardigt ondertusschen een groote kuil. En maakt weer een gruwelyk gemammer en getier. Ieder zet zich op de plaats hem door den Ceremonie-meester aangewezen. Gruwelyk gewoel in deze gelegenheid. En men laat eindelyk de lichamen in 't graf zakken. Aardig voorval. Men vult de graven weer toe. En giet spys op de kuil uyt. Besluit van deze stof.

A C H T S T E B O E K.

VAN de spraak. De menschen hadden voorheen maar eene spraak. 't Is belachelyk te stellen, dat by de verwarring van Babel de spraak juist in twee-en-zeventig talen gesplitst wierd. De Hebreuwfche taal heeft geen groter schoonheid als de andere. Gevoelen van den Heer Huët ontrent de Hebreuwfche Tale. Gevoelen van onzen Schryver. De Talen van Amerika hebben geen gelykenis ter wereld met de Hebreuwfche. Tegenwerping, die van den Schryver opgeloft word. De Barbaren die het eerste Griekenland bewoonden, hadden talen van een gansch anderen trant als de latere Grieken. De volkeren van Thracien, de Scythen, Perzen, Amazonen waren geen enkel volk, maar een verzameling van Barbarische Natien. Gelyk hedendaags de Indianen en Tartaren. Hoe de Irokoizen Lucifer en *Pontus Pilatus* zouden uytspreken. De Huronnen en Irokoizen hebben geen lipletters. Veel woorden der Wilden zyn uyt de taal van een volk van Thracien genomen. De Amerikaanische talen hebben niet alleen geen overeenkomst met de geleerde maar zelfs niet met enige levendige spraak in Europa. Uytgenomen die der Eskimenzers, die zeer met die der Biskajers word gezegt over eente komen. Giffingen van den Schryver hier ontrent. De Barbarische spraken zyn moejelyk om te leren. Als de Europeers en de Wilden elkander willen verstaan, moeten ze ieder van hun taal afwyken en

verdorve woorden maken. Gebroke taal in Canada, op deeilanden van Amerika, enz. In Zuid - Amerika is een algemeene spraak gelyk het Maleyts in de grote Indien. Maar ieder volk heeft ook een byzondere taal, die ieder weer in drie stylen gesplitst word. Een voor den raad, de tweede de mannen, de derde de vrouwen eigen. In Noorder Amerika komenze byna alle op twee moederfpraken uyt, de Algonkeinsche en Huronsche: die evenwel in verscheide tongvallen gesmaaldeelt worden. De Algonkynsche taal is het meeste verspreit. De Huronnen waren eertyds zeer wyd uytgespreit. Maar zyn nu voor 't meeste gedeelte niet meer in wezen, en door de Irokoizen verwoest. De Schryver geloofst dat 'er nog enig volk van de Huronsche spraak in Nova-Sembla is. De vyf Irokoische Natien maken zoo veele verscheide tongvallen van de Huronsche spraak uyt, byna zoo veel als het Franfch, Spaansch en Italiaansch van elkander verschillende. Hoedanigheid van de Huronsche taal. Van die der Onnontagefche Irokoizen. Der Agniezen. Van het Oneinouds. Van het Goïoguensch en Taonnontouaansch. Moeielykheid die de Zendelingen ontmoeten. De Baron de la Hontan gehekelt. Waar in de zwarigheid nog meer bestaat. Verhaal van Vader le Jeune. Ten dele door onzen Schryver toegestaan ten dele wederlegt. De Irokoizen en Huronnen hebben in hun taal niet als het werk - woord. Woorden zyn maar als tekens om een zaak te verbeelden, zonder dat zy uyt hun eige kracht iets betekenen. Wonderlyke kunst in de werk - woorden der Huronnen en Irokoizen. Redenen waarom de Schryver geen gróter denkbeeld van deze talen gegeven heeft. Besluit.

de eilanden
eene spraak
k heeft ook
word. Een
uwen eigen-
praken uyt,
eide tong-
het meeste
uytgespreit.
n, en door
g enig volk
Irokoische
Huronsche
Italiaansch
onsche taal.
Van het
ch. Moe-
la Hontan
erhaal van
esslaan ten
hun taal
is om een
iets bete-
Huronnen
oter denk-

UITLEGGING

VAN ALLE DE

PRENTVERBEELDINGEN

Die in 't eerste Deel voor komen.

TITELPRENT.

DE Titelprent vertoont een perzoon die schryft, en bezig is met een vergelyking te maken tusschen verscheide gedenktekenen der aloutheid, als Piramiden, Naalden, Beelden, Tempels, Penningen en oude Schryvers, tegen verscheide Beschryvingen, Landkaarten, Reistogten, en andere dingen van Amerika. Twee geesten vergelyken deze tekenen tegen elkander, en doen den Schryver bezeffen de gelykvormigheid die 'er tusschen beide zou mogen wezen. De Tyd, die alleen alle zaken doet kennen, maakt die overeenkomt zichtbaarder; ze toont den Schryver den oorsprong van alles, en doet hem als met den vinger raken den Zusammenhang van alle deze oudheden met de eerste Schepping der menschen, met den grond van onzen godsdienst, en met 't gansche getfel der openbaring, na de zonde aan onze eerste Vaders gedaan; dit laatste ziet de Schryver als een verborgen gezicht.

KAART VAN AMERIKA.

I. P L A A T, pag. 48.

1 *Figuur.* Fabel van den oorsprong der menschen volgens de Irokoizen.

2. *Figuur.* Een Harpocrates, hebbende een schildpad tusschen zyne voeten, volgens 't *Museum Romanum* van La Chaullé, *Sett.* 2. *Tab.* 27.

3. *Venus* van Pausanias, volgens 't denkbeeld van den Plaatsnyder. 't Is waarschynlyk, dat de *Venus*, by Pausanias, zinnebeeldig was, gelyk de *Diana* van Ephese.

4. Een Hierogliphische hand, waar van de Schildpad is 't zinnebeeld van de aarde, volgens Kircherus, *Oedip. Egypt. tom.* 2. *p.* 451. *part.* 2.

5. De God *Uichnou*, herschaper in een Schildpad, zodanig alshy in de Tempels van Groot Indie werd aanbeden.

6. *Draak*, geteelt van een Schildpad, en bedekt met een schaal van een Schildpad, volgens Kircherus, *China Illustrata* pag. 137.

***** 3

fig.

UITLEGGING VAN ALLE

fig. F. Hier by is gevoegt een ronde hol, om de Chineefche fabel meerder licht by te zetten.

De twee volgende platen verbeelden de voorname Natien der Wilden van Amerika, volgens de oudste berichten.

II. P L A A T, pag. 52.

1. *Figuur. Huronnen en Irokotzen, Man en Vrouw.* 2. *Algonkynen, Man en Vrouw.* 3. *Eskimenzers, Man en Vrouw.* 4. *Inwoners van Groenland en van Nieuw-Zembla.*

III. P L A A T, pag. 54.

1. *Figuur, Karaiben, van de voorie-landen Man en Vrouw.* 2. *Acepbalen van Zuid-Amerika.* 3. *Brazilianen.* 4. *Floridianen.* 5. *Virginianen.*

IV. P L A A T, pag. 66.

Oirfprong en voortgang van de afgodery.

1. *Figuur, Begin van de afgodery, verbeeld door de op een geflapelde vierkantige naald en kegels wyze ftenen, door de Mercurius-beelden van hout of fteen, en door de bomen behangen met allerlei fchenadten, kranzen, feftonnen en kronen.*

Voortgang van de afgodery door de zinnebeeldige figuren van zamengevoegde Goden.

2. *Figuur, Diana van Ephese, volgens la Chausse, Mus. Rom. Seff. 2. tab. 11.*

3. *Een Isis met mammen, omringt van zinnebeelden der vier Elementen. La Chausse Seff. 1. tab. 34.*

4. *Godin van Syrie. Montfaucon tom. 1. part. 1. Pl. 5. pag. 18. fig. 2.*

5. *De fortuin of jonge Isis, met hare zinnebeelden, houdende eenen hoorn des overvloeds, waar uit komen Osiris en de oude Isis, voorbeelden van onze eerste ouders. La Chausse, Mus. Rom. Seff. 2. Tab. 24.*

6. *Drievormige Diana, zinnebeeld van de Drieenheid, La Chausse, Seff. 2. Tab. 14.*

7. *Afgod van Indien en van Japan, ander zinnebeeld van de Drieenheid. Kircherus, Chin. Illust. p. 138. & Oedip. Aegypt. tom. 1. p. 410.*

V. P L A A T, pag. 70.

Zinnebeeldige figuren van de oudheid, overeenkomende met die der Indianen,

1. *Figuur, Isis gezeten op een Lotos-bloem, La Chausse, Mus. Rom. Seff. 1. Tab. 23.*

2. *De Puffa of zinnebeeldige Isis der Chinezen, gezeten op een plant, gelykende na een heliotropium. Kircher. China Illust. p. 141*

3. *Zinnebeeldige figuur van de Zon, genomen uit een antiek,*

tc

D E P R I N T E N .

te Rome gevonden op den weg van Appius, zie Trifan, *Commentaires Historiques*, tom. 3. p. 131.

4. Ander beeld van de Puffa of Isis der Chinezen. *Kircher, Chin. Illustr. p. 140.* Zie ook zynen *Oedip. tom. 1. p. 416.*; daar hy zegt, dat het een figuur van den God Amidas der Japonezen is, gelykende na Harpocrates.

VI. P L A A T, pag. 84.

Dienst van Vesta, of van 't Heilig Vuur, pag.

1. *Figuur.* Tempel, Altaar, vuur van Vesta, ook eenige Vestalen beezig met haar dienst. Hyde, *Religio Veter. Perfarum, cap. 7. tab. 4.*

2. Tempel der Gauren of Guebren, gesproten uit de oude Perfiannen. Hyde, *cap. 29. tab. 8.*

3. Tempel van Natchez te Louisiana.

4. Penning van Faustina, verbeeldende Vesta door het heilig vuur, dat op het altaar brand. *Lipsius, tom. 3. de Vestâ & Vestalib. pag. 602. col. 2.*

VII. P L A A T. Offeranden, pag. 92.

1. Offerande der eerstgeborenen by de *Floridianen*, 2. Offerande van den afval van een hert te Florida. 3. *Karaïbe*, offeren de Kaskaubroden en Ouicou, aan een paal, tot een zinnebeeld van de godheid opgericht.

De twee volgende platen verbeelden de speeltuigen der eerste tyden, vergeleken by die der Amerikanen.

VIII. P L A A T, pag. 105.

1. *Figuur*, Ratel van Anubis, verandert in een ronde bol, door Kircher *Obelisc. Pampb. p. 294.* 2. Ware Ratel van Anubis by Boissard en by Montfaucon, en zodanig als menze in de negende *Plaat*, figuur 1. en 3. ziet. Gemene en gewone ratel. Oiselius, in *Tbesaur. Num. Tab. 117.* 4. Maraka of Ratel der Brazilianen. 5. Chichikoué of Ratel der Wilden van Noord-Amerika. 6. Schilpad of Ratel der Irokoizen, Huronnen en Noordelyke Wilden, vergeleken by de Lier van Apollo. 7. De Rhombus der Lamàs, volgens Kircher, *Chin. Illustr. Fig. 4. pag. 67.* 8. Rhombus of vierkantige Ratel, genomen uyt een antiek, op de *negende Plaat* fig. 2. te zien. 9. Ratel der Ouden, in 't klein te zien in de *twaalfde figuur* van diezelve *Plaat*, in de handen van Isis. 10. Kinder Speelgoed, vergeleken met de Ratels der Ouden en der Amerikanen. 11. Rhombus van Clatra, in handen van die godin, te zien *figuur 13.* van de *negende Plaat.* 12. Een Antiek, getrokken uit den Harpocrates van Cuperus, *pag. 35.* daar men ziet Osiris, Harpocrates en Isis, houdende een Ratel in de linkerhand, zoo als die van de negende figuur. 13. Een geheel antiek van de Godin Clatra, zodanig als by *Spon Miscell. Erudit. Antiquit. Sect.*

UITLEGGING VAN ALLE

3. pag. 87. 14. Die zelve Godin Clatra verkleed by *Montfaucon*; tom. 1. *Planche* 53. p. 106. Hiernevens kan men nazien zekeren penning van Commodus, by *du Cboul*, *Religion des anciens Romains*, p. 307. verbeeldende eenen Egyptenaar houdende eenen Rhombus, zoo als die van Anubis in de negende *Plaat* fig. 1. De figuur van dien Rhombus is langwerpig rond en zeer volmaakt.

IX. P L A A T , pag. 107.

1. *Figuur*, Anubis houdende den Rhombus, *Boissard*, tom. 4. *Planche* 78. *Montfaucon*, *Antiquité Expliquée*, tom. 2. *Planche* 128. pag. 14. fig. 1. 2. Godsdienstige plegtigheid, betreffende een Kind in de wieg. Men ziet hier een priester van Iiis en twee Mannen, waar van de een eenen Rhombus houd, waarop gesneden zyn de Zon en de Maan, waar van een groter figuur in de *achtste plaat* num. 8. Dit antiek is genomen uyt *Joh. Allrophius de Lætiis Veterum*, pag. 85. 3. en 4. Antiken, verbeeldende hele Schildpadden onder de zinnebeelden van Mercurius. *Montfaucon*, tom. 1. part 1. *Planche* 72. pag. 130. fig. 3. 4. 6.

5. Penning, waar op men ziet een hele Schildpad, achter het hoofd van eene Mufa. *Montfaucon*, tom. 1. part. 1. *Planche* 59. pag. 114. n. 10. 6. Een Gallisch Merkuur met een hele Schildpad voor zyne voeten. *Montfaucon*, tom. 2. *Planche* 189. pag. 418 7. Huronsch Jongler of Waarzegger, vergeleken met een Gallisch Merkuur genomen uyt den *Titelprint* voor de *grote Reize der Huronnen*, door *Frater Sagard*, *Rekollekt*. De volgende Platen 10. en 11. behelzen verscheide figuren van zinnebeeldige slangen.

X. P L A A T , pag. 112.

1. *Figuur*, een Antiek te Rome in 't paleis van Matthei, en by *Kircher*, *Obelisc. Pamphil.* p. 326. fig. 4. verbeeldende de *Osiris* der Heliopolitanen overend staande, houdende in de rechte hand eenen stok, en daar boven aan de figuur van een man, en in de linkerhand een ruiker van drie bloemen. Aan zyne voeten zyn twee vogels. *Isis*, zyne Huisvrouw, met eene kroon op het hoofd, komt met het halve lyf uyt de aarde, nevens twee van haar kinderen, daar onder een als *Argus*, het lichaam bezaait met oogen. Deze drie figuren zyn omgeven van twee slangen. Alle deze figuren kan men niet dan by gissing verklaren, zeer waarschynelyk is 't een zinspeling op den oorsprong der menschen.

2. De God *Taurus*, *Apis* of *Serapis*, waar van de horens een werreldkloot maken, waar op men ziet *Osiris* en *Iiis* in de gedaante van half mensch en half slang. *Kircher*, *Obelisc. Pamph.* pag. 261. *Mensa Isaca Oedipi Aegyptiaci*, tom. 3. pag. 78. *Apis* heeft hier geen Hermetisch kruis om den hals, maar verscheide Schryvers zeggen, zoo als ik heb aangemerkt, dat *Serapis* dit kruis om den hals hadde of op de borst.

3. Zeer kurieuse penning van Keizer *Julianus* den afvalligen, in de verzameling van *Oiselius*, *Tab.* 47. 7. penning verbeeldende *Ijis*
en

D E P R I N T E N .

en *Osiris*, half mensch en half slang, houdende een vaas, waar uyen den slang kruipt, verbeeldende hun zoon *Horus*.

4. Antiek by Spon, *Recherches dissert.* 31. pag. 539. vertonende *Esculapius* en *Hygeia*, zoo als uit " schrift ΑΣΚΛΗΜΙΩΙ ΣΑΤΗΡΗ ΚΑΙ ΤΥΓΕΙΑ blykt; te weten *Eskulaap* onder de gedaante van een slang met een menschen hoofd. *Hygeia* houd in de linker hand een fakkel, en in de rechter een vaas, waar in zy aan *Eskulaap* te eeten of te drinken bied. Deze twee godheden hebben de korenmaat op het hoofd, op de wyze van de Egiptische Goden en 't is zeer waarfchyntlyk, gelyk Spon gult, dat dit hun *Isis* en *Serapis* waren, te weten de jonge *Isis* en *Horus* haar zoon. *Hygeia* was de Godin der gezondheid, dezelve met de *Dea Salus*, of de *Goede Godin* der Romeinen.

5. *Isis* en *Osiris* werden hier andermaal gezien met een *Latosbloem* op het hoofd, maar onder de hele gedaante van slangen, behalven *Isis*, die een vrouwe boezem heeft, waar door zy dan ook *Isis Mammofa* genoemd werd. De penning staat by *Spanheim*, *Dissert.* 6. pag. 306.

6. 7. 8 en 10. Penningen der *Kretensers*, zinspelende op de *Orgia* van *Jupiter Sebazius*. Op den eersten penning zyn twee van onderen door malkander gevlochte slangen, een staande boven dezelve een *Jupiter* houdende eenen blixemstraal in de eene hand, en eene arend in de andere, met deze woorden, ΚΥΔΑΕ ΚΡΗΤΑΚΤΑΕ. De vierde penning n. 10. zynde het ruggestuk van den eersten, vertoont de korf van de *Orgia*, genoemd *Cyfra*, met een ingewyde slang. *Beger*, de num. *Serpentin.* *Cretensf.* pag. 5. Derwede n. 7. is de kurieuste, want hy vertoont te gelyk den korf van de *Orgia*, de slang en 't kind *Erycton*, gelyk *Antigonus* van *Carthage* verhaalt, dat hy door de dochters van *Cecrops* in 't mantje van *Pallas* gevonden wierd. Deze penning is van *Gordianus Pius*, geslagen te *Magnesia*, stad en kolonie der *Kretensers* in *Asia*; zie *Spanheim*, *Dissert.* 9. p. 655. Nog een pragtiger penning van die soort vind men by *Tristan*, *Comment.* *Hist.* tom. 2. p. 196. ook te *Magnesia* geslagen onder *Caracalla*. Op denzelfen ziet men 't mantje van de *Orgia* met een slang, of volgens *Tristan* een altaar boven een pynboom. Boven het altaar is een soort van een tafel, waarop *Erycthon* of wel *Jupiter Sabazius* zit; drie gewapende *Korybanten*, den *Pyrrischen* dans dansende, bellaan 't overige van den penning, rondtom denwelken men leest ΕΠ. Μ. ΑΛΛΟΤ ΕΠΙΚΑΤΟΡΕ en op den buitensten rand; ΜΑΓΝΗΤΩΝ. 8. Penning van *Augustus*, na de gifling van *Albertus Rubenius* in *Kreta* gellagen. De *Vietorie*, houdende in de eene hand eenen palmtak en in de andere eene kroon, staat op de mand van de *Orgia*, tusschen twee gekronkelde slangen. *Beger*, de num. *Serp. Cretensf.* pag. 7.

9. Het ruggestuk van eenen penning van *Lucius Verus* by Spon, *Dissert.* 31. p. 525. vertoont *Eskulaap* in de gedaante van een slang met een mans hoofd. Men ziet elders andere figuren op de wyze van *Osiris* en *Eskulapius*. Men vind by *Spanheim* twee penningen te *Nicodemie* geslagen, *Dissert.* 4. pag. 216

11. Penning van *Antoninus Pius*, *Medaglioni Di Carpegna.* p. 56

ver-

UYTLEGGING VAN ALLE

verbeeldt Cerés of Cibeles op haren wagen, getrokken door slangen.
met het opschrift, ΘΕΑ ΔΗ ΜΗΤΡ.

XI. P L A A T, pag. 114.

1. *Figuur*, Hercules dodende een wangedrocht, half mensch en half slang, *Montfaucon*, tom. 1. fig. 2. *Pl.* 127. pag. 210. *Pla in*, *Num. Imp.* p. 206. Men vind diergelyken penning van Hadrianu, verbeeldende eene Minerva, die een triton, of wangedrocht, half mensch en half slang verflaat.

2. Antiek uyt Spon, *Miscell. Erudit. Antiq. Sect. 2.* p. 306. *Tor.* 1. en by Montfaucon, *Tom. 1. Pl.* 132. p. 218 *Fig.* 5. Spon gift, dat het is Cirie met den betoverden kelk, den boom uyt den tuin der Hesperiden, en Hercules, houdende den helhond aan den band. Alle deze figuren met elkander vergeleken, hebben mogelyk eenige betrekking tot den val der eerste menschen en tot de herstelling van 't menschelyk geslacht. Mogelyk is deze vrouw, die een doos houdt, en niet eenen kelk, Pandora, de eerste van alle de Vrouwen; en de boom bewaart door eenen Draak, een zinnebeeld van den verboden boom in het aardfch Paradys; de draak is het zinnebeeld der slang, die Eva verleide. Ik heb reeds gezegt, hoe Hercules temmende den Helhond, was een zinnebeeld van den zegenpralenden verwinnaar van de zonde en van de hel.

3. Zeer zonderlinge A gaat uyt 't kabinet van den Koning van Vrankryk, zie de Historie van de Koninglyke Akademie der Inscriptions, *Tom. 1. pag.* 273. Men ziet 'er Jupiter met zynen mantel, houdende eenen blixemstraal in de eene hand, en leunende met zynen linker voet op eene verheve rots, daar men de Geit Amalthea ziet hippelen. Minerva aan de andere kant gewapent, met eenen stormhoed, gedoft met eenen langen tabbard, schynt met den vinger te wyzen, of na de slang, die voor haar voeten is, of na eenen wyngaardstam, gellingert om eenen boom, tuschen die twee Godheden staande, op denwelken men druiven ziet, en twee vogels, te klein om gekent te werden, doch naar allen schyn de *Arend*, vogel van Jupiter, en de *Uyl*, vogel van Minerva. Beneden by wyze van Exergue, ziet men twee Paarden en twee Lecuwen, en dan 't hoofd van eenen Stier, 't voorhoofd, vlak van voren vertonende, maar 't merkwaardigste van allen, is het Hebreuwfch opschrift, rondtom den Agaat op den schuyns gellepen kant, behelzende deze woorden, uyt het derde kap. van Genesis, *De Vrouwe zag dat die Boom goed was tot spyze, ende dat hy een lust was voor de oogen.*

De Geleerde Heer Oudinet, die 't afdrukzel van dezen Agaat in den jare 1705. aan de Akademie heeft medegedeelt, schryft dat dezelve ontrent twintig jaren geleden, aan den Koning was gegeven, na dat hy een onheugbaren tyd, in een der oudste Kerken van Vrankryk geweest was, daarze gehouden wierd voor een beschryving van de geschiedenis der zonde van Adam.

De Akademie staat gaarn toe, dat de steen en de Historie oud en echt zyn, maar 't schrift schieen haar toe te zyn hedendaagfch Hebreuwfch

DE PRINTEN.

breeuwfch, met een Kabbynfche ganfch niet zuivere en flecht ge-graveerde letter, en 't zinnebeeld.

Wat hier van zy fchoon men onderftelt dat 't graveerzel niet oud is, zoo blyft 'er eenige zwaarigheid over, want het zou de gene die 't Hebreeuwfch heeft gefneden, Jupiter en Minerva, voor Adam en voor Eva, en een ipenboom, met een wynftok voor den verboden boom hebben aangezien? Natuurlyker is te geloven, dat de overeenkomst tuffchen de Heidenfche fabel, en de Ware Hiftorie van den oorfprong der menfchen, iemand van later tyd bewogen heeft, die plaats uyt Genesis daar by te fchryven, om die overeenkomst daar door aan te wyzen.

Ik heb daar ik van de oude namen van Minerva fpreek, getoont de overeenkomst tuffchen Minerva en de eene en de andere Ate of om beter te zeggen, tuffchen Minerva en de een en de andere Eva. By Thevet, Colmogr is vind men eenen penning van Minerva, met den naam van AEE, den naam van Ada vind men gegeven aan Juno Urania, welke is Venus Urania, de Godin van Syrie, of Minerva. Men vind ook op een penning den naam Eva aan de zyde van een hoofd van Minerva, en op de andere kant eene Cibeles Beger, die dezen penning onder de Penelopifche plaatft fchryft, datze geflagen is te Eva, Stad in Arcadia, en mogelyk zo genaamt de de Evasmus van de Bacchanten, en hy voegt daar by: *Cum Primâ Mortalium Matre id Coincidit, quid autem haec ad Arcades 2. idem Inquis Dulodorus quod Bacchus, si Clementi Alexandrino Fides; Eoam enim, per quam non Errori Modo, sed ipsi Morti via Patrefacta est, in Orgiis Invocatam, ejus verbis apud Eusebium de preparatione Evangelicâ patet.* Thesaur. Brandenburg. tom. 1. pag. 413.

4. Geheimnis volle figuur van de Godheyt; zie *Mondfaucon*, tom. 1. part 2. Pl. 215. p. 378. fig. 1.

5. Pallas met haar Schild; zie de *Byvoegzelen van Gronovius op de gegraveerde edele gesteenten Leonardo Agostini, eerste Plaat.*

De twaalfde Plaat betreft de Jonge Isis of vruchtbare Maagd.

XII. P L A A T, pag. 116.

De 1. *Figuur*, vertoont de jonge Isis, houdende in een soort van schildery het beeld van Horus Apollo haar zoon, met eenige zinnebeelden die op den Verioffer slaan, gelyk we beneden in de *zes-tiende Plaat* zullen verklaren, zie ook *Kircher Oediep. tom. 3. p. 500.*

De 2. *Figuur* is zeer zonderling te vinden onder: *de grote penningen van Carpegna, pag. 70.* en verbeeld dezelve Isis, den God Apis of Serapis der bors gevende. Men kan ook zeggen, dat het Coca of Proserpina is, zogende den God Taurus, dat is Bacchus in de gedaante van eenen stier.

3, 6 en 7. *Figuren* van de jonge Isis zogende haren zoon, zie wegens de eerste figuur *Spon, Dissert. 28. pag. 465.* en wegens de tweede *Beger Brandenburg tom. 2. pag. 301.* De derde is een penning van Hadrianus in den *Harpocrates van Caperus, pag. 51.*

De 4. en 5. *Figuren* zyn twee zeer pragtige anticken in hun soort.

***** 2

Van

U Y T L E G G I N G V A N A L L E

Van de eerste zegt Montfaucon, die ze onder de *Abraxas* plaatst; *tom. 2. Planche 158. pag. 366.* dat het eene *Iris* is, zonder daar by te voegen, dat het is de *Iris* van de oude Sterrekunst der Egyptenaren, der Perlianen en der Indianen; 't gesserme *Iris*, de *Erigone* of de *Maagd* van den diestriem; 't welk ik besluit uyt de ster op haar voorhoofd, ze heeft drie koren *aren* in de linkerhand, en drie anderen in een vaas voor hare voeten. Men ziet'er den naam van *Jao* by de Ouden, dezelve als *Jehova* by de Hebreën. Het overig naakt van deze en andere figuren, heeft men eerbaarheids-halven bekleet.

De 4. *Figuur* verbeelt eene onderwetsche lamp, gewyd aan *Diana* van *Ephesus*, die dezelve is met de jonge *Iris*. De geloof-tafel gevoegt by deze lamp, geeft eene veel duidelyker verklaring van het geen deze *Godin* van *Asia* betreft, en is eene deronwraakbaarste bewyzen van 't onderscheid tusschen de twee *Iris's* en van de vruchtbaarheid van de tweede, alhoewel *maagd*. Men ziet hier in eene *galdery*, *Osiris* en de oude *Iris*, welke ik geloof dat onze eerste ouders, *Adam* en *Eva* zyn. *Osiris* kent men aan de *Korenmaat*, en *Iris* de oude aan de *Lotos-bloem*. De jonge *Iris* is kenbaar aan de wassende maan op haar hoofd, waar uyt blykt datze dezelve is, die onder de zinnebeeldige liguur van *Diana* van *Ephesus* op de lamp is afgeschert. Aan haar zyde staat haar zoon *Horus*. Deze vier perzonen verbeelden al 't wezentlykste van den *Godsdiens*t. De twee eersten hebben veroorzaakt den val van 't menschelyk gellacht; de twee anderen, de wensch van alle eeuwen, zouden dien val stellen. Deze lamp staat ook by *Montfaucon*; *tom. 5. part. 2. Planche 169. pag. 220.*

Ik had hier nog drie fraie penningen konnen plaatzen, ten ware te laat, daar op gedacht had.

De eerste staat by *Pantin*, *pag. 289.* verbeeldende *Cybele*, *Diana* van *Ephesus*, en *Apis* onder de gedaante van een stier. *Pantin* neemt *Cybele* hier te onrecht voor eenen geest, die eenen stier ten offer aanbied; *Cybele* is door haar hoofd met torens gekroont, zeer kenbaar.

De tweede een penning van *Trajaan*, is by *Tristan*, *Comment. Hist. tom. 1. pag. 409.* te zien verbeeldende eene naakte *Dictynna*, leunende tegen een rots, houdende een kind in hare armen, en aan haar zyde twee gewapende *Korybanten*, boven aan de naam *DICTYNNA*, geheel uyt *Dictynna*, was *A* de *Diana* der *Kretenzers*; de fabel gewaagt 't van *Dictynna* altoos als van eene *maagd*. De Penning toont, dat ze dezelve is als de *Rhea* of *Moeder* der *Goden* by de *Kretenzers*, gelyk te zien is uyt eenen penning van *Decius* by *Seguin*, *Select. Num. Imp. pag. 188.* Blykt dan dat de *Rhea* der *Kretenzers* niet is de oude *Cybele*, maar de jonge, diete gelyk en *Maagd* en vruchtbaar was; en dat dien volgens de *Jupiter* van de *Orgia* der *Kretenzers*, zoon van eene *Maagd* zynde, ge-noegzaam is een voorbeeld van den *Verlosser*.

De derde penning is van *Julia Soaemias*, *Moeder* van *Elagabalus*. by *Tristan*, *Tom. 2. pag. 363.* *Venus Urania*, die altyd *maagd* is volgens de ouden, werd hier vertoont met haren zoon, datze een *ardkloot*, met een *figuur* van een *zon* daar boven aanbied.

DE PRINTEN.

XIII. PLAAT, *bestaat in twee onderwerpen*, pag. 123.

Het eerste stelt ons voor oogen het denkbeeld der Ouden en der Indianen van beide de Indien, van de Eclypfen, en hunne Gods-dienstige plechtigheden in deze gelegenheden.

Het tweede is ontleent uyt de Openbaringe Joannis; De overeenkomst tusschen dit en 't eerste onderwerp, wert op zyn plaats in 't werk verklaart

XIV. PLAAT, *bestaat insgelyks in twee onderwerpen*, pag. 140.

Het eerste verthoont de proeven die een Kapitein moet doen by de Karaïbers, en het tweede de proeven van een Hoofd of Kapitein, die in het boek verklaart worden.

XV. P L A A T, pag. 169.

Verthoont de laatste inwyinge van een Karaïbisch Priester.

De twee volgende Platen raken het zinnebeeld van 't kruis by de Ouden, voor Christus tyd.

XVI. P L A A T, pag. 210.

1. Deze hele eerste ry verthoont de verscheide figuren van kruizen, die op de Grafnaalden gevonden worden, behalven het tweede dat een Chineesch karakter is, het getal van tien betekende, zie Kircher *Obelisc. Pamp. pag. 306.*

2. Vier figuren van Egyptische Godheden, houdende het kruis in de hand, ontleent uyt de tafel van Isis, by Kircher *Oedip. tom. 3. pag. 78.*

3. Zonderlinge Egyptische oudheid by Paul Lucas, *tom. 2. Liv. pag. 130.* Horus Apollo is gezeten, houdende een winkelhaak en een Wicheltok; Isis staat achter hem, houdende het Hermetisch kruis in de rechterhand; voor hen staat een Egyptenaar, die hun schynt aan te bidden. Boven ziet men een zinnebeeld van de Godheid, te weten eene gewiekte ronde bol, omgeven van een slang; met twee qualyk gevormde hoofden, dicht daar by ziet men twee wel uytgedrukte kruizen.

4. Beeldsprakige hant uyt het Kabinet van sint Genoveva; men vindze ook by Frederik Adolf Lampe, *de Cymbalis Veter. pag. 150.* dewelke beweert dat het Trommels zyn, waar van 't hantvat een zeer volkomen kruis verthoont.

5. Egyptisch Priester houdende het kruis; zie *la Cbausse, Munsf. Rom. Seet. Tab. 36.*

6. Hermetisch of Hiatisch kruis, na de mening van Kircherus; *Oedip. tom. 2. part 2 pag. 24.* verklaart.

XVII. P L A A T, pag. 212.

1. Horus Apollo met zyne beeldsprakige zinnebeelden, welke zyn

UYTLEGGING VAN ALLE

zyn een lang kruis, boven op met een Sperverschoofd, zinnebeeld van de Godheid, nezens den winkelhaak, zinnebeeld van de Koninglyke Hoogheid en van de rechtmatigheid, en met den wichelstok, zinnebeeld van 't Priesterfchap; zie de tafel van Isis.

2. Egyptisch Priester houdende een altaar, uyt de *gegraveerde stenen van Leonard Agostini, van de uytgave van Gronovius, Pl. 39.*

3. Tafel van 't zelve altaar, in 't groot, door dien zelve Schryver, plaat 38. men ziet 'er geschenken die geoffert werden, te weten een mande met opgestapelde vruchten of broden, in 't midden twee korenschoven, de een tegen de andere leunende, twee ruytflessen met eenig vocht, en een kruis daar boven, beneden ziet men een kleine kom met een handvat.

4. Twee altaren genomen uyt de lyst van de tafel van Isis, verbeeldende twee offer vazen, met een kruis daar boven. Het vocht loopt uyt het eerste in twee Nyl-vazen; een Egyptenaar met een been geknielt, houd eenen Nyl-kelk, als om dit vocht te vangen, of uyt te gieten. De tweede Vaas staat even als ter vereering of aanbidding, tusschen twee bloem-bossen ten toon.

5. Een *Vestaal* mer een snoer van kostbare stenen, waaraan een penning hangt, daar de stenen by wyze van een kruis geschikt zyn. Dit stuk vind men by Lipsius, *tom. 3. de Vesta & Vest pag. 621.* Daar is niets van overig, als eenige voetstappen van stenen van de snoer; de *Vestaal* was zonder hoofd, doch de plaatsyder heeft haar een hoofd van zyn maakzel gegeven.

6. *Figuur* van *Jupiter-Ammon*, in de gedaante van een ram; met een slang op het hoofd, en een Hermetisch kruis aan den hals, van satzoen als een T. Spon, in *Misc. Erud. Ant. Scel. 9. pag. 306. Tor. 8.*

7. Canopus op een Griffioen, houdende zyn poot op een schild; waar op een kruis staat. *Gemme di Leonardo Agostino, Tab. 205.*

8. *Ptolomeus Dionysus* in de gedaante van eenen Bacchus, de piek als een kruis. Foy Vaillant de *Num. Ptolom. p. 146.* by den zelve vind men *pag. 162.* eenen diergelyken penning van den zelve vorst, hoewel veel kleinder.

9. *Bacchante*, uyt eene lykbus by Spon, *Misc. Erud. Ant. Scel. 2. tom. 1. pag. 129.* hout ende in de rechterhand eenen penning daar een Hermetisch kruis op staat.

10. 11. 12. 13. *Figuren* van *Asaria*, Godin van Syrie, met een lang kruis in de hand. De penning n. 10. is van Elogabus met de woorden: *Colonia Aurelia Pia Metropolis Sidoniorum*; De Godin overentstaande in eenen tempel met vier zuilen, houdende een lang kruis in de hand, aan welkers voet een man is in 't klein, en aan de linker zyde een zuil met eene Victorie daar op, hebbende in de linkerhand eenen Palmtak, en in de rechter eene koorn, die ze de Godin op zet. In de Exerque is een altaar en schilpwerk, qualyk gevormt wegens de genen die Tyrus en Sidon vermaard hebben gemaakt door den handel in purper geveerde wol. Vaillant, *Num. Imper. tom. 2. 126.* De penning n. 4. is van Julia Mammae, met het opschrift: *Nervia Trajanae Alexandrinae.* Dezelve is geslagen te Bostre in Arabie, gelyk uyt de Exerque blykt. *Altarta* staat

zinnebeeld
van de Ko-
nden wichel-
fis.

gegraveerde
vius, Pl. 39.
ven Schry-
werden, te
, in 't mid-
nde, twee
, beneden

nis, ver-
aar boven.
en Egypte-
als om die
nat even als
n ten toon.
araan een
schikt zyn-
pag. 621.
nen van de
yder heeft

een ram,
n den hals,
eet. 9. pag.

een schild,
Tab. 205.
echus, de
6. by den
an denzel-

Ant. Scf.
nning daar

, met een
us met de
De Godin
le een lang
n, en aan
nde in de
die ze de
k, qualyk
d hebben
nt, Num.
aee, met
is gefla-
Astarta
staat

staat hier in eenen Tempel, op dezelve wyze als op den voorgaan-
den penning; houdende in de eene hand een groot kruis, en in
de andere eenen horen des overvloeds. Voor hare voeten zyn twee
Centauren, blazende op twee kinkhorens, gelykende na die der
Tritons. Vaillant, tom. 2. pag. 187. De penning, n. 13 is van
Salonia, met het opschrift: *Colonia Julia Augusta Felix*, zynde ge-
lyk uyt de Exergue blykt, te Berite gellagen. Astarta werd hier
vertoont als eene vrouw op den voorsteven van een schip staande,
haren tabbaard met de eene hand ophoudende, en in de andere
heeftze een lang kruis. Eene Victorie houd een kroon boven haar
hoofd. Deze penning door den plaatsnyder niet volkomen getrof-
fen, is beter te zien by Vaillant, Tom. 2. pag. 353.

De penning n. 12. is te merkwaardiger, wyl ze lang voor Chris-
tus tyd geslagen is, gelyk uit het Grieksch opschrift blykt. Astar-
ta staat hier in een galei. Uit haar rechte hand loopt een douw,
zinnebeeld van de weldaden, die ze over de menschen uitbreid; in
hare linker hand, die ze op den rug houd, heeft ze een lang kruis
met appeltjes, zeer wel uitgedrukt. Deze penning is van Alexan-
der, tweede Koning van Syrie, en te vinden by Besger, *Thes.
Brand. tom. 2. p. 24.* Vaillant heeft in zyne *Geschiedenis der Ko-
ningen van Syrie*, twee diergelyke penningen, van Demetrius den
tweeden. Op den eersten p. 272. staat *Astarta*, met de koren-
maat op het hoofd, overent, uitstreckende haar rechterhand, en
ondersteunende met de linker een lang kruis. Men leeft hier op de
rechte zyde ΒΑ. ΔΗ. dat is, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΔΗ. Η. ΝΗΡΩ. De tweede, p.
278. vertoont de godin blootshoofds, staande in een galei. den
rechter arm uytgestrekt, en houdende in de linkerhand, die ze
op den rug heeft een kruis. Achter haar ziet men eenige Scytische
of Fenicische Karakters.

14. Penning van Augustus, vertonende de muts van den Opper-
Priester, van de Godin der Sidoniers met een Sympulum, te Accis
gellagen. De vier letters C. J. G. A. betekenen *Colonia Julia Ge-
mella Accitana*. Vaillant, tom. 2. pag. 2. Daar zyn nog andere
diergelyke penningen met verscheide opschriften.

Ik moet nog zeggen dat 'er by Trifan, tom. 2. 338 een pen-
ning is van Heliogabalus, verbeeldende de jonge Isis of zoo Trifan
zegt, de Godin van Syrie, in de eene hand houdende een ratel,
en in de andere een Isis kruis, by Kircher *Ansata* genoemt. De
Schryver merkt aan, dat dit kruis, en de cerkel, die het omvat,
is het sterreteken van de planeet van Venus, welke is de derde
plaats, aan de vruchtbare maagd in den hemel toegelegd. waar uyt
blykt, dat Venus Urania en de Godin van Syrie een en dezelve
Godheid zyn. De Schryver meent met Marcellus Ficin, dat het
kruis zinspeelt op de verborgentheid van onze verlossing.

Ik had hier ook eenige Romeinsche Standaarten kunnen laten
graveren, aan welker toppunt men zeer volkome kruizen ziet, ge-
lyk Tertullianus den Heidenen, vyanden van 't kruis, tegenwerpt.

Dans

UYTLEGGING VAN ALLE

XVIII. P L A A T, pag. 256.

Dans der Irokoizen, genaamt *Te-Jennonniakoua* en de *Atbonroni*, op die zelve blad-zyde en de volgende verklaart.

XIX. P L A A T, pag. 281.

1. Huwelyks-plegtigheden. Twee vrouwen brengende het huwelyks-hout in de hut van den man. 2. Eene vrouw, die door het Dorp wandelt, dragende haar kind in een wieg op den rug.

VER-

UITLEGGING

VAN ALLE DE

PRENTVERBEELDINGEN

Die in 't tweede Deel voor komen,

X X. P L A A T, pag. 309.

DEze Plaat vertoont de kleding en opschik der eerste menschen; ook 't geen aanleiding gegeven heeft tot 't verciere van Saters 't zinnebeeldig denkbeeld van de horens der dieren enz. De middelste der drie eerste figuren verbeelt eene Isis, gehult met de huid van eenen stier, met horens en oren. Cuperus, in *Harpoerate*, p. 109. Aan hare zyden zyn 1. een Jupiter Ammon, en 3. Een Lyfimachus met horens op het hoofd, als of ze daaraan gegroeit waren. La Caille, *Mus. Rom. Sec. primâ Tab. 4 & 19*. De figuren van de tweede ry zyn twee Saters, 5. Zodanig als de antieken verbeelden; 4. Een oud Duitscher volgens Cesar, en 5. een Amerikaan, zodanig als die beyde gewoon zyn zich ten oorlog uyt te ruiten. De figuren van de derde ry vertonen een vervolg van denkbeelden der eerste tyden in de Helm-cieraden der Hertogen van Bretagne. 7. Vulfon de la Colombiere, *Theatre d'Honneur, Tom. 1 pag. 49*. en van een oud Vlaamsch geslacht. 8. *Recherche des Antiquités, & Noblesse de Flandres de l'Epinoy, pag. 312. liv. 1*. De penning in 't midden verbeelt eenen Prins uit den huize van Frankryk, vechtende in een Tournoi tegen eenen Hertog van Bretagne, beide hebben ze den stormhoed boven den helm.

X X I. P L A A T, pag. 313.

Men ziet hier eene affchetsing van de kleding en opschik der Wilden. 1. 2. Figuren van Wilden, zynde Irokoizen en Huronnen, zoo als ze hedendaagch gaan, Man en Vrouw. 3. 4. Zoo als ze oudtyds gekleet zyn geweest. 5. Snoer der Ouden, waaraan hangt het geen, dat men by de Romeinen *Bulla* noemde. 6. Snoer der Wilden, waaraan gehecht is een groot stuk porcelein, overeenkomstig met de *Bulla* der Romeinen. 7. Halsnoer der Ouden, overeenkomstig met die, welke de Wilden dragen, en die schynt van dezelve stoffe geweest te zyn, Montfaucon, *Antiq. Expl. tom. Pl. 157. pag. 268*. 8. Armbant van porceleyn, by wyze van kleine buizen. 9. Caracolis der Karaïbers, of Zuidelyke Wilden. 10. Tabak zak der Noordelyke Wilden. 10. en 11. De twee delen der brozen, welke de vrouwen der Karaïbers van de Vooreylanden, boven en onder de kuiten dragen ten teken van hare oprechtheid en vryheid.

XXII.

UYTLEGGING VAN ALLE

XXII. P L A A T, pag. 320.

Vertoont de prik en beeltsprakige schilderungen. 1. Oude Pictus. 2. Een beschilderde Wilde, overeenkomstig met den Pictus, in 't eerste figuur vertoont. Tusschen deze twee perzonadien is een Wilde van Noord-Amerika. 3. Graverende zyn afbeeldzel op eenen boom en schryvende op zyne wyze het geen door dit soort van gedenkstuk wil te kennen geven. Beneden zyn uytgedrukt de schilderungen waar van ieder soort een letter kan verstrekken. De eerste behelst, dat de Wilde genaamt de twee véren, a. b. van de natie van de kraanvogel, c. en van 't geslacht van den Wilden Os, d. verzelt van vyftien krygsknechten, h. eenen krygsgevangen heeft gemaakt, f. en drie haar-schedels verovert, g. in den zesden tocht die hy gedaan heeft, om ten oorlog te trekken, k. en in den vierden, waar in hy de party gecommandeert heeft, i. In de tweede werd gezegt, dat de Wilde genaamt de twee pylen, a. b. van de natie het hert, c. van 't geslacht van den Wolf, d. in gezantschap gegaan is, brengende den kalumet van vrede aan de natie vanden Beer, verzelt van dertig perzonen, h. In de een en de andere figuur, werd de Wilde niet alleen afgeschetst door zyne beeltsprakige gedaante, maar is ook in zyn geheel geschildert, in de eerste met zyne wapenen, e. en in de tweede met den kalumet en de Schildpad, f.

XXIII. P L A A T, pag. 340.

Verbeelt twee huyshoudingen der Wilden van Zuid en Noord-Amerika. De Hut der eersten is een boere stulp in de gedaante van een karbet, waar van men maar de helft ziet; een Karaïber legt daar in zyn hangmat, waar onder een klein vuur brand. Van vyf Karaïbische Vrouwen, schrappt de eene maniok, de andere maakt denzelven plat, de derde laat het meel van den maniok lopen door een zeef, de vierde maakt het kassaubrood, en de vyfde brengt hout, om onder den pot te stoken. Daar tegen over staat een ope hut der Irokoizen, daar men een vrouwe de Sagamita ziet klaar maken, en een kind, een visch en een Indische korenaar braden. Buiten de Hut zyn drie vrouwen; de eerste stamt het Indisch koren in een houte vyzel, de tweede maalt 't graan tusschen twee stenen, een korrel tefens, en de derde maakt eenen zak, om het meel daar in te doen. Beneden ziet men eenige áren van Indiaansch koren, de plant van den maniok en een patata-wortel. Aan het ander end staat een pers, om het zap uyt den maniok te persen, 't welk men ook uitdrukt met iets, waar van men de gedaante ziet hangen aan een der einden van den karbet.

X X I V. P L A A T, pag. 355.

Het eerste deel van deze plaat verbeelt de algemene raadvergadering der Floridanen, en de proef der krygsknechten, bequaam om den veldtocht te doen; het opperhoofd, gezeten op zynen troon,

DE P R I N T E N

troon, in 't midden van de ouderlingen, edelen en priesters, die daar schynen onderscheiden, door hun mantels. Een man overend staande doet eene aanspraak, en brengt vervolgens aan elk den kallina-kelk, dien hy moet uitdrinken. Aan de eene zyde maken de vrouwen de kallina gereed, en aan de andere zyde ziet men eenen dezer karels in vrouwegewaad, 't welk ik gezegt heb, overeen te komen met de priesters van Cibeles of van Venus Urania, en welke de Europeanen *Hermaphroditen* genoemd hebben, naar 't schynt, om dat ze waren mannen in der daad, doch vrouwen in hun bediening en kleding. Herodotus noemt in 't vierde boek *Hermaphroditen* zekere mannen onder de oude Scyten, welke men Enareen noemde, die als vrouwen gekleed en tot den dienst van Venus Urania gewyd, van haar een zekere konst van waarzeggerij hadden ontfangen; deze mannen komen zeer met dit slag Amerikanen overeen. Het tweede deel van de plaat vertoont de wyze van de Chica, Ouicou of Caouin te maken en die te drinken, 't welk de Franschen wynmaken gedoopt hebben. De waarzeggers zyn hier insgelyks aan hun mantels te kennen.

X X V. P L A A T, pag. 366.

Het eerste gedeelte van deze plaat is een godsdienstige dans der Virginianen; zie 't verhaal van Smith, en anderen over Virginie. Het tweede is eene vertoning van een gedeelte van den dans der Brazilianen, volgens Lery, by ons aangehaalt

X X V I. P L A A T, pag. 374.

Wyze om den zuiker te maken. De vrouwen bezig, met de vaten te halen, die reeds vol water zyn, dat uit de bomen loopt, brengen dat water, en gieten het in ketels, die men over het vuur ziet, en op denwelken eene vrouw pakt, terwyl eene andere die daarby zit, met de handen dit dik geworde water kneed, dat hard genoeg is, om zuiker-broden van te maken. Verder ziet men de velden, gelyk ze ten einde van den winter zyn, en de vrouwen arbeiden, om dezelve de eerste gedaante te geven, en hun Indiaansch koorn te zaien.

X X V I I. P L A A T, pag. 374.

Deze plaat vertoont boven eenen ouden Markoman, geheel met tenen gewapent, zeer gelykende na eenen Wilden, mee van 't hoofd tot de voeten met hout en schorzen gedoet. De Markoman is volgens Cesar, zie de nieuwe Engelsche druk van de *Commentar.* p. 30. De Wildeman is volgens Champlain, *Reizen 1632 p. 291.* Tusschen deze twee perzonadien is het oorlogs-ryске, overeenkomende met de zinnebeelden van de Oudheid, welke men *Tesserae* noemde, waarvan ik eenige figuren heb medegedeelt. Het eerste is een zinnebeeld der Christenen; zie *Cabinet de sainte Genevieve* pag. 1. fig. 6. En voorts La Chauffe, *Mus. Rom. sect. 5. Tab. 8.* De gedenkpenning om laag, vertoont eene vrouw, houdende in

U Y T L E G G I N G V A N A L L E

eene hand een van deze zinnebeelden, en in de andere eenen horen des overvloeds met het opschrift: LIBERALITAS AUG. Dezelve is van Balbinus. Deze zinnebeelden werden op verscheidene andere penningen van keizers gevonden. Het tweede onderwerp is een party krygsknechten, in gelederen uit hun dorp trekkende. De voornaamste is aan 't hoofd, zingende het doodlied.

De twee volgende platen raken de vaart der Amerikanen.

X X V I I I . P L A A T , pag. 400.

In de eerste verdeling van deze plaat is een kano der Eskimenzers, boven de kano ziet men eenige Egyptische antieken en daaronder papiere schuitjes, op dezelve wyze als die van schorzen, waarvan de Wilden zich bedienen; zie Montfaucon, *Ant. Expliq. Tom. 2. Planche 142. pag. 150.* In de tweede verdeling ziet men een vlot van droge kauwoerden, ledig gemaakt en ter dege toegeftopt, en daar onder een Peruviaan.

X X I X . P L A A T , pag. 409.

Sprongen, Watervallen, storting van rivieren uyt de hoogten. In 't verchiet verthoont zich een waterval, welkers ongemene hoogte dezelve onvaarbaar maakt. De Wilden genoodzaakt, de rivier ver boven den val te verlaten, dragen hun kanoos en gereetschappen, om dezelve beneden die storting weder op de rivier te brengen. De rivier in een effen vlak bed, loopt heel stil verby een Dorp, by 't welk men op een uytstekende punt twee Wilden ziet, die aan een prauw arbeiden. Twee kanoos van 't maakzel der Abenakezen en een ander van de Outaouaks. Beneden is een snel lopende stroom, dien men kan overspringen. Twee Wilden zakken denzelfen af, en twee anderen varen dien op, langs den wal en grond slepende.

X X X . P L A A T , pag. 411.

Tochten over sneeuw en winter-legeringen. De Wilden komen hier voor, als dragende hun equipage op berrien, en andere dezelve op hun sleden achter na slepende. Anderen op de zamelplaats gekomen, reichten de hut op. Zommigen hangen eenen ketel over het vuur, hakken hout, en maken vuur op hunne wyze door wryven of boren. Om hoog ziet men de raket.

X X X I . P L A A T , pag. 425.

Beleg van een Schans of Dorp, met pallissaden bezet, volgens de manier der Wilden.

X X X I I . P L A A T , pag. 429.

't Voeren van krygs-gevangenen en hun intrade in het Dorp. Het eerste onderwerp verthoont de wyze, van de Slaven aan elkander

DE PRINTEN

der te binden, en ze gedurende den nacht te bewaren; ter zyde ziet men een krygsman, die het haar bereid, op dezelve wyze gelykze gewoon zyn de huiden te bereiden. Het tweede onderwerp vertoon: de Slaven bloot gestelt aan 't quaad onthaal, dan men hen doet op hun komst in de Dorpen van hun overwinnaars of derzelver bondgenoten. De marsch begint met die van de party der overwinnaars, welke de hairlokken dragen, en deze werden gevolgt van drie gevangenen, met den Schiload in de hand, en den stok; verciert met zwaanen-véren. De Dorpelingen in twee ryen geschaart, en met stokken gewoent, staan gereed, om hen wel t'ontfangen.

XXXIII. P L A A T, pag. 445.

Doodstraffe. 1. Doodstraffe der Slaven van Noord-Amerika. 2. Doodstraffe der Slaven van Zuid-Amerika, bestaande in drie verscheide bedryven. Aan de eene kant beschilderen de vrouwen den slaaf; aan de andere vercierezen ze den knods, waar mede hy gebolt staat te werden; en in 't midden werd vertoon de wyze, waar op hy ter dood gebragt werd.

XXXIV. P L A A T, pag. 445.

Deze plaat betreft de gezantschappen en den koophandel der Wilden van Noord-Amerika. In het eerste onderwerp verschynt een Wilde in den raad, sprekende door zyne porceleine schoeren. De schoer, dien hy in de hand houdt, is beneden groter verbeeld. Het tweede onderwerp is eene vertoning van den kalumet-dans. In 't midden op een mat, zyn de Manitou of de Geest, ter cere van denwelken de dans geschied; 't is een slang, en de wapenen, met dewelke men moet vechten. De toekykers en de speelluiden maken eenen ronden kring, waarin men de twee vechters ziet.

XXXV. P L A A T, pag. 469.

Spellen met bikkels of met den Astragaal. Het eerste spelen de vrouwen, en het tweede de mannen, op de wyze, als ik verklaart heb.

XXXVI. P L A A T, pag. 477.

Kolfspellen en andere oefeningen. Het eerste is kolven, en het tweede is een spel, dat ik elders beschreven heb. In 't verchiet ziet men eenige Wilden, die zich in 't boogschieten na een wit oefenen.

XXXVII. P L A A T, pag. 495.

Een zieke Jongler en een ten toon gestelt lyk. 1. De zieke onder de handen van twee priesters, werd langzaam geleid over een groot vuur van gevonkte kolen, terwyl het choor bezig is, enert

***** 3

gods-

UYTLEGGING VAN ALLE

godsdiensigen dans te doen, boven denwelken men ziet de hut van de wichelary of jonglery, welke ik gezegt heb overeen te komen met den Delphischen Drievoet. 2. Het lyk ter begravinge klaar gemaakt, is overent op eene verheve plaats. De menschen in de hut vergadert om hem te bewenen, schynen te luisteren na de lofrede, welke een der Ouden of voornaamsten staande uitspreekt.

XXXVIII. P L A A T, pag. 505.

Dood der overgegevenen aan het opperhoofd, of aan de vrouw, hoofd van de Natic der Natchez te Louisiana. De tempel gansch open, laat op den grond bloot zien de lichamen der hoofden, die hier bewaart werden. De geen aan den welken men de laatste eer bewyft, legt ten toon op een der stenen, aan den ingang van dien tempel. Twee Choren in den buik van den tempel vertoont, doen eenen Godsdiensigen dans, terwyl men de genen wurgt, die den overleden gezelschap zullen houden, en hem in de andere werelt moeten oppassen.

XXXIX. P L A A T, pag. 505.

Lykstaatzien by de Irokoizen. Het lyk overent gerecht op de rosbaar, waar op het is gedragen, is by de kuil, die twee karels graven. Ter zyde legt al zyn rykdom, die men met hem zal begraven. De Ceremonie-meester verschynt vervolgens, houdende in beide zyne handen de stokken, met dewelke de Mannen en Vrouwen zullen schermen, die de staatzie moeten vereeren met een gevecht, waarna de prys aan de overwinnaars werd nytgedeelt.

XL. P L A A T, pag. 509.

Lykstaatzien over de genen, die van koude in de sneeuw gestorven, of by ongeluk verdronken zyn.

XLI. P L A A T, pag. 527.

Algemeen feest der doden by de Huronnen en by de Irokoizen. De beschryving is daarvan zoo omstandig gedaan, dat het nodeloos zou zyn, daarvan eene nieuwe verklaring mede te delen.

E

et de hut van
en te komen
nge klaar ge-
nen in de hut
na de lofre-
tspreekt.

de vrouw,
mpel gansch
oofden, die
de laatste eer
ng van dien
roont, doen
gt, die den
dere werelt.

recht op de
twee karels
hem zal be-
houdende
Mannen en
ereeren met
uytgedeelt.

sneeuw ge-

Irokoizen.
et nodeloos
n.

ZEDEN

Z E D E N D E R AMERICANEN.

Oogmerk en Schets van het Werk.

E E R S T E H O O F T S T U K.

Eder meer als twee Eeuwen dat Amerika ontdekt is geweest, en dat de meeste Zee-machten van Europa daar talryke Volkplantingen na toe gezonden hebben, hebben veel Reizigers ons den Aart en de Zeden der Amerikanen afgeschildert, en verscheidene Geleerden hebben zich met vlyt toegelegd om in de duisternissen der Oudheid de voetstappen van den Oorsprong dezer Volkeren te zoeken.

Maar wat naauwkeurigheid wy ook in de Reizigers vooronderstellen, die hun aantekeningen daar over in 't licht gegeven hebben, zou het hard zyn dat zy alles ingezamelt hadden, en dat men geen Nalezing na hen zou kunnen doen; Men heeft in gevolg van tyden kennissen gekregen, die zy niet hadden en niet konden hebben; zo dat men, zonder hen te verongelyken, ondernemen kan over dit ontwerp te arbeiden, en zich vleyen van iets omstandigers en wetenswaardigers te zeggen, en dat zelfs de bevaligheid heeft van Nieuw te zyn.

Wat de Geleerden aangaat die deze stof verhandelt hebben, hun Vertogen niet als op onvolmaakte en ter loop gefchreven Aantekeningen gemaakt zynde, konden niet als gebreklyk zyn; hun gillingen zyn zo los en onzeker, dat zy meer twyffelingen doen ontstaan als zy 'er ophelderden; en de overeenkomst die zy tusschen de Barbaarsche Talen en de geleerde, die hun bekend zyn, vinden, is op zulke verminkte Woorden gegrond, dat men 'er niet als valsche Gevolgen uithalen kan.

Gedurende vyf jaren die ik in een Zending by de Wilden van Kanada heb doorgebracht, heb ik my in den grond van den Aard en de gewoontens dezer Volkeren wil'en onderrechten en voor al heb ik daar myn vootdeel gedaan met de ontdekkingen en kennissen van een Oud Jezuits zendeling, Pater Juliaan Garnier * genaamt, die

A

zich

* Pater Juliaan Garnier, een Jesuits zendeling van Kanada, is broeder van den Eerwaardigen Vader Dom Juliaan Garnier, Benediktynier Monnik, bekend door de werken die hy in 't licht gegeven heeft.

Vele reizigers hebben ons den aart en zeden der Amerikanen afgeschildert.

Maar zy hebben noch veel voor een naauwkeurig onderzoek over gelaten.

Wat 'er van de Geleerden die deze stof verhandelt hebben voor oordeel te vellen is.

De Schryver is vyf jaar zending by de Wilden in Kanada geweest.

Heeft alles naauwkeurig zelf onderzocht.

En voor 't overige met de ontdekkingen van een oud Jesuit die daar 60 jaren gewoont had zyn voordeel gedaan.

De Algonkynsche spraak is de uitgestrekteste van Noorder Amerika.

De Schryver vergenoegt zich niet met de gewoontens en oefeningen der Wilden te kennen maar vergelykt die

zich van zyn Proefjaren af aan de Zendingen hebbende toegewyd, daar meer als zestig jaren versleten heeft, en voortgaat zyn overigen leestyd daar in de oefeningen van een heiligen yver en een zeer strenge levenswys door te brengen. Hy heeft de Algonkynsche spraak, die de uitgestrekteste van Noorder Amerika is, wel genoeg verstaan: maar voor al bezit hy in volmaaktheid de Huronsche en de Vyf Taalbuigingen der Irokoizen onder welke hy byna altyd geleefd heeft; 't is, zeg ik, in den omgang met dezen deutzamen Zending, met wien ik een naauwe Verbintenis gemaakt had, dat ik byna alles geput heb, 't geen ik hier van de Wilden te zeggen heb.

Ik heb ook de Verhalen gelezen die in verscheide tyden door verscheide schryvers in 't licht gegeven zyn, en in 't byzonder door de Zendingen, die deze zendingen door hun Apostolischen Arbeid hebben geheiligt, waar van zommige zelfs gelukkig genoeg geweest zyn om hun bloed in de wrede pynen te vergieten, die de Barbaren hen hebben doen lyden, tot wier Zaligmaking zy zich opgeoffert hadden.

Ik heb my niet vergenoegt met den inborst der Wilden te kennen, en hun Gewoontens en oefeningen te leren, ik heb in deze oefeningen en gewoontens voetslappen van de verafgelegenste Oudheid gezocht; ik heb met vlyt die onder de Oudste Schryvers gelezen, die van de zeden, de Wetten en de Gebruiken der Volkeren gehandelt hebben, waar van zy enige kennis hadden; ik heb deze zeden de eene met de andere vergeleken, en ik beken dat zo de Oude Schryvers my licht gegeven hebben, om enige gelukkige gillingen aangaande de Wilden te gronden, de Gewoontens der Wilden my licht gegeven hebben om verscheide zaken in de Oude Schryvers gemaklyker te verstaan en uit te leggen. Misschien dat ik, myn gedachten in 't licht gevende aan die gene die in 't lezen dezer Schryvers bedreven zyn enige openingen geef, die zy zullen kunnen doorgronden: misschien ook zal ik gelukkig genoeg geweest zyn om enige Aders van een Myn te ontdekken, die onder hun handen ryk zal worden. Ik wensch dat zy zich boven my verheffende noch verder mogen zien, en dat zy een nette gedaante en een juiste uitgestrektheid aan vele zaken willen geven, die ik maar ter loops aanroer. Zommige myner gillingen zullen gebrekig in zich zelve schynen, maar misschien dat zy te zamen verenigt zynde, een geheel zullen uitmaken, wiens delen elkander zullen ondersteunen, door de aansenschakeling die zy met elkander hebben.

T W E D E H O O F T S T U K .

DE kennis der Zeden en Gewoontens van verscheide Volkeren heeft iets zo nut en zo gewichtig in zich, dat Homerus geoordeelt heeft daar het ontwerp van een Geheel Gedicht van te moeten maken. Deszelfs oogmerk is de Wysheid van zyn Held Ulysses te doen kennen, die na het beleg van Troje zich zonder ophouden door Neptunus wrok van zyn Vaderland Ithaka verwydert ziende, zich bedient van de Verscheide dolingen van zyn Scheepstochten, om zich van de Zeden der Volkeren te erkondigen, daar de opgeruide

ruide Winden hem dwingen aan te landen, en om van ieder wat 'er goeds en lollyks in is te behouden.

In der daad de Reyzigers die Verhalen in 't licht geven, en die gene die ze graag lezen moeten zich geen blote nieuwsgierigheid en dorre kennis voorstellen. Men moet de zeden niet doorinuffelen als om de zeden te schikken, en overal word 'er iets gevonden daar men voordeel uit halen kan.

De Yver van Godsdienst die een zendeling verplicht om over zee te trekken moet hem ook tot een beweegreden dienen en zyn pen bestieren, wanneer hy op zyn ledige Uren arbeid om de Ontdekkingen die hy gedaan heeft, en de kennissen die hy verkregen heeft, in 't licht te geven. Dit is het einde van een Evangelisch Arbeyder, en dit is het ook waar toe ik al myn Vlyt en Arbeyd gepoogt heb te richten.

Ik heb met het uiterste ongenoegen in de meeste Verhalen gezien, dat die gene die van de zeden der Woefte Volkeren geschreven hebben, ons dezelve hebben afgeschildert als luiden, die geen gevoelen ter Wereld van Godsdienst hadden, geen kennis van de Godheid, geen Voorwerp dat zy enige Eer bewezen; als luiden die noch Wetten noch uiterlyke beschaaftheid hadden, noch gedaante van Regering; met een woord als luiden die byna niets van een Mensch hadden als de gedaante. Dit is een Misflag die de zendingen zelfs en vrome luiden begaan hebben, die van de eene kant al te haastig zaken geschreven hebben, die zy niet genoeg verstonen, en die van de andere kant de moeyelyke vervolgen niet voorzagen, die men uit een gevoel kon trekken, dat den Godsdienst zo weinig begunstigde. Want schoon deze Schryvers zich zelve in hun Werken tegengesproken hebben, en dat zy, terzelfder tyd dat zy zeggen dat deze Barbaren noch Godsdienst hebben, noch Godheid die zy aanbidden, ook zaken zeggen die een Godheid en een geschikten dienst veronderstellen, gelyk de H. Bayle zelfs aangemerkt heeft; spruit daar niet te min uit, dat men ten eersten door deze eerste Voorstelling vooringenomen word, en dat men zich gewent om zich een denkbeeld van deze Wilde en Woefte Menschen te maken, dat weinig onderscheyd tusschen hen en de beesten maakt.

Nu wat drangreden verschaft men hier door den Ongodisten niet: Een van de krachtigste bewyzen die wy tegen hen hebben van de Nootzakelykheid en het Wezen van een Godsdienst, is de eendrachtige zamenstemming van alle Volkeren, om een Opperste Wezen te erkennen, en om het zelve op enige wyze te eren, die te kennen geeft dat men deszelfs opperheerschappy gevoelt, en dat men nodig heeft zyn toevlucht daar toe te nemen. Maar deze drangreden vervalt, zo het waar is dat 'er menigte Volkeren zyn, die zo na aan de beesten komen, dat zy geen Denkbeeld van een God hebben, noch geen ingevoerde plichten om hem de Schuldige Eer te bewyzen; want daar uit schynt de Ongodist in zyn redeneringe grond te zyn, belluitende, dat zo 'er by na een gantsche Wereld van Volkeren is, die geen Godsdienst hebben, de Godsdienst die by de anderen gevonden word het Werk van 's Menschen beleid is en een list der Wetgevers die dezelve uitgevonden hebben om

met de zeden der Oudheid.

't Een zet het ander Licht by.

Nuttigheid van de Zeden en gewoontens van verscheide Volkeren te kennen:

Wat een reiziger beogen moet.

Des Schryvers ongenoegen dat de meeste Auteurs de Wilden zonder Godsdienst verbeelt hebben.

Dit gevoelen tegengesproken.

't Geen de Ongodisten zou begunstigen.

toegewyd,
zyn overigen
en een zeer
conquynsche
wel genoeg
nsche en de
lyd geleest
men Zende-
dat ik byna
heb.
n door ver-
onder door
chen Arbeid
oeg geweest
le Barbaren
opgeoffert

n te kennen,
deze oeffe-
Oudheid
ers gelezen,
volkeren ge-
eb deze ze-
zo de Ou-
ge gillingen
Wilden my
e Schryvers
k, myn ge-
ezer Schry-
innen door-
lyn om eni-
anden ryk
e noch ver-
uite uitge-
pps aanroer.
n schynen,
heel zullen
oor de aan-

Volkeren
rus geoor-
n te moe-
ld Ulysses
ophouden
rt ziele,
stochten,
de opge-
ruide

Derhal-
ven
diende
dit val-
sche
Denk-
beeld
verniet-
tigt te
wor-
den.

het Gemeen door de Vrees, moeder van het Bygeloof, te bestieren.

Om dan aan den Godsdienst al het Voordeel weer te geven, dat hy uit een zo sterk bewys als dat van een eendrachtige zamenstemming van alle Volkeren is, halen kan, en om den Ongodisten alle middelen te benemen, van denzelven aan deze kant aan te tasten, is het nootzakelyk, het valsche Denkbeeld te vernietigen, dat deze Schryvers van de Wilden gegeven hebben, nademaal dit denkbeeld alleen de grond van een zo nadelig Vooroordeel is.

DERDE HOOFSTUK.

IK weet dat men in deze laatste tyden dit bewys van een eendrachtige zamenstemming der Volkeren om een Godheid te erkennen heeft willen ontzenuwen, als of deze eendrachtige zamenstemming dwaling kon onderworpen zyn: maar de bedriegelyke schynredenen en de spitsvinnigheden van een enkel persoon, die geen Godsdienst heeft, of wiens Godsdienst zeer verdacht is, kunnen geen waarheid doen waggelen, die door de Heidenen zelfs erkent is geweest, die in alle tyden zonder tegenpraak is aangenomen, en die men voor een grondbeginzel kan houden.

Wat
men be-
wyzen
moet.

Het komt dan nergens op aan als deze eendrachtigheid van Gevoelens in alle de Natien te bewyzen, met aan te tonen dat 'er geen zo woest Mensch is die geen Godsdienst heeft, en geen Zeden.

Nu vley ik my de zaak zo klaar te zullen maken, dat men 'er niet aan twyffelen zal kunnen, ten zy men midden in het licht blind wil zyn.

De
Gods-
dienst
der
Woeste
volke-
ren
stem
volgens
het ge-
voelen
van on-
zen
Schry-
ver met
dien der
eerste
tyden
overeen.

Niet alleen hebben de Volkeren die men woest noemt een Godsdienst, maar deze Godsdienst heeft een zo grote overeenkomst met dien van de eerste tyden, met het geen men in de Oudheid de *Orgia* van Bacchus en van de Moeder der Goden noemde, de Verborgentheden van Isis en Osiris, dat men straks aan deze gelykvormigheid bemerkt, dat het de zelfde beginzelen en dezelfde Gronden zyn.

In 't stuk van Godsdienst hebben wy niets ouder in de ongewyde Oudheid als deze Verborgentheden en deze Orgia, die al den Godsdienst der Frygen, der Egyptenaren en der eerste Kretensers uitmaken, die zich zelve als de eerste Volkeren der Wereld aanzagen, en de eerste Uitvinders van dezen dienst der Goden, die van hen tot alle Volkeren was opgegaan en zich door 't gansch heel al verspreyd had.

Na-
mentlyk
mer
dien der
Phrygia-
nen,
Egypte-
naren en
Kre-
tenzers.
Oorzaak
van Ver-
warring.

Maar nademaal 'er tusschen de vindere van dezen Godsdienst en die gene die 'er van geschreven hebben verscheyde eeuwen van duisternissen verlopen zyn: dat deze schryvers eerst in den tyd van deszelfs verbaftering zyn opgekomen, en na dat dezelve met ontelbare verdichtzelen vermengt was, is het hun onmogelyk geweest, tot den tyd van zyn Oorsprong op te klimmen; zy hebben van Isis en van Osiris, van Bacchus en van Ceres en vele anderen byzondere Wetgevers gemaakt, waar van men de tydshippen bepaalt heeft gelyk men gewilt heeft, en deze tydshippen in het algemene denkbeeld zyn niet alleen veel later als de Schepping der Wereld maar zelfs als de Zondvloed.

Na-

Nademaal het denkbeeld van dezen Godsdienst eerst ten tyden van zyn Verbaliering tot ons over is gekomen, heeft dezelve nooit anders als een Wanfchape Godsdienst moeten fchynten. In der daad hy is met al de duifterniffen van de Afgodery en alle ydelykheden van de Tovery bewimpelt, ryke bronnen der grootte Miffaden, der erbarmlykte dolingen van 't verliand, en der grootfte wanorders van 't hart.

Deze Verdorventheid evenwel, hoe groot zy ook zyn mag, is niet zo gemeen, of men vind in den grond van dezen Verdorven Godsdienst beginffelen, die rechtdraats tegen de Verdorventheid fryden, beginffelen van een naauwe Zedeleer, die een ftrege deugt vorderen, die een Vyandin van de Wanorder is, en die een Godsdienst veronderftellen die heilig in zyn oorsprong is, heilig voor dat hy verbaftert was, want het is niet natuurlyk te denken dat de zuiverheid van de Zedeleer uit de Verdorventheid en uit de Ondeugt voortgefproten zy, daar het in tegendeel maar al te natuurlyk is te zien, dat de Ondeugt en de Verdorventheid de alderheiligfte zaken verderven en verbafteren.

Behalven dat, word 'er in dezen Godsdienst van het eerste Heidendom een zo grote overeenkomst gevonden tuffchen verfcheyde geloofpunten, die het geloof ons leert, en die een Openbaring veronderftellen; een zo grote gelykvormigheid in den dienst met dien van den waren Godsdienst, dat het fchynt dat byna al het wezenlykfte uit dezelfde bron gefchept is.

VIERDE HOOFSTUK.

MEN kan deze gelykenis en deze gelykvormigheid niet loochenen. Men vind by voorbeeld voetftappen van de verborgentheid der H. Drie-eenheid * in de verborgentheden van Ifis, in de werken van Plato, in de Godsdienften der Indien, van Japan en der Mexikanen: men ontdekt verfcheide andere gelyke trekken in de Heidensche fabelkunde, gelyk ik in 't vervolg doen zien zal.

Wat den dienst aangaat, de H. Vaders hebben zelfs verftelt geftaan van daar in deze Overeenkomst te vinden, niet alleen met het wezenlykfte dat 'er in de Mozaische Wet was, maar zelfs met byna

A 3

hier

* St. Iuftinus, St. Clemens van Alexandryen, Eufebius van Cezarea, St. Auguftyn en verfcheide andere Kerkvaders hebben gemeent in de Werken van Plato enige duidelyke kennis van de Verborgentheid der H. Drie-eenheid te zien. Deze Wysgeer had deze kennis in de boeken van Mercurius Trismegiftus geput, in de Omgang die hy met de Egyptifche Priefters gehad had, en in de Wetenfchap der Verborgentheden, daar hy zich had laten in wyden. De gene die een volmaakter kennis van de Beeldfprakige Wetenfchap der Ifiaken menen te hebben, beelden zich in dat zy daar deze Verborgentheid onder verfcheyde Zinnebeelden begrepen, in zien. Kluerius heeft het in de Godheden der oude Duitschen aangemerkt. De Geleerden die over de Godsdienften van Oostindien gefchreven hebben, zeggen ook dat zy verbeelt is in de drie voornaamfte Godheden van dat land, Bruma, Vichnou en Routen. Daar is in Japan een Afgodenbeeld met drie hoofden, dat de zelve Verborgentheid fchynt uit te drukken. Acofta verzekert dat men 'er noch duidelyker voetftappen van in Peru vind. Hy maakt in 't byzonder gewag van een Afgod, *Tangatanga* genaamt, 't welk volgens zyn zeggen een in drie, en drie in een betekent. Een betekenis die een klare en korte uitlegging van deze verborgentheid fchynt te zyn.

De
Gods-
dienst
verba-
ftert.

Deze
Verdor-
ventheid
is even-
wel zo
groot
niet of
daar
blijkt
noch een
natuur-
lyke ze-
deleer
door.

Groote
over een
komst
tuffchen
den
Gods-
dienst
van het
Hey-
dendom
en ver-
fcheyde
onzer
geloofs-
punten.

Voor-
beelden
daar
van.

Hierom heeft men gezegt dat de Godsdiensten van het Heidendom doot de Wetgevers uit de Mozaïsche boeken gehaalt waren. En getracht de gantsche Heidensche fabelkunde op Mozes en Sefura te huis te brengen.

Dit gevoelen geeft veel vat om den waren Godsdienst aan te tasten.

Want dan moet het gantsche Heidendom voor Mozes zonder Goden en

al de Sakramenten van den Christelyken Godsdienst, en zy hebben hier op geen ander antwoord gevonden dan te zeggen dat de Duiwel altyd getracht had de Aap van de Godheid te zyn, en zich op de zelfde wyze te doen dienen, als God van zyn ware Aanbidders gedaan wierd. Die gene die in deze laatste tyden van de Godsdiensten gesproken hebben die in Oost- en Westindien verspreyd zyn, hebben deze overeenkomst aangetoont volgens de Uitlegging der H. Vaders. Acosta in 't byzonder heeft zich over dit denkbeeld al te wyd uitgelaten.

Deze overeenkomst en de weinige kennis die men van de eerste eeuwen heeft, waar van ons geen gedenkstukken van de ongewyde Oudheid overig zyn, die niet jonger zyn als de boeken van Mozes, hebben doen zeggen, dat de Godsdiensten van het Heidendom, door enkele Wetgevers gesticht, byna alles uit de Mozaïsche Wet gehaalt hadden; en een der grootste Mannen van onze Eeuw heeft de zaak zo ver gedreven, dat hy ondernomen heeft de gantsche heidensche fabelkunde, voor zo ver het 't historische deel raakt, uit te leggen, en daar van al de Goden en Godinnen op Mozes en op Sefura zyn Vrouw t' huis te brengen.

VIJFDE HOOFSTUK

IK weet wel wat eerbied men aan de waardigheid en diepe geleertheit van den Schryver van dit gevoelen verschuldigt is: maar hoe goede mening hy gehad hebbe, en wat voordeel hy 'er uit meent te trekken tegen het ongelooft, met aan te tonen dat al de Goden der Oudheid niet als afbeeldingen van Mozes waren, die zelf beleed een der nederigste Dienaars van den God te zyn, dien wy dienen, komt het my voor dat dit gevoelen veel vat geeft om den Godsdienst aan te tasten, de Godverzakkers begunstigt en die gene, die beweren kunnen dat de Godsdienst maar een enkele menschelyke vinding is, en een staatkundig werk.

Want zo het waar is dat alle de Godsdiensten Mozes na-geaapt hebben, zo hy zelf de voorfchaduw van alle hunne Godheden is, en het voorwerp van alle de verdichtzelen van de fabelkunde, zal het ook waar zyn dat voor Mozes het gantsche Heidendom zonder Godsdienst en zonder Goden geweest is. Men zal met waarheid kunnen zeggen dat de wereld meer als drieduizent jaar lang, zo men er de weinige Aartsvaders van uitzondert, daar het uitverkoren Volk uit voortgekomen is, in dien volkomen beestelyken staat geleefd heeft, daar de Heidensche Schryvers veronderstellen dat de menschen ingeweest zyn voor den tyd van Isis en Ofiris, van Jupiter en Juno, van Kaimis en Cekrops, die dezelve begonnen te beschaven, in plaats dat zy voorheen als beesten leefden. Men zal met waarheid kunnen zeggen dat Wetgevers, die na Mozes geleefd hebben, zyn voetstappen volgende, zich van de zwakheid en bothed der Menschen zullen bedient hebben, om ze door een sloopische vrees voor versierde Goden te breidelen, die den Mensch nergens in overtreffen, zo al deze Goden op Mozes te huis gebracht worden: en wie zal onze borg blyven, dat Mozes zelf de Hebreuwen niet om den tuin geleyd heeft,

heeft, zo het de andere ongewyde Wetgevers zo licht gevallen heeft het gantsche Heydendom te milleiden?

Zo dit gevoelen op zyn strengt aangenomen wier, zo dat inderdaad de Feniciers, de Egyptenaren, de Perzianen, de Indianen, de volkeren van Thracien, van Germanien, van Gallien, van Ibercen, van Amerika zelfs, maar boven al de Grieken en de Romeynen hun Godheid van Mozes gemaakt hadden, en hun Godsdienst op het model van den zynen gevormt, zou er niets gemaklyker zyn als denzelven door de schriftuur en door de boeken van Mozes zels onder den voet te werpen. Dat men ze leze, men zal er een gevormden Godsdienst by al de volkeren, waar van hy spreekt, en vinden; in 't byzonder by de Egyptenaren en Kananiters, daar hy 't meeste omgang mee gehad heeft. Men zal er een Godsdienst zien die reeds by deze zelfde volkeren verdorven en verbaftert was. Wat Afgod rechtten de Israëlitin in de Woestyne op, onder tusschen dat Mozes met God in gesprek was, en de Wet uit zyn handen ontfont? Wat was het gulde kalfanders als het zinnebeeld van Isis en een van deze wanschape Godheden van het reeds afgodisch Egypte, 't welk God verplichte om zyn volk uit dit vervloekte land, daar het zou hebben kunnen verbaftert worden, te leyden? 't was niet alleen ten tyden van Mozes dat er een Godsdienst was, en dat deze Godsdienst by de Natien verbaftert was. Ten tyden van Abraham was Chaldea zonder twyffel met Afgodery besmet, toen God hem beval daar uit te trekken. Misschien was het de wereld reeds, toen God besloot dezelve door een zondvloed te verdelgen.

ZESDE HOOFSTUK.

DE vlyt die ik ontrent de Heidensche fabelkunde aangewent heb, heeft my een weg tot een andere stelling gebaant; en my veel hoger als de tyden van Mozes doen opklimmen om op onze eerste voorouders Adam en Eva al het geen te hulp te brengen 't geen de Schryver, daar ik van gesproken heb, op Mozes en Sefora uitduid. Deze stelling die de wereld nieuw zal voorkomen, schoon ze niet nieuw behoorde te schynen, dunkt my dat zich redelyk wel ophoud. En schoon ik myn gissingen alle de uitgestrektheid niet gegeven heb die ze wel lyden konden, beeld ik my in dat men ze gegrond genoeg vinden zal, om dat geleerder luiden daar andere zullen kunnen byvoegen, die de myne zullen versterken.

Ik zie niet dat 'er eenig ongemak uit deze stelling voortkomen kan, noch dat men 'er eenig nadelig gevolg voor den Goddienst uit halen kan. Zo dra als 'er de Godsdienst in gemoet is maak ik myn werk van zo weinig op myn denkbeelden te staan, dat ik bereid zy om alle de gissingen, daar men een quaad gebruik van zou kunnen maken, of in een quaden zin opnemen, te herroepen, en ze reeds in voorraad herroep.

Maar ver van enig ongemak uit deze stelling te voorzien, dunkt my dat ik 'er een krachtig voordeel voor den Godsdienst in zie, en dat dit den Ongodisten alle voorwentzel beneemt om te zeggen dat deze een menschelyke vinding is.

Want

Godsdienst heeft hebben.

De Wetgevers zullen beschuldigt worden van de Menschen door een slaafsche vrees voor verferde Godden te hebben gebreidelt.

Van welke beschuldiging Mozes op leit ook niet vry zou gaan.

Huc De-monstr. Evang. Init. Propo-siti. 4. etc.

Dit gevoelen word derhalven wederlegt.

Stelling van den Schryver die alles op Adam en Eva te huis brengt.

Uit deze stelling is geen nadelig

gevolg
trek-
ken.

Maar
veel eer
een
krachtig

voor-
deel
voor
den
Gods-
dienst.

Daar
kan
maar
een
Gods-
dienst
zyn.

Die met
de men-
schen
moet
geboren
zyn en
zo lang
als zy
duren
moet.

Deze
Gods-
dienst
aan on-
ze eerste
voorou-
ders
gegeven
is van
geslacht
tot ge-
slacht
aan al-
len
overge-
gaan en
over al
ver-
spreyd.

Hoe
deze
Gods-
dienst in
vervolg
van tyd
heeft
kunnen
verba-
stert
wor-
den.

Want zo onze eerste Voorouders het voornaamste voorwerp van de heidensche fabelkunde zyn, voor zo ver het historische deel betreft, zyn zy de eerste Wetgevers, de eerste Voortplanters van den Godsdienst. Dus werkt het Heydendom met de Heylige bladeren te zaam, om ons te overtuigen dat de Godsdienst uit een zelfde bron komt.

In dezen Zamenhang ziet men een Godsdienst die in zich zelve en in zyn oorsprong zuiver en heilig is: een Godsdienst die van God afdaalt, die den zelve aan onze eerste Voorouders gaf. Dan kan inderdaad niet meer als eene Godsdienst zyn, en deze Godsdienst voor de menschen zynde, moet met hen begonnen hebben, en zo lang als zy duren. Dit leert ons het geloof en geeft ons de reden in.

In deze stelling ziet men van de schepping der menschen een gevormden en openbaren Godsdienst, bestaande in vele overleveringen, gronden van deugd, waarnemingen en plichtigheden der Wet, gelyk zulks het denkbeeld zelfs van Godsdienst en van de staat der Menschen meebrengt. Kan men zich in der daad inbeelden dat menschen, die voor de zamenleving geboren zyn, verscheide eeuwen zonder opentlyken dienst en zonder andere verplichtingen als die gene die de byzondere Godsvrucht een ieder opleggen kon, geleefd hebben? dat is niet waarfchynelyk. De Godsdienst zekerlyk het sterkste verband zynde, en 't welk het meeste toebrengen kan om hen te verenigen.

't Is in deze stelling gemakkelyk te begrypen hoe deze Godsdienst aan onze eerste voorouders gegeven zynde van geslachte tot geslachte als een soort van gemeen erfdeel tot alle moet overgegaan, en dus over al verspreyd zyn, daar men in tegendeel niet als met vele moeite begrypen kan, dat een Godsdienst, die enige eeuwen na den Zondvloed zou opgekomen zyn, en waar van men de vinding ook een byzonder volk, als by voorbeeld de Egyptenaren, zou verschuldigt zyn, tot alle Natien zonder eenige uit te zonderen, zou hebben kunnen overgaan, na dat deze Natie van den anderen gescheyden waren, gelyk zy het hedendaags zyn, onderscheyde belangen en driften hebbende, meer genegen om elkander quaad te doen, als elkander het goede, 't geen zy mogten gehad hebben, mede te delen.

't Is in deze stelling gemaklyk te begrypen, hoe deze Godsdienst, in zyn oorsprong zuiver en eenvoudig, in vervolg van tyd heeft kunnen verbastert en verdorven worden; de onwetenschap en de hartstochten bronnen zynde die de beste zaken vergifigen, en waar uit noodzakelyk wanorder moet ontstaan. Wy hebben 'er een levendig voorbeeld van in de Godsdiensten der Indien. Deze Godsdiensten zyn alle beeldsprakig, dit is ook klaar, ondertusschen hoe veel grove verdichtzelen heeft de onwetenschap verzonnen, om de zinnebeelden, daar zy de betekenis niet meer van weten, uit te leggen? Zy hebben vele grondregels, die een zeer strenge zedeleer behelzen, ondertusschen wat mengeling vind men daar in niet van deze Grondregelen met de grootste verdorvenheid der zeden, die door het voorbeeld der Godheden gelyft wierden.

Eindelyk vind ik daar noch een groot voordeel in: dat is, dat ik

op myn wyze van de Heidensche fabelkunde en de zinnebeeldige Godgeleertheid uit te leggen, ik de zinnebeelden en de beeldspraken op de Godheid en op de gronden van onzen Godsdienst te huis breng, en niet op een uitlegging van de natuurlyke wereld, gelyk de Heidensche Wysgeren in de laatste tyden van het Heidendom gedaan hebben; uitleggingen die de godloosheid kunnen begunstigen, en gezag aan een doorzichte ongodistery geven.

ZEVENDE HOOFSTUK.

DE Ongodisten kunnen hun tegen myn gissingen inwerpen, dat zy nieuw zyn, en zeggen dat ik in de uitleggingen die ik van de heidensche fabelkunde geef, myn stelling op een stof die in zich zelve zeer duister is, bouwe.

Ik zou deze gewaande Nieuwigheid die ik op de schryvers, die ik aanhaal, en op zeer waarschynelyke gissingen gegrond vind, konnen looghennen. 't Is waar ik geef myn gissingen niet voor bewyzen uit. Des niet tegenstaande latenze als eenvoudige gissingen niet na een zeer sterke drangreden en een soort van bewys uit te maken, zo men ze alle onder een hoofstuk brengen wil.

Maar wat grondslag hebben zy zelfs om hun gevoelen vast te maken? daar is geen Wetgever van de bekende tyden dien zy als eersten vinder van een Godsdienst kunnen aanhalen, of men bewyft dat 'er reeds voor hem een Godsdienst aangenomen was. Daar was 'er een voor Numa by de Romeinen. Mozes; wiens schriften ouder zyn als alle andere werken die wy hebben, wyft ons van den oorsprong der Wereld geen ingevoerden Godsdienst aan, derhalven zyn zy genoodzaakt hun toevlucht tot de Wetgevers van de Natien te nemen, die in deze duistere eeuwen leefden, daar men geen vast tydftip in bepalen kan, en die men als fabelachtige tyden aanziet, van welke zy by gevolg geen geschiedenis of iets zekers kunnen verhalen: tot die wetgevers, die de Volkeren als hun eerste stichters hebben aangezien, die de Oude Schryvers om deze reden Autochthones, dat is te zeggen, uit het slyk der aarde geteelt, noemen, en die ons de heidensche Oudheid op een zinnebeeldige wyze onder de gedaante van halve menschen en halve slangen afbeeld. Is dit genoeg om hun gevoelen grond te geven? neen zeker niet, maar dit steunt het myne volkomen wel, want deze twe hoedanigheden kunnen, gelyk ik het uitleg, op gene andere als onze eerste Voorouders passen.

Niet alleen toon ik in 't Hoofstuk van den Godsdienst aan dat de Volkeren van Amerika, voor woeste menschen aangezien, 'er een hebben; men zal 'er verscheide zonderlinge en aanmerkenswaardige trekken van zien in de andere Hoofstukken van hun Regering, Huwelyken, Oorlogen, Geneeskunst, Dood, Rouw en Begraving; zo dat het schynt dat eertyds en in de eerste tyden de Godsdienst over al in vloeyde.

Wat de
Ongodisten
tegen
dit ge-
voelen
kunnen
inwer-
pen.

De Wit-
den van
Ame-
rika
hebben
zeker-
lyk een
Gods-
dienst.

ACHTSTE HOOFSTUK.

Des
Schry-
vers be-
hande-
ling in
de be-
schry-
ving der
zedes
en ge-
woon-
tens.

DE Stof der zeden is een ruime Stof, die alles in haar onttrek besluit, die vele wonderlyke zaken en die weinig overeenkomst met elkander hebben, behelst: hierom is het zeer moeijelyk geweest die alle onder een gezichtpunt te brengen. De gedurlyge vergelyking die ik van de zeden der Amerikanen met die der Ouden mack, heeft de zwaarigheid noch veel vermeerdert. Ik heb evenwel niet nagelaten daar een zeker order aan te geven, door de verdeling die ik gemaakt heb, schikkende de voornaamste zaken onder zekere titels, gelyk het register die vertoont. Maar gelyk de meeste van deze titels zelfs veel stof behelzen, heb ik getracht een zekere leerwyze te houden, schakelende de zaken zodanig aan een, dat zy in die order gevonden worden, die zy natuurlyk hebben moeten; en gevende haar zodanig een verband, dat zy uit elkander schynen te volgen.

Alle de
zedes
der A-
merika-
nen heb-
ben hun
voor-
beeld in
de oud-
heid.

In de Beschryving van de Zeden der Amerikanen staat de vergelyking met de ouden altyd op vaste voeten, om dat 'er geen eene trek in de Zeden van die volkeren is, die zyn voorbeeld in de Oudheid niet heeft. Eenige artykels die de Zeden der Ouden raken veroorzaken in 't voorbygaan een soort van een Vertoog wanneer hun duisterheid of aanmerkenswaardigheid vereischen, dat men dezelve ontwimpels. Men zal misschien eenige van deze Vertogen niet lang vinden.

Ik heb myn best gedaan om ze niet te ver uit te rekken. Maar ik heb geoordeelt of dat ik een stof niet moest beginnen, of dat ik die moest ophelderen. Men zal voor de langheid wel beloont worden, zo de ontdekking nieuw schynt, en zo de gissing of het bewys op grond steunt.

Oor-
sprong
der vol-
keren
van A-
merika.

Ik begin met het artykel van den Oorsprong dezer Volkeren; ik onderzoek daar in of Amerika by de Ouden bekend is geweest? hoe en door wie, en in wat tyd het heeft kunnen bevolkt worden, en wat voor Natien daar heen kunnen verplant zyn. Men kan in 't byzonder over dit laatste stuk niet als wilde gissingen hebben, waar van ik de redenen aanvoer. Ook is myn oogmerk niet al deze Wilde Volkeren uit malkander te zoeken, om ieder van hen op een Volk; dat in de Oudheid bekend was, te huis te brengen. Maar schoon men van sommige in 't byzonder redelyk waarfchynelyke gissingen kon bybrengen, gelyk ik in het voorbeeld der Irokozen en der Haronnen aantoon, schynt my deze kennis van weinig nut te zyn; en het is genoeg dat men in al de Zeden der Amerikanen een zo grôte overeenkomst met de Zeden der eerste Volkeren aanwyft, dat men daar uit besluiten kan dat zy alle uit een zelfden stam voortkomeh.

Wat de
Schry-
ver in
het Ar-

Na een algemeen denkbeeld van het karakter der Wilden gegeven te hebben, ga ik tot een omstandig verhaal van de Zeden over door het artykel van den Godsdienst. Ik onderzoek daar in op order wat het voorwerp van hun dienst is; waar in deze dienst bestaat, wat hy voor een oogmerk heeft: en ik eindig met het oordeel dat men over

over de voetstappen van 't Joden en Christendom, die de eerste ontdekkers van Amerika daar gevonden hebben, moet vellen. In dit alles is de Fabelkunde zo gemengt, dat zy daar een heel systeem uitmaakt, waar in ik hoop dat men met genoegen zien zal wat ik 'er van de zinnebeeldige Godgeleertheid der Heydenen, van het Sabéendom, van de Veelgodery, van den dienit van Vesta, van de byzonderheden der offeranden, van de Dienaren der Goden, van de Verborgentheden, van de Inwyngen, van de Goddelyke werking, en van de Wigchelary, van de onsterffelykheid der Ziele en haar staat na den dood bybreng.

NEGENDE HOOFSTUK.

OP het artykel van den Godsdienst doe ik dat van de burgerlyke Regering volgen. Van alle de soorten van Heerschapy komt my die der Huronnen en der Irokoizen de aanmerkenswaardigste voor, om dat zy 't meest met die der oude Kretenzers en Lacedemoniers over een komt, dewelke zelfs de Wetten en gebruiken, die zy van de eerste oudheid ontfangen, het langst behouden hadden. Schoon deze form van door weinigen geregeert te worden, zonderling is, is de wyze van bestiering byna in alle de staten der Wilden algemeen: de aart der zaken by na de zelfde, zo wel als hun openbare vergaderingen, hun feesten en hun dansen.

Vervolgens de Wilden wat nader beschouwende spreek ik van hun Huwelyken, van de Wetten en Plechtigheden die daar in waargenomen worden; van hun Echtscheyding; van de Opvoeding der kinderen en van hun jeugt.

De Godsdienst kan 'er een voordeel uithalen, want ik meen daar redelyk wel in te bewyzen het geen vele Schryvers godreven hebben, dat 'er van alle tyden Wetten geweest zyn, die de mensch en ontzien hebben, plechtigheden die zy hebben geoeffent, trappen van vermaagfchapping die zy verboden hebben. Het voorbeeld van Abraham dat ik aanvoer schynt my overtuigent om de dwaling omver te werpen, daar ons de ongewyde Schryvers in geworpen hebben, met te zeggen dat het een Wet by de Egyptenaren was, dat de broeders hun zusters trouwden. Ik leg de oorzaken van deze dwaling uit in betrekking van eenige andere byzondere volkeren, en ik eindig met de vergelyking van de opvoeding der Wilden met het geen men in de Oudheid vind van de strenge opvoeding der Kretenzers; Lacedemoniers en Perzen.

Van daar tot hun bezigheden overgaande sluit ik onder dezen algemenen titel verscheide stoffen in. Eerst doorloop ik de bezigheden der mannen in hun huisbestier. Ik spreek daar van hun Dorpen, van hun Hutten, van hun Kledy en Cieraden, vervolgens handel ik van die der Vrouwen, die in deze landen tot den arbeid schynen geboren te zyn, en die de moeite van den Landbouw en al de zorgen van de huishouding op haar hals hebben.

Men vind hier ook verscheide trekken van de Oudheid, die niet te verfmaden zyn, rakende de wyze van zich te kleden, van zich op te schikken, vellen te bereiden, zich met onuitwislyke verwen

tykel van den Godsdienst onderzocht.

Voetstappen van 't Joden en Christendom die de eerste ontdekkers van Amerika daar gevonden hebben. Burgerlyke Regering.

Huwelyken. Opvoeding der kinderen.

Huisbestier der Mannen en Vrouwen.

Onder-
zoekin-
gen over
de Ta-
bak en
Suiker.

Wyze
van
Oorlo-
gen.

en andere die uitgaan te schilderen. Aangaande het eerste voedsel der ouden, en de wyze van dat te bereiden, ik heb 'er eenige onderzoekingen over de Tabak en de Suiker bygevoegt, voor zoo ver de kennis die 'er de ouden van gehad hebben, en de overblyfzelen die wy 'er van in de Schryvers vinden betreft.

De Bezigheden der Wilden buitenshuis zyn de Oorlog, hun Gezantschappen, hun Koophandel, Jagt en Vifchvangst.

De Oorlog heeft by alle de Wilden zo sterke aanlokzelen, dat zy voor dezelve schynen geboren te worden en te leven; dit is de hartstocht die zy 't meest laten blyken. Het artikel dat ik 'er van gemaakt heb is zeer lang, om dat ik daar dat van hun Reizen e 1 al de toerusting van hun Togten ingelast heb. Ik begin deze stof door de redenen, die by hen den oorlog als noodzakelyk maken. Ik leg uit hoe de Oorlog gezongen en verklaart word, de toerusting te water en te land.

Vervolgens spreek ik van hun Wapenen, van de order die zy in 't marcheren houden, van de voorzorg, die zy in een vyandig land gebruiken; van hun kampementen; van hun drilkonst; hun wyze van aanvallen en verweren, 't zy op 't vlakke veld, 't zy in 't belegeren van plaatzen. Het overige handelt van de te rugkomst der krygsknechten na de behaalde zege, hoe zy in de marsch met de krysgévangens leven, op wat onmenschyke wyze die in de dorpen, daar zy aankomen, ontfangen worden. De beschryving van de schriklyke straffen welke die gene, die ter dood veroordeelt zyn, te lyden hebben, en de voordelen van de verzoening van die gene, dien men goed vind het leven te schenken. Daar zyn vele trekken van Oudheid door dit gehele artykel verspreid, die op de verscheidenheid van de stof slaan, en die zo veel te keurlyker zullen schynen, hoe nader dat zy aan de gewoontens van de verafgelegenste tyden komen, waar van men slechts eenige voetstappen in de oudste Schryvers ziet. Hier onder stel ik 't geen men van het zinnebeeld van de dienstneming zegt, van de eerste scheepsvaart der Ouden, van de sterrekunde en de rekening der tyden; vuur te maken, en verscheide andere overeenkomsten, die de Lezer daar in aanmerken kan.

TIENDE HOOFTSTUK.

Gezant-
schap-
pen.
Koop-
handel.
geacht
envifch-
vangst.

Spel
en Tyd-
verdryf,

In de artykels van hun Afgezantschappen, van hun Koophandel; van hun Jagt en Vifchvangst handel ik niet als van het geen dat op de Oudheid kan te huis gebragt worden. Het overige is al te bekend en word by al te veel reyzigers gevonden. Ik heb my met vermaak opgehouden in een lange beschryving van de Vrede-stok ter oorzaak van de vergelyking die ik daar van met den slangestaf van Mercurius maak. Om dit te doen heb ik enige brokken van oude Schryvers, die ik geloof dat weinig genoeg bekend zyn, en die een grote overeenkomst zullen aantonen, by elkander vergeleken.

De nodige bezigheden worden van de tydverdryven gevolgt; zommige geschieden uit enkel vermaak, onder de anderen is enige oefening gemengt. Onder de eerste soort word van een spel gespro-

sproken, dat aan de Geleerden stof tot verscheide vertogen verschaft heeft. Onder de laatste vond ik enige spelen en oefeningen van het Ballaan en Wortelen der Ouden.

De natuurlyke order geleid my vervolgens om van hun ziekten, Geneeskunst, Dood, Begravenis en Rouw te spreken.

Ik onderscheide twee soorten van Geneesmiddelen voor hun ziekten, de eene natuurlyk, de andere niet, ten minsten men moet veronderstellen dat zy niet natuurlyk zyn. Dit lag van geneesmiddel was in de eerste tyden in gebruik, en geschiede door Bezwering. Ik spreek van beyde de soorten, en beyde behelzen zy aanmerkenswaardige zaken, voor al houd de laatste een stuk van de Oudheid in, dat opmerking verdient.

Het artykel van de Dood, Begravenis, en den Rouw behoort tot den Godsdienst, en komt my als een overtuigend bewys van het denkbeeld voor, dat alle de Natien van de onsterffelykheid van de ziel gehad hebben: in dit stuk vind ik dat de Amerikanen noch meer met de Zeden der eerste tyden over een komen, als in al 't overige. Alles is daar in aanmerkenswaardig, hun wyze van de doden te zegenen, te wasschen, te zalven, te pryzen en te bewaren. Hun verscheide wyzen van begraven, hun klaagliederen, hun seeften, hun begravenis spelen, hunne denkbeelden aangaande het geen na den dood in het graf blyft; de pligten die zy de overledenen gewoon zyn te bewyzen, en de wetten die 'er over den Rouw gemaakt zyn. Ik besluit dit artykel met een algemeen feest der doden, dat de Huronnen en Irokoizen gewoon waren alle twaalf jaren of daar ontrent te vieren, en dat zy noch in 't verplanten van hun dorpen vieren. Dit feest behelst iets aanmerkenswaardigs, en ter zelfder tyd iets akeligs.

Eindelyk besluit ik het gantsche werk met het artykel van de taal. Ik vergelyk daar in alle de spraken van Amerika met de geleerde en bekende levendige talen van Europa. Ik breng enige woorden van het Hurons en Irokoisch, die in het Grieksch gevonden, en eenige andere woorden van barbaarsche talen, die ik uit oude Schryvers te zamen geraapt heb, overeen, en ik haal 'er eenige gissingen uit, om myn gevoelen over den oorspronk van deze Volkeren te styven.

Het verblyf, dat ik onder de Irokoizen gehouden heb, heeft my aangezet om hun zeden naauwer uit te pluizen, om dat ik ze beter ken, en dat ik verzekerder ben van 't geen ik dryf. Men kan evenwel zeggen dat de zeden der Wilden in 't algemeen zeer overeenkomen. Wanneer ik iets byzonders van de andere Natien weet, laat ik het niet met stilzwygen voor by gaan.

De omgang met de Europeanen heeft de Wilden veel van hun oude gewoontens doen verliezen, en hun zeden verballert. Ik onderzoek hier deze zeden en gewoontens, zoo als zy voor de verbaftering waren, en zo als zy die van hun Voorouders ontfangen hadden. Misschien zal ik van de veranderingen die er onder hen geschied zyn, in een ander Werk spreken, waar in ik voorneem van het invoeren des Christelyken Godsdienst onder hen te handelen, en van de pogingen die de Evangelische Werklieden aangewend hebben,

Ziek-
tens,
Genees-
kunt,
Dood,
Begra-
venis en
Rouw.

Twe
soorten
van genees-
midde-
len.

Natuur-
lyke en
bezwe-
ring.

In hun
begra-
ving der
doden
alles
aanmer-
kens-
waardig.

Alge-
meen
feest der
doden.

Verhan-
deling
over de
taal.

Omgang
met de
Euro-
peanen
oorzaak
van de
verbaftering
der zeden van
de Wilden.

voedzel
ge on-
zoo ver
lyfzelen

un Ge-

, dat zy
it is de
'er van
en e l al
hof door
Ik leg
ingen te

e zy in 't
land ge-
wyze van
belegeren
er krygs-
pen, daar
schrikly-
te lyden
ene, dien
kken van
scheiden-
schynen,
ste tyden
de Schry-
d van de
, van de
en ver-
anmerken

phandel ;
geen dat
is al te
my met
ede-stok
langestaf
ken van
, en die
eken.
gevolgt ;
is enige
spel ge-
spro-

om deze Wilde zeden te beschaven , en die met de Wet van Jezus Christus gelykvormig te maken.

Wat de zeden en de Gewoontens der Ouden aangaat, ik heb myn ontdekkingen uit de Schryvers gehaalt, wier gezag het meeste erkent word, en wier werken het meest in achting zyn. Ik haalze op die plaatzen aan, daar ik het nodig acht. Zomtyds haal ik gantsche plaatzen aan, of in het werk zelfs, of met een aantekening onder aan de bladzyde. Ik heb ook verscheyde aanmerkingen, die het myns oordeel verdienden, en die myn verhaal te zeer zouden verlengt hebben, had ik ze in het werk zelfs geplaatst, onder aan getekent. Myn styl is misschien een weinig te achteloos, maar ik heb my niet op het uitkippen van woorden toegelegd. My dacht dat men een zendeling deze achteloosheid moest toegeven, en ik heb my ingebeelt dat de Lezer myn werk, zo hy 'er geen grover fouten in vond, in dank zou aannemen.

van Jezus
ik heb myn
beste erkent
alze op die
k gantsche
ning onder
n, die het
ouden ver-
r aan gete-
aar ik heb
ht dat men
heb my in-
r fouten in

Z E E D E N D E R W I L D E N V A N A M E R I K A.

EERSTE BOEK. EERSTE HOOFSTUK.

Komste der eerste menschen in Amerika.

Et ruime Werelds deel, volgens het gemeen gevoelen in twee grote Schier-eilanden verdeelt, waar aan men den naam van Noord- en Zuid-Amerika gegeven heeft, strekt zich van beyde kanten heel ver na beide de Polen uit; en maakt als een andere Wereld, die men nieuw kan noemen, om dat de twee grote zeeën de Zuider en de Noord, die haar geheel of byna geheel omringen, door haar uitgestrektheid de kennis daar van tot deze laatste tyden toe aan de Volkeren van de Oude Wereld verborgen hadden, die noch zelfs de grenspalen van die gene zelfs, die zy bewonen, niet weten.

Ontdekking van Amerika.

't Was eerst ontrent het einde van de vyftiende eeuw dat deze onmeetbare Landstreken door een van de voorvallen ontdekt wierden, die bloot van het geval schynen aftehangen, maar die God in de Schatkamer van zyne Voorzienigheid bewaart heeft, en dat als het gelukkige oogenblik was door de genade van den Verlosser bestemt, om deze ontelbare menigte van Natien met de stralen van 't geloof te verlichten, die de Duivel noch verstaft hielt, die in de duisternissen der dwaling en in de schaduwen des doods begraven waren; en in al de ysselykheden gedompelt, die een beestelyke woestheid en al de dolingen van de Afgodery moeten voortbrengen.

Kristoffel Kolumbus, een Genuees, had het eerste de eer dezer ontdekking onder de bloeiende regering van Ferdinand en Izabella, Koning en Koningin van Spanje, om dat hy de eerste was die in Europa kennis gaf van de Eilanden die in den Zeeboezem van Mexico daar hy aangeland was, leggen. Vier jaren na hem ontdekte Amerikus Vesputius, een Florentyner, het vaste land, daar hy naderhand vier tochten na toe gedaan heeft, waar van hy Gedenkschriften heeft nagelaten. Zo gelukkig niet in zekeren zin als Kolumbus, die beter

Kristoffel Kolumbus ontdekt de Eilanden van den Zeeboezem van Mexico.

OORJ

Ameri-
kus Vef-
tus het Vaf-
teland.

De Ge-
leerden
opperen
hier
omtrent
ver-
fcheide
vragen.

Ameri-
ka buit-
ten twy-
felby de
Ouden
bekent.
Bewy-
zen hier-
van
Plato in
Timoo.

Ælian.
lib. 3.

Seneca in
Medea.

Diod.
Sic. lib.
5. Bibl.
p. 208.
Schryft
de ont-
dekking
daar van
aan de
Feni-
cierstoe.

Die
langs de
kusten

beter beloont wierd, maar gelukkiger van een anderen kant, heb-
bende zyn naam aan het vierde deel van de Wereld gegeven, een
eer die hem de beroemste Overwinnaars zouden benyd hebben, die
hunnen naam aan de Staten, waar van zy zich Meester gemaakt heb-
ben, niet hebben kunnen doen overgaan.

De Ontdekking van Amerika verwonderde de Geleerden zelfs zo
zeer, dat de eerste vragen, die zy veroorzaakte, waren om te we-
ten of de menfchheit, die dat land bewoonden, van Adams nakome-
lingfchap waren: en veronderftelt zynde dat zy uit onze eerste Va-
deren gefproken waren, gelyk het geopenbaarde Woord ons niet
toelaat te twyffelen, in wat tyd, hoe en waar langs dit Wereldsge-
deelte had begonnen bevolkt te worden? Of 'er de Ouden eenige
kennis van gehad hadden? Eindelyk welke Volkeren van de Oude
wereld in de Nieuwe waren doorgedrongen. Deze laaste vragen
waren veel harrewarrens onderworpen, eh gaven den Geleerden ge-
legentheid om veel geleertheid voor den dag te halen, en des niet
tegenftaande zyn de meeste noch niet uitgemaakt, en zullen na allen
fchyn noch lang zo blyven.

Om evenwel 't geen my het waarfchynelykfte voorkomt te zeg-
gen, ik twyffel niet of de Ouden hebben dit gedeelte van de We-
reld gekent.

Ik steun niet op 't geen Plato van zyn Eyland Atlantis zegt; want
fchoon de befchryving die hy van dezelfs uitgetrektheid maakt ge-
noeg met Amerika overeenkomt, is deze Befchryving nochtans met
zo vele Fabelachtige omftandigheden vermengt, dat hy 'er zelfs van
fpreekt als van een Fabel, door de Egyptenaren uitgevonden, waar
van Solon die geleert had.

't Geen Elianus verhaalt van de vertelling die Silenus aan Midas,
Koning van Frygie doet, zweemt ook te eenemaal na een dichters
vinding, en de Schryver is het hier in met ons eens.

De Voorzegging van Seneca, den Treurspeldichter, daar men
zo breed van opgeeft, is niet anders als een Poetifche verrukking,
gegrond op de nieuwe Ontdekkingen die men in zyn tyd gedaan
had, en op de waarfchynelykheid dat men er noch meer in 't ver-
volg doen zou. Daar ftak geen geheim in, ieder een kon op dien
toon even zo wel als hy voorzeggen, zonder van Pythons geest in-
geblazen te zyn, en zonder veel van het toekomende te weten.

De eenigfte Schryver over dit voorwerp aangehaalt, die 'er dui-
delyker en met meer zekerheid van fpreekt, is Diodorus Sikulus;
die de Feniciers daar de Ontdekking van toefchryft. Deze hadden
zich al vroeg op den Koophandel en de Scheepsvaart toegeleegt, zy
maakten zich in weinig tyds beroemt, en flichtten vele volkplantin-
gen op de kusten van de Middelandfche zee, 't zy in Afrika, 't zy
in Griekenland, en Spanje. Zich vervolgens door hun handel zeer
verrykt hebbende, waagden zy het naauw van Gibraltar door te va-
ren. In 't eerst dorften zy niet ver van de pylaren van Herkules af-
wyken, en zetten zich te Kadix ter neer, daar zy dezen God een
prachtigen Tempel bouwden: naderhand waagden zy 't van langza-
merhand de kusten van den Oceaan langs te zeilen. Nu gebeurde
het dat langs 't ftrand van Afrika varende een storm, die verfehede
dagen

dagen duurde, hen na een zeer wydgestrekt Eyland dreef, en dat ver na de kant van 't Wellen gelegen was. Op hun wederkomst gaven zy er de eerste kennis van, en maakten 'er vertellingen van, die na de gewone fleur der Reyzigers braaf opgeschikt en heerlyk waren. Dit maakte dat de Tyrreniers, het gezag over de Zee voerende, besloten zich in dat land ter neer te slaan, en alle onkosten daar toe aanwendden, maar de Karthagenizers stelden zich daar met alle krachten tegen, vrezende dat hunne landslieden, door de wonderen die men daar van vertelde verblind, dit quaad voorbeeld mochten navolgen. Zy vleyden zich ook dat zo hun enig onheil overquam, en dat de fortuin hun ryk te gronde wierp, zy een schuilplaats zouden hebben in een land, dat hun Overwinnaars onbekend was, want zy hoopten dat in gevalle van een diergelyken nood zy zich daar met hun huisgesinnen en al hun goederen konden ter neer zetten.

Ik weet niet dat iemand noch acht gellagen heeft op deze plaats van Pauzanius, die my schynt 't geen ik uit Diodorus Sikulus verhaalt heb wel te kunnen opwegen. Deze Schryver zegt dat over al onderzoekende of er Saters waren, en van wat aart zy waren, hy hier vruchteloos verscheyde liuden nagevraagd had, maar dat eindelyk een zeker Eufemus, een Karier van geboorte, hem verhaalt had dat na Italien reyzende, hy door een der hevigit stormen na de uiterste einden des Oceaans was gedreven, alwaar, zeyde hy, Eylanden gevonden worden, die de zeevarende liuden Satyrides noemen, en die door wilde Menschen bewoont worden, wier vlees roodachtig is, en die staarten hebben voor die der paarden niet wykende. De Vrees die de Matrozen voor de bewoonders dezer Eylanden hadden, die zy genoeg kenden, maakte dat zy trachten het landen te vermyden, maar het ongestuimig weer hen gedwongen hebbende het strand te naderen, wierden zy 'er ten eersten van overvallen, en konden niet uit hun handen geraken, als met een Vrouw die zy onder zich hadden ten besten te geven.

Dit verhaal van Eufemus komt my waarschynelyk genoeg voor, en de Beschryving dezer Eylanders past volkomen op de Karaiben, die Meesters van de Antilles waren, maar daar zy voor 't grootste gedeelte door de Europeers van deze laatste tyden uit verjaagt zyn. Het vlees dezer Volkeren is zeer roodachtig uit den aart, en 't is minder aan de luchtstreek toe te schryven als aan de verbeeldingskracht der Moederen, die een schoonheid in deze versstellende, dezelve tot hun vrucht doen overgaan: het is ook door kuint zodanig, want deze woeste volkeren beschilderen zich alle dagen met rokou, dat hun in plaats van vermiljoen strekt, en hen zo rood als bloed doet schynen.

Wat de inbeelding dezer Matrozen aangaat, die Saters meende te zien, deze quam niet als uit de schrik voort, die hen gemaakte staarten voor natuurlyke deed aanzien. Byna al de Wilde Nationen van Amerika schikken zich hier meê op, voor al wanneer zy ten oorlog gaan.

Aanmetke-lyke plaats van *Pauzanius in Atticis*, p. 21.

Zy n beschryving van de Bewoonders der Saters Eylanden.

Kome met den aart der heden-daag-sche Karaiben overeen.

TWEEDE HOOFSTUK:

Hoe en
langs
wat weg
Amerika
heeft
kunnen
bevolkt
worden.

MEn heeft langs verscheide wegen in Amerika kunnen komen; dit is buiten twyffel, en dus heeft het van alle kanten kunnen bevolkt worden: het is niet ver van de Zuiderlanden afgescheyden. In 't Noorden is Groenland, dat misschien aan deze Nieuwe Wereld vast is, zo heel ver van Lapland niet afgelegen. De landen van Azien, die het zelve ontrent het land van Jesso bepalen, maken ook misschien met het zelve een zelfde vasteland uit, of leggen er zeer weinig af, zo de naauwtens, die men daar veronderstelt, tot de Tartarische Zee doorboren. De Oceaan, die het zelve ten enemaal of byna ten enemaal omringt, is met Eylan-landen bezaait, zo in de Noord als in de Zuidzee. Men zou daar van 't eene Eyland op het andere, of door ongelukkige schipbreuken of door bloe uicwerkingen van 't geval, kunnen gekomen zyn.

Gevoe-
len van
Grotius.
Hugo
Grot.
Dissert.
de Orig.
Gent.
Americ.

De beroemde Grotius beelde zich in dat men daar door de twee uiterste einden was gekomen, en dat dit ruime Wereldsdeel in twee schier-eilanden verdeelt, gelyk ik reets gezegt heb, van de eene kant door de Volkeren bewoond was, die uit het Noorden van Europa in Groenland en Nova-Zembla waren doorgedrongen, van waar zy zich door het gantsche Noorder Amerika tot de Lantengte van Panama hadden verspreid, en van de andere kant door de Abyllinen en Ethiopers die na de kaap van Goede-hoop gedreven en zich gedwongen ziende om Afrika te verlaten in de Zuiderlanden waren gekomen, niet ver van het vuur-land en de straat van Magellaan afgelegen, van waar zy in Zuider Amerika waren doorgedrongen. Maar deze stelling is weinig staande te houden, en Jan de Laet heeft hem zeer grondig wederlegt.

Joan. de
Laet in
Not. ad
Dissert.
Hug.
Grot.
Ameri-
ka kan
niet wel
alleen
door
schip-
breuken
bevolkt
zyn.
| P. 170
guet.

De gene die acht geven op de menigte van verscheide Volkeren die men er vind, zullen zich gemaklyk laten overtuigen dat het niet in 't algemeen door 't geval der schipbreuken heeft kunnen bevolkt worden in de tyden, dat de Scheepsvaart zo onvolmaakt was, dat men het als een reukeloosheid aanzag te ondernemen om zelfs maar dicht langs de kanten van den Oceaan te varen, wiens baren altyd zeer ongestuimig zyn. Dit zal noch lichter te begrypen vallen wanneer men overweegt dat noch hedendaags de Amerikanen maar ellendige schuitjes hebben van de huiden van Zee-wolven en schorslen van bomen gemaakt; of wel † Praauwen dat maar uitgeholde bomen zyn in de gedaante van een boot, waar mee zy zich niet in volle zee durven wagen, en die noch minder bequaam zyn het geweld der stormen tegen te staan op een zo ruime zee, en daar de grootste schepen dikwils voor het geweld der baren moeten buigen.

Het waarschynelykste gevoelen en dat het meeste gevolgt is, is dat men al deze Natien door de landen van Azien in Amerika doet komen. Daar zyn redenen van een zeer grote waarschynelykheid, die doen geloven dat Amerika aan het vaste land van 't Oostelyk Tartaryen vast is, schoon men tot hier toe enig Naauw
veron-

veronderstelt heeft, dat er van afscheid. Ik geloof niet dat ik door eenvoudige gissingen een zaak behoef te doorgronden, die niet als door de ontdekking zelfs kan opgeheldert worden. Maar 't zy dat deze landen aan elkander vast zyn, 't zy dat zy door eenige kleine zee-armen gescheiden zyn, 't is gemaklyk geweest tot die landen door te dringen, en ik hoop dat uit de vergelyking van de Zeden der Amerikanen met die der Aziatischen en de Volkeren onder de namen van Thraciens en Scythiens begrepen in 't vervolg van dit werk als een soort van gewisheid ontstaan zal, dat Amerika door de Oosteykste Landen van Tartaryen bevolkt is geweest.

Wy vinden geen zekere tydrekening in de Oudheid voor de Olympiaden, tot daar toe zyn het niet als duistere tyden, en in deze duisternis vind zich ook het tydskip gedompelt wanneer Amerika heeft kunnen bevolkt zyn, veronderstelt zynde dat deze bevolking zo oud is. Lescarbot heeft geen zwarigheid gemaakt van op een zeer sterke wyze en die verder als een gissing schynt te gaan aan te dringen, dat Noah deze Westersche landen wel kende, „ daar hy by geval geboren was, dat hy 'er ten minste door „ het gerucht kennis van had. Dat hy, drie hondert en vyftig „ jaren na den Zondvloed geleefd hebbende, hy zelfs de moeite „ genomen had om die landen te bevolken of weer te bevolken : „ dat hy een groot Werkbaas en een groot Stuurman zynde, daar- „ en boven met de zorg beladen om de verwoesting van het land „ te herstellen, daar zyn kinderen na toe had kunnen voeren, en „ dat het hem geen meerder moeite geweest was door het naauw „ van Gibraltar in Nieuw Vrankryk te komen, of van het Groe- „ nehooft in Brazilien, als het zyn kinderen geweest was zich in „ Japan ter neer te stellen, of als hem zelfs moejelyk geweest „ was van 't Armenisch gebergte in Italien te komen, daar hy „ den Janikulus op den Tyber sichte, zo de vertellingen der „ ongewyde Schryvers waarachtig zyn.“

't is waar dat gedurende twee duizent of meer jaren die zedert den oorsprong der Wereld tot den Zondvloed toe verlopen zyn, de afkomelingen van den eersten mensch, die in de eerste tyden eenige eeuwen leefden, en die van God een zeer groote vruchtbaarheid ontfangen hadden, zich op de aarde zeer vermenigvuldigt en verspreyd moesten hebben. Schoon de H. Schrift ons geen nette kennis geeft van de Landen die zy besloegen, en dat 'er ons de Ongewyde boeken niet van leren, is het nochtans waarschyne-lyk dat zy dezelfde landen bewoonden, daar zich de nakomelingschap van Noach flux na den Zondvloed in ter neder sloegen, dat is te zeggen, dat behalve een groot gedeelte van Aziën, zy ook Egypte en Lybie bezaten; en het zuidelykste gedeelte van Europa. Misschien dat niet tegenstaande de onzekerheid waar in ons de Schryvers werpen, met de tyden die voor den algemenen Zondvloed gegaan zyn, en die gene die den zelve gevolgt hebben te verwarren, men niet nalaten zou een weinig de waarheid te ontvinden, zo men zich daar op wilde toeleggen. In der daad zo het waar is, gelyk ik het wydlopijger in 't vervolg zeggen zal, dat de Ceres der Grieken, de Isis der Egyptenaren, en de Moeder der

't Geen evenwel beter door de ontdekkingen als door blote gissingen zou bewezen kunnen worden.

Bepaling van den tyd wanneer Amerika heeft kunnen bevolkt worden.

Marc Lescarbot, *Hist. de la N. France.* liv. 1. c. 2. p. 212.

De H. Schrift leert ons niet niet wat landen de afkomelingen van den eersten mensch die zeer vermenigvuldigt moesten zyn, tot den zondvloed toe bewoont hebben.

Goden by de Frygiërs niet als Eva, de Moeder aller Menschen zyn, moet by na de gantse Heidensche Fabelkunde op de tyden, die voor den Zondvloed gegaan zyn, slaan. De Watervloeden van Deukalion en Ogyges zullen geen byzondere Watervloeden meer zyn, maar de ware algemene Zondvloed, daar by na geen Natie is, die 'er niet eenig denkbeeld van gehouden heeft, maar een denkbeeld dat ten tyden der ongewyde Schryvers, die 'er het eerste na Mozes van gewaagt hebben, zeer verwart was.

*Lucianus
van de
Godin
van Syri-
en.
Vergely-
king van
den
zond-
vloed
met tien
van Den-
kalion.*

't Staat vast dat de Historie van Deukalions Watervloed, zo als ze door Luciaan verhaalt word, voor zo ver den grond aangaat te eenemaal gelyk is aan 't geen de gewyde Schrift ons van den algemene Zondvloed leert, zo dat de Schytsche Deukalion der Grieken niet van den Aartsvader Noah schynt te verschillen. Zie hier ten naaste by 't geen hy 'er van zegt. „ De Grieken verzeke-
ren in hun verdichtzelen, dat de eerste menschen wreed en bal-
„ dadig zynde, zonder trouw, zonder herbergzaamheid, zonder
„ menschelykheid alle door den Zondvloed omquamen, de aarde
„ overvloed van water uit haar schoot hebbende voortgebracht; 't
„ geen de rivieren deed zwellen en de zee met behulp van den re-
gen overlopen, zo dat alles onderliep. Niets bleef 'er overig als
„ Deukalion, die zich met zyn huisgezin en een paar beesten van
„ ieder soort, die hem vrywillig gevolgt waren, zo wilde als tam-
„ me, zonder elkander te verflinden of hem enig leed te doen,
„ gered had. Dus dreef hy tot dat de wateren van de aarde weer
„ weggeweken waren, en naderhand hielp hy het menschelyk ge-
„ slacht weer bevolken. “ Men moet niet zeggen dat de Grieken de H. Schrift over dit artikel hadden nageschreven. De Geschiedenis van den Zondvloed is een slijp van de Wereld-historie, en niet van een enkel Volk, gelyk de Joodsche Natie was. Noah was de Vader der Hebreuwen, der Grieken en aller andere Volkeren. De Historie van dezen Aartsvader moest tot ieder van deze Volkeren over gegaan zyn door die gene die 'er de Stichters van waren: maar deze Historie moest meer verbastert zyn by die gene, die 't langste onbeschaaft waren gebleven.

*Water
vloed
van Ogy-
ges.
Caelius
Rhodigin
Lib. 9.
cap. 23.*

Wat den Watervloed van Ogyges aangaat, Caelius Rhodiginus merkt aan dat men in de Oude tyden Ogyges zelfs zo oud aanzag, dat men dikwils voor een spreekwoord zeyde, zo oud als Ogyges, om de afgelegenste Oudheid te betekenen.

Het schynt ook dat men twee tyden kan onderscheyden, waar in Frygiens, Egypte, het Attische land en het overige van Griekenland bevolkt zyn geweest, waar van de een die van Ceres en de Goden is, en de andere later als de Zondvloed.

Men onderscheyd in de Heerschappyen der Egyptenaren de tyden van de Koningen die Goden, van de Koningen die halve Goden, en de Koningen die Menschen waren. Op dezelfde wyze onderscheyd men op het Eyland Kreta en in Frygië de tyden van Rhea of de moeder der Goden, van Saturnus, Jupiter, enz. men word niets voor deze eerste tyden gewaar, en deze tyden zelfs slaan zodanig op elkanderen, dat de Goden der Grieken die van de Egyptenaren en de andere Natien zyn, in plaats dat in de latere

eeu-

eeuwen, de Koningen voor enkele menschen erkent, gelyk Minos; enz. aan zekere landen eigen zyn, en niets met de andere volkeren gemeen hebben. Men zou hier uit, dunkt my, een drangreden kunnen halen, dat deze eerste tyden die van den Oorsprong der Wereld zyn, die met alle Natien over een komende indrukzelen op ieder gemaakt hadden, zo dat ieder de overlevering van deze eerste tyden behouden had, die om de waarheid te zeggen na verloop van tyd verbastert was, maar die evenwel voor zo ver den grond der zaken betreft een wezentlyk verband met die van alle de andere te zamen had. 't Geen ik zeg is zoo veel te klaarder, dat zo het waar was dat de tyden van Iis en de eerste Godheden later waren als de Zondvloed, men zou moeten zeggen dat 'er by de Natien geen denkbeeld ter wereld was overgebleven van alles wat 'er voorheen gegaan was. Nu heeft dit geen waarfchynelykheid.

Het zou zonder twyffel kunnen geschied zyn dat de menschen voor den Zondvloed zodanig vermenigvuldigt waren, dat zy toen reeds in Amerika waren doorgedrongen, en zich zelfs door al het overige bewoonbare land verispreyd.

Van dien tyd af was misschien de geheugenis by de Egyptenaren behouden van dat Atlantisch Eyland, waar van Plato spreekt. Want zo dit Eyland niet te enemaal verdicht was, was 'er niet minder als een Watervloed van noden om het te doen verzinken, gelyk de Egyptenaaren geloofden dat dezelfs lot geweest was, of om het door een zo ruime uitgestrektheid van Zeën, die 'er het beste gedeelte van verslonden hadden, van ons af te scheyden. Maar nademaal Lefcarbot en de anderen, die van zyn gevoelen zouden zyn, daar geen diepen voetstap van in de Oudheid kunnen vinden, waagt hy te veel dat hy Noah in Amerika *by gewal of anderszins* doet ter wereld komen, en zyn giffing een van die gene zynde die op geen vasten grond steunen, verdient ook geen opmerking.

Men kan zelfs niet, ten zy uit lichte giffingen, besluiten, dat Amerika kort voor den Zondvloed bevolkt is geweest: men kan het, zeg ik, niet uit dit gebrek van alle zaken of uit deze onwetentheid der kunsten besluiten, die de Wereld in haar kintsheid schynen te verbeelden. Voor den Zondvloed bouwde Kaïn het land, en dwong het om vruchten voort te brengen, Abel had Vee en gebruikte het tot kleding en voedsel. Tubalkain had zich beroemt gemaakt door allerly handwerken van yzer en koper, zegt de Schrift; het timmeren van de Ark door Noah, het bouwen van het gruwelyk gevaarte van den Toren van Babel, daar alle Volkeren deel aan hadden, wier aanflag God verstoorde, veronderstellen in de eerste tyden vele ontdekkingen en kennissen in de kunsten, die de eerste Vaders der Natien tot hun nakomelingschap konden overzetten.

Evenwel onder de menigte van Amerikaansche Volkeren vind men 'er die zo van deze kennissen ontbloomt zyn, dat zommige zelfs het gebruik van 't vuur niet wisten. Dit gebrek op deze onwetentheid zyn dan op zyn best niet als een bewys van hun luiheid

heid en vatzigheid : een tastelyk bewys onzer dagen door het voorbeeld niet alleen van deze Amerikanen , maar van verscheide andere Volkeren van Europe en Azia , die noch volmaakte barbaren blyven , schoon dichte by beschaafde Volkeren wonende , wier omgang hen had kunnen leren met de Wereld omgaan , zo zy de moeite daar van niet ontzien hadden.

Ik twyffel evenwel niet of Amerika is kort na den zondvloed bevolkt geweest. Ik grond dit gevoelen op de Vergelyking die ik van de Zeden van deszelfs inwoonders ga maken met de oude zeden , die by hen gelyk in Azie en Europa niet verbastert zyn.

De tocht dien de verscheide Natien , die tot Amerika doorgedrongen zyn , daar heen gedaan hebben , is na allen schyn op verscheide tyden geschied. De vers aangekomen hebbe de andere voortgedreven , dwingende hen hun plaats in te ruimen. Het schynt dat men er een loort van bewys van ziet , om dat de woefte en de onbeschaafte genoodzaakt zyn geweest de oevers van de Noordzee in te nemen , en dat in tegendeel de welgemanierste , gelyk de inwoonders van Peru en Mexiko zyn , op de oevers van de Zuidzee gebleven zyn , en minder van de plaats hunner eerste oorsprong zyn afgeweken. Dit kan ook dienen om te bewyzen dat de tocht dezer Natien door de landen van Tartaryen geschied is.

De oude geschiedenissen maken gewag van een menigte Volkeren , die de drie delen van de bekende Wereld beslagen hebben ; en nademaal men 'er geen overblyfzel meer van zag , meende men reden te hebben om te oordelen , dat zy te enemaal uitgeroeit waren. De ontdekkingen der Oost en Westindien hebben ons de meeste part dezer Natien , die men verdelge geloofde te zyn , weder doen vinden. De zwarigheid zou zyn ze te onderscheyden , om ze weer tot haar eersten oorsprong te brengen. Ik geloof niet dat men het van ieder in 't byzonder kan ondernemen , zonder zo gek te zyn als die Schryver , die om een opvolging der Koningen van Spanje na te laten , opklimt van geslacht tot geslacht tot Adam toe.

De Giffingen die men ontrent dit onderscheyd maken kan zyn zo ydel en beuzelachtig , dat men by na nergens staat op maken kan. En hoe zou men naauwkeurelyk zo wyd afgelegene Volkeren , en die tot nu toe zo onbekent zyn , kunnen onderscheyden , daar geen eene Natie van Europa tot haar eerste beginsselen kan opklimmen , zonder ons verdichtzels en sprookjes op de mouw te spelden , daar de hoogmoed groter rol in speelt als de waarheid.

De Volkeren van Amerika uit de Volkeren van Thracien , Scythien , Indien , Ethiopien of Lybien te doen voorkomen , is by na niets zeggen , om dat deze namen altyd een zeer ruime betekenis hebben , en dat zy altyd aan Landen gegeven zyn , wier grenspalen noch bekend noch vastgesteld waren ; dat deze landen na malkander bewoont zyn door een menigte van Natien , die daar niet meer zyn , die zeer van elkander verschilden , en noch meer van die genen , die daar hedendaags in zeer groten getalle zyn. Men zou dan

dan iets duidelyker moeten zeggen, en hier in bestaat de zwarigheid of de Onmogelykheid.

De verwarring der spraken was de eerste oorzaak van de scheiding der Menschen niet, 't was de menigte van deze Menschen zels, gelyk ons de Schriftuur te verstaan geeft. De verscheydenheid die God in hun taal invoerde diende niet als om ze te doen met die gene verenigen, die hen verstaan konden, en die zy konden verstaan.

De ontbering en de onkunde van verscheyde zaken, die de kunst naderhand uitgevonden of tot volmaaktheid gebracht hebben, hebben veel bygebracht om hen te dwingen om tegens hun dank werkmiddelen van de voorzienigheid te strekken, die hen door al de delen van de Wereld wilde verspreyden. Men heeft maar de verscheyde nooddriftigheden te onderzoeken men zal er de verscheyde beweegredenen in vinden die zy hadden om zich in verscheyde Oorden te verplanten: men zal niet meer verwondert staan over deze schielijke en menigvuldige verhuizingen, waar van de geschiedenissen vol zyn, en men zal licht begrypen hoe verscheyde Natien van 't eene end der Wereld tot het ander verreyft zyn, zonder eenig gedenkteken van hun verblyf in de landen achter te laten, die zy 't eerst bezeten hebben en in de andere, waar door zy naderhand getrokken zyn.

De Volkeren die niet als van de jacht en de visschery, van de boomvruchten en kruiden leefden, konden niet lang blyven zonder zich te verdelen, zy hadden ruime en wyduitgestrekte landen van noden voor hun klein getal, anders hadden de bomen geen voetzel genoeg kunnen verschaffen; de wilde dieren, de bewoonde en al te volkryke landen vliedende; hadden noodzakelyk grote bosschen en aanzienlyke ruimtens van onbewoonde landen van noden om hun onderhoud te vinden. De staat dezer dwalende Natien kwam met de zorg om Vee aan te queken niet over een, de lange tochten die zy doen moesten, de schrale landen die zy door moesten trekken, de dikke bosschen die zy moesten zoeken, en die niet als bittere kruiden voortbrachten, de honger daar zy dikwils aan bloot gestelt waren zou haar daar dikwils het einde van doen zien en al haar zorgen vruchteloos gemaakt hebben.

De Volkeren die een weinig stilder leven leidden, en die zich op den Veldbouw toe leidden, gelyk de Egyptenaren, de Frygiers de Helleniken, quamen, om de waarheid te zeggen, gemaklyker aan de kost: maar deze kunst wierd ten eersten niet tot haar volmaaktheid gebracht; de landen niet met mist bezogt wordende wierden haast uitgeput, en dwongen hun bewoonders nieuwe te zoeken en op nieuws te zaaien.

Hier van daan hebben de Volkplantingen haar oorsprong gekregen, die eerst zonder zwarigheid toegegaan zynde allengsjes moeijelyker wierden en zonder bloedstorten niet geschieden 't zy dat die gene die men dwong zich elders ter neer te zetten hun land niet verliezen dan wanneer zy met geweld daar toe gedwongen wierden, 't zy dat zy noch groter zwarigheden vonden om zich in landen die reeds bewoont waren, ter neer te zetten. Want zo

de

de Volkeren gedwongen waren zich dikwils op een droevige wyze van hun eige huisgezinnen te scheyden, zy zagen noch ongaarner dat lastige buren hen van hun nooddruft quamen beroven en in hun Erfdeel vallen. Dit was het begin van die bloedige Oorlogen die de Volkeren elkander aandeden, de nood was 'er de eerste beweegrede van; de staatzucht der Vorsten, die naderhand hun eer stelden om alles aan hun gebied te onderwerpen, maakte deze Oorlogen noch wreder en hielp Natien verstrojen die hun geen tegenstand konden bieden, en die geen lust hadden om zich te onderwerpen.

In deze Oorlogen hadden die gene die de meeste toebereydzelen tot hun onderhoud konden bezorgen, wanneer zy op den Vyand aantrokken, gemeenlyk voordeel op die gene, die om zo te spreken niet als van de punt van den degen leefden. Maar deeze hadden in hun rampen deze vertroosting, dat zy voor den Vyand wykende niet veel byzonders verloren. Enige holen of stroje hutjes, huisraad van Aarde of van schorslen van bomen waren maklyk te herstellen, al hun geluk was aan hun persoon verknocht. Zy vonden in hun vlucht dikwils voordeel, mits dat die hun argtond en dat zy daar in geen tegenstant ontmoetten. Want die geene aangaat die warmer gezeten waren, hun Overwinnaars droegen zorg van ze te verplanten, gelyk Nebukadnezar en Salmanaasar de Joden overvoerden, en 't wierd naderhand het gebruik der andere Koningen van Perzien, der Mediers, der Allyriers, en der Egyptenaren waarvan men menigvuldige voorbeelden in Herodotus kan vinden en in de andere schryvers die van dien tyd gesproken hebben. Deze dus verplante volkeren namen de zeden en gewoontens van hun Overwinnaars aan, wanneer zy onder hen vermengt wierden, of wel zy wachtten een gunstige gelegenheid, om het juk af te schudden, wanneer zy er van onderfcheyden waren en noch een lichaam in 't byzonder uitmaakten.

Lib. 4.
Reg. Cap.
ult.
Item 4.
Reg. Cap.
17.

Genes.
c. 10.

De eerste dezer Volkplantingen zyn door Noach en zyne kinderen geschied. Mozes geeft ons een nette geslachtenlyst van de kinderen van dezen H. Aartsvader, van de landen waar in zy zich verdeelden, en van de Volkeren, uit hun bloed gesproten: maar de verhuizingen merendeels later als Mozes tyd, en onder de grote Heerschappyen geschied zynde tot het verval van het Periaansche ryk toe, zo is het gebeure dat in deze menigvuldige Verhuizingen de Volkeren vermengt zyn, en dat de afkomelingen der drie geslachten van de kinderen van Noah ten delen in elkanders erfdeel gekomen zyn.

Giflingen uit de woorden der Uitheemsche spraken.

Misschien zouden wy een netter kennis van de verscheyde Volkeren hebben, zo de schryvers, die er van gesproken hebben, ons een grooter getal woorden van hun Oorspronkelyke talen bewaard hadden: maar schoon men 'er misschien enige van kan onderscheyden, gelyk ik in 't vervolg zal doen zien, kan men er evenwel by na geen staat ter wereld opmaken, om dat zy er te weinig hebben aangevoert, en dezelve by na alle verminkt. Ik zeg het zelfde van de namen die tot een gantsch Land of Volk behoren. Want al waren zelfs deze namen voor 't meestgedeelte niet onbepaald en

te algemeen geweest, gelyk die van *Ilinezen* dat *Menschen* betekent, en die van *Karaiben* dat oorlogszuchtige *Menschen* zeggent wil al waren zelfs die gene, die een nader betekenis gaven, de verandering niet onderworpen geweest, gelyk die van *Gentageronnon* en van *Onnontageronnon*, dat is te zeggen *Bewoonders van Weyden* en *Bewoonders van 't Gebergte*, namen die niet meer dienen kunnen wanneer de Volkeren, die dezelve voeren, van woonplaats verandert zyn; en die van den een op den ander kunnen overgebragt worden; de Schryvers hebben ook vermoet met die in hun eige taal te willen overbrengen. Plato zegt, dat Solon in zyn verzen de namen van uitheemsche Volkeren willende inlaffen, zich daar ontrent zeer verlegen vond; maar ziende dat de Egyptenaren, die 'er 't eerste van gesproken hebben, die in hun eige taal hadden overgebracht, na 'er de betekenis van te hebben doorgond, moedigde hem dit aan om hun voorbeeld te volgen, en ze in 't Grieks te verkleeden. Plato deed het zelfde als Solon, en hun voorbeeld wierd van alle anderen gevolgt.

Dit is het eenigste ongelyk niet dat de Grieken in 't byzonder de Historie aangedaan hebben, schoon zy alles van de Barbaren, de Egyptenaren, de Chaldeers en de Feniciers geleert hebben, 't zy ontrent den Godsdienst, 't zy ontrent de Tydrekening, gelyk Herodotus, de oudste hunner Geschiedenis-Schryvers het zelfs bekent; zy hebben zich alles door een belachelijken hoogmoed willen toe-eigenen, gelyk Euzebius van Cezarea het hun verwyft.

Op deze wyze hebben zy zo dikken nevel over de kennis der tyden, die zy gants door een gehaspelt hebben, gebracht, als over de godgeleertheit der Ouden, die zy in buitensporige verdichtzelen verkeert hebben, die voor hen en hunne Goden niet als de uiterste varaching konden inboezemen. Zy schreven de meeste zaken niet als op het gemene gerucht, en om zo te spreken op een horen zeggen. Hier door bedrogen zy zich en bedrogen anderen, zegt Megalthenes in het afgebroken stuk van het boek dat wy onder zyn naam noch hebben; over het oordeel der tyden en Jaarboeken van de Perzen. Pauzanius bekent dat zy weinig met elkander over een komen, en dat zy het overal niet eens zyn ontrent de zaken, die tot den oorsprong behoren. Ook zyn de meeste Schryvers daar zo wars van, dat ze de eerste tyden in hunne verwarring latende steken hun Geschiedenis niet als op zekere bepaalde Tydstippen beginnen, om gene verdichtzelen te zeggen.

De gewoontens en Zeden der Natien zouden ons tot een nader kennis kunnen geleyden door de Vergelyking dezer Zeden en gewoontens. Maar onder deze Gewoontens waren er algemene, op de eerste denkbeelden gegrond die de Vaders der Volkeren hun kinderen hadden overgelevert, en die by de meeste byna zonder enige verbaftering behouden waren, of ten minste zonder een zeer tastelyke verbaftering, niet tegenstaande dat zy ver van malkander afwoonden en weinig gemeenschap met elkander hielden. Zodanig zyn de denkbeelden die met de meeste gebruiken van het dagelyksche leven over een komen. Zekerlyk uit deze kan men niets besluiten. Ook zal ik in de Vergelyking die ik maken moet geen

Plato in
Orata.

Herod:
lib. 2. n.
49 & seq

Euseb:
Prapar
Evan.
Lib. 10
Cap. 4.
& seq.

Megas-
thenes
fragm.

Pansa-
nias in
Arcadi-
cis.

Giffin-
gen uit
de ge-
woon-
tens.

zwaarigheid maken van de Gewoontens van wat voor Volkeren het ook zyn mogen aan te halen, zonder daar enig ander gevolg, uit te willen trekken als de enkele overeenkomst dezer Gewoontens met die van de eerste Oudheid:

Kenlyke trekken die dienen kunnen om de Volkeren van Amerika te onderscheiden.

't Zou dan niet zyn als op enige duidelyke en kenlyke trekken van nieuw ontdekte Volkeren, met die der oude Volkeren vergeleken, waar van ons de Geschiedeniſſen enig denkbeelt hebben overgelaten dat men enige giffingen zou kunnen wagen, deze kenlyke trekken by malkander leggende, en met andere vergelykende.

Strabo
lib. 3.
Diod. Sic
lib. 5
Appoll.
Rèbebef.
Histoire
Morale
des An-
tilles, c.
23.
Strabo
lib. 1 p.
42.

Duidelyke en kenlyke' trekken noem ik eenige zonderlinge gebruiken en die zo gemeen niet zyn. Zodanig is by voorbeeld, de gewoonte die de Mannen by zommige Volkeren hadden, van te bed te gaan leggen, wanneer hun Vrouwen gebaard hadden, van zich daar in door hunne Vrouwen zelfs te doen oppassen, en zich door haar te doen plegen, gelyk men op alle andere plaatzen de Vrouwen gewoon is te doen. Want schoon dit gebruik een gebruik van Godsdiens is, was het doch zeer zonderling. Nu vind ik het by de Iberiers of eerste inwoonders van Spanje, ik vind het by de oude inwoonders van het Eiland Korfika, het was by de Tibareniers in Azien: het is hedendaags in enige van onze Provinciën dicht by Spanje leggende, daar zulks broejen genoemt word, men vind het ook ontrent Japan en in Amerika by de Karaïben en de Galibis. Zou men niet kunnen vermoeden uit een gebruik dat zo zonderling schynt, dat het van die eerste Volkeren tot deze laatste is overgegaan; zoo veel te meer om dat Strabo en de meeste Schryvers ons den weg banen, die de Iberiers die uit Azie in Spanje, van ouds Iberie genaamt, gekomen waren, gehouden hebben, om weer uit Spanje na Azien te keren, daar deze zelfde naam van Iberien 't land dat zy besloegen bygebleven is. Hebben zy zich niet van daar na Amerika kunnen begeven?

Amazonen.

De Zeden der Amazonen zyn al te zonderling, en duiden een Volk al te zeer uit, om zich daar in te kunnen vergiffen.

Diod.
Sic. lib.
3 p. 9

Herod.
lib. 4 n.
114.

De eerste onderrechten die 'er ons de Gechiedenis van geeft zyn van de vrouwen van Lybie, die zich na Pallas humeur schlieten en ten oorlog dienden, daar deze vreeslyke Maagt een kunst van gemaakt had op de oevers van den Nyl of van het Meer Triton, daar zy geboren was: en van die Menaden of Bacchanten, die Dionisus, Koning van Lybien, met de Saters en Koribanten in zyn tochten volgden. Diodorus van Siciliën verbeelt ze ons als meestressen van de wydsafgelegenste landtreken van Afrika. 't Is waarschynelyk dat inderdaad die gene daar haar oorsprong van hadden, die zich aan den Tanaïs ter neder sloegen, nademaal Herodotus haar als vrende by de Sarmaten doet verschynen, die zy tot mans namen, en wier spraak zy genootzaakt waren te leren, om dat deze de hare niet begrypen konden. Zy zetten de grenspalen van haar ryk zeer ver uit, dat volgens Diodorus Siculus zich van de uiterste einden van Lybie tot den vloed Kaïkus in Asie uitsprekte. Hypsila en de vrouwen van Lemnos, die op een nacht, dat zy de kans klaar zagen, haar mans den hals affneden, waren

ren zonder twyffel van dit slag, of wilden haar navolgen.

De Ondernemingen der Amazonen op Peleponnezus waren niet gelukkig, en hier van daan nam haar ondergang een begin: zy wierden door den Griekſchen Herkules en door Thezus overwonnen, Pentheſilea ſlaagde niet in het beleg van Troje, daar zy door Achilles, zo men den Dichteren geloven mag, wierd omgebracht.

Daar word ook van Thaleſtris geſproken, die Alexander ging bezoeken, en van die gene die by de Kaſpiſche Zee overwonnen wierden, ſtrydende met andere barbaariſche Volkeren in 't hondert tegen de benden van Pompejus, die Mithridates vervolgte. Plutarchus zegt dat deze Veldheer onder de doden het lichaam van enige dezer heldinnen liet zoeken, maar dat men er geen een vinden kon, ſchoon men verſcheyde van haar uitgeſchudde klederen en wapenen vond. Zedert dien tyd vind men er niet meer van gewaagt, en miſſchien zoude wy deze geſchiedenis voor verduicht aanzien, gelyk Strabo zelfs deed, zo men by onze tyden niet verzekert was, dat op de oevers van de rivier *Maragnon of der Amazonen* noch van deze heldinnen gevonden worden, die een eeren ſtellen in Oorlog te voeren, van de Mannen afgeſcheyden leven, zich dagelyks oefenen om met den boog te ſchieten, niet als de meisjes by zich behouden, en de jongens ombrengen of aan de vaders wedergeven op gezette tyden dat zy by malkander komen. Vader Lamberti van de Order der Reguliere Prieſters, en zending van Kolehſis, beweert dat 'er noch Amazonen onder de woefte Natien zyn, die den Kaukaſus bewonen.

De geleerde Huet meent dat de Amazonen uit Afrika na Amerika zyn getrokken, maar zyn gevoelen ontrent dit ſtuk is niet beter gegrond, als dat 't geen hy over den Oorſprong der Peruviaanen heeft, die hy van de Zwartten der Ryken van Guinea en Angola doet herkomen.

Zo er Vrouwen van een Mannenmoed gevonden worden, die een eer in het Krygshandwerk ſtelden, dat niet als den Mannen ſchynt te paſſen, daar worden ook zulke laffe Mannen gevonden, dat zy als Wyſen leven. By de Ilinezen; by de Siouzen te Louiſiana, te Florida en in Jukatan zyn er jongelingen die een Vrouwe gewaad aantrekken, dat zy al hun leven behouden en die het een eer achten zich tot al haar bezigheden te vernederen; zy huwen, nooit zy wonen al de oefeningen by daar de Godsdienst ſchynt deel in te hebben, en dit buiten gewone levensgedrag doet hen voor luiden van een verheven rang en die boven het gros der menſchen zyn aanzien. Zouden dit dezelfde Volkeren niet zyn als de Aziatiſche Aanbidders van Cybele, of deze Oofterlingen daar Julius Firmikus van ſpreekt; die, de eene aan de Goden van Frygie; de andere aan Venus Uriaſia, Prieſters toewydden, die zich als Vrouwen verkleedden, die zich aan een verwyfde troni gewenden, die zich blanketten, en hun ware kunnen onder de ontleende gewaden van die gene die zy met kracht en geweld wilden nabootzen, verborgen.

Het gezicht dezer Mannen in Vrouwe klederen verbaasde de Eu-

ſtoek. lib. 135.
Apollo-dor. lib. 1.
Plutarch. in Theſt. Diad. Sic. p. 163.
Coins. Smyr. Lib. 2.
Quint. Crut. lib. 6.
Cap. 10. Juſtin. lib. 12. p. 103.
Plutarch. in Pomp. Strab. lib. 11. p. 348.
 Daar worden hendaags noch Amazonen gevonden.
Relazione della Colchide, cap. 2. 25 p. 200, 201.
Huet, Demonſtr. Evang. Prop. 4. cap. 7. Subſin. Mannen in Vrouwen klederen.
Julius Firmicus Lib. de Errone Prof. Relig.
 Te on-

recht
door de
Euro-
peers
voor
Herma-
frodie-
ten aan
gezien.

Vasko
Nugnes
de Val-
boa
brengt
een
groot
getal
daar van
wrede-
lyk om-
hals.

*Lopes de
Gomara,
H. II Ge-
neraal
liv. 3.*

ropéers, die 't eerst in Amerika aanlandden. Nademaal zy de beweegredenen van dit slag van herfchepping niet doorgrondden, beelden zy zich in dat het luiden waren, die beyde de geslachten gemeen hadden: in derdaad onze oude Reysverhalen noemen hen niet anders als Hermafrodieten of Manwyven. Schoon de Geelt van Godsdienst, die hen dezen staat doet omhelzen, hen als buiten gewone menschen doet aanzien, zyn ze evenwel wezentlyk onder de Wilden zelfs tot die verachting vervallen, waar in oudtyds de Priefers van Venus, Urania en Cybele waren; en't zy zy zich in de waarheid deze Verachting op den hals hebben gehaalt met zich aan sehandelyke minnedriften over te geven, 't zy dat de onkunde der Europeers ontrent de oorzaken van hun aangevaarden staat, tegen hen quade vermoedens deed opvatten, deze vermoedens wortelen zo diep in hun gemoed, dat zy 't allernadeligste wat men denken kon verzonnen, en deze Verbeelding ontstak zo zeer den yver van Vasko Nugnes de Valboa, een Spaans Hopman, die het eerst de Zuiderzee ontdekte, dat hy er een groot getal deed omkomen, hitzende op hen die razende Doggen aan, waar van die van zyne Natie zich bedient hebben, om een groot deel der Incianen te verdelgen.

VYFDE HOOFTSTUK.

Giffing
over den
Oor-
sprong
der Ka-
raïben
van de
Antilles.
*Herod.
lib. 1. n.
146.*

Herodotus verhaalt een zeer sonderling geval, waar uit men eenig licht over den Oorsprong der Karaïben van de Eylanden Antilles zou kunnen halen. Hy zegt, dat onder de 12 Volkeren, die uit Eubœa na Jonien trokken, van waar zy deszelfs eerste inwoonders verjoegen, die gene die uit het Prytaneum van Athenen gekomen waren, hun Vrouwen in hun land gelaten hebbende, daar zy niet van zins waren weer na toe te keren, een inval in Karien deden, en dat zy'er zich meester van gemaakt hebbende, zy al de Mannen zonder onderscheyd van ouderdom ombrachten, sparende de Vrouwen niet als om die ten wyve te nemen. Deze Vrouwen tot de droevige keur gebracht van om te komen of de wet van den Overwinnaar te ondergaan, wilden noch liever deze laatste party kiezen; maar razende van wanhoop deden zy een Eed van nooit met haar mannen te eten, en ze nooit by hun namen te noemen; en zy maakten een Wet van dit gebruik tot haar nakomelingschap te doen overgaan, lerende de kinderen, die uit deze huwelyken zouden spruiten, dat zy dusdanig te werk gingen, om dat haar Overwinnaars haar Vaders, haar Mannen en haar Kinderen hadden omgebracht. De Vrouwen der Karaïben eten ook nooit met haar mans, zy noemen ze nooit by hunne namen, en zy dienen hen als of zy hunne slavinnen waren. En dat het sonderlingste is, is dat zy een gants andere spraak hebben als haar Mans, gelyk na allen schyn de Karische Vrouwen hadden, die vreemd waren aan deze Volkeren uit Eubœa gekomen, die haar land verwoestten.

Men zou 'er by kunnen voegen dat men noch eenige overeenkomst vindt tusschen den ouden naam van Kariens en dien van Karaïben,

raiben, gelyk zich de Wilden, waar van ik spreek, hedendaags noemen. Deze Wilden verhalen zelfs dat zy hunne vyanden verwonnen en alle verdelgt hebbende, niet als de vrouwen en dochters spaarden, en zy zeggen, dat dit de oorzaak van de verscheidenheid der sprake is, die tusschen de twee kunnen gevonden word: maar nademaal 'er van een misschien zeer oude geschiedenis gehandelt word, en daar zy geen Tydrekening van hebben, schynen zy te veronderstellen dat de Vrouwen uit die landen, afkomstig waren, die zy hedendaags bezitten, en daar zy zelfs vreemdelingen in waren. Dit is de oorzaak geweest, waarom de Vader du Tertre en de Predikant Rochefort, dewelke onderfelden, dat deze geschiedenis verzer was, als zy misschien inderdaad is, over den oorsprong dezer volkeren getwift hebben, de eerste doet ze van de Galibis of Karaiben van 't vaste land, de andere van de Apalachiëten, een Volk van Florida, afstammen.

De Natie der Eskimenzers, die van den 52 graad Noorderbreete tot den 60 woont, tusschen de baai van Hudson, en het naauw van Belle-Isle, waar door het land van Labrado, van het Eiland Terre-Neuve gescheiden word, heeft zulke zonderlinge gewoontens en die zo weinig met die der andere Wilden schynen over een te komen; hun wezen zelfs verschild zo veel van dat der andere Natien van deze ruime landstreck, dat het schynt dat men zich niet vergissen kan met te zeggen dat zy ook een gants verschillende oorsprong hebben. Zy zyn groot, welgemaakt, blanker als de andere Wilden; zy laten hun baard groejen; zy hebben gekrult hair en snyden het onder de oren af, byna alle hebben zy het zwart, maar zommige blond en eenige andere ros, gelyk de Noordlyke Volkeren van Europa.

De naam van Eskimenzers die men hun gegeven heeft, schynt van het woord Eskimantzik van daan te komen, dat in de Abenakische spraak mentchen betekent *die raauw vleesch eten*. Om dat enkel en alleen van de jacht en 't visschen levende, zy het vleesch der dieren en de visschen gants raauw en bloedig eeten. Men heeft willen beweren dat zy met het vuur niet wisten om te gaan, maar de Europeers, die ze van dichter by bekeken hebben, hebben het tegendeel ontdekt. Het schein zelfs dat zy daar een Godsdienslike eerbied voor hadden, dat uit de ongerustheid bleek die zy betuigden ter oorzaak van een Matroos, die om zyn pyp aan te steken, een koole vuurs genomen had, die hy omze te vrede te stellen genoodzaakt was weer op haar plaats te leggen. Zy bedienen er zich ook van in keuken, want schoon zy niet schromen raauw vlees te eten, laten zy het evenwel half gaar koken, wanneer zy daar gelegentheid toe hebben, in aarde of stene potten en ketels, of wel zy laten het in de zon drogen, om het tot meel te malen en 'er een soort van pap af te bereyden.

De Wilden geven hun noch een anderen naam, zoo veel als *Vluchtelingen* betekende, niet dat zy niet dapper zyn, maar om dat zy zeer levendig en ongerust van geest zynde en een gedurige vrees zyn en altyd in alarm, vermydende zo veel zy kunnen allen omgang met alle andere Natien. De Heer Joliet, die het eerste

*Du Tertre. Hist. Nauv-
reile des
Antilles,
Traité
7 Ch.
152.*

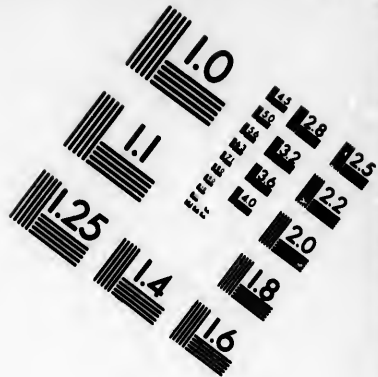
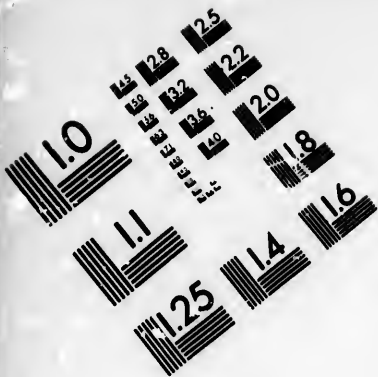
*Rochefort,
Hist. Morale
des An-
tilles, liv.
2. Ch 7.*

*Van de
Eskim-
men-
zers.
Zy zyn
veel
blanker
als de
andere
Wilden;*

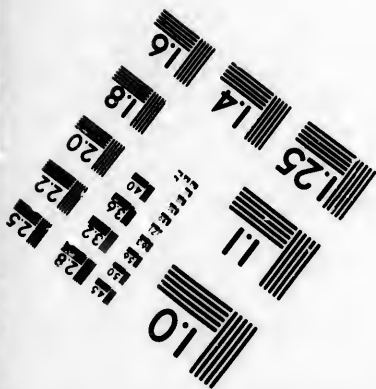
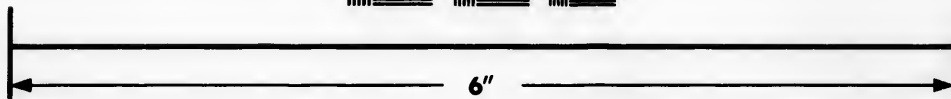
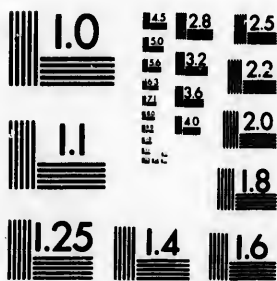
*Waar
die
naam
van
daan
komt.*

*Zy ver-
myden
zo veel
zy kun-
nen al-
len om;*

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

0
E E E E E
14 128
16 132 125
18 22
20
18

10
E E E E E
14 128
16 132 125
18 22
20

gang
met an-
dere
Natiën.

Mississipi ontdekt heeft, en de Heer Konstantyn zyn die onder de Fransschen, die 'er t'naast zyn by geweest. Zy zyn ook eens van zelfs op het fort van Myn Heer de Courtemanche gekomen, maar de handel die men met hen gedreven heeft is zo zeldzaam geweest en met zo veel voorzorg en argwaan van beyde kanten toegegaan, dat men geen omgang genoeg met hen gehad heeft om ze wel te kennen.

Wat
hier
van de
oor-
zaak is.

Men kan niët twyffelen of zy hebben eertyds met de Biskajers omgegaan, die de eerste Volkeren van Europa zyn, die deze kusten hebben wézen bezoeken daar zy gongen visschen; en men heeft enige reden om te geloven dat eenig verraad, dat deze tegens hen gepleegt zullen hebben, hen schuw gemaakt heeft, want zedert dien tyd mishandelen ze al de Europeërs die in hun handen vallen. Men zegt zelfs dat zy stil de Kabels van hun Schepen aan stukken hakken, om ze op de kust te laten vergaan, en dat ze zomtyds stout genoeg zyn om ze aan te vallen en ze meê te nemen.

Hun
oor-
sprong.

Daar zyn 'er die beweren, dat de Natie voortgeplant is door de Schipbreuk van eenig Biskaais Schip, en dat zy bygevolg haar oorsprong verschuldigt is aan deze zellide Volkeren van Europa; over wie zy naderhand reden hebben gehad om te klagen, maar 't geen men van hun gewoontens heeft kunnen aanmerken, overtuigt my dat zy een veel ouder oorsprong hebben. Ik zou eerder geloven dat zy in oude tyden uit de Brittannische Eylanden of de Orkades zyn voortgekomen, en zo zy niet enige overblyfzelen van Afgodery en Bygeloof hadden, zonder dat 'er onder hen enige voetstap van 't Christendom te zien is, zou men misschien kunnen zeggen dat zy van deze Kambriers afgestamt zyn, die het Land van Wallis op het einde der 12. Eeuw verlatende, nieuwe landen na de kant van 't Westen gingen zoeken, onder het geleyde van een hunner Vorsten, Madok genaamt, en Zoon van Owen Guynedd, waar van in de Historie van Kambrien van David Pouwel gesproken word: zo andersins de Reyzen van dezen Madok niet te enemaal verduidelicht zyn. Ik zal op zyn plaats van de Woonplaatsen der Esimenzers, van hun kledingen, kanen en prauwen spreken.

Volgens
het ge-
voelen
van den
Schry-
ver.

David
Pouwel,
Hist.
Cambria
ad an-
num
1170.

ZESDE HOOFSTUK.

Reuzen.

DE gestalte der Reuzen en der Dwergen spreekt voor hen, zo veel als de duidelykste gewoontens voor anderen zouden kunnen spreken. De Schrift gewaagt dikwils van menschen van een onmatige lengte, die kinderen van Enakim waren, en in het land van Kanaan woonden. De Ongewyde Historie en de fabelen hebben hun gevecht met de Goden ook beroemt gemaakt. Akosta, de Inka Garcilasso de la Vega, en verscheide andere verzekeren dat zy in Peru woonden, daar zy Gods toorn op hun haalden, die hen de zwaarte van zyn hand en het gewicht zyner Wraak op een buitengewone wyze deed gevoelen. Daar zyn noch hele volkeren van Reuzen, zegt men, in de zuidelyke landen, die na allen schyn uit den zelfden itam zyn voortgekomen.

De

De Pygmeen of Dwerger, wier gevechten met Herkules, die ze verdelgde, de Dichters ons hebben opgezongen, zyn misschien zo verfert niet als men zich zou inbeelden. Ik wil wel geloven dat de Poëtische vryheid iets van hun gestalte heeft afgenomen, maar zonder van de Samoieden te spreken, die zeer klein zyn, Paulus Jovius plaatst in 't Noorden van het Moskovitische Lapland en het Oosterfche Tartaryen een Natie van Dwerger. Volgens het verhaal eeniger Indianen moeten 'er eenige diergelyke volkeren in het Noorden van Amerika zyn: 't Is eenige jaren geleden dat de Wilden een man van een zeer kleinē gestalte in Hudzons baai brachten. Deze scheen niet verwondert te zyn het fort der Franschen en de schepen der Europeanen te zien, en hy deed verstaan dat hy iets diergelyks in het land had gezien, waar uit hy getrokken was toen hy gevangen wierd. Een meysje van de Natie der Eskimenzers, die in 't jaar 1717 gevangen wierd, en in de sterkte gebracht die de Heer de Courtemanche op de kust van Labrador had opgerecht, daar zy tot in 1720 gebleven is; onderwyl fransch genoeg geleert hebbende om zich te doen verstaan, verzekerde dat 'er gehele Volkeren van kleine menschen waren, en in de sterkte en wier vrouwen noch kleinder waren; dat de kleine menschen slaven van de grote waren, en zich gelukkig achten als men hun een teug zoet water gaf, om dat zy door den bank niet als zout water drinken, gelyk de Eskimenzers.

Men zou zich noch minder kunnen vergrypen ontrent den oorsprong van zekere Natien die noch meer getekent zyn, gelyk die daar Plinius, Solinus, Pomponius Mela, enz. van spreken na Ktesias en de andere oude Schryvers die van Oost-Indien geschreven hebben, zo zy hedendaags in Amerika gevonden wierden. Deze Schryvers hebben ons zulke wonderlyke Schepzels van menschen verbeeld, dat zy ons niet hebben kunnen overtuigen, noch den naam van fabelachtige Schryvers ontgaan, die voor vermaak wat sprookjes verdichten, of die zich door een gekkelichtgelovigheid lieten verleyden. Waar over Strabo, die tot het ander uiterste vervalt, gemeent heeft te kunnen de gekschere. Maar al hadden zy schoon de waarheid gezegt, zy spraken van een zo wyd afgelegē land, en dat toen zo weinig bekend was, en zy zeyden 'er toen zo wonderbaarlyke dingen van, dat zy daarom niet te eer zouden hebben geloofd geworden, zo zeer was 't geen zy zeyden buiten alle waarschynelykheid.

Wie zou inderdaad hebben kunnen geloven dat 'er Natien van menschen zyn met Hondskoppen, van menschen zonder hooft, van menschen wier oren tot op de hielen hongen. Van Arimaspen of menschen met een Oog, van menschen die maar een Been hebben; van gantsche Volkeren daar de vrouwen maar eens baren; en daar de kinderen met zulke gryze haaren ter wereld komen; als zy in een hogen ouderdom zyn kunnen; van menschen eindelyk waar van de eene geen neus hebben, andere geen mond noch aarsdarm, die niet eten en op een gants andere wyze als andere menschen hun voedel ontfangen. Ook hebben enige Schryvers, gelyk Herodotus en Mela, de meeste part dezer Wanschepzels, ver-

Paul.
Jovius;
lib. de
Legati-
one Mos-
cov.

Ver-
scheiden
wan-
schape
Volke-
ren.

Plin lib.
7. Cap. 2.
Solin Cap
44. Pom-
pon. Me-
la lib. 1.
Ctesias
frag. ex
Indicis.

Strabo
Lib. p.
48.

no.

*Herodotus lib. 4.
n. 191.
Pomp.
Mela.
locu at.*

*Plin. lib.
7. Cap.
1.*

*Joan. de
Laet In-
dia Oc-
cid. lib.
17. Cap.
7.
Idem lib.
15. Cap.
3.*

*Walter
Raleigh
in de-
scripte.
Guiana.
Ind. Oc-
cid. par-
te 8.*

onderfelt zynde dat 'er zodanige waren, eer onder de beesten als onder de menschen getelt. De meeste andere die 'er van geschreven hebben, blyven geen borg voor deze geschiedenissen, en spreken 'er niet als op de goede trouw van een ander, daar zy misfchienen zelfs niet te veel op vertrouwden. Daar is niemand als Plinius die ons deze wonderen schynt te willen opdringen, zeggende dat 'er vele zaken zyn die men als onmooglyk aanziet, eer de Ervarentheid geleert heeft dat zy in der daad mooglyk zyn: en dat men al zo ongelovig zou zyn ten opzicht der Ethiopers, zoo men 'er nooit gezien had, als men zou kunnen zyn ten opzicht van alles wat hy te zeggen had.

De Beschryvers van de eerste Westindische Reystochten hebben ons alzo ongelooftelyke vertellingen gedaan; wy zien 'er gedaantens van menschen met wanschapen oren, en wiens vermaak is dezelve door het yffelyk gewicht van de ooringen, die zy 'er aanhangen, langer te rekken. De Laet spreekt van een volk daar de Manlui bortlen hebben die hun tot op de dyen vallen, zo dat zy genootzaak zyn dezelve op te binden en rontom hun lyf te winden, wanneer zy lopen willen.

Wouter Raleigh plaatst een talyk volk van menschen zonder hoofd in Guyana. Jacques Carthier, die na allen schyn nooit Ktesias noch Plinius gelezen had, zegt ons op het verhaal van een Wilden man, dat 'er tegens het Noorden Volkeren waren die niet aten, Volkeren die maar een been hadden, en anderen daar men al zulke ongelooftelyke dingen zag, die te lang zouden zyn om te verhalen. Deze zelfde Wilde dochter, waar van ik zo even ter oorzaak van de Dwergeren gesproken heb, verzekerde op de zelfde wyze, dat 'er behalven deze kleine mensjens noch andere van een yffelyke lengte en dikte waren, die hun gevoeg door den mond deden, en van onder de schouder pisten; zommige die maar ene dy hadden, een been en een zeer brede voet, twee handen aan eenen arm, een plat hoofd en lichaam, een kleine neus, ogen en mond, en die hier by de beste duikers van de wereld waren; en dat de Eskimenzers zich van die gene die zy tot slaven maakten bedienden, om van den grond der zee op te halen, 't geen zy ingeslokt had, wanneer de Europeefche schepen op hun kusten schipbreuk leden. Andere, om kort te gaan, die een uitermaten zwart gezicht hadden, den neus en de lippen zeer dik, en hairen die van de geboorte af gants gryz zyn, gelyk het hair der dieren die in landen geworpen worden die by altyd met sneeuw bedekt leggen.

Ik keer weder tot het geen ik flus gezegt heb dat alwaren zelfs deze verhalen waar, zy schynen evenwel zo verdicht en zo weinig waarfchynelyk, dat zy niet verdienen geloof te worden als na dat men na de naaukeurige ontdekking dezer Volkeren zodanig verzekert was dat zy 'er zyn, dat wy 'er niet meer aantwyffelen konden zonder ongelyk te doen aan een groot getal van personen wier getuigenis onberisplyk scheen:

Wat my aangaat ik heb altyd voor fabelen aangezien 't geen de oude Schryvers en de opfellers van de Reystochten van Amerika ons

de beesten als
van geschre-
iffen, en spre-
daar zy mis-
mand als Pli-
en, zeggende
zy : en dat
ers, zoo men
zicht van al-

chten hebben
n 'er gedaan-
ermak is de-
e zy 'er aan-
volk daar de
n, zo dat zy
lyf te win-

chen zonder
schyn nooit
haal van een
n waren die
anderen daar
uden zyn om
k zo even ter
op de zelfde
ders van een
or den mond
die maar ene
handen aan
eus, ogen en
l waren ; en
ven maakten
t geen zy in-
kusten schip-
maten zwart
n hairen die
r dieren die
euw bedekt

alwaren zelfs
en zo weinig
en als na dat
danig verze-
felen konden
ven wier ge-
n 't geen de
van Amerika
ons

ons van deze wonderbare volkeren verkeren verhaalt hebben, en ik heb my nooit kunnen verbeelden dat de oude in 't byzonder ons dezelve in alle ernst voor wezentlyke Volkeren wilden verkopen ; of ten minsten zo 'er geweest zyn die daar lichtgelovig genoeg toe waren ; zy zullen door den naam dezer Natien bedrogen zyn geweest : bynamen die hun door hun bureu en vyanden gegeven waren, welke door deze beeldsprakige uitdrukkingen wilden te kennen geven, hoe weinig zy dezelve achten, op de zelfde wyze als hendaags de Chinezen, die menen dat zy de verstandigste lui- den van de wereld zyn, zeggen, dat zy de enigste zyn die twee ogen hebben, dat al hun bureu blind zyn, maar dat de Europeanen, die hun enige schranderdheid hebben laten blyken, een oog hebben, zo dat zy ons op de zelfde wyze aanzien als de Oudheid de Cyklo- pen verbeeld.

Het zelfde Vonnis had ik in 't byzonder over de menschen zon- der hoofden geveld, niet tegenstaande het geen men hier over in een Sermoen leeft, dat onder die van St. Augustyn gevonden word, en dat dezen Vader wel opgedicht konde zyn: Maar een of twee gevallen, nu onlangs gebeurt, hebben my verplicht, myn oordeel op te schorten, of zelfs myn denkbeelden daar op te hervor- men.

Het eerste dezer voorvallen is gehaalt uit de laatste brieven die wy uit China gekregen hebben. Daar in word verhaalt, dat de grote Keyzer, die zedert zo langen tyd dit wyd uitgestrekte ryk met zo veel roem bestiert, gemeenzaam met den Hr. Mezza Barba, Patriarch van Alexandryen, en Legaat van den H. Stoel, by de- zen Vorst pratende, hem verscheide vragen deed, ontrent de wy- ze van rechtspleging in Europa, waar op de Legaat volkome na deszelfs genoeggen geantwoord hebbende: „ wat my aangaat, zeyde „ de Keyzer, ik ben volgens de Staatswetten verplicht de dood- „ vonnissen te tekenen, maar zedert meer als 60. jaar dat ik op „ den troon ben, heb ik altoos grote moeite gehad om de dood van „ een myner onderzaten te onderschryven, en ik heb 'er my altyd „ van verschoont, zo veel ik heb kunnen doen zonder de Wetten „ van 't ryk te schenden. Zie hier een voorbeeld daar van; zeide hy.

„ Enige jaren geleden hadden enige myner onderzaten een ge- „ rucht uitgestroet, dat zy menschen zonder hoofden gezien had- „ den, wier ogen op de borst, en de mond op den maag stond: „ dit verwonderlyk nieuws veroorzaakte een beweging in de ge- „ moederen, die de Mandarynen meenden te moeten sluiten, uit „ vrees dat dit enige opschudding in den staat mochte verwekken. „ Zy deden de uitstrojers van dit gerucht gevangen nemen, maakten „ hun proces op, en verwezen ze ter dood. Het Vonnis my ge- „ bracht zynde, dacht my dat dit een van die gelegentheden was, „ waar in ik de uitvoering daar van kon opschorten. Ik deed het, „ en ik was 'er in het vervolg zeer wel voldaan over, want enigen „ tyd daar na de Noorder Tartaren myn Onderzaten, die te Oc- „ king gekomen waren, hier over ondervraagt hebbende, bevestig- „ den zy my 't geen de eerste gezegt hadden, en verzekerden my;

Aug.
Serm.
37. ad
Eremit:

Voor-
val
waar uit
bewe-
zen
schynt
te kun-
nen
worden
dat 'er
noch
mens-
chen
zonder
hoofden
zyn.

„ dat zy enige dezer Wangedrochten gezien en gedood hadden. “

Twede voorval tot bewys hier van dienende.

Het tweede geval is te Kanada geschied, daar zich voorleeden jaar een diergelyk gerucht onder de Wilden verspreyde, by wie de ongehoortheid van de zaak geen minder verwondering als by de Chinezen verwekt heeft. Een Irokois, zeggen zy, in den herfst of de Winter van het jaar 1721. op de jacht zynde, wierd een van deze Wanschape Menschen gewaar; en 't zy niet genoeg onderscheydende wat het wezen mocht, hy het van ver voor een wild dier aanzag, 't zy dat het gezicht van een zo zónderling voorwerp hem enige schrik veroorzaakt had, hy schoot op hem en doodde hem. Vervolgens genadert zynde om hem met meer aandacht te beschouwen, zag hy een man zo als ik deze hoofdeloze menschen beschreven heb, en 't geen zyn verwondering vermeerde, is dat hy hem aan een boom gebonden vond. De Ilokois van de jacht te huis komende, vertelde zyn voorval aan de andere Wilden, die niet kunnen ophouden over de geschiedenis van den man zonder hoofd te spreken, welke de meeste, ter oorzaak van de nieuwhed, voor een fabel hebben aangezien.

De zaak schynt evenwel zeer wezenlyk, en 't is waarschynelyk dat dit rampzalig schepzel door de Wilden van enige afgelegene Natie tot slaaf gemaakt zynde; dus in de bosschen gebonden en verlaten zal geweest zyn door deze Wilden die hem gevangen hadden, en die zich in een Vyandlyk land vindende, en misschien zich ontdekt ziende genootzaakt zullen geweest te vluchten, en in hun veiligheid te voorzien.

Wat hier van zy, deze gevallen komen zeer wel met elkander over een, en veronderstelt zynde dat zy maar zyn kunnen een denkbeeld van de Verhuizingen der Barbaarsche Volkeren geven. Want deze menschen zonder hoofd woonden eertyds in Afrika ontrent den Nyl en de Rode Zee. Hedendaags moeten 'er volgens de verhalen ten minsten twe zulke Natien zyn. een die van de Langgehairde, die Wouter Raleygh aan den vloed der Amazonen en in het midden van Guyana plaatst, en de andere ten Noord-Oosten van China en Japan gelegen, daar Azie aan Amerika grenst. 't Is zelfs waarschynelyk, dat daar van daan die gene gekomen is, dien men veronderstelt door den Irokois waar van ik zo even gesproken hebbe gedood te zyn. Dit kan zelfs bevestigen, dat Amerika en Azia aan elkander vast zyn, en dat misschien zo moeilyk niet is deze ontdekking te doen. Nu rekent eens wat schriklyké uitgestrektheid van land 'er tusschen de oude en hedendaaghe menschen zonder hoofd is.

Hoe dit evenwel te verstaan zy

Men moet niet geloven dat deze Volkeren gants geen hoofd hebben, maar dat het zeer ingezonken is, zo dat het byna met de schouders gelyk komt, en door het haar verborgen word. Dit kan door kunnst geschieden, met het hoofd der kinderen als ze noch in de wieg leggen te drukken, op dezelfde wyze als verscheyde Volkeren van Amerika het voorhoofd, het slag van 't hoofd en den neus hunner kinderen plat drukken, zo dra zy ter wereld komen, en gelyk men in China de voeten van de jonge meisjes zo geweldig

dig zwachtelt, dat zy'er by na geen meer hebben, als zy wat ouder geworden zyn: dit kan ook natuurlyk geschieden door een uitwerking van de inbeeldingskracht der Moeders, die behagen in zulk een diep ingezonken hoofd zullen gevonden hebben. Men weet uit verscheyde droevige ondervindingen, hoe veel indruk de inbeeldingskracht der moederen op haar vrucht geeft. Men zou misschien aan deze inbeelding de verf der Negers en der Karai-ben, gelyk ik reeds gezegt heb, kunnen toeschryven. Ik zal in't vervolg van den smaak spreken, dien de woeste Natien altyd gehad hebben; om haar lichamen met verscheyde verwen te beschil-deren.

De Karai-ben behouden dezen smaak nog voor het Rood. De Negers hebben den zelfden smaak voor het pikzwart, voor de dikke lippen, voor een platte neus, en haar als wol. Deze algemene smaak onder de gantsche Natie, en het gedurig gezicht van dergelyke Voorwerpen heeft een indruk op de zwangere Vrouwen moeten maken, gelyk de bonte slaven op de Schapen van Jakob; en dit moet'er ten eersten veel toegedaan hebben, om de eene zwart uit de natuur te maken, en de andere roodachtig, gelyk zy hedendaags zyn: dit moet ook ten delen geholpen hebben om het hoofd der zogenaamde Hoofdloze Menschen met de schouders gelyk te stellen. In der daad by die Volkeren die het hoofd hunner kinderen plat drukken; of die hun de voeten zwachtelen, hoeft'er weinig moeite toe om het werk tot volmaaktheid te brengen, om dat uit der aart de kinderen daar met een platter hoofd of kleiner voeten ter wereld komen als de kinderen der Europeers.

Men zal in't Vervolg van dit Werk verscheyde andere zond-linge trekken zien, waar van ieder een de toepassing op andere Volkeren kan maken, waar van hy meer kennis zal hebben als ik; en die ik varen laat om tot enige byzondere giffing over den Oorsprong der Irokoizen en Huronnen te komen.

ZEVENDE HOOFSTUK:

HOrnius heeft gemeent, de Irokoizen en de Sourikboizen van de Turken te konnen afleiden, en de Huronnen van een Volk van den groten Mogol, 't welk een naam voert daar na zwemende: maar nademaal deze dingen niet steunen als op de overeenbrenging dezer woorden; die hy eigen geloof te zyn aan de barbaarsche talen, is het, om zyn bewys omver te werpen en ter zelfder tyd een denkbeelt te geven van den staat die'er op zulke bewyzen te maken is, genoeg, te zeggen, dat de wonderlyke namen *Huronnen* en *Irokoizen*, door de Franschen verzonnen, en aan deze Amerikaansche Volkeren gegeven zyn.

Enige kenlyke gewoonten van de Volkeren van Lycie, met die der Irokoizen en Huronnen vergeleken, hadden my in't eerst doen geloven; dat ik niet van de waarheid zou afwyken, doende hen de eene van de andere afstammen; en ik meende Herodotus; in Nikolaas van Damaskus en in Heraklides van Pontus gevonden te hebben; waar mee ik myne giffingen kon bevestigen. Laat ons

E z

deze

Gen. 30.
Vs. 29.

Giffin-
gen
over den
Oor-
sprong
der Iro-
koizen
en Hu-
ronnen
in Ame-
rika.

Verge-
lyk taf-
schen de
oude
Lyciens
en de
Irokoiz-

sen van deze Schryvers horen. Herodotus in 't eerste boek schryft van de Lyciers aldus.

Herod. lib. 1. n. 173;
 „ De Lyciers bedienen zich ten dele van de Wetten der Kre-
 „ tenzers, en ten dele van die der Kariers. Maar dit hebben zy
 „ in 't byzonder en dat nergens anders in gebruik is, dat zy de
 „ namen van hun Moeders aannemen; en zo iemand een ander
 „ ontmoetende vraagt wie hy is en van wat geslacht, zoekt hy zyn
 „ Adel in het huis van zyn Moeder, en haalt daar zyn geslachte-
 „ ning van daan. Zo een adelyke Vrouw een burger man trouw,
 „ worden de kinderen die 'er uit voortkomen van Adel gerekent,
 „ en zo een edelman en van een van de eerste huizen onder hen
 „ een vremde vrouw trouw, of een byzit geweest is worden de
 „ kinderen die uit dit huwlyk geboren worden niet voor edel ge-
 „ houden.

Heraklid. Pontic. ΔΥΚΙΟΙ
 „ De Lyciers, zegt Heraklides van Pontus, leven van den Roof,
 „ zy hebben geen geschreven wetten, maar alleen gewoontens die
 „ by hen onderhouden worden; De Vrouwen zyn 'er de meesters
 „ van 't begin af.

Nicol. Domsf. ΔΥΚΙΟΙ
 „ Nikolaas van Damaskus bevestigt de zelfde zaak zeer duidelyk
 „ in 't boek van de zeden der Natien. „ De Lyciers, zegt hy, be-
 „ wyzen den Vrouwen meer eer als den Mannen. 't Zyn de Moe-
 „ ders die den kinderen den naam geven, en de dochters zyn
 „ 'er erfgenamen van de goederen, en niet de zonen.
 „ Laat ons tot de toepassing komen.

Eerste over-
een-
komst.
 De eerste trek van Overeenkomst is in den naam zelfs van de Ly-
 ciers. Deze Naam was hun, volgens het gevoelen der Schry-
 vers, gegeven ter oorzaak van Lykus, Zoon van Pandion, die na
 de Termynen by Sarpedon gevluht zynde, zich daar zo geacht
 maakte door de Wetten die hy ontrent den Godsdienst en de Ze-
 den maakte, dat zy den naam lieten varen die zy voerden om den
 zynen aan te nemen. ΛΥΚΟΣ in 't Grieks betekent een Wolf; nu
 zyn de Huronnen en de Irokoizen in drie geslachten verdeelt, waar
 van 't een dat van den Wolf is. Het onderscheyd van deze drie-
 geslachten is by hen geheiligd en zeer oud, het is op het verdicht-
 zel van hun oorsprong gegrond, dat ik hier na zal verhalen; en het
 geslacht van den Wolf beroemt zich den naam van den eersten al-
 ler menschen te voeren, die my de Lykus der Lyciers schynt te
 zyn.

Twede over-
een-
komst.
 De tweede trek van overeenkomst bestaat in deze oppermacht die
 Heraklides van Pontus en de anderen aan de Lycische vrouwen
 over hare mannen geven. Dit zal misschien die gene vreemd voor-
 komen, die de Reysbeschryvingen gelezen hebbende daar in zullen
 gezien hebben dat de mannen alleen onder de Wilden eigentlyk
 vry zyn, en dat de vrouwen niet als hunne Slavinnen zyn.

Opper-
hoofdij-
heid der
vrou-
wen by
de wilde
volke-
ren.
 „ Niets is evenwel wezentlyker als deze Opperhoofdigheid der
 „ vrouwen. In de vrouwen bestaat eigentlyk de Natie, het adelyke
 „ bloed, de geslachteboom, de order der bloedverwantshappen en
 „ der behoudenis van de geslachten. By haar berust al het wezent-
 „ lyke gezag: het land, de velden en de gansche oegstkomt haar toe:
 „ zy zyn de ziel van de raadsvergaderingen, de scheydsvrouwen

van

van Vrede en Oorlog: zy bewaren de gemene fchatkist: haar geeft men de Slaven: zy maken de huwelyken, de kinderen horen haar toe, en op haar bloed steunt de order van de nalatenschap. De mannen in tegendeel zyn te enemaal verlaten, en onder zich bepaalt, hun kinderen zyn hun vreemd, met hen sterft alles uit; eene vrouw alleen beurt de hut weer op: maar zo 'er niet als mannen in deze hut zyn, hoe sterk zy ook in getal zyn mogen, hoe veel kinderen zy mogen hebben, haar gellacht sterft uit; en schoon men eers halven de hoofden uit hen kiest, schoon de zaken door den raad der ouden verhandelt worden, zy arbeiden niet voor zich zelfs: het schynt dat zy niet zyn als om de vrouwen te verbeelden en te helpen in zaken; daar de welvoegentheid niet toelaat dat zy verscheyden en handelen.

Om een beter begrip te krygen en om beter de verscheyde trekken van overeenkomst te doen gevoelen, die de Schryvers, door my aangehaalt, aangereken hebben, moet men weten, dat de huwelyken op deze wyze geschieden, dat de nieuw getroude niet uit hun huisgezin en hut gaan, om een huisgezin en een hut op hun zelven op te rechten. Ieder blyft tot zynent, en de kinderen die uit deze huwelyken spruiten, de vrouwen, die ze gebaart hebben, toebehorende, worden onder de hut en het gellacht van de vrouw gerekent, en niet onder die van den man. De goederen van den man gaan niet tot de hut van de vrouw over, in welke hy zelfs een vremdeling is; en in de hut van de vrouw worden de dochters erfgenamen gerekent, in voortrekking van de mansoren, om dat deze daar niet anders als hun onderhoud hebben. Dus bewaarheid: men 't geen Nikolaas van Damaskus aangaande de erfenis zegt, en Herodotus aangaande den adel, om dat de kinderen van hun moeders afhangende zo aanzienlyk zyn als hun moeders zelfs.

Betreffende het gezag dat Heraklides verzekert dat de Vrouwen altyd by de Lykiërs van haar eersten Oorsprong af gellad hebben, dit zou tastelyk valsch zyn, zo men verstand, dat het gezag in haar handen was, gelyk wy begrypen, dat het in een Eenhoofdige regering of in een regering der Edelen is, waar in de Vrouwen ten troon stygen en het roer van de regering aanvaren by gebrek van Manlyke erven, regerende door haar zelfs en alles op haar naam gaande.

Dit, zeg ik, zou tastelyk vals zyn, en te enemaal tegen de Geschiedenis stryden; die ons die namen van verscheyde hoofden der Lyciers heeft overgelaten, als die van Sarpedon, Lykus, Glaukus, Xantus, Pandarus, Jobates, Amisodares, enz., zonder ooit enige Vrouwen naam onder te mengen. Dit verdient dan uitgelegt te worden, en word gemaklyk opgeheldert door het geen 'er voorgegaan is, en door het geen ik reeds gezegt heb, dat het wezentlyk gezag by haar gevonden word: maar dat zy hoofden in haar huisgezinnen kiezen, om dit gezag in den raad te verbeelden en daar als, bewaarders van te zyn, gelyk ik in 't vervolg, van haar regeringswyze sprekende, zeggen zal. De Vrouwen kiezen deze hoofden uit haar Moederlyke broeders, of haar eigen kinde-

Nader blyken van gelyk vormigheid.

Uitlegging van de plaats van Heraklides.

ren, en het zyn de broeders van deze of de neven die hun in de hut van de Moeder opvolgen.

Verkla-
ring van
de plaats
van He-
rodotus.

Men moet zich op het getuigenis van Herodotus ook niet inbeelden dat by de Lyciers de jongens den naam hunner Moeders voerden, en dat al de kinderen van eene zelfde Moeder den zelfden naam hadden. Dit zou ook rechttraats tegen de Historie aanstryden. De Lycier namen die wy in Homerus en de andere Schryvers vinden, zyn altemaal Mans namen, en wy zien broeders die verscheide namen voeren, gelyk Pandarus en Buites. Men moet Herodotus dan ontrent de gewoonte die de Lyciers hadden van den naam hunner Moeders aan te neemen uitleggen door liet gebruik dat de Huronnen en de Irokoizen noch in acht nemen.

Ge-
slachre-
kening
der Iro-
koizen.

In ieder gellacht bewaart men een zeker getal van namen van de voorouders van dit geslacht, 't zy van de Mannen 't zy van de Vrouwen. Deze namen zyn hun alleen eigen, en bekent van aan zo een geslacht verknocht te zyn. Nu is het de gewoonte in ieder gellacht die 'er uitgeproten zyn, en die het beroemt gemaakt hebben, het weer te doen herleven en eniger maten weer op te wekken. Men verheft ter zelfder tyd de namen weer van die genen die men doet herleven, en men geeftze aan die van hun achterneven, die geschikt zyn omze te verbeelden. Deze worden hier door meer of min aanzienlyk, na dat die gene, die deze namen gevoert hadden, zelfs meer of min aanzienlyk waren door hun aanzien, door hun deugden, en door hun daden.

Hunne
over-
een-
komst in
zekere
oplich-
ken met
de Jo-
den.

De Joden hadden op de zelfde wyze in ieder gellacht zekere namen, die men zorg droeg om ze weer op te beuren, en men nam die in het geslacht van den vader, gelyk men uit het Evangelium bewyzen kan; en uit het geen 'er voorviel, wanneer men Johannes den Doper een naam moest geven.

Luk. 1.
W. 59.
60, 61.

Maar gelyk eertyds by de Lyciers, zoo neemt men hedendaags by de Huronnen en de Irokoizen in het gellacht der vrouwen deze namen, en zy zyn het die het opgelegd is, de doden weer op te wekken en de voorouders te doen herleven. Dit geschied in de openbare plegtigheden, na dat zy besloten hebben den boom weer op te beuren, gelyk zy zich uitdrukken. 't Is waar in dezen zin te zeggen dat zy den naam van hun moeders ontfangen, gelyk zy van haar hun geslachtekeningen opmaken.

Hunne
over-
een-
komst
met de
Lyciers.

Deze namen veranderen met de jaren. Een kind heeft geen naam of beurt dien van een kind weer op, een jongeling dien van een Krygsheld, en een oudman dien van eenigen Gryzaart. Zo dra 'er iemand sterft blyft de naam die hy voerde niet hem begraven, en men vernieuwt dien niet als eenige jaren daar na.

Veran-
dering
der Na-
men
met de
jaren.

Wilden
noemen
elkan-
der niet
by de
namen.
Na hun
naam te

Gemeenlyk evenwel horen zich de Wilden niet graag by den naam noemen, die hun toegeschikt is, en 't is een soort van een affront, hen daar na te vragen. Tegen elkander sprekende geven zy zich alle namen van verwantschap, als broeder, zuster, oom, neef, enz. nemende naauwkeurig de trappen van veronderfchikking en al de evenredigheid van de jaren in acht, ten zy dat 'er een wezentlyke maagschap is door het bloed of door zoon-aanname: want dan ziet zich een kind dikwyls grootvader van dien

ge-

genen, die volgens den loop der natuur gemaklyk de zyne zou kunnen zyn. Zy gebruiken de zelfde beleeftheid omtrent de vreemdelingen; dien zy, tegen hen sprekende, namen van bloedverwantschap geven, als of 'er een waar verband van 't bloed was, of na of ver na mate van de eer die zy hun willen aandoen, een gebruik dat Nikolaas van Damaskus ook van de oude volkeren van Scythie verhaalt.

Ik had gedacht, zeg ik, op de vergelyking van deze zonderlinge Zeden der Lyciers, door de aangehaalde Schryvers en door anderen die 'er van geschreven hebben verhaalt, met die van onze Wilden enige waarichynlyke giffingen te kunnen gronden, om hun Oorsprong vast te stellen: maar deze gewoonten, hoe zonderling zy schynen mogen, en zyn het evenwel niet; by verscheide andere volkeren ook plaats vindende, gelyk ik zal doen zien, vervalt de grondslag van al deze giffingen, en laat ons weer in de vorige onzekerheid.

Want voor eerst, de naam van Lyciers, Lykopolitaners, en Lykanoniers enz. komen in dezelfde betekenis overeen, evenwel waren het onderscheidene volkeren. De Amazonen zelfs hadden een flam de Lykastische genaamt, die te enemaal met het geslacht van den Wolf by de Irokoizen en Huronnen over een komt.

Ten anderen, Herodotus vergift zich als hy van de Lyciers zegt, dat zy de enigste volkeren der Wereld zyn, die hun namen van het geslacht hunner moeders neemen, en die van haar hun geslachtsregisters opmaken. Apollonius van Rhodus, van de Argonauten sprekende, zegt dat men hen den naam van Myniers gaf, om dat de voornaamste onder hen tot een eer stelden, uit de dochter van Mynias gesproten te zyn; waar by zyn Uitlegger voegs, dat het een gewoonte was, die de Kaners ook hadden van hun namen uit het geslacht hunner moeders aan te nemen. Evenwel waren deze doorluchtige Argonauten voor 't meeste gedeelte uit Theffalie en Peloponnesus.

Ten derde, de Ginekokratie of Vrouwregering was, op zeer veele plaatzen in zwang, want zy was den Schythen, den Sarmaten en de Amazonen niet alleen eigen; maar zy was ook in beide de Azien in gebruik, daar de heldinnen, die 'er meesters van geweest waren, aan al de Vrouwen, die onder haar gebied leefden, een smaak gegeven hadden, om over haar mans te heerfschen, schoon zy alle zulke krygsheldinnen niet waren, noch zo naauw van haar mans afgescheiden als die gene, die het tot een eer rekenden, ver van hen af te wonen, en niet als op zekere tyden hen te zien.

Dit gebruik was ook by de Egyptenaren, daar Izus het ingevoert had, want deze Koningin had zich by hen zo geacht gemaakt, dat om harent wille, volgens de verzekering van Diodorus van Sicilien, de Koninginnen meer eer en meer gezag als de Koningen hadden; en wat de partikulieren aangong, men gaf in de Huwelyks-Voorwaarden de vrouwen alle macht over haar mannen, en deze waren genootzaakt te zweren, dat zy in alles hunne wyven zouden gehoorzamen.

vragen,
is een
afront;

Nic.
Damasc.
Apud
Strabonem
baum,
verbo
γυλας,
τέφουρο

Wat uit
deze ge-
lykvoor-
migheden
is op te
maken.

Apollon.
Rhod.
lib. 1.
Vf. 229f

Vrouw-
wete-
regering
op veel
plaatzen
in zwang.

By de
Scythen,
Sarmaten,
Amazonen.

By de
Egyptenaren.
Diodor.
Sic. lib.
1. p. 16.

De zelfde gewoonte was by de meeste andere woefte Volkeren, van Afrika, daar de kinderen zodanig hunne moeders aanhongen, en zo weinig uiterlyke tekens van eerbied aan hun Vaders bewezen, dat zy dezelve niet schenen te kennen: 't geen enige Schryvers, die van deze Vrouweregering niets wisten, of daar geen acht op sloegen, heeft doen zeggen, dat 'er by de Garamanten geen Wet voor een wettig huwelyk was, en dat de Vrouwen daar in 't gemeen zynde, de kinderen daar door onder de mannen niet konden onderscheiden, dien zy het leven verschuldigt waren.

By de
Garamanten.

Solin.
Cap. 43.
de Aethiopia
c.

By de
Kantabers.

Strabo
lib. 3.
p. 114.

Van 's gelyken was het by al de Volkeren van Spanje, en in 't byzonder by de Kantabers, volgens het getuigenis van Strabo, die zich met dit gezag der vrouwen niet verdragen kan, en die het als een schadelijke zaak voor de menschelyke zamenleving aanziet, en die by na tegen de goede reden stryd, dat een man zyn vrouw huw'lyks goed toebrengt, dat de dochters tot nadeel van de zoons erven, en dat zy haar broeders moeten uithuwen. De hedendaagsche Biskajers, die uit deze oude Kantabers zyn voortgesproten, hebben noch iets van de gewoontens hunner Voorouders ten opzichte van de huwelyken en erffenissen.

Eindelyk deze Vrouweregering was by de Meders, by de Sabeers en byna by alle de Barbaren, 't geen Klaudiaan zeer wel door deze Verzen heeft uitgedrukt.

By de
Meders,
Sabeers
enz.

Medis levibusque Sabeis

*Imperat hic sexus, Reginarumque sub armis,
Barbariae pars magna jacet.*

Claud. in
Euseb.
lib. 1.

By de
Spartanen.

Plutarch. in
Lacenic.
Apoph.
p. 227.

De Spartiaten, die hun regeringsvorm na die der Barbaren geschikt hadden, en die dezelve het langste midden onder de Grieken behielden, hadden ook deze Vrouwelyke-regering, waar van ons een heerlyk bewys over is in een geschiedenis die Plutarchus aanvoert: van een uitheemsche Mevrouw, die by Leonidas te Lacedemon huisveste, hebbende tegen Gorgo, deszelfs vrouw, daarvan zeggen als uit een soort van verwyf, die van Lacedemon tot schande strekkende, dat 'er geen andere vrouwen als die van Sparte een volstrekte macht over haar mannen hadden, antwoordde deze haar op een trotze wyze, dat geen andere als zy ook dat volstrekt gezag verdienden, om dat zy alleen mannen ter wereld brachten.

Het blykt evenwel uit de Schryvers dat in de twee takken der Herakliden te Sparte de kinderen hun Vaders opvolgden, en in hun plaats op den troon klommen. Dus was de Vrouweregering, die Plutarchus aan de Lacedemoniers toeschryft, in dit stuk verschillende van die der Aziatischen en der andere Volkeren, waar van wy spreken, ten zy dat het recht van opvolging der kinderen aan hun Vaders by de Koningen alleen in 't gebruik was, en onder 't gemeen verschilde, gelyk dat te Peru geschied, daar de kinderen der Inkaf alleen, wier Vaderen op den Troon stierven, in de regering opvolgden. Voor 't overige waren het de neven die van hun Omen van moeders zyden erfdien. Dit was een zo algemeen

men

Wet in dit ryk, dat Akosta en de andere Spaansche Schryvers in dit stuk ten opzichte van de Inkas zelfs bedrogen zyn geweest.

De opvolging tot den troon in de zydlinie der neven aan hun omen, boven de rechte linie der kinderen aan hun vaderen, was een gevolg van deze vrouwe regering. Dit wierd in 't byzonder by de volkeren, onder den naam van Ethiopers begrepen, gevonden, waar van Nikolaas van Damaskus schryft, dat zy alle eer aan hun zusters bewezen, en dat hun Koningen de kinderen dezer zusters kozen om hen op te volgen, voor hun eige kinderen, en dat zo deze 'er geen hadden, men dan dien uit de Natie koos, die met deze grootste deugden begaafd was, die het welgemaakste was en de dapperste. Deze Wet van opvolging is noch heden-daags byna by alle de Negers van Afrika in gebruik, in gants Malabar, en in enige andere plaatzen van Oostindien: maar zy is noch meer door Amerika verspreyd.

Nicol.
Damis.
Apud
Strabonem
verbo
ΑΙΘΙΟ-
ΠΕΣ

ACHTSTE HOOFSTUK.

Z O men enige zekere gissingen had kunnen maken op deze trekken van gelykenis tusschen de Lyciers en de Irokoizen, zou het gemaklyk geweest zyn tot hun eersten Oorsprong op te klimmen.

Oorsprong
der Ly-
ciers.

Europa, klein-Azie en dit deel van Groot Azien, dat zich tot de Kaspijsche zee, na de Palus Meotides en de Hyperborische landen uitstrekt, een deel zelfs van Afrika, waren het lot dat den kinderen van Jafet na den zondvloed ten deel viel. De H. Schrift geeft het ons genoeg te kennen, en de ongewyde Schryvers zyn het over dit stuk genoegzaam eens. Die van de kinderen van dezen Patriarch, die na 't zuiden trokken, langs de beyde kanten van den Hellespont gegleden zynde, zommige door Thracien en Peloponnesus, andere langs dezen reeks van bergen, die aan den Voet van den berg Taurus ophoud, versmolten by na alle op de Eylanden van Griekenland, die de H. Schrift de Eylanden der Natien noemt; en verlokt door de zachtheid van de luchtstreek, door de vruchtbaarheid dezer Eylanden, en door hun legging zelfs, waar aan de zee tot een natuurlijk bolwerk verstrekt, om hen voor de stroperyen en vyandykheden te dekken, sloegen zy zich daar ter neer. Maar het getal der Inwoonders grotelyks toegenomen zynde, en de Eylanden hen niet meer kunnende huisvesten en voeden, zagen zy zich genootzaakt om een droeve scheyding te maken, en hun volk na een goed heen komen te laten zien. Zommige poogden nieuwe ontdekkingen te doen, en wierpen zich in Italien, in Gallien en Spanjen: andere gingen de voetstappen van hun Voorzaten weer te rug, en vielen met hopen in Peloponnesus en beyde de Azien. Deze scheydingen na den ander en op verscheyde tyden geschied zynde, kenden deze volkeren, die een zelfden oorsprong hadden, zich na een zeker getal van jaren niet meer, zo dat zy zich in zo veel kleine Natien verdeelden, als 'er verscheyde Volkplantingen waren, en gaven zich zo vele namen

Genis:
c. 13.

Volk-
ver-
sprey-
ding der
Kinde-
ren van
Jafet:

als 'er verscheyde Dorpen of verscheyde Horden waren, want de meeste leydden een dwaalend leven op de wyze der Tartaren.

Waar van zich zonen vinge in Lycien ter neer zetten:

Enseb in Chron.

Herod. lib. 1. n. 173.

Plato in Minoe.

Lycien, dat aan de uiterste grenzen van klein Asie na de zee-kant is, wierd de toevlucht van verscheyde dezer Volkplantingen, die zich uitverscheyde plaatzen van Peloponnesus en den Archipel daar na toe begaven. Een zekere Rhadamantus, volgens het getuigenis van Eusebius van Cezarea, voerde daar een uit het Eyland Kreta na toe, beroemt by de Dichters door zyn hondert steden, en dat een van de eerste bevolkt zynde geweest, ook van de eerste was om zyn eige kinderen te verjagen. Sarpedon, zoon van Europa, volgens het verhaal van Herodotus, door zyn broeder Minos verjaagt, lande in Lycien, en zette zich daar by de Kariers en Kauniers ter neer, waar van de eerste uit het Eyland Kreta oorspronkelyk waren, en de andere op den zelfden oorsprong stoffen. Athamas uit Boetien gejaagt voerde daar een Volkplanting na toe, en bouwde 'er een Stad, die na zyn naam *Athamantia* genoemd wierd. Plato weifelt niet te zeggen dat de Lyciers zyn afkomingen zyn. Xantus, zoon van Triophe, stichtte daar de Stad van Xantus, en sloeg zich daar ter neder met de Pelasgiers die hy van Argos of uit het Eyland Kreta megevoert had.

De Volkeren van Lycien warden eerst Mylietis genoemd.

Herodot. loco cit.

Naderhand Solymers, toen Termyleten.

De Amazonen, de Solymers, de Homonaden, en een redelyk groot getal van andere volkplantingen quamen daar van alle kanten aan, en zetten zich daar op verscheyde plaatzen ter neer. 't Kan zyn dat de Amazonen van den Lykastischen stam ook uit het Eyland van Kreta gekomen zyn, en dat zy haar naam van Lykastes, zoon van den eersten Minos, gekregen hebben. De Volkeren van Lycien warden eerst Mylietis genoemd, zegt Herodotus. Toen Sarpedon daar quam waren zy Solymers genoemd. Sarpedon veranderde dezen naam in dien van Termylen, en zy namen dien van Lyciers niet aan, als toen Lykus, zoon van Pandion, door Egeus uit Athenen gejaagt, by Sarpedon zyn toevlucht genomen had. Homerus schynt zich tegen Herodotus aan te kanten, zeggende dat Bellerofon, door den Koning der Lyciers gezonden, de Solymers beoorloogde: 't geen Strabo, die het gevoelen van Homerus volgt, doet zeggen dat de Solymers wel het volk waren, Mylietis genaamt, maar niet dat gene waar aan Sarpedon den naam van Termylen gaf. De geleerde Bochart beweert dat de Solymers een volkplanting der Feniciers waren: * Hy steunt op enige naamafleydingen en op dezen oorlog van Bellerofon tegen de Solymers en de Amazonen.

Maar

* Men kan byna niet twyffelen of de Solymers hebben Lycien bewoont. Ik heb moeite om te geloven dat het een Fenicische Volkplanting was, en zo men wel de Rekening der tyden kon opmaken, zou het misschien waarschynelyker zyn dat de Solymers, die in 't begin al zo zeer herom zworven als de anderen, uit klein Azien in Palestina zyn gekomen, als uit Palestina in Azien. Daar is in Palestina een Voorgebergte, *Hera* genaamt, en bergen die *Solymers* hieten, na het getuigenis van Strabo. 't Is waarschynelyk genoeg dat deze twee namen dien van *Hierosolyma* uitgemaakt hebben, na den naam der Solymers, bewoonders van dit voorgebergte, die na het land der Kamaniets trokken. De Heer

Bo.

Maar deze bewyzen zullen zeer licht ſchynen, wanneer men overweegt dat alle deze Volkeren van Lycien, een mengelmoes van luiden zynde, ondet verſcheyde hoofden uit Griekenland gekomen, altyd met den ander in oorlog moeſten zyn, en zich gedurig den grond betwiften.

In der daad wy vinden dat Bellerofon de Solymers en de Amazonen niet alleen den oorlog aandeed, maar dat hy dien tegen de Lyciers zelfs voerde, van de Lyciers geholpen; 't geen niet kan verſtaan worden als van dezen burgerlyken Oorlog, waar van Lycien het toneel en het voorwerp was. Ieder van deze kleine Volkeren was in zyn eigen land de meeſter, en regeerde zich na zyn manier, 't geen door Homerus bevestigd ſchyn, die de Lyciers; die tot hulp der Trojanen quamen, onderſcheyd onder verſcheyde hoofden, van verſcheyde plaatzen gekomen. Zy verenigden zich niet tot een lichaam als na verloop van tyden en wanneer de nood drong, ieder in zyn land zyn volkome gezag behoudende, en die niet mededelende, dan wanneer 'er des gantschen lands welvaren aan hong.

Justinus, van deze verſcheyde Aziatiſche volkeren ſprekende, geeft genoeg te kennen dat hun ſtaten naauw bepaalt waren, door deze woorden, *intra ſuam cuique Patriam regna finiebantur*. Men kan het zelfde van byna al de eerſte Volkeren verzekeren. De H. Schrift rekt tot 31. Koningen in het land van Kanaan.

De Nomen der Egyptenaren waren na allen ſchyn in den beginne toe veel verſcheyde ſtaten, en het is waarſchynelyk dat de Heerſchappyyen van verſcheyde Volkeren tot een gelmolten zynde, dit een langen reeks van Koningen zal uitgemaakt hebben, die het getal van 5 of 6000 vervullende een tydrekening hebben gemaakt; die ouder is als die van de ſchepping der Wereld; en die niet met de H. Schrift noch met de jaarboeken der andere Volkeren overeen-

F 2 komt,

Bochart heeft gelyk, dat hy teg'n het gevoelen van Joſefus ſtaande houd, dat deze Solymers geen Hebreëen waren; maar de reden die hy 'er van geeft is niet overtuigend, want hy inceent te bewyzen uit deze huſne manier van het haar in 't rond te ſnyden, 't geen door de Wet der Hebreëuwen verboden was; want de Hebreëen hadden veele zaken behouden die tegen hun Wet waren, en voornamentlyk deze, gelyk wy in het vervolg zeggen zullen. Het zou natuurlyker geweest zyn te zeggen, dat al was het zelfs waar, dat de Solymers uit Paleſtina in Piſidien gekomen waren, hy daar uit niet moeft beſluiten dat het Hebreëen waren, maar een Jebuſaers, inwoonders van de ſtad Salem, die ten tyden van Abraham in wezen was, waar van Melchiſidek Koning was, en die zich in deze ſtad ondanks de Hebreëuwen handhaafden, tot de regering van David toe, die hen te onder bracht. Deze Jebuſaers en de Solymers van Piſidien of Lycien, ſchynen in der daad het zelfde volk te zyn; maar ik zou eerder geloven, dat zy uit Klein-Azïen in Paleſtina zyn gekomen, als uit Paleſtina in Klein-Azïen. Om tegenwoordig Bochart te beantwoorden; het kan zyn dat de Feniciers in eenige plaatzen van Klein-Azïen volkplantingen oprichtten, maar dat kan ook later geſchied zyn als de uittocht der Solymers; want het is zeker, dat het gedurende langen tyd niet als een eb en vloed van Natïen was, die de een de ander verjoegen. Die geene, die te zeer door hun buten afgemat wierden, verwiffelden gemaklyk van plaats, en droegen dieper landwaarts in.

Justin.
lib. 1.

aren, want de Tartaren.

ſie na de zee-olkplantingen, in den Archipel volgens het geuit het Eyland onder ſteden, k van de eerſte, zoon van Euan broeder Min by de Kariers land Kreta oorſprong ſtoffen. antia genoemt s zyn afkome e daar de Stad lasgiers die hy

en een redelyk van alle kanten neer. 't Kan uit het Eyland van Lykaſtes, Volkeren van dotus. Toen rpedon veranmen dien van, door Egeus genomen had. n, zeggende en', de Solyvan Homerus ren, Myliers en naam van Solymers een enige naamde Solymers

Maar

bewoont. Ik as; en zo men aarſchynelyker als de anderen, zien. Daar is polymers hieten, ze twee namen ers, bewoonen. De Hee: Bo.

komt, zo men 'er de Chinezen van uitzoedert, die ook een versierde tydrekening hebben.

De Lyciers waren dappere luiiden.

Gedurende den Trojaanschen Oorlog kozen de Lyciers alle de zyde van Priamus tegen de Grieken. Homerus spreekt met lof van hun dapperheid, maar hun land had gruwelyk te tyden van de stroperyn die de Grieken in Klein Azien, gedurende den tyd dat deze Oorlog duurde, pleegden.

Herod. lib. 1. n. 23. lib. 3. n. 90.

In verscheyde tyden betaalden zy schatting aan Krezus, Koning van Lydien, aan de Perzen, aan Mauzolus, Koning van Karien, en vervolgens aan de Grieken.

Herod. lib. 1. n. 176.

De Lyciers van Xantus in kleinen getalle streken met de uiterste dapperheid tegen Harpages, Veldheer van Cyrus benden. Op het vlakke overwonnen zynde, weken zy in hun stad, en hebben de hun vrouwen en kinderen in hun Kasteel doen gaan verbranden zy ze met alles wat zy hadden, waar na zich met afsgriffelyke eden aan elkander verbonden hebbende, hervatten zy het gevecht, en quamen 'er alle in om.

Een schriklyk voorbeeld hier van.

Die van Marmora de benden van Alexander in hun doortochte lastig gevallen zynde sloot deze Vorst hen in hun sterkte op, dat een grote onghenaakbare en van alle kanten steyle rots was, en hy lietze vermanen dat zy zich zouden overgeven. De raad der Ouden wilde door hun onderdanigheid hun algemene ondergang voorkomen, maar de jongeluiden liever willende omkomen en zich met de vryheid van 't vaderland begraven, namen een voornemen om een uitval te doen op het leger der vyanden, om zich in 't gebergte te redden, na de gryzaarts, de vrouwen en de kinderen om hals gebracht te hebben, of om zelfs edelmoediglyk strydende te sterven. Deze raad goedgevonden zynde wierd 'er bevolen dat ieder zich na zyn huis zou begeven, dat zy daar een maaltijd van 't geen zy hadden zouden aanrechten, en stoutmoediglyk de uitwerking van dit besluit afwachten. Zommige een afgryzen hebbende van hun handen met het bloed hunner nabestaande te bezoedelen, vergenoegden zich de stad en de huizen in den brand te steken; maar de andere het besluit ten vollen uitvoerende, maakten een bloedbad van de stad, en na deze gruwelyke wreedheid een algemene uitval op de Belegeraars gedaan hebbende, reddden zy zich gelyk zy befloten hadden.

Ander niet min yfelyk voortbeeld.

Diodor. Sic. lib. 17. p. 376.

Brutus gedurende de Oorlogen van het driemanschap van Oktavianus Cezar, Markus Antonius en Lepidus in Lycien getrokken zynde, en de stad Xantus belegerd hebbende, die de Lyciers op de puinhopen van de eerste weer opgeboud hadden, gaven derzelve inwoonders, na gedurende dit beleg onghoorde dapperheid getoont te hebben, een nieuw voorbeeld van een diergelyke wanhoop als hun Voorzaten ten tyden van Cyrus en van Alexander gegeven hadden. Want de Romeynen de Stad stormenderhand ingetomen hebbende, verstrooiden zy zich ten eersten, zonder het gevecht te vervolgen, en gingen ieder na zyn huis, en 't zy dat zy opstaande voet het besluit namen van zich onder de aschen hunner stad te begraven, 't zy dat zy dozen raad al lang voorheen gekozen hadden stonden de Romeynen, die verzet hadden geweest over hun vlucht,

Plutarch. in M. Bruto.

Derde maaltje van hun Wanhoop.

vlucht, noch meer verbaast dat zy op een oogenblik al de huizen in
 vuur en vlam zagen staan: zy slochten vlinks toe om het uit te
 blusschen, maar deze verwoede menschen dreven hen met pylen
 te rug; zy brachten hun vrouwen, kinderen en slaven in 't gezicht
 van den krygsknecht om, en wierpen zich vervolgens in het mid-
 den der vlammen, andere wierpen zich als verwoede dieren tus-
 schen de klingen hunner vyanden in, de kinderen ontblootten zelfs
 den hals voor de degens hunner vaders, of stortten zich van bo-
 ven uit de huizen in de vlam; en na dat de brand opgehouden
 was, vond men een vrouw die zich zelve verhangen had, hou-
 dende in de eene hand haar kind dat zy verwurgt had, en in de
 andere den fakkel waar mee zy het huis had in den brand gestoken.
 Brutus wierd'er zo over geraakt dat hy tranen stortte, hy deed
 al wat hy kon om het overschot van deze rampzalige menschen
 te sparen, belovende den krygsknecht een beloning, die hem een
 Kantier bracht, evenwel kon hy'er maar vyftig in 't leven hou-
 den, die zich noch beklagden dat men hen tegens hun dank in 't
 leven behield. Cezar was niet minder gevoelig over de wanhoop
 van zo veel dappere lieden, die zyne belangen beschermden, en wei-
 nig tyds daar na stond hy de Lyciers toe om deze stad weer op te
 bouwen.

Schoon de Lyciers zich tot den tyd van 't verval van 't ryk
 in hun land gehanthaast hebben, en dat deze Volkeren daar
 in misschien niet eenmaal uitgeroeit zyn, gelyk de Solymers, de
 Myliers, de Amazonen, de Homonaden en hun andere geburen,
 is het evenwel buiten twyffel dat in deze droevige Oorlogen, die
 by hen byna een volkome verwoesting maakten, de meeste ge-
 nootzaakt zynde voor 't geweld te wyken elders hun fortuin zullen
 gezocht hebben, om de laatste rampen van den Oorlog niet af te
 wachten, en zich gelyk de anderen de verafgelegenste landen van
 Scythië zullen hebben laten slepen, van waar zy in Amerika heb-
 ben kunnen overgaan.

Maar nademaal de giffing, op de overeenkomst der Irokoizen en
 der Lyciers gegrond, zo niet is, of men kan ze op andere te huis
 brengen, gelyk ik gezegt heb, en dat liet in zo wyde afstand van
 tyd en plaatsen moeiljk, om niet te zeggen onmogelyk is, met zek-
 kerheid of zelfs met een genoegzame waarschynelykheid ten op-
 zicht van een byzonder volk te raden, dunkt my dat men de zaak
 een weinig ruimer moet nemen, om minder gevaar te lopen van
 zich te vergiffen.

NEGENDE HOOFSTUK

Myn gevoelen is dan, dat de meeste volkeren van Amerika oor-
 spronkelyk van deze Barbaren voortkomen, die het yaste
 land van Griekenland en deszelfs Eylanden bewoonden, van waar
 zy gedurende verscheide eeuwen verscheide volkplantingen aller-
 oorden gezonden hebben, eindelyk genootzaakt wierden alle of by
 na alle te verhuizen, om zich in verscheide landen te verspreyden,
 zynde de laatste maal door de Kadmoëers of Agenoriden verjaagt

Giffing
 hoe zy
 in Ame-
 rika
 kunnen
 gekom-
 men
 zyn.

Gevoe-
 len van
 den Schry-
 ver over
 den oors-
 prong
 der A-
 merika-
 nen.

die men de volkeren van Og, Koning van Bazan geloof te zyn; waar van in de H. Schrift gesproken word, 't geen ontrent gebeurde toen de Kananiters voor de Hebreuwen vluchtende, en gedwongen zynde hun de plaats in te ruimen, zelfs gelyk een rivier andere landen gingen overstromen, daar zy vyanden vonden die zo vreeslyk niet waren.

Griekenland eertyds door Barbaren bewoont.

Het blykt uit de Schryvers, dat de Barbaren Griekenland bewoont hebben voor de volkeren, die men naderhand onder den naam van Grieken gekent heeft; en schoon in 't vervolg de Schryvers en voor al de Dichters op deze de namen van deze eerste Woefte volkeren hebben toegeduid, waren de Grieken nochtans zeer verschillende volkeren en geen andere als die Agenoriden, die de letters en misschien de Grieksche taal uit het land der Kananieten gebracht hadden, die zy in plaats van die der Barbaren invoerden, waar van 'er hy na geen voetstap meer overig was, gelyk ik in 't vervolg zal aantonen. Ik geloof dat dit voor de stichting van Tyrus en Sidon is voorgevallen, of ten minsten voor den bloei van deze zeefteden, die zo beroemt wierden door haar koophandel, en die naderhand noch verscheide Volkplantingen in Griekenland, in Afrika en in Spanje zonden.

Deze Barbaren, schoon in de Historien door een menigte van namen verward, die aan ieder kleine landstreek eigen waren, worden nochtans algemeen genoeg onder de Geslacht-namen van Pelasgiers en Hellenisten begrepen, die van eenige byzondere volkeren tot de gantsche Natie waren overgegaan.

Hellenisten en Pelasgiers, twe verscheyde volkeren, schoon dikwils met elkander verward.

De Hellenisten en Pelasgiers zyn dikwils onder malkander vermengt, gelyk zulks uit die Historien blykt: maar de Pelasgiers waren evenwel een ander volk als de Hellenisten, om dat deze, die het land een weinig bouwden, wat meer op eene plaats bleven als de andere, die niet zaaiden, niet als van de boomvruchten, van de jacht, en van de visschery leefden, en 't geen 't geval hun aanbieden mocht, die niet als in tenten woonden, om een beuzeling opbraken, en door den nood gedrongen een dwalend leven leidden.

Onderfcheyd in hun levens aart.

De gene die genoegzaam de Woefte Volkeren van Noorder Amerika kennen, zullen daar den aart van deze Hellenisten en Pelasgiers in vinden; zommige onder den naam van Huronnen begrepen, bouwen het veld, maken hutten, en blyven genoegzaam op een en dezelve plaats. In tegendeel de meeste Algonkynen en Wilden van 't Noorden doen niet als een zwerfent leven leiden, en leven op genade van 't geval. Ontrent het zelfde onderscheid is 'er tusschen de volkeren van Zuid - Amerika.

Met die der Volkeren van Amerika vergeleken.

Al wat ik in 't vervolg van de zeden en Levenswyze onzer Wilden te zeggen heb, heeft zo een grote overeenkomst met die van deze Barbaarsche Volkeren, dat men geloven zal die daar in te ontdekken.

De Schryver geeft reden van zyn

Ik geloof dat ik, eer ik verder ga, die gene zal moeten voorkomen, die mogelyk verwondert zullen zyn te zien dat ik in 't be- loop van dit werk niet alleen de zeden der latere Grieken ga uitpluizen, die hun Gemeensbest na dat der ouder Kretenzers hadden

den gefchikt, maar dat ik zelfs die der Oude Romeinen der Iberiers en der Gaulen zelfs ga opdelfen, om daar overeenkomsten in te vinden, die mogelyk hier niet konden schynen te pas te komen.

behandeling.

Maar volgens het getuigenis des Schryvers was niets zo gelyk als de Zeden der Iberiers, der Gaulen, en der Volkeren van Thracien en Scythien, om dat deze Barbaren zich na al die kanten verspreyd hadden. Ik verbeeld my evenwel de Irokoizen en de Huronnen nader te kennen in deze Volkeren van 't Aziatisch Thracien, die van de uiterste grenzen van klein-Aziën en van Lycien zelfs in Pontus doordröngen, en zich in Aria en Arciana ter neer zetten. Ik zal in 't vervolg de redenen aanvoeren, die myn gissingen over dit stuk kunnen bevestigen.

Evenwel onderwerp ik op een nieuw al deze gissingen aan de Geleerden. Wat my aangaat ik zoek niet dan zo veel het my mogelyk is al de overeenkomsten van de Zeden der Amerikanen met die der eerste tyden by malkander te brengen: maar voor af staat ons te zeggen wat de Wilden zelf van hun oorsprong denken.

Zedigheid des Schryvers.

TIENDE HOOFTSTUK.

MEn kan in 't algemeen niets uit de Wilden aangaande hun Oorsprong halen. Geen letters hebbende, hebben zy ook geen jaarboeken waar op men staat maken kan. Ondertusschen hebben zy een voort van heilige Overlevering, die zy zorg dragen te onderhouden: maar deze Overlevering kan geen Volk in 't byzonder uitbeelden, om ze tot een bekenden Oorsprong te brengen, ten zy den eersten oorsprong van alle menschen, die van alle gebeurde zaken den mensch het meest aandoende, dieper indrukzelen gelaten heeft, die men zonder uitzondering by alle onbeschaafde Volkeren zien kan. Daren boven deze Overlevering van mond gaande, ondergaat by ieder enige verandering, en ontaart in zo ongerymde verdichtzelen, dat men ze niet als met de grootste moeite van de Wereld verhalen kan.

Wat men uit de Wilden hun Oorsprong betrefsende halen kan.

Zie hier hoe de Irokoizen hun Oorsprong en dien van de Wereld vertellen. In 't begin, zeggen zy, waren 'er zes mans; (de volkeren van Peru en Brazil stellen een gelyk getal.) Waar waren deze luiden van daan gekomen? dat weten zy niet. Daar was noch geen aarde, zy zwerfden heen en weer, zy hadden ook geen vrouwen, en zy merkten wel dat hun geslacht met hen zou uitterven. Eindelyk vernamen zy, waar van daan weet ik niet, dat 'er eene in den Hemel was.

De Historie hunner Schepping.

Met elkander geraadslaagt hebbende, wierd 'er besloten dat een van hen, Hogouah of de Wolf genaamt, zich daar na toe zou begeven. De Onderneming schein onmogelyk, maar de vogelen des Hemels over eenstemmende, beurden hem daar, makende hem een stoel van hun lichamen, en elkander ondersteunende. Toen hy daar aangekomen was, wachte hy onder een boom tot dat deze vrouwe nagewoonte uit zou gaan, om water te scheppen uit een bron, die dicht by de plaats was, daar hy zat. De vrouwen misten

De Wolf.

niet

De
Bêr.

niet volgens gewoonte te komen. De man, die op haar wachtte, trad met haar in gesprek, en vereerde haar Beere-vet waar van hy haar te eten gaf.

De
Schild-
pad.

Een nieuwsgierige vrouw die graag kalt en die geschenken aanneemt betwift de overwinning niet lang. Deze was in den Hemel zelfs zwak, zy liet zich verleyden. De Hemel wierd het gewaar, en in zyn toorn joeg hy haar weg en wierp haar van boven neer, maar in 't vallen ontving haar de Schildpad op haar rug, waar op de Otter en de Vilschen, kley van den grond der wâteren puttende, een klein Eiland maakten, dat allengsjes aanwies, en zich in de gedaante uitstreckte, waar in wy de Wereld hedendaags zien. Deze vrouw kreeg twee kinderen, die te zamen vochten; zy hadden ongelyke wapenen waar van zy de kracht niet kenden; die van den een waren bequaam om te beschadigen, en die van den ander niet, zo dat deze zonder moeite omgebracht wierd.

Drie
voorna-
me Iro-
koische
en Hu-
ronische
geslachten
hebben hun
naam
van de-
ze Hi-
storie
gekregen.

Uit deze vrouw zyn alle andere menschen door een langen reeks van geslachten gesproten, en een zo zonderling voorval heeft tot een grondslag gediend, zeggen zy, van het onderscheid der drie Irokoische en Huronische geslachten van den Wolf, den Beer, en de Schildpad, die in de namen als een lewendige overlevering zyn, die hun hun geschiedenis van de eerste tyden voor ogen stelt.

Dit verdichtzel is belachelijk, schoon het niet ongerymder is als die gene die de Grieken, anders zulke verstandige luiden, van de reys van Prometheus na den Hemel verzonnen hebben, toen hy daar na toe klom om het vuur te stelen, of van de herstelling der Wereld door Deukalion en Pyrrha, die volgens den raad der Godspraken stenen over hun hoofd wierpen, die in mammen en vrouwen herschept wierden, het onderscheid der kunne alleen van de hand afhangende die ze geworpen had.

Deze
Ge-
schiedenis
met
de ware
Schepping
vergeleken.

Maar door deze Fabel heen, hoe belachelijk zy ook is, meent men de waarheid te zien, ondanks de dikke nevels die dezelve omringen: in der daad als men de zaak een weinig doorgrond, word men 'er de vrouw in het aardische Paradyd gewaar, den boom der kennisse des Goeds en des Quaads, de bekoring die zy het ongeluk had van niet te kunnen weerstaan, die eenige Kettters gemeent hebben dat een zonde des vleesches was, steunende misfchien op de verbafteringen van de heidensche Denkbeelden; men ontdekt 'er den Toorn van God in, onze eerste Voorouders uit den Luffthof jagende, waar in hy ze geplaatst had, en die als een Hemel kon aangezien worden in vergelyking van het overige der aarde; die van haar zelfs hun niets meer als distelen en doornen moest voortbrengen; eindelyk men meent 'er den moord van Abel in te zien, die door zyn broeder omgebracht wierd.

Dit Verdichtzel heeft ook zyn grond in de fabelkunde der Ouden, of wel de zaken, die de Godsdienst ons leert; zyn eer vermomt, als gansch ons onbekent. Niets inderdaad gelykt meer na de fabel der Irokoizen, die ons deze vrouw, uit den Hemel verjaagt, verbeelt, als die dewelke Homerus ons van den val van Até verrelt. Até was een Godin, Dochter van Jupiter; haar naam geeft te kennen hoedanig haar inborst was, die de Ondeugt zelfs was; zy was nergens

N

haar wachte;
t waar van hy

schenken aan-
in den Hemel
d het gewaar,
boven neer,
rug, waar op
äteren putten-
s, en zich in
dendaags zien.
hten; zy had-
et kenden; die
n die van den
wierd.

n langen reeks
orval heeft tot
scheid der drie
den Beer, en
erlevering zyn,
gen stelt.

gerymder is als
uiden, van de
bben, toen hy
herstelling der
raad der God-
annen en vrou-
alleen van de

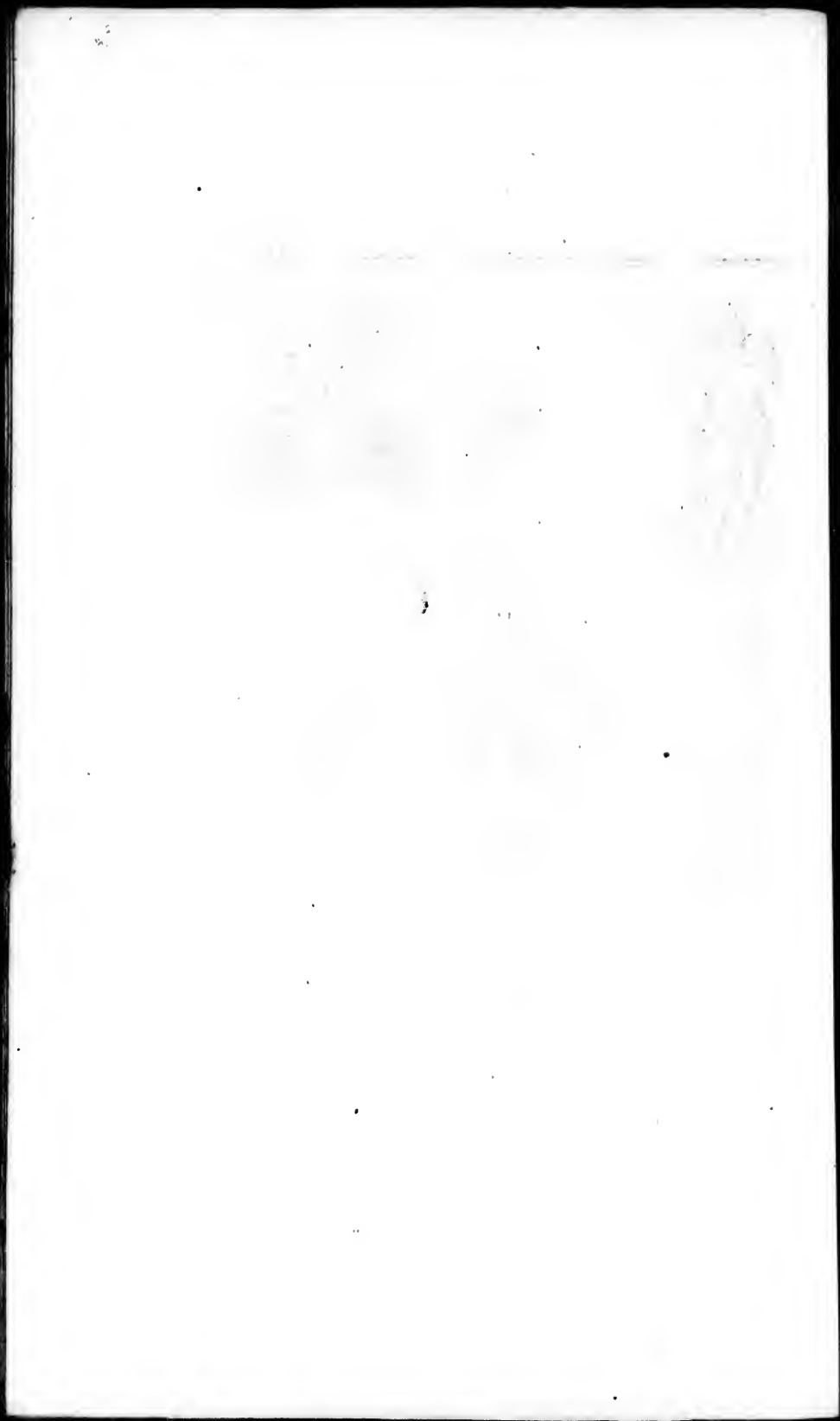
ook is, meent
els die dezelve
hig doorgrond,
waar, den boom
die zy het on-
ge Kettens ge-
steunende mil-
kbeelden; men
Voorouders uit
en die als een
het overige der
en en doornen
moord van A-
rd.

kunde der Ou-
; zyn eer ver-
gelykt meer na
Hemel verjaagt,
van Até verrelt.
geeft te kennen
s; zy was ner-
gens

I Deel. bl. 44

I.

gens op bedacht om quaad te doen , en was nergens anders be-
quaam toe , gehaat van Goden en Menschen. Eindelijk vertoorn-
de zy Jupiter zelfs zodanig , dat hy ze by de hairen gevat hebbende
van boven uit de Hemelen bonsde , en een eed deed , dat zy 'er
nooit een voet in zou zetten.

Men ziet uit het verhaal van Homerus wel , dat deze Dichter de
Begeerlykheid heeft willen verbeelden , die ons altyd tot het quade
verleid , of wel de zonde zelfs onder een zinnebeeldige figuur ;
want na deze boosaardige maagt afgeschildert te hebben , die met
een ongeloofelyke snelheid de Wereld doorkruist , zo veel quaad
als zy maar kan , den mensch aandoende , voegt hy 'er by , dat haar
zusters , zo wel Dochters van Jupyn als zy en die hy den naam van
ΛΙΤΑΙ , dat is , *Gebeden* geeft , haar altyd nagaan , om het quaad dat
zy bedreven heeft te verbeteren , maar dat zy met langzame
schreden gaan , om dat zy mank en gansch mismaakt zyn. De
Gebeden zyn inderdaad in het Denkbeeld der Heidenen zelfs een
der krachtigste hulpmiddelen , om na de zonde den toorn der God-
den te stillen : maar Homerus heeft gelyk gehad , dat hy ze gansch
mismaakt heeft afgeschildert , om dat 'er weinig gebeden zyn die
niet gebrekkelyk zyn.

Justinus Martyr in zyn vermaning aan de Grieken zich met deze
verbloemde uitlegging niet te vrede houdende , wil dat Homerus
door Até de zonde der weerspannige Engelen beschreven heeft ;
en de rechtvaardige kastyding die God hen aandeed , hebbende
hen op staande voet in alle Eeuwigheid uit het Paradyz gejaagt.
't Geen voor hen het voorwerp van een dodelyke jaloezy zynde
tegen de menschen , voor wie dezelve niet onverzoenlyk gesloten
is , door de genade van de Verlossing , maakt dat zy niet ophouden
den stervelingen lagen te leggen , en hen tot het quade aan te voe-
ren , om ze verloren te doen gaan.

Maar nademaal Homerus 'er een vrouw afmaakt , waarom zou
men het niet op den val van Eva kunnen uitleggen , en op de bal-
lingschap van onze eerste Voorouderen , die God uit het aardfche
Paradyz zette? Até of Atté was zo wel als Evohé een geroep der
Bacchanten ; zo nu de Evasmus der Bacchanten op Eva sloeg , ge-
lyk Klemens van Alexandryen verzekert , gelyk ik het breder moet
uitleggen , zal Até ook een naam zyn , waar door Eva betekent
wierd in de seesten der Barbaren , van wie Homerus dit verdicht-
zel ontleent heeft.

Het dryvende Eilatid dat net van pás komt om deze vrouw in
haar val te ontfangen , heeft ook veel overeenkomst met de fabel
van Latona , die door het serpent Python vervolgt zynde , en ner-
gens blyven kunnende , vluchtende van de Hyperborische landen ,
onder de gedaante van een Wolvin vermomt , tot den Archipel
toe , zich in zee stortte daar zy door het Eiland Delos ontfangen
wierd 't geen toen in 't water dreef , en geen deel aan den Eed heb-
bende , dien het Aartryk gedaan had van haar geen schuilplaats te
verlenen , eensklaps verscheen om haar voor 't verdrinken te red-
den , en met de Geboorte van Apollo en Diana vereert wierd.

Zo de Irokoizen van deze woeste volkeren , waar van ik ge-
G spro-

Zinne-
beeldige
Verkla-
ring
daar
van.

Hom.
Iliad 9.

Justinus
des
Bloed-
getui-
gens ge-
voelen
Justin.
Cubort
ad Gra-
ecos p. 28.

Weder-
legt en
op deit
val van
Eva te
huis ge-
bracht.

Nadere
over-
een-
komst.
van de
fabel
der
Wilden
met die
der
Grie-
ken.

spoken heb, oorspronkelyk zyn, zullen de Grieken van hen den grond van dit Verdichtzel ontleent hebben, dat onder de Lyciers kon achtig hebben, welke God Apollo met een zonderlingen eerbied aanbaden, die 'er ook den bynaam van Lycier van had.

Misschien dat men noch dieper delvende, zou vinden dat dit verdichtzel op een ander zinnebeeld van de Heidensche Godgeleertheid gegrond is. Men ziet in de oude gedenktekens een Schildpad aan de voeten van Harpokrates. Pausanias zegt, dat hy in Elis een schoon stantbeeld van Venus Urania of de hemelsche Venus gezien had, die van een Schildpad gedragen wierd, en een ander van de aardsche Venus, die haar voeten op een Bok zette, maar hy bekennt openhartig, dat hy de betekenis van deze geheimen niet weet. Plutarchus heeft ze willen uitleggen, en hy zegt, dat deze Schildpad, die haar huis met zich voert, betekent, dat de vrouwen te huis moeten blyven, en dat de huishouding haar aanbetroud is.

Schoon
Stant-
beeld
van Ve-
nus
Urania,
op een
Schild-
pad ge-
dragen.
Pausan.
Eliaë. 2.

pag.
173.

*Plu-
tarch. de
Conjug.
Pre-
cept.*

Wat het
volgens
des
Schry-
vers ge-
woelen
bete-
kende.

Art.
Kircher.
*in Oedi-
po, Tom.*
2. Claff.
9 p.
451.
De
Schild-
pad by
de Oos-
ter In-
dianen
in Eren,
om dat
'er hun
God
Vich-
nou in

Maar men ziet wel dat dit een zedeles is, die Plutarchus uit zyn hoofst gehaalt heeft, en die niet past op den tyd van de eerste vinding dezer Zinnebeeldige Godgeleertheid. Want dien tyd hielden de vrouwen zich niet bezig met in 't hoekje van den haard te zitten spinnen, by na al de vrouwen der Barbaren arbeeydden in 't land, onderhielden haar hutten met brandhout, en hadden zo veel bezigheden buiten 's huis als haar mannen.

Het zou misschien natuurlyker zyn te denken, dat de Ouden daar door wilden te kennen geven, dat God, onder den naam van Venus Urania betekent, oorzaak was van de welluidetheid der Wereld, door de Schildpad betekent, die het Zinnebeeld van deze welluidetheid was; de Schildpad en Apollós Lier een en 't zelfde zynde, gelyk in 't vervolg breder zal uitleggen. Misschien ook wilden zy zeggen, dat de oorsprong van den mensch, op de aarde geschapen, evenwel goddelyk was en uit den hemel quam. 't Geen zo veel te waarfchynelyker is, om dat de Schildpad, die door haar vruchtbaarheid het Zinnebeeld van de Voortteling zyn kon, het ook van de aarde en haar Hoofstof was, gelyk de Kikvorsch van 't water, de Haagdis van de lucht, en de Slang van het vuur, gelyk Kircherus het in zyn Oedipus uitlegt.

In den Godsdienst der Oosterfche Indien hebben de Brachmannen een overlevering van hun God Vichnou, die in een Schildpad hervormt wierd, en zy hebben 'er verscheide standbeelden van in hun Afgoden Tempels. Zy zeggen, dat door den Val van een berg, de Wereld, die zo een zware last niet dragen kon, allengskes na den afgrond zonk, waar in zy zou vergaan zyn, zo Vichnou, die de weldoende God is, zich niet in een Schildpad verandert had, en haar met zyn rug ondersteunt.

De Chinezen maken ook een godheid van den vliegende Draak, dien zy den Geest of beschermgod van de lucht en de bergen noemen, en dien men in hunne Tempels afgeschildert ziet met een schild van een Schildpad op den rug. Zy doen dezen Draak uit

uit * een Schildpad voortkomen, en zy zeggen dat hy de stut van de Wereld is, die gantsch op hem steunt.

De gronde van dit verdichtzel, dat overal het zelfde is, bewyft dat de Schildpad een Zinnebeeld van dezen Ouden Godsdienst was, dien de volkeren vermomt hebben, wanneer zy daar niets meer van verstonden. Hierom hadden zonder twyffel de Troglodieten een godsdienstige eerbied voor de Schildpad, waar van zy niet dorsten eten, en hadden een affchrik voor de Kelenofagen, hun naburen, die dezelve tot voedzel gebruikten.

De Wilden in 't algemeen hebben ook alle eenige kennis van den Zondvloed, die algemeen geweest zynde, gelyk de reden zelfs ons doet besluiten uit het geen ons het Geloof daar van leert, een al te zonderling en aanmerkens-waardig voorval is, als dat men 'er geen voetstappen van by alle volkeren vinden zou; maar de verschillende wyze waarop zy verhalen dat 'er de weeroprechters van het menschelyk geslacht van afgekomen zyn, is al zo zeer met verdichtzelen vermengt, als dat van de Watervloeden van Deukalion en Ogyges.

Men vind van 's gelyken by eenige volkeren de overblyfzelen van een zeer oud geloof, waar door zy overtuigt zyn, dat op dezelfde wyze als de Wereld door den Zondvloed vergaan is, zy ook aan het einde der eeuwen door het vuur moet omkomen, 't geen dezelve te eenemaal vertèren moet. Van dit Oud gevoelen heeft Ovidius ons een heerlyk getuigenis in deze Verzen gelaten, daar hy van Jupiter dus spreekt:

*Esse quoque in fatis, reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque Regia Cœli
Ardeat, & Mundi moles operosa laboret.*

Door den Dichter Vondel aldus vertaalt.

Ook schoot hem in den zìn hoe 't noodlot was voorhanden,
Dat Hemel, Aarde en Zee moest lichter lage branden,
En 't wereltlyk gevaarte aanvliegen. . . .

De Wilden in 't algemeen zyn ook niet onbewust dat zy vremdelingen zyn in de landen die zy tegenwoordig bewonen. Zy zeggen dat zy van verre gekomen zyn, van de kant van 't Westen, dat is te zeggen uit Aziën. De Agniësche Irokoizen verzekeren dat zy langen tyd onder het geleide van een vrouw, Gaihonariosk genaamt, herom zwerfden; deze vrouw voerde hen door al de Noorder gedeelten van Amerika om, en bracht ze ter plaatze daar tegenwoordig de stad van Quebec staat; maar deze landen te on-

G 2

verau-
dert
was.

De
Troglodieten
bewa-
zen de
Schild-
pad
Gods-
dienli-
ge Eer.

In te-
gendeel
ver-
strecte
ze de
Keleno-
fagen
tot
voed-
zel.

Plin. lib.
11. Cap.
10.

De
Wilden
hebben
enige
kennis
van den
zond-
vloed.

Ovid.
Metam.
lib. 1.

Van
wat
kant de
Agnië-
zen,
een der

* Athan, Kirker. Chin. Illustr. p. 187. Col. 2. *Draco volans, quem spiritum aëris & montium dicunt (Sinx) testitudinis scuto testus, conspicendum se exhibet, quam fabulam a Brachmanibus mutuati, ajunt, mundum Draconi seu Serpenti ex testitudine nato, ut in sequentibus fusè aperietur, infisere, que omnia tot tantisque fabulis differentibus involvunt, ut vix ipsi sese inde extricare queant.*

vyf Iro-
koiſche
Natiens
volgens
hun
verhaal
van daan
gekome-
nen
zyn.

De Iro-
koiſen
waar
gelegen.
Wor-
den in
hoge en
lage
onder-
ſchey-
den.

Zyn zo
een-
drachtig,
dat zy
zeggen
maar
eene
Tent
uit te
maken,
die wy
de Iro-
koiſche
Tent
noe-
men.

gelyk gevonden hebbende, en miſſchien al te ongemakkelyk van wegens de koude, hield zy eindelyk te Agnié ſtand, wiens luchtſtreek haar gematigder voorquam, en de landen bequamer om te bouwen te worden; zy verdeelde vervolgens deze landen om ze te bouwen, en ſtichte dus een Volkplanting, die zich zedert altyd in wezen gehouden heeft. Dit verhalen de Agniézen van hun byzonderen oorsprong, die zy beweren dat een weinig verſchillende is van dien der vier andere Irokoïſche Natiens, want zy willen niet begrepen wezen onder den naam van *Agonnon*, *Sionni* of *Huttemakers*, dien men aan de andere geeft. Ik weet 'er de reden niet van; ondertuſſchen onderſcheyden hen de Franſchen en de andere Wilde Natiens niet, en in 't algemeen begrypt men onder den naam van Irokoizen of van *Agonnonſionni*, vyf Volkeren, die zo veel verſcheide Taalvallen van een en de zelfde Taal ſpreken.

Zy zyn in dat deel van Nieuw-Vrankryk geplaatſt, dat aan 't Ooſten der Méiren gelegen is, waar door de Rivier St. Laurens loopt, en dat aan Nieuw-Jork en de andere Landen der Engeliſchen en Franſchen grenst. Men onderſcheid ze in hoge en lage Irokoizen. De hoge zyn de *Tſonnotovans*, de *Goyogouens* en de *Onnontaguezen*. De lage zyn de *Agniézen* en de *Onnejouten*. Deze vyf volkeren, niettegenſtaande hun verſcheide oorzaken van jaloezy, hebben zich altyd wel vereent gehouden, en om hun eendracht te betuigen, zeggen zy, dat zy maar een Tent uitmaken, die wy de *Irokoïſche Tent* noemen.

De Wilden geven ons geen groter licht ontrent hun Oorsprong en de Tydſtippen van hun verhuizing. In hoop dat wy 'er meer van mogen ontdekken, zal ik de beſchryving van hun Zeden door een algemeen kenteken beginnen, waar na ik my in een omſtandiger verhaal zal inlaten, met de Artykels van den Godsdienst een aanvang makende.

Einde van het Eerſte Boek.

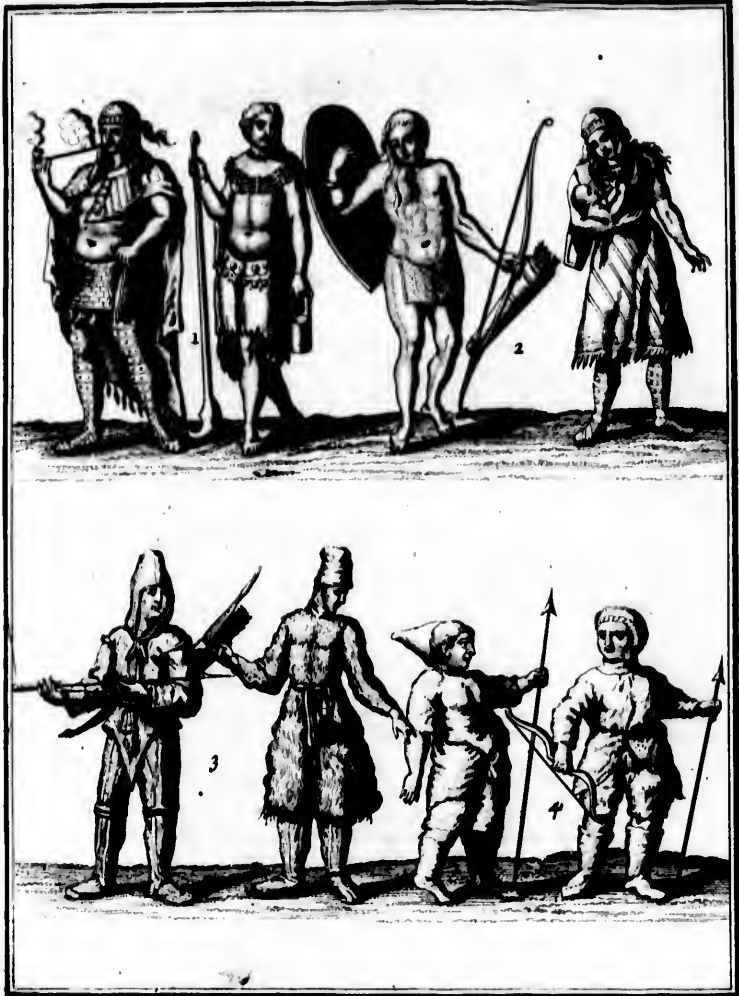

N

makkelijk van
 wiens lucht-
 amer om be-
 den om ze te
 zedert altyd
 van hun by-
 g verschillen-
 ant zy willen
Sionni of *Hut-*
 de reden niet
 en de andere
 nder den naam
 n, die zo veel
 eken.
 atst, dat aan 't
 er St. Laurens
 der Engelschen
 en lage Irokoï-
 ens en de On-
 nejouten. De-
 oorzaken van
 en om hun cen-
 uitmaken, die

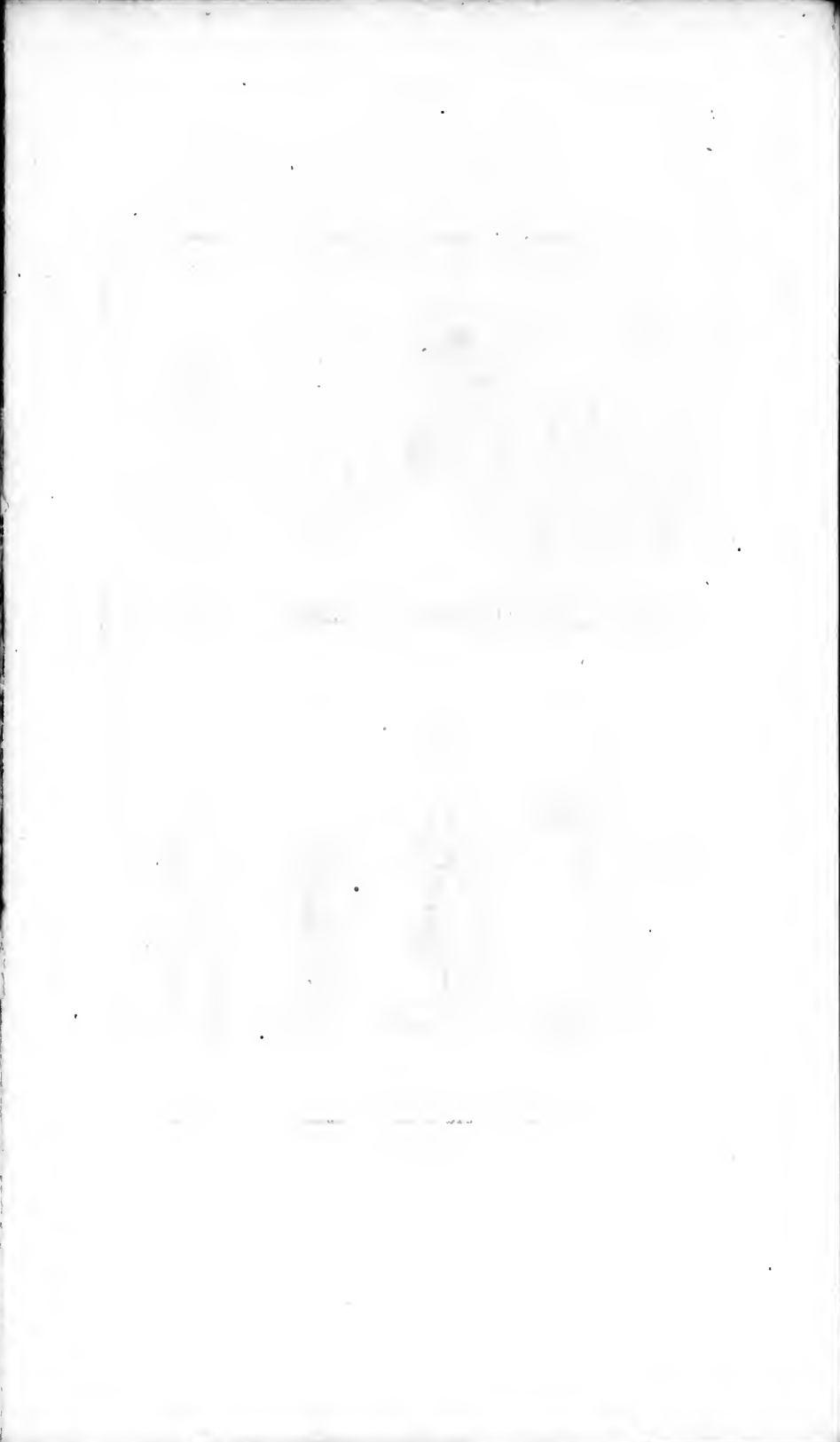
hun Oorsprong
 at wy 'er meer
 un Zeden door
 a een omstandi-
 Godsdiens een

I. Deel. bl. 52.

2.

ZE.

v
r
c
g
d
h
li
g
d
o
o
h

Z E D E N

D E R

W I L D E N

V A N

A M E R I K A.

TWEDE BOEK. EERSTE HOOFSTUK.

Algemene Schets van hun Godsdienst.

Et denkbeeld dat men zich eertyds van de Wilden maakte, was van een voort van naakte en ruige menschen, zonder zamepleving, gelyk beesten in de bosschen wonende, en die niet als een onvolmaakte gedaante van menschen hadden. Deze verbeelding had men ouwelings te Karthago, toen Hanno van zyn tocht te rug keerde.

Wat denkbeeld men zich eertyds van de Wilden maakte

Deze Veldheer last gekregen hebbende om op de ontdekking van nieuwe landen uit te snuffelen, de kusten van Afrika langs varende, bracht op zyn wederkomst twe ruige vellen met zich, die na allen schyn van twe wyfjes apen waren, van dat slag van apen die om hun maakzel en gedaante 't meest na een mensch gelyken, gelyk men 'er noch hedendaags op het Eyland van Borneo, aan de de Groene-Kaap en in de grote Indien ziet. Hy deedze by de Karthaginezers voor huiden van wilde vrouwen doorgaan, en lietze als een zonderlinge rariteit in den tempel van Venus ophan-gen.

Plin. lib. 2. Cap. 67. Pomp. lib. 3. C. 9.

Het schynt dat men deze inbeelding in Vrankryk noch ten tyden van Karel den zesden niet verbannen had. Getuige zy hier van deze beroemde mommery, waarin enige jonge Heren van zyn hof om quamen, en waar in 't weinig scheelde, of deze Vorst had zelf omgekomen door een wonderlyk toeval, waar uit hy dit ongemak behield, dat zyn verstand altyd enigszins belemmert bleef.

Jean Juvenal des Ursins, biff. de Charles 1er. Année 1392. p. 93.

Men had toen een gansch valsche verbeelding, de Wilden hebben

Ge-
daante
en Ge-
stalte der
Wii-
den.

uitgenomen het hoofd-haar en de winkbraauwen, die zommige zelfs uittrekken, geen een haar over het gantsche lyf, en zo zy 'er enige krygen, trekken zy die ten eersten met den wortel uit. Men kan niet beschryven hoe verbaast zy waren, toen zy de eerste maal Europeërs zagen, en de lange baarden, die zy in dien tyd lieten groejen, maakten hen afgryfslyk lelyk in hun ogen. Men zegt evenwel dat 'er behalven de Eskimenzers, waar van ik reeds gesproken heb, noch twee of drie Natien in het Zuider-Amerika zyn, die baarden hebben, maar deze Natien zyn weinig bekend.

Zy komen wit ter wereld, gelyk wy. Maar hun naaktheid, de oli daar zy zich mee smeren, en de sterke lucht verbranden allengskens hun vel: voor 't overige zyn zy groot, ryziger van gestalte als wy, wel gemaakt, van een goede gelletenis, net, sterk en behendig, met een woord, zy geven ons in lichaams hoedanigheden niet toe, zo zy zelfs 't niet van ons winnen.

't Is
moelyk
van hun
Aart en
verstand
te oor-
deelen.

't Is moeijelyker hun aart en verstand af te beelden, en men schynt daar zelfs met geen zekerheid van te kunnen spreken. In den eersten opslag daar van te willen oordelen, strekt hun tot geen voordeel, en die gene die dat gedaan hebben, schilderen ze ons met lelyke verwen af.

In der daad als men deze menschen van alles onthloot ziet, zonder geleertheid, zonder wetenschappen, in schyn zonder wetten, zonder geregelden Godsdienst, en de nodigste zaken in 't leven ontberende, zou men, zo 't schynt, moeten oordelen, dat het was als of de Wereld eerst voor hun geschapen wierd, en als of zy eerst uit het kley of uit Dodonaes holle eiken quamen, volgens de buitensporige versiering der Heidenen. Men zou niet denken mis te tasten, wanneer men ze als domme, botte, onwetende, woelste luiden afschilderde, zonder eenige kennis van Godsdienst of menschelykheid, aan alle ondeugden overgegeven, die natuurlyker wyze uit een volkome vryheid, noch door kennis der Godheid, noch door menschelyke wetten, noch door beginselen van reden en opvoeding betengelt wordende, spruiten.

Hun ge-
moeds-
hoeda-
nighe-
den.

Dit zou evenwel geen getrouw schildery zyn; zy hebben een goed verstand, een levendige verbeeldingskracht, een gemaklyke bevassing en een wonderlyke geheugenis. Alle hebben zy ten minsten enige overblyfzelen van een ouden en overge-erfden Godsdienst, en een regeringsform: zy beseffen hun zaken wel, en beter als het gemene volk by ons: zy bereiken hun oogmerk langs zekere wegen; zy gaan met koelen moede te werk en met een be-
daartheid van zinnen, die ons gedrukt zou tergen. Uit een punt van eer en grootmoedigheid vertoornen zy zich nooit, en zyn hun driften altyd meester. Zy zyn hoogmoedig en trots, van een beproefden moed, onvertzagde dapperheid en een heldhaftige stantvastigheid in 't midden der pynen, en bezitten een gemoedsgesteltenis, die de rampen noch tegenspoeden niet machtig zyn te verwikken. Zy hebben onder zich een soort van wellevetheid op hun manier, waar van zy al de welvoeglykheden in acht nemen, eerbied voor menschen die ouder zyn als zy, een achting voor huns gelyken daar men zich over verwonderen zou, en die men moeite

N

zommige zelfs
 zo zy'er eni-
 portel uit. Men
 de eerste maal
 dien tyd lieten
 en. Men zegt
 ik reeds ge-
 uider-Amerika
 einig bekent.
 naaktheid, de
 branden allengs-
 ger van gestalte
 , net, sterk en
 ms hoedanighe-

lden, en men
 en spreken. In
 kt hun tot geen
 hilderen zc ons

bloot ziet, zon-
 zonder wetten,
 iken in 't leven
 en, dat het was
 , en als of zy
 en, volgens de
 niet denken mis-
 wetende, woelle
 sdienst of men-
 die natuurlyker
 s der Godheid
 scelen van reden

zy hebben een
 een gemaklyke
 hebben zy ten
 ge-erfden Gods-
 ken wel; en be-
 oogmerk langs
 en met een be-
 dit een punt van
 t, en zyn hun
 ts, van een be-
 eldhafte stant-
 en gemoedsgestel-
 tig zyn te ver-
 velleventheid op
 in acht nemen,
 en achting voor
 ou, en die men
 moeite.

I. Deel. M. 54.

3.

l
r
h
k
v
z
w
d
n
t
b

o
o
d
h
o
o
E
k
h
h
d
h

v
v
g
t
z
g
v

moeite heeft om met deze onafhankelykheid en vryheid overcen te brengen, daar zy in den uiterften graad voor yveren: zy liefkozen weinig en laten zich niet veel in dienftbetuigingen uit, maar des niettegenstaande oeffenen zy ontrent vremdelingen en ongelukkigen een liefdadige herbergzaamheid, die alle de Natien van Europa zou verftommen.

Deze goede hoedanigheden zyn zonder twyffel met eenige gebreken vermengt, want zy zyn licht en wispelturig, onbedenklyk lui, in den uiterften graad ondankbaar, vol argwaan, verraderlyk, wraakzuchtig, en zo veel te gevaarlyker om dat zy hun wraakzuchtige gevoelens heter weten te bedekken en langer bedekken: zy zyn wreed jegens hun vyanden, beeftachtig in hun vermaaklykheden, ondeugent door botheid en door arglistigheid; maar hun botheid en het ontberen van byna alle zaken geven hun over ons dit voordeel, dat zy niets weten van al die doorzettingen der ondeugt, die de pracht en overvloed ingevoert hebben.

't Is waar dat het ons vreemd moet voorkomen, dat zy verftand, beleyd en behendigheid hebbende om veel kleine werktuigen te maken die hun eigen zyn, zy zo vele eeuwen doorgebracht hebben zonder eenige van deze kunsten uit te vinden, die andere volkeren tot zo een grote volmaaktheid gebracht hebben. Maar ver van dat hun tot een misdaad toe te rekenen, zou men misfchien zich over deze gematigheid moeten verwonderen, die zich met weinig heeft weten te genoegen, en die hen noch hedendaags over de Europeanen doet lachen, die huizen bouwen, werken ondernemen die eeuwen lang duren moeten, hebbende zelfs zo weinig tyds te leven, dat zy niet verzekert zyn hun werk ten einde te brengen.

Wy zouden zonder twyffel gelukkiger zyn, zo wy gelyk zy deze onverschilligheid hadden, die hen vele zaken doet verachten en onkundig in zyn, die wy niet zonden kunnen misfen, misfchien ook dat hun gebrek de uitwerking van deze ingebore luiheid is, die hen zo vadzig maakt, dat zy liever de zelfde voordelen, die zy ons benyden, willen ontberen, als zich de nodige moeite geven om ze zich te verschaffen. Wat hier van zy, zedert zy met de Europeanen handelen, heeft het voordeel dat zy daar van hebben kunnen halen, hun hunne luiheid noch niet doen uitschudden: zy hebben liever hun oude manieren willen blyven aankleven, en zy hebben zo veel niet gewonnen met de kunsten te behulp te nemen, die hen een gemaklyk leven konden doen leiden, als zy verloren hebben met onze ondeugden na te volgen.

Dit is in 't algemeen het kenteken van alle deze woeste Natien van Amerika, die ons het meeste bekend zyn, uitgezondert die van Peru en Mexiko, die in tegenstelling van de andere voor welgemanieert kunnen doorgaan. Deze algemene overeenkomst die zy te zamen hebben, belet niet dat ieder niet iets byzonders heeft, 't zy in het kenteken, 't zy in eenige wetten en zekere byzondere gebruiken, die ze van den ander onderscheiden, gelyk men in 't vervolg omftandiger zien zal.

Hun gebreken.

Uit den Aart lui en met weinig te vreed nzyn de. lagchen zy met het oneindig sloven der Europeanen.

Schoon zy omgang met de Europeanen hebben, blyven zyevenwel hun oude Manieren aankleven. Die van Peru en Mexiko worden, by ande:

TWEDE HOOFSTUK.

ren
voor
welge-
maniert
gehou-
den.

Nood-
wendig-
heid
eenes
Gods-
dienst.

Is met
een het
bewys
van de
waar-
heid dat
'er een
God is.

Die in
het hart
van alle
Natiën,
een
gevoe-
len van
Gods-
dienst
inplant.

oorzaak
der Ver-
baste-
ring van
den
Waren
Gods-
dienst.

Die den
zelvet
evenwel
niet te
enemaal
hebben
kunnen
uit-
rooten.

DE menschen moeten een Godsdienst hebben. Die gene zelfs die 'er geen zouden willen hebben als uit staatkundige gronden, tot welzyn en verband van de menschelyke zamenleving, bekennen dat 'er een en zelfs dat 'er niet meer als een zyn moet. Maar deze noodzakelykheid van een godsdienst is ter zelfder tyd het bewys van de waarheid van dezen Godsdienst, nademaal hy op het eenstemmig gevoelen van alle de Natiën gegrond is, die in alle tyden een voorwerp van hun Eerbied en aanbidding gehad hebben.

't Is niet mogelyk dat deze Natiën, in zeden van elkander verschillende, zo wyd in manier van denken van malkander afzynde, die in het gebruik der zaken, die tot het leven 't noodzakelyklic zyn, zo verscheyde denkbeelden opgevat hebben, evenwel ontrent dit stuk hebben kunnen overeenkomen, zo God, zo wel Invoerder als voorwerp van den Godsdienst, daar van het gevoelen in het hart van alle menschen niet ingeprent had, ter zelfder tyd dat hy zich van buiten door de schoonheid zyner werken heeft afgeschildert. Dit is het geen † Laktantius *het getuigenis der Volkeren en Natiën* noemt.

De moden, gebruiken en manieren hebben kunnen en moeten veranderen, 't zy ten opzicht van het bestier der staten, 't zy ten opzicht van het leven in 't byzonder; dit is den mensch en zyn onstantvastig en wispelturig gemoed eigen; deze wispelturigheid heeft zich over den Godsdienst zelfs kunnen uitstrekken en doen gevoelen. De onwetentheid, een der eerste straffen van de zonden; heeft dezen Godsdienst kunnen verbasteren, verduisterende de denkbeelden, die by onze eerste Vaderen klaar waren; overnatuurkundige waarheden te ver boven het begrip van domme en vleeschelyke menschen zynde, zyn gemaklyk in tastelyke Beelden verkeert, die de eerbied, die men den Schepper schuldig was, tot het schepzel hebben doen overgaan. De kleinmoedigheid heeft zo veel Afgoden kunnen maken als 'er voorwerpen van schrik en vrees zyn: de verdorventheid der Zeden, heeft alles wat de wanorder koesterde op het Altaar moeten plaatzen, dit is ook menschelyk.

Maar de Onwetentheid, het Bygeloof en de Verdorventheid maken ver van de Waarheid te benadelen een zeer sterk vooroordeel voor 'erzelve, nademaal ondanks de wanorder die deze drie zaken veroorzaakt hebben, zich tegen den Godsdienst die zy wilden onder de voet helpen, te zamen aankantende, het wezentlykste artykel, dat het gevoelen van een Godsdienst en Oppatte wesen, altyd onveranderlyk is gebleven.

God den mensch na zyn beeld en gelykenis scheppende, drukt toen op een onuitwisbare wyze in de wildste harten en de domste verstanten een Deenkebeeld van zich zelve in. Dit denkbeeld doet

* Laktant. lib. I. de falsa Religione, cap. 2. *Nec difficile sane fuit paucorum hominum pravè sentientium redarguere mendacia testimonio Populorum atque gentium: hac in una re non dissentium.*

doet zich over algevoelen , 't geen een bewys van onze zwakheid is. Onze afhankelykheid zelfs, onze onmacht, onze ongebondenheid, altyd door een ingeboren onbevelektheid bestreden, die op het licht van de red en het gewissen gegrond is, helpen ons boven ons zelfs verheffen, en buiten ons zelve een meeter te zoeken, die onze elenden niet onderworpen is.

Te vergeefs trachten de Godverzakkers zich in hun Ongeloof te versterken, met zich in te beelden dat deze woefte volkeren van hun zelve geen denkbeeld van een Godsdienst hebben, en dat men den Oorsprong daar van aan de vernuftigheid der wetgevers verschuldigt is, die zich van de botheid der Volkeren en hun dwaze lichtgelovigheid bedienden, om hun zaken wys te maken die bequaam waren om hun gemoederen door de vrees in toom te houden, maar dat de wysgeren en verstandige luiden, waar in zy met geweld een uitgepluisde Ongodiftery willen vinden, geen Geloof hadden, schoon zy zelfs met de heerlykste woorden van den Godsdienst spraken.

Dit is den Wysgeren zyn eigen gevoelen byzetten, in plaats dat men van hen oordelen moest door de redenen, die zy ons klaar voorstellen. „ 't Is een zeker en onfeilbaar getuigenis van de waarheid ener zaak, wanneer al de menschen dezelve geloven, zeggen, Cicero en Seneka. Zodanig is het gevoelen van de Godheid, dat diep in alle harten geprent is, want daar is geen ene Natie hoe woefte en ontbloot van wetten of zeden ze ook zyn „ moge, die niet gelooft dat 'er Goden zyn. ”

Al de Barbaren en Wilden zyn in der daad hier ontrent in staat om ons te leren, en verschaffen ons een dringreden, daar men niets tegen in te brengen heeft. Maar zy zyn zo bovennatuurkundig niet als hen de Baron de la Hontan in zyn zamenkomsten verbeeldt, daar hy een Wildenman over den Godsdienst doet spreken, zo evenwel dat hy 'er een besluit uit wil halen tegen den Godsdienst zelfs. Al de redeneringen die hy hen doet voeren zyn van zyn eigen vinding, en men word 'er gemaklyk een van die Vrygeesten in gewaar, die zich tegen waarheden die hun in den weg zyn verhardende wel zouden willen hebben dat andere geen meer godsdienst hadden als zy.

Maar zo de Wilden deze schranderheid en doordringentheid van oordeel niet hebben, die hun deze Schryver geeft, zy zyn ook zo beestachtig bot niet als die gene geloofden die het eerst hun landen bezocht hebben. Ziende onder hen noch Tempels, noch Altaren, noch Afgoden, noch geregelden Godsdienst, geloofden zy toen recht dat hun verstand niet verder ging als hunne zinnen; en zy hebben al te voorbarig geoordeelt, dat zy gelyk de beesten zonder eenige kennis van het toekomstige leven, geen Godlyke eer aan iets zich:baars of onzichtbaars bewezen, dat zy van hun buik hun God maakten, en al hun geluk met het tegenwoordige leven bepaalden.

Men zou heel anders gepraat hebben, had men zich minder gehaast reisbeschryvingen in 't licht te geven, en de wereld-ontdekkingen mede te delen, daar men meende eer door te behalen. Ik

H

heb

Het gevoelen der Ongodiften wederlegt.

Cicero de Nat. Deor. lib. 1. Seneca Epist. 117.

Dialoge du Baron de la Hontan & d'un Sauvage.

Gevoelen des Schryvers over de zamenkomsten van den Baron de la Hontan. Die 't eerst de landen der Wilden bezocht hebben, al te voorbarig van

de gene zelfs
andige gron-
enleving, be-
en zyn moet.
er zelfder tyd
nademaal hy
grond is, die
idding gehad

elkander ver-
der afzynde,
oodzakelyk
enwel ontrent
o wel Invoer-
het gevoelen
er zelfder tyd
erken heeft af-
igenis der Vol-

en en moeten
ten, 't zy ten
mensch en zyn
wispelturigheid
ekken en doen
en van de zon-
verduisterende
waren; over-
van domme en
elyke Beelden
uldig was, tot
gheid heeft zo
schrik en vrees
t de wanorder
menschelyk.

Verdorvenheid
sterk vooroor-
die deze drie
nft die zy wil-
het wezentlyk-
n Opperte we-

ppende, drukt
n en de domste
Dit denkbeeld
doet

fame fuit paucorum
orum atque gentium

hun zeden gevoortdeelt.

Om de gewoontens van een land wel te beschryven behoort men de taal daar af te verstaan.

De Wilden twiften weinig over den Godsdienst.

De Godsdienst der Wilden is dezelfde als die der oude Barbaren, eerste inwoners van Griekenland, en Bacchus krysgezetelen, namaas de stof der Heidenische fabelkunde.

Strabo, lib. 10. p. 318. § 19.

Wat de Kureten en Korybanten wagen;

heb liet reeds gezegt de eerste opflag is bedriegelyk, en men moet zich niet bemoejen om de zeden en gewoontens van een land in't brede te beschryven, daar men noch geen gedenkschriften van heeft, zo men 'er de taal niet af verstaat; een kennis die een lange ervarentheid vereischt, en daar vele geen kennis van hebben, wanneer zy die zelfs menen te bezitten: weinige weten de kracht van de woorden, die zy zelfs gebruiken, wanneer zy niet tot den Oorsprong der woorden opklimmen, der zelve wortelen en verscheyde zamenstellingen ontdekken.

Een wilde twift weinig over het stuk van Godsdienst, hy staat licht al dat op de reden gegrond is toe, maar hy is daarom geen eerlyker man, zo hy 't niet wezen wil, en men ziet gemaklyk dat hy eer uit ongebondenheid van zeden, die de uitwerking van de menschelyke zwakheid en het begin van de vrywillige ongelovigheid is, zondigt, als door een hartnekkigheid, op het gebrek van kennissen en onderrechting gegrond. Dit zal klaarder schynen door de overblyfselen van Godsdienst, die 'er noch in hunne gebruiken gevonden worden, en door het geen men noch uit hun overlevering verzamelen kan.

De gantsche grond van den ouden Godsdienst der Wilden van Amerika is dezelfde als die der Barbaren, die eerst Griekenland bewoonden en zich in Azien verspreyden, dezelfde als die der Volkeren die Bacchus in zyn krygstochten volgden, eindelyk de zelfde die vervolgens tot grondslag van de Heidenische fabelkunde en de verdichtzelen der Grieken strekte.

Strabo van de Kureten en Korybanten sprekende, dat volkeren waren die men vooronderstelt van het gevolg van Bacchus en de moeder der Goden te zyn, onderzoekt welke de Oorsprong dezer Volkeren zyn kon, en na 'er van gezegt te hebben 't geen hem het waarschynelykste dacht, schynt hy te laten varen het denkbeeld dat het een byzonder volk was, om zich by die gene te voegen die de Historie van Kureten en Frygien beschreven hebben, die van de Kureten en de Korybanten Geesten en Dienaren, die tot den dienst der Goden geschikt waren, maken. Vervolgens legt hy zich toe om te bewyzen, dat alles wat men 'er van verhaalt tot den Godsdienst behoort, en hy poogt 'er den zin van uit te leggen.

Dit vertoog van Strabo is zeer geacht en zeer wetenswaardig, maar te gelyk zeer verward door de menigerley en verscheyde gevoelens van die gene, die over deze stof geschreven hebben. Het schynt evenwel dat men met recht met hem hier uit mag besluiten, dat alles wat men 'er uit halen kan een wezentlyk verband met den Godsdienst heeft; dat dit een gantsche en nette zamenhang was van den gantschen Godsdienst, die de menschen door die gene geleert was geweest die de eerste Volkplantingen en de eerste zamenwoningen in de verscheyde delen van de wereld maakten: dat deze gantsche Godsdienst in de Orgia * en in de verborgent-

* *Orgia*, dit woord was by de Heidenen geheiligd om de zaken, die tot den Godsdienst behoren, te betekenen. Maar men kan daar een ruimer of nauwer uit-

en men moet van een land in't enkschriften van nis die een lange hebben, want de kracht van zy niet tot den wortelen en ver-

dienst, hy staat is daarom geen gemaklyk dat hy werking van de willige ongelovig- het gebrek van laarder schynen och in hunne ge- men noch uit hun

der Wilden van erst Griekenland zelfde als die der en, eindelyk de ische fabelkunde

e, dat volkeren n Bacchus en de Oorsprong dezer den t' geen hem n het denkbeeld gene te voegen en hebben, die tenaren, die tot rvolgens legt hy van verhaalt tot zin van uit te

wetenswaardig, n verscheyde ge- en hebben. Het r uit mag beslui- zentlyk verband ette zamenhang en door die ge- en en de eerste wereld maakten: de verborgent- he-

aken, die tot den ruimer of nauwer uit-

VAN AMERIKA

heden van Jupiter, Apollo, Bacchus, Hekate, de Moeder der Goden en de grote Godinnen bestond: dat het geen men Tytiren, Faunen, Pans, Satyrs, Sylenen, Kureten, Korybanten, Ideesche Daktylen, Kabyren, Telchinen, Saliers, Sabaziers, Muzen, Bacchanten, Menaden, Mimalloniden, Nymfen, Naiaden noemde, niet als verscheyde namen van Dienaren waren, den dienst der Goden toegewyd; en zy hadden verscheyde namen of om de verscheyde staten van deze Dienaren te betekenen, of om het onderscheyd der talen van verscheyde Volkeren die de zelfde of by na de zelfde oefeningen van Godsdienst hadden, waar na het maklyk te begrypen is hoe men de zelfde gebruiken niet alleen op het Eyland Kreta, op de Eylanden van den Archipel, in Frygien, in Thracien in kleyn Azien, maar zelfs in Kolchos, in Baktriana, tot de Kaspische Engtens en de Indien toe vind, die voor de ouden de uiterste palen van de bekende wereld waren.

Op dit denkbeeld van Strabo, dat my wel gegrond schynt, meen ik zelfs den gantschen Godsdienst der Wilden van Amerika te kunnen vastmaken, waar van ik nu de overeenkomst met dezen ouden Godsdienst ga bewyzen, ontwarrende zo veel ik kan dezen chaos van duisternissen, en verwarring, die 'er een lange reeks van eeuwen en deze menigte van verlichtzelen, die de Grieken ons op de mouw hebben gespelt, hebben ingevoerd, waar uit het byna onmooglyk schynt zich te kunnen redden.

God had zich aan onze eerste Vaders te zeer geopenbaart, dat zy hem niet zouden kennen en de nakomelingschap onbekent laten blyven. Hy was niet te vreden, zich voor hun ogen in de schoonheid zyner werken af te schilderen, en door het getuigenis van hun gewisse tot hun hart te spreken; hy vertoonde zich ook aan hun voor zo veel God zich zienbaar maken kan, onderrechtende hen of door zich zelfs of door den dienst zyner Engelen, reden met hen voerende gelyk de eene mensch met den ander, gelyk ons de H. Schrift verbeelt, dat hy met Adam en de andere Aartsvaders van de oude wet spreekt. In dit slag van omgang wilde hy hun wel tot meester dienen; lerende hen niet alleen wat de waardigheid van zyn wezen raakte, en de eer die men hem moest bewyzen, maar hun ook de wezentlyke punten van de verborgentheden des geloofs ontdekkende, voedende hen met hoop van een gelukzalige eeuwigheid, belovende hun een Verlosser, die hun de deuren des Hemels zou openen, die het quaad, dat de zon-

H 2

dé

uitgestrektheid aangeven. Luciaan neemt het in een naauwen zin om het geheimste en't geen onder den naam van verborgentheden begrepen was te betekenen. De meeste leggen het uit van de seften en Offerhanden ter ere van Bacchus die in't byzonder in de gebergten door razende wyven, die men Bacchanten noemde, gevierd wierden. Servius zegt dat men in't begin alles wat den naam van Offerhande in't Grieks had, en wat men Cerimonien te Rome noemde, Orgia hiet. 't Is waarschynlyker dat dit woord in't eerst gebruikt is geweest om den gantschen Godsdienst der volkeren van de eerste tyden te betekenen; onder den algemeenen naam van Verborgentheden van Isis, Cybele, Bacchus &c. begrepen. In dezen zin neemt het Strabo en wy na hem.

de veroorzaakt had, zou boeten, en wyzende hun den weg die zy in de oefening der deugden moesten houden, om niet van liet einde af te dwalen, dat hy hun voorstelde: moedigende hen aan om langs dezen weg te wandelen, die hy hun gebaant had, door verwachting van beloning, en hen door vrees van straf van de zonde afschrikkende.

Dus hadden de menschen in 't begin klare denkbeelden van God, voor zo ver als het de staat der Keyzigers, waar in wy zyn, toeliet. Zy hadden ook een geregelden Dienst, waar van hun God zonder twyfel de Wetten had voorgeschreven, waar van zy niet af moesten wyken. Deze denkbeelden van het Opperste Wezen, en deze dienst waren een tyd lang zuiver, en na het uiterlyke zonder verbaftering, en ondanks de verdorventheid van 's menschen hart voor en na den Zondvloed, wierd God gekent en ge-eert. Midden onder 't Heidendom zelfs behielt hy gelovige harten. 't Was niet alleen onder het uitverkoren volk dat hy zyn aanbidders had in Geest en Waarheid. Melschisedek, Koning van Salem, Jethro; schoonvader van Mozes, Job in een Afgodisch land geboren, waren getrouwe, rechtvaardige dienaren, die God vreesden. De vrienden van Job, gelyk hy in het Heidendom geboren, maar zo rechtvaardig en verlicht niet als hy, kenden niet alleen God, en bewezen hem de eer die hem toequam, maar uit hun redenen en die van dezen groten Patriarch kan men besluiten dat zy grote kennis van den Schepper hadden; dat zy een recht denkbeeld van zyn wysheid, zyn voorzienigheid en zyn andere eigenschappen hadden; dat zy het geloof van een Verlosser en zyn Genade hadden, de hoop van de Opstanding der Doden, de verwachting van een zalige Eeuwigheid, denkbeelden van de Deugt en een oprecht hart, een afgryzen voor de zonde, vrees van daar voor geslraft te worden, een verlangen om God te voldoen, zo zy ongelukkig genoeg waren om die te begaan, en vreeslyker kastydingen voor te komen, waar van zy de rechtvaardigheid en billikheid erkenden, en ze, zeg ik, door het Gebed, de Offerhande, Boete doen en andere wegen der Zaligheid voor te komen. Toen Jesus Christus geboren wierd, wierden 'er in 't midden der duisternissen van de Afgodery harten gevonden, die mischien niet ongelovig waren, die den Verlosser van 't heel-al verwachtten, die na de Sterre van Jakob reikhalsden, waar van de overlevering altyd onder hen behouden was, en die, zo dra hun God de genade gedaan had van voor hun dit teken van een Zaligmaker te doen schynen, met allen spoed quamen om hem te erkennen, en hem in hun personen de eerstelingen der Heidenen aan te bieden.

Gelyk wy uit de II. Schrift zelfs deze leer putten, moeten wy uit de zelve ook leren kennen welke de Godsdienst van die eerste tyden was, wat eer men God bewees, en welke de middelen waren die zyn Goedheid, die alle menschen wil zalig maken, en die ze niet geschapen heeft om ze verloren te laten gaan, hun gegeven had om hun oogmerk te bereiken.

Deze Godsdienst, die in den aanvang zuiver was, wierd in 't vervolg van tyd zeer verbaftert, waar van het moeijelyk is den net-

't is
moeijelyk den

ten

den weg die
niet van het
gigende hen aan
ant had, door
af van de zon-

elden van God,
wy zyn, toe-
van hun God
ar van zy niet
perste Wezen,
uiterlyke zon-
an 's menschen
nt en ge-cert.
ige harten. 't
van aanbidders
van Salem, je-
sch land geho-
God vreesden.
geboren, maar
et alleen God,
t hun redenen
n dat zy grote
recht-denkebeelt
e eigenschappen
Genade had-
erwachting van
en een oprecht
voor gelraft te
zy ongelukkig
stydigen voor
likheid erken-
le, Boete doen
Toen Jesus
der duifternif-
n niet ongelot-
ten, die na de
ering altyd on-
de genade ge-
maker te doen
nnen, en hem
bieden.

n, moeten wy
van die eerste
de middelen
lig maken, en
gaan, hun ge-
as, wierd in 't
lyk is den net-
ten

ten tyd te bepalen. De onwetentheid en de drift verwekten 'er een vermengeling onder, die alles verwarde, 't zy ten opzicht van het voorwerp van den Godsdienst, 't zy ten opzicht van de wyze hoe hy geëert moest worden, 't zy ten opzicht van het einde.

De denkbeelden van God wierden benevelt, men stelde zyn werken met hem gelyk, en door een droevige uitwerking van de zonde, in plaats dat de schepzelen den mensch tot volmaakter kennis van den Schepper moest verheffen, wierd de schoonheid van den Schepper byna door die der Schepzelen uitgewischt. De dienst van God wierd op deze zelfde wyze door het bygeloof en door de quade neigingen van 't hart, die, om zo te spreken, tot de ondeugden toe heiligden, verdorven: en in plaats van de gelukzaligheid die God den Mensch op het einde beloofd had, maakte deze domme en vleeschelyke mensch zich 'er een, over eenkommende met zyn verlangen en de ongebondenheid zynner lusten, die door de zinnen en de verbeelding bestiert wierden.

Maar wat verbaftering ook dezen Godsdienst is te beurt gevallen wierden de denkbeelden van God evenwel zodanig niet uitgewischt, of daar bleef noch wel een voetstap van over; want in wat dwalingen de afgodery de Heydenen gedompelt heeft, hebben zy zich zodanig niet aan hun afgoden overgegeven, dat zy hier door de kennis van een waren en enigen God, die de Schepper van alles is, verloren hebben. Dus spreekt St. Augustyn tegen Faustus, want dezen ketter wederleggende die om zyn gevoelens van twe hoofdbeginselen het een van 't goede en 't andere van 't quade te ondersteunen, den Katholyken tot een misdadig rekende, dat zy het leerstuk van de Eenheid van God in de Lere der Heydenen geput hadden, dat Faustus lere, zegt deze H. Vader, of liever die „gene die behagen scheppen om zyn werken te lezen dat wy van „de Heydenen het gevoelens van de Monarchy (dat is te zeggen „de eenheid van God) niet overgenomen hebben, maar dat zy „ook weten dat de Heydenen zodanig aan hun valsche Godheden „niet overgegeven zyn, dat zy daar door het geloof van een ee- „nigen en waren God, Schepper van 't heel-al van wat soort het „ook is, uit 't gezicht stelden.

De dwaling dan der Heydenen bestond hier in, dat zy God genoegzaam kennende hem niet als God verheerlykten, dat zy onder het denkbeeld van God zaken mengden, die hem onwaardig waren, dat zy het schepzel by na gelyk met hem stelden, en den dienst, dien men hem alleen schuldig was, op een ander brachten, of dat zy hem den zuiveren dienst, dien hy reden had om te verwachten, niet meer bewezen.

Wat verbaftering 'er ook in den dienst geweest is, is evenwel de grond daar van byna altyd dezelfde geweest. 't Zyn overal byna de zelfde Altaar-dienaren, het zelfde slag van Offerhanden, de zelfde instellingen der Wet, en het schynt dat men van den dienst in 't algemeen zeggen kan, 't geen Prokopius van Gaza van de Reinigingen in 't byzonder zegt, vergelykende die van de Wet van Mozes met die van 't Heidendom; want het verschil dat hy

nettel-
tyd te
bepalen
wau-
neer de
ware
Gods-
dienst
verbafter
tiert
wiert.

Het by-
geloof
en de
quade
neigin-
gen vast
't hart,
oorzaak
van deze
verbafter-
tering.

Aug.
lib. 30.
contra
Faust.
cap. 19.

Waar in
de dwa-
ling der
Heyde-
nen be-
stond.

De
Grond
der
Gods-
dienst
bietet
evenwel
byna al-

tyd de
zelfde.
Protop.
Gozans
in Den-
tje.

tuffchen deze beyde foorten stelt is dat de Joodfche reinigingen het denkbeeld van een volmaakter reiniging voerden, en van die der Grieken of Heidenen onderfcheyden wierden in dat deze laaifte met bezweringen pleegden te gefchieden, en dat men daar zout, laurier, gerft en zee water toe gebruikte, en de menichen door 't vuur liet gaan, dat zaken waren die het bygeloof had uitgevonden.

Zo men noch meer het pit der vremde Godsdienften wil doorgronden, zal men 'er ook Zinnebeeldige figuren in vinden, die ons, fchoon verward, de voornaamfte ftukken van 't Geloof en de Openbaring, die zy van een oude Overlevering gehad hebben, verbceelden. Men zal 'er de gronden van een t'enaemaal verftandige Zedeleer in vinden: zo dat men uit den grond van deze Godsdienften, hoe verdorven en wanfchappen zy ook zyn, als een bewys kan halen, dat zy op den waren ge-ent zyn, met dien zodanig te verderven en te verballeren, dat hy onkenbaar geworden is.

DERDE HOOFSTUK.

Van het
Voor-
werp
van den
Gods-
dienft.

GOd een oneindig wezen zynde heeft men 'er geen bequaam en volmaakt denkbeeld van kunnen geven, dat de verhevenheid en de waardigheid van zyn wezen beantwoorde: 's menschen verftand, dat eindig en bepaalt is, heeft de oneindigheid zynere eigenfchappen niet als op een onbepaalde wyze onder een denkbeeld kunnen brengen; het is noodzaaklyk geweest een foort van een verdeling te maken, en een wezen te verbceelden dat zeer eenvoudig en onverdeelbaar is, gelyk ftuk voor ftuk, zo ik zo durf fpreken, door de verfcheide namen die men 'er aan gegeven heeft, waar van ieder maar een zynere volmaaktheden betekent, en dat zelfs op een redelyk onvolmaakte wyze.

Oorza-
ken van
de Ver-
menig-
vuldi-
ging der
Goden.

Onze afhankelykheid van de verbceelding en de zinnen ons niet toelatende God anders dan door een duiflere reden te zien, gelyk Paulus fpreekt 1. Kor. 13. *Vf.* 12., heeft een foort van noodzakelykheid veroorzaakt om hem ons onder taflyke beelden te vertonen die zo veel zinnebeelden waren om ons tot hem te verheffen, gelyk het afbeeldzel ons een denkbeeld geeft van dien genen dien zy affchildert. Deze zinnebeelden zyn tot het oneindig vermeerderd; volgens de verfcheyde denkbeelden die men 'er van bevat heeft, maar om den Godsdienst eerwaardiger te maken, met dien met een groter getal van verborgene denkbeelden te bewimpelen, maakt men hem duiffterder: want de onwetentheid het erfdeel van 't gemene volk zynde, wierden in vervolg van tyd deze verborgene denkbeelden niet wel verftaan als van die genen, die in kleine getale over den dienft van God gefteelt waren, en in wier handen de Godsdienst als in bewaring was. Deze talmen zelfs met dezelve te verballeren, en te lasteren 't geen zy gelyk de reft niet verftonden: zo dat de Godsdienst langer niets meer als een verwarring was.

De E-
gypte-
naren,

De Egyptenaren onder de ouden brachten deze beeldsprakige wetenfchap verder als de andere Natien, 't geen in 't vervolg onder

der hen een groter verwarring in hun Godsdienst bracht, die zo wanschapen wierd, dat zy gelentheid gaven om te geloven dat zy tot de uyen van hun tuinen aanbaden. De Egyptenaren (ik spreek van die welke na den Zondvloed geleefd hebben) zyn nochtans de eerste vindere van deze zinnebeeldige wetenschap niet; en men zal ons niet licht doen geloven dat zy die in 't algemeen aan alle andere Natien hebben medegedeelt.

Men zou met meer grond deszelfs oorsprong aan de andere barbaarsche volkeren toeschryven. Inderdaad de eerste Kretenzers roemen dat de meeste Goden by hen geboren waren, en zich onsterfelyk gemaakt hadden door de grote weldaden die zy den menschen gedaan hadden; zy roemden ook dat zy de eerste geweest waren die de eerbewyzingen der Goden, de Offeranden en verborgene plechtigheden ingevoerd hadden, die van hen by alle andere volkeren verspreyd waren.

Onder alle Godsdiensten in Oost- en Westindien, waar van wy kennis hebben is 'er geen een die niet beeldsprakig is, en wiens godgeleertheid niet vol Zinnebeelden is: 't geen dient om myn gissing te bevestigen, 't geen ik in 't vervolg nader zal aandringen, dat het onze eerste Vaders zelfs waren die Gods zaken door een verborgen taal geloofden te moeten verheffen, waar by de hoogmoed der menschen vervolgens veel van 't hunne byvoegende, vond zich de Godsdienst met oncindig veel buitensporige fabelen vermengde:

Men ziet uit de schriften die wy noch van de Heydensche wysgeren overig hebben, dat het denkbeeld dat zy zich van God maakten dat van een Opperste Wezen was, boven alles heerschende, van een geest door dit gantsche heel al verspreid, die het bezielt en alles door zyn tegenwoordigheid onderhoud, die het beginzel van alle voorttelling is, en de vruchtbaarheid aan alles geeft: van een zuivere, levendige en altyd werkzame vlam: van een t'eenemaal verstandig Wezen, wiens Voorzienigheid zonder ophouden over alles waakt en zich over alles uitstrekt; met een woord van een Wezen waar aan zy om deszelfs voortreffelykheid verscheide namen hadden gegeven, maar namen die eenige van zyn oncindige volmaaktheden beantwoordende, altyd het kenteken van deze opperste heerschappy met zich voerden, die niet als aan den volkomen Meester en Opperheer van alles toekomt.

Met dit denkbeeld der Ouden komen die van de Afgodische Natien, die noch in wezen zyn, volmaakt overeen; de woorden van hun Talen geven klaar een opperste Wezen te kennen. 't Zyn niet alleen de beschaafde Natien die deze tekens van kennis van een eerste Wezen hebben, gelyk by de Chinezen de *Tien Chu*, dat is de zeggende Meester van den Hemel, en de *Xang Ti*, de Opperste Keyzer en Opperste Meester, by de Indianen de *Kertar* die gene die alles gemaakt heeft, en de *Serjanbar* de Schepper van de Wereld: by de volkeren van Peru de *Pachadamak* of het opperste Wezen, en de *Virakocha* die God de Schepper is. De zelfde voetstappen ziet men by al de Natien die voor woest doorgaan. In 't algemeen hebben al de volkeren van Amerika, 't zy zy her-

schoon Meesters in de beeldsprakige wetenschap.

Zyn echter de vindere daar niet van.

De eerste Kretenzers beroemen zich de offeranden en verborgene plechtigheden uitgevonden te hebben.

Diad. Sic. lib. 5. Biblioth. p. 230. idem p. 287.

Alle de Godsdiensten in Oost en Westindien voorzo ver wy die kennen zyn beeldsprakig en zinnebeeldig.

Wat voor een Denkbeeld de Heydensche Wysgeren van God hadden.

gingen het van die der deze laatste daar zout, men door 't d uitgevon-

n wil doorvinden, die geloof en de ad hebben, al verstandige deze Gods, als een bedien zodanig worden is.

bequaam en verhevent's menschen eid zyner eiden denkbeeld voort van een zeer eenvoudige sprekeven heeft, kent, en dat

men ons niet zien, gelyk in noodzaketen te vertonen verheffen, getenen dien zy vermeerderd; bevat heeft, met dien met bewimpelen, erfdeel van 't e verborgene in kleine geer handen de met dezelve niet verstonn verwarring

beeldsprakige vervolg onder

Het zelve komt niet dat der Afgodifche Natien die noch in wezen zijn volmaakt over een.

Zommige Natien houden den Donder voor de stem van 't opperfte Wezen.

Joan de Laet Ind. Occid. Lib. 15: Cap. 2.

Jean de Levy Hist. du Bresil, Chap. 16.

De Israëlieten noemen den Donder ook Gods stem.

Exod. c. 20. Vj. 19.

Schrik der Wilden voor den Donder.

Rocbefort, Hist. Moral. des Antilles.

om zwerven, 't zy dat zy een vaste woonplaats hebben, krachtige uitdrukkingen, die niet als een God kunnen betekenen; zy noemen hem den groten Geest, zomtyds den Meester en Oorzaak van het leven. Tot de Outaouaken toe, die onder alle deze volkeren de domste en onverftandigste schynen, noemen hem dikwils in hun aanroepingen en aansprekingen den Schepper van alles.

Zommige Natien schynen zelfs te geloven dat dit opperfte wezen haar enigermaten toespreekt door den Donder, dien hy door de lucht doet kraken. Jan de Laet zegt dat de Zuider-Amerikanen aan den Donder een naam in hun taal geven, die in de onze overgezet zynde *de stem of het geluid van de opperste uitmuntentheid* betekent. Inderdaad die gene die het eerste na deze gewesten gereift hebben, zeggen ons, dat wanneer zy tegen deze woefte volkeren van God spraken, en hun daar een denkbeeld van wilden geven, zy den een tegen den ander hoorden zeggen, 't is * *Toupan*, een woord waar van zy zich ook bedienen om den Donder te betekenen; en op de zelfde wyze als de Israëlieten, wanneer God met de stemme des Donders en Blixems tegen hen sprak, van schrik bevangen wierden, en tegen Mozes zeiden, „ dat de „ Heere toch niet tegen ons spreke, uit vrees dat wy mochten „ sterven“:

Zoo ziet men deze arme volkeren ook, wanneer zy een onweer zien naderen, van de uiterste schrik bevangen na hun hutten lopen, dicht by het vuur kruipen, met de elbogen op de knien leunende, en hun aangezicht met de handen verbergende, in deze gedaante huilen zy, en houden niet op hun vrees te betuigen, tot dat het onweer te enemaal over is: om dat, zeggen zy, die gene die dus zyn stem doet horen, ten uitersten tegen hen verstoort is, en hen dreigt te vernielen. De Noorder-Amerikanen vrezen ook voor den donder, evenwel wanneer men hen vraagt wat het is, zeggen zommige dat het soorten van menschen zyn met vleugels, gelyk die men aan Psiché of aan de Witjes geest, en wier stem gelyk is aan het geluid dat men hoort. De meeste verzekeren evenwel dat het een soort van een ongemenen vogel is, 't geen een gevolg is van de raadzeltichte denkbeelden der Heidenen, die den Arent aan Jupiter toegewyd hadden, en hem als den getrouwen dienaar verbeelden, die hem zyn Blixems moest nadragen.

De grote Geest by de Karaïben onder den naam van *Chemim* betekent, onder dien van *Manitou* by de Algonkynen, en onder dien van *Okki* by de Huronnen, word op een sonderlinge wyze, en die niet als op het opperfte wezen toegeduid word, afgebeeld, door den naam van *Aareskoui* by de Huronnen, en door dien van *A-*

* Vader Antonio Ruis een Jezuit, in zyn Beschryving van Paraguy en enige andere Volkeren ontrent de Rivier de la Plata of Zilver-rivier, zegt §. 10. dat *Toupan* of *Toupa* (want dit is het zelfde) de naam zelfs van God is, zo als deze Volkeren hem schynen te kennen, en hy geeft 'er de afleiding of betekenis van in hun taal. Ik haal de eige woorden van dezen Schryver aan, *Conocieron que avia Dios, y a un en certo modo su unidad, y se colige del nombre que le dieron, que es tupá. La primera palabra Tu es admiracion; la segunda Pa? es interrogacion, y assi corresponde al vocablo Hebreo Manbhá, quid est hoc, en singular.*

Agriskoue by de Irokoizen, om dat deze een soort van een byna ongevoelige *Jota*, waarvan de Huronnen een distongus maken, met die by de eerste klinker te voegen; in een *G* veranderen. De zendelingen hebben nooit tot de kennis van den oorsprong van dit woord kunnen komen: de Irokoizen weten het zelfs niet, alzo min als de Huronnen, en 't is een van die oude woorden, door een lang gebruik geheiligt, waar van zy den Oorsprong niet meer zien, en waar van zy bygevolg de eige betekenis niet weten; evenwel om dat zy 'er zich dikwils in hun aanroepingen van bedienen, is het waarschynelyk dat het ingestelt is om den Meester van alle zaken en den Schepper van het Heelal te verbeelden.

Een Huronsche vrouw door een Zendeling onderwezen, die haar een omstandig verhaal van Gods volmaaktheden deed, riep met een soort van verwondering uit: ik versta 't, en ik had my altyd wel ingebeeld, dat onze *Areskou* zodanig zyn moest, als de God dien gy my afschildert.

Ik twyffel by na niet, of deze *Areskou* is de Afys of Mars van de Volkeren van Tracien, en ik zal hier na de redenen aanhalen, die deze gissing versterken.

De naam *Chemiiin*, dien de Karaißen aan het opperste wezen geven, is misschien de zelfde dien de Chemmiten aan Pan gaven, dien zy *Chemniis* noemden, volgens Diodorus van Sicilien, en dien zy niet alleen verscheyde Tempelen hadden gebouwd, maar ook een Stad onder den zelfden naam, die ook die van de Provintie was. Wy vinden in de oudheid enige voorbeelden van Volkeren, die men na den zelfden naam, dien zy aan de Godheid gaven, genoemd heeft. Dus heeft men van het woord *Ares*, die de Mars van Thracien is, andere gemaakt, om de Provintien, de Stad de riever en de Volkeren van Areiana en Aria te betekenen. De Mendeziers hadden van 's gelyken den naam van hun Provintie, van hun Hoofstad, en van hun Natie, van het woord *Mendes* gehaalt, dat ook by hen de naam van Pan of van den Maker van alle dingen was.

De *Jao* of Jupiter der Ouden is volgens de geleerden dezelve als *Jehova*. Daar is noch in Guyana, een Provintie van het zuider Amerika, een volk, dat men de *Taos* of *Jaos* noemt. By de Floridanen worden de Waarzeggers of Priesters *Jaoouas* genoemd, een naam die klaar van *Jao* of *Jehova* gemaakt schynt.

VIERDE HOOFSTUK.

IN de beeldsprakige Godgeleertheid der Ouden wierd de Zon, zelfs voor de Dwalingen van het Zabeëndom, als het krachtigste Zinnebeeld van God aangezien. Ik heb reden om te geloven dat zy in de eerste tyden ook het Zinnebeeld van den Verlosser was, dien wy noch de Zonne der Gerechtigheid noemen. Zy was ook het eerste van Gods werken, die des menschen aandacht na zich trok, en waarin zy voornamen den Oppervoogt te eeren, die niet van de zinnen kunnende begrepen worden, eeniger maten tafelyk wierd in dit hemellicht, dat de wereld schynt te bezielen, en overal een gelukkige vruchtbaarheid te brengen, de schatten

I

van

Onze
schryver
meent
dat het
Ares of
Mars be-
tekent.

Diod.
Sic. 1. p.
11.

Herod.
lib. 2. w.
46.

Jao of
Jupiter,
word
voor Je-
hova ge-
houden.
De Laet.
Ind. Oc-
cid 1. 17.
c. 14. l.
4. c. 16.
De Zon
een zin-
nebeeld
van de
God-
heid.

van warmte en licht uitdelende , die uit deszelfs schoot als uit hun Oorsprong voortkomen.

Psalms
19/1/5.
& 6.

Warom
de Alta-
ren naa't
Oosten
gerecht
zyn.

De
meeste
namen
der God-
den van
't Hei-
dendom
staan op
de Zon.

Macrob.
Saturn.
1. Cap.
17. &
17.

Haes
Demonst
Evang.
Prop. 4.
Cap. 10.
Seneca
lib. 4. *de*
Benef.
Cap. 7.

De Zon
is de
God-
heid van
de Vol-
keren
van
Ameri-
ka.
Gevoe-
len van
Grotius
in Dis-
sert. de
Orig.

Het uitverkoren Volk eerde in dit Hemel-licht God, die volgens de uitdrukking van de schrift daar zyn Tent gestelt heeft. De Profeet verbeeld ons dezelve als een Bruidegom uit zyn slaapkamer gaande , en vrolyk als een Held om het pad te lopen. De H. Schrift leert ons ook dat dit zelfde Volk na de opgaande Zon wendde , om zyn gebeden tot den Allerhoogsten te richten , een gewoonte die de eerste kerk van de Synagoog had , zo dat wy noch hedendaags in de oude Kerken het Altaar na het Oosten gekeert zien.

De Zon was zodanig het heilige zinnebeeld van de Godheid by alle de Natien , dat alle de namen , die men daar in aan de Goden van het Heydendom gaf , op de Zon slaan : zo dat dit Hemel-licht te gelyk Caelus , Saturnus , Jupiter , Mars , Bachus , Apollo , Ammon , Osiris , Apis , Serapis , Adonis , Mercurius , Herkules , Vesta , Juno , Cybele , Isis , Ceres , de Godin van Syrien , Diana , Venus Urania , met een woord al de Goden en Godinnen van de fabelkunde was. Makrobius in zyn Saturnalia en na hem verscheide hedendaagfche geleerden hebben volmaakt wel de getuigenissen der Ouden verzamelt , om deze waarheid te bewyzen , die tegen de reden schynt aan te lopen. Men kan in deze Schryvers de bewyzen lezen , die ik achterwegen laat , om niet te schynen met een al te grote geleertheit te willen pronken.

Maar de Schryvers al deze Goden met de Zon verwarrende , verwarren haar zelfs zo zeer met den waren God , dat zy eindelyk op het opperste Wezen al wat zy van de Zon zeggen , schynen te huis te brengen. 't Geen den Geleerde Heer Huet heeft doen zeggen , „ dat de oude Griekfche en Latynfche Dichters in verscheide „ de plaatzen van hun werken , die zorgvuldiglyk door de Ge- „ leerden verzamelt waren , opentlyk hadden verklaart , dat 'er „ maar een God was. Seneca geeft zyn gevoelen hier over klaar te kennen. „ Gy kunt , zegt hy , als gy wilt een anderen naam „ aan den Schepper van alles wat in de wereld is geven. Men kan „ hem zo veel namen geven als hy verschillende bezigheden heeft. „ De onze noemen hem Liber of Bacchus , Herkules en Merku- „ rius ; noemt hem op de zelfde wyze Natuur , Noodlot , Geval , „ 't zyn zo vele namen van een zelfden God , die op verscheide „ aart zyn macht oeffent.

De Zon is de Godheid van de Volkeren van Amerika , zonder 'er enige van die gene die ons bekend zyn van uit te zonderen. 't Was niet alleen te Peru daar de Zon met een byzonderen dienst ge-eert wierd , en daar de Koningen uit dezelve gesproten zeiden te zyn. Grotius en Hornius hebben beweert dat de Inkas van Peru Oorspronkelyk uit China waren , om dat de Vorsten van beyde deze ryken zich kinderen der Zon noemden , ik sta verwondert dat zulke geleerde luiden hun gevoelen op een diergelyke giffing hebben kunnen steunen. Want al was het zelfs waar dat de Keyzers van China zich voor kinderen van de Zon uitgaven , 't geen Jan de Laet wederlegt heeft , hoe kunnen luiden die in de Histo-
rie.

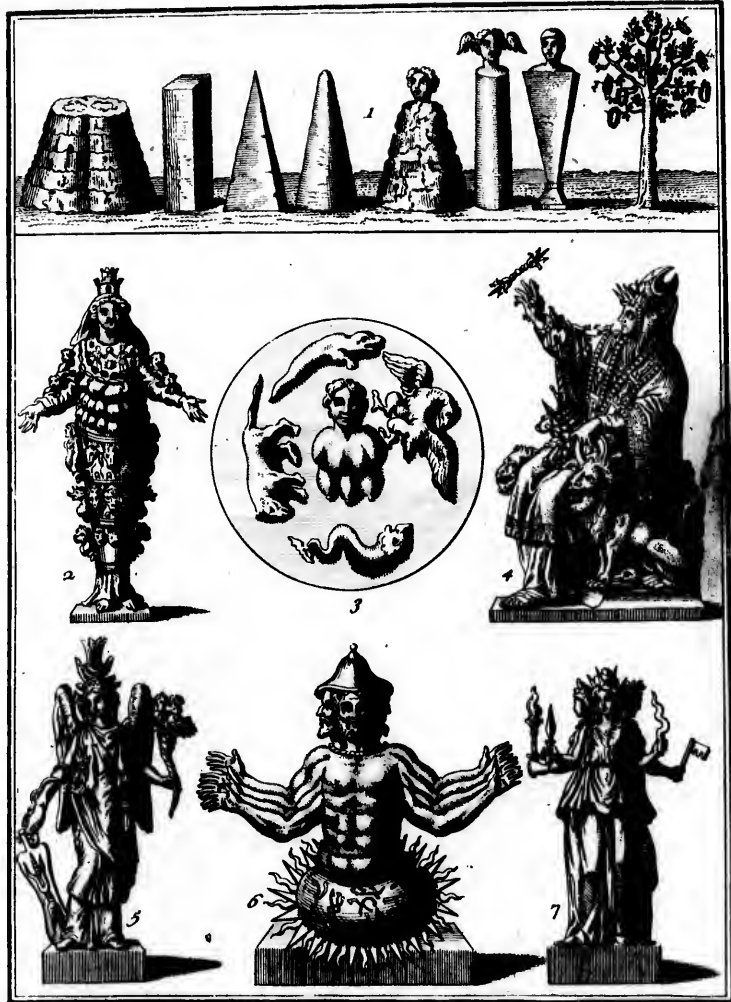
elks schoot als uit
ht God, die vol-
ent getfelt heeft.
om uit zyn slaap-
ad te lopen. De
le opgaande Zon
n te richten, een
had, zo dat wy
na het Oosten ge-

n de Godheid by
in aan de Goden
zo dat dit Hemel-
Bachus, Apollo,
Mercurius, Herkules,
in Syrien, Diana,
godinnen van de fa-
a hem verscheide
getuigenissen der
ten, die tegen de
aryvers de bewy-
schynen met een

Zon verwarrende,
, dat zy eindelyk
ggen, schynen te
et heeft doen zeg-
nters in verschei-
lyk door de Ge-
verklaart, dat 'er
en hier over klaar
en anderen naam
geven. Men kan
bezigheden heeft.
kules en Merku-
Noodlot, Geval,
die op verscheide

Amerika, zonder
uit te zonderen.
byzonderen dient
gesproken zelden
de Inkas van Pe-
orften van beyde
k sta verwondert
diergelyke giffing
waar dat de Key-
uitgaven, 't geen
n die in de Histo-
rie.

I Deel. bl. 66.

in
af
dr
A
he
m
ze
m
ha
A
de
en
Pe
Z
St
di
V

oc
rif
ze
op
br

riekennis zo bedreven zyn , onbewust zyn , dat dit in de Oudheid by de Natien voor al onder de Oosterfchen gemeen was? In der daad zonder van zo veel Koningen en Helden te spreken, die den naam van Jupiter , van Bacchus, van Herkules , of wel van Zoon van Jupiter, Bacchus of Herkules, enz. voerden, hoe veel waren 'er niet die zich zelve den naam van de Zon , of Zoon van de Zon gaven, gelyk eertyds de lukas in Amerika deden , en gelyk noch hedendaags hun nakomelingen en de Natchés in Louifiana doen?

Op de beroemde Grafnaalt die Sixtus de vyfde voor St. Jan van Lateraan heeft doen oprechten, die dezelfde is die Hermapion in 't Grieks heeft overgezegt, en daar Ammianus ons eenige brokken in deze taal van bewaart heeft, word de Zon de meester van den Hemel genoemt, de Schepper der Wereld, Mars God der Heirfcharen; en Rameses de Koning van Egypte word ook de Zoon der Zon genoemt, Zoon van God, hemeliche en onsterffelyke Koning. Heliodorus doet Charikleä Princes van Ethiopien dus spreken: *O Zon, stichter van den oorsprong myner VADEREN*, en Racine doet Fedra byna op de zelve wyze spreken.

O edele Oorsprong van een wydberoemt gellacht,
Van wie myn Moeder zich beroemde voortgebracht,
Die u licht schaamt van my in dezen staat te ontmoeten;
O Zon, ik kome u voor de laatstemaal begroeten.

Men vind noch in de Schryvers eenige oude Opschriften, waar in Semiramis, Koningin van Babylon, zich dezelfde doorluchte afkomst aanmatig, gelyk ook behalven Pazifaë, moeder van Fedra, Circé en Medea, de eene zutter en de andere dochter van Aeaes, Koning van Kolchos deden. Adad of Benadad, waar van het eerste Zon, het andere Zoon der Zonne beteekent, waren gemeene namen van de Koningen van Syrien. De Ridder Marsham zegt, dat de Koningen van Syrien hun namen van de Zon aannamen, gelyk zulks het gebruik der Koningen van 't Oosten was. Hy haalt Makrobius aan, welke zegt dat de Assyriërs den naam van *Adad* aan de Zon gegeven hebben, die zy eren als den grootsten der Goden, en dat deze naam in zyn eige betekenis eigentlyk *enig* zeggen wil. 't Is niet minder zeker, dat de Koningen van Perzien en der Parthen zich den zelfden eernaam aanmatigden. Zonder twyffel was het om deze reden dat 'er zo vele koninglyke Steden waren, die den naam van de Zon voerden, en om dat zy dit hemellicht toegewyd waren, en om dat zy de verblyfplaats der Vorsten waren, die daar van zeyden afgestamt te zyn.

De *Areskouï* der Huronnen en de *Agriskouë* der Irokoizen zyn ook de Zon, die hun Godheid is, zo wel als die van alle de Amerikanen. Zy geven daar noch andere namen aan, maar onder deze namen passen die gene die het best de Godheid verbeelden niet op de Zon, en kunnen niet als op het opperste wezen t' huis gebracht worden.

De eerste dezer namen is *Tbaronbiaouagon*, 't geen na den

Gent. A. meric. en van Hornius de Orig. Gent. Americ. Lib. 4. Cap. 16. over de lukas van Peru wederlegt.

Joan. de Laet. in Notis ad Differs. Hugo. Grotii de Orig. Gent. Americ. Vid. Marsdam. in Can. Chron. P. 482.

Heliodor. Hist. Aëth. lib. 10.

Racine; Fedra & Hypolite Aëth. 1. Sc. 3.

Adad of Benadad, zoon van de zoon was een gemeene naam onder de Koningen van Syrien.

Marib. in Can. Chron. P. 339.

Macrobi. Sacm. lib. 1. Cap. 13.

De Huronnen

verflaan
door
Ares-
kouien
de Iro-
koizen
door A-
griskouē
ook de
zon.

Beteke-
nis van
enige
andere
Namen
die de
Wilden
aan het
opperste
Wezen
geven.
*Herod.
lib. 1.
n. 131.*

Giffing
van den
Schry-
ver
waar de
woor-
den Ho-
rus en
Hora
van af-
geleyd
kunnen
worden.

Alles
uitge-
zondert
God en
de mans-
perfo-
nen zyn
in de
Irokoï-
sche taal
van het
vrou-
welyk
gellacht.

Andere
namen
van zon
en
maan.

den letter overgezet betekent; *Hy versterkt den Hemel van alle kan- ten.* Dit woord is zamengefeld uit *Garonbia* en *Ouagon*; *Garon- bia* betekent van 's gelyken God, of den Hemelvoogt, den stoffe- lyken Hemel en de Lucht, gelyk de namen van Jupiter en Juno by de Heydenen. Zomtyds bedienen zich de Irokoizen en de Hu- ronnen niet als van het woord *Garonbia* om de Godheid te beteke- nen, en zeggen in hun Aanroepingen *Saronbiate*, *gy die de Hemel zyt.* *Ouagon* betekent in de zamenstelling iets naauw omhelzen, het zelve versterken en van alle kanten beveiligen.

De betekenis van 't woord *Tharonbiaouagon* komt over een met het geen Herodotus van den Godsdienst der Perzen zegt, dat zy aan den Hemelkring den naam van Jupiter gaven. Dit was het in der daad 't geen de Oosterfchen door den naam van Urania, die haar Godheid was, verftonden. Suidas legt het ons uit in het woord *εγαυός*, alwaar hy zegt, dat het de uiterfte omtrek van den Hemel is, waar in alles wat Godlyk is verzamelt was. Herodotus maakt 'er iets van dat meer is als het enkel stoffelyke, wanneer hy verze- kert dat zy 'er den naam van Jupiter aan gaven, een naam dien de geleerden van het woord *Jao* der ouden menen gemaakt te zyn, dat het zelfde is als de onuitsprekelyke naam van *Jehova*.

De tweede dezer namen is *Horakouanntakton*, 't geen in den let- ter betekent *hy heeft de Zon vastgemaakt.* Dit woord is uit twe an- dere te zamen gestelt, van *Garakoua* de Zon en van *Ganntakton* of *Garantakton*, dat vastmaken zeggen wil. 't Is misschien van het barbaarsche woord *Horakoua*, dat de Ouden het woord *Horus* had- den gemaakt, die de Apollo der Egyptenaren is, en dat van *Hora*, waar van zy zich bedienden om de verdelingen aan te wyzen die zy van zyn jaarlykschen loop in getyden, en den daaglykschen in uren gemaakt hadden.

In deze twee namen *Tharonbiaouagon* en *Horakouanntagon* staat aan te merken dat de letter *H*, die in 't begin gevonden word, in hun spraakwyze het kenteken is om de derde persoon in het man- lyke te betekenen, en in plaats van *hy* komt. De *T* die het woord van *Tharonbiaouagon* is een *T* van bevestiging, die ik op het einde van dit boek zal uitleggen, als ik van hun Taal spreek. Nu bedie- nen zich de Irokoizen niet van het manlyke als om God te beteke- nen, en nooit de manlyke kunne onder de menschen, al de andere, 't zy bezielde of onbezielde Schepzelen, de goede en quade Geesten, de Engelen, de Duivelen, de Beesten en de Vrouwen zyn van het vrouwelyke gellacht.

De gemeentte namen die zy aan de Zon geven, zyn die van *Ga- rakoua* en *Ikare*, die vrouwelyk zyn, gelyk of iemand zeggen wil- de, *zy is boven ons hoofd*, van *Gar*, *Gab-re* of *Gabere* verheven zyn. *Zy* geven aan de Maan die van *Iskare*, voegende 'er den let- ter *S* tusschen in, om de herhaling of verdubbeling te betekenen, dewelke dient om in dit woord aan te wyzen dat de Zon opgehou- den hebbende ons haar licht meê te delen, het nachtlucht in haar plaats komt om dit gebrek te vervullen.

Zy noemen de Zon ook *Ouentekka*, hy brengt den dag, en de Maan *Afontekka*, zy brengt den nacht. Van *Ente* dag, *Afonta* nacht,

nacht, en *gabaoni* brengen. Zomtyds onderscheyden zy den dag niet van de Zon; en door het woord *Endi* of *Emi*, dat den dag ook betekent, wyzen zy de Zon aan, en noemen de Maan *Endbit'ba* of *Emi'ba*, als of men zeyde een kleine dag, dit *'ba* op het einde een verkleinwoord in hun taal zynde.

Ik ben byna' overtuigt, dat van dit Irokoische wortelwoord het woord *Bendis* gemaakt is, dat de oude Schryvers den naam van Diana in de taal der Volkeren van Thracien zeggen geweest te zyn, waar van daan de *Orgia* na Griekenland en voornamentlyk na Athenen wierden overgevoert, onder den naam van *Bendidia* of *Mendidia* of *Endi*, is gelyk ik zo even gezegt heb het wortelwoord, waar by de Irokoizen byna altyd *ou* voegen, om de welluidenheids wille. Dit *ou* is by hen in plaats van de letters B. M. V. en de andere Letters die met de lippen geformeert worden, die den Volkeren die ze hebben tot welluidenheid strekken, en die de Huronnen en de Irokoizen niet hebben; dus moct 't geen *Bendi*, *Vendi*, *Mendi* door de Grieken uitgesproken word, door de Huronnen en Irokoizen als *Ouendi* uitgesproken worden. In de zamenstelling word de dag *Ouennifera* genoemd, zo evenwel dat de laatste letteren smelten om plaats te maken voor het woord dat daar mede zamengestelt word, en dat 'er van het eerste niet als *Ouendis*, *Bendis*, of *Mendis* overblyft, dat juist de naam van Diana in de Thraasche Taal is.

Op de zelfde wyze, gelyk *Bendis* zeer wel van het woord *Endi* of *Emi* komen kan, kan men ook gissen dat *Mendes*, dat de naam van Pan by de Mendeziers was, zeer wel van *Ouenne*, *Ouende* of *Ouente* komen kan, 't welk gelyk het woord *Endi* ook den Dag, en noch beter de Zon betekent. *Mendes* of Pan was by de Egyptenaren de grootste en de oudste van al de Goden, dat is te zeggen het opperste Wezen en Schepper van alle dingen. *Mendes* was van 's gelyken een stad van Egypten en de hoofstad eener Provintie, volgens Herodotus en Stefanus. De zelfde Schryvers en Diodorus van Sicilien spreken ook van een stad van Thracien, die zy *Mende* noemen.

Zo deze gissing billyk is, moct Diana hier voor de Zon genomen zyn, die de ware oorzaak van den dag is, en niet voor de Maan, die maar een ontleent licht heeft, maar wy hebben reeds gezegt dat de Schryvers door den naam van Diana ook de Zon verstonden, anderzins zouden zy zich vergift hebben, de kracht van het uitheemsche Woord niet wel begrypen, gelyk Herodotus ook zou geoordeelt worden zich vergift te hebben, zeggende dat de Perzen Venus Urania met den naam van Mithra noemen, zo hy door Venus Urania iets anders als de Zon verstonde; want het zo klaar is

I 3

* *Lil. Greg. Gyraldi, Hist. des Dieux, p. 345.* meent dat het een fout der uitschryvers is, dat men by Tacitus *Mendidium Templum*, en by Strabo *Mendidia* leest, maar het schynt waarschynelyker dat men op twederhande wyzen kon schryven en uitspreken. De verwisseling van de twee lipectters in 't begin licht kunnende geschieden. De Wilden hebben een Rivier die de Algonkynen *Misconfin* en de Irokoizen *Ouisconfin* noemen. Men ziet in dit voorbeeld 't geen ik hier boven van de welluidenheid gezegt heb, ten opzichte van die gene die de lipectters hebben en de gene die ze niet hebben.

Bendis by de Vofkre: ren van Thracien de naam van Diana, waar van daan komt.

Mendes of Pan was de oudste en grootste van alle de Goden.

Herod. lib. 2. n. 46. § 145.

Stephan. μείδης idem μείδρ.

Diodor. Sic. lib. 12. p. 223.

Herod. lib. 7. n. 123.

Herod. lib. 2. n. 131.

Diana wierd ook

voor de
zon ge-
houden.

Mithra
is de zon
by de
Perzen.

Herod.
Ibid.

als de dag dat Mithra en de Zon by de Perzen volkomen een en 't zelfde waren.

De Perzen erkennen geen onderscheyd van kunne in de Godheid, om dat zy, gelyk Herodotus zegt, niet geloofden als de Grieken dat de Goden even eens als de menschen gemaakt waren; maar de Perzianen en de andere Barbaren hadden verscheyde manlyke en vrouwelyke namen, om God of verscheyde zynere eigenschappen te betekenen, gelyk wy ons zelven uitdrukken, met te zeggen de Allerhoogste, de Almogende, de Schepper, de Wysheid, de Voorz'enigheid, de Goedheid, de Barmhertigheid, de Gerechtigheid enz. Dit kan den Grieken zeer wel aanleyding gegeven hebben om zich daar in te vergrypen, voor al na dat zy door hun Vergodigen den Hemel met Goden en Godinnen gevult hadden.

VYFDE HOOFTSTUK.

In de
eerste
tyden
wierd de
God-
heid on-
der geen
men-
schelyke
gedaan-
te ver-
beelt.

In de eerste tyden verbeelde men de Godheid onder geen menschelyke gedaante, maar het was de gewoonte der oudvaders een gedenkteken op te rechten, of de aanmerkenswaardige plaatsen, die door enige byzondere genade die zy van den Heer ontfangen hadden, of door eenige zonderling voorval getekent waren, te heiligen. Deze gedenktekens waren of de Bergen die God hun had aangewezen om daar enige Offerande te doen, of Altaren, of heylige bosschen, of stenen die men met oly smeerde. Aldus waren de berg daar God Abraham bevolen had dat hy hem zyn zoon Izaak zou offeren, en de berg Sinai, daar Mozes de Tafelen der Wet ontfong, by het Joodsche Volk in byzondere achting. Dus rechten de Israëlitzen op Gods bevel ter gedachtenis van den overtocht des Jordaans twe Altaren op, ieder van twaalf stenen te zamen gestelt, volgens het getal der twaalf stammen van Israël. Zy rechten het een in het bed zelfs van den Jordaan op, en het andere op de plaats daar zy de eerste nacht na hun overtocht legerden.

Gen. 21.
V. 39.

Gen. 23.
V. 18.

Abraham, na met Abimelech Koning van Gerar een verbond te hebben aangegaan, plante een heilig botch te Bersabée, ter gedachtenis van dit verbond, en Jakob na de wonderbaarlyke ladder in den droom gezien te hebben, nam den steen dien hy onder zyn hoofd had gelegd om te slapen, en rechte dien als een gedenkteken op, stortende daar Oly over heen. De Eerwaardige Vader Dom Augustyn Kalmet in zyn Aantekeningen over deze laatste aangehaalde plaats van de H. Schrift merkt zeer wel aan dat wy niets ouders als deze gedenktekens op te rechten, om de geheugenis van aanmerkelyke geschiedenissen te bewaren, in de heldachtige tyden, by de Gewyde en Ongewyde Schryvers zien. Hy zegt dat Strabo dikwils van deze Gedenktekens door de oude Helden gelyk Herkules, Bacchus, Jazon, enz. spreekt. Hy voegt 'er by dat de gewoonte om stenen en Afgoden te zalven zeer in de Oudheid bekend is, dat Alexander de Groot het Graf van Achilles met Oly smeerde, en een krans daar op ley.

Hy

E N

...nomen een en 't
...ne in de God-
...geloofden als de
...gemaakt waren;
...verfcheyde man-
...de zynereigen-
...drukken, met te
...pper, de Wys-
...nhertigheid, de
...leyding gegeven
...at zy door hun
...nen gevult had-

K.

...nder geen men-
...e der oudvaders
...swaardige plaat-
...n den Heer ont-
...getekent waren,
...en die God hun
...of Altaren, of
...rde. Aldus wa-
...y hem zyn zoon
...zes de Tafelen
...sondere achtung.
...chtenis van den
...twaalf stenen te
...van Israël. Zy
...p, en het ande-
...overtocht leger-

...een verbond te
...ée. ter gedach-
...arijke ladder in
...n hy onder zyn
...en gedenkteken
...ge Vader Dom
...aatst aangehaal-
...wy niets ouders
...eugenis van aan-
...htige tyden, by
...zegt dat Strabo
...n gelyk Herku-
...dat de gewoon-
...heid bekend is,
...Oly smeerde,

Hy

5.

f
v
d
v
r
i
o
p
d
w
e
w
d
B
t
k
d
m
d
ha
ze
za
ze
zy
oc
ter
Ap
alg
vr
ge
ge
go
Go
't g
tie
l
dic
of
bev
geh
noc
alle

Hy haalt Arnobius aan, die van de stenen die men zalfde dus spreekt: „zo dra ik enigen gladden en met oly gesmeerden steen „gewaar wierd, ging ik dien kuffen, als of 'er enige Godlyke „kracht in belloten was.“ Minutius Felix spreekt ook van deze stenen die men met Oly wreef en met kransen verzierde. En S. Klemens van Alexandryen zegt dat de Ouden gezalfde stenen aanbade. Vader Kalmet giff ook dat daar van daan mischien de gewoonte gekomen is om de Altaren en de Pylaren van de kerken, die men inwyd, te zalven; hy merkt aan na Theodoretus, dat verscheide godvruchtige Vrouwen de reliquiekassen der Martelaren en de Hekken der H. plaatzen zalfden, even eens gelyk men in de Odysee van Homerus ziet, dat men de stene zetels, waar op de Koningen voor hun Paleizen gingen zitten, om recht te plegen, zalfde.

De Verblinde Oudheid gewoon alles wat den Godsdienst raakte; door onwetentheid en bygeloof te verbasteren, maakte een voorwerp van Afgodery van alles wat te voren binnen de palen van een geregelden dienst geweest was; zo dat God zelfs genootzaak wierd al de hoogtens te verbieden, daar hy eertyds den Oudvaderen bevolen had hem Slacht-offeren aan te bieden; de geheiligde Boffchen en gezalfde Stenen, die eertyds Godebehaaglyke gedenktokens geweest waren, wierden met een verbannen en het uitverkoren volk verboden, op dat het geen Afgodery zou plegen gelyk de Heydenen, die van deze gezalfde Stenen en deze gewyde Bomen, die men met banden vercierde, en met Offeranden belaadde, een Godheid maakten.

Maar na dat zelfs de Afgodery al ingevoert was, en dat men had beginnen Stantbeelden en Afgoden in plaats van kegelsgewyze, naaltachtige of mismaakte stenen te stellen, die men met oly zalfde en in de tempels en op de kruiswegen aanbad, belloten deze Afgoden, die zinnebeeldig waren, gelyk noch die der Indianen zyn, beyde de kunnen te zamen, om te betekenen dat de Goden oorzaak van alle Voorteling waren, of dat men 'er geen gedachten van moest hebben als van de menschen. Men onderscheyde geen Apollo van Diana; de Godin van Syrien zelfs van Cyprus waren algodige figuren, met een mans ligchaam, een groten baard, en vrouwe klederen verbeelt. De meeste van deze Beelden hadden geen byzondere gedaante, en men wierder iets van alle Goden ingewaar; zodanig was het enge beelt dat in het Pantheon of allergoden Tempel gevonden wierd, dien Agrippa ter ere van alle Godheden van 't Heydendom had laten bouwen. Men kan lezen 't geen de Hr. Huet in het 10de Hooftdeel van de vierde Propositie van zyn Evangelisch bewys geschreven heeft.

De Hr. Thomas Hyde wend in zyn boek van den ouden Godsdienst der Perzen alle vlyt aan, om op het getuigenis der Gauren of der Guebren, die voor derzelver nakomelingen doorgaan, te bewyzen, dat deze Volkeren altyd de kennis van een waren God gehad hebbende, en van een opperste wezen dat boven alles was, nooit iets anders als hem met een Godsdienstige eer, en die God alleen toekomt aanbeden hebben; dat by hen de dienst die zy aan

*Vid.
Huet:
Cap. 10:
Prop. 4:
Demon-
str. E-
vang.*

Gevoelen van den H. Hyde dat de oude Perzen altyd de kennis van den

Mi-

waren
God ge-
had, en
nooit
iets an-
ders als
Hem
aange-
heden
hebben.

Mithra of de Zon, de Sterren en het vuur bewezen niet als een te enemaal burgerlyke dienst was, dat zy nooit aan Mithra en het vuur den naam van God gegeven hebben, en dat de Afgodery die men hun toeschryft nooit eenigen grond gehad heeft als in de onwetentheid der Gricken en der Latynen, die hun een quaden lak hebben opgelegd; dat zy in der waarheid zich te veel aan de beuzelingen van 't Sabeendom hebben overgegeven, maar zonder den waren God, dien zy nooit uit het gezicht verloren hebben, in zyn dienst te benadelen.

Herod.
lib. 1.
loc. citat.

Dit gevoelen van den Hr. Hyde schynt zelfs eniger maten in de oudheid gegrond te zyn, want schoon Herodotus en Strabo zeggen dat zy aan de Zon, de Maan, de winden, de aarde enz eer bewezen, vreesst * Strabo niet, zich op een andere plaats tegen te spreken, verzekerende dat Mars de enige God der Perzen is, dat is te zeggen het Opperste Wezen, waar van de Zon maar een zinnebeeld is.

Strabo,
lib. 15.
p. 503.
Strabo
lib. eod.
p. 500.

Maar de Hr. Hyde heeft zonder een grote vermetelheid zo niet kunnen spreken, en men kan diergelyke stelling van geen Natie onder den naam van Heydenen begrepen verzekeren, zonder de H. Schrift geweld aan te doen, waar in God zo duidelyk de Afgodery der Heydenen verklaart, en zo dikwils zyn Volk vermaant van niet op het voetspoor der Natien te treden, daar dit vleeflyke Volk zo veel lust toe had; en wie waren deze Natien, zo niet de Perzen, de Meders, de Assyriërs, de Chaldeeuwen, de Egyptenaren, de Kananieters, de Feniciërs, die ront hen lagen, en wier nabuurschap hun de dwalingen mededeelde die zy in 't gemeen en ook die zy elk in 't byzonder hadden.

Door
den
Schry-
ver we-
derlegt.

En met
een
voor-
beeld
opgehel-
dert.

Hadde de Israëlitën door hun Vaders onderwezen, en noch werkelyk door Mozes hun Wetgever geleyd, die door hun ogen zo veel wonderen in den name des Allerhoogsten uitvoerde, geen kennis van den waren God, toen zy het gulde kalf in de Woestyne aanbadden, en toen zy in 't vervolg de knien voor den Moloch en voor Astarte Godin der Sidoniërs, bogen? zy kenden hem zonder twyffel, en maakten zich geen ander denkbeeld van de Godheid als dat gene dat men hun ingeboezemt had, zy lieten niet na Afgoden dienaars te zyn, nademaal zy een dienst die vol dwaaze bygelovigheden was, daar God een afgryzen voor had, boven een zuiveren dienst stelden.

't Is wel waar dat in het denkbeeld, dat zy van God hadden, hun onwetentheid, hun domheid en de verdorventheid hunner zeden ook een mengeling van andere denkbeelden kon veroorzaken, die dit eerste benadeelden en God verongelykten, met hem iets toe te schryven dat de eenvoudigheid van zyn wezen krenkte, en met hem iets te ontnemen, dat niet minder zyn oneindigheid benadeelde. 't Geen men van de Joden zeggen kan, voornamentlyk van het gemene volk, noch meerdeer waar ontrent de an-

* Strabo in de beschryving die hy van de Zeden der Volkeren van Karmanie, naburen der Perzen, maakt, zegt dat zy een Ezel aan God Mars offerden, die zegt hy, de enigste onder de Goden is, die de Perzen aanbidden.

andere Natien, die, geen verkoren volk zynde, niet met zo een byzondere voorzienigheid en met tekenen van een zo merkelyke bescherming geleid waren geweest.

De menschen gaven zich ten eersten aan den dienst over van het Hemel'sche Heirleger, en van de geesten die tot beweging der hemel'sche Lichamen en om Gods bevelen uit te voeren, gebruikt wierden. Deze Dienst was na allen schyn in zyn oorsprong een welgeregelde Dienst, en zodanig als wy voor zuivere geesten, en die den Schepper veronderfchikt zyn, hebben. 't Is zelfs meer als waarschynelyk, dat dit stuk van Godsdienst, dat de schepping der Engelen, de zaligheid der enen en den val der anderen aangaat, een van de aan onze Vaderen geopenbaarde stukken was; maar van langzamerhand ontaarde het in Afgodery, en ging misfchieten van de Geesten zelfs tot de stolyke lichamen over: zo dat de H. Schrift den Heidenen verwyf, dat zy de Zon, de Maan, de Lucht, de Winden, het Vuur enz. hadden aanbeden, als of ieder dezer zaken God geweest was. Toen was het Sabeendom, zo als het de Hr. Hyde verftaat, geen beuzeling, maar een ware Afgodery, en een verwart mengelmoes van dwaze bygelovigheden.

De Afgodery, die de menschen op de Altaren plaatste, en 'er Goden van maakte, hadden in 't eerst, gelyk de Heidenen zelfs geoordeelt hebben, geen andere grondleer als het gevoelen van de beloningen, die in den Hemel aan de Verdienften en aan de Deugt, die zich tot de laatste ogenblikken van 't leven had opgehouden, verschuldigt zyn. Men meende de menschen van een byzondere vromigheid, en die zich door daden, die men als navolglyke voorbeelden kon voorstellen, hadden beroemt gemaakt, te moeten eeren. Maar het duurde niet lang of deze eerbewyzingen wierden zondig.

De vleicry van 't Volk voor hun Vorsten, de liefde der kinderen voor hun Ouders, of der Ouders voor hun kinderen, het verlies van vrienden maakte dat zy tot de gebreken toe in de personen die hun waard waren geweest, heiligden; en gelyk het denkbeeld en de achtung die men voor buiten gemene menschen heeft daaglyks toeneemt, na mate dat men verder van den tyd, waarin zy geleefd hebben, afraakt, gong het zo ver, dat men Godheden maakte van die gene, die de Gefchiedenis en een oude overlevering beroemt hadden gemaakt.

Op de zelfde wyze als men foorten van Godheden van de verscheide zinnebeelden van de Godheid zelfs had gemaakt, verwarde men de menschen ook met de zaken waar van zy de namen hadden aangenomen; men zag deze menschen als de zielen of de geesten van deze zelfde zaken aan. De veelheid van personen die de zelfde namen hadden gevoert, wierp noch meer verwarring in den Godsdienst en in de fabelkunde. Hier van daan ziet men zo vele Apollo's, Jupiters, Bacchussen, Herkulesen, Minervens en Dianen, wier daden de Grieken in een persoon hebben verzamelt, om ze te meer te verheffen. Eindelyk wierden de beelden die men oprechtte om deze grote mannen in gedachten te houden; zelfs

Begin en
voort-
gang der
Afgo-
dery.

De
vleicry
van 't
Volk
voor
hun
Vorsten
en de
Liefde
der kin-
deren
voor
hun Ou-
ders, ga-
ven hier
veel
oorzaak
toe.

Aanbid-
ding der
Beelden

zels voorwerpen van aanbidding, en toen waren 'er Goden, die gelyk de Schrift spreekt, ogen hadden en niet zagen, oren en niet hoorden, Goden, die onmachtiger waren als de menschen die hen gemaakt hadden, en die de menschen evenwel geen zwaarigheid maakten om te bewieroken.

De Wilden erkennen het opperste Wezen, en verscheide Geesten van een minder rang.

Die Okki of Mani zou genoemd worden.

Deze eeren zy uit een slaafachtige vrees.

Zy bewyzen geen Godlyke eer aan andere Planeten of Starren als aan de Zon.

Beschryving van den berg Olaimi.

Roche-fort, Elif. Morale des Isles Amilles, schap. 8.

Behalven het denkbeeld dat de Wilden van het eerste Wezen hebben, en dat zy met de Zon verwarren, erkennen zy noch verscheide Geesten van een minderen rang, die de Irokezen *Hondatkon-Sona*, dat is, Geesten van allerley soort, noemen. Het getal daar van is niet bepaalt; hun verbeelding doet 'er hen in alle natuurlyke zaken zien, maar noch meer in die, wier werkingen hun onbekent zyn, die buiten gemeen zyn, en die na iets nieuws zwemen.

Schoon zy in 't gemeen hun den naam van Geest, *Okki* of *Maniton* geven, welke namen zy met het eerste wezen gemeen hebben, verwarren zy evenwel dezelve nooit niet met dit Opperste Wezen, en geven hun nooit enige byzondere namen, die hem alleen afbeelden, gelyk de namen *Cbemiin*, *Areskoui*. Deze Geesten zyn alle van een minder slag, zy erkennen zels in de meesten een aart, die geneger is om quaad als goed te doen.

Zy laten evenwel niet na daar slaven van te zyn, en ze meer als den grooten Geest te eren, die uit der aart goed is, maar zy eren dezelve door een uitwerking van deze slaafachtige vrees, die het meeste toegebracht heeft om het Bygeloof en de Afgodery te handhaven, die de H. Schrift om deze reden een slaverny noemt; dus zyn zy waarlyk Afgodendienaars.

Schoon men in den dienst, dien zy aan de Godheid bewyzen, noch overblyfzelen van het Sabeendom vind, gelyk ik haast zal doen zien, heb ik evenwel nooit horen zeggen, dat zy, behalven aan de Zon, eenige Goddelyke eer aan de Starren en andere Planeten bewezen; zy merken zels in het vuur, dat iets heiligs by al de Natien die 'er het gebruik van hadden gehad heeft, geen bezield Godheid aan, die men voeden moet, gelyk men de Lyciers nagehouden heeft: eindelyk, schoon zy van *Tharonbiaouagon* als van een mensch spreken, die onder hen geleefd heeft, en die nu in het land der zielen is, dat is zonder gevolg voor de anderen, en zy hebben deze menigvuldige Vergodingen van menschen niet, die de Grieken en Romeinen hadden.

Men vind evenwel noch onder hen een overblyfzel van de eerste eerbied der Heidenen voor de Hoogtens, voor stene Pyramiden, en voor geheiligde Bosschen, gelyk de Eiken van het Woud van *Dodona*, of gelyk die dewelke de Druiden eerden.

De Heer *Rochefort* in zyn uitweiding over de *Apalachiten*, een Volk van *Florida*, maakt een heerlyke beschryving van den berg van *Olaimi*. 't Is een berg, zegt hy, aan de Zon toegewyd, van een volmaakte ronde gedaante, zeer hoog en steil. Men klimt 'er al dragende op langs een redelyk breiden weg, die aan verscheide oorden rustplaatzen heeft, nissewyzes in de rots uitgehouwen. Ontrent den top en na de kant van 't Oosten vind men een Grot, die de natuur expres schynt gemaakt te hebben om tot een Tempel te dienen, en daar begaf zich de gantsche Natie der *Apalachiten* viermaal!

Goden, die
oren en niet
chen die hen
n zwarigheid

e Wezen heb-
noch verschei-
n *Hondatkon-*
let getal daar
lle natuurlyke
hun onbekent
vemen.

Okki of Mani-
neen hebben,
erste Wezen,
alleen afbeel-
esten zyn alle
een aart, die

n ze meer als
maar zy eren
vrees, die het
odery te hant-
y noemt; dus

heid bewyzen,
k ik haast zal
, behalven aan
ndere Planeten
gs by al de Na-
geen bezielde
Lyciers nage-
gon als van een
nu in het land
en zy hebben
, die de Grie-

van de eerste
Pyramiden, en
Woud van Do-

alachiten, een
van den berg
oegewyd, van
Men klimt 'er
aan verscheide
houwen. On-
een Grot, die
een Tempel te
alachiten vier-
maal

maal 3 jaars, dat is te zeggen in de twee zaaityden en de twee oog-
sten, met haar Jaquas, die haar Priesters zyn, na toe, om daar
feesten ter eeren van de Zon te viëren. Niets verbeelt natuurlyker
als deze beschryving de oude wyze van offeranden op de hoogstens
te offeren. Deze Grot heeft al den smaak van de wydasgelegenste
Oudheid, en vertoont ons de Holen aan Apollo, aan Bacchus en
de andere Godheden op Pindus, Parnassus, Olympus en in 't alge-
meen op al de Bergen, die tot oefeningen van den Godsdienst ge-
schikt zyn, toegewyd; maar ik wenschte wel, dat dit verhaal van
den Heer Rochefort wat beter met getuigenissen versterkt was, en
dat zyn beschryving niet met omstandigheden vermengt was, die
dezelve fabelachtig doen schynen.

Een met de hand geschreven verhaal dat my in de handen geval-
len is; en waar van de Heer le Maire, Priester van het Queekichool
der Uitheemsche Zendingen, de Schryver is, houd in, dat in den
Tempel van de Natchez, een volk van Louiziana, men een van
deze kegelsgewyze stenen, waar van ik zo even gesproken heb, zeer
zorgvuldig bewaarde; hy was met meer als hondert geitevellen de
een over de ander bewonden. Een dom en gretig Keyziger, mene-
nende daar eenige schat in te ontdekken, maakte den wachter van
den Tempel dronken, en bediende zich van den tyd van deszelfs
dronkenschap, om te zien wat 'er onder een zo groot getal vellen
verborgen was; maar hy stond bedroeft op zyn neus te kyken, dat
hy, niet als een steen vindende, zich in zyn gierigheid bedrogen en
van zyn hoop versterken zag; doch het verhaal dat hy van dit voor-
val gedaan heeft, heeft ons een anderen schat ontdekt, dien hy
niet zocht, vertonende ons een Godheid van de eerste tyden van 't
Heidendom, met vellen van de slachtbeesten bedekt, die men daar
aan opgeoffert had. Wy hebben verscheide getuigenissen van schry-
vers, die ons verzekeren, dat de Amazonen en verscheide volkeren
van 't Oosten in hun Tempels niet als van dit soort van kegels-
wyze, naaltwyze of wanschape stenen hadden, die hun de Godheid
verbeelden. Op dezen grond wilden de Egyptenaren ook zonde-
der twyffel de Godheid verbeelden in hun Zuilspitzen en in die
prachtige Pyramiden; die gantsche Natien, die men daar aan te
werk stelde, onder den last deden bukken, en die noch hedendaags
naa een talryke reeks van Eeuwen den tyd verduren, die alles ver-
slindende dezelve niet schynt te kunnen vernielen. Misschien ook
wilden zy ter zelve tyd de Godheid en 't geen zy van de denk-
beelden van de verborgentheid der Drie-eenheid noch overig hadden,
door de drie zyden van deze Pyramiden afbeelden; ten minsten
dus scheen een Brachman in de Indien de zaken te begrypen, en
zich na de ouden te verklaren. „Men moet, zegt hy, zich God en
„zyn drie verscheide namen, die op zyn drie voornaamste eigen-
„schappen slaan, verbeelden ten naasten by onder het denkbeeld
„van deze driekantige Pyramiden, die men voor de poort van een-
„ge tempels opgerecht ziet.”

De Abenakis, die op de kusten van Nieuw-Vranksryk, tusschen
Akadien of Nieuw-Schotland en Nieuw-Engeland, wonen, hebben
een beroemden boom gehad, waar van zy vele wonderen verhalen.

K z

Kegels-
gewyze
steen
met een
menigte
van
Geyte-
vellen
bedekt;
in den
Tempel
der Nat-
chez
van
Louisa-
na.

Vol-
gens het
gevoel-
ten van
den
Schry-
ver zyn
de Pyra-
miden
van E-
gypte
ook met
dit in-
zicht ge-
sicht.

*Lettre
du P.
Bonchig
à M.
Huet
Ancien
Evêque
d'Avran-
che.*

en

Be-
roemde
boom
der Abe-
nakis op
de ku-
sten van
nieuw
Vrank-
ryk.

Die van
hen zeer
eerbie-
dig be-
groet
en met
geschen-
ken be-
hangen
wierd.

Zelfs na
zyn val.

De Bra-
zillianen
om hun
Goden
tebevre-
digen,
planten
een stok
en leg-
gen daar
offeran-
de by.

Hijf.
Occ. Ind.
l. 15. c. 1.
Du Ter-
re, trait-
sé 7. c. 1.
§. 3.

A. Ruis
Cang.
Espirit.
del Pa-
raguay
Etc.

Lopes de
Gamora,
l. 3. c. 21

en die altyd met geschenken, die zy voor hun geloften betaalt hadden, beladen was.

Deze boom was zeer oud, en de Zee de Aarde veel ondermynt hebbende, had hy het vele jaren tegen de woede der baren uitgehouden, 't geen het denkbeeld hielp bevestigen dat 'er iets Godlyks of dat na een wonderwerk geteek in was; hy viel evenwel op 't leff, en onderging het gewone lot van de broffe zaken, 't zy dat het een uitwerking van 't geval was, 't zy dat hy (gelyk de overlevering zegt) door een Kapitein uitgerukt wierd, die zyn schip daar aan had laten vast binden, en met de Wilden gewed had dat hy hem omver zou halen. De afkomelingen van deze Wilden, die hedendaags alle Christenen zyn, zeggen dat hun Voorouders ten uitersten over dezen val, dien zy onmooglyk hadden geloofd te zyn, verzet stonden, maar dat zy niet tegentaande dit toeval niet nakieten een Godsdienstigen eerbied voor dezen omgeworpen boom te behouden, en dat t'eikens als zy verby deze plaats gingen, zy noch Offeranden boven aan de takken, die boven op het water drevén, hongen.

Jan de Laet schryft, dat de volkeren van Braziliën hun Goden trachten te bevredigen, met een stok in de aarde te planten, en daar eenige offeranden neven aan te leggen. Al de Wilden hebben byna diergelyke Gedenktekens. Wat de Beelden en Afgoden aangaat, behalven de gene die in Peru en in het ryk van Mexiko aanbeden wierden, waren 'er noch eenige in de Tempels van de Natiën der Spaansche Indien, en in die van Virginia. Onder deze Afgoden waren 'er zinnebeeldige, dat wanschape schepzels of yffelyke figuren waren, waar onder de Duivel, na hun zeggen, dikwils aan hun verschenen was, en die zy uit vreze aanbaden.

Andere waren niet als lompe gedaantens van mannen of vrouwen. Op zommige plaatzen waren deze Afgoden maar kleine mismaakte figuren van katoen of hout, die deze bygelovige volkeren met eerbied bewaarden, of wel beenderen van hun Hoofden en Priesters, volgens getuigenis van Antonis Ruis. 't Geen noch verwonderlyker schynen zal, is, dat 'er ook waren die de manlyke Teelden aanbaden, en die dezelve in figuur aan hun hals hongen. Men kan evenwel in 't algemeen zeggen dat de meeste Wilde volkeren geen Afgodenbeelden hebben, en dat zy niet tot deze buitensporigheid vervallen zyn, gelyk de blinde Aeloutheid of de Afgodische Natiën van Oost-Indien; maar andere bygelovigheden nemen gestadig onder hen toe, en zy zyn daar zo dom en buitensporig in, als de dwaaste Natiën van het Heidendom.

ZESDE HOOFSTUK.

Van den
Dienst.

Het gevoelen van een Godheit sleept noodzakelyk een godlyken dienst met zich, dat is te zeggen een verzameling van plichten, waar door de mensch de opperste macht van een God erkennende, hem een onderdanige bekentenis van zyn afhankelykheid doet; door de hulde die hy aan de waardigheid van zyn Wezen bewyft, door zyn gehoorzaamheid van zich aan de Wetten, die hy hem

hem voorfchryft; te onderwerpen, door zyn erkentenis voor de goederen die hy van hem ontfangt, en door de toevlucht die hy verplicht is tot hem te nemen voor de gene die hy 'er van verwacht of hoopt. Alle de Natien het zelfde voorwerp gehad hebbende, gelyk wy hebben aangetoont, hebben ook by na den zelfden dienst gehad. Die van de Ouden was in de Orgia of Verborgetheden van Bacchus en van de moeder der Goden befloten. Nu ga ik dezen Dienst, tot zekere hoofpunten gebracht, ontwinden; deszelfs overeenkomst met die der Wilde volkeren van Amerika aanwyzendē.

De eerste zaak die zich in de Orgia van Bacchus en van de moeder der Goden opdoet, is de aanbidding van 't gewyde Vuur.

Het Vuur, als het levendigste van alle Elementen, het geen het best dit opperste Wezen, van alle stoffelykheid ontdaan, verbeeld, wiens kracht altyd werkzaam is, en dat daarenboven een uitvloeijing van de zelfstandigheid der Zonne zelf schynt te zyn, wierd als het Zinnebeeld van die beide aangezien, en daar in 't byzonder aan toegewyd.

In de H. Schrift word God ons onder dit Zinnebeeld in deze woorden van Deuteronomium verbeeld; *De Heer uwe God is een verblindend Vuur.* Hy heeft zich dikwerf aan de Aartsvaderen uit het midden der Vlammien als van den troon zyner Majesteit vertoont. Zo verscheen hy aan Mozes in 't midden van den brandenden Braambosch, en wierd door de Profeten in verrukkende gezichten gezien. Wy zien zelf dat God zomtyds 't vuur van den hemel deed dalen, 't geen het slachtoffer verteerde, wanneer de offerhanden, die de menschen hem met een rein hart aanboden, in dank aannam, en dat hy hun daar van gevoelige blyken wilde geven. Hier van daan leerden de menschen zonder twyffel voor het vuur een godsdienstige eerbied hebben, daar God niets tegen had, zo lang die binnen de palen bleef, nademaal hy Mozes beval een heilig vuur te onderhouden, dat altyd in zyne tegenwoordigheid brandde. *Het vuur, zegt de Heer, zal altyd op het Altaar branden, de Priester zal zorg dragen dat het onderhouden werde, en zal daar alle dagen het nodige hout toe aanleggen. Het heilige vuur zal nooit op het Altaar uitgaan.* Men kan in de H. Schrift zien met wat zorgvuldigheid de Leviten dit heilig vuur verborgen, 't geen gedurende de 70 jaren van de slaverny der Joden begraven bleef, en 't geen door een groot wonderwerk weer ontfloek werd; toen Esdras en Nehemias de puinhopen van den Tempel weer opgebouwd hebbende, dit geheiligde pant op de plaats, daar zy het verborgen hadden, weer gingen zoeken, om het uit zyne asche weer aan te steken.

Deze dienst, in de geschrevene Wet bevolen, was maar op de Wet der Natuur weer hernieuwt, van waar hy tot alle Natien was overgegaan. De Chaldeeuwen, waar van de Oudheid zo ver te zoeken is, waren door dezen dienst beroemt, die den naam aan hun hoofstad gegeven had, welke de H. Schrift *Ur Chakleorum*, 't geen overgezet word *Vuur der Chaldeen*, noemt. Uit deze stad riep God Abraham, toen hy hem verloor om Vader aller gelovigen te zyn; misschien zelfs dat deze Dienst reeds by hen met Afgodery vermenst was.

Aanbid-
ding van
't Vuur.

Deut. 4:
Vf. 14-1

Exod. 3:
Exeb.
1.
Reg. 3:
c. 18.

Levit. 6:
Vf. 12.

Machab.
2. b. 1.
Vf. 19.
en volgt

Vid.
Huet.
Dem.
Euang.
Prop. 4.
c. 5.
p. 77.
Daar
was by
na geen
deel van
de be-
kende
wereld
daar de
Vuur-
dienst
niet be-
kent
was.

De geleerde Heer Huet telt in 't brede de Volkeren op, die dit gewyde Vuur onderhielden, en hy haalt over al getuigenissen van aan, zo dat het schynt dat 'er geen deel van de bekende wereld was, daar deze Dienst niet in 't algemeen verspreid was. In Asië gong hy ook behalven de Joden en Chaldëen, waar van wy gesproken hebben, behalven de volkeren van Frygien, van Lyciën, en van klein Asiën, by de Perzen, de Meders, de Scythen, de Sarmaten, by al de Natien van Pontus en Kappadociën, by alle die der Indiën in zwang, daar men zich plichtshalven in de vlammen wierp en zich tot een Offer opofferde, en meest by alle die van beide de Arabiën, daar men alle dagen op gezette Uren een Offerhande aan 't Vuur deed, waar aan zich verscheide perzonen opofferden. In Afrika was deze Dienst niet alleen by de Egyptenaren, die dit onsterffelyke Vuur in ieder Tempel onderhielden, gelyk Porfyrius verzekert, maar ook in Ethiopie, in Lybie, in den Tempel van Jupiter Ammon, en by de Atlantiers, daar Hiarbas, Koning der Garamanten en der Getulers, hondert Altaren had opgerecht, en zo veel Vuren ingewyd, die Virgilius wakende Vuren, en eeuwige Bewaarders der Goden noemt. In Europa was de dienst van Vesta zo wel ingevoerd, dat, zonder van Rome en Italiën te spreken, 'er geen stad in Griekenland was, die niet een Tempel, een Prytaneum en een eeuwig Vuur had, gelyk Kasäubonus in zyn Aantekeningen over Atheneus aanmerkt.

De beroemde Tempels van Herkules in Spanje en in Gallicien, die van Vulkaan op den Berg Ethna, van Venus Erycina, enz. hadden hun heilige vuren. Men kan diergelyke getuigenissen van de wyd afgelegente Natien van 't Noorden aanhalen, die alle van de Schythen en Sarmaten afkomstig waren. Eindelyk de Heer Huet beweert dat het noch niet lang geleden is dat deze dienst in Ierland en Moskovien is afgeschaff, die noch hiedendaags niet alleen by de Guebren, maar ook by de Tartaren, de Chinezen, en in Amerika by de Mexikanen in wezen is. Hy had 'er noch andere kunnen byvoegen.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Dit heilige Vuur was in de oudheid onder den naam van *Vesta* bekend, een naam dien de Geleerden van verscheide wortels doen van daan komen, of van een woord uit de spraak der Arameesche Schythen, dat het vuur betekent, volgens de Talmudisten, of van het Grieksche *Estia*, dat dezelfde betekenis heeft, of wel van het Hebreewsche, dat een Vuur betekent dat Gode toegewyd is. Dit heeft Ovidius begrepen, wanneer hy gezegt heeft dat men door den naam *Vesta* zich niets anders als een zuivere en levendige vlamme moest verbeelden.

Nec tu aliud Vestam quam vivam intellige flammam.

De Ouden wilden daar door uitdrukken, of dat zy God als een alyd werkzaam vuur begrepen, of dat dit vuur, dat hem toegewyd

Deze dienst is, volgens de Heer Huet, ophangs in Ierland en Moskovien eerst afgeschaff, en by de Guebren, Tartaren, Chinezen en Mexikanen noch in zwang.

Onderzoek waar het woord *Vesta* van daan stamt. *Ovid. Fag. 6.*

op, die dit
eniffen van
de wereld
s. In Afie
wy gefpro-
Lycien, en
n, de Sar-
alle die der
de vlammen
alle die van
en een Offer-
zonen opof-
gyptenaren,
elden, gelyk
in den Terri-
Hiarbas, Ko-
n had opge-
ende Vuren,
ropa was de
Rome en Ita-
die niet een
gelyk Kafau-

in Gallicien,
Erycina, enz.
uigeniffen van
die alle van
elyk de Heer
deze dienst in
nags niet alleen
zen, en in A-
er noch andere

U K.
naam van *Vesta*
rfcheyde wor-
de fpraak der
ens de Talmu-
etekenis heeft,
kent dat Gode
eer hy gezegt
ers als een zui-

am.
y God als een
dat hem toege-
wyd

wyd was, het zinnebeeld de Godheid was, en het naaft aan de Natuur der Goden quam, gelyk Maximus van Tyrus en Profyrius het van het gevoelen der Perzen verhaalden.

Evenwel volgens het gemene denkbeeld, uit de grondlere van de Heidensche Godgeleertheit gehaalt, is *Vesta* een Godheid, die men moeder van alle de Goden maakt, waar aan men ook de namen van *Izis*, *Ceres*, *Ops*, *Cybele*, *Rhea* en verscheide anderen geeft, die alle in dezen zin eene beduidenis hebben, om dat zy alle tot een en 't zelfde voorwerp te huis gebracht worden.

Door deze Godheid verftaat men zomtyds de Natuur, of om beter te zeggen den fchepper van de Natuur, de ziel van dit heelal, het Opperfte Wezen, dat alle zaken beftiert, die * *Apulejus* in het 11 boek zyner Herscheppingen onder den naam van deze Godin doet fpreken. Zomtyds verftaat men 'er ook een byzondere Godheid door, waar van men verscheide voorvallen, of om beter te zeggen een langen reeks van fabelen verhaalt.

Maar onder den naam van *Vesta*, en de meeste andere namen die men aan deze moeder der Goden geeft, laat ons de Heidensche † fabel-

*Maxim.
Tyr.
Serm.
38.
Porpb.
1119 1120
lib. 2.*

Vesta;
zom-
tyds
voor de
Natuur
of den
Schep-
per van
de Na-
tuur ge-
nomen.

Zom-
tyds
voor
een by-
zondere
God-
heid.

* *Lucius Apulejus, lib. XI. Metamorph. p. 378. Vestam sic loquentem inducit.* En affum, tuis, Luci, commotu precibus, rerum natura parens, Elementotum omnium Domina, feculorum progenies initialis, summa Numinum, Regina Manium, prima coelitus, Deorum Dearumque facies uniformis: quæ cœli luminosa culmina, maris salubria flumina, Inferorum deplorata silentia, nutibus meis dispenso: cujus Numen unicum, multiformi specie, ritu vario, Numine multijugo, totus veneratur orbis. Me primigenii Phryges pessinunticam nominant Deum matrem; hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam, illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem, Cretes sagittiferi Dyctinnam Dianam, Siculi trilingues Stygiam Proserpinam, Eleusini vetustam Deam Cererem, Junonem alii, alii Belloniam, alii Hecaten, Rhamnufiam alii, & qui nascentis Dei, Solis inchoantibus radiis illustrantur Æthiopes, Ariique, præcæque doctrinâ pol- lentes Ægyptii cæremoniis, me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem.

† *Calepinus Passeratii Edit. Lugd. Ann. 1647. de Vesta seu Vestra sic habet.* Veteres autem duas esse Vestas affirmabant, unam Saturni Matrem, alteram ejus filiam, de qua Ovid. Fast. 6.

*Ex ope Junonem memorant Cereremque creatas,
Semine Saturni tertia Vesta fuit.*

Confundunt tamen has Poëtæ, alteram pro altera ponentes. Id tamen observandum est, cum Vestam pro terrâ accipiunt, de Matre Saturni id esse intelligendum: quando vero Virginem nominant, de filia ejus esse intelligendum, quam ignem esse volere. Hanc unam esse volunt ex Diis Penatibus, quos Æneas in Italiam advexit. *Virg. lib. 2. Æneid.*

*Sic ait, & manibus Pittas, Vestamque potentem,
Eternumque adytis offert penetralibus ignem.*

Lil. Giraldi Hist. Deor. Syntagm. 4. T. Vesta. Porro duas Vestæ nomine quidam statuunt, alteram Saturni uxorem; alteram filiam, hanc ignis, illam terræ symbolum gerere, ut supra meminimus.

Vossius in 't eerste boek van den Oorsprong en Voortgang van de Afgodery, in het 18. Hoofst., bewyft uit verscheide trekken van de overeenkomst uit de Oudheid gehaalt, dat de Saturnus der Ouden, onze eerste Vader Adam was, 't geen niet belet dat men op deze Godheid niet enige andere te huis gebragt heeft, die op Noach en Abraham passen.

Men vindtwe Godinnendoor dezen Naam, en de Vrouw van Saturnus, de andere dezer beyder Dochter. Zy moeten wel onderscheiden worden. De Aarde is het zinnebeeld van de Eerste, die daarom met een Steden- en Torenkroon op het hoofd verbeeld word.
Ovid. Fast. 6.

fabelkunde twee personen onderscheiden, de eene die men moeder of vrouw van Saturnus maakt, en de andere hun Dochter; men schryft aan de vrouw van Saturnus een zeer grote vruchtbaarheid toe, die haar tot Moeder of Grootmoeder van al de Goden van het Heidendom maakt, en men verhaalt 'er vele zaken van, die tegen de schaamte aanlopen: de andere in tegendeel is Maagd uit eige zynlykheid, en heeft evenwel een soort van vruchtbaarheid.

Schoon men in de laatste tyden van het Heidendom; wanneer de Godsdienst langer niet als een yllëlyk mengelmoes van buitensporigheden was, die denzelfen veracht en overstaanbaar maakten, deze twe Godheden of deze twe personen in een gesmolten heeft, moet men zich evenwel hoeden van ze te verwarren, nademaal wy uit de oudheid zelfs bevoegt zyn ze te onderscheiden; dit is zelfs noodzakelyk voor 't geen wy in 't vervolg te zeggen hebben.

Gelyk men deze twee personen verwart had, had men ook haar zinnebeelden verwart. 't Is evenwel waarschynelyk dat de aarde het zinnebeeld van de eerste was, die men om deze reden onder de gedaante van een vrouw, die een Steden- en Torenkroon op had, verbeelde: en het is waarschynelyk dat het zinnebeeld van de tweede het heilige vuur was, dat, om dat zy maagt was, door maagden moest onderhouden worden; en schoon de dienst van deze beide in de Orgia van de moeder der Goden verwart is, ter oorzaak van de overeenkomst die 'er tusschen haar was, staat evenwel aan te merken, dat die gene, daar het H. vuur aan toegewyd was, nooit of byna nooit als de vrouw van Saturnus verbeeld word: zy had zelfs geen beeltenis te Rome, gelyk Ovidius ons daar een beroemt getuigenis van geeft met deze woorden:

*Esse diu stultus vestæ simulacra putavi,
Mox didici curvo nulla subesse tholo;
Ignis inextinctus Templo celatur in illo,
Effugiem nullam Vesta nec ignis habet.*

Aldus door den zoetvloejenden Hoogvliet vertaalt.

'K heb lang zo dwaas geweest en in den waan gesteken,
Dat Vestaas beeld stont in de kerk, maar leerde zelf,
Dat nimmer beeltenis stond onder 't rond gewelf:
Een eeuwigdurent vuur bewaart men in haar dalen,
Wie kan van Vesta of het vuur een praalbeeld malen?

Herod.
lib. 1.
p. 131.

De Perzianen, ten tyden zelfs van Herodotus, hadden noch tempelen, noch altaren, noch beeltenissen, en zy achtten het dwaas die te hebben. De reden die 'er deze Schryver van geeft is dezelve die ik reeds aangewezen heb: te weten dat zy niet dachten, gelyk de Grieken, dat de Goden even eens als de menschen gemaakt waren. Evenwel was het vuur by hen van de eerste tyden af geheiligd. Dit zou my doen geloven, dat zy noch de

Barbaren in 't begin geen andere Tempels als hun huizen hadden, noch andere altaren als hun haartsteden. De Perzen hadden evenwel in 't vervolg Tempels, waar in het onsterffelyk vuur onderhouden wierd.

De Romeynen hadden in de eerste tyden Tempels maar geen beeltenissen. Plutarchus in het leven van Numa Pompilius zegt, dat deze Vorst zyn onderzaten verboden had de Goden onder de gedaante van menschen of beesten te verbeelden. Inderdaad, gaat hy voort, daar was by hen van de Goden geen geschildert of uitgehouden beeld, en gedurende de eerste jaren hebben zy niet als ledige Tempels gehad en gele. ... vindingen; van gevoelen. ... vindinge dat grote zaken niet geleyt te beoordeelen, konden verbeelden worden door mindere, die altyd gebreklyk zyn, en dat het denkbeeld van God afgezonderd zynde, men het niet als door den Geest kan begrypen. De Romeynen weken in 't vervolg ontrent dit stuk ver van hun wetten af, en ten tyden van Ovidius, wanneer 'er evenwel noch geen beeld van Vesta was, hadden zy 'er van alle de Goden.

By de Grieken had Vesta beeltenissen, ten minsten op zommige plaatsen, en in de laatste tyden. Pausanias zegt dat 'er in het beroemde Prytaneum van Athenen een beeld van de Vrede was, een ander van Vesta, en die van enige Doorluchtige Mannen. Men ziet ook enige beeltenissen van Vesta op de Eermunten der Roomsche Keyzers, ten zy men liever zeggen wil dat Vesta door het vuur dat op het Altaar brand verbeeld word, en dat het beeld een Vestaalsche Maagt vertoont.

De Prytanen der Grieken waren het zelve als de Romeynsche Curie, gelyk het Denys van Halykarnassen uitlegt, dat is te zeggen dat het Tempels of huizen wazen, waar in die gene, die aan 't roer van staat of steden zaten, raad hielden. Men bewaarde 'er de gemene Schatkist, en men hield 'er alle de vergaderingen, die enige grote plechtigheid vereischten, gelyk de Oofferanden en openbare gasterijen.

Al de Prytanea waren aan Vesta toegewyd, om dat, gelyk de aantekenaar van Pindarus zegt, in de Prytanea de openbare Vuuren, * die zelfs het heilige Vuur waren, ingesteld waren. Men gaf den naam van *πρυτανειον* aan die gene die het gezag en het roer van Staat in handen hadden, en om dit gezag te betekenen doet Eschilus in zyn smekende Vrouwen dus de Rey tegen den Koning van Argos spreken: „ Gy zyt het Volk, gy zyt al de macht van 't Volk, gy zyt het Hooft, dat van niemand afhangt, en die „ na uw welbehagen het Altaar en het Vuur van het land der Ar-

L

De Romeinen hadden in de 170 jaren niet als ledige tempels zonder beelden.

Plutarch. in Numa. Reden hier van

Pausanias in Attica p. 16.

Prytanea, wat waren.

Dionys. Halic. Ant. Rom. lib. 2. p. 95.

Zy waren aan Vesta toegewyd. Schollaff. Pindarus, Nem. Od. 10.

* Vesta erat propne Focus Urbis publicus. Unde Cicero in 2de. legib. *Virgines Vestales in urbe custodiunt ignem foci publici sempiternum.* Item 3de. legib. *cumque Vesta quasi focus Urbis, ut Græco nomine est appellata, complexa sit.* Et 2de. Nat. Deor. *Vestæ nomen sumptum est a Græcis, visque ejus ad aras & focos pertinet.*

Julius Turmicus Matern. lib. de Prof. Relig. Error. *Vesta autem quid sit discute. Neputetis antiquum aliquid, aut cum summate, rore in ventum ignis est domesticus, qui in focis quotidianis usibus servit.*

e men moeder
Dochter; men
vruchtbaarheid
de Goden van
aken van, die
is Maagd uit
n vruchtbaar-

om; wanneer
es van buiten-
anbaar maak-
een gesmolten
erwarren, na-
e onderschei-
ervolg te zeg-

men ook haar
dat de aarde
ze reden onder
kroon op had,
beeld van de
agt was, door
de dienst van
erwart is, ter
as, staat even-
aan toegewyd
erbeeld word:
ons daar een

vertaalt.

esteken,
zelf,
en,
halen?

hadden noch
y achtten het
ver van geest
zy niet dach-
als de men-
en van de eer-
at zy noch de

„giers bestiert.” Zonder twyffel was het in dezen zin dat de Koningen van Perzien en de Roomfche Keyzers in hun navolging * een klein Altaar en geheiligd Vuur voor zich lieten dragen, als een zinnebeeld van hun Opperheerfchappy.

*De Per-
fi Xenoo-
phani. l. 8.
Cyröpä-
dia.
Quinti
Curs.
lib. 5.*

Men fclde over het heilig Vuur en deszelfs onderhoud perzonen, die zelfs aan den dienft des Altaars gewyd waren, en die om deze oorzaak de heiligheid van haar dienft door de zuiverheid harer Zeden, en door deugden die boven 't gemeen uitftaken, moesten handhaven. Men gaf haar te Rome den naam van Vestalen, na den naam zelfs van Vesta; zy moesten Maagden zyn, of ten minften kuifch leven gedurende den tyd dat zy aan den dienft der Godden verbonden waren; zy waren van de wereld afgezonderd, om de gelegentheden te ontgaan die dezen fchat, die zy in brofse vaten bewaarden, mochten in gevaar ftellen.

Niets was 'er waardiger voor de reft van 't volk als deze Maagden, wanneer zy haar plicht wel waarnamen, maar niets wierd ook met meer ftrengheid geftraft, dan wanneer zy zich hier in te buiten gongen. De voorbeelden van ftrengheid daar ontrent gepleegt zyn al te wel uit de gefchiedeniffen bekend, zo wel als de reft van haar plichten en voorrechten, dan dat ik my daar meê zou ophouden. Myn oogmerk is de oudheid harer inzetting aan te tonen, die ik meen op vroeger tyden als op de verdorventheid van 't Heidendom te moeten te huis brengen, waaraan ik niet geloof dat men de eer moet geven van een deugt van zo hõge volmaaktheid te hebben in achtung gebragt, en die de gene die God naderen zo waardig als de Maagdelyke ftaat is, fchoon het ondanks zyne verdorventheid maagden ingewyd heeft.

*Onder-
zoek
wan-
neer de
Vestaa-
fche
Maag-
den in-
geftelt
zyn.*

Men is de infteiling der Vestaaifche Maagden aan Numa niet verfchuldigt, zy waren reeds voor de flichting van Rome by de Albaners, en Romulus, die 'er de flichter of de wederoprechter van was, was zyne geboorte niet als aan de misdaad van een dezer dwaze maagden verfchuldigt, die men tegens haar wil tot een Vestaal gemaakt had, en die 't niets tot haar verfchoning kon dienen dat zy zeide van God Mars bezwangert te zyn.

Deze infteiling is dan vry ouder; in der daad men vind voetslapen van dezen maagdelyken ftaat in zo aloude tyden en by zo vele Natien, dat het fchynt dat men zich niet bedriegen kan wanneer men tot deze tyden opklimt, waar in de heilige en zuivere Godsdienft, God onder het denkbeeld van de zuiverheid zelfs verbeeldende, in die gene, die in 't byzonder tot zyn dienft gewyd waren, fcheen te vereiffchen, dat zy zuiver en zonder fmect van Lichaam, hart en Ziel waren.

Ik noem de aeloudfte tyden de tyden van de fabel, waar in de Maagdelyke ftaat van de jonge Vesta, van Diana, van Minerva, van Venus Urania, en die van de Gezellinnen van Diana, van de Mu-

* Amm. Marcell. lib. 23. *de magis. Feruntque etiam, si justum est credi, ignem caelitus lapsum, apud se sempiternis foculis custodiri: cuius portionem exiguam, ut faustam, praesse quondam Asiae is Regibus dicunt.*

Muzen, van de Sibyllen een bewys zyn van het werk dat men 'er toen van maakte: dit word aangetoont door de weerstand en door den val van zo vele Nymfen die zich voor de lagen der Goden, der Saters en der Helden, waar van de dichters grote liefhebbers van de vrouwelyke sexe gemaakt hebben, te loeden.

In wat nader tyden was Medea op den Fafus Priefteres van Hekaté. Apollonius van Rhodes zegt ons dat zy in een afgezondert vertrek van haars vaders huis leefde: dat zy jonge dochters had, die maagden waren zo wel als zy, om haar te dienen: dat zy niet uitquam als om ter Tempel te gaan: dat haar maagden haar daar verzelden: dat het volk op de straten uit de weeg liep wanneer zy voorby trokken, en de ogen omdraaide om het gezicht niet op 's Konings dochter te slaan. De liefde die zy voor Jazon op vatte wierd hevigh door die van haar staat bestreden, en toen 't geen zy gedaan had om hem meester van 't gulde vlies te maken haar niet meer toeliet om veilig te huis te blyven, en haar genoodzaakt had om de vlucht te kiezen; liet zy in haar bed een vlechte van heur hair, om haar moeder tot een getuigenis te strekken, dat zy altyd haar maagdom zonder vlek bewaard had.

Ifigenia was Priefteres van Hekaté in Tauris, gelyk Medea te Kolchos. Het verdichtzel van haar opoffering is niet als een verbloemt zinnebeeld van haar opgeofferde maagden en Diana. Daar is veel overeenkomst tusschen Ifigenia en de dochter van Jesta, de zelfde geschiedens kan wel op twe plaatzen gebeurt zyn.

Daar waren Vestaalsche maagden by de Oosterfchen. De Historie meldt dat Artaxerxes Anemon Aspazia, byzit van den jongen Cyrus willende trouwen, zyn zoon Darius, dien hy het roer van de regering had in handen gegeven, hem daar om vroeg; de vader kon ze hem volgens de Wettén niet weigeren, maar berouw van zyn belofte gekregen hebbende, en een eerlyke uitvlucht willende zoeken, maakte hy haar Prieftersin van de Zon, na het zeggen van Justinus, of van Diana, gelyk Plutarchus geschreven heeft.

In Griekenland waren de meeste Prieftersessen van Herkules, van Minerva en van Diana verplicht zich van de mannen te onthouden: zommige moesten al haar leven maagt blyven, gelyk de Priefteres van Herkules by de Thespiers. De Priefteres by de Tegeaten was een jonge dochter die gedwongen was het Priefterschap af te leggen, voor dat zy huwbaar wierd. Te Kalaurca in den Tempel van Neptunus, daar het graf van Demosthenes was, en op enige andere plaatzen, waren de meisjes Prieftersessen tot dat zy konden huwen. Aristokrates een Prieftersin van Diana Hymnia verkracht hebbende, wierd deze boofwicht door de Arkadiërs gestenigt, en men stelde toen in dat de Priefteres getrouwd zou zyn, maar men stond aan den man of aan de vrouw geen omgang met de andere menschen toe, het stond hun zelfs niet vry in de baden te gaan, veel weiniger in de huizen der particulieren; en Phitarchus verzekert dat te Athenen en te Delphos zo wel als in de andere steden van Griekenland daar men het Heilig vuur bewaarde,

Medea
Priefters
res van
Hekaté
te Kol-
chos.

Apollonij
Rhod.
lib. 3.

Ovid.
Metam.
12. Eu-
ripid.
Iphig. in
Taur.

Jnd. XI.
cap.

Just. lib.
1. cap. 20

Plu-
tarch. in
Artax.

Vestaal-
sche
Maag-
den in
Grie-
ken-
land.

Pausa-
nias in
Bœotia
p. 303.

Idem in
Corinthi
p. 76.

Idem
p. 225.
234.

Idem in
Arcadia
p. 247.

Vlu.
T. umm.
Plutar-
chus
weder-
legt.

Pausan.
in Ac-
tonis p.
233.

Man-
nen die
een
kuifch
leven
leydden
tot den
dienst
van Ve-
sta Ge-
schikt.

men geen jonge dochters koos, maar weduwen van een rypen ouderdom.

Dit kon op eenige plaatzen geschieden, maar Plutarchus bedriegt zich zo hy hier van een algemenen regel maakt, die door andere Schryvers tegengesproken word. Te Athenen wierd de Tempel van Pallas *Parthenon* genaamt, niet alleen om dat Pallas Maagt was, maar om dat men daar een deel maagden tot dienst van den Tempel en de Godin onderhield. De eigentlyke betekenis van het woord *Parthenon* verbeeld een zamening van Maagden. Pausanias spreekt van een Tempel in Achaje, waar van het Priesterschap aan een getrouwde Vrouw opgedragen wierd, die van dat oogenblik af gedwongen wierd zich van de mannen te onthouden. Wanneer zy verdacht wierd hierontrent gemilt te hebben, beproefde men haar, doende haar stieren bloed drinken 't geen, zegt deze Schryver, haar geen quaad deed zo zy onschuldig was, en haar, schuldig zynde, deed sterven.

Men wydde niet alleen vrouwen en jonge dochters tot den dienst van Vesta, daar waren ook mannen toe geschikt, die alzo wel een kuifch leven leidden; dusdanige waren de Korybanten, de Saliërs, die zo genaamde *Galli* en *Arbigali*, maar zommige hun zuiverheid niet wel bewaard hebbende, noodzakte men hen om uit dwang kuifch te worden. Niets is bekender als de geschiedenis van Atis, die de making tot Priesters van Cybele, en de *Testa Samia* die tot dit gebruik diende; zy waren als vrouwen gekleed, gelyk ik reeds gezegt heb, en aapten 'er alle manieren van na, gelyk by de Oosterichen de Priesters van Venus Urania, waar van ik reeds op het getuigenis van Julius Firmikus gesproken heb.

A C H S T E H O O F T S T U K .

Heilig
Vuur
in Ame-
rika.

Men
vind
geen o-
verblyf-
zels van
Tempels by
de Iro-
koizen.
eq. Hur-
onnen.

Het Vuur heeft van alle tyden iets heiligs by al de Natien van Amerika gehad, die 'er het gebruik van hebben; maar de omzwerende Natien en zelfs de meeste stiltzittende hebben geen eeuwigdurent Vuur, noch Tempel om het te bewaren.

Ik weet niet of de Irokoizen en de Hurons ooit Tempels gehad hebben. Men ziet 'er hedendaags geen overblyfzels van, zo min als in de Oude beschryvingen; maar het vuur hunner haartsteden, waar van de Ouden hun huis Goden hadden gemaakt, dient hun in plaats van Altaar, en hun Raad-tenten in plaats van Tempels, gelyk de Oude Perzianen, en zy verschillen nergens in van de Prytanea der Grieken, of van de Romeinsche Curia. In hun verbloemde uitdrukkingen heeft het Raad-Vuur iets heiligs, het word geoordeelt altyd te branden, het is zelfs als het Zinnebeeld van alle zaken, die enig verband met den Godsdienst en de regering hebben.

De

* Cælius Rhodigin. lib. 29. cap. 22. *Parthenon dicebatur Minervæ Templum, Auctore Pausania & Plutarcho quamquam est proprie Parthenon Virginum Concilium & concensus,*

Virginis autem vocabulo Minervam intelligebant.

N
 een rypen ou-

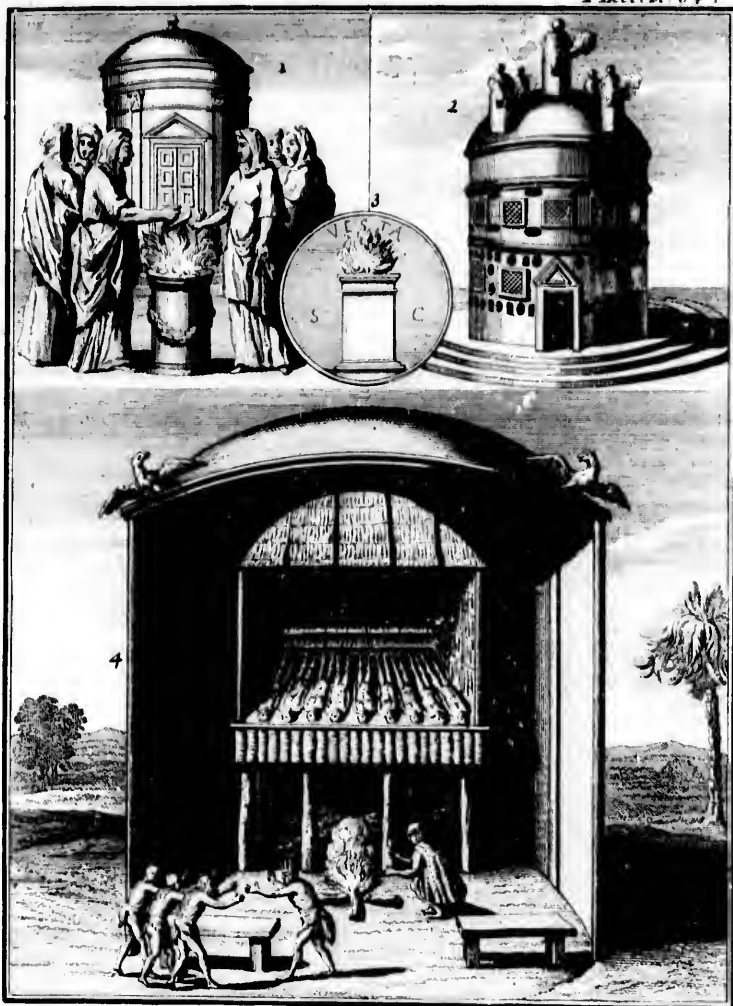
Plutarchus be-
 ke, die door
 nen wierd de
 om dat Pallas
 den tot dienst
 gentyke bete-
 ng van Maag-
 waar van het
 n wierd, die
 mannen te ont-
 gemit te heb-
 d drinken t
 zy onschuldig

s to: den dienst
 ie alzo wel een
 en, de Saliers,
 ge hun zuiver-
 n hen om uit
 ie geschiedenis
 de *Testa Samia*
 gekleed, gelyk
 un na, gelyk by
 r van ik reed's
 b.

K.
 de Natien van
 ebben; maar do
 e hebben geen
 ren.
 Tempels gehad
 s van, zo min
 er haartleden,
 akt, dient hun
 van Tempels,
 gens in van de
 ke. In hun ver-
 iligs, het word
 Zinnebeeld van
 en de regering

De

*Minerva Templum,
 Virginum Concilia-*

A
lig
de
ge
ge
wa
zor
sch
min
mat
ken
Ter
byg
gan
de a
bron
Dir
de d
plec
zo d
cerb
men
lius
dit F
't
zyn
Men
een
wyd
D
ook
dien
Oki
hore
hun
beko
Da
onder
moet
zy ge
wette
la Ve
Voor
Doch
heid
In Ku
dert v
niet a

De Natien die het dichtst aan Azien leggen, en die het laatst in Amerika schynen gekomen te zyn, hebben Tempels daar het heilig vuur onderhouden word, en die tot geen gebruiken als die van den Godsdienst geschikt zyn. Deze Tempels hebben voor 't meest gedeelte een ronde gedaante, gelyk die van Vesta waren, wiens gedaante het zinnebeeld van de Aarde of van de Wereld was.

In Louiziana hebben de Natchez een Tempel, waar in een wachter tot onderhoud van het eeuwig vuur gesteld is, dat men zorg draagt om nooit te laten uitgaan. Drie spitse staken zyn geschikt om het te voeden, zonder dat men ooit vermeer of vermindert, 't geen enige Verborgentheid schynt te betekenen. Namate dat ze verbranden draagt men zorg vanze nader aan te flokken, tot dat men 'er andere in de plaats moet leggen. In dezen Tempel worden de lyken van de Opperite en die van hun geslacht bygezet. De Opperite gaat alle dagen op zekere uren in den ingang van den Tempel, alwaar hy zich halver lyf bukkende, en de armen kruiswys over den ander leggende een zeker verwacht gehrom met den mond maakt, zonder enig duidelyk woord te uiten. Dit is het teken van de plicht die hy aan de Zon allegt, als rekenende daar van afkomstig te zyn. Zyn onderzaten oefenen de zelfde plechtigheid ten opzicht van hem en al de Prinssen van zyn bloed, zo dikwils als deze spreken, om in hen door dit uiterlyk teken van eerbied de Zon te eren, daar zy dezelve van geloven af te stammen. De Parthen bewezen de zelfde eerbied aan de Zon, en Julius Cezar Boulanger getuigt dat zy nooit ten stryd gingen zonder die Hemelste met een soort van gehuil gegroet te hebben.

't Is iets zonderlings dat hoewel al de Hutten der Natchez rond zyn, hun Tempel langwerpig is, recht anders als die van Vesta. Men ziet aan beyde de hoeken van deszelfs top twee figuren van een Arent, een Vogel onder de Oosterschen aan de Zon toegewyd, gelyk hy door 't gantsche Westen aan Jupiter was geheiligd.

De Oumas en enige Volkeren van Virginia en Florida hebben ook Tempels, en ten naastenby de zelfde plichten van Godsdienst. Die van Virginia hebben 'er zelfs een Afgod, dien zy *Oki* of *Kiouasa* noemen, die de doden bewaakt. Ik heb evenwel horen zeggen dat de Oumas zedert de komst der Francken, die hun Tempel ontwyden, dien hebben laten vervallen, en zich niet bekommert om den zelven weer op te bouwen.

Daar is niemand of hy weet hoe beroemt de Tempels van Peru onder de regering der Inkas waren, maar 't geen verwondering moet baren zyn die samenwoningen van Vestaaliche Maagden, die zy gesticht hadden, ter naasten by met de zelfde en noch strengere wetten als die van de Roomsche Vestalen. De Inka Garcilasso de la Vega schryft, in de Historie die hy ons van de Koningen zyne Voorouderen heeft nagelaten, dat zy samenwoningen van jonge Dochters ingestelt hadden, die verplicht waren een eeuwige kuisheid te beloven, en zich als Vrouwen aan de zon op te offeren. In Kusko, hoofstad hunner Staten, waren 'er meer als twee hondert van deze Maagden, die zo naauw opgesloten waren, dat zy niet alleen niet konden uitgaan, maar dat geen man zo stout zou

Bulling
de l'india
de l'india
Magid.
lib. 1.
cap. 4.
p. 452.
Herodotus
lib. 4.

De
Tempel
der
Natchez
is lang-
werpig.
Oki, of
Kiouasa,
Afgod
der Vir-
giniers.

Garcilasso
*Com-
mens.*
Reales
l. 4. cap.
1. & seq.

geweest hebben van daarontrent te durven komen. De Vorst zelfs, schoon boven de Wetten, onthield zich van haar te bezoeken, om zyn Onderdanen een voorbeeld te geven van de Eerbied die zy haar schuldig waren. Men liet daar in gene toe als jonge dochters van het geslacht der Zon, om hem vrouwen te geven die hem waardig waren, en men heiligde ze hem voor haar 8ste jaar toe, ont verzekert te zyn dat men ze hem zuiver aanbod.

Indien een van deze haar gelofte overtrad wierd de gantsche Stad het onderit boven gekeert.

Acofta, Hift. Mor. de las Indias, lib. 5. Cap. 15.

Lopes de Gomara, Hift. Gen. de las Indias, Lib. 2. Cap. 52.

De order die 'er in alle deze huizen gehouden wierd was zeer schoon, en men leefde 'er zeer geschikt, zich niet als met den Outerdienst bezig houdende. Indien een van deze maagden haar gelofte overtrad, beval de wet haar levendig te begraven, en de straf van den genen die haar verleid had moest zich niet alleen over hem en zyn gantsche geslacht uittrekken, maar zelfs over de gantsche stad waar in hy geboren was, men bracht zonder genade alderhande inwoonders om, en liet 'er geen een steen op den ander; maar deze gevallen waren zonder voorbeeld, zo veel kracht hadden de beweegredenen van Godsdienst en de bevelen der Vorsten op het gemoed der Volkeren.

De Tempels van Mexiko en het eeuwig vuur dat men daar onderhielt waren niet minder beroemt als die van Peru. Deze Tempels hadden grote vertrekken die geschikt waren voor de Maagden die dezelve bedienden. Men plaatste daar in 't algemeen alle de jonge dochters, zo dra zy den ouderdom van twaalf of vyftien jaar bereikt hadden. Zy waren volgens de wetten maar een jaar gedwongen daar in te blijven, 't geen zy in alle kuisheid doorbrachten: maar het schynt dat 'er andere waren, die voor haar leven lang gelofte deden, en uit wier getal men de bejaarde Vrouwen haalde, die opperste van dit slag van Kloosters waren; zy aten in 't gemeen, en sliepen in grote zalen. Lopes de Gomara sehynt over te hellen om te geloven, dat zy zich niet ontleedden, om vaardiger te zyn tot den dienst der altaren, wanneer het de nood vereifchte. Zy stonden 's nachts op en gingen na 't koor gelyk onze Nonnen na de vroege Metten; haar was de zorg aanbevolen om den Tempel te veggen en te onderhouden. Zy arbeidden aan verscheide soorten van werkslukken die van de uiterste nethheid waren, en tot cieraad van de Altaren dienen moesten; zy maakten alle dag de broden, die men den Afgoden voorzette, en waar van de Priesters alleen het recht hadden om te mogen eten; wat haar aangong, zy leefden niet als van Almoezen, leidende een zeer streng leven, zynde dikwils gehouden bloed uit haar lichaam te halen om 'er offerhanden van te maken, en hebbende allerlei soort van oeffeningen om het vleesch te tuchtigen, ook gaf men haar geen anderen naam als dien van *Boetvaardige Dochters*. Daarenboven wierden haar minste fouten met de uiterste strengheid gestraft, en daar waren 'er, die niet als met de dood van de schuldige konden geboet worden.

Petrus Martyr verhaalt, dat 'er zommige Eilanden in Amerika gevonden worden die enkel en alleen door Vrouwen bewoont worden. Enige, voegt 'er deze Schryver by, hebben zich ingebeelt dat deze Vrouwen de zelfde Wetten en de zelfde rogeringsvorm

vo
va
ge
die
lev
om
op
tyd
om
hov
mah
ners
geer
mer
noo
jong
plich
zou
eerst
zeler
verk
en d
behu
regen
woor
Ik
van 't
nen z
Zo 'e
als di
blyve
het z
die in
nen,
dreve

W
noem
zegger
wat ik
flutten
enkel
eerbied
luiden

* Ca
lingen g

vorm als de Amazonen hadden; maar die gene die 'er gezonder van oordelen en de zaak met meer rypheid overwogen hebben, geloven dat het jonge dochters zyn, die door eest geest van Godsdienst gedreven zyn, en vermaak in een ongehuwt en afgezonderd leven icheppen, op de zelve wyze als de geestelyke Zusjes van onze dagen, als de Vestalen van den ouden tyd, en die gene die op verscheide plaatzen aan de goede Godin toegewyd waren.

De Marierionen die in haar buurt wonen, gaan haar op zekere tyden bezoeken, niet om 'er kinderen uit te verwekken, maar om haar enige nodige diensten te bewyzen, om in haar velden en hoven te werken, en haar dus in haar eenzaamheit de kost te gemakkelyker te doen winnen. Het kan wel zyn dat, gelyk de Effeners onder de Joden een byzonder Volk uitmaakten, waar onder geen vrouws-personen waren, een Volk dat kuis leefde, by wie men geen kinderen zag ter wereld komen, en die het evenwel nooit aan menschen ontbrak, 'er ook in de Oudheid een Natie van jonge dochters geweest is, van de mannen afgezonderd, en uit plicht en een verkoren levenswyze aan de kuisheid toegewyd. Ik zou niet vreemd zyn van te geloven dat de Amazonen dus in haar eersten oorsprong geweest zyn. Haar staat zal in de eerste beginzelen streng geweest zyn, maar de geest van godsdienst of yver verkoelende, zullen zy haar strengheid wat hebben laten varen, en de naburige volkeren tot Mans genomen hebben, die haar de behulpzame hand wat quamen bieden, behoudende evenwel haar regeringsvorm, en ziende dezelve niet als in de tyden dat zy gewoon waren dezelve te bezoeken.

Ik ken de zeden der verscheide Natien van Amerika, zelfs die van 't Noorden, niet omstandig genoeg, om met zekerheid te kunnen zeggen, of zy alle zulke Vestaalische Maagden gehad hebben. Zo 'er in Florida en Louiziana zyn, zyn het deze niet, alzo min als die mannen in vrouwelyk gewaad, die een ongehuwden staat blyven voeren, en tot onderhoud van het heilige vuur waken; het zyn soorten van Priesters die deze zorg aan vertrouwd is. en die in de Tempels op uitgespreide vellen slapen, gelyk de Heidenen, wanneer zy in de hunne door een geest van Godsdienst gedreven, op de vellen van de geofferde beesten gingen slapen.

NEG ENDE HO OFT STUK.

WAt de Irokoizen aangaat, die ik een weinig beter ken, zy hebben zekerlyk hun Vestalen gehad, die zy *Jeouinnou* noemden, en die amptshalven Maagden moesten zyn. Ik kan niet zeggen wat eigentlyk haar bediening in den Godsdienst was, alles wat ik uit de Irokoizen heb kunnen halen, is dat zy nooit uit haar Hutten gingen, dat zy daar enig futzelwerk by de hand hadden, enkel en alleen om zich bezig te houden; het volk droeg haar alle eerbied toe, en liet ze in rust; een kleine jonge, door de Oude luiden daar toe uitverkoren, en die gelyk de *Camillus* * of *Casmilus*

* *Camillus* of *Casmilus* was de naam die de oude Romeinen aan de jongelingen gaven die tot dienst der Priesteren waren. Daar van daan komt dat de

Vestalen by de Irokoizen.

Gingen nooit uit haar hutten.

Enu-

lus der Heidenen was, bragt haar haar nooddrufst; maar men droeg zorg dat men een ander in zyn plaats stelde, voor dat de jaren zyn dienst konden verdacht maken.

Zy leefden in een zamening, voor zo veel ik uit het verhaal heb kunnen oordelen dat Jaques Carthier van eenige Zeden der Inwoonders van Hochelaga maakt, dat een Natie was die het Irokois en het Hurons spraken, wonende op het Eyland van Montreal; want hy zegt, dat hy gemene Hutten had gezien, voor jonge dochters opgericht, die men daar in plaatse zo dra zy de jaren hadden om met een man te kunnen voorzien worden, en deze hutten waren 'er vol van gelyk in Europa de scholen, daar men de kinderen na toe zend om fraaie wetenschappen te leren. 't Is waar dat Carthier gants niet van gevoelen was dat dit Vestaalsche maagden waren, hy spreekt 'er zelfs op een gants andere wyze van, maar 't geen hy 'er van verhaalt, sryd zo tegen de gewoontens der Volkeren van Noord-Amerika, dat men gemaklyk uit zyn Verhaal zien kan, dat hy 'er zo een nadelig gevoelen niet van gehad had, als om dat hy de spraak niet genoeg verstond, om nader onderrechting van een zo zonderling gebruik te zoeken. Zonder twyffel heeft Vincent le Blanc van deze Irokoische Vestalen willen spreken, wanneer hy zegt, dat 'er Wilden in Kanada zyn, die menschen-vreters zyn, welke tot de grote rivier van Hochelaga toelopen, en zich van schuitjes, van basten van bomen gemaakt, bedienen, en die wanneer zy deze basten afrekken veel plechtigheden en gebeden gebruiken, daar enige maagden by tegenwoordig zyn, die aan haar Goden toegewyd zyn gelyk onze Nonnen.

Vincent
le Blanc
3. part.
Chap. 6.

Ik weet niet of 'er straffen gefeld waren voor die haar staat ont-eerden, maar my dunkt dat zy zich redelyk wel gedragen hadden tot de komst der Europeers toe, die 'er dwaaze Maagden van maakten, gevende haar brandewyn te drinken. Te Onnontagué liepen zy in haar dronkenschap uit haar Klooster, en vongen duizent buitensporigheden in het dorp aan; te Agnié deden ze het zelfde, en zommige zich al te openbaar tegen haar staat vergrepen hebbende, wierden 'er de ouden zo beschaamt over, dat men in den Raad besloot, deze ongeschikte Dochters, die de Natie aanstoot gegeven en schande aangedaan hadden, Werelds te maken. Zo hielden de Irokeesche vestalen op.

De Irokoizen hadden ook Mannen die professie maakten van een ongehuwden staat. 't Kan zyn dat in de oude tyden zommige in een zamening geleefd hebben, gelyk de Esseners onder de Joden * en misschien het grootste getal der Profeten, de Plysten by de Da-

Etruriers aan Mercurius dezen naam gaven, om dat hy de Dienaar der Goden was, en onder de gedaante van een jongeling verbeeld wierd.

* Onder de Joden waren 'er twee soorten van Profeten, zommige maakten 'er hun werk van, en de andere waren het door een buiten gemene roeping: de eerste leefden in eenzamening in de gebergten en wildernissen, gelyk de Esseners, leidende een streng en zeer geschikt leven, hun gedachten enkel met God bezig houdende, gelyk de Abt Fleury in zyn boek van de Zeden der Israëliëten zeer wel aangemerkt heeft. Onder de Profeten waren 'er die gehuwt waren, en kinderen hadden, maar deze schynen onder 't getal van die gene te horen,

Da-
de;
met
afzo
niet
brac
Ik
van
vert
prof
bem
W
die
gen
verv
nam
aanl
hem
ten,
ben;
hem
vred
zien
inner
deel
den
Va
onder
der v
der
den,
en m
men
zyn
den,
enige
vervo

N

die op
David
neri e
waar d
dit wo
dat dez
opgevo
houder
in de z

Daciers, de Kriften by de Volkeren van Thracien, de Bonzen, de Talapoinen en de Boetdoenders by de Indianen. Ik zou evenwel met meerder fchyn oordelen, dat zy zich wat van hun Dorpen afzonderden, daar zy eenzaam leefden als Kluizenaars, hebbende niet meer als een bediende, die hun 't geen zy van noden hadden bracht.

Ik heb reden om zo te oordelen uit een historie of fabel die zy/my van een dezer Kluizenaren hebben verhaalt, die ik in 't vervolg zal vertellen, wanneer ik van hun bygelovigheden spreek; zy maakten professie van niet te trouwen, van zich met geen Staatszaken te bemoejen, en in hun celletjes te blyven.

Wy hebben in onze zending van Sault-Saint Louis een Huron, die zulk een leven geleid had, hy was door de Irokoizen gevangen, en men had hem het leven geschonken. Iemand hem in 't vervolg aangezet hebbende om een ander om hals te brengen, nam hy 't aan, zoop zich vol, of veinsde het te doen, om zyn aanslag uit te voeren, en slaagde daar in. Deze daad noodzaakte hem het land te verlaten, en na de weide van Magdalena te vluchten, daar wy den grondslag van de opkomende zending gelegd hebben; hy zette zich daar ter neer, en volgens den raad dien men hem gaf, nam hy een Huronische vrouw ten wyve, daar hy altyd in vrede en als een goed Christen meê geleefd heeft; ik heb hem gezien en moet hem dit ter eren nageven; maar deze man altyd een innerlyken trek voor de eenzaamheid behoudende, heeft nooit deel in Staatszaken willen nemen, en de Raadsvergadering der Ouden bywonen.

Vader de la Neuville zegt van de Pyaien, die de Waarzeggers onder de Karaiïben zyn, dat zy gemeenlyk alleen wonen, zonder vrouw of kinderen, op den top der Bergen, of aan den Oever der Rivieren en moerassen, alwaar hun huizen, gelyk de grassieden, niet anders als kuilen zyn die diep in de aarde gegraven zyn, en met enige harte-of tygervellen bedekt, en in deze hollen gaat men met hen raadplegen. 't Kan zyn dat 'er onder deze Pyaien zyn, die hun gantsche leven lang zich van de vrouwen onthouden, maar dat is niet in 't algemeen van alle waar; daar zyn maar enige tyden waarop zy dat genootzaakt zyn te doen, gelyk wy in 't vervolg zullen zeggen.

TIENDE HOOFTSTUK.

NA de aanbidding van het Gewyde-vuur, dat een onophoudelyke dienst en als de grond van dien de Vesta of de Moeder der

M Go die op een buitengewone wyze goddelyke ingevingen hadden, gelyk Samuel, David, Ilijas, enz. De Profeten van professie die in 't gemeen leefden, schynen een ongehuwt en kuis leven geleid te hebben, gelyk Elias en Elijza. 't Is waar dat zy zomtyds Profeten en Profetekinderen genoemd worden, maar door dit woord kind kan men quackeling of leerling verstaan. Men kan ook zeggen dat deze staat misschien niet eeuwigdurent zynde, die gene die in de zamening opgevoed waren daar uit konden gaan, trouwen, en den geest van Profecy behouden; maar 't is gants niet waarfchynelyk dat zy getrouwt waren; terwyl zy in de zamening leefden.

Historie van een Huronischen Kluizenaar.

Tweede brief van Vader de la Neuville in de Memoires de Trevoux Mars 1723.

Van de Officranden.

Goden is, volgen de Offeranden, die men als een voorbygaanden Dienst kan aanmerken, gelyk de gebeden die dezelve verzellen, de Offeranden van allerhande soort, en de feesten, die schoon door het Gebruik of door de Godsvrucht bepaalt, hnn gezette tyden hebben en niet altyd duren.

De Offerande is te gelyk met de godsdienst opgekomen.

De Offerande is een Godsdienstige pleging, een Offer aan de Godheid aangeboden om de zelfde beweegredenen die in de verplichting begrepen zyn die de Menschen hebben om hem in 't algemeen de ere te bewyzen, die men hem verschuldigt is, en boven al uit reden van erkentenis voor de weldaden die zy 'er van ontfangen, en die zy bekennen van dien genen, die 'er de meester van is, te hebben. Zy is zo oud als de Godsdienst zelfs, en zo wyd uitgetrekt als de volkeren die een Godsdienst hebben, nadeemaal 'er geen een is by wien de Offerande niet in gebruik is geweest, en by wien het niet ter zelfder tyd een bewys van zyn Godsdienst is.

Deze Offeranden waren eenvoudig, voor al in 't begin, enige dieren uit de kudde, de planten, de vruchten der aarde, eenige kruiden, eenige wortelen die de menschen tot hun voedsel gebruikten, en die hun van eenig gebruik waren, waren 'er het voorwerp van, zo aangenaam niet aan God door zich zelve als door d. oprechte en zuivere mening van de herten die hem het zelve aanboden.

Deze eenvoudigheid duurde langen tyd, zelfs noch na dat de Godsdienst door het Bygeloof had begonnen verbastert te worden. Ovidius schildert ons de armoede der Offeranden van de oude Romeinen zeer wel af met deze woorden.

*Thura nec Euphrates nec miserat India Costum,
Nec fuerant rubri cognita fila Croci,*

*Ara dabat sumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.*

Door den Dichter Hoogvliet dus gevolgt.

De Mirre, die gestaag druipt uit de schors der bomen,
Was over zee noch in geen uitheemsch schip gekomen.
De brede Eufraat zond ons geen Wierook, de Indiaan
Geen dierbre Kostus; en de geringe Safraan
Was in Italie noch onbekent; de luiden
Vernoeuden toen de Goon met wat Sabyne'sche kruiden.
En met het branden van den knappende laurier.

Avall.
Rhad.
lib. 2.
Zf. 700.

De Volkeren die geen tamme dieren hadden, vervulden dit gebrek met die gene te offeren die zy op de jagt gevangen hadden. Alzo verspreyden zich de Argonauten, willende een Offerande aan Apollo doen, om te jagen, en offeren op hun wederkomst eenige Rheebocken. De Offeranden wierden heerlyker en ontrent den toefel en ontrent de stoffe, toen de Volkeren ryker ge-

wor-

worden waren, toen Offerde men honderden van dieren te gelyk: maar in wat staat men was offerde men altyd het dierbaarste dat men had; en het Bygeloof bracht de zaken zo ver, dat men zyn eige kinderen, ja zich zelve opofferde.

Volgens dit oud gebruik offeren de Wilden noch het Koorn hunner velden, en de Dieren die zy onder 't jagen vangen; zy werpen Tabak en andere Kruiden, daar zy zich in plaats van Tabak van bedienen, in 't vuur ter eren van de Zon; zy werpen die ook in de Meiren en Rivieren, ter eren van de Geesten die 'er 't gezag over hebben.

De *Kassau* en de *Ouikou*, die de Karaïben op een soort van een Altaar aan 't end van hun hutten leggen, of voor zekere palen die zy in de aarde slaan, zyn de geschenken van Bacchus en Ceres, hun wyn en brood, die het voorwerp van hun Offeranden uitmaken. Onze Irokoïzen leggen zomtyds in de openlucht op den top van hun Hutten takken halsbanden van porceleyn, Indiaansch koren, en dieren zelfs, die zy aan de Zon toewyden. De Bergluiden en Volkeren van 't Noorden planten boven op staken levendige honden, die aan een lisknoop vast zyn, en latenze in dezen staat ter ere van hun Godheden den geest geven. De zwervende Natien maken vellen van wilde dieren aan bomen vast, die zy een Godsdienstige eer aan doen; en de Franschen die in het doortrekken van de nofchen dat slag van offeranden vinden, maken dezelve niet als heilig aanziende, ook geen zwaarigheid zich daar van te bedienen. De Floridianen, volgens onze eerste Beschryvingen, zetten alle jaren het vel van een Hart op een staak, dat zy met alderly slag van vruchten vulden, en met kranssen versierden. De gemeenste wyze evenwel van offeranden te offeren, is het Offer of het deel daar van dat men de Godheid geven wil in het vuur te werpen, na het met een soort van spreuk of gebed aangeboden te hebben.

De Mexikanen offerden vele Menschen op. Onder de andere barbaarsche volkeren waren deze soorten van Offeranden zo gemeen noch zo klaar niet, ten zy men de dood straf die zy hun slaven of krygsgevangen aandoen voor een Offerande rekene, 't geen my zeer waarschynelyk voorkomt. Voor 't overige vind ik in de oude Beschryvingen van 't Noorderdeel van Amerika een ander soort van Offerande, gelyk die gene die de Kananiters aan den Moloch offerden.

Want het is zeker volgens het verhaal van den Heer le Moine van Mourgues, dat in dat gedeelte van Florida dat aan Virginia legt, en daar de Franschen onder het geleyde van den Heer de Laudonniere aanlanden, de Volkeren van dat land, die hun hoofden als zonen van de Zon aanzagen, en die in deze hoedanigheid hem Goddelyke eer bewezen, dezelve plechtiglyk hun eerstgebooren opofferden. De Franschen waren zelfs getuigen van deze droevige plechtigheid, zie hier hoe de zaak verhaalt word.

„ 't Is een gebruik van deze Volkeren den Koning de eerstgeboornen op te offeren. De dag tot deze plechtigheid verkoren „ en van den Vorst vergunt zynde, begeeft hy zich na de plaats „ daar

Offeranden van verscheide wilde Natien.

De Mexikanen offerden zelfs menschen op. *Acosta, Histor. Moral. de Indiat lib. 5. cap. 19.*

Opoffering der Eerstgeboornen

aan den
Koning
in Flor-
rida.

„ daar de daad geschieden moet, daar hem een bank in plaats van
„ een troon gezet is; in 't midden van de plaats zet men een blok
„ van twee voeten in den omtrek, en van de zelfde hoogte, waar
„ voor de moeder van het kind dat opgeoffert staat te worden zich
„ plaatst, zittende op haar hielen, het aangezicht met de handen
„ bedekkende, en het lot van dit ongelukkig schepzel beklagende:
„ een van de aanzienlykste vrouwen onder de magen of vrin-
„ dinnen van deze bedrukte moeder, neemt het kind, en bied het
„ den Koning aan; straks beginnen alle de andere vrouwen een
„ ronden dans, in 't midden van dewelke die gene die het kind
„ draagt ook gaat dansen, zingende eenig lied ter eeren van den
„ Vorst; gedurende dezen Godsdienstigen dans, blyven zesjuitge-
„ koren Indianen aan een hoek van de plaats of mark staan, heb-
„ bende in 't midden van hen den Offeraar, die met een knods
„ gewapent en prachtig uitgedost is; na den dans en de andere
„ plechtigheden in deze gelegtheden gebruikelijk, neemt de
„ priester het kind en slaat het op het blok dood.

Daar zyn 'er, die men als byzondere offeranden kan aanmer-
ken, welke ieder na zyn Godsvrucht, of om beter te zeggen na
zyn bygelovigheid, in het verholen doet, of zonder dat 'er de by-
standers veel deel in nemen. Zodanig was by voorbeeld de Offer-
ande die Eneas deed, toen hy, na in de nacht de beelden zynere
Huisgoden gezien te hebben, die hem ontrent een Godspraak van
Apollo licht gaven, aanstonds opstond, en het vuur van zyn haart-
stede aantekende daar eenig wierook, of iets anders, dat de Dich-
ter niet uitgedrukt heeft, hun ter eeren brandde. Zodanig waren
ook de plengingen die de Oude deden voor dat zy aten of dron-
ken, werpende eenige brokken van de gerechten die men hun
voordienende ter aarde of in 't vuur, of plengende enige droppels
van den drank die men hun aanbood, gelyk Dido op het gastaal
deed, waar op zy haar nieuwe gasten de Trojanen, met de aan-
zienlykste harer onderdanen genood had. Dit doen de Wilden
noch by alle gelegtheden.

*Virg.
aeneid.
lib. 3.*

*Virg.
aeneid.
lib. 1 sub
fin.*

Maar daar zyn 'er onder hen gemene of openbare, die met
plechtigheid geschieden, en waar in al het volk deel neemt.
Deze verdienen waarlyk oplettentheid, ter oorzaak van de zwe-
mende trekken die zy na de Bacchus feesten en de geheimenissen
van de Moeder der Goden hebben.

ELFDE HOOFSTUK.

Bacchus
feesten
der Oud-
den.

Waar toe
ingestelt.

Het denkbeeld dat ons van de Bacchusfeesten overgebleven is
door een gevolg van de verdorventheid der laatste tyden
van het Heydendom, is als een van deze feesten die men ter
ere van deze eerste Wetgevers vierde, die de woeste zeden
der menschen beschavende, leerden het land te bouwen, den
wynrank snoejen, en het graan en de wynen tot hun voedsel te
gebruiken. De Volkeren, om de geheugenis dezer weldaden te
bewaren, op deze Wetgevers onder de namen van Bacchus en Ce-
res, van Isis en Osiris alles toepassende, 't geen ons de fabel van den
cene

in plaats van
 men een blok
 hoogte, waar
 worden zich
 met de handen
 beklagende:
 agen of vrin-
 , en bied het
 vrouwen een
 die het kind
 eren van den
 ven zésjuitge-
 k staan , heb-
 met een knods
 en de andere
 yk , neemt de

n kan aanmer-
 r te zeggen na
 dat 'er de by-
 beeld de Offer-
 beelden zyner
 Godspraak van
 van zyn haart-
 s, dat de Dich-
 Zodanig waren
 aten of dron-
 die men hun
 enige droppels
 p het gastaal
 , met de aan-
 en de Wilden

are , die met
 k deel neemt.
 k van de zwe-
 e geheimenissen

overgebleven is
 r laatste tyden
 n die men ter
 woefte zeden
 bouwen , den
 hun voedzel te
 r weldaden te
 Bacchus en Ce-
 e fabel van den
 cene

ce
va
w
in
de
en
M
me
ke
ra
Py
en
ga
van
aff

fch
de
fch
op
Cic
als
On
nie
I
del
gel
zee
en
onc
dat
onb
de
een
en
met
M
vers
nebe
geve
den
niet
voor

*
gehei
van d
verko
† C
nes fi
Sabaza

eene kant van hun rochten en hun gewaande zegepralen leert, en van den andere kant alles wat met de uitwerkingen van den wyn en met den Landbouw over eenkomt, stelden deze feesten in, die als een afbeelding na't leven van deze Wetgevers waren, de Wereld doorkruissende op een wagen met Tygers, Panthers en Loffen gespannen, verzelt van de Kureten, Korrybanten, Menaden, en om kort te gaan van al dezen sloop van Volkeren die men onder den trein van Bacchus stelt, en die vol van een dronken razerny hun feesten vierden, met spieffen die met wyngaart-ranken omvlochten waren, gewapent, met veil bekrans't, den Pyrrischen dans dansende, doende al de gebergten van Thracien en Indien van hun geschreeuw en 't geluid hunner speeltuigen weergalmen, drinkende altyd den lekkeren wyn met volle schalen, waar van men ze zo dicht bestoven geloofde, dat men ze altyd als vol afschilderde.

Men kan in Atheneus, in Thucydides, in Plutarchus en in verscheide andere Grieksche en Latynsche schryveren de staats van deze feesten beschreven zien, daar zo veel ongeregelheden en schandelyke zaken (*) dat men te Rome genootzaakt was dezelve op zware straffen te verbieden, en dat een Grieks Dichrer door Cicero aangehaalt, van gevoelen was, dat men alle deze Godheden als vreemdelingen uit Griekenland moest verjagen en verbannen. (†) Ondanks dit verbod bleven ze evenwel in wezen, of wierden hernieuwt.

Niets haalde 'er ooit by de Bacchus-praal van Ptolomeus Filadelfus, waar van Atheneus ons een heerlyke beschryving heeft nagelaten; een Antiochus en een Mithridates maakten deze feesten zeer prachtig by de Aziatischen, gelyk by de Romeinen Antonius en Kaligula, die beide vermaak schiepten om in de toerusting en onder de gedaante van Bacchus te verschynen. Evenwel zien wy dat men byna overal deze elendige Priesters van Cybele, en deze onbeschaamde vrouwen, die zich met panthers-huiden bedekken- de en met losse tuiten onder den naam van Bacchanten hollende, een ambacht pleegden dat zo zeer tegen de regels van de zedigheid en de schaamte, de vrouwlyke kunne zo wel passende, streed, met den nek aanzag.

Maar nademaal wy reeds aangemerkt hebben dat men de Wetgevers met de Godheid of met de Zon, die 'er het duidelykste zinnebeeld van was, verwacht had, waren het by gevolg deze Wetgevers, wie zy ook mochten zyn, niet, die het voorwerp van den dienst dezer plechtigheden zyn moesten. 't Was in der daad niet waarfchynelyk dat zy zich als Goden lieten aanbidden, en voor zodanige by de volkeren van hun tyd wilden doorgaan, die

M 3

zich

* *Tit. Liv. in het 9. boek van het vierde Tiental*, verhaalt in het brede al de geheime gruwelen van de Orgia van Bacchus, het onderzoek dat 'er op bevel van den Raad na gedaan wierd, en het verbod dat 'er ter dezer gelegenheid verkondigt wierd.

† *Cic. 2. de legib. Novos vero Deos & in his colendis nocturnas pervigilationes sic Aristophanes facetissimus Poëta veteris Comœdiæ vexat, ut apud cum Sabazius & quidam alii Dei, peregrini judicati, è civitate ejiciantur.*

Afbeelding der Bacchanaal feesten.

Zy wierden om hun ongeregelheden te Rome afgeschaff. *Vid. Tit. Liv. Lib. 9. Decad. 4.*

Afloop op ad Cic. ib. 2. de legib. Athen. lib. 4. c. 5.

zich zodanig niet konden laten verblinden, dat zy niet zien zouden dat zy menschen waren zo wel als zy, en dezelve zwakheden onderworpen. Derhalven moeten door een ander natuurlijk gevolg hun Orgia een anderen aard geliad hebben, als die van de Bacchanalen van latere tyden, die maar een gruwelyke verbaftering van de eerste waren.

't Is deze aart van een godsdienstige plechtigheid dien Strabo volmaakt wel ontwimpelt heeft op de zelfde plaats die ik in 't begin aangehaalt heb; wanneer hy na de verscheide gevoelens der Schryvers onderzocht, en na in 't algemeen al het voornaamste, dat 'er in de Orgia is, verhaalt te hebben tot de bespiegelingen van deze Heidenfche verborgentheden overgaat. De woorden van dezen Schryver zyn aanmerkelyk. 't Is, zegt hy, een gemene zaak by de Grieken en Barbaren, dat zy hun Offeranden door feesten beroemt maken. Daar zyn 'er zommige daar razerny onderloopt, en andere die vreedzaam aflopen: zommige waar in men zingt, andere zonder zang: zommige daar verborgentheid in steekt, en daar alles in 't verholen geschied, andere in 't tegendeel daar alles openbaar en plechtig is. De natuur en de redenen willen het zo hebben, want de feesten den mensch van zyn gewone bezigheden aftrekkende, heeft zyn geest daar door te meer vryheid, om zich aan de zaken die God raken over te geven. De Geestdryving gelykt na een Godlyke ingeving, en hoort by de Profecyng: het verborgene in deze plechtigheden verwekt eerbied voor de Godheid, zo veel te nader derzelve wezen nabootzende, dat onzen zinnen ontglipt. Eindelyk de Muziek by de maat van de Verzen gevoegt verknocht ons noch meer aan God, door een betovering die aan de aanloklykheden en de verscheidenheid van deze kunst vast is. Men denkt zeer wel wanneer men zegt dat de menschen nooit beter de Godheit nabootzen, dan wanneer zy zich in weldaden uitlaten; maar men zou noch beter spreken wanneer men zeide dat het is wanneer zy die na behoren eeren, 't geen door een heilige vreugde geschied, door feesten ter eere van de Goden, door zich toe te leggen om de wysheid te verkrygen, en zich in 't muziek te oefenen; want zo de muziekmeefters hun kunst veracht gemaakt hebben, doende die aan ongewyde vermaken dienen, gebrukende die op ongeregelde Feesten en op de Schouwtonelen, moet men de schult daar van niet aan deze kunst geven, maar men moet den aart der andere kunsten onderzoeken, waar van zy het begin is. Om deze redenen hebben Plato en de Pythagoristen die voor hem gegaan zyn geen anderen naam als dien van muziek aan de Wysgeerte gegeven; hierom hebben zy geleert dat de Wereld in een zeker overeenstemment geluid bestond, en dat alle de zaken waarin men overeenstemmingen en schikking vind, Gods werk waren. 't Is ook om de zelfde reden dat zy aan de muziek de opvoeding en de hervorming der Zeden hebben toegeschreven, oordelende dat 'er niets nader aan de Godheid quam als 't geen het meeste toebrengt om de ziel van haar dwalingen en haar gebreken te zuiveren.

Vol-

Volgens deze uitlegging, die ik als een grond-beginsel stel, zal ik nu in 't brede gaan verhalen wat 'er in de plechtigheid van de Offerande dier volkeren omging, die men van Bacchus gevolg noemt. Dit omstandig verhaal zal ons een netter kennis van den waren aart der Orgia geven.

Maar voor heen is het goed aan te merken dat de H. Schrift een nauwkeurige optelling maakt van de verscheide Offeranden die het volk van Israël den Here moest offeren, van de verscheide beweegredenen waarom men zulks moest doen, en van de verscheide plechtigheden die men daarin moest waarnemen. Men ziet daar een onderscheid van reine en onreine dieren die tot stof van de Offerande verstreken maar ook koren airen, miel, bry, op verscheide wyze toegerecht en verscheide soorten van specceryen. In zommige dezer Offeranden raakte men het Slachtoffer niet aan. Alles wierd door het vuur verteert; in andere mocht men niet als het bloed rontom het altaar vergieten, en het vet dat om de ingewanden zat verbranden.

Dit was gemeenlyk het deel des Heren in de vreedzame Slachtoffers, het overige wierd opgegeten. Men nam hier ontrent zelfs vele wetten in acht; want daar waren zaken die de Priesters alleen recht hadden om aan te raken; andere, waar aan zy maar een gedeelte hadden. Daar waren 'er die men in Gods tegenwoordigheid moest eten, volgens deze woorden die dikwils in de H. Schrift gevonden worden: *Comeditis in conspectu Domini epulaberis coram Domino, comedet Sacerdos in loco sancto, &c.* Daar waren 'er ook die men na huis mogt nemen. Het schynt zelfs dat het zy by de Israëlieten, het zy by de Heidenen, alles wat tot gewoonlyk voedsel strekte, vooral het vleesch der Dieren, God of den Afgoden offert wierd, en hier van daan quam het dat de ware gelovigen zo nauw toezagen, wanneer zy zich in 't land der Heidenen bevonden, dat zy geen spyzen aten, die zy konden verdenken van den valschen Goden geoffert te zyn.

Derhalven moct men besluiten dat 'er in de Tempels of in de plaatsen, tot de Godsdienstige vergaderingen geschikt, verscheide aangewezen plaatsen moesten zyn; de een om de Dieren te slachten, andere om ze te koken, en andere om te eten; dat is klaar door het geen van het bedrog der kinderen van Heli verhaalt word.

„ 't Waren de kinderen van Belial, zegt de Schriftuur, die den
 „ Here niet kenden, noch de plicht der Priesters ten opzichte van
 „ het volk; want wie ook een Slachtoffer geoffert had, de Prie-
 „ ster quam onderwyl dat men het vleesch kookte, en een vork
 „ met drie tanden in de hand houdende, stak hy die in de ketel
 „ of in den pot, en alles wat hy met de vork kon opnemen, was
 „ voor den Priester. Zo handelden zy al het volk van Israël dat
 „ te Selo quam. Eer men ook het vet van het Slachtoffer ver-
 „ brandde, quam de knecht van den Priester en zeide tot den geen
 „ die het offer deed, geef my vleesch, op dat ik het voor den
 „ Priester koke; want ik zal van u geen gekookt vleesch aanne-
 „ men, maar ik wil het raauw hebben. Die gene die het Offer
 „ deed zeide tegen hem, laat men eerst volgens de gewoonte,
 „ het

1. Kon.
 2. Vj.
 12. en
 volg.

„ het vet van het Slachtoffer verbranden , en neem dan zo veel
 „ vleesch als gy wilt , maar de dienaar antwoordde hem : neen
 „ gy zult het my aanstonds geven , of ik zal het met geweld ne-
 „ men. Dus was de zonde der kinderen van Heli zeer groot , om
 „ dat zy de menschen van de Offerhande des Heren afwendden.
 „ Laat ons nu de Offeranden der Heidenen beschouwen.

Beschry-
 ving van
 een Of-
 ferande
 der Ar-
 gonau-
 ten.

De Hel-
 den of-
 ferden
 zelfs als
 zy wil-
 den.

*Apoll.
 Rhod. lib.
 1. 27.
 497.*

*Pausan.
 in Attic.
 p. 22. in
 Arcad.
 p. 269.*

*Apoll.
 Rhod.
 lib. 1. v.
 432.*

*Aibem.
 lib. 5. p.
 192.*

Deze
 Gastma-
 len ge-
 schieden
 by de
 Egypte-
 naaren
 met veel
 gematig-
 heid.
*Plutarch.
 Symposia-
 con. l. 2.
 787. 9.*

Apollonius van Rhodes geeft ons de beschrijving der Offeranden van de volkeren van 't gevolg van Bacchus , verhalende die der Argonauten. Daar zou geen onderscheid moeten in zyn zo de Orfeus , die Bacchus gevolgt had , en die de Bergen van Thracien van de klanken zyn'er Lier had doen weergalmen , de zelve Orfeus was , die Jazon volgde om het Gulden Vlies te helpen winnen. Ik geloof evenwel dat deze veel later geleest heeft als de eerste , maar de gedaante der Offeranden moest niet veel veranderen zyn. De Argonauten daar hun Godsdiensf willende plegen , rechten , na Apollo , den raad hunner Priesters aangeropen te hebben , een Offerande op het vuur van hun haartiede aan. 't Waren de Helden zelfs die de Offerande offerden , wanneer zy het raadzaam oordeelden , gelyk men uit menigvuldige voorbeelden zien kan.

De Priesters waren alleen om 'er het opzicht over te hebben , en zy waren 't die bevel gaven wat en hoe 'er moest geoffert worden , voor al in zaken van gewicht. Men bracht het slachtoffer niet altyd om aan den voet van het Altaar gekeelt te worden. Dit blykt uit de dieren die op de jacht gedood wierden.

Het slachtdier wierd zelfs niet gants en al den Goden aangeboden ; De dyen waren hun toegelegd , dus heeft het Pausanias in 't algemeen wegens de Offeranden der Grieken aangemerkt. Men wentelde ze wel in 't vet , en men deedze op een klein helder vuur van hout dat aan sprankels gehakt was , braden. „ Zy slachten , „ zegt de zelve Apollonius elders , de twee ossen , villenze , hak- „ kenze aan quartieren , en vervolgens aan stukken , zy leggen de „ offer-dyen aan eene zyde , en na ze wel in het Omentum of Net „ dat heel vet was gewentelt te hebben , laten zy ze op sprankels „ hout braden. Dit was al de plechtigheid die zy daarontrent in de eerste tyden oeffenden.

Het overschot van het slachtdier wierd tot het gastmaal bespaart , dat altyd een plechtige offerande verzelde , en daar een gedeelte van was. Atheneus verzekert ons zelfs , dat de Ouden nooit een openbaar gastmaal aanrechten , ten zy ter ere van de Goden.

Deze Gastmalen geschieden by de Egyptenaren met veel gematigheid , gelyk ook by het gros der andere volkeren. Zelf de festynen van de Feaciers , die voor een volk te boek stonden , dat reeds door de wellust verdorven was , waren veel gematigder als die van de Grieksche Wysgeren. By de Perzianen en de meeste andere volkeren van Griekenland , was het volgens de getuigenis van Plutarchus , een heilige tyd , waar in zy van de gewichtigste Staatszaken handelden , op de zelve wyze als de helden van Homerus op het festyn van Agamemnon.

? Geen

't Geen verwonderlyker moet schynen is dat verscheide volkeren die de Bacchanaalfeesten hielden van geen wyn wilsen, of ten minsten 'er geen gebruik van maakten. Het zou gemaklyk van verscheide Natien te bewyzen zyn dat zy niet wilsen van den wynstok te planten. Dit is zeker van de Perzianen, die ten tyden van Krezus, volgens het getuigenis van Herodotus, niet als water dronken. Men kan het zelve van de Natien van Pontus, van Kappadocien en van de Scythen zeggen, want schoon zy by de Schryvers den naam van grote dronkaarts gehad hebben, hadden zy evenwel geen wynstok, gelyk men uit de woorden van Anacharsis tegen zyn Koning afmeten kan. Want van zyn tocht uit Griekenland, daar hy verdient had in 't getal der wyzen gestelt te worden, weer te huis gekeert zynde, zeide hy tegen den Vorst, latende hem eenige rankeh zien. „Zy zouden tot hier toe voortgeschoten hebben, in „ dien de Grieken niet zorg gedragen hadden van zo alle jaar te „ snoeten.

Dit is noch waarachtiger van de ouder tyden, want hoe zonden de Arkadiers, die niet als van Eykels leefden, hoe zouden zo vele Natien van Troglodieten, Ichtyofagen, Lotofagen, die zich in rotzen en holle bomen in 't midden der dichtste bosschen begroeven, en die geen vaste verblyfplaatsen hadden, de zorgen hebben kunnen aanwenden die het planten van den wynstok vereischt.

De andere volkeren die den wyn kenden, waren zeer sober ontrent deszelfs gebruik. Plutarchus verhaalt, dat in de stad van Heliopolis in Egypte de Priesters geen wyn in hun Tempels dorsten brengen. De andere Egyptische Priesters dronken dien maar zeer weinig, zelfs onthielden zy zich 'er tenemaal van in den tyd van hun reinigingen. De Koningen zelfs dronken 'er maar een zekere maat van, door de boeken van hun Godsdienst hun voorgeschreven. Ten tyden van Pflammiticus begonnen zy wyn te drinken, voorheen nuttigden zy geen in 't geheel, en boden dien ook den Goden niet aan, gelovende dat hun die niet aangenaam was, om dat zy vaststelden dat de wyn het bloed der Reuzen was, die in oude tyden den Hemel beoorloogt hadden, en dat dit bloed, met de aarde vermengt, na dat Jupiter hen met zyn blixem verplet had, den wynstok voortbracht. Zie daar, zo men dezen Schryver mag geloven, de gedachten der volkeren, die door Ofiris, den Bacchus der Egyptenaren, onderwezen waren, over den wyn.

Wy lezen in Atheneus, dat in Griekenland zelfs en in Italiën de wyn oudtyds vervloekt was. Het gebruik daar van sloop evenwel allengskens in, maar zodanig, dat men op zommige plaatsen zich daar van niet als in de Offerhanden bediende, en hy in andere de vrouwen te enemaal, en de jonge luiden tot hun dertig jaren toe verboden was: die gene die hem vry mochten drinken, deden 'er ten minste twe derde water onder. Hy heeft hier ontrent verscheide schone staakjes van de soberheid der Ouden, en verscheide lessen der Wysgeren, die hedendaags al te streng zouden schynen, vooral aan de Noordsche volkeren van Europa.

Deze Schryver beschuldigt Eschilus, van in dit stuk de zeden der Grieken verdorven te hebben, deze eendige komediant een troep

De meeste Volkeren die de Bacchanaalfeesten hielden, maakten geen gebruik van wyn. Herod. lib. 1. n. 71.

Athen. lib. 1. p. 418.

Sober gebruik des wyns. Plin. tarb. de Ofiride.

De wyn oudtyds in Griekenland en in Italiën vervloekt. Athen. lib. 10. p. 425.

Id. Ibid.

van dronke luiden, gelyk hy was, met zich slepende, maakte het eerste van Bacchus een dronkaart, voerende een God op 't toneel die minder kracht had als de wyn, daar hy vol van was. De Dichters, die na Eschilus leefden, volgden zyn voettappen, en heiligden de Dronkenschap door het gezag en de voorbeelden van deze Godheid, die in zo een quaad blad by de Barbaren stond, dat de Scythen, en de Natien die geen wyn gebruikten, den Bacchus der Grieken als de oorzaak van der menschen dwaasheid aanzagen, en daar niet als met afgryzen en vervloeking van spraken.

Id. ibid.

TWAALFDE HOOFSTUK.

Van den zang en de danssen die de Offeranden verzellden.

2. B. der Kon. 6. H. 14. V.

Lucian. de Satiastione.

DE Offerhande en 't Festyn wierden van den Zang en de Krygsdansen gevolgt. Het zal in den eersten oplag verwonderlyk voorkomen, dat zaken die zo werelds toefschynen als het danssen is, en zo ver van den aart van godsdienst af zyn als de oorlog, byna onafscheidelyk met de plechtigheid der offerhanden verknocht zyn geweest: 't Was evenwel van begin en oorsprong een welgegronden Godsdienst, nademaal wy van den enen kant in de H. Schrift het danssen in den persoon van David, die voor de Verbondkist danste, en in enige andere voorbeelden geheiligd zien, en dat wy van den anderen kant weten, dat een van Gods voornaamste namen, en die hem het meest in de II. Boeken gegeven worden, die van Heer der Heirscharen is.

't Zy dan dat de menschen in hun gezangen en krygsdiensden de order en de overeenkoming wilden verbeelden, die 'er in deze wereld, die Gods werk is, en in den loop der Sterren en Planeten, waar in hy ons zyn macht openbaart, regeren; 't zy dat zy in God dit opperste gezag wilden eren, dat hy op beide de Heirscharen, die van den hemel en die van de aarde heeft; 't zy eindelyk dat zy gedurig de bystand van zyn milde hand nodig hadden om hen van het onrecht en de ongelyken te beschermen, die hun van quade buren aangedaan wierden, het staat vast dat hun eerste denkbeelden van Godsdienst krygszuchtige denkbeelden waren; dat een van de eerste eigenschappen die zy aan God gaven, die van God der Heirscharen was, en dat dit de oorsprong van 't Sabeendom was, of het Sabeendom zelfs, van 't Hebreuwische woord *Sabaoth*, een Leger betekenende.

De Heidensche Natien kregen de zelfde krygszuchtige denkbeelden van de Godheid, en by haar was den Oorlog een van de voornaamste eigenschappen van Apollo, Bacchus, Mars, enz. Voor dat men Stantbeelden had opgerecht, was hun Zinnebeeld enig krygs-instrument, een zwaard of een moker by de Scythen, een lans by de Romeinen, enz. Eindelyk verbeelde men ze met pyl en boog, en men ging zo ver, dat al de beelden der Goden, tot dat van Venus toe, gewapent waren, en dat 'er te Lacedemon een wet was, die verbood hen anders te verbeelden.

Venus mocht te Lacedemon niet als gewapent verbeeld worden.

Maar de Arès der volkeren van Thracien, de Jupiter of de Bacchus Sabazius der zelfder volkeren waren noch nader Krygsgod, zo men acht geeft op de oorsprong van dit woord *Sabuzius*. „ Gelyk wy,

zegt

ze
"
"
"
"
"
Sa
ge
zel
and
ten
haa
foo
* K
Cek
en
bre
wo
wie
D
war
rede
den
" G
" zi
" he
" w
M
tes,
wyz
Orgi
borg
Pind
in 't
men
Ortes
gen
volge
alwa
* H
myn g
prime
der all
volger
mate d
Deze
Griek
Thebe

zegt *Vossius*, „aan den God dien wy aanbidden, den naam van God „ *Sabaoth*, of den God der Heirscharen geven, om dat hy een „ volle macht heeft over de legers van hemel en aarde, dat is te „ zeggen over alle schezels oeffent, kregen de zinnelozc Natien „ ook in den kop den zelfpen naam aan het schezpel, dat is te zeg- „ gen aan de Zon en aan den Hemel, die zy in Gods plaats gestelt „ hadden, te geven.” *Vossius* wil ook dat het woord *Sabadius*, *Sabazius* of *Sebadius*, van dat van *Sabaoth* komt, en dit sehynt wel gegron- De Bacchus Sabazius by *Diodorus* van Sicilien, is de zelfde met dien men den kleinzoon van Kadmus noemt, maar een ander die veel ouder is als de laatstgenoemde, waar aan hy evenwel ten naaften by dezelfde zaken toefchryft, die men van die gene verhaalt, die den zelfden naam gevoert hebben, en die in dezelfde persoon verwart zyn geweest. Maar gelyk ik vast stel, dat men door * Kadmus onzen eersten vader Adam moet verstaan, gelyk door *Cekrops* de *Bachus Sabuzius* zyn kleinzoon moet genaamt worden, en de voorschaduw van den Verlosser zyn, 't geen ik in 't vervolg breder zal uitleggen; ziet men ook wel uit den oorsprong van het woord *Sabazius*, dat hier oorspronkelyk de ware God door verstaan wierd.

De Gezangen der Ouden, onder den naam van *Paanes* bekend, waren Lofzangen ter eren van *Apollo* en van de Zon, die om deze reden de God van de Muziek en het Danssen was, zo wel als van den Oorlog. „ De meeste Grieken, zegt *Strabo*, hebben de Zang- „ godinnen met *Bacchus*, met *Apollo*, en met *Hecaté* gepaart; zy „ zien *Apollo* als den Leidsman der Zanggodinnen aan, noemende „ hem *Musagetes*, en al de Poëzy, die den lof der Goden zingt, „ word hem toegeschreven.”

Men gaf ook aan *Bacchus* en *Herkules* den bynaam van *Musagetes*, en zy hadden het opzicht over de Zanggodinnen, op dezelfde wyze als de Zanggodinnen met *Ceres* het opzicht hadden over de *Orgia*, de *Bacchanaal*-spelen, de *Regen*, de *Inwydingen* en de *Verborgentheden*. Om dezelfde reden zyn al de bergen van *Thracien*, *Pindus*, *Parnassus*, *Olympus*, de bergen *Pierius* en *Libethrus* enz. in 't byzonder *Bacchus* en de Zanggodinnen toegewyd, om dat men vooronderstelt dat de Zanggodinnen en de beroemde *Priesters* *Orfeus*, *Mopsus*, *Thamyrus*, *Eumolpus* dezelve van hunne gezangen hebben doen weergaamen. Op den *Parnassus* zelfs waren 'er, volgens het getuigenis van *Makrobius*, hollen aan *Bacchus* toegewyd, alwaar men om de twee jaren de *Bacchanaal*-feesten vierde.

N 2

Het

* Het Hebreeuwfeh Wortelwoord van den naam van Kadmus, legt hier over myn gedachten uit en versterkt ze; want dit woord betekent de oude, *antiquus*, *primævus ætate*, 't geen voorzeker op niemand beter slaan kan als op Adam, vader aller menschen. Daar kunnen 'er meer den zelfden naam gevoert hebben, volgens de gewoonte die men in de Oudheid had, van de namen dus enigermate de doden te doen herleven, gelyk dit de gewoonte onder onze Wilden is. Deze eerste Kadmus zal dan veel van den zoon van *Agenor* verschillen, die na *Griekenland* vertrok, om daar zyn zuster *Europa* te gaan zoeken, en die de stad *Theben* in *Beotien* stichtte.

Vossius
de Orig.
&
Progr.
Idol. 2.
Cap. 14.

Diodor.
Sicil.
lib. 3.
p. 148:

Strabo
loco citat.
10, lib. X.

Macrob.
Satur.
l. 1. cap.
de Libero
etc.

maakte het op 't toncel . De Dichen heilighden deze God. dat de Scy-Bacchus der anzagen, en

n de Krygs-erwonderlyk et dansen is, orlog, byna rknocht zyn i welgegronde H. Schrift Verbondkift , en dat wy amste namen, den, die van

gsdiënsten de in deze we-en Planeten, dat zy in God Heirscharen, edelyk dat zy n om hen van van quade bu-denkenbeelden t een van de God der Heir- was, of het b, een Leger

ige denkbeel- van de voor- enz. Voor nebeeld enig Scythen, een ze met pyl en oden, tot dat emon een wet

of de Bacchus god, zo men , Gelyk wy, zegt

Het staat aan te merken dat de naam van *Mufagetes*, dien men aan Bacchus, Apollo, en aan Herkules geeft, en die van *μυσα Zanggodin*, en van *μυσα* ik leyde, zamengeftelt is, een woord is dat de Grieken van de volkeren van Thracien en van de Barbaren ontleent hadden, gelyk zy'er verscheide andere overgenomen hadden, die den Godsdienst en in 't byzonder de Muziek en Muziek-instrumenten raakten, welke, volgens het getuigenis van Strabo, haar oorsprong in Thracien en Azien gehad had; en deze Schryver heeft zeer wel aangemerkt dat de meeste namen van de Muziektuigen, gelyk *Nabium*, *Sambuca*, *Barbitos*, *Magades*, enz. alle uitheemsche namen waren. Ik zou niet vreemd zyn van te geloven dat het woord *μυσα*, 't welk in de Irokoische en Huronische spraken het zelfde als dat van *Gageton* gevonden word, met dezelve form en de zelfde betekenis, ook van de zelfde wortel komt. Op de zelfde wyze als de Grieken zeyden *Mufagetes*, *Archagetes*, *Ebdomagetes*, enz. zeggen onze Irokoizen ook *Nondontageté*, *Hoskenrageté*, enz.

Strabo
ibid. p.
324.

De Bergen van Thracien waren beroemder om hun Hypokreen als om hun wyenen.

Gevoelen van den Schryver dat de Muzen en Bacchanten enerly waren. *Plutarch. in laon. Apoph.*

Lucian. de Saltat.

Muziek en Dans by de Ouden hoog geacht. *Socrat. apud Athen. l. 14 p. 628.*

Het staat ook noch aan te merken dat de bergen van Thracien, aan Bacchus, Apollo en de Zanggodinnen toegewyd, beroemder waren door de bron van Hypokreen, waar uit de Muzen dronken, als om hun wyenen, dus was het druivevocht niet dat die geestverrukking baarde, maar dit water daar de Dichters zo breed van opfnyden, en dat Pegazus met den voet deed ontspringen.

Ik weet niet waarom de Zanggodinnen aan Apollo en Bacchus, die Corlogsgoden waren, toegewyd waren; die dir zelfs heeft toegestemt, heeft evenwel qualyk kunnen besluiten dat men van de Muzen Krysgodinnen maakte; my schynt het in tegendeel toe, dat de Muzen en de Bacchanten het zelfde onder verscheide namen waren, hy kon haar deze eer aandoen: deze razende vrouwlui rechten in den oorlog meer uit als vele manspersonen. Men riepze, volgens Plutarchus, aan, en men offerde haar in Griekenland voor dat men slag leverde.

De Lofzangen en de Dansen behoorden onder den oorlog, waar van men een Godsdienstige plechtigheid maakte, om de volkeren meer door den indruk, die de Godsdienst op de gemoederen maakt, aan te zetten. Lucianus heeft met recht het Dansen beschreven als „een godlyke en verborge oefening van Godsdienst, die ter ere „van de Goden geschiede. Hy kon de Muziek op de zelfde wyze beschryven, zo veel te meer om dat zy oudtyds een en dezelve zaak waren. De Ouden hadden deze beide ingestelt, een vatte verbeelding hebbende dat de Muziek en de Dans oneindig veel toebachten om den moed te versterken, en om het lichaam door de krygsarbeiden en oefeningen te verharden.

Dit gevoelen der Ouden, dat de Muziek en de Dans den moed versterkten en het lichaam bequamer maakten om de arbeid van Mars uit te staan, was zo algemeen aangenomen, dat men het voor een zeer grote deugd rekende zich daar wel van te quyten, en een groot gebrek wanneer men daar qualyk in slaagde. Socrates maakt geen zwaarigheid van te zeggen, dat die gene die de Goden door den Dans en de Muziek het volmaakste eeren, die gene zyn, die zich het dapperste in den slyd houden. Het was zelfs een gewone spreek-

sp
be
w

va
Ge
Ap
var
voe
om
hal
mic
gew
C
gee
geh
dat
vier
Gri
gypt
zo d
groe
voet
regu
de v
dat z
zyde
de S
Hoo
die z
meer
algen
van e
het v
opsto
gen,
mand
De
ronto
tuig
schak
der l
De
'er or
neus
meen
Pyrr
oude
in uit
vrouw

spreekwys te zeggen dat iemand de kadans verlooren had, om te betekenen dat hy zich in een gevecht, daar hy zyn leven moest wagen, als een bloedaart gedragen had.

De Dichters hebben 'er in hunne Goden zelfs een volmaaktheid van gemaakt; Arctinus, of liever Eumelus, doet den vader der Goden en der menschen in den Hemel dansen. Pindarus geeft aan Apollo den titel van schoon-danser. Lykofron, in zyn Gedicht van Kassandra, geeft den zelven bynaam aan God Mars, om dat, voegt 'er zyn Uitlegger by, de krygs-zangen zeer bequaam waren om den Heiden moet te geven. Men hoeft geen Schryvers aan te halen om het zelfde van Bacchus te bewyzen, dien men altyd in 't midden zyner Saters en Bacchanten, met haar wyngaardspieffen gewapent, als dansende verbeeld.

Op dezen grond, op dezelfde wyze als Athenen, zegt dat 'er geen festyn by de Ouden was, dat niet ter eere van de Goden gehouden wierd, heeft Lucianus ook gemeent te moeten zeggen dat 'er noch feest noch festyn was, dat niet door eenige dansen gevierd wierd, 't waren niet alleen de Latynen, de volkeren van Griekenland, en de Aziatische die deze gewoontens hadden, de Egyptenaren dansten rontsom hunne Beelden. De Indianen waren zo dra des morgens niet opgestaan, of zich na 't oosten wendende groetten zy de opgaande Zon, en maakten een beweging met de voeten, die dezen God schein na te doen. Zy deden het zelfde regulier alle avonden. Deze Dans der Saters was zo aangenaam aan de volkeren van Ionien, en de wydasgelegene Natien van Pontus, dat zomtyds wanneer hen de lust beving alle andere bezigheid ter zyde stellende zy een gantschen dag konden blyven stil zitten om de Saters, de Ofsiedryvers en de Korybanten aan te kyken; de Hoofden zelfs en de aanzienlykste onder de Natie waren de eerste, die zich onder het dansen mengden, en zy achten deze oefeningen meer als al hun oude titels van adel. Met een woord, het was een algemeen gebruik van alle de Heidenen; en de H. Schrifte verhaait van de Israëliten, dat toen zy het gulden Kalf wilden aanbidden, het volk ging zitten om te eeten en om te drinken, en naderhand opstond om te spelen, dat is te zeggen om te dansen en om te zingen, want dus leggen de Overzetterz deze plaats uit, *sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

De Zang was zomtyds van den Dans afgescheiden. Terwyl men rontom het vuur zat, heste een zanger op 't geluid van eenig speeltuig den lofzang der Goden aan, beginnende van den Chaos af, en schakelende de verdichtzelen van de fabelkunde en de loslyke daden der Heiden aan den ander.

De Zang was ook met dansen en bewegingen vermengt. Schoon 'er oncindig vele namen onder deze Dansen waren, die door Athenus en de andere Schryvers opgehaalt worden, is evenwel de gemeenste en die 't meeste by de Orgia gebruikt word die gene die de Pyrrhische genaamt word, na een zekeren Pyrrhichius, een der oude Kureten, die 'er, na 't zeggen is, uitvinder van was, of daar in uitgemunt had; misschien zou men ook dit woord van Pyrrha, vrouw van Deukalion, kunnen afleiden. Daar waren 'er tweederhande.

Arctin.
apud
Arctin.
ibid.

Pindar.
ap. Ar-
ctin. l. 1.
p. 22.
Lyc-
ophon
Cassandr.
p. 122.

Lucian.
de Sab-
bat.

Lucean.
ibid.

Exo 1.
32. 17. 6.

De
Zang
zom-
tyds van
den dans
afge-
schey-
den.

Pyrr-
hische
dans,
meest by
de Or-
gia ge-
bruikt.

Twe-
derlei
soorten
hier van.

Homer.
Odyss. 4.
v. 18.
idem.
Odyss. 8.
v. 250.
Athen.
lib. 14.
p. 631.
Lucian.
de Sal-
tat.

De eerste soort was eigentlijk maar een voeten-dans, en bestond in een destige en statelyke wyze van treden, om na 't gevecht te gaan of eenige krygsdaad te verbeelden. Deze wierd het eerste uitgevonden, en was den mannen alleen eigen. Dezen Dans dansten de Kureten en Korybanten, gelyk ook die gene die Homerus * *Cybisteren* en *Betarmonen* noemt. Zy dansten een voor een, en losten elkander af, zomtyds paarden zich twee of drie te zamen.

De tweede was die, dien men *χορογυια* of den *banden-dans* noemde. De dans, dien Atheneus Hyporchematisch noemt, was ook een soort van een Pyrrhischen dans, om dat 'er de gantsche rey in zong en danste, en dat hy by mannen en vrouwen gebruikelijk was. De beweging van handen en voeten was in dezen veel heviger, en gong altyd op den maat. Lucianus noemt de Gezangen van zekere dansen Hyporchemen.

DE R T I E N D E H O O F T S T U K .

Speel-
tuigen.

Onder de menigte van speeltuigen die men uitgevonden heeft om den dans en de muziek te bezielen, is het moeijelyk te raden welke het eerste bedacht zyn. Zy zyn volgens de tyden en den

* De Geleerden hebben getracht de betekenis van het woord *Cybisteren* of *Cybisstetren* te doorgronden, deszelfs afleiding nasparende, om uit te maken wat soort van Dans die gene dansten, waar aan Homerus dezen naam geeft. Zy doen het van *χορισάω*, in *caput mittere*, *saltare*, of *caput rotare* afkomen, waar over zy zeggen, dat het in *caput saltare* op zyn hooft dansten was, 't geen zy deden met de handen en voeten op een wyze te buigen, die my onbegrypelyk voorkomt, en die niet met den Phrygiaanschen Dans, waar van Homerus heeft willen streken, over een komt. *Caput rotare* zeggen andere, wyft dronken of dollemans Dans aan, dien de Priesters van Cybele aanvongen, en die hen het hooft als een tol deed drajen, of het lyf in de rondte drajen gelyk hedendaags by de Turken de Dervis doen, die een heiligen Dans hebben, waar in zy een geruimen tyd rond drajen. Dit heeft zonder twyffel den Latynschen Overzetter van Orfeus doen besluiten om het Grieksche woord *χορογυια*, in den Lofzang der Kureten door het woord *verginatores* over te zetten. In plaats van *caput-rotantes* leeft men zomtyds *crinem rotantes*, van de Korybanten sprekende, 't geen op de wyze van hun hair te dragen slaat, het voorhooft scherende en alles in 't rond afnydende op de wyze van de gefchore kruinen der Munniken. Eertyds schoor men in Vrankryk, zo dra men Ridder wierd, zyn hair ontrent zo, en dit noemde men *geronde* hairlokken. Maar al deze afleidingen zyn bedriegelyk, en men wend vruchteloze moeite aan met die na te lopen. De Pyrrhische Dans was een Godsdienstige dans, maar waar van 'er verscheide soorten waren, en daar geen razerny mée vermengt was. Zy word ons noch hedendaags door den Moorschen dans verbeeld, die 'er een gevolg van is. De dronke en dollemans dansen waren ook dansen van Godsdienst, maar die niet als tot de waarzegge-ry behoorden. 't Is waar dat zy beide by de Kureten en Korybanten gebruikelijk waren, maar men moet acht geven dat deze woorden een ruimer of enger betekenis hebben, want zomtyds betekenen zy al de verscheide staten van menschen, die onder het gevolg van Bacchus en de moeder der Goden behoorden. Zomtyds betekenen zy niets als de Priesters van Bacchus en de moeder der Goden. Nu nademaal 'er verscheide staten en oeffeningen in hun Orgia waren, moet men niet geloven dat zy altyd in razerny waren, die niet als met den staat overeenkomt waar in men ze van een verrukking en waarzeggenden geeft bezeten vooronderstelt.

den smaak der volkeren verandert. Daarenboven hebben zy verscheide namen gehad, en dezelfde namen kunnen na den ander aan verscheide speeltuigen gegeven zyn, die men in plaats van de eerste bedacht heeft.

Die gene evenwel die alleen in de Orgia van Bacchus en de moeder der Goden gebruikt wierden, schynen op twee foorten uit te komen, waar van de oudste Schryvers ons kennis gegeven hebben.

Het een was een soort van een Trommel; *Tympanum* genaamt; en het ander van een ronde figuur, *Rombos* genaamt, dat een zeker geluid maakte, 't welk daar aan de namen van *Crotalum* en *Crepitaculum* deed geven. Dit legt ons Apollonius van Rhodus in deze plaats uit, „ de Frygianen namen daar door gelegenheid om voor „ altoos het gebruik in te stellen van de Godin Rhea met de Rhom- „ bus en de Tympanum te bevredeigen. Daar was noch een ander beroemt speeltuig by de Ouden, *καλός* van *καλάρις*, een Schildpad genaamt.

Dit was de uitvinding van Mercurius, die het Apollo vereerde, waar voor hy den Slangestaf in de plaats kreeg. Aratus zegt dat Mercurius dezen naam van *Schildpad* veranderde, en beval dat het *de Lier* zou genoemd worden. Het was zodanig aan den Godsdienst, en boven al aan de voorzeggung toegewyd, dat Nonnius in zyn Dionysiaca versiert heeft, dat de hemelsche Lier van zelfs en zonder van eenige hand aangeroot te worden, de zege van Jupiter op de Reuzen voorzeide.

Eindelyk hun Dans zo wel als hun Muziek was gemengt met uitroepingen van *Je, Hies, Eya, Sabæ, Atte, Evoe, Evobe*, en al het ander geschreeuw, dat onder den algemenen naam van 't *Evoe* der Bacchanten bekend is, waar van men getuigenissen by alle Schryvers vind.

My dunkt dat ik onze Wilden reeds zo wel afgeschildert heb in het geen ik van de Offerhanden en de plechtigheden der Ouden kom te beschryven, dat ik niet zou geloven daar meer te hoeven by doen, zo ik tegen menschen sprak, dien zy een weinig bekend waren.

De drift die men 't meest onder de Wilden ziet uitblinken is de oorlog. De grote Geest, de Hemel, de Zon, die hun algemene Godheid zyn, zyn voor hen ook de Oorlogsgod; hem roepenze in al hun krygstochten aan, en zy bevelen hem den gantschen uitflag van hun ondernemingen.

De *Areskou* der Huronnen, en de *Agriskoue* der Irokoizen is zo zeer de Kryggod, dat zy zich byna van geen anderen naam in hun aanroepingen bedienen, wanneer zy de byl hebben opgeheven, en dat zy hem voornamentlyk in deze gelegenheid onder dezen naam aanroepen. Ik heb reeds gezegt dat ik geloofde dat het de Mars van Thracien was, by den Grieken onder den naam van *Ares* bekend. Daar is maar een zeer kleine verandering in het woord *Areskou* te maken, om het tot dat van *Ares* te brengen, het *oui* op 't einde byna door de Huronnen niet uitgesproken wordende, zo dat 'er niet meer als *Aresk* overblyft, waar van zy den laatsten

Moeijelykheid die men in die te beschryven ontmoet.

Apol. Kb. 1. 1. V. 1138.

Aratus. Quidam. v. 268. De Lier aan den Godsdienst en voor. naamlyk aan de voorzeggung toegewyd. Nonn. Dionys. 1. v. 256.

De Oorlog is de grootste hertsrocht der Wilden.

Bewys dat de Areskou der Huronnen de Ares of letter

, en bestond
t gevecht te
het eerste
Dans dansten
e Homerus
oor een, en
te zamen.
-dans noem-
t, was ook
tsche rey in
gebruikelyk
en veel hevi-
de Gezangen

U K.

evonden heeft
t moejelyk te
s de tyden en
den

Cybisieren of Cy-
uit te maken wat
a geest. Zy doen
en, waar over zy
en zy deden met
peylk voorkomt,
neest willen spie-
ken of dollemans
het hooft als een
gs by de Turken
eruimen tyd rond
van Orfeus doen
der Kureten door
otantes leeft men
geen op de wyze
in 't rond afstny-
rtyds schoon men
, en dit noemde
egelyk, en men
hijsche Dans was
waren, en daar
ndaags door den
nke en dollemans
ot de waarzegge-
banten gebruikte-
ruimer of enger
staten van men-
oden behoorden.
moeder der Go-
un Orgia waren,
als met den staat
nden geest beze-

Mars
van
Thra-
cien is.

letter doen snorren. De Grieken, dien dit woord vreemd was, hebben de *k*, die hun te hard zal geluid hebben, weggeworpen. Deze verandering is zo moeijelyk niet geweest als die van het zelfde woord *Ares* en *Mars*, die gefchied met een *M* voor aan te zetten om de welluidentheid, en den letter *e* tuffchen de *r* en *s* uit te fchrappen.

Deze giffing zal zo veel te waarfchynelyker voorkomen, om dat het Griekfche woord *Aptus*, dat oorlog voeren, hulp in den oorlog verlenen, betekent, van de zelfde wortel als het woord *A'ens* komt, en in de Irokoifche fpraak met de zelfde betekenis gevonden word, nademaal het woord *Aregouan* zeggen wil, *den oorlog voeren*, en op deze wyze gebogen word, *Garego*, *Sarego*, *Harego* ik voer, gy voert, hy voert oorlog. Het bewys is zo veel te klaarder, om dat 'er in de Irokoifche fpraak maar 7 of 8 woorden op zyn hoogft gevonden worden, die in de Griekfche taal ook zyn, maar die zo kenlyk zyn in deze laafte, dat men byna kan aanwyzen dat zy die van de barbaarfche talen, met wie zy geen overeenkomt ter wereld heeft, gelyk ik in 't brede in het laafte artykel zeggen zal, ontleent heeft.

Steph.
de Urbib.
Gegant.

Van dezen naam *Areskoui* of *Ares*, dien de volkeren van Thracien aan hun Oorlogsgod gaven, hadden de Ouden den naam *Areia* gemaakt, gelyk Thracien in de eerfte tyden, volgens de aanmerking van Stefanus, genoemt wierd. 't Is evenwel waarfchynelyk dat die maar de naam van het Afiafifch Thracien was, of zelfs alleen van die onder deze kleine volkeren van klein Afien die zich van den naam van *Ares* bedienden. Strabo maakt gewag van twee Provincien in Afien, die men zich wel moet wachten van onder een te verwarren, gelyk Kafaubonus in zyn aantekeningen over dezen Schryver zeer wel aangemerkt heeft.

Strabo
lib. 15.
Cafam-
bon.
Comm.
& Co-
fig. in
lib. 14.
Strab.
p. 206.

De eene word *Areia* genaamt, die op den berg Taurus was, en de andere *Areiana*, wiens volkeren tegen Alexander opflonden. Deze laafte was een zeer ruime, maar met een zeer woefte Provincie, tuffchen de Kaspifche engtens, Perfien, Karaminen en Gedroffien.

't Was zonder twyffel het zelfde volk van Thracien, dat zyn eerften naam behouden had, en dat van de uiterfte grenzen van Lycien, daar de berg Taurus begint, langs de beide kanten van deze reeks van bergen getrokken was, en zich vervolgens in verffcheide takken verdeelt had, waar van de twee voornaamfte deze twe Provincien, die bureu waren en aan elkander grenzen, uitgemaakt hadden. 't Geen noch dient om myn giffing hier omtrent en over het woord *Ares* te gronden, is dat de namen van een volk van Areiana, van de rivieren van Areia, en van de hoofftad dezer provincie Irokoifche namen zyn, waar in men geen verandering hoeft te maken, als in de laafte van deze namen, daar men enige letters moet verzetten, 't geen het woord byna niet verandert, gelyk ik het in her Artykel van de taal zal aanwyzen, daar ik deze afleidingen heen zend, zo wel als myn giffingen over *Arioch* Koning van Pontus, dat een van de vier Koningen was dien Abraham overwon, na dat zy zelfs de vyf Koningen der zondige fteden, die God door 't Vuur uit den Hemel verdelgde, verwonnen hadden. Met

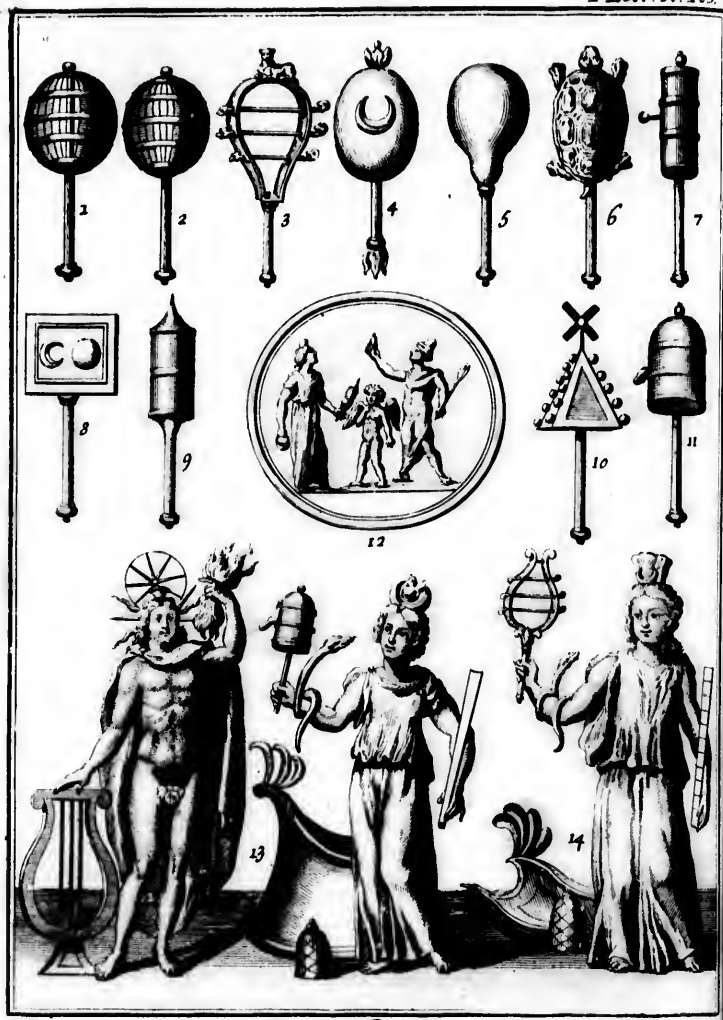
was, hebben.
Deze
het zelfde
te zetten
en s uit te

n, om dat
den oorlog
A^{en} komt,
den word,
voeren, en
ik voer,
arder, om
zyn hoogft
aar die zo
dat zy die
aft ter we-
zeggen zal,

van Thra-
n naam A-
ens de aan-
vaarfchync-
s, of zelfs
en die zich
g van twee
van onder
en over de-

us was, en
opflonden.
efte Provin-
en Gedro-

dat zyn eer-
en van Ly-
en van deze
n verscheide
e twe Pro-
maakt had-
en over hee
van Areia-
er provincie
hoeft te ma-
letters moet
k ik het in
afleidingen
ng van Pon-
overwon,
God door t
Met

v
r
i

v
h
n
e
a
v
g
g
h

d
v
b
d
j

sp

h
pa
m
Zy
ve

"
"
"
"
"
"

dez
bus
ge
Ka
qua
ma
of
fle
Ta
laty
ret
gec
dec
bu

Met den zelfden krygsgod en den zelfden aart van de volkeren van Thracien, behouden onze Irokoizen en in 't algemeen alle de Wilden noch het zelfde kenteken in hun offeranden, in hun feſty-
nen, in hun danſſen, in hun muziek, en hun toejuigchingen, en in de ſpeeltuigen waar mée zy hun muziek maken.

Hun wyze van offeren verſchilt niets t'er wereld van de beſchry-
ving dier offerande, die ons Apollonius van Rhodus' nagelaten heeft. Het zyn de dyen van een Rheebock, van een Beer, of eenig ander wild dier, die zy in 't vuur werpen, met vet dekken en bedruipen, biddende de Zon dat hy deze offerande in dank aanne-
me, hun paden verlichte, hen geleide, en de zege over hun vyanden vergunne; het koren op het veld doe groejen, hun een gelukkige jacht of viſchvangst toezende, verzellende dit ſoort van gebeden met figuren en ontleende ſpreekwyzen, van waar hun hoofſche ſtyl vol is, en die gants na de oudheid ruiken.

Het Gaſtmaal, de Zang en Dans behoren ook tot alle plechtighe-
den der Wilden: maar nademaal ik daar van een wydlopige beſchry-
ving in het Hoofſtuk van hun Regering moet maken, daar ik in 't brede van hun vergaderingen zal ſpreken, ſtel ik tot die plaats uit de overeenkomst daar van met de feſtynen, danſſen, zang, en toe-
juigchingen der Ouden, met den vinger aan te wyzen.

Ik zal my hier alleen vergenoegen deze overeenkomst met hun ſpeeltuigen aan te wyzen.

Zy zyn volkomen even eens als die ons Apollonius van Rhodus heeft beſchreven. Zy hebben een ſoort van Trommel, die de *Tympanum* der Priesters van de Godin Frygien beantwoord, en die men dikwils in de oude Gedenktukken in handen van Cybele ziet. Zy hebben ook een rondachtig ſpeeltuig, dat niet van de *Rhombus* verſchilt *.

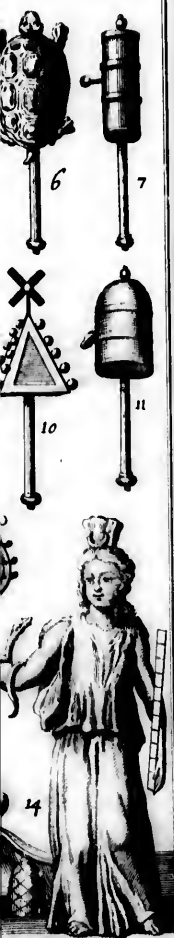
„ De Trommel, zegt Pater le Jeune, is van de grootte van een
„ Biskajers bom, beſtaande uit een ring die drie of vier vingeren
„ breed is, en uit twee ſtyfgeſpanne vellen, van weerkanten een :
„ zy doen 'er kleine ſteentjes binnen in, om meer geluid te maken.
„ De diameter van de grootſte Trommel is van twee palmen of
„ daar ontrent. Zy ſlaan 'er niet op gelyk men in Europa doet ;
„ maar zy drajen en ſchudden die om de ſteentjes, die 'er in zyn ;

In de
Spel-
tuigen.

Be-
ſchry-
ving
van de
Trom-
mel der
Wilden.
*Relation
de Cannan
da pour
l'an
1634.
eb. 4.
p. 66.*

* In de Geometrie zyn Rhombus en Rhombois vierkante figuren. Om deze oorzaak miſſchien hebben zommige Geleerden zich ingebeelt dat de Rhom-
bus waar van de Ouden zich in den Godsdienst bedienden, ook van een vierzydi-
ge gedaante waren, wiens zyden gelyk zyn, volgens deze beſchryving die 'er
Kalepius van geeft : *Rhombus Græca vox eſt ſignificans figuram tetrapleuron, id eſt
quadrilateram, cujus latera omnia ſunt equalia, anguli vero obliqui. Utebantur eo
malefica mulieres ad deducendam Lunam.* 't Is waar dat 'er van een vierkantige
of langwerpige figuur waren, en ik vertoon'er een inprent, naar de gewonelyk-
ſte gedaante van de Rhombus was rond. Inderdaad men noemt Rhombus den
Tarbot, wiens gedaante rond is, en een tol, wiens figuur ook rond is. De
latynſche overzetter van Orfeus heeft het woord *ῥομβοιται* in den lofzang der Ku-
reten door dat van *Veſtigatores* vertaalt, zinſpelende mooglyk al zo veel op de
gedaante van de Rhombus als op de razende drift die de Korybanten in 't rond
deed danſſen. Ik zou evenwel geloven dat het woord *ῥομβοιται* beter door *Rhombum
verantes, agitantes* zou overgezet kunnen worden.

I Deel. bl. 105.

„ te doen rammelen, zy slaan 'er mée op de aarde, dan met de „ kant dan met het plat.

Ander
font.

Zomtyds is hun Trommel als een soort van een ketelrom, van een vel gemaakt dat styf op een pot of ketel gespannen is: zomtyds vergenoegen zy zich op een drooge kalfsoorshuid te slaan, welke den genen, die 'er op gespeelt heeft, tot vergelding trekt.

Die van
de Bra-
zilia-
nen.
*Jean de
Lery
Hist. du
Bresil
cb. 16.*

De Brazilianen maken hun trommen van een zekere vrucht die zy *Maraka* noemen, die van de grootte van een Vogelstruis ey is. Zy doorboren de schors van deze vrucht wanneer die droog is, en dezelve geledigt hebbende vullen zy die met kleine steentjes, of wel met zaadjes van hun Indiaans koren. Zy sloppen de gaten weer toe, een stok van anderhalf voet om het vast te houden en te schudden daar in stekende, eindelyk verciereu zyze met eenige schone veelverwige veren.

*Thevet,
Cosmogr.
Univ.
Tom. 2.
p. 629.
Hieron.
Staad.
Hist.
Brasil.
cap. 23.
Jean de
Lery,
cbap. 15.*

'I hevenot, Hieronymus Staad en de Heer van Lery, die ons de eerste beschryvingen van de Zeden der Brazilianen gegeven hebben, schynen overtuigt dat deze volkeren, deze *Maraka* of *Tamaraka* als een soort van Godheid aanzien, dat zyze een godsdienstige eer bewyzen: dat zy 'er zich in alle gelegtheden van bedien- nen, waar in de godsdienst eenig deel heeft; dat ieder een de zyne ontziet, waar aan hy volstandig offeranden offert; en vooral dat haar gebruik zodanig aan de voorzegging toegewyd is, dat deze Wilden schynen te geloven, dat deze *Marakas* de zetel of verblyf- plaats van den geest zyn, die hen inblaast, en die hun daar uit op een klare en duidelyke wyze toespreekt, en zyn wil openbaart. De Ouden hadden op de zelve wyze een godsdienstige eerbied voor de *Ratel* van *Isis*, voor de *Lier* van *Apollo*, en voor de *Bom* van de *Godin* van *Frygien*, waar door deze Godheden waarlyk ver- beeld wierden. De *Ratel*, de *Bom*, de *Lier* waren ook in 't by- zonder aan de voorzegging toegeheiligt, gelyk ik hier boven by- zonderlyker van de *Lier* aangemerkt heb. Eindelyk om een gro- ter overeenkomst van deze *Marakas* met de *Ratel* van *Isis* aan te wyzen, moet men weten dat 'er by na geen is, daar zy niet de ge- daante van een halve Maan opschilderen, 't geen het bekendste Zin- nebeeld van deze *Godin* was.

Gelyk
de Oud-
den een
Gods-
dienstige
Eerbied
voor de
Ratel
van *Isis*,
voor de
Lier
van *A-
pollo*,
en voor
de *Bom*
van de
Godin
van
Frygien
hadden.

Het geluid dat dit Speeltuig geeft, zegt de Heer de Lery, is byna gelyk dat van een blaas met erweten. Hy zou een beter en na- der gelykenis hebben kunnen vinden met zekere Speeltuigen, die men noch in Europa maakt, om de kinderen te vermaken. Ik vertoon een *Sitrum* of *Ratel* in prent, die ik op een oud gedenk- teken gevonden heb; die daar na aankomt, behalven dat zy een vierkante gedaante heeft. Ik heb een andere *Ratel*, die noch nader komt in handen van de *Godin Clatra* gezien, dat een *Isis* is, ge- lyk de *slang*, die zy om den rechter arm heeft, en de maat van de overvloeying van den *Nyl* in haar linker hand uitwyzen. Deze *Ratel* komt my om die overeenkomst zeer zonderling en aanmerkens- waardig voor. Deze figuur word in de Oudheden van *Spon* ge- vonden, en is uit een *Toskaansch* gedenkteken gehaalt, op een kopere plaat gesneden, na zyn zeggen te *Rome apud Phalerios* be- rullende.

De *Go-
din Cla-
tra*.

*Spon in
Mysell.
Ervud.
Antiq.
Sect. 3.
p. 87.*

arde, dan met de

en keteltrom, van
annen is: zomtyds
id te slaan, welke
ing strekt.

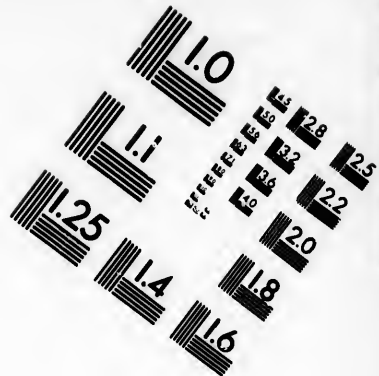
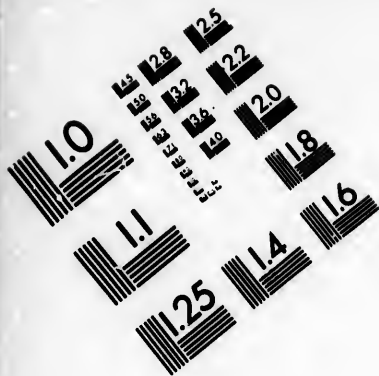
zekere vrucht die
Vogelstruis ey is,
eer die droog is,
kleine steentjes, of
oen de gaten weer
te houden en te
zyze met eenige

Leri, die ons de
nen gegeven heb-
Maraka of Tama-
e een godsdienstli-
theden van bedie-
ieder een de zyne
ert; en vooral dat
wyd is, dat deze
le zetel of verblyf-
e hun daar uit op
wil openbaart. De
lige eerbied voor
voor de Bom van
eden waarlyk ver-
ren ook in 't by-
ik hier boven by-
elyk om een gro-
tel van Isis aan te
daar zy niet de ge-
het bekendste Zin-

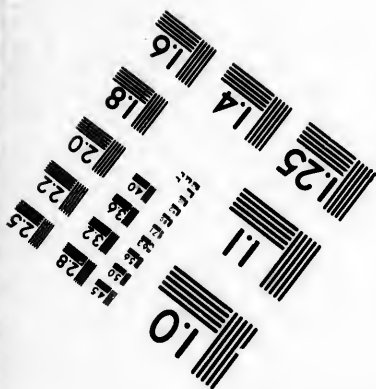
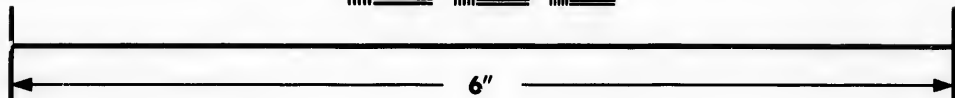
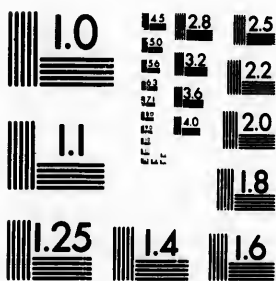
Heer de Lery, is
ou een beter en na-
e Spelstuigen, die
te vermaken. Ik
een oud gedenk-
alven dat zy een
el, die noch nader
at een Isis is, ge-
en de maat van de
wyzen. Deze Ratel
g en aanmerkens-
den van Spon ge-
gehaalt, op een
apud Phalerios be-

Dom

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

1.8
2.0
2.2
2.5
2.8
3.2
3.6
4.0

5
10
15
20
25
30

G
M
g
e
o
H

h
o
G
k
te
en
ve
k
R
M
fa
te
V
do
fla

G
Ra
op
die
zel
pla
wa
eer
ve
de
de
eer

den
eer
ha
de
ho
aan
na
ho
de
Ma
nar
in

Dom Bernard de Montfaucon heeft een afbeeldzel van de Godin *Clatra* gegeven, een weinig van die van den Heer Spon verschil- lende, en voornamentlyk heeft hy haar Ratel verandert. Hy geeft geen reden van deze verandering, als dat hy die beweert na een beter tekening te hebben doen in plaat snyden. Hy meent ook dat deze Godin *Clatra* een Diaan is, en geen Isis, gelyk de Heer Spon van gevoelen geweest was.

Om tusschen deze twee Schryvers het vonnis te vellen zou men het oorspronkelyk moeten voor ogen hebben, maar wat moeite ik ook aangewent heb om het te Rome te laten zoeken men heeft dit Gedenktuk niet kunnen ontdekken, noch 'er eenige kennis van krygen. Ik ben evenwel overtuigt dat de ware figuur van de Ra- tel van *Clatra* die gene is, die ons de Heer Spon verbeeld heeft, en dat deze Ratel de Rhombus der Ouden is. 't Geen myn gissing versterkt, is dat de Heer Spon daar by voegt dat men noch deze kinder speeltuigen, waar van ik gesproken heb die een soort van Rhombus waren, in 't Hollandsch *Klaters* (de Schryver meent *Ratels* gelooff ik) noemt, na den naam van de Godin. Vader Mont- faucon heeft 'er elders een andere figuur van verbeeld zonder te tekenen. Deze Rhombus is de eerste figuur van de 128ste plaat van het Deel, staande tegen de 314. bladzyde over; 't is, zegge Vader Montfaucon, een rond ding als een kloot, daar een stok doorsteekt, dat de God Anubis in de rechte hand houd, met een slangestaf in de linke.

Het kan gemaklyk gebeurt zyn dat die gene die de figuur van de Godin *Clatra* afgetekent hebben, zich vergift hebben ontrent de Ratel die Vader Montfaucon gegeven heeft, gelyk men zich ten opzicht van die van Anubis vergift heeft. Want in dezelfde prent die ik zo even aangehaalt heb ziet men een Anubis fig. 6. in de- zelfde gestalte als die van de eerste figuur, maar wiens siftrum in plaats van een gewelfden kloot te verbeelden, gelyk de Rhombus was, maar een gemeen siftrum is, dat is te zeggen een soort van een kring, met dwars-spaken, waar van men op andere plaatzen verscheide voorbeelden ziet. Want het is genoeg om de een voor de ander te nemen, zich te vrede te houden met de voornaamste, de uiterste linien af te tekenen, zonder die gene te verbeelden, die een bewys kunnen strekken van de bolheid.

Voor het overige weet ik niet waar het van daar komt dat Va- der Montfaucon den Heer Spon betwift, dat zyne Godin *Clatra* een Isis is. Het is zeker dat alle de zinnebeelden van deze figuur haar pallē; de Ratel; de Slang, de *Lotos-bloem*, de pyn-appel, de voorstevē van een schip, en de stok dien zy in de linke hand houd, dien de Heer Spon zeer wel vermoed een maastok van het aanwassen des Nylstrooms te zyn. Het enigste Zinnebeeld dat Dia- na zou kunnen aanwyzē, is de halve maan die *Klatra* op het hoofd heeft, en om dat zy naast de Zon geplaatst is; maar volgens de getuigenis van Diodorus van Sicilien, zette men Isis een halve Maan of horens op 't hoofd, om dat deze Godheid by de Egypte- naren de Maan verbeelde, die zich dikwils onder deze gedaante in haar verscheide verschynzelen vertoont. Dus blykt het klaar

Antiq.
expliq.
tom. I.
l. 53.
p. 106.

De Ra-
tel is de
Rhom-
bus der
Ouden

De
Heer
Spon te-
gen Va-
der
Mont-
faucon
verde-
digt dat
zyn *Clat-
ra* Isis
is.

Diod.
Sic. Bibl.
lib. 1.
p. 7.

dat de figuur, die ons de Heer Spon geeft, Osiris of de Zon van de eene kant, en van de andere Iſis of de Maan verbeeld. 't Is waar dat de Osiris en de Iſis der Egyptenaren de Apollo en Diana der Grieken zyn; maar de Ratel en de Zinnebeelden hebben meer overeenkomt met de Egyptiſche Godheden als met die der Grieken, die gemeenlyk met zo veel raadzachtige figuren niet verzelt zyn.

De Osiris en Iſis der Egyptenaren zyn de Apollo en Diana der Grieken.

Kircher. Obeliſc. Pomp. Montfaucon loc: cit. Boiffard tom. 4. Ant.

De Irokoizen en andere Wilden maken hun Ratels op wederhande wyzen.

Dit Speeltuig ſchynt het zelfde als de Testudo der Dichters of de Lier van Apollo te zyn.

Vader Kircher niet wetende wat hy van de gewelfde bol, die men Anubis ziet in de hand hebben, maken zou, beeldde zich in dat het een Sphera of hemelkring was, en heeft deze figuur tot een Sphera gemaakt, zo dat men den ſtok daar door ſteekt, van het een end tot het ander, in plaats dat hy by Montfaucon en Boiffard in de bol verborgen is, maar Kircherus taſte ontrent dit ſtuk lelyk mis.

De Irokoizen en de andere Wilden van Noord-Amerika maken hun Ratel op wederhande wyzen. De onze noemen ze *Aſtaouen* en de Algonkynen *Chiechikoué*. De eerste is een ronde of peersgewyze van de kalebas; en de andere een droge ſchildpad, daarmede ingewanden zuiver uitgenomen heeft, zonder het hoofd, de ſtaart de poten en het vel van dit dier, dat de twee ſchilden aan malkander houd, te beſchadigen, zo dat zy heel ſchynt.

Zy vullen de holligheid van deze kaleballen of van deze ſchildpad met enige greintjes van hun porceleyn, en ſteken 'er een ſtok in, gelyk de Braſilianen ontrent hun *Maraka* leven, en bedienen 'er zich tot het zelfde gebruik van.

't Is zeer waarſchynelyk dat deze ſchildpad onzer Wilden dezelfde is als de Testudo der Dichters of de Lier van Apollo. Mercurius was de vinder van de Lier, zo de fabel meld, hier ontrent zyn veld gevoelens, maar van de meeste word verhaalt dat de wateren des Nyls gezakt zynde, Mercurius op zyne Oevers een droge Schildpad vond, waar van de pezen onder de huid en onder het ſchild zynde gespannen gebleven, een geluid van zich gaven toen Mercurius die opnam en aanraakte, 't geen hem gelegenheid gaf om 'er een ſpeeltuig van te maken, dat men naderhand de Lier genoemd heeft. 't Is licht te begrypen dat de verdroogde ingewanden in het lighaam van een Schildpad een geluid hebben kunnen van zich geven als de pitjes in een droge vrucht of wel als de greintjes van porceleyn en 't Indiaanſch koren in de Schildpad onzer Wilden; maar het komt onbegrypelyk voor dat de pezen van het lighaam van deze Schildpad onder de huid en ſchilden zodanig hebben kunnen geſpannen blyven, dat dit Mercurius de gedachten kon inboezemen, 't 'er een Viool of ander diergelyk ſpeeltuig van te maken. De hemelſche Lier † wierd op de hemelkloten onder de gedaante van een hele Schildpad verbeeld.

Men

† De hemelſche Lier wierd onder de gedaante van een hele Zee-Schildpad verbeeld, wiens hoofd na der Zonnekring gekeert was, 't geen dezelve *Aquila Marina* of *Vultur Cadens* heeft doen noemen. Jozefus Scaliger over het 5. boek van Manilius, p. 579. heeft een zeer wydloppige aantekening over de gedaante van de Lier der Ouden. Hy bekent dat zy zeer veel verſchilde van die gene, die

de Zee van
deelt. 't Is
o en Diana
ebben meer
e der Grie-
niet verzelt

de bol, die
ldde zich in
guur tot een
kt, van het
n en Boffard
nt dit stuk

erika maken
ze *Aftaouen*
of peersge-
rmen de in-
de staart de
a malkander

Deze schild-
er een stok
en bedienen

schilden dezelf-
bollo. Merku-
nier ontrent
dat de wa-
rs een droge
n onder het
gaven toen
egenheid gaf
and de Lier
de ingewan-
ben kunnen
s de greintjes
onzer Wil-
van het lig-
odanig heb-
e gedachten
lyk speeltuig
elkloten on-

Men

Zee-Schildpad
dezelve *Aquila*
er het 5. boek
er de gedaante
van die gene,
die

Men ziet noch op enige oude gedenkstukken en op enige Munten ter zyde van het hoofd der Muzen en aan de voeten van Merkurius de gedaante van een hele Schildpad, om de Lier te betekenen. Ik voeg hier de afbeelding van een Wilden Huron by, een Priester of Waarzegger van zyn ambacht, die voor de grote reys der Huronnen van Broeder Sagard, een Bedelmonnik, in prent gevonden word, en die nist qualyk na een Merkurius gelykt.

Dit zou tot bevestiging kunnen dienen van 't gezegde, aan die gene die weten, dat de Merkurius, de Anubis of *de Hermes* der Ouden niets anders als een waarzegger was; en dat het woord *Hermes* in de Celtische spraak een Waarzegger betekent.

Maar zo deze Schildpad der Wilden het zelfde is als de Lier van Apollo, verschilden de Lier, de Sisters en de Rhomben der ouden niet van den anderen ontrent het geluid en de uitwerking. Het zy my geoorlooft te zeggen dat zo het de Lier van Apol was, de Dichters veel onnutten tyd versleten hebben om zo op derzelve Muziek te stoffen, die ver voor die van den minsten dorp-vioolschraeper moest wyken. Niet minder ongelyk hebben zy van hem met zyn Muzen aan te roepen, indien hun gezangen en geroep van *Hie, Eoabe* en ook niets anders waren als de *Hé, Hé, Eoué* die onze Wilden diep uit de keel halen, want in waarheid, ik weet geen elendiger Muziek in de wereld.

De Kariben bedienen zich noch van zee-horens om het teken te geven en hun volk te verzamelen, gelyk men ze in handen van de Tritons verbeeld, en gelyk die waar van zich Amykus by Theokritus bedient, om de Bebryciers by een te roepen, toen de Argonauten aan zyn kusten landden; zy bedienen zich ook van bokke horens, gelyk men ze op de Munten in handen der Saters verbeeld ziet, en van helletjes gelyk die men aan de benen en klederen van Momus vertoont; zommige hebben een soort van viool en fluiten. Onder deze fluiten zyn 'er die maar een gat hebben, maar ongelyk van grootte zynde, zegt men, dat als verscheide Wilden

O 3

za-

die men op eenige Oude gedenkstukken Arion en Herkules Musagetes ziet in de hand hebben. Vervolgens geeit hy een uitlegging van de Lier en haar delen, gelyk zy in Homerus, of om beter te zeggen by den maker van den Lofzang ter cere van Merkurius gevonden word, die van een ontweide berg-schildpad en die met een vel overtrokken is een speeltuig maakt, dat weinig van een Viool verschilt, in plaats, zegt hy, dat Hyginus, van de hemeliche Lier sprekende, een hele Zee-Schildpad met haar schilden, haar hoofd en poten, anders haar vleugels of vinnen beschryft. Wat 'er van deze verscheide gevoelens te denken staat, is, dat het licht is by het reeds gevondene iets by te doen, gelyk men ontrent de Lier zal gepleegt hebben, zo dat zy verandert zal zyn geweest. De Lier van het eerste maakzel is die dewelke Hyginus beschryft, en daar zich heden onze Wilden van bedienen. Men voegde by het lichaam van deze Schildpad zeven snaren, en men maakte 'er een Viool van: dat is die dewelke ons de maker van den Lofzang ter cere van Merkurius afschildert. Eindelyk wierp men het lichaam van deze Schildpad, als van geen nut zynde, aan een kant, en daar bleef niets als de snaren over, in een soort van een lyst gespannen, en dit is de Lier van de laatste tyden der Oudheid, die men op de oude gedenkstukken in handen van Apollo, Arion en Herkules Musagetes ziet.

Trézou,
Ansig.
des Cel-
tes .p.
39.

Kinke
horens
gelyk
die der
Tritons,
by de
Karib-
ben in
gebruik.
Theorit.
1 sept. 22.
V. 67.

Gelyk
noch
ver-
scheide
Spel-
tuigen.

zamen spelen, zy verscheyde tonen van een redelyk bevallig Mu-
ziek uitmaken.

Onder alle deze Speeltuigen zyn die gene daar ik 't eerst van ge-
sproken heb de meest geachtste, en die een wezentlyker verband
met den Godsdienst hebben.

VEERTIENDE HOOFSTUK.

Van de
bedien-
den van
Bac-
chus.

ZO wy nu de dienaars van Bacchus, of de verscheide staten
der Volkeren van zyn gevolg beschouwen, kunnen wy daar
ook trekken van overeenkomst, die zeer gelyken zullen in vinden:
Ik geloof dan dat de Zanggodinnen, die de Dichters als kuifche
Maagden verbeelden, zyn 't geen de Gezellen van Diana, en de
Romeinsche en Amerikaansche Vestalen waren: de Bacchanten, de
Menaden waren de gemene Vrouwen, die ook haar party hielden
in de Orgia, gelyk het gepeupel: Wy hebben reeds de Koryban-
ten in die gene gevonden, die hun werk maken om de rechten van
hun kunne te verzaken. Orfeus, Eumolpus, Thamyus en de andere
Waarzeggers komen zeer wel met onze Jongles over een, waar
van wy haast meerder onderrichting zullen geven. De Silenen tot
een hogen ouderdom gekomen, en die men de Voedster-Vaders
van Bacchus noemt, verbeelden onze Gryzaarts, en vooral die
gene die de zorg op zich hadden om de jeugt in de Inwyngen
der verborgentheden te onderrechten. De Saters en de Kureten,
dien de zorg aanvertrouwd was om den Pyrrhischen dans te maken,
en die zo ouden als jongen zo wys niet waren, waren 't geen onze
Krygslieden zyn.

Daar zyn noch Volkeren in Amerika die hun haïr op het voor-
hoofd kaal scheren, en van achteren van 't ene oor tot het ander in
de ronte snyden, gelyk de Kureten en de Korybanten. Eindelyk
het overige van Bacchus toetakeling komt ook met hen over een,
men ziet 'er een natuurlyk afbeeldzel van in deze nieuwe Wereld.
Maar dit zal men noch beter in het vervolg van dit werk gewaar
worden. Na uitgelegt te hebben wat 'er in den openbaren Dienst
omgong, laat ons tot de verborgentheden overgaan, die zonder
tegenspraak het moejelykft te ontwinden zyn.

Van de
Verbor-
genthe-
den.

Schrik-
kelyke
eden die
men de
ingewy-
den
doen
liet.

De Verborgentheden waren het meest in den Godsdienst der
Ouden geacht, en te gelyk ook het verholenste, gelyk deszelfs
naam zelfs medebrengt. Men ontdekteze niet als aan die gene, die
zich daartoe lieten inwyden; en die alle proeven uitstonden; wan-
neer men zulks deed, eischte men van hen een onverbreekbare stil-
zwygentheid, en men bondze aan zulke vreeslyke eden, dat de
godlozen zelfs niet stout genoeg waren om die te schenden, en
zo 'er iemand reukeloos genoeg was om zulks te doen, van dat
uur af had hy de wraak van Goden en menschen te vrezzen; hy
wierd straks een voorwerp van de algemene afkeer, zo dat men
niet met hem had durven omgaan, veel minder hem op reis ver-
zellen of met hem onder een dak leven, uit vreeze van in de wraak,
die 'er de Goden van moesten nemen, meê ingewikkelt te wor-
den.

Do

*
tatem
gnovi
cum f

De beroemdste van deze verborgentheden onder de Ouden waren begrepen in de Orgia van Isis en Osiris in Egypte, van Bacchusen de Moeder der Goden in Thracien, van Atys en Cybele in Frygien, van Venus en Adonis in Cyprus en Fenicien, van Ceres te Eleufina, van Diana in Scythien, van den God Mithra by de Perzen, van de Kabiren by de Samothraciers, van de Telchinen te Rhodus, van Jupiter in Kreta, en van Minerva te Athenen, enz. Maar gelyk ik reeds gezegt heb, dat het oorspronkelyk overal by de verscheide Natien de zelfde Godheid was en de zelfde grond van godsdienst, gelyk ik aangetoont heb in 't geen ik van den openbaren Dienst gezegt heb, waren het ook ten naasten by de zelfde Verborgentheden en de zelfde Inwyingen; zo dat ik van alle in 't algemeen kan zeggen, 't geen Diodorus van Sicilien van de Verborgentheden van Isis en Osiris, van Bacchus en van Ceres gezegt heeft. „ De Inwyingen of de Verborgentheden van Osiris „ zyn dezelfde als die van Bacchus, en die van Isis zyn te eene- „ maal gelyk aan die van Ceres, zo dat 'er geen onderscheid als „ in den naam is. Ik zal niet herhalen 't geen ik reeds van 't ge- „ voelen van Strabo, die ze alle te zamen verwacht, gezegt heb.

De Inwyingen tot de Verborgentheden waren een Oeffenschool van godsdienst en deugt, door de Ouden ingestelt, om de menschen volgens de gronden van reden en wysheid te doen leven.

Dit is inderdaad het denkbeeld dat 'er ons Cicero van geeft, wanneer hy zegt dat door de Verborgentheden de wilde zeden der menschen verzacht en gepolyt worden, zo als het tot welzyn van de menschelyke zamenwoning betaamt. * Onder het zelfde denkbeeld van een School, verbeelden de Heilige Vaders zelfs ook de Verborgentheden van den Christelyken Godsdienst, wanneer zy in tegenwoordigheid van de eerste Leerlingen sprekende, die zich begonnen te laten onderrechten, en dien zy de Verborgentheden niet wilden ontdekken, die de voorzichtigheid hen noodzaakte om noch verholen te houden, om ze niet voor 't ongewyde Heidendom bloot te stellen, zich niet als van bedekte woorden be- dienden, dien genen die reeds onderwezen waren maar even aan- tonende, 't geen zy voor de andere wilden verzwyygen, en zich vernooget houdende met te zeggen, de *Ingewyde verstaan ons*. In der daad voor deze alleen hielt men niets verborgen.

Als men zich deed inwyden, moest men, zo 't schynt, verge- ten dat men tot noch toe geleefd had, als of inder daad al het le- ven van den mensch, dat niet door den Godsdienst en door de wysheid bestiert word, of dat al te zeer van de zinnen en de voor- oordelen van de kindsheid had afgehangen, om eigentlyk te spre- ken geen leven was, en daar den naam niet van verdiende. Dit geeft ons het woord *Initiatio* zelfs te kennen, 't geen *het begin*, *den aanvang van 't leven* betekent, gelyk Cicero op de genoemde plaats

* Cicero de legib. 2. *Mysteriis ex agresti immanique vita exculci ad humani- tatem & mitigati sumus. Inicia, ut appellantur, ita revera principia vite co- gnovimus. Neque solum cum lectitia vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore morandi.*

Optel- ling der beroem- ste Ver- borgent- heden.

Did. Sic. 1. 2. p. 60.

De In- wying- en wa- ren een oeffen- school van Gods- dienst en Deugt. Cicero lib. 2. de legib.

plaats het uitlegt. Men moest van voren af aan weer beginnen; en rekenen al het voorledene, dat niet door het leven van 't verstand bezielt was geweest, voor niets.

De Inwyingen tot de verborgentheden dan een school zynde; moesten zy al het wezentlyke en den gantschen aart van den Godsdienst behelzen, waar van de gene, die niet ingewyd waren, maar den schors en het buitenste zagen, dat is te zeggen, dat zy een uitlegging van hun gantsche zinnebeeldige Godgeleertheid, en van de gantsche Heidenische Fabelkunde behelzden: een uitlegging van al de gronden der Zedeleer, die het leven der menschen moest bestieren, en van het einde, dat hun als de beweegreden voorgesteld werd, en als de grenspaal van deze moeijelyke leer, en de slantvallige oefening van alle de plichten, daar hen deze Zedeleer aan onderdanig maakte.

VYFTIENDE HOOFSTUK.

Wat men in de Verborgentheden in acht moet nemen,

Ontrent deze schets doen 'er zich drie of vier zaken in de Inwyingen tot de Verborgentheden van Bacchus en de moeder der Goden voor ons onderzoek op. De eerste zyn de Zinnebeelden, om welke wel te verstaan ons ten hoogsten aangelegen is, om dat zy 't gantsche begrip der Verborgentheden inhouden. De tweede zyn de proeven der Inwyingen, die ons tot een breder kennis van hun Zedeleer leiden; en de derde eindelyk zyn de Verborgentheden van de Goddelyke werking, die als een dubbel voorwerp of een dubbel einde waren, waar van het een de omgang der Geesten in dit leven ontrent de geheimen van de Waarzeggerij raakte, en het ander zyn gedachten tot op den staat der ziel na de dood liet gaan.

Van de Zinnebeelden der Verborgentheden.

De Zinnebeeldige Godgeleertheid had als twee delen, het een Natuurkundig, het ander Historisch. Het eerste raakte de Godheid in haar wezen, in haar eigenschappen en in haar uitwerkingen, waar door haar Almacht zich aan den mensch openbaart. Het tweede behelsde als in een lichaam van Historie of Verdichtzelen zekere voorvallen, zekere gewichtige daden, daar de Godsdienst deel in had, en die de verschyning der Goden aan de menschen raakte, of de geschiedenis van menschen die in godvrucht jegens de Goden, onder wier getal zy hadden verdient gestelt te worden, het meest uitgemunt hadden.

Gelyk 'er onder de Ouden zelfs Geleerden, gelyk Makrobius, gevonden zyn, die de Godgeleertheid ten opzicht van dit Natuurkundig deel beschouwende, al de Zinnebeelden en al de Godheden van het Heidendom op de Zon en op dit opperste Wezen hebben te huis gebracht, waar van de Zon maar een Zinnebeeld is, worden 'er ook Geleerden onder de hedendaagsche Schryvers gevonden, die de gantsche historische Godgeleertheid en al de Godheden van de fabel op Mozes hebben te huis gebracht.

De geleerde Heer Huët legt zich toe om in zyn Evangelische Overtuiging in 't brede te bewyzen, dat Mozes in de perzoon van alle de Goden, en Sefora zyn vrouw in die van alle de Godinnen af-

beginnen ;
van 't ver-

ool zynde ;
den Gods-
yd waren ,
gen, dat zy
ertheid, en
n uitlegging
fischen moest
len voorge-
leer, en de
ze Zedeleer

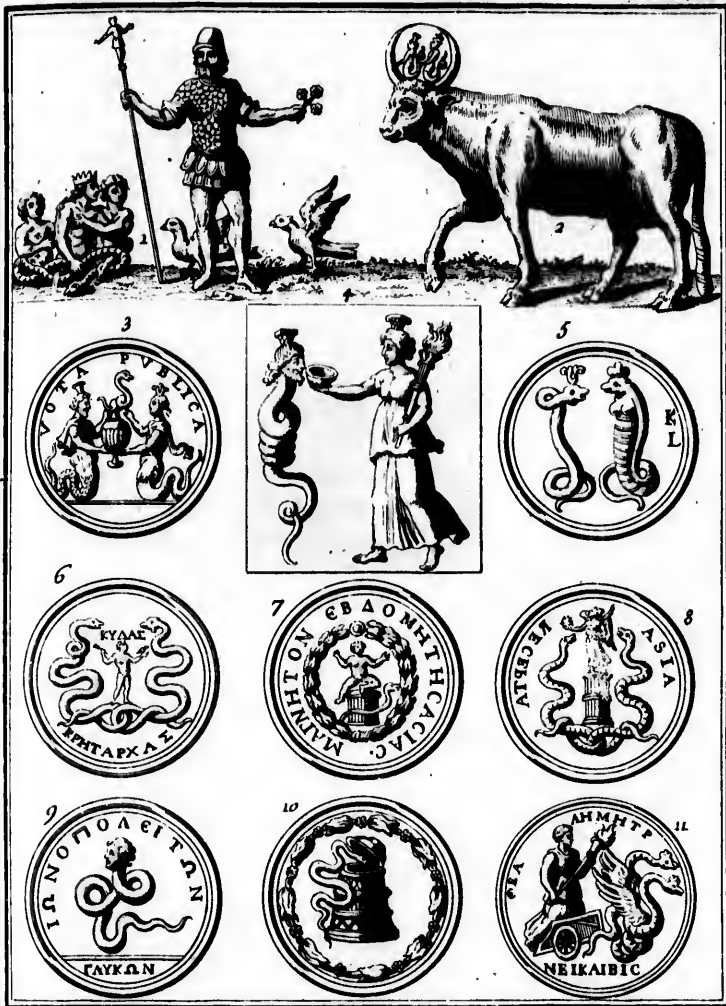
U K.

en in de In-
n de moeder
e Zinnebeel-
angelegen is,
houden. De
breder ken-
zyn de Ver-
dubbel voor-
e omgang der
Waarzeggerij
der ziel na de

len, het een
kte de God-
r uitwerkin-
genbaart. Het
Verdichtzelen
e Godsdienst
de menschen
vrucht jegens
effels te wor-

Makrobius, ge-
n dit Natuur-
al de Godhe-
e Wezen heb-
sinnebeeld is,
Schryvers ge-
n al de God-

Evangelische
perzoon van
de Godinnen
af.

afg
Ar
noo
loo
ste
per
He
nie
heid
zelf
en
wie
ren
we
ster
men
alge
van
wie
zen
zag;
woed
die
volke
hun
eerer

Zo
zou i
verfci
word
zoud
de B
alle i
gevon
waar
door
Noac
Wet
minder
fielt z
en da
zy he
hen a

He
ze een
eerfte
ten ve
zeg il
gebee
men,

afgeschetst was. Vossius beweert van zyn kant ook, dat Mozes de Arabische of Indiaanische Bacchus was, dien hy *Osis* of *Liber* noemt. Hy onderscheyd hem van twee andere, waar van hy geloofst dat de eerste Mizraim was, en de tweede een van de beroemdste Kapiteinen der Egyptenaren. Om naderhand het geen hy oppert te bewyzen, vergelykt hy de historie van Mozes met die der Heydenen van hun God Bacchus. Heyde deze Geleerden missen niet veel redenen van overeenkomst hy te brengen, die om de waarheid te zeggen, altyd niet overtuigend, en waar van sommige zelfs al te generaal, maar zamen genomen zeer aannemelyk zyn, en een soort van overtuigend bewys uitmaken. De Heer Bochart, wiens geleertheid niet min eerwaardig is als die van de twee anderen, voegt by de redenen van Vossius nieuwe gelykheden en nieuwe bewyzen van overeenkomst, die zyn gevoelen schynen te versterken. Evenwel is hy niet van zyne gedachten. In der daad zou men overweegt dat de Israëlitzen, wier geleider Mozes was, in 't algemeen vyanden van al 't Heidendom waren, dat zy na de dood van hun Wetgever langen tyd de geessel hunner burenen waren, by wie zy zich niet bekent maakten als door voorbeelden van afgryzen, en door een vyantlykheid die noch oude noch kunne ontzag; is het zo veel te minder waarschyneelyk, dat die gene die hun woede ontquamen, van Mozes een Godheid gemaakt zoude hebben, die zy aangenomen hebben, om dat het toen de gewoonte der volkeren, die tegen elkander oorloogden, was, de Landgoden hunner vyanden met vloeken te beladen, ver dat zy die zouden eeren.

Zo het my geoorlooft was na zulke grote mannen te spreken, zou ik in der waarheid geloven dat men zeggen zou kunnen, dat 'er verscheide kenbare trekken in de historie van Mozes gevonden worden, die 'de Dichters en Historieschryvers in vervolg van tyd zouden hebben kunnen aannemen, en in de fabel van hun verscheide Bacchussen inlassen, wier daden zy, volgens hun gewoonte, alle in een smelten. Maar zo 'er trekken in deze versierde historie gevonden worden, die op Mozes passen, hy is de enigste niet waarop alles slaat, en zonder veel moeite aan te wenden om diete doorgronden, zal men 'er vele zaken in vinden die noch beter op Noach, op Abraham en op Jozef, en op vele andere byzondere Wetgevers zouden passen, die voor hem geleest hebben. Noach minder is hy het eerste en voornaamste voorwerp; dus veronderstelt zynde dat de Dichters iets uit zyn historie genomen hebben, en dat zy hem in hunne fabels hebben willen affchetzen, zouden zy hem met iemand anders verwacht hebben, die ouder was, die hen algemener aandeed en nader als hy raakte.

Het eerste voorwerp van de historische Godgeleertheid zyn onze eerste voorouders, Adam en Eva, die zonder tegenspraak de eerste Wetgevers zyn, die een welgegrond recht hadden om wettten voor te schryven en ze wel te doen nakomen. Zy zyn het, zeg ik, die eerder als Mozes en Sefora in de verborgentheden afgebeeld worden. Ik weet niet of dit gevoelen vreemd zal voorkomen, maar my dunkt dat het wel op de Oudheid en op den

grond zelfs van de Zinnebeelden en de Inwyingen der Orgia gegrond is.

Versterkende zyn gevoelens met St. Klemens van Alexandryen. Clem. Alex. in Prostr.

St. Klemens de Alexandryner in zyn vermaning aan de Heydenen, verzekert ons duidelyk dat de Evasmus der Bacchanten op Eva, als de moeder aller menschen, zag; deze Eva, die door de hellsche slang verleyd wierd, en het verderf van haar gantsche nakomelingschap met zich sleepte. Zie hier zyne woorden. „ Zy vieren, „ zegt hy, Dionysius Moenolé in de Orgia van Bacchus, zy ver- „ vallen tot een soort van heilige razerny, etende raauw vleesch; „ hun hoofd is met slangen omringt, wanneer zy dit vleesch aan „ stukken uitdelen, en zy doen onder hun geschreeuw en getier „ den naam van Eva weergalmen, deze Eva, door wie de dwaling „ en zonde in de wereld gekomen is. Het Zinnebeeld zelfs van „ de Bacchische verborgentheden, is de ingewyde slang; en zomen „ de kracht van de Hebreuwsche uitdrukking wil doorgronden, „ het woord *Heva* met een sterke *H* daar voor, betekent het wyfje „ van een slang.

Verfcheyde trekken van overeenkomst.

Gen. 3. V. 20.

Pf. 81. V. 6.

Gen. 3. v. 19.

Gen. 4. v. 2.

Gen. 3. v. 17, 18, 19.

Numer. 31.

De slang was van alle tyden een Zinne-

St. Klemens van Alexandryen zegt niet waar hy deze Leer van daan gehaalt heeft, maar hy schynt ze als bekend en uit den grond der verborgentheden zelfs gehaalt te veronderstellen. In der daad der Orgia van de moeder der Goden, komen volkomen wel op deze Eva, die de Schriftuur *de moeder der levendigen* noemt, en die men ook in den zin der Schriftuur *de moeder der Goden* noemen kan, dewelke zegt dat wy alle *Goden en Zonen des Allerhoogsten* zyn. De Orgia van de Godin Vesta of Cybele, wier Zinnebeeld de aarde was, slaan volmaakt wel op deze Eva, de vrouwe van den avalligen mensch, tot wien voor hem en zyn gantsche nakomelingschap gezegt wierd, *dat by tot stof en aarde zou weerkeren.*

De Orgia van Ceres, Isis en Osiris, die de menschen den Landbouw geleert hadden, passen volmaakt wel op deze Eva, moeder van Kain, dien de Schriftuur een *Landman, Vir Agricola*, noemt, en vrouw van dezen zondigen Adam, tot wien gezegt wierd, dat tot straf zyner zonde, *het aartryk bem niet als struiken en doornen zou voortbrengen, en dat by genootzaakt zou wezen zyn brood in het zweet zynes aanschyns te winnen.* De Orgia van de moeder der Goden, *Koningin der Schimmen*, van Hekaté, Ceres, en Proserpyn, *Godinnen der Hel*, passen volkomen wel op deze Eva, die door haar zonden de dood in de wereld deed komen, die haar macht op al haar nakomelingschap oeffende, de onvermydbare wet van te sterven onderworpen zynde.

De slang in de verborgentheden van Bacchus en de moeder der Goden ingewyd, heeft haar voornaamste overeenkomst niet met de kopere slang, noch met de vurige slangen die God in de Woestyne zond om zyn Volk te straffen, gelyk Huet en Vossius zeggen; men moet tot een hoger oorspronk opklimmen, om de betekenis van dit Zinnebeeld te begrypen.

De slang is van alle tyden in het Heydendom een Zinnebeeld van den Godsdienst geweest. Daar waren weinig beelden van Godheden, daar zy niet by gevonden wierd.

Men ziet ze op het schild van Pallas, op den stok van Jupiter en

Es-

Orgia ge-

de Heyde-
ten op Eva,
de helfche
nakomeling-
Zy vieren,
us, zy ver-
w vleesch;
vleesch aan
v en getier
de dwaling
eld zelfs van
; en zomen
gronden,
nt het wyfje

ze Leer van
t den grond
In der daad
wel op deze
emt, en die
noemen kan,
voogsten zyn.
beeld de aar-
van den af-
nakomeling-
ren.

in den Land-
va, moeder
cola, noemt,
t wierd, dat
en en doornen
brood in het
moeder der
, en Profer-
ze Eva, die
en, die haar
nydbare wet

moeder der
oft niet met
in de Woe-
Vossius zeg-
om de be-

Zinnebeeld
beelden van

an Jupiter en
Es-

Es
ter
Ge
de
ge
de
fla
in
tro
'er
ger
ger
ren
goe
alle
in
wo
sche
N
dier
geb
geer
gia
geer
noch
zel
met
win
in p
heb
den
beel
derf
een
van
gevo
zelfs
zou
flang
dien
tot e
kunc
D
eene
en d
inge

*
cum
quicq
tur.

Eskulapius, aan den staf van Mercurius enz. Op de meeste munten daar zy alleen gevonden word, is zy het Zinnebeeld van de Godheid. Zy was het in 't byzonder van Isis en Osiris en van alle de Goden of Godinnen, die enige overeenkomt met de Verborgenheden hadden, en om deze reden ziet men 'er altyd twee voor den wagen van Ceres gespannen. In de Inwyngen speelde de slang een voorname rol, men wierp een vergulde gemaakte slang in den boezem der Ingewyden, die men dan van onderen doortrok. De Bacchanten kroonden 'er haar hoofden meê, en maakten 'er gordels van. Men vergenoegde zich niet met slangevellen en gemaakte slangen, daar waren 'er levendige, die betovert en tam gemaakt waren, gelyk die gene die Daniel deed sterven; daar waren 'er, zeg ik, in verscheide Tempels van Vesta, in dien van de goede Godin te Rome, die men *Dea Salus* noemde, * en in byna alle de Tempels daar Godspraken gegeven wierden; men voedeze in deze Tempels op, men handeldeze zonder vrees van gequetst te worden, om dat zy den menschen geen quaad deden, gelyk verscheide Schryvers verzekeren.

Men moet niet verwondert zyn dat zinneloze Natien, die den dienst dien zy Gode verschuldigt waren, tot den duivel hadden overgebracht, en een zinnebeeld van de Godheid gemaakt hadden van 't geen maar een zinnebeeld van den duivel was. Want zo de Orgia op Eva en op den eersten Vader Adam slaan, gelyk 'er misschien geen reden van twyffeling meer zal over zyn na het geen my daar noch van staat te zeggen; was de heilige slang maar een afbeeldzel van de verleydende slang, maar die de duivel, loerende om met de onwetentheid en de verdorventheid der menschen zyn winst te doen, in een voorwerp van eerbied had doen veranderen, in plaats dat het een voorwerp van afgryzen had moeten zyn. Ik heb evenwel luiden, die in de zinnebeeldige wetenschap der Ouden ervaren waren, gezien, die beweerden dat men in de zinnebeeldige Godgeleerdheid der eerste tyden twee slangen moest onderscheyden, zinnebeelden van twe tegenstrydige beginsselen, het een van God: en het ander van den Duivel. Het bewys dat zy 'er van aanvoeren, is, dat men de slang by al de weldoende Godheden gevoegt ziet, die by de Orgia behoren, en dat in de H. Schrift zelfs de kopere slang het zinnebeeld van den Verlosser was. Dit zou men ook uit enige Munten kunnen bewyzen, waarop men twee slangen ziet, waar van de eene de ander verslind. Dit artykel verdiende wel door de Geleerden opgeheldert te worden, en zou tot een sleutel kunnen dienen om verscheide zaken van de Fabelkunde uit te leggen.

De ongehoorzaamheid van onze eerste Voorouders, die van de eene kant al te droeve gevolgen in de uitwerkzelen der zonde had, en die van de andere kant hun al te vleyende hoop deed opvatten ingevolge der beloften die hun gedaan waren, was een al te aan-

P 2

zienlyk

* *Julius Firmicus Maternus, cap. 2.* *Sebasium colentes Jovem, anguem, cum initiantur, per sinum ducunt, adhuc primi erroris vitia grassantur, & quicquid hominem perdidit, colitur, & functi anguis callida crudelitas adoratur.*

beeld
van den
Gods-
dienst.

*Jul.
Firmic:
lib. de
Prof.
relig. et
vite cap.
2.*

*Dan. 14
vs. 26.*

Slangen
in de
Temp-
pels op-
gevoed.

*Suidas
Ophius
Ophiom.*

zienlyk voorval om aan de nakomelingschap geen geheugen van hun droevigen val te behouden, die oorzaak van zo grote qualen geweest was, en oorzaak tot een groter goed gegeven had.

Bewaarders van 't Geloof en de Openbaring, bepalende volgens Gods bevelen voor 't toekomende wat de menschen moesten doen om hem te behagen, besloten zy onder verscheide Zinnebeelden en in 't gebruik van verscheide heilige oeffeningen, 't geen hun zonder ophouden het verlies, dat zy geleden hadden, de affchrik van de zonde die het veroorzaakt had, de verwachting en de verdiensten van een Verlosser, de schikking van een hovennatuurlyk leven en van 'de genade, met de zoete hoop van de heerlykheid moest voor ogen stellen.

Dit is 't geen ik van den aanvang reeds gezegt heb dat men uit de uitheemfche Godsdiensten halen kon, die hoe gebreklyk en wanschapen zy ook zyn mogen, ons bewyzen genoeg verschaffen, dat zy op den waren Godsdienst, dien zy gruwlyk verbaftert hebben, zyn ge-ent.

Nadere
trekken
van
overeen-
komst.

In der daad dit kan men uit de Zinnebeeldige Fabelen van de Heidensche Godgeleertheit besluiten, waar van de meeste tot de Orgia behoren, die alle op deze eerste en grote waarheden zinspelen. Verbeeld ons Minerva, aan Pandora de nootlottige * Doos ter hand stellende, of de dochters van Cekrops den korf toevertrouwende, waar in Erychton opgesloten was, met verbod van dien te openen, niet een gebod, dat een drift van nieuwsgierigheid en hoogmoed deed overtreden? Is het serpent Python, Latona zonder ophouden vervolgende, om haar vrucht te verslinden, niet een afbeeldzel van de strikken die het helsche serpent Eva spande? Saturnus zyn kinderen, op Jupiter en de anderen na, die door het geraas dat de Korybanten in de Orgia maakten gered wierden, verslindende, wyft ons die niet het ongelyk aan, dat de eerste mensch aan zyn nakomelingschap deed, en God enigermate door het berouw van onze eerste Voorouders en door den ingestelden dienst om hem te verzoenen bevredigt? Alle foorten van ziekten die de dood veroorzaken uit de doos van Pandora vliegende: † het kind half mensch en half serpent, dat in den korf van Cekrops

* Pausanias in zyn Attische zaken maakt van een beeld van Minerva gewag, dat te Athenen in den Tempel der Maagden was, die aan haar dienst toegewyd waren. In de beschryving die hy van dit beeld maakt, zegt hy „aan den voet „ van de Speer die zy in de hand houdt is een Draak, die men zou kunnen denken dat Erychton was. Op het voetsduk ziet men in laag verheven beeld „ werk alles wat men van de geboorte van Pandora verhaalt, die Hesiodus en „ de andere Dichters zeggen dat de eerste Vrouw geweest is. „ Zo men de woorden van dezen Schryver wil nadenken, zal men daar in ontdekken dat zy kunnen dienen om het gevoelen dat ik heb te styven, dat de fabelen van Minerva, Pandora, Cekrops en Erychton openbaar zinspelen op den eersten oorsprong der menschen, op den val onzer eerste Voorouders, en de verborgenheden van onzen Godsdienst.

† Antigonus de Karystier in het 2de hoofst. van zyn verzameling van Wonderbaarlyke historien, zegt niet gelyk de andere oude Schryvers, dat de dochters van Cekrops, den korf openende, dien Minerva haar toevertrouwd had, gevonden

kn
Z
w
sp
v
m
u
bo
dr
o
en
zar
on
van
beg
twe
zev
ter
les
poll
len
Med
over
Il
lyk
wys
uit J
Voo
waar
W
na,
lus,
name
de M
geen

den h
kind n
gewa
een k
dat de
eerste
onzer
kome
* P
der H
fel var
zynde
ook v
zeggin
en de

geheugen van
o grote qualen
en had.

alende volgens
moesten doen
Zinnebeelden
, 't geen hun
n, de affchrik
ing en de ver-
ovennatuurlyk
de heerlijkheid

eb dat men uit
gebreklyk en
g verſchaffen,
verbaſtert heb-

abelen van de
meeste tot de
heden zinspe-
ge * Doos ter
rf toevertrou-
bod van dien
gierigheid en
, Latona zon-
rſinden, niet
ent Eva ſpan-
deren na; die
maakten gered
k aan, dat de
od enigermate
r den ingeſtel-
rten van ziek-
ra vliegende:
korf van Ce-
krops

Minerva gewag,
diensf toegewyd
, aan den voet
ou kunnen den-
verheven beeld-
die Hefiodus en
" Zo men de
ntdekken dat zy
elen van Miner-
erſten oofſprong
verborgentheden

eling van Won-
dat de dochters
ad had, gevon-
den

krops gevonden wierd, toen zy dien openden, en waar van het Zinnebeeld noch in de Inwyingen van de Verborgentheden bewaard wierd. De wergevers of de eerste slichters van den oorsprong van eenige volkeren, gelyk Cekrops, Erychton, en deze vrouw, waar van de Scythen zich afkomstig rekenden, en die men veronderstelt, half mensch en half slang te zyn. De menschen uit de gezaaide tanden van den Draak gesproten die zo dra zy geboren zyn elkander verdelen, betekenen ons al deze zaken de droevige en dodelyke uitwerkzelen der erfzonde niet, en de wanorde der begeerlykheid? Zyn Até die uit den hemel gejaagt wierd, en de boom van den tuin der Hesperiden die door een altyd waakzamen draak bewaart wierd, geen verbloemde Zinnebeelden van onze eerste Voorouderen, uit den Luthof van Eden gebannen, en van de vrucht van den boom des levens berooft, dien zy na hun beganen mislag niet meer mochten aanraken? Eindelyk is Herkules, twee slangen in de wieg dood drukkende, en van de Hydra met zeven hoofden zegepralende (een aanmerkenswaardig Zinnebeeld, ter oorzaak van den draak in de Openbaring) is dezelve Herkules ter Helle dalende en Cerberus aan den band leydende: is Apollo, wreker van Latona; en het Serpent * Python met zyn pylen doorschietende; is Perseus, door middel van Minerva over Meduza zegepralende, geen zinspeling op de zege die de Verlosser over Duivel en dood behalen moest?

Ik zou noch andere zinnebeelden kunnen vinden die het gemaklyk zou zyn op dezen Verlosser te huis te brengen; de ingeschape wysheid, wiens eeuwige voortteling, in de geboorte van Minerva, uit Jupiters hoofd hervoortkomende, ook wegens den tyd in de Voorzeggingen der Sibyllen, in de Maagt die baren zoude, en waar voor de Druïden Altaren hadden opgerecht, verbeeld wierd.

Wie weet zelfs of de jonge Vesta, de jonge Isis, Minerva, Diana, Proserpina, Venus Urania, Dictynna, Britomartys, *Dea Salus*, of de goede Godin, die dezelve Godheid onder verscheide namen betekenen, en wier maagdelijke staat zo geroemt wierd: of de Maagt, die in den Dierenkring onder de Hemeltekens is, geen schaduwen en duistere Zinnebeelden van deze onbevleete

P 3

Maagt

den hadden dat Erychton half mensch en half slang was, maar alleen dat zy dit kind met twee slangen omwonden vonden. Dit kan men nog op eenige munten gewaar worden, alwaar men boven den korf van de Orgia, *Cyſta* genaamt, een kind ziet, met een of twee slangen, 't geen een nieuw bewys uitmaakt, dat de slang in de verborgentheden zinspeelt op den mislag van Pandora, de eerste alker vrouwen volgens de Heydenen, of om beter te zeggen, op den val onzer eerste Voorouderen, en op den elendigen staat waar in de erfzonde hun nakomelingschap gebracht had.

* Het Serpent Python is klaar het Zinnebeeld des Duivels, volgens de stelling der Heydenen zelfs, in dien men overweegt dat de geest van Python het beginsel van de Waarzegging der Heydenen is, die een uitwerking van de Toverkunst zynde, niet anders als het werk van den Duivel zyn kon. 't Is waar dat Apollo ook volgens de Heydenen de God van de Voorzegging was, en dat al de Waarzegging der Heydenen by de zwarte kunst te huis horende, de geest van Apollo en de geest van Python in den grond maar een geest en een beginsel waren.

Herkules, Apollo en Perseus, Zinnebeelden van den Verlosser.

Maagt waren, die te eniger tyd zonder haar kuisheid te krenken, den Zaligmaker ter Wereld brengen moest; en of deze maagdelyke order, in alle tyden zo klaar uitgedrukt, niet ingeselt was om eenigermaten deze maagdom eer aan te doen, die tegen de wetten van de natuur vruchtbaar worden moest? *

De Moedermaagt die den Verlosser heeft voortgebracht, heeft een zo wezentlyke overeenkomst met den Verlosser zelfs, dat het waarschynelyk is dat zy beide in de Openbaring begrepen wierden, die aan onze eerste Voorouders van de Verborgtheit der Verlossing gedaan wierd, zo dat deze Verborgtheit niet alleen in 't gros geopenbaart wierd, maar met enige harer voornaamste omstandigheden.

ZESTIENDE HOOFTSTUK.

Vervolg
der zelve
stof.

IK heb reeds in het artykel van den Vuur-dienst aangemerkt, dat men twee Vestas onderscheyde, de eene de Moeder en de andere de Dochter, dat deze twee perfonen onder den naam van Moeder der Goden verwart, het ook in byna alle de andere namen waren, die men aan deze Moeder der Goden geeft, zo dat men in de Fabelkunde twee Vestas, twee Iffisen, twee Cereffen, twee Rheas, twee Opsen, twee Cybelen, enz. vind. Ik heb gezegt dat die gene, die ondersteeld word de Dochter te zyn, aangezien als haar maagdom zo zuiver bewarende, dat deze maagdom haar uitmuntendste voorrecht was. Men schryft haar twee plaatzen in den Hemel toe, een in den Dierenriem, in het teken van

Het blykt evenwel klaar uit de fabel van Apollo, die Python met zyn pylon doorschiet, en die van dezen Vyand zegepraalt, dat het in den oorsprong twee tegenstrydige beginstelen waren, waar van Apollo ons dezen Verlosser voor ogen stelt, die de zon der gerechtigheid is, oorzaak van dit zuivere licht dat de Profeten verlicht heeft, en die zelfs het voorwerp hunner profecyen geweest is.

* Onlangs zyn my enige handschriften in de handen gevallen, door Zendelingen opgesteld, die een langen reeks van jaren in China hebben geleest, daar zy veel ervarentheid in de taal en kennis der oude letters van dit ryk gekregen hebben. 't Zyn kleyne verhandelingen over enige uitgetrokke plaatzen van de 5. klassische boeken die al het voornaamste van den Ouden Godsdienst der Geletterden inhouden, daar de Chinezen eerbied voor hebben, gelyk wy voor de boeken van Mozes, en waar in zy een zo eerwaardige oudheid erkennen, dat zy die even oud als hun ryk stellen. In deze uittrekzels word van een Moeder-Maagt en haar zoon gesproken, op een zo kenlyke wyze in zo veel stukken die overeenkomst hebben met het geen 'er onze Godsdienst ons van leert, dat het schynt dat ze niet onbekent kunnen blyven. Vooronderstelt zynde dat deze uittrekzels getrouw en wettig waren, zou niets myn stelling over de fabelkunde beter staande houden. Ik hoop dat deze Zendelingen in 't vervolg hun ontdekkingen en kennis in 't licht zullen geven, en daar de juiste uitgestrektheid en zekerheid aan geven die zy verdienen.

Dan zal het licht dat zy de wereld over den Godsdienst der eerste tyden geven, zo veel te meer kracht hebben, om dat zy het zullen gehaalt hebben uit gedenkstukken die van de eerste tyden af in wezen zyn en met zorg bewaart worden, en dat deze ontdekkingen uit een zuiverder en zekerder bron zullen schynen te vloeien, als de andere gewoontens, die de woestheid der Amerikanen veel verbaftert heeft.

e krenken;
 maagdely-
 elt was om
 en de wet-

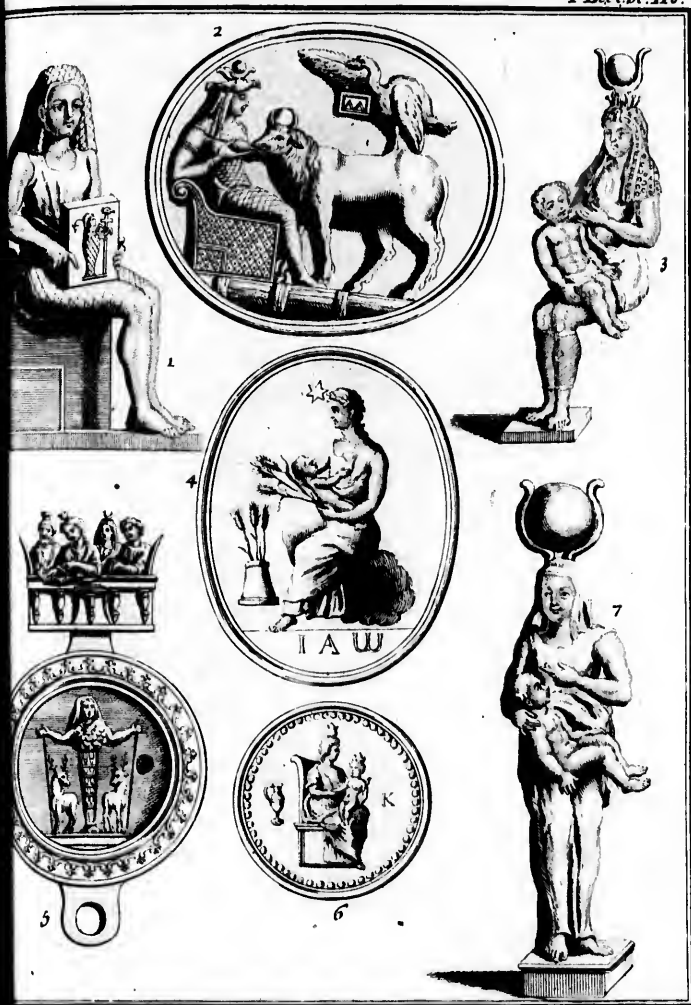
acht, heeft
 fs, dat het
 en wierden,
 d der Ver-
 alleen in 't
 naamste om-

K.

merkt, dat
 r en de an-
 en naam van
 le andere na-
 geeft, zo dat
 e Cereffen,
 Ik heb ge-
 e zyn, aan-
 e deze maag-
 t haar twee
 in het teken
 van

met zyn pylon
 oorsprong twe
 offer voor ogen
 cht dat de Pro-
 geweest is.
 door Zendelin-
 cleest, daar zy
 gekregen heb-
 maten van de s.
 nt der Geletter-
 voor de boeken
 dat zy die even
 eder-Maagt en
 en die overeen-
 t het schynt dat-
 uittrekzels ge-
 de beter staande
 kingen en ken-
 n zekerheid aan

ste tyden geven,
 ben uit gedenk-
 waart worden,
 illen schynen te
 ikanen veel ver-

van
heid
was
ver
med
met
Iſis
dert
men
kopen
de,
was
een
de g
de g
Ba
kund
niet
voed
heid
Cæli
van
Bacch
het u
de zin

† G
ne pro
tur. C
inſigni
eſt imp
nam yō
num,

* C
tini tui
nam tili
Sylvā H
numqu
cupare,
chum,
pro Vir
ſed & n
parari t
telligun
juncta n
rit. V
conject
vocant.
tus qui
Proſerp
ziorum
Dracon
unt, &
vocatur

van de maagt, en de andere in de Maan, waar van men een Godheid gemaakt heeft, by wie de kuisheid in zónderlinge achtung was; maar deze maagdom was met een soort van vruchtbaarheid verknocht, gelyk de naam van *Erigone* †, dien men haar geeft, medebrengt. Deze Maagt uit den Dieteriem, wierd niet alleen met een koren-air in de hand, dat een van de Zinnebeelden van Isis en Ceres is, verbeelt, gelyk men ze noch hedendaags affchildert; men verbeeldeze oudtyds met een kind aan de borst, gelyk men ze noch in een oud gedenkteken ziet, dat ik heb laten in 't koper brengen. Vesta, dochter van Saturnus, schoon ook zynde, was minnemoeder van Jupiter. Venus Urania die ook maagt was, was moeder van de Min; en deze Isis, op wier hoofd men een halve Maan ziet, word dikwils verbeeld Horus Apollo, onder de gedaante van een kind, dat zy in haar armen houd, en onder de gedaante van een Stier of den God Apis te zuigen gevende.

Bacchus is dezelve als Horus: maar Bacchus word in de Fabelkunde ook de Zoon van een Maagt genaamt. Bacchus is zo dra niet geboren, of Mercurius brengt hem aan de Nymfen om op te voeden. Nu verstond men door den naam van Nymf in de Oudheid de personen van de vrouwelyke sex die nooit gebaart hebben. Cælius Rhodiginus * vraagt over eenige Schryvers die het leven van Alexander beschreven hebben, en alwaar gezegt word dat Bacchus van Jupiter en Kora geboren is, wat Kora was, en legt het uit. De Schryvers, zegt hy, hebben dit woord in verscheyde zinnen-opgenomen. Want vooreerst noemde de natie der Mo-

Bacchus
wordt in
de fabel-
kunde
ook de
zoon
van een
Maagt
ge-
naamt.
Nymf
wat by
de Oud-
den be-
rekenet

† *Goropius Becanus, lib. 4. cui titul. Chron.* Dicitur autem hæc virgo, nomine profus admirabili, & tali ut in se duo maxime contraria concludere videatur. Quid enim ad audiendum atenijs, quam eam Virginem vocari, quæ ab insigni & excellentissimo partu nominetur? Quisquis enim Græcæ linguæ non est imperitus, dum *Erigonem* audit, satis intelligit sive partus nomen derivari: nam γέννησις *gennesis* legitimum filium significat, non adoptivum, non putativum, non illegitimum, sed proprie cuique & naturaliter suum.

* *Cælius Rhodigin. lect. Antiq. lib. 7. cap. 15.* At Dionysius meus quem Latini tui in secundo Alexandri gestorum, Jove ac Cora fatum reddidere, qualisnam tibi videtur? Aut quam putas esse Coram istam? Ego demum resupinatâ Sylvâ hæc proruisse sum visus. Coram quidem varie capi in auctoribus, primumque Molossorum gentem eo nomine puellas decenter formâ conspicuas nuncupare, proptereaque eorundem rex *Ades* sive *Aidomens*, uti est apud Plutarchum, filiam appellavit Coram, quem rapere adortus sit Pyrrhous. Sed & pro Virgine expi Coram adnotavit Eustathius *ἀνά τῆς ἀγορῆς* quod ornare indicat, sed & repurgare quorum utrumque ætati congruit in corruptæ ac puræ. . . Disparari tamen ab Cora & Partheno Nympham, invenias: quippe Parthenon intelligunt infciam profus virilis concubitus, Nympham quæ Paulo ante viro juncta non diem tamen pepererit, Gynem vero dicunt quæ partum jam suscepserit. Verum & Coras Poetæ Naves dicunt Protoploos id est, primum in aquam conjectas, tanquam plane virgines sint. Coram item Græci pupillam in oculo vocant. . . . Proserpinam &c. ab Græcis nuncupari nemo in litteris tam Senaziorum mystica Draconem præferunt in orbem complicatum. Hinc & Poetæ Draconem Tauri patrem dum concelebrant, symbolicè opertèque Jovem innuunt, & quo & filia natus sit hic Tauri specie, Quare ab Lycophrona Taurum vocatum icimus.

lossen de jonge dochters, die door een kuische en zedige schoonheid uitmuntten: hierom gaf de Koning van deze natie * *Ades* of *Aidoneus*, gelyk hem Plutarchus noemt, den naam van Kora aan zyn dochter, die Pynthous ondernam te schaken. Maar Eulsthus, voegt hy 'er by, heeft aangemerkt dat Kora altyd voor een Maagt genomen word, van het Grieks *αἰὸς τῆς κοίτης*, 't geen opschikken en zuiveren betekent, beyde volmaakt met deze zuivere en onbevleete leeftyd over een komende. Rhodiginus haalt enige andere uitleggingen van het woord *Cora* aan, waar van de eigentlykste is, dat men dus by de Grieken het wit in 't oog noemde, dat men in dezen zin maagt kan noemen, om dat het de minste vlek niet dulden kan, en dat de geringste zaak het zelve hindert.

Deze Schryver voegt 'er vervolgens by, dat niemand, die enigzins in de letters ervaren is, onkundig is, dat men den naam van *Cora* aan Proserpina gaf, en dat Bacchus een zoon van Proserpina en Jupiter was. Van den naam dezer Godin *Cora*, Maagt en Moeder van Bacchus, zyn zonder twyffel de Korybanten genoemt, en dit heeft Strabo byna gegift, wanneer hy dezen naam van dien van *κόρυς* doet afkomen, dien aan de jonge Dochters gaf, om dat de Korybanten diergelyke klederen droegen.

Strabo
lib. 10. p.
321.

Proserpina is
dezelfde
Godheid als
Diana,
Minerva,
de jonge
Vesta,
en de jonge
Isis; historie
harer be-
zwan-
gering.

Bacchus,
Horus,
en Apis
waren
dezelfde
God-
heid.

Proserpina is dezelfde Godheid als Diana, als Minerva, als de jonge Vesta, en de jonge Isis, by wie de kuisheid zo hoog in waarde was. St. Klemens van Alexandryen heeft geschreven, dat Jupiter de gedaante van een slang hebbende aangenomen, haar geweld aandeed, en 'er Bacchus, anders Dionysius, by kreeg; dat het om deze reden is, dat in de Orgia van Sebazius de in een gekrulde slang het Zinnebeeld van de verborgentheden was. Om dezelfde reden is het ook dat de Dichters, wanneer zy in hun verzen den Draak, vader van den God Taurus of Bacchus, vieren, klaar Jupiter betekenen, uit wien en zyne dochter Proserpina, Bacchus onder de gedaante van een Stier geboren is: 't geen ook doet zien dat Bacchus, Horus en Apis dezelfde Godheid waren.

Heeft men dan geen grond genoeg om te zeggen dat in alle deze verbloemde fabelen van de Zinnebeeldige Godgeleertheid der eerste tyden, beyde de Eva's afgebeeld zyn, waar van de eerste, Moeder van alle menschen, zo schadelyk aan haar nakomelingschap was, als de andere haar door haar maagdom nut was, die eniger maten verdiende de Wereld een Verlosser te geven? men moet ook aanmerken dat in de H. bladen de Maan het Zinnebeeld van deze Maagt is, gelyk zy het in de ongewyde Oudheid van die gene was, waar van ik zo even gesproken heb.

Bacchus, Horus-Apollo, en Apis, die men aan de borst van Isis ziet leggen, waren de Zon in de ongewyde Oudheid. Zou men niet kunnen zeggen dat zy het Zinnebeeld van den Zaligmaker waren, die de ware Zon der Gerechtigheid is? Maar zo Bacchus, Horus, en Apis de afbeeldzels van den Verlosser zyn, zal het

* Deze gewaande Koning der Molossen *Ades* of *Aidoneus*, is de Pluto van de Fabel, de God der Hel: en deze naam *Aidoneus* schynt van *Adonai* gemaakt te zyn, een der namen van den waren God in de Hebreuwfche taal.

het gemaklyk zyn de dubbele geboorte dezer Goden uit te leggen; waarom men in de Verborgentheden in 't eerst hun dood bewende, en naderhand hun Opstanding vierde. Waarom men Apis onder de gedaante van een Stier verbeelde, tusschen wiens hoornen men een kloot ziet, die de Maan verbeelt, waar op Osiris en Isis onder de gedaante van halve menschen en halve slangen verbeeld worden, en aan wiens hals men een liisch of Hermetisch kruis vastmaakte.

Waarom men in de Zinnebeeldige figuur van Horus, hem met een lang kruis in de hand verbeelt, hebbende de kop van een sperver, Zinnebeelt van de Godheid, met een winkelhaak, Zinnebeeld van de Gerechtigheid, en den *Lituus* of Wicchelstok, Zinnebeeld van het Priesterschap: Waarom men eindelyk Bacchus ook met een Wyngaards-spies, als een kruis gemaakt, verbeeld, gelyk ik hier na zal aantonen, sprekende van dit Zinnebeeld dat by de Egyptenaren heilig was. Dit zyn sprekende figuren, en de Zinnebeelden schynen zich zelve daar uit te leggen.

Goropius Becanus † van de vruchtbaarheid van Erigone of de Maagt uit den Dierenriem sprekende, vind in de korenair, die zy in de hand houdt, een heerlyk Zinnebeeld om den Verlosser te betekenen, die het uit den Hemel gedaalde brood, het brood des levens, het brood der sterken zyn moest; Waarom zouden wy niet zeggen dat in Bacchus, dien men dikwils in de Oudheid voor den wyn zelfs neemt, gelyk Ceres voor het koren, ook die gene verbeeld wierd, die de wyn moest zyn die de Maagden voortbrengt? En dat in de Offerande van brood en wyn, die een Zinnebeeld van de Eucharisty in de Wet der natuur was, dat even eens in de verborgentheden van Ceres en Bacchus gevonden wierd, Zinnebeeldig deze eeuwig durende Offerande verbeeld wierd, waar van ons Jesus Christus de wezentlykheid gegeven heeft, en waar in hy zelfs het slachtoffer en de Priester is?

Dit stryd niet tegen het geen ik hier boven van de Bacchanale der Ouden gezegt heb, want schoon de wyn in dezen zyn noodzakelyk tot dit Offer schynt te moeten behoren, is het evenwel zeker volgens de getuigenis van St. Justyn, dat in de verborgentheden van Michra, waar in deze Vader een overeenkomst beweert

Goropius,
Becanus
lib. 4.

Justinus
Apologie
2 pro
Christi.
p. 98.

† Goropius Becanus, lib. 4. cui titulus Chronia. Quid inter cetera illo mirabilis, stellam illam quæ nascens Christo in Oriente erat primâ magnitudine insignis, & ad femora Virginis collocata a Chaldæis nomen accepisse, quo illud significatur, quod latinus diceret; *signum cibi sustentantis confirmantis & elevantis.* Quis hic non admittet præcipuam hanc stellam, cum Christo nascente exorientem, hoc nomen obtinuisse, quo indicaretur eum, qui nasceretur, cibum esse elevantiem, sustentantem atque confirmantem. Bene igitur Asimon, Aiacel, Asimech, nominatur stella hæc, quam *σάκος* Græci, Latini spicam vocaverunt, eadem, quam exposui ratione, eo quod spica non solum cibus sit, sed cibus vivus, è quo rursus alius & alius cibus nasci queat, & ita cibus fieri perennis, ac perpetuo hominibus sustentans. Nec otiosè aut frustra Virgo hanc spicam manibus suis tenet, eo quod cibus ille de pura Virgine nasceretur, quo comesto ad Libram justitiæ æternæ procederemus, nihil amplius veritatis condemnationem, Christo longè peccatis nostris præponderante.

ige schoon-
e * *Ades* of
an Kora aan
Maar Eusta-
yd voor een
t geen op-
deze zuivere
haalt enige
n de eigent-
noemde, dat
minste vlek
ndert.

ad, die enig-
en naam van
an Proserpina,
y, Maagt en
ten genoemd,
en naam van
nters gaf, om

nerva, als de
hoog in waar-
even, dat Ju-
men, haar ge-
y kreeg; dat
de in een ge-
en was. Om
zy in hun ver-
chus, vieren,
roserpina, Bac-
geen ook doet
waren.

dat in alle de-
leertheid der
an de eerste,
nakomeling-
nut was, die
geven? men
et Zinnebeeld
dheid van die

de borst van
udheid. Zou
den Zaligma-
Maar zo Bac-
ller zyn, zal
het

de Pluro van de
onai gemaakt te
al.

te vinden met het eerwaardige Sakrament onzes Altaars, men evenwel deze Offerande niet als met brood en een beker water vierde, en het is waarschynelyk dat die de Natien deden, by wien de wyn niet in gebruik was.

Huet in
Origens
Opera,
tom. 2.
Nor.
part. 3.
col. 2.

Dit alles kan door een plaats bevestigd worden, die de Heer Huet uit een oud Arabisch Schryver * verhaalt, want in zyn aantekeningen over Origenes, over het stuk der Sterrekuykers sprekende, die de geboorte stelling van onzen Heere Jesus Christus uit den Hemelloop hadden willen opmaken, heeft hy deze aanmerkelijke woorden. „Zy zyn door Albumazar, een oud Arabisch Sterrekuyker bedrogen, die de Beelden optellende die met de „constellatie van de Maagt opgaan (volgens de Lere der Indianen, der Perzen en der Egyptenaren, die zekere Beelden ondersellen, die in ieder tiental, dat is te zeggen in ieder tienden „graad van de Constellatie opgaan) in het eerste tiental van de „Constellatie van de Maagt des Dierenleems, het Beeld van een „zeer schone Maagt plaatst, die een kind aan de borst heeft gelegd. Zy voed het kind, zegt de Arabische Schryver, in een „plaats *Abrye* genaamt; en een zekere Natie geeft aan dit kind „den naam van Jesus, 't geen in 't Arabisch *Eice* hier, en de eeuwige Star van de Maagt gaat met dit Beeld op.

De Heer Huet heeft gelyk dat hy deze geboortestellers verfoeit, maar het volgt evenwel uit de woorden van dezen ouden Arabischen Schryver, dat deze Maagt, een kind zuigende, in de oude Astronomische stelling der Perzen, Indianen en Egyptenaren was, en dat de Christenen van zyn tyd, die hy met deze woorden, een zekere Natie, beschryft, geloofden dat het kind, dat aan de borst van deze Maagt legt, Jesus, of het Afbeeldzel van Jesus, den Zaligmaker, was, waar uit wy licht kunnen besluiten, dat hy in de Ogen der Ouden was verbeeld geweest.

Vid.
Cren-
cum,
Hisp.
Canad.
lib. 1.

Ata-
ensie,
naam
vande
Vrouw
die uit
den He-
mel ge-
jaagt
wierd
volgens
het ge-
voelen
der Hu-
ronnen.

Schoon men mischien zo diep in de voetstappen, die ons van den ouden Godsdienst der Wilden noch overig zyn; niet kan indringen, wyzen ons enige hunner fabelen nogtans een God den Schepper, en een God den Verzoener aan.

Maar de gene die de meeste overeenkomst met de moeder der Goden in de Orgia heeft, is deze uit den Hemel gejaagde Vrouw, waar van ik reeds gesproken heb, en daar zy den oorsprong der menschen aan toefchryven. De Huronnen noemenze *Ata-ensie*: die is een naam zamengesteld uit *Ata*, dat de persoon beteekent, en *Ensie*, dat in de zamenstelling een buiten gemene lengte of verheid van tyd en plaats beteekent, of dat de hoogste graad in 't stuk van goed of quaad is. Deze naam van *Ata* verschilt niet van de

Ata

* Huet in Origens Opera, tom. 2. Nor. Part. 2. Col. 2. Hos fecit Albumazar vetus Astrologus Arabs, qui imagines retinens, quae cum Virgine ascendant, (juxta Perarum, Indorum & Egyptiorum doctrinam, qui cum singulis signorum decanis imagines quasdam ascendere figurabant) in primo Virginis decano Virginis imaginem collocat formosae, puerum gestantis & lactentis. Nutrit puerum, inquit in loco qui dicitur *Abrye* & vocat ipsum puerum quaedam gens Jesum, cujus interpretatio est Arabice *Eice* & ascendit cum ea stella Virginis aeterna.

Al
La

die
de
ver
bo
ov
een
lig
ken
die
der
we

2
een
na
lich
die
de
re
mer
geen
der
zy
spro

ll
de
zelf
het
wie
het
Ata
nerv
Ata
den

* I
geled
vinder
de aff
in der

†
krops
hy zeg
de, h
Actea
vers o
en die
met o

Ata of *Até* van Homerus, en van de *Até* van 't Evoc roepen der Iacchanten.

Deze vrouw is de grootmoeder van *Tbaronbiaouagon* hun God, die zy ook in den tyd veronderstellen geboren te zyn, en onder de menschen geleefd te hebben; maar veel van haar klein-zoon verschillende, die niet als goed zoekt te doen, is zy van een zeer bozen aart; zy eet niet als slangen en adders, zy heeft het gebied over de dood; zy zuigt zelfs het bloed der menschen, die zy aan een quynende ziekte doet sterven; zy is de Koningin der schimmen, die haar de schatting schuldig zyn van al 't geen met haar lichamen begraven is geweest; en zy dwingtze om haar te vermaken, met haar dansende, want zy stellen al de gelukzaligheid in deze dansen, die een van de voornaamste plichten van den Godsdienst geweest zynde, ook het voorwerp van de gelukzaligheid geweest moeten zyn.

Zou men inderdaad niet zeggen, dat men in deze Vrouw van een bozen aart, die niet als slangen eet, en aan wie alle menschen na hun dood hulde bewyzen, deze zondige Eva ziet, die al te licht na de verleydende redenen van den bozen geest luisterde, die haar door den mond van de slang aansprak, en die hier door de dood in de Wereld deed komen, waar aan haar zonde alle hare kinderen onderdanig maakte? 't Is van een andere kant aanmerkenwaardig, dat zy onder hun mensch gewordenen Godheden geen als deze Vrouw en haar zoon of kleyn-zoon noemen, zonder enig gewag van een Vader te maken, waar uit het schynt dat zy gelyk de Ouden de eene en de andere Vella, of om beter te spreken, de eene en de andere *Até* hebben verwacht.

Ik zeg van de eene en de andere *Até*, want gelyk de namen van de moeder der Goden aan beide de Eva's passen, kan men het zelfde van den naam *Até* in 't byzonder zeggen. Niet alleen was het de naam van deze schuldige Eva, die uit den Hemel verjaagt wierd, maar 't was ook de naam van die gene die Maagt was, en het is waarfchynelyk dat van dit woord *Até* al de andere van *Até*, *Athene*, *Athena*, *Athrena*, *Atheronia*, eerste namen van * Minerva, gemaakt zyn, gelyk ook die van *Atergatis*, *Adargatis*, *Atbargatis*, *Athara*, *Atbyr*, *Astur*, *Astarte*, namen van de Godden van Syrien. *Acte*, *Attis*, *Actea*, *Attica* † zyn woorden die

Q 2

* Phornutus of Cornutus zegt, dat het zeer moeijelyk is om dat het zo lang geleden is de afleyding van den naam van Minerva, die hy *Athrena* noemt, te vinden. Men kan het zelfde van byna al de namen der Goden zeggen, want de afleydingen die men 'er van gemaakt heeft veel later zynde als de tyd, waar in deze namen gegeven zyn, moeten byna alle gebreklyk geweest zyn.

† Puzanias maakt *Acteus* eersten Koning van Athenen, en geeft hem *Cekrops*, dien hy veronderstelt zyn schoonzoon geweest te zyn, tot opvolger. En hy zegt dat na den naam van *Attis*, dochter van *Kranus*, die op *Cekrops* volgde, het land der Athenienzers *Attica* genoemd wierd, in plaats dat het voorheen *Actea*, na zyn eersten Koning genoemd wierd. Maar nademaal byna alle Schryvers *Cekrops* eersten Koning van Athenen niaken, moet hy den naam van *Acteus* ook gehad hebben, naam die van het woord *Adam* schynt afgeleyd te zyn, en die zeer wel op dien genen past, dien wy veronderstelt hebben den zelfden niet onzen eersten Vader te zyn.

En is de Grootmoeder van hun God *Tbaronbiaouagon*.

Vergelyking van de zelve met Eva.

den zelfden oorsprong hebben, en worden alle op den tyd van Ce-krops, man van Pandora, dat is te zeggen op den tyd van onze eerste voorouders, op den tyd van Adam te huis gebracht, wiens naam den mensch betekende op den Man en de Vrouw paste, en op mannen en vrouwen heeft kunnen uitgelegt worden; maar die onkenbaar zal geworden zyn door de woorden, waar mee hy zal zamengesteld zyn, en door andere verballeringen, die evenwel gemeen en gemaklyk genoeg zyn, nademaal 'er duizent voorbeelden zyn van de verandering van *A* in *E* en *D* in *T*. *Atabocan* is God, de Schepper in de fabelachtige historie der Algonkynen.

De
Cron.
Hist.
Canad.
lib. 1.
Tbevet
Cosmog.
Univ.
liv. 21
cb. 6.

Garzilaf-
so, Com-
ment.
Reales,
lib. 2.
cap. 17.
Lil. Gr.
Gyraldi,
Hist.
Deor.

Synt de
Joue.
vervolg
der zelt-
de stoffe.
Lettres
adifian-
ses & ca-
rienfes
des Mis-
fons dela
Comp.
de Jesus,
6. Recu-
eil 1 let-
tre.

In die der Brazilianen word ook van een zekeren *Ata*, een zeer beroemden Waarzegger, gewag gemaakt, waar van zy vele zaken verhalen, die boven de menschelyke krachten zyn, en die de kleynzoon van een Maagt was, die hem zonder haar maagdom te krenken ter wereld gebracht had. Dit is het eenigste voorbeeld niet dat 'er in Amerika van een maagdelyke Godin is. De volkeren van Peru hadden 'er een in de lucht geplaatst, die uitdeelfter van Regen en Wind was. Men vind ook in hun Historien eenige overblyfsels van Poëzy, waar in 'er gewag van gemaakt word. By de volkeren van de Spaansche Eylanden is een van de namen van de moeder der Goden die van *Atabeira*, die van den naam van *Atabirius*, dien men aan Jupiter gaf, schynt afgeleyd te zyn.

Z E V E N T I E N D E H O O F T S T U K .

DE Slang heeft iets verborgens by al de Afgodendienaars van Oostindien, China en Japan; gelyk by de oude Heydenen, het zelfde is by al de Wilden van Amerika waar.

Vader Bouchet in een zyner Brieven aan den Heer Huet, Bifschop van Avranches, zegt, dat 'er in de Historie der Indianen verhaalt word: „ dat een beroemt Serpent, *Chrien* genaamt, ge-
„ waar wierd dat de Boom des Levens door de Goden van dien
„ tweden rang ontdekt was. Nademaal men mooglyk aan zyn
„ zorgen het bewaken van dezen Boom toevertrouwd had, wierd
„ hy zo vervoert van toorn dat men hem verrast had, dat hy op-
„ staanden voet een groot deel vergift uitbraakte. Het gantsche
„ Aartryk leed hier door, en niemand zou dit doodlyk vergif ont-
„ snapt hebben, had de God *Chiven* geen medely met de mensche-
„ lyke natuur gekregen: hy verscheen onder de gedaante van een
„ mensch, en slokte zonder veel te zeggen al het vergif, waar me
„ het boze serpent het heel-al bedorven had, in. ” De Verlosser
zo wel als de algemene val der menschen, worden redelyk wel in
deze fabel afgebeeld; maar de Verlosser word noch beter in de
Offerande afgeschildert, die de zelfde Indianen van een schaaap
doen, en waar in men (zegt Vader Bouchet in den zelfden brief)
een soort van gebed doet waar in men hart op deze woorden uit-
spreekt: *Wanneer zal de Zaligmaker geboren worden? wanneer zal*
de Verlosser komen?

Vader du Tertre, de Predikant Rochefort, Vader le Breton en verscheyde andere Schryvers verzekeren, dat de Wilden van 't
Zuider-

yd van Ce-
van onze
cht, wiens
pafte, en
; maar die
meê hy zal
venwel ge-
oorbeelden
an is God,

, een zeer
y vele za-
en die de
aagdom te
voorbeeld
De volke-
uicdeelfter
ien eenige
aakt word.
de naimen
naam van
zyn.

U K.

enaars van
leydenen ,

luet , Bif-
r Indianen
aamt , ge-
en van den
k aan zyn
ad , wierd
lat hy op-
e gantsche
vergif ont-
e menfche-
e van een
, waar me
Verloffer
lyk wel in
eter in de
een fchaap
den brief)
orden uit-
anneer zal

Breton en
len van 't
Zuider-

Zuiderdeel byna dezelfde Denkbeelden hebben, die men in de grote Indien heeft, aangaande den Draak, die de Maan gedurende haar toning verslinden wil, 't geen enige Zinnebeeldige verborgentheid schynt te kennen te geven, op de zelfde wyze als het geluid dat de ene en de andere met hun *Maraca* maken, of met op schorssen, op keteltrommen of ketels te slaan klaar een goddelyke oefening aanwyft, die een overblyfzel van die der Korybanten is.

„ Wanneer 'er een Eklips in de Maan is, zegt *Vader du Tertre van de Karaiben sprekende*, beelden zy zich in dat de *Maboya* (dat is te zeggen de Duivel) haar inslokt. 't Geen oorzaak is dat zy den gantschen nacht dansen, zo wel bude als jonge, vrouwen als mans, met de benen dribbelende, een hand op 't hoofd, en de andere op 't gat, zonder te zingen, maar een droevig en verschriklyk geschreeuw van zich afgevend. Die eens hebben beginnen te dansen, zyn genoodzaakt tot het aanbreken van den dag daar in te volharden, zonder het zelfs om de dringendste nood te laten slaan. Ondertusschen heeft een jonge dochter een kalebas, waar in enige kleine steentjes zyn opgesloten, in de hand, en die schuddende tracht zy haar lompe stem met dit vervelent geraas te paren.

De Inka *Garcilasso* zegt, dat de Peruvianen zich inbeelden dat de Maan dan in zwym viel, en in gevaar was van te sterven. Zy vergenoegden zich niet met veel geraas te maken, met gebeden te doen en andere bygelovige plechtigheden om haar uit deze slaauwte te doen bekomen, maar zy sloegen de honden ook omze te doen schreeuwen, om dat zy na hun zeggen verzekert waren dat de Maan veel van hen hielt, en zich zou laten bewegen wanneer zy ze hoorde baffen. Zouden de Ouden wel andere gedachten gehad hebben van hun jachtgodin *Diana*.

Byna de zelfde Denkbeelden hebbenze in het Noorderdeel van Amerika, en een oud Zendeling, na men my verzekert heeft, had van de Huronnen verstaan, dat zy van ouds onder het zelfde gevoelen, en de zelfde gewoonte hadden.

In de Astronomie noemt men de knopen daar de Zon- en Maantoningen geschieden, het hoofd en de staart van den Draak. Zou dit wel de grond gelegd hebben van dat belagchelyk gevoelen der Indianen, die geloven dat een Draak dezelve verslinden wil, en die in dit verrouwen dan veel gebeden doen, en een groot geraas met trommels en ketels maken om hem te bevredigen of te verschrikken?

De Ouden hadden ook een Denkbeeld * dat de Zon en Maan in

Q 3

dien

* *Celius Rhod. Lect. Ant. lib. 19. cap. 10.* *Æs* porro in sacris & excantationibus magnam habuisse veteribus auctoritatem ac vim, scribit *Theocriti Interpretis in Poëtæ Pharmaceutria* propter eaque in Luna deliquis adhiberi solitum & ἐπι τοῖς κατωκομένοις & hominum morte: purius enim cæteris habebatur & ἀντιλασικὸν τῶν μασμάτων pollutionum expiatorium. Inde eo utebantur in Purificationibus universis, ut in libro de Diis scriptis *Apollodorus* *Quin* & *Coræ* seu *Proserpinæ* Sacerdos *Athenis* *Ænetum* pulsare instrumentum affuerat, quod ἤχηον

Hist. Nat. des Antill. Trait. 7. ch. 183. vreemt gevoelen der *Karoi.* ben al het Eklips in de Maan is.

Garcilasso Comentarios Reales; lib. 2. cap. 23. Wondere gebeden der Peruvianen wanneer de Maan inzwym viel, om haar weer te doen bekomen. Vreemd gevoelen der Indianen omtrent den Maanzwym; zy maken een groot geraas met ketels en trommels om haar te redden.

dien tyd leden, en onderwyl de Toveressen haar toverkunsten pleegden, beeldden zy zich in de zelve met haar kopere instrumenten, die van alle kanten weergalmden, te reddden. Wat my aangaat, ik verbeeld my een overblyfzel van den Godsdienst der Korybanten te zien in het geluid van deze Cymbalen aan de Orgia, en den dienst van Ceres en Isis toegewyd. Zouden de eerste instellers van de godlyke plechtigheden gewild hebben dat de Zon en Maan-zwymen tydshippen waren, die onder de duistere Denkbeelden van een Draak, welke de Zon en de Maan verflinden wil, den menschen de pogingen in de gedachten bracht, die de geest der duisternis aangewent heeft om hen verloren te doen gaan; den goeden uitflag dien hy kreeg, onze eerste ouders bedriegende; en de zege die een Verlosser, uit een moeder-maagt geboren, ophem moest behalen?

Openb.
12. H.
Zinne-
beeld uit
de open-
baring
hier na
zwe-
mende.

't Is zeker dat de H. Johannes ons in zyn Openbaring de zelve zaak onder een byna diergelyk Zinnebeeld verbeeld, in die vrouw met de Zon bekleed; die de Maan onder haar voeten heeft, en een kroon met twaalf sterren op heeft. Deze Vrouw is in barensnood, de Draak met zeven hoofden, en zo vele kronen daar op, wiens staart het derde deel van de sterren des Hemels met zich sleept, past op het ogenblik dat zy haar vrucht aan den dag zal brengen, om die te verflinden; maar deze Vrouw baart een zoon, die de meester aller volkeren zyn moet. Deze zoon word ook tot Gods troon gebracht, en de Vrouw in de Wildernis geleyd, na de plaats die God haar toebereyd had. Wie is deze Vrouw? Wie de Zoon? Wie de Draak? Men kan het klaar uit het gevolg zien, want straks daar na word gezegt, dat 'er een groot gevecht in den Hemel tusschen Michael en zyn Engelen van de ene zyde, en den Draak en zyn Engelen van de andere zyde, voorviel.

Uitleg-
gingdaar
van.

De Draak, het oude serpent, dat is te zeggen de Duivel en Satan die al de Wereld verleyd, wierd 'er verwonnen en voor altoos met zyn gevolg uit den hemel gebannen.

Men zal zo veel te meer overtuigt zyn dat deze Draak, die volgens het gevoelen der Indianen de Maan verflinden wil, in de Oud-

Vocant. Apud Laconas Rege defuncto lcbetibus obtinnire fuit veteris instituti... Aëris porro sonos, ceu rem potentissimam, multis rebus Græcorum vetutissimos adhibuisse palam est. Cur vero aëris dissono crepitu deficienti lunæ auxiliarentur Antiquiores, quod & Manilius significat, sed & Ovidius:

*Te quoque Luna traho, quamvis Temesea labores
Æra tuos minuant.*

Alexander etiam rationem affert ejusmodi, æs & ferrum inquit quatiunt mortales, quod inde abigi dæmonas creditum sit, quo tempore sydera hæc vim suam ad terras non perducant, quæ hominibus profit, & improbos retrudat dæmonas. Moris hujus item meminit Titus Livius, ab urbe condita 26. Campanorum imbellis multitudo, cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorem. Et ut Plinium præteream, etiam Thebædos secundo Papinius:

*Procul auxiliantia gentes,
Æra crepant. . . .*

naar toverkunsten
 r kopere instru-
 dden. Wat my
 a Godsdienst der
 len aan de Orgia,
 den de eerste in-
 nen dat de Zon en
 uistere Denkbeel-
 n verslinden wil,
 cht, die de geest
 e doen gaan; den
 bedriegende; en
 geboren, op hem

enbaring de zelfle
 eld, in die vrouw
 eten heeft, en een
 is in barensnood,
 en daar op, wiens
 met zich sleept,
 dag zal brengen,
 een zoon, die de
 ord ook tot Gods
 geleyd, na de plaats
 w? Wie de Zoon?
 gevolg zien, want
 vecht in den Hemel
 yde, en den Draak

n de Duivel en Sa-
 wonnen en voor al-
 ze Draak, die vol-
 ellinden wil, in de
 Oud-

e suit veteris instituti...
 Græcorum vetustissimos
 cienti lunæ auxiliaren-
 tius:

bores

a inquit quatiunt mor-
 mpore sydera hæc vim
 e improbos retrudat de-
 be condita 26. Campa-
 defectu Lunæ silenti
 ercam, etiam Thebat-

Oudheid niet anders als een afbeeldzel van den heilschen Draak was, om dat Plutarchus en Alexander Aphrodysius getuigen, dat de Ouden hun kopere bekkens niet deden klinken, als in het vertrouwen dat zy van de kracht dezer bekkens hadden, om de quade geesten, Duivels of schimmen te verjagen, daar de Maan vol van was of meê geplaagt wierd, en die gedurende haar zwyming een gruwlyk geschreeuw maakten. Dit gevoelen en dit gebruik van de Oudheid wierd niet ten eersten, daar het Christendom aangenomen wierd uitgerooit en afgeschafft, gelyk wy van St. Maximus van Turin vernemen, dien dit belachelyk gevoelen der Christenen van zyn tyd zo tot toorn verwekte, dat hy een Leerreden over deze stof opstelde, waar in hy de gek scheert met het geschreeuw en geraas dat hy hen onder een Eklips had horen maken, als of zy, zegt hy, „den Schepper wilden hulp toebrengen, en als of „ God, die de Hemellichten gemaakt heeft, niet in staat was om ze „ te hanthaven en te beschermen.” Schoon de Kerk nooit de gevoelens der Ouden, die altyd met bygeloof of dwalingen vermengt zyn, heeft aangenomen, heeft zy evenwel zommige van de gewoontens der Oudheid geheiligt; en misschien is het om deze reden dat zy een wet ingestelt heeft om de klokken te dopen, om de Duivels, Geesten en alle de machten der Lucht, die ons zouden kunnen beschadigen, te verjagen.

De meeste Wilde Natien hebben een gruwelyken afkeer van de slangen, daar 'er in tegendeel weer andere zyn, die ze eten. Daar zyn evenwel byna geen Wilden of zy laten 'er enige figuren van op hun lichaam prikken of schilderen. Maar 't geen het aanmerkelykste is, is dat de beenderen en de vellen der slangen byna in al de verborgentheden van hun bezweringen gebruikt worden. Hun Priesters maken 'er kranlten en gordels van als de Bacchanten, en schikken 'er zich meê op, op de wyze als men ons het hoofd van Meduza op het schild van Pallas afbeeld.

Zy weten het kunstje ook van ze te bezweren, en het is niets nieuws hun slangen met schelstaarten te zien handelen, wier vergif zeer gaauw werkt, en dezelve in hun boezem dragen, als of zy 'er geen gevaar van te vrezen hadden.

Nu tot al deze Zinnebeelden van de Heydensche Godgeleertheid wederkerende, waar van ik zo even gesproken heb, geloof ik dat zo myn gissingen wel gegrond schynen, men daar in der daad kan uithalen, 't geen ik ten eersten geoppert heb, te weten, dat het gene het voornaamste in deze Zinnebeeldige Godgeleertheid der Heydenen is, een waar verband met het wezentlykste van ons geloof heeft, de grond van onze verborgentheden by na te enemaal op den mislag van onze eerste voorouders en deszelfs voldoening slaande.

Ik beken dat de Heydenen hun gantsche Zinnebeeldige Godgeleertheid schriklyk hadden verwacht; dat men natuurlyk een waar afgryzen heeft om een zo wanschapen Godsdienst, als de hunne was, en daar zy zelfs niet meer van verstonden, met een zo zuiveren Godsdienst als den onzen te vergelyken; en dat men deze vergelyking niet zonder ergernis zou kunnen maken, zo men hun God-

Plut. de
 facte in
 orbo Ale-
 xander
 Aphrodis
 lib. 1.
 prob. 46.
 item lib.
 2 prob.
 43.

D. Ma-
 xim.
 Laurin.
 Homil.
 de defectu
 Lunæ.

V. lo
 Ponsif.
 cal de la
 Benedic-
 tion des
 Cloches.

Godheden zo ondeugent begreep, als Hefiodus, Homerus en na hen alle de Dichters de zelve afgeschildert hebben. Laat ons dan twe tyden in het Heydendom onderscheyden, laat ons van de eerste tyden alle deze botte verdichtzelen afzonderen, die de laatste tyden verzonnen hebben, en die van Jupiter een overspeelder en groten lichtmis gemaakt hebben; van Bacchus een dronkaart in den hoogsten graad; van Venus het model van alle Hoeren, en van Mercurius een patroon der Dieven enz. Laat ons tot deze eerste eeuwen opklimmen, waar in de eerste Zinnebeeldige Denkbeelden zo verdorven niet waren.

Is waar dat wy 'er noch enige verwarring in zullen vinden, want onder de zelve namen en onder de zelve Zinnebeelden ontdekken wy verscheyde personen en verscheyde voorwerpen. Bacchus en Osiris, by voorbeeld, zyn de Godheid, de Zon, onze eerste Vader, en de afbeeldzels van den Verlosser: op de zelve wyze zyn Vesta, Ceres, Isis, enz. de Godheid, de Zon, en de Maan, en worden in eene persoon verwart, waar in men tegenstrydige eigenschappen vind, gelyk moeder en Maagt zyn. Evenwel zyn deze zaken in de vergelyking die men 'er van met onzen Godsdienst maken kan, gemaklyk voor die gene, die het weten, te ontwarren; in plaats dat onze Godsdienst zelfs diergelyke verlegentheden in die gene zou verwekken, die den zelve niet verstaan: want het is zeker dat men daar in van den Zaligmaker als van een God spreekt, om dat hy in der daad God is, ter oorzaak van de gepaartheid die 'er in hem van de Godlyke en menschelyke natuur gevonden word; men spreekt 'er van als een mensch, wanneer men geen acht geeft als op de menschelykheid; en deze mensch word in den naam van Adam met onzen eersten Vader en zyn gantsche geslacht verwart; hy word daar in met den zondigen mensch verwart, om dat hy alle onze ongerechtigheden op zich geladen heeft: eindelyk men past verscheyde Zinnebeelden op hem toe, die met die van de eerste Oudheid overeenkomen, gelyk dat hy de Zon der gerechtigheid, het licht der Wereld, het Hemels brood is enz. De bewoordingen waar van men zich bedient om zyn Heylige moeder te eeren, schynen 'er een soort van Godheid van te maken, en dezelve met God te verwarren; want de titel van Koningin der Engelen en een menigte andere die men haar toelchryft, komen op die uit die men aan de moeder der Heydensche Goden gaf. De kerk zelfs past op haar in den dienst van haar feestdagen de woorden van de II. Schrift, die eigentlyk niet als de ingeschape Wysheid toekomen, die de Heydenen ook in de geboorte van Minerva schynen afgebeeld te hebben. De vergelyking die men van haar met Eva maakt, waar van men haar ook den naam geeft, ter oorzaak van de overeenkomst die 'er tusschen beyde is, zou gelegentheid kunnen geven, om ze beyde te verwarren, en haar in een en de zelve persoon eigenschappen te geven, die tegenstrydig schynen, gelyk Maagt te zyn, en moeder aller menschen. Eindelyk onder verscheyde Zinnebeelden van den Godsdienst der eerste tyden, past men haar byzonderlyk die van deze Godheden toe, die haar schynen te verbeelden; men schildert

z
h
he
Ist
de
ge
”
”
”
sch
mo
ster
van
bew

D
god
schy
tot
door
den
ge b
staac
ger z
ze v
luit
gely
ben,
onde
ze ty
na hy
bren
Tert
verlo
aanre
hun v
gebru
kerver
van e

* D
” een o
” klein
” en tw
” gelyk
” Men

ze dikwils af, gelyk ik daar zo even een voorbeeld van aangeroert heb, met de Zon bekleed, op de Maan tredende, en den kop van het helsche Serpent verbryzelende. De slaag, een Zinnebeeld van Isis, is haar zodanig eigen, dat het in haar en in haar zoon is, dat de woorden, die God tegen het Serpent ter oorzaak van de zondige Eva zegt, waar gemaakt worden: „ ik zal een eeuwige vyandschap tusschen u en de vrouwe stellen, tusschen uw zaad en haar zaad, gy zult haar lagen leggen, en zy zal u den kop verbryzelen.

Gen. 3.
vs. 15.

Even eens gelyk alle de Zinnebeelden van den Godsdienst de schuld van onze eerste Voorouders, en de voldoening die 'er voor moest gegeven worden tot hun voornaamste voorwerp hadden, moesten ook op dit zelve Voorwerp alle de wezentlyke oeffeningen van den Godsdienst slaan, en dit is 'er noch noodzakelyk om te bewyzen.

ACHTIENDE HOOFSTUK.

DE gewoonte die de Tybarenen hadden van als hun vrouwen in de kraam waren gekomen te bed te gaan leggen, was een godsdienstige oeffening, die een natuurlyk verband met de erfzonde schynt te hebben, en die een boete voor de ouders schynt te zyn, tot verzoening van deze zonde ingestelt. Deze gewoonte word door die der Galibis, der Karaïben, der Brazilianen en andere Wilden van 't zuiderdeel uitgelegt. De strengheden van deze vrywillige boete, die in streng vasten en vele andere bygelovigheden bestaat, beginnen zo dra hun vrouwen hebben verklaart dat zy zwanger zyn: maar zo dra zy verloft zyn, neemt zyn strenge levenswyze veel toe, want de man dan zyn Hamak aan het dak van zyn hut hangende, ver van zich daar door zyn vrouw laten koesteren, gelyk eenige Schryvers van de eene en de andere geschreven hebben, begraaft zich daar in de eenzaamheid en stilzwijgenheid, en onderhoud een zo strenge vasten van zes weken, dat wanneer deze tyd verlopen is hy 'er zo mager als een geraante uitziet, waar na hy genootzaakt is een zekeren vogel voor zyn opkomst om te brengen. Dit heeft 'er de Heer Biet van geschreven. Vader du Tertre voegt 'er by, dat na de 40 dagen van deze strenge vasten verlopen zyn, zy een gaitmaal voor hun bloedverwanten en vriiden aanrechten van de korsten van de Kassou-broden die zy gedurende hun vasten hebben beginnen te eten, en waar van zy volgens het gebruik niet als de kruim mogen eten. Eer zy aan 't eten vallen kerven de genodigde de huid van dezen armen bloed met tanden van een * Akouti, en laten hem uit alle delen van zyn lichaam de

Godsdienstige oeffeningen.

Vremde levenswyze der mannen wanneer hun vrouwen in de kraam leggen. Biet, Voyage de la Terre Equinoxiale, liv. 3. chap. 19. du Tertre Hist. Nat. des Amill. Traité 7. chap. 1. 84.

Rader,

* De Akouti is volgens de beschryving die 'er de Heer Rochefort van maakt, „ een dier van een donkerbruine verf, het heeft borstelig, klaar hair, en een kleine staart zonder hair, het heeft twee tanden aan het opperste kakebeen, „ en twee aan het onderste, het houdt het eeten tusschen de twee voorste pöten, „ gelyk de Wezeltjes, hy maakt een geluid als of hy duidelyk Couyé zeyde. „ Men jaagt 'er met hoelden op, om dat zyn vleesch, schoon het weinig na 't

wild

erus: en na
at ons dan
van de eer-
de laatste
peelder en
onkaart in
doeren, en
tot deze eer-
Denkbeel-

en vinden
beelden ont-
rpen. Bac-
Zon, onze
op de zelve
Zon, ende
men tegen-
zyn. Even-
n met onzen
het weten
ergelyke ver-
ven niet ver-
aligmaker als

ter oorzaak
en menschely-
een mensch,
eid; en deze
sten Vader en
het den zondi-
chtigheden op
innebeelden op
enkomen, ge-

Wereld, het
men zich be-
een soort van
warren; want
ndere die men
peder der Hey-
len dienst van
eigentlyk niet
men ook in de

De vergely-
men haer ook
ie 'er tusschen
beyde te ver-
chappen te ge-
en moeder al-
elden van den
lyk die van de-
men schildert

76

na een
vasten
van zes
weken
gehouden
te hebben,
rechten
zy een
gastmaal
aan.

ader, zo dat zy, zegt hy, van een zieken door inbeelding een wezentlyken zieken maken. Dit is 't niet al, want daarna nemen zy zestig of tachtig korreltjes piment of Indiaanse peper, van de sterkste die zy vinden kunnen, en na die syn gestoten in 't water gedaan te hebben, wasschen zy met dit gepterde water de wonden en littekens van dezen elendigen, die niet veel minder pyn lyd als of men hem levendig verbrandde; ondertusschen mag hy geen woord spreken, zo hy niet voor lafhartig en eerloos wil uitgekreten worden.

Deze plechtigheid ge-eindigt zynde, brengt men hem weer in zyn bed, daar hy noch eenige dagen blyft, terwyl de andere goede diert houden en zich op zyn kosten vrolyk maken. Zyn vasten duurt noch zes maanden, gedurende dewelke hy noch gevogelte noch visch eet, gelovende dat dit het kind zou schaden, en dat dit kind deel zou hebben aan al de natuurlyke gebreken der dieren, waar van de vader zou gegeten hebben.

Deze lange en zo strenge vasten word niet als voor de eerstgeboornen gehouden, voor de anderen, die 'er volgen mogen; komen zy 'er beter koop af. Thevet verzekert dat gedurende dezen tyd de Braziliaanse vrouwen, die in de kraam leggen, een langer en strenger vasten als haar mans houden. Volgens Vader du Terrere worden de vrouwen van de Karaïben op de Eylanden met minder strengheid gehandelt. Ik weet niet dat in Noorder Amerika de mannen in dit stuk die van 't Zuider deel navolgen; maar wat hun vrouwen aangaat, 't is zeker dat zy na haar kraam een dieet houden, die t' enemaal na een boetdoening gelykt.

Het hulpmiddel in de wet der natuur ingestelt om de vlak van de Erfzonde uit te wiffen, raakte niet alleen de Ouders van het kind. Dit kind, schuldig door het ongeluk van zyn geboorte, moest de misdad, die hy van zyn Ouders ge-erft had boeten. Schoon men niet weet waar in dit geneesmiddel bestond, komt men evenwel overeen dat 'er een was, en dat dit noodzakelyk was. Misschien was het een soort van Doop en reiniging der Wet; in der daad, 't was een gebruik van byna het gantsche Heydendom, gelyk het noch dat van gantsch Amerika is, de jong gebore kinderen in 't water, en zelfs dikwils in bevrore rivieren te dompelen, en dit schynt my toe altyd als een oeffening van Godsdienst aangezien te zyn geweest. Behalven dat was 'er een bestemde tyd om het kind een naam te geven. Dit was een tyd van plechtigheid, waar toe de gantsche bloetverwantschap genodigt wierd, en waar op men een gastmaal aanrechtte, dat misschien oorspronkelyk een Offerande was. By verscheyde Natien, die de gewoonte van besnyden hadden,

„ wild smaakt, van velen zo goed als een konyn geacht word. Wanneer hy
„ vervolgt word, red hy zich in de holle bomen, van waar men hem door rook
„ doet uitgaan, na dat hy vreeslyk geschreeuw heeft. Als men hem jong
„ vangt word hy licht tam gemaakt, en wanneer men hem boos maakt, zet zich
„ het hair op zyn rug te bergen, en hy slaat den grond met zyn achterste oren
„ gelyk de konynen. Hy is ook van die grootte maar heeft korte en ronde oren,
„ en zyn tanden zyn zo scherp als een vlym. *Reisbesert Hist. Nat. des Isles*
Antilles, ch. 12. art. 4.

Thevet.
Cesogr.
Univ. liv.
21 ch. 5.
p. 916.
de Terre
loco cita-
to.

den, gelyk de Joden, of iets diergelyks, koste het aan 't kind bloed, want dit moest noodzakelyk op deze pynelyke operatie volgen.

Deze tyd was overal niet eveneens bepaalt. By de Hebreuwen was het de achste dag na de geboorte, ten zy andere redenen deze plechtigheid drongen uit te stellen.

't Staat vast dat 'er iets diergelyks by de verscheyde Natien van Amerika was en noch is, gelyk men uit het getuigenis van verscheyde Schryvers, die het melden, zien kan. Ik zal my vergevoegen met te verhalen 't geen 'er Vader du Tertre en de Heer Nikolaas Perrot van zeggen. „ Acht dagen daarna (te weten na „ de zes maanden van deze strenge vasten) verzoekt de vader een „ van zyn beste vrienden om Gevader van het kind te zyn, of Ge- „ moeder, zo het een dochter is, die na een weinig op hun manier „ gesmilt te hebben een weinig haar van het voorhoofd des kinds „ afnyden, het dik van 't oor doorboren, gelyk ook het middel- „ schot der neusgaten, (daar men twee of drie draden van katoen „ doortrekt, uit vrees dat de gaten weer toe mochten lopen) en „ de onderste lip. Wanneer 't hun dunkt dat het kind te zwak is „ om deze pyn uit te staan, stellen zy het tot het einde van 't jaar „ uit, en houden zich te vreden met hem een lok haar af te sny- „ den. Dit gedaan zynde geven zy hem den naam, dien hy zyn „ leven lang moet voeren, zy laten evenwel niet na 'er andere aan „ te nemen, maar deze blyft hun altyd by, en tot erkentenis sme- „ ren de ouders van 't kind den hals en het hooft van den peter of „ den meter met oly uit de Palmbomen.

„ Wanneer een kind, zegt de Heer Perrot, 't zy een jongetje 't „ zy een meisje, vyf of zes maanden oud geworden is, rechen de „ ouders een gastaal aan van 't beste dat zy hebben, waar by zy „ den Jongler met vyf of zes van zyn Leerlingen verzoeken. (De- „ ze Jongler is zo veel als eertyds de Priesters waren.) De vader „ des huisgesins zich tot hem kerende, zegt dat hy genodigt is om „ den neus en de oren van zyn kind te doorboren, en dat hy dit „ festyn aan de Zon of aan eenige andere gewaande Godheid of- „ fert, daar hy de naam van noemt, dezelve biddende om deernis „ met zyn kind te hebben, en het in leven te sparen. De Jongler „ of Waarzegger antwoord vervolgens na gewoonte, en roept den „ geest aan, dien de vader uitverkoren heeft. Men bied hem en „ zyn Leerlingen eten aan, en zo 'er eenige spys overblyft staat het „ hun vry die meê na huis te nemen. Als men gedaan heeft met „ eten zet de moeder van het kind den genodigden pelteryen, ke- „ tels of andere koopmanschappen voor, en geeft het kind in han- „ den van den Jongler, die het aan een van zyn leerlingen vast te „ houden geeft. Na zyn deun ter ere van den aangeroeppen geest „ ge-eindigt te hebben, haalt hy een platten priem, die van een „ been gemaakt is, en een grote els uit zyn zak. Met de priem „ doorboort hy beide de oren van het kind, en met de els den „ neus. Hy vult de gaten der twee oren met kleine rolletjes van „ een schors, en in de neus steekt hy een entje van een veêr, die „ hy daar in laat steken tot dat het genezen is met een zekere zalf

Plech-
tigheid
van het
kind een
issam te
geven.
*Du Tertre
ste la
même.*

*Memoi-
res ma-
nuscris
du Sieur
N. Per-
rot.*

„ daar hy het meê smeert. Als het genezen is steekt hy 'er zwa-
„ nedons in of ganzedons.

Afzon-
derin-
gen der
vrou-
wen en
jonge
doch-
ters ten
tyden
harer
maand-
stonden.

La Poste-
rie, Hist.
de l'A-
mer. sept.
tom 3.

Antonio
Ruiz
Conquist
Espirin-
al del Pa-
raguay
810.

Taver-
nier, Vo-
yage de
Perse.
liv. 4.
chap. 8.

Hoe by
de Ne-
gers van
Guiné

Voyage
d'Iffini
Sc. p.
168.

De afzonderingen der vrouwen en jongedochters ten tyden harer maandstonden en reinigingen, die zo wel by de Heidenen als by de Joden in gebruik waren, hebben ook den godsdienst tot grond gehad, en ichynen als geneesmiddelen voor de zonde ingestelt te zyn geweest. Zy zyn in Amerika zeer streng, daar men haar hutten apart maakt, gelyk voor die gene die onder de Joden met melaatsheid aangetast waren.

Zy worden dan zo onrein gehouden, dat zy niets van gebruik durven aanraken. De eerstemaal dat dit haar overkomt, zyn ze dertig dagen van de andere menschen afgezonderd, en elke reys dooft men het vuur van de Hut, daar zy uitkomen, uit; de as daar van werpt men buiten het dorp, en men steekt een nieuw vuur aan, als of het eerste door haar tegenwoordigheid besmet was geweest. By de volkeren die de oevers van de Rivier de La Plata bewonen, naait men ze in haar Hamak, als of zy dood waren, latende daar niet als een kleine opening voor den mond in, om haar het ademhalen niet te benemen. In dezen staat blyven zy zo lang als dat duurt, waar na zy tot de proeven overgaan, die alle de gene die tot huwbare jaren gekomen zyn, moeten ondergaan, waar van wy de omstandigheden hier na zullen melden.

By de Guebers „ gaan de vrouwen of jonge dochters zo dra zy „ haar maandstonden voelen ten eersten uit haar huis, en gaan al- „ leen op het veld wonen in een klein hutje, van teenen gemaakt, „ met een daar voorhangent zeyl, dat voor deur dient. Zo lang „ als dat duurt brengt men haar alle dagen te eten en te drinken, „ en wannecr het over is, zend ieder na haar middelen strekken „ aan den Priester een geytje, of een hen, of een duif ten offer; „ waar na zy in 't bad gaan, en daar na zommige van haar vrin- „ den ter maaltyd verzoeken.

De Negers van Guiné en de Goudkust in Afrika hebben een dier- gelyke wêt van reiniging en afzondering voor de sexe; maar in plaats van voor ieder vrouw of vryster een byzondere hut te bouwen, hebben zy 'er een in 't gemeen, die als een groote zaal is, daar alle die gene die dit ongemak hebben zich na toe kunnen begeven, en te zamen leven.

Zie hier wat de Vader Godefroy Loyer * in zyn Beschryving van het Koningryk van Iffini verhaalt. „ Daar is een zeker aanmerkens- „ waardig gebruik, van allen tyden onder de Negers van deze kust „ ingestekt: te weten dat ieder dorp een huis heeft van de andere „ ontrent hondert treden afftaande, dat zy *Bournamon* noemen, „ waar in zonder uitzondering al de vrysters en vrouwen zich ge- „ nootzaakt zyn te begeven, en van de wereld afgescheyden te „ blyven, tot dat haar reinigingen te eenemaal ophouden, waar na „ het haar vrystaat weer na haar huis te keren. Men brengt haar „ 't geen

* De Beschryving van Vader Godefroy Loyer, munnik van de Order der Preekheren, is te Parys in 1714 onder het opzicht van Vader de la Pliee, munnik van de zelfde Order, en Leraar van de Sorbonne, gedrukt.

„ t
„ b
„ m
„ z
„ d
„ m
„ m
„ H
s' mo
vrou
geen
houde

M
proeve
in de
wy get
ren en
re ong
den aar
waren,
pen, di
Heilign
Men
wyding
'er over
zels, w
ken, zi
zich aan
deze za
nieuwsg

* De A
tou der A
ken die na
die oft bet
ge barbaar
geen daar
Formoza,
toen ik de
genaamt,
waardige o
haal van C
† Apule
diose Lecto
cognoscere
temeraria c

„ 't geen tot 's levens onderhoud nodig is , als of zy m^o de pest
 „ besmet waren , en zy zouden om geen ding ter wereld onge-
 „ mak , wanneer het haar overkomt , durven verzwigen , want zy
 „ zouden 'er het leven niet afbrengen , zo men merkte , dat zy in
 „ dien tyd voor haar mannen het eeten klaarmaakten . Ook doet
 „ men haar de * *Fetiche* eeten , en zweren dat zo dra zy 'er de
 „ minste blyk van hebben zy het hare mannen zullen openbaren ,
 „ en zich in de Bournamon begeven .

Het eerste dat de Karaïben en al de Wilden van 't Zuiderdeel
 s' morgens als zy opstaan doen , is zonder uitsluiting (mannen en
 vrouwen elk in 't byzonder) zich in de zee te gaan baden , of , 't
 geen noch beter is , in eenige rivier , zo zy daar dichte by zyn . Dit
 schynt een Wet van reiniging te zyn , die zy onschendbaar onder-
 houden .

Badin-
 gen der
 Wilden.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

MAar alle de waarheden van den Godsdienst wierden klaarder
 en op een uitdrukkelyker wyze in de plechtigheden en in de
 proeven der Inwydingen tot de verborgentheden uitgedrukt , als
 in de Zinnebeelden en in enige afzonderlyke gebruiken , waar van
 wy gesproken hebben ; want schoon 'er gruwelen onder gelopen wa-
 ren en schandelyke zaken , gelyk de Phallen en Ityphallen en ande-
 re ongebondentheden , daar men zich in deze nacht-verborgenthe-
 den aan over gaf , men merkt klaar , dat dit ingelopen misbruiken
 waren , en die rechtdraats tegen den aart van haar instelling aanlie-
 pen , die een afsterfing van zich zelfs , een Boetedoening en een
 Heiligmaking was .

Inwyin-
 gen tot
 de Ver-
 borgent-
 heden .

Men kan geen omstandig verhaal geven van het geen 'er in de In-
 wydingen omging , ter oorzaak van het onschendbaar geheym , dat
 'er over deze zaak aanbevolen was . De Ongewyde Schryvers †
 zelfs , wanneer de gelegenheid om 'er in hun Historien van te spre-
 ken , zich natuurlyk opdoet , blyven met eerbied staan , houden
 zich aan een godsdienstige stilwygentheid , en maken hun werk van
 deze zaken van Godsdienst verholten te houden , waar ontrent onze
 nieuwsgierigheid beter wenschte voldaan te zyn , en meer gaande

R 3

ge-

* De *Fetiche* is een soort van Talisman of iets dat overeenkomt met de *Mani-
 tou* der Amerikanen . Deze Afgodische Negers van Afrika hebben vele gebrui-
 ken die na die van Amerika zeer wel gelyken , voor al in zaken die den Gods-
 dienst betreffen . Men ziet ook een zelve overeenkomst van Zeden onder eni-
 ge barbaarsche Volkeren van Oost-Indien met de Amerikanen , maar ik zie 'er
 geen daar deze overeenkomst volmaakter is als by de Barbaren van het Eiland
 Formoza , niet ver van China en Japan . Ik stond 'er ten uitersten verzet over ,
 toen ik de beschryving die 'er een Hollandsch Predikant , Georgius Candidius
 genaamt , van gemaakt heeft , las . Als ook de verzamelingen van aanmerkens-
 waardige en sichtigelyke brieven der Zendingen van onze zamening . Het ver-
 haal van Candidius word in de Reys van Rechteren na Oostindien gevonden .

† *Apuleius* , lib. II. *Metamorph. de Myseriis* . Quæras forsitan satis anxie , stu-
 diose Lector , quid deinde dictum , quid factum ? Dicerem , si dicere liceret ,
 cognosceres , si liceret audire , Sed parum noxam contraherent aures & linguæ
 temerarij curiositatis .

gemaakt word. Daar zyn 'er evenwel eenige daar zy ons niet onkundig ingelaten hebben, zonder zich evenwel in een omftandig verhaal in te laten, dat het geheim van deze Verborgentheden zou hebben doen uitlekken. Men kan uit het geen zy zeggen besluiten, dat de Inwyingen een redelyk langen tyd duurden, en verfcheyde zaken behelsden, die men tot zekere hoofpunten kan brengen; die de itelling, die ik geoppert heb, bewyzen.

Twee
ver-
fcheyde
Staten
der In-
wying-
gen.
Wat er
in den
ftaat van
verzoen-
ning
omging.

De Inwyingen hadden als twee verfcheyde ftaten. De eerfte was een ftaat van Verzoening, en de andere een ftaat van Heiligmaking en Volmaaktheid: en miffchien waren het deze twee ftaten die het onderscheyd van 't geen men *de grote en de kleine Verborgentbeden* noemde, uitmaakten.

In de ftaat van verzoening, die waarlyk een ftaat van boete was, hielt men zich afgezondert, en fprak niet: men vafte streng: men fpeende zich van de geoorloofde huwlyks-vermaken: men deed bekentenis van zyn misdaden: men onderging verfcheyde reinigingen die den ftaat van een geestlyke dood en een wedergeboorte verbeelden: cindelyk men onderging straffen, die een boete fchynten en een voldoening voor de voorlede zonden.

Voor deze Inwyingen moest men zich de beflossmering van de wereld onttrekken, die iemands aandacht, die men aan Gods zaken fchuldig is, zou hebben kunnen aftrekken. Tot dit gebruik waren 'er afzonderlyke plaatzen gefchikt, daar men geen gemeenfchap met de godloze wereld had. Deze toevluchten waren na allen ichyn of in de hofschten die aan de Goden gewyd waren, of in den omtrek der Tempels, alwaar die gene, die tot den Altaardienst gefchikt waren, woonden.

Sireng
Vasten.

Het vaften wierd noodzakelyk in de Inwyingen tot de Verborgentheden vereifcht, gelyk uit het plechtige antwoord blykt, dat de Ingewyde genoodzaakt was te geven, *Jejunavi*, ik heb gevast. Dit vaften was ten uiterften streng, en fchoon men niet net weet, waarin het bestond, fchynt het evenwel dat het op zommige plaatzen zeer lang duurde; dat men zich niet alleen van al wat leven had gehad onthield, maar ook van vele andere zaken, die eenigzins tot lekkerheid kunnen ftrekken. De Ouden ftelden vast dat het Vaften, de ziel van de ftoflykheid los makende, de zelve bequamer maakte om met God om te gaan.

Middelen
die
zy aan-

Het zelve was 'er ontrent de Kuisheid, die men een zekeren gefielden tyd moest bewaren. Men noemde dat *in casto esse*, en de Ingewyde moest een plechtige getuigenis geven, dat hy deze proef uitgeftaan had. De gene die deze ingetogenheid moeilyk viel, tuchtigden de prikkelingen van 't vleefch met dulle ker-

* *Arnobius, lib. 5.* Eleufiniorum veftorum notas & origines produunt urbes & antiquarum Elogia litterarum; ipsa denique symbola, quae rogati, sacrorum in acceptionibus responderis. Jejunavi, atque ebibi cyeconem, ex gesta sumpsi & in calathum misi, accepi rursus, in cythulam transtuli.

Julius Firmicus, lib. de Errore Prof. Relig. In quodam templo, ut in interioribus partes homo moriturus possit admitti, dicit, de Tympano manducavi, de Cymbalo bibi, & religionibus secreta predidici. Quod Graeco sermone dicitur, ἐκ τυμπάνου βίβωκα, ἐκ κωμῶν ἀλά ττοποκα, ἔργονα μου ἐκ.

vel te
geloof
De:
de ver
gehou
derhie
ren ge
In d
lyk sch
moeste
ren ko
kennen
in Me
zelve b
pen zy
blyven
gen. I
steekt
heeft,
op een
verwilt
fchuldij
zyn be
wyze t
Zy b
laar eer
ben, b
digen,
der mo
verzelt
heden t
dient h
heilige
fchap d
verzoer
vremd l
ftaande
De p
zitten,
fcheyde
noch na
te laten
verzwy
van Ab
ontdekt
geraakt
noegde
verwyte
heid, en
In de

vel te drinken : andere leyden onder hun matten kruiden , die zy geloofden dat de kracht hadden om de kuisheid te bewaren.

Deze Wet was meerder of minder uitgestrekt na de plaatzen en de verscheide staten der Ingewyden. Zommige waren 'er niet toe gehouden als gedurende den tyd hunner Inwyngen, andere onderhielden het hun leven lang, maar de priesters van Cybele waren gedwongen zich te ontmannen.

In de verzoeningen van byzondere misdaden, en die onafhankelyk schynen van de Inwydingen tot de heilige verborgentheden, moesten de schuldigen toevlucht tot iemand nemen, die ze zuiveren kon, en zy moesten ten minste in 't algemeen hun misdaad bekennen. Apollonius van Rhodus geeft 'er ons een voorbeeld van in Medea en Jazon, die zich by Circe lieten verzoenen. Circe dezelfde binnen hebbende doen komen en genodigt om te zitten, werpen zy zich eens klaps met een drift op de haartstede neder, en blyven daar in den gewoonlyken staat van smekende personen leggen. Medea dekt met beyde handen haar voorhoofd, en Jazon sleeft den degen, daar hy den ongelukkigen Abyrtus met gedooft heeft, in den grond. Gedurende al dien tyd drajen hun de ogen op een ongewone wyze in 't hooft, en het wezen staat woest en verwildert. Aan dit teken begrypt Circe, dat zy aan een moord schuldig zyn; en de vrees voor Jupiter, die de smekenden onder zyn bescherming neemt, noodzaakt haar, hen volgens de gewone wyze te zuiveren.

Zy bereid ten eersten alles wat tot een offerande nodig was, en laat een klein speen-varken komen. Na het zelve gekeelt te hebben, besmeert zy met het bloed daar van de handen der twee schuldigen, 't geen zy met offerplegingen ter ere van Jupiter, wreker der moorden aan bloetverwanten gepleegt, en hun verzoende, verzelt. Haar Maagden, die haar gewoon waren in deze gelegentheden ten dienst te staan, nemen alles wat tot de verzoening gedient had, weg, en werpen het weg, onderwyl zy op het Altaar heilige koeken in de vlam werpt, en gebeden uitstort om de gramschap der heilsche furien te stillen, om Jupiter met hen beide te verzoenen en zyn gunst te gewinnen, 't zy dat zy hun handen in vreemd bloed gebaad hadden, 't zy dat zyze met dat van hun nabestaande of Medeburgers bezoedelt hadden.

De plechtigheid ge-eindigt zynde, doet Circe hen op tronen zitten, en zich recht over hen gezet hebbende, doet zy hun verscheide vragen, in 't algemeen over de reden van hun reys, maar noch nader over de oorzaak die hen verplicht had om zich by haar te laten zuiveren. Medea verhaalt aan Circe het gebeurde, maar verzwylt evenwel de voornaamste omstandigheden van de dood van Abyrtus. Circe, aan wie na allen schyn de Goden dezelfde ontdekt hadden, was daar niet onkundig in; maar met medelyden geraakt over deze ongelukkige Vrouw, die vele tranen stortte, verhoegde zy zich met haar in 't algemeen haar vlucht en misdadente verwyten, en joeg vervolgens hen beyde uit haar tegenwoordigheid, en uit haar huis, zonder hun enig ander quaad te doen.

In de Verborgentheden van Samothracie, moesten die gene die

wenden om de kuisheid te bewaren.

Hoe de verzoeningen en zuiveringen van misdaden geset werden. Apol. Kb. 18. 4 V. 662.

ons niet om-
a omstandig
heden zou
gen bellui-
n, en ver-
pouwen kan
n.

eerste was
eiligmaking
ten die het
rborgenibe-

boete was,
reng: men
men deed
de reinigin-
lgergeboorte
boete schy-

ing van de
n Gods za-
dit gebruik
en gemeen-
waren na al-
aren, of in
den Altaar-

de Verbor-
ord blykt,
ik heb ge-
n men niet
ec op zom-
lleen van al-
dere zaken,
den stelden
kende, de-

zekeren ge-
sto esse, en
dat hy de-
heid moeie-
t dulle ker-
vel

produit urbes
ati, sacrorum
ex gesta sum-

ut in inte-
banducavi, de
monie dicitur,

Verbor-
genhe-
den van
Samo-
thracien.

Plu-
tarch. in
Lacon.

Plutarch
ibid.

Waf-
schingen
en Rei-
nigun-
gen.

men inwydde, gedurende hun verzoeningen de zonden die zy bedreven hadden, of ten minste de voornaamste openbaren. Wy moeten het besluiten uit het geen Plutarchus van Lyfander verhaalt. De Priester hem verklaart hebbende dat hy hem de misdaad moest bekennen, dié hem het zwaarf op 't hart ley, wilde Lyfander, die daar niet vroom genoeg toe was, uit hem weten of hy het was of de Goden die het hem bevalen; de Priester antwoordde dat het de Goden waren. Wel zeyde Lyfander, vertrek dan; en ik zal het den Goden openbaren, wanneer zy 't my vergeen.

De zelfde Schryver verhaalt noch een of twee diergelyke stukken van eenige Lacedemoniers, die zich tot de Verborgentheden lieten inwyden, en die geen lust hebbende om den Priester hun zonden te openbaren, weigerden te gehoorzamen, of zyn vraag door diergelyke antwoorden te leur itelden.

De Walschingen en de Reinigenen waren als een soort van Doop, die de onreinheden van 't lichaam wegnemende ter zelfder tyd een Zinnebeeld waren van de zorg die men aanwenden moest om de ziel van de smetten, die zy kon gekregen hebben, te reinigen, zo dat zy als tot een nieuw leven herboren wierd. Deze Reinigenen bestonden in menigvuldige afwalschingen van het gansche lichaam, of alleen van de handen. Zommige geschieden door besprenging, andere door indompeling. Men gebruikte hier niet alleen water toe, maar ook zout, bloed der slacht-offeren en vuur. Daar waren afwalschingen die tot verzoening; en andere die tot toebereyding diende; de zene veronderstelden een vrywilige of zelfs onschuldige misdaad, gelyk het zien of aanraken van een lyk, enz. De andere waren maar een toebereyding tot een groter volmaaktheid; want hoe zuiver men was, de ziel kon, volgens het gevoelen der Heidenen zelfs en moest zich altyd meer en meer zuiveren, om zich waardiger te maken om de Goden te naderen.

't Was niet alleen de Wet van Mozes die deze uiterlyke reinigenen gebruikte, de andere Natien hadden 'er een zeer groot getal, die door de wetten bevolen waren, vooral voor de Priesters. Die van Egypte overtroffen al de anderen, want zy schoren tot hun wenkbraauwen toe, om minder smetten onderworpen te zyn, en om zich met meer gemak te reinigen; dezelfde beweegreden was 'er in de Besnydenis.

Maar daar waren in 't beloop der Inwyngen noch heiliger en Sakramenteelder reinigenen, zo ik my zo durf uitdrukken, als de gewoonlyke, die men dikwils herhaalde. * Tertulliaan geeft een schone getuigenis van deze Inwyngen, door een soort van Wedergeboorte en Doop, in de Verborgentheden van Mithra, Apollo, Isis en de Godin van Eleufina. Men noemde den genen, die de

zorg

* *Tertull. de Baptismo, cap. 5.* Nationis Sacris quibusdam per lavacrum initiantur, Isis alicujus, aut Mithra. Ipsos etiam Deos suis lavationibus effe- runt, ceterum villas, domos, templa, totasque urbes aspergine circumlata aqua expiant passim. Certe ludis Apollinaribus & Pelusiis (legendum Elufi- niis) tinguntur: idque se in regenerationem, & impunitatem perjuriarum suorum, agere praesumunt.

zorg van dit soort van Wyng bevolen was, *degeni* of Water-plen-ger.

De Verborgentheden van Mitra verbeelden noch natuurlyker een geestlyke dood, een soort van Wedergeboorte tot een nieuw leven, of een soort van wederopplanting, gelyk dezelve Tertulliaan zegt, als de andere Verborgentheden. De gene die zich deed inwyden, maakte mynen van de dood boven de kroon te stellen, om te betuigen dat hy geen andere kroon begeerde als den God zelfs, aan wien hy zich toeheiligde, en die gene die hem inwydde, veinsde ook hem op te offeren.

Dit was maar een eenvoudige en geestlyke vertoning, en Lampridius verwyf in het leven van Kommodus aan dezen Keyzer, dat hy de Verborgentheden van * Mithra door een waren manslag bezoedelt had; deze wreedaart zich niet met een zinbeeldige dood, in deze gelegtheden gebruikelijk, vergenoegende.

Eindelyk, daar was een geesseling, die men als een soort van voldoening kan aanzien. Zy behoorde zekerlyk tot de Verborgentheden van Eleusina. Zie hier 't geen 'er ons Pausanias van leert. „ By de Fencaten, zegt hy, is een tempel van Ceres, bygenaamt *Eleusina*, daar de Inwyingen volkomen met de zelsde plechtigheden geschieden als die van Eleusina zelfs: en zy beweren dat hy by hen is en niet te Eleusina daar deze Inwyingen ingestelt zyn. “ By dezen Tempel van Ceres Eleusina is een ander gebouw, daar men een beeld van Ceres Cidaria bewaart. „ De Priesteres dit Beeld van de Godin op zekere gezette dagen ten tyden van de grote Inwyingen dit beeld van de Godin by zich dragende, als haar zels verbeeldende, slaat volgens het gebruik dat by hen ingevoerd is, die gene met roeden, die zich laten inwyden.

De zelve Schryver zegt dat te Alea, een stad van Arkadien, een Tempel van Diana van Efezen was, een ander van Minerva Alea, en een derde van Bacchus, met een beeld, alwaar men alle jaren feesten vierde, waar in men jonge dochters tot bloedens toe geesselde, op de zelve wyze als men de jonge luiden te Sparte voor het Altaar van Diana Orthia deed; 't geen my zou doen geloven dat dit ook een plechtigheid van een soort van Inwying by de Lacedemoniers was, de jonge luiden die in hun mannelijke jaren traden te geesselen.

Niets zou ongelooffelyker zyn als deze wrede geesseling, zó zy niet door een groot getal Schryvers omstandiglyk beschreven wierd; wier getuigenis niet kan afgewezen worden, en waar van verscheyde als ooggetuigen spreken.

De Lacedemoniers vierden dan alle jaren een feest, *Dianastymoe* genaamt, ter ere van Diana Orthia. Men bracht voor het altaar van de Godin een zeker getal van jonge luiden, die ingewyd moesten worden; en terwyl de Priesteres het beeld van deze Godheid in de hand had, geesselde men deze jonge luiden zo streng, dat het

S

*Alychi-
ni.*
De Verborgentheden van Mithra.
Tertull.
de Baptismo
cap. 5.

Geesseling in de Verborgentheden van Eleusina.
Pausan.
in Arcadia
dic. p.
249.

Te Alea
Pausan.
in Arcadia
p. 254.

Feest ter ere van Diana Orthia.

* *Aelius Lampridius de Commodo Imperatore Sacra Mithriaca vero Homicidio polluit, cum illic aliquid ad speciem timoris vel dici; vel fingi solet.*

Pausan.
in Laconicis p.
98.

Cicero,
Tuscul. quæst. 2.

Inwyingen der
Luperkalen.

Ovidius
Faglor.

Waar in
de vol-
maakt-
heid be-
stond.

bloed van alle delen van hun ligchaam afgudste. Men ontzagge op generly wyze, en Pausanias verzekert dat zo iemand, over hun apel begrepen, hen in het minste deel verschoonde, het beeld van de Goden, schoon zeer klein, zo zwaar in handen van de Priesters wierd, dat zy het niet langer konde houden. De Ouders wierden met geen medely aangedaan dat zy hun kinderen zagen teisteren, zy schroomden eer hen enig teken van zwakheid als den geest te zien geven, en zy vermaandenze zonder ophouden om tot het einde een manlyken en onverfchrokken moed te doen blyken. Deze jonge luiden zelfs schenen niet gevoelig voor 't geen zy leden, en Cicero zegt *, dat niet alleen de geweldige pyn aan geen van hen ooit een schreeuw maar zelfs geen zucht had ontruk. Wanneer zy in zo deerlyken staat waren, dat men niet meer als op bloedende delen sloeg, en dat men wond by wond voegde, ontfond 'er onder hen een naaryver, wie 't meeste zou lyden, en 't beste zyn stantvastigheid doen blyken.

Zy schatten zich gelukkig in deze pynlyke oeffening te sterven, ter oorzaak van de eer, die hun en hun geslacht hier door zou overkomen. Want zo 't gebeurde dat 'er een stierf, voor dat hy het bepaalde getal slagen ontfangen had, wierd hy op kosten van 't gemeen begraven; men droeg hem ten grave met een kroon op het hoofd, en men rechte hem een standbeeld op, dat hem een onsterffelyken naam deed behouden, een eer die een Lacedemonier boven het langste leven stelde.

In de Inwyingen der Luperkalen, wier Verborgentheden byna eveneens waren als die van Samothracien, en waar van 't gebruik door de Arkadiers, die Evander volgden, in Italiën gebracht was, wierden de vrouwspersonen ook met lere riemen gellagen. 't Geen Ovidius ons in het tweede boek zyner feestdagen op deze wyze uitdrukt.

*Jussu sua terga Puellæ
Pellibus exactis percutienda dabant.*

Liet al het vrouwendom met deze ruige repen
Zich op den rugge zwepen.

HOOGV.

De ziel tot een nieuw leven wedergeboren zynde moest tot den staat van volmaaktheid overgaan, betekent in het woord *perfectus*, dat men op deze verborgentheden toepalle, ter oorzaak van de volmaaktheden die zy geoordeelt wierden te geven, of wel tot welke zy zich verbonden. Deze volmaaktheid beïtond in een volkomen ontdoening van alle gevoelige zaken, die men van harten moest verzaken: een ontbering van het vermaak der samenwoning, in de cenzaamheid, van de goederen der aarde, door de

oef.

* *Cicero Tuscul. quæst. 2.* Spartz pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus e visceribus sanguis exeat; nonnunquam etiam, ut quum ibi essent audiebant, ad necem. Quorum non modo nemo exclamavit unquam, sed ne ingemit quidem.

oe
van
sch
ein
len
nie
sch
dat
voe
St.
staa
thra
van
van
liet
foor
ren
blyk
D
men
zian
waar
ben
te le
vere
God
open
is mi
Verl
maar
dat z
stern
dat z
veel
het r
De
ring
buite
tuurl
len,
ze hi
He
zeer k
Maar

* 7
judicari
vere T
tyrii,
in hufm

oeffening van een vrywillige armoede, aalmoezen vragende en van den altaar levende, volgens de belydenis die men 'er van scheen te doen in de plechtige woorden *de tympano manducavi*: eindelyk men moest de ziel in dezen staat van ongevoeligheid stellen, dat niets ter wereld haar meer aandoen kon. Suidas zegt, niemand kon ingewyd worden, ten zy hy eerst de proef van verscheide pynen had uitgestaan, en wettige getuigenissen gegeven dat hy de volmaakten staat van heiligheid, een volmaakte ongevoeligheid voor alles verkregen had, en zonder hertfiochten was. St. Gregorius van Nazianzen spreekt van deze proeven door het staal, door het vuur, enz. die men in de verborgentheden van Mithra onderging; en hy stelt daar vervolgens een schoon voorbeeld van de kristelyke standvastigheid tegen in de perzoon van Markus van Arethusa, een eerwaardigen gryzaart, die zich by de hairen liet slepen, met voeten trappen, in de goten werpen, en die alle soorten van onwaardigheden, die zo schandelyk als gevoelig waren, verdroeg, zonder het minste teken van misnoegen te doen blyken.

Deze verscheide proeven waren als zo vele trappen, waar langs men van de eene tot de ander moest slygen. St. Gregorius de Nazianzener telt 'er maar twaalf, maar andere tot vierentwintig toe, waar in men een onberoerlyke standvastigheid moest betuigt hebben, om te betonen dat men eindelyk tot dezen staat van volmaakte leerzaamheid gekomen was, dien de gesteltenis van een man vereischte, die te eenemaal ingewyd en tot de gemeenschap der Goden wilde toegelaten worden. Zy waren als een staat van openlyken oorlog tegen zich zelfs en tegen zyne driften; en 't is misschien om deze reden dat Tertulliaan de Ingewyden tot de Verborgentheden van Mithra de *krygsknechten van Mithra* noemt; maar krygsknechten met wier blindheid hy medelyden heeft, om dat zy onder het Veldteken van den Duijvel in het leger der Duisternissen *in castris Tenebrarum* gelyk hy spreekt, strede; en om dat zy, om in de gronden der dwaling onderrecht te worden, zo veel als Bloedgetuigen leerden, en ondertuffchen niet als apen van het marteldom waren.

De Verleydende Geest, die de eerste oorzaak van de verbaftering van den Godsdienst is, heeft de menschen tot alle soorten van buitensporigheid vervoert, misbruikende den trek zelfs die zy natuurlyk voor de deugt en voor de heldhaftigste dapperheid gevoelen, om het juk te bezwaren dat hy zyn aanbidders opleyde, en ze hier door in den jammerpoel te storten.

Het lot van deze elendige slaven des Satans was zonder twyffel zeer beklaglyk, dat zy tot zo duren prys in hun verderf liepen. Maar Tertulliaan * heeft wel gelyk gehad den moed van deze ar-

S 2

Suidas
Mithra.Greg.
Nazianz.
Orat. 3.
adv. Jul.
p. 89.Tertull.
de Coron.
Milit.

* *Tertull. de Coronâ militis.* Erubescite commilitones ejus, jam non ab ipso judicandi, sed ab ipso Mithræ milite, qui cum initiatur in spelzo, in castris vere Tenebrarum, coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi mimus Martirii, de hinc capiti suo accomodatam, monetur obviâ manu acapite pellere, &c in humerum, si forte transferre, dicens Mithrameffe coronam suam, atque einde

ontzagge op
, over hun
t beeld van
de Priesters
ers wierden
n teisteren,
den geest te
om tot het
blyken. De
n zy leden,
aan geen van
rukt. Wan
meer als op
voegde, ont
yden, en t

te sterven,
er door zou
f, voor dat
y op kosten
et een kroon
dat hem een
a Lacedemo-

theden byna
an 't gebruik
ien gebracht
nen gellagen.
gen op deze

g v.

moest tot den
ord *veat*, dat
t van de vol
wel tot wel
n een volko
van harten
er samenwo
de, door de
oef.

accipiuntur, ut
sibi essent audic
, sed ne inge-

me verblinde menſchen in de verſchriklyke proeven die zy vrywillig ondergingen; den dwaalweg betredende, tegen de lafheid en de gewaande teêrheid der Chriſtenen te ſtellen, die op de voetpaden der zaligheyd geleyd zynde door een verſtandigen en redelyken Godsdienst, die hen ook niets afvergt als 't geen hun krachten dragen kunnen, en met de gezonde reden overeenkomt, evenwel zo veel moeite hebben om zich van de geringſte plichten van den Godsdienst te quytten, en zo dra zy zich het minſte geweld moeten doen, de Eeuwigheid voor niets rekenen. Zekerlyk zal de Duivel, gelyk deze Kerkvader zegt, in den dag des Oordeels veel voordeel op deze laffe Chriſtenen hebben, om ze verſtomt te maken, door de vergelyking die hy zal maken van het weinige dat zy voor Jeſus Chriſtus geleden hebben met het gene zyne Aanbidders en zyn Slaven voor hem geleden hebben. Daar zal in der daad geen ander Rechter van noden zyn om ze te verdoemen als een van deze verleyde Slaven.

Verſcheyde trappen in de Inwyingen.

In de Inwydingen waren als verſcheyde trappen, men vorderde alleen, zo 't ſchynt, zo ſtreng proeven niet af; maar ook wierd de wetenſchap der Verborgentheden aan allen niet gelykelyk medegedeelt. De Waarzeggers, de Pythoniſſen, de Prieſters der Afgoden, die ſtaats-halven een nader omgang met de Goden moeſten hebben, kochten ook hun wetenſchap door ſtrenger proeven; de tyd van hun Inwying moeſt veel langer zyn; en wanneer zy zelfs ingewyd waren, waren zy tot een ſtrenger leven verplicht ter oorzaak van de waardigheid en heiligheid van hun Dienſt.

Voor 't overige lieten zy zich alle inwyen. Op zommige plaatzen wydde men de kinderen in, maar het ſchynt dat de jaren van manlykheid het meeſt vereiſcht wierden. De gene die het in dezen tyd verzuimt hadden, lieten niet na het ten minſte voor de dood te doen. De gene die niet ingewyd waren wierden als godloze menſchen aangezien, uit den Tempel van Ceres uitgelloten, en 't was hen op lyfſtraffe verboden daar in te komen.

Die in 't geheel niet ingewyd waren wierden voor godloze menſchen aangezien en mochten in den Tempel van Ceres niet komen.

De Oorlog een godsdienſtige daad zynde, en waar in men meer gevaar onderworpen is als in de andere ſtaten van 't leven, mitten de Helden en Oorlogſlieden, niet zich te laten Inwyden. Jazon, Kaſtor, en Pollux, Herkules enz wierden in de Verborgentheden der Kabiren ingewyd, gelyk Diodorus van Sicilien ons leert. Deze Schryver zegt dat een van de beweegredenen hunner Inwyingen was, dat zy geloofden in alle gearen den byſtand der Goden nader by te hebben, en dat zy zich vleyden hier te heyliger en te rechtvaardiger door te zyn. Het ſchynt zelfs dat men in 't gemeen het harnas niet dorſt aanſchieten, zonder zich eerſt te hebben laten inwyden.

Gen. 14. v. 14.

Daar is hierover een plaats in de H. Schrift, die het ſchynt te bewyzen; want wanneer Abraham zyn volk verkoor om de overwinnende Koningen van Sodoma te beſtryden, zegt de Vulgata dat

de nunquam coronatur, idque in ſignum habet & probationem ſui, ſicubi tentatus fuerit de Sacramento; ſtatimque creditur Mithræ miles, ſi deſecerit coronam, ſi eam in Deo ſuo eſſe dixerit. Agnoſcamus ingenia Diaboli; idcirco quædam de divinis affectantis, ut nos de ſuorum fide confundat & judicet.

dat
uitk
and
de

I
van
Am
had
beto
voor
gelo
van
fiſter
bete
te e
niets
gaan
foort
Brac
zane
zy h
vaſte
in oe
de w
in de
zyn.
hebb
zen i
mann
en d
onder
hield
ne ve
Ma
voore
daad
moeye
te wy
ken v
Een
tien b
hebbe
hebbe
niets a
waar
De

dat hy drie hondert en achttien van zyn eige luiden tot het gevecht uitkooft, *trecentos decem & octo expeditos Vernaculos*, maar enige andere Overzettingen hebben woorden die op *Initiatos* of ingewyde uitkomen.

*Vid. Pa-
lyglotta
& Bibl.
Max. in
cap. 14.
Gen.*

T W I N T I G S T E H O O F T S T U K .

Indien ik de overeenkomst dezer Inwyngen en dezer Verborgheden der Ouden met de Godsdiensten van Oost-Indien, van Japan en China, of zelfs met die der beschaafde Natien van Amerika, gelyk de Mexikanen en de Peruvianen zyn, te bewyzen had, zou ik een wyd veld hebben om in te weiden; want niets is beter uitgebeeld als de leer der Priesters van Mexiko en Peru, maar voor al als die der Brachmanen, Bonzen en Talapoynen, die ik geloof dat de opvolgers der Egyptiaanfche Priesteren, Leerlingen van Isis en Osiris zyn, en die het zekerlyk zyn van de Gymnosophisten der Indien, Bewaarders van de Orgia van Bacchus; niets is beter afgebeeld, zeg ik, als hun leer van de reiniging der Zielen, te eenemaal met de Platonische Denkbeelden overeenkomende; niets is beter uitgebeeld als hun gevoelens rakende de Zon; aangaande de wyze van verzoening door Afwasschingen, door een soort van Biecht, die te gelyk by de Guebrén en Perzen, by de Brachmanen, by de Japonezen, by de Siamenzen en by de Peruzanen gevonden word; en aangaande de volmaaktheid waar na zy haken door het leyden van een streng en boetvaardig leven, in vasten, onthouding, kuisheid, armoede, tuchtiging en eindelyk in oeffening der Deugden doorgebracht; deugden waar van zy om de waarheid te zeggen niet als de uiterlykheden hebben, maar die in deze uiterlykheden een bewys van een gants heiligen oorsprong zyn. Men schiept vermaak in de Schryvers, die 'er van gesproken hebben, te lezen, op wat wyze de jeugt in de scholen der Bonzen ingewyd wierd. Te Mexiko waren 'er gemenehuizen voor mannen en vrouwen, waar in de jonge dochters van de eenekant, en de vryers van de andere, zonder uitzondering een jaar lang onderwezen wierden, en zo een strenge en straffe levenswyze hielden, dat geen Monnik in Europa zyn proef jaren met de hune vergelyken kan.

Toepaf-
sing van
het geen
van de
Inwyin-
gen der
Ouden
gezegd is
op de
Ameri-
kanen.

Maar van de Wilden te spreken hebbende, by wien, na het vooroordeel dat men heeft, geen godsdienst is, en daar in der daad in schyn weinig godsdienst te vinden is, valt het my veel moejelyker deze overeenkomsten in hun Zeden en Gewoontens aan te wyzen. Ik zal evenwel niet nalaten 'er hier eenige klare trekken van aan te voeren.

Eer ik van de Irokezen en Huronnen spreek, ga ik van de Natien beginnen, die het minste van haar oude gebruiken verloren hebben, of van wie de Reysbeschryvers de gewoontens verzamelt hebben; eer zy die te enemaal hadden laten varen. Ik zal byna niets anders doen als de woorden van myn Schryvers aan te halen, waar over ik my zal vergenoegen eenige aanmerkingen te maken.

De Schryver van de Historie van Virginien geeft ons de vol-

*Histo-
rie de Virg.*

Traduite
de l'An-
glois im-
primé à
Orléans
1707.
Inwyin-
gen der
Noor-
der A-
merika-
nen.

maakste kennis van 't geen hierontrent onder de Wilden van Noorder Amerika gepleegt wierd, en helpt ons 't best op 't spoor om een vergelyking daar van met de Inwyingen der ouden te maken.

„ De Indianen hebben Altaren en plaatsen tot de Offeranden geschikt. Men zegt zelfs dat zy zomtyds jonge kinderen offeren, maar zy loochenen het, en beweren dat zy ze niet van de menschelyke zamenleving afzonderen, als om ze den dienst van hun God toe te wyden. Smith geeft ons de Beschryving van een dezer Offeranden, die in zyn tyd gepleegt wierd; op het verhaal van eenige personen, die 'er ooggetuigen van waren. Zie hier wat hy 'er van zegt.

„ Zy beschielderden vyftien jongelingen van de welgemaakste, die niet boven de 12 of 15 jaren oud waren, met wit; en na ze na buiten geleyd te hebben, bracht het volk den gantschen morgen met rontom hen te danssen en te zingen, met schellen van slangen in de hand, door. 's Achtermiddags plaatsfen zy ze alle vyftien onder een boom, en men maakte onder hen een dubbele haag van luiden uit, die met kleine aan elkander gebonden riedjes gewapent waren. Dan koos men vyf jongelingen uit, die beurt om beurt een van deze jongemaats gingen afhalen, hem dwars door de haag geleyden, en hem op hun eigen kosten en met een wonderlyke verduldigheid van de rottinglagen, die men als hagel en zand op hen deed neervallen, bevyden. Gedurende deze wrede oeffening huilden de arme moeders snot en quyl, en maakten matten, huiden, mos en droog hout klaar, om tot de lykstaatsy van hare kinderen te dienen. Na dat deze jongemaats dus door de spitsroeden gelopen hadden, haalde men den boom verwoed omver, hakte den stam en de takken instukken, men maakte 'er kranfen van om ze te kronen, en men vierde hun hair met defzelfs bladeren.

„ Myn getuigen konden niet zien wat men met deze kinderen deed; maar men wierpze op elkander in een valey, als of zy dood waren, en men vierde een groot gastmaal voor al het gezelschap.

„ De Werowans (dat is te zeggen de Priester) na het oogmerk van deze Offerande gevraagd, antwoordde dat deze kinderen niet dood waren maar dat de Okée of de Duivel het bloed uit de linker tepel van die genen zoog, die hem ten deel vielen, tot dat zy dood waren; dat de vyf jongelingen de anderen in de Woeftyne negen maanden lang bewaarden; dat gedurende dezen tyd zy met niemant mochten omgaan, en dat men uit hun getal hun Priesters en Waarzeggers koos. (*Hier eindigt het verbaal van Kapteyn Smith*).

„ Ik weet niet, vaart de Schryver voort, of Kapteyn Smith in dit verhaal qualyk onderrecht geweest is, noch of dit sprookje van Okée, die het bloed uit de linker tepel zuigt, een list is van den Geneesheer of Priester, die altyd Geneesheer met een is, om zyn goeden naam te redden, zo 'er by geval een van deze kinderen onder zyn tucht te sterven komt. Maar ik zou dit laatste eer geloven als die schone Roman van den Okée, ten minsten

de

de geschiedenis van Kapteyn Smith schynt niet anders als een voorbeeld van hun *buscauwering* (dit woord heeft de zelfde betekenis als *Inwyng*) te zyn, en hy is niet vergift ontrert eenige omstandigheden, als om dat deze plechtigheid hem toen te enemaal onbekent was.

Men pleegt dit werk gemeenlyk maar eens in veertien of zeventien jaren, ten zy hun jongelingen zich meermalen in staat bevinden, om daar in toegelaten te worden. Het is een tucht die alle hunne jonge luiden moeten ondergaan, voor dat zy in 't getal der Helden of *Cocharoufen* van de Natie aangenomen worden, in plaats dat zo men Kapteyn Smith geloven moet, zy niet afgezonderd wierden als om de Priersterlyke Order te vervullen. Zie hier hoe men *buscanaweert*.

De Gouverneurs van de stad verkiesen de welgemaakteste en levendigste jongelingen die 'er zyn, en die enig goed door hun tochten en met jagen verzamelt hebben, om *gebuseanaweert* te worden; zo dat die gene die deze proef weigeren te ondergaan niet langer onder hun landslui zouden durven blyven wonen. Men recht in 't eerst enige van deze gekke plechtigheden aan, die de Kapteyn Smith verhaalt heeft, maar de voornaamste is de afzondering van deze jongelingen in 't bosch, daar men ze enige maanden opsluit zonder dat zy enig gezelschap hebben, noch ander voedzel als een gekookte drank van eenige kruiden nuttigen, die de hersens ontfellen. In der daad deze drank, die zy *Wissokkan* noemen, by de strengheid van hun tucht gevoegt, maakt hen stapel gek, en in dezen droevigen staat volharden zy 18 of 20. dagen; men bewaartze in een sterke bellote plaats, die expres tot dit gebruik gemaakt is, en waar van ik 'er een in 't jaar 1694 zag, die de Indianen van *Paumäunkle* toebehoorde. Zy had de gedaante van een zuikerbrood, en was van alle kanten tralies gewyze open, om doorspeling aan de lucht te geven. 't Was noch geen maand geleden dat dertien jongelingen daar in *Gebuseanaweert* waren, en dat men ze in vryheid gestelt had; daarenboven verhaalt men by deze gelegenheid, dat deze elendige bloeden zo veel water uit den stroom *Lethe* drinken, dat zy daar door het geheugen van alle zaken, van hun vrienden, van hun goed en zelfs van hun spraak verliezen. Wanneer de Geneesheren vinden dat zy genoeg van deze *Wissokkan* gedronken hebben, verminderen zy 'er allengsjes de dosissen van, tot dat zy ze weer tot hun vorig verstand gebragt hebben. Maar eer zy te eenemaal herstelt zyn, geleiden zy ze in hun verscheyde steden. Na een zo wrede pyniging uitgestaan te hebben, durven deze jongelingen niet zeggen dat zy van de minste zaak geheugen hebben, uit vrees dat men ze andermaal mocht *Hufcanaweren*; en dan is de handeling zo ruw, dat 'er weinig het leven afbrengen.

Zy moeten stom en doof woorden, en alles weer van nieuws aan leren. Ik weet niet of hun vergetelheid gemaakt of wezentlyk is, maar het is zeker dat zy niets willen kennen van 't geen zy eertyds geweten hebben, en dat hun Wachters hen verzellen

» zellen , tot dat zy alles weer van nieuws aan geleert hebben.
 » Dus beginnen ze weer te leven , na ecnigermaten dood te zyn
 » geweest , en worden mannen , vergetende dat zy ooit kinderen
 » geweest zyn Zo iemand onder hen in deze wrede oefening
 » komt te sterven , beeld ik my in dat dan de fabel van Oké , die
 » Smith verhaalt , tot een verschoning dient , om het te verber-
 » gen ; want , zegt hy , Oké moest die gene hebben die hem ten
 » deele vielen , en men zeyde dat deze opgeoffert waren geweest.
 » Myn gilling is zo veel te waarschyhelyker , om dat ik vast en
 » zeker weet , dat Oké aan deze *bisfanawéring* altyd geen deel
 » heeft. Inderdaad zo de Indianen van Paumaunkie geen twee van
 » hun jongelingen van deze wrede plechtigheid , die zy in 't jaar
 » 1694 oeffenden ; weerom brachten ; van de andere kant brach-
 » ten de Appamatukken (voor dezen een machtige Natie , maar
 » die hedendaags zeer verzwakt is) al de jeugt die zy in 1690 in
 » deze schriklyke Leer gezonden hadden , weder te rug.

» De moeië die de Oppassers van deze jonge luiden aanwenden
 » is zo groot , en zy moeten alles gedurende deze strenge tucht
 » zo heilig verholten houden , dat zich wel van dit ampt te quytten
 » een zaak is die de grootste beloning verdient , en het zekerste
 » middel om tot de grootste bedieningen van 't land te raken , zo
 » dra die vergeven worden ; maar ook kunnen zy vasten staat ma-
 » ken van haast na de andere wereld verzonden te zullen worden ,
 » zo zy door lichtvaardigheid of achteloosheid het minste in hun
 » plicht misten.

» Daarenboven heb ik aangemerkt , dat die gene die men in myn
 » tyd *gebisfanaweert* had , schone welgemaakte jongelingen wa-
 » ren , vol vuur , van vyftien tot twintig of vyfentwintig jaren oud
 » en die voor ryk te boek stonden. Dit deed my in 't eerst ge-
 » loven dat de oude luiden dezen vond bedacht hadden , om zich
 » van de goederen der jeugt meester te maken , nademaal zy in
 » der daad dezelve onder zich omdelen , of zy schikken ze tot ee-
 » nig algemeen gebruik , en deze jongelingen zyn genoodzaakt op
 » nieuws hun fortuin te zoeken.

» De Indianen betuigen een afkeer van dit gevoelen te hebben ,
 » en zy beweren dat men een zo hevig geneesmiddel niet in 't werk
 » stelt , als om de jeugt van de quade indrukzelen der kindsheid te
 » verlossen en van alle de vooroordelen die zy aanneemt , voor dat
 » haar reden werken kan. Zy houden staande , dat dan in volle
 » vryheid gesteld zynde om de wetten der natuur te volgen , zy geen
 » gevaar meer lopen door de gewoonte of de opvoeding verleyd
 » te worden , en dat zy beter in staat zyn om oneenzydig gerech-
 » tigheid te plegen , zonder enige acht op de Vrindschap of Bloed-
 » verwantschap te slaan.

De toepassing van het geen in den grond van deze vertelling be-
 » sloten legt , is , gelyk ik reeds hierboven gezegt heb ; zo natuurlyk
 » en gemaklyk , dat ik geloof dat ik die den lezer zelfs moet laten ma-
 » ken.

Alleen zal ik zeggen dat de Schryver ons , onder deze Wilden ,
 » Steden , Gouverneurs , grote ampten , en grote goederen verbeel-
 » dende ,

Aan-
 merkin-
 gen van
 onzen
 Schry-
 ver over
 dit ver-
 haal.

den
 moe
 hun
 schi
 moe

D
 uitz
 het
 dat
 kon
 teyt
 ke n
 der
 ing
 sche
 onde
 Wil
 al ze
 verfo

E

M

zelt
 men
 der
 een
 en te
 ons v
 gege
 in te
 meer

Ik

re ma
 dat v
 proe
 gewo
 haal
 Braz
 ren.

't

verin
 de m
 blik

is.
 den,
 het r
 die h
 groe

dende, ver van het denkbeeld afwykt, dat men 'er van geven moest, nademaal hun steden niet anders als elendige Vlekken zyn, hun Gouverneurs; Hoofden; die weinig van 't overige volk verschillen, en hun grote goederen niet anders als een algemene armoede, die overal uitblinkt.

Daarenboven, zo het een algemene wet is dat zy alle zonder uitzondering *gebuscanaweer*t of ingewyd moeten worden, gelyk hy het zegt, spreekt hy dan zich zelve niet tegen met te verzekeren dat de Gouverneurs de welgemaaktste en de rykste kiezen? Hy kon zich ook vergift hebben, verwarrende het verhaal van Kapteyn Smith, waar in van een plechtigheid gesproken word, dewelke niet als die gene raakte, die geschikt waren om de Priester order te vervullen, met het zyne. Want schoon de wet van Inwyding algemeen is, kan 'er zeer wel en moet 'er zelfs eenig onderscheyd zyn volgens de verscheide staten der Ingewyden, gelyk 'er onder de Karaïben gevonden wierd, onder wier naam ik al de Wilde volkeren van het zuider Amerika begryp, wier zeden overal zeer wel met elkander overeenkomen, en in zeer weinig zaken verschillen.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

MEN vind voerstappen van Inwydingen onder de Karaïben, die van zeer streng vasten en andere zeer moeijelyke proeven verzelt zyn voor jonge dochters en vryers die tot huwbare jaren komen. zwaar om uit te slaan: wederom andere om een jongman onder de krygslieden te stellen, om een krygsman tot den rang van een Kapteyn te doen overgaan; tot aantelling van een Generaal, en tot de Inwyding der Priesteren. 't Is verdrietig dat de Schryvers ons van alle deze zaken niet als een plomp en onvolmaakt verhaal gegeven hebben. Men laat niet na daar een teken van godsdienst in te ontdekken: maar daar evenwel niet als een ydèle schaduw meer van overig is.

Ik heb reeds van de zuiveringen der vrouwen ten tyden van hare maandstonden gesproken, en ik heb reeds te verstaan gegeven dat wanneer haar dat ten eersten male overkomt, zy begonnen de proeven der Inwydingen te ondergaan. Thevet, die zelfs getuige geweest is van alle deze proeven, geeft ons een omstandig verhaal van het geen 'er in deze gelegenheid onder de volkeren van Braziliën omgaat. Ik zal hier het wezentlykste daar van aanroeren.

't Is niet zondler oorzaak, zegt hy, dat men aan deze eerste zuivering een naam gegeven heeft, die *gebeurde vrees* betekent, want de meisjes hebben waarlyk gelyk dat zy voor dit vreeslyk ogenblik schromen; dat als de leus van een ware marteling voor haar is. Men maakt dan een aanvang met haar de haren af te branden, of het met een vis-tafel af te snyden, zo dicht by 't hoofd als het mooglyk is. Daar na doet men ze op een platten steen slaan, die hun voor een key dient om hun porceleyn te werken, en om de groene stenen, daar deze Natien veel cicraden af maken, te poly-

Inwydingen der Karaïben.

Thevet; Cosmog. Unw. Tom 2. liv. 21. p. 946.

Inwyding der volwassene vryers in Braziliën.

sten; en met een tand van een Akouti snyd men haar het vleesch van boven de schouders tot den rug toe op, makende een dwars kruis, en verscheyde andere kerven, zo dat 'er het bloed van alle kanten afftroomt. Men merkt aan haar tande-knarsslingen en verscheyde wringingen van 't lyf wel wat pyn deze arme vrysters gevoelen, maar de schaamte weerhoudze, en niemand geeft een enkele schreeuw. Daar na wryft men alle deze wonden met asch van wilde kauwoerden, die niet minder byt als buskruid of salpeter, zo dat de littekens nooit vergaan; waar na men haar de armen en het gantsche lichaam met een katoenen draad vast bind; men hangt haar de tanden van een zeker dier om den hals; en men legt ze in haar Hamakken, zo wel toegebakert dat niemand ze zien kan. Zy zyn ten minste drie volkomen dagen eer zy 'er kunnen uitkomen, en brengen al dezen tyd zonder spreken, eten of drinken door.

Deze drie dagen verlopen zynde laat menze uit haar Hamak omze te ontbinden, en men doet haar op de zelfde key staan, waar op men haar de eerstemaal gekerft heeft, op dat zy in 't eerst met de voeten niet aan de aarde raken; van daar wordenze weer in haar bed gelegd, daar zy met enige gekookte kruiden en een weinig meel en water gevoed worden, zonder dat zy enige andere spyze of drank durven nuttigen. In dezen staat blyven zy tot de tweede zuivering, waarna men haar de overige delen van 't lichaam van 't hoofd tot de voeten toe doorkerft, op een noch wreder wyze als de eerste maal.

Men legt ze op nieuw in haar Hamak, daar zy om de waarheid te zeggen, gedurende de tweede maand wat zachter gehandelt worden, en zo strenge vasten niet houden, maar zy mogen noch niet uit haar hut gaan of met iemand spreken, en houden zich met spinnen en katoen pluizen bezig. De derde maant vryft men ze met een zwarte verf, van de oly van Jenipat gemaakt, en zy beginnen uit te gaan na 't veld.

Schoon Thevet van geen onderwyzing spreekt, is het evenwel waarschynelyk dat men ze gedurende dien tyd in de gronden van haar valschen Godsdienst onderrecht. Deze Schryver voegt 'er by, dat een oude Portugies, die onder die gene was die het eerst dit land ontdekt hadden, hem gezegt had, dat hy deze Volkereu getracht had deze bygelovigheid te ontnemen, maar dat de Pagés of Wicchelaren om raad gevraagt zynde, zich daar sterk had tegen aangekant, zeggende, dat zo zy deze gewoonte nalieten te onderhouden, *Maire Monan* hen alle zou doen omkomen. *Maire Monan* is de naam dien zy aan een Wezen geven, waar aan zy by na dezelfde volmaaktheden toefchryven, die wy aan God geven; dat na hun zeggen, noch begin noch einde heeft, die de Hemel en Aarde en alles geschapen heeft, maar die vleesch geworden is en in een kind verandert, om door zyn leringen de noodzakelykheid van zyn volk te verlichten.

De zelfde Schryver spreekt van een andere Godsdienstige plechtigheid, die te Florida in gebruik was, en die van den zelfden aart schynt te zyn en de jonge dochters op dezelfde wyze te raken.

Thevet
Cosmog.
Univ.
tom. 2.
lib. 21.
p. 913.
918.

Maire
Monan
de naam
van den
opper-
sten God
van Bra-
zilien.

Thevet,
Cosmog.
Univ.
liv. 23.
ch. 1. p.
1004.

De

„ De Floridianen, zegt hy, hebben feestendie zy op zekere
 „ tyden met zeer vrende plechtigheden vierend. De plaats daar het
 „ feest geviert word, is een groot rond ruim, dicht by 's Konings
 „ huis, waar uit die gene die tot deze plechtigheid afgezonden zyn
 „ met vele verven geschildert; en bepluimt voor den dag komen,
 „ en na de gezegde plaats trekken. Alwaar aangekomen zynde,
 „ zy zich op order rangeren, en drie andere volgen, die van hen
 „ zo in verwen als wyzen van doen verschillen. Ieder van deze
 „ drie wanneer zy op 't midden van 't ronde vlak komen,
 „ welke dansende en zeer erbarmlyk zingende, van de ande-
 „ dere, die hun antwoorden, gevolgt worden. Maar na dat
 „ zy gezongen en gedanst en deze ronde plaats driemaal omgelo-
 „ pen hebben, zetten zy het op een rekken door 't midden der
 „ dichte bosschen, als tomeloze paarden; dan verlyten de Vrou-
 „ wen het overige van den dag met zo en deerlyk getier en gejam-
 „ mer, dat het 'er over heen is, en in die woede pakken zy de ar-
 „ men der jonge dochters aan, die zy met scherpe mollschelpen
 „ doorkerven, zo dat 'er het bloed by neer loopt, dat zy met een
 „ tak van een boom in de lucht spatten, roepende tot driemaal
 „ toe, *Hé Toya? Toya, Toya.*

„ Deze drie die het feest beginnen worden *Jaonas* genaamt, en
 „ zyn als de Priesters of Offerars; daar zy geloof aan geven ten
 „ dele, om dat zy van afkomst tot de Offeranden geschildert zyn,
 „ en ten delen ook om dat zy zulke schrandere Toverars zyn,
 „ dat wanneer 'er iets verloren is het ten eerste door hun middel
 „ weerom gevonden word. Na 't verloop van twe dagen komen
 „ die gene die in de bosschen gevluht waren weer te voorfchyn,
 „ en op dezelve plaats weer gekomen te zyn; beginnen zy lucht-
 „ hartig te dansen en hun Vaders te verblyden, die om hun te
 „ hogen ouderdom of wel om hun natuurlyke onpasykheid niet op
 „ dit feest genodigt zyn. De dansen ge-eindigt zynde vallen zy
 „ met zo veel gretigheid aan 't eten, dat zy de spys eer schynen
 „ te verslinden als te kaauwen; om dat zy op den feestdag noch
 „ op de twe volgende dagen, die zy in de bosschen doorbrengen,
 „ noch eten noch drinken.

„ Jean de Leri spreekt in 't hondert van deze wrede kervingen die
 „ men in Braziliën de jonge dochters, die huwbaar worden, aandoct.
 „ daar hy zelfs ooggetuige van geweest is; maar hebbende de reden
 „ van godsdienst niet gemerkt, die het begin en de oorsprong van
 „ deze plechtigheid is, beeld hy zich in dat het als een natuurlyk
 „ hulpmiddel in 't werk gestelt word, om haar te enemaal van deze
 „ foorten van ongemakken te verlossen, waar toe het schynt uitge-
 „ vonden te zyn. Maar hy is hier ontrent vergist, en hebbende de
 „ ware reden niet kunnen gissen, heeft hy 'er een verzonnen, die
 „ zelfs niet eens waarfchynelyk is.

„ Als de dochters der Karaïben op de Antilles huwbaar worden,
 „ doet men haar ook de brozen of schoefels aan, 't geen een ware
 „ straf voor haar is, en doorboort haar zo wel als de jongens de oren.
 „ Ik heb de omstandigheden van deze plechtigheid in een Handschrift
 „ van een Jezuiet gezien, die een Zending op de Eylanden ge-
 „ weest

weest was, maar die Handschrift niet weer hebbende kunnen krygen, doen ik 'er een uittreksel uit heb willen maken, kan ik 'er niets meer van zeggen.

De Hr. Rochefort geeft het volgende verhaal van de wyze van een jongman in den krygsdienst te nemen.

TWEENTWINTIGSTE HOOFSTUK.

Voor dat de jonge luiden in den rang van die gene die ten oorlog mogen trekken aangenomen zyn, moeten zy in tegenwoordigheid van alle hun vrienden en magen, die genodigt worden om deze plechtigheid by te wonen, tot krygsknechten verklaart worden. Zie hier dan de order, die zy in deze gelegtheden volgen. De Vader die voorheen de Vergadering be-roepen heeft, doet zyn zoon op een klein sloetje, dat in den midden van zyn Hut of Karbet geplaatst is, neer zitten, en na hem in korte woorden al de plichten van een edelmoedig Karaïbisch Krygsknecht voor gehouden te hebben, en hem te hebben doen beloven dat hy nooit iets zal aanvangen, dat den roem zyner Voorzaten zou kunnen bezoedelen, en dat hy met al zyn vermoegen de oude wrökken van hunne Natie zal wroeken, neemt hy een zekeren roofvogel, die zy in hun taal *Mansenis* noemen, en die langen tyd te voren tot dit gebruik by de hand is, by de poten, en hy geeft 'er zyn zoon verscheide slagen mee, tot dat de vogel dood is, en zyn hooft te eenemaal verplettert. Na deze ruwe behandeling, die den jongeling gants bedwelmt maakt, vlymt hy hem het gantsche lyf met de tand van een Acouti op, en om de wonden die hy gemaakt heeft te genezen, dompelt hy den Vogel in gepépert water, en wryft 'er onbeschoft deze quetsuren mee, 't zeen den gewonden een zeer hevige en scherpe pyn veroorzaakt, maar hy moet dit alles met een luchtig hart uitstaan, zonder den mond tens te vertrékken of enige pyn te betuigen. Daar na doet men hem het hart van dezen Vogel opeten, en om deze plechtigheid te besluiten, legt men hem in een hangmat, daar hy zo lang als hy is uitgestrekt in moet blyven leggen, tot dat zyn krachten door 't vallen byna uitgeput zyn: waarna hy van ieder een voor Soldaat erkent word, hy kan zich in al de Vergaderingen van de Karbet laten vinden, en de anderen in alle de Oorlogen, die zy tegen hun vyanden ondernemen volgen.

De Hr. Biet in zyn tocht van Frankryk dat onder de Linie legt op het Eylan d Kayenne in 't jaar 1652 spreekt dus van de Wyze van een Kapteyn onder de Galibis, die de Karaïben van 't wafte land zyn, te maken.

DRIEENTWINTIGSTE HOOFSTUK.

Voor eerst komt die gene die Kapteyn wil gemaakt worden eerst in zyn hut, met een rondas op zyn hooft, slaande de ogen ter aarde, zonder iemand aan te zien of een woord te spre-

Rochefort.
Hist.
Morale
des An-
tilles, p.
103.

Inwy-
ing van
een
Krygs-
knecht.

Liv. 3.
chap. 10.
p. 376.

Inwy-
ing van
een
Kapteyn.

„ sp
„ te
„ d
„ v
„ z
„ k
„ m
„ z
„
„ d
„ de
„ ze
„ G
„ en
„ he
„ ry
„ zy
„ de
„ de
„ log
„
„ G
„ hy
„ slag
„ van
„ teir
„ is a
„ gen
„ kry
„ kap
„ Dit
„ op
„ twe
„ nade
„ wor
„ het
„ mag
„ eenig
„ 'er z
„ om
„ gaat
„ mee
„ D
„ een
„ voor
„ den
„ gaan
„ zette
„ kom

„ spreken , en zonder iets aan zyn vrouw of kinders te laten blyken. Hy zet zich in een hoek van de tent ter neer , tot dat men een kleine verhandling rontom hem maakt als een gevangenis , daar hy zich qualyk in kan verroeren. Men hangt zyn bed boven tegen de hut aan , op dat hy tegen niemand spreke. Hy komt er niet uit als om zyn gevoeg te doen en om de moejelyke proeven te ondergaan , die hem de andere kapteyns , zyn geburen , doen gevoelen.

„ Ten tweeden doet men hem 6 weken lang zeer streng vasten , dat de Christenen naauwlyks om de liefde van God zouden doen. Men geeft hen niet als een weinig gekookte geest , en zeer weinig kalfbou , waar van hy niet als het binnenste eet. Gedurende dezen tyd komen hem de buur-kapteins 's morgens en 's avonds bezoeken , zy doen hem voor hen komen , vertonen hem met hun natuurlyke welsprekenthed , dat zo hy een roemryk kaptein wil worden , waar na hy verlangt , hy moedig moet zyn ; en zich edelmoedig in al de ontmoetingen met zyn vyanden gedragen ; dat hy geen gevaar moet ontzien om de eer van de Natie op te houden , en om wraak te nemen van die genie , die niet nalaten hen te mishandelen , wanneer zy hen in den oorlog gevangen hebben , enz.

„ Deze Aanspraak , die hy niet gedult heeft aangehoort , gecinigt zynde , doet men hem gevoelen hoe veel hy lyden zou , zo hy door hun vyanden gevangen wierd , door 't middel van de slagen die zo hem op staande voet geven. Hy staat in 't midden van de Karbet overend , met de handen op 't hooft. Ieder kaptein geeft hem drie of vier slagen met een zweep , die zo groot is als die van een koetzier. Zy is van wortels van palmbomen gemaakt , de jonge luiden maken die gedurende dien tyd. Hy krygt niet meer als drie slagen met ieder zweep , zo dat ieder kaptein 'er een moet hebben , en dus heeft men 'er vele nodig. Dit doet men zes weken lang tweemaal 's daags. Men slaat hem op drie plaatsen van zyn lichaam , de eerste slag op de borst , de tweede midden op den buik , en de derde rontom de dyen ; en nademaal deze slagen met veel geweld en uit alle macht gegeven worden , knypt ieder slag om het gansche lichaam , en doet 'er het bloed met grote druppels uitgudzen ; gedurende al dezen tyd mag de arme bloed zich niet verroeren , noch laten blyken dat hy eenige pyn gevoelt. Zo de kapteins sterk in getal zyn , komen 'er zo veel frissche armen te werk , die nieuwe krachten hebben om hem gruwelyke pynen aan te doen. Na zo gehandelt te zyn gaat hy in zyn bed kruipen , daar men al de zwepen , daar hy mee gegeefft is , tot teken van zyn zegepraal boven op legt.

„ De zes weken van deze eerste en zeer ruwe proef , waar in hy een verwonderenswaardige slantvastigheid heeft laten blyken , voorby zynde , bereyd men hem een andere ; die bequaam is om den sterksten te doen sterven. Om hem deze proef te doen ondergaan , recht men een groot drink gelag aan , waar toe op den gezetten dag al de hoofden van de landsreek met hun toerusting komen , alle op nieuw geschildert en wel opgesmukt. Zy stygen

„ voor de woning af. Alle in 't gezicht van de hut gekomen zyn-
 „ de, zetten zy zich in de struiken of struellen ter neder, daar zy
 „ alle te gelyk een schriklyk geschreeuw en gehuil maken, dan tre-
 „ denze in de hut, liebbende alle den pyl op den boog gezet. Zy
 „ gaan den nieuwen Kapteyn halen, die reeds uitgeteert is door de
 „ strenge vasten die men hem heeft doen ondergaan, en de geef-
 „ sellagen die men hem heeft doen gevoelen. Zy dragen hem met
 „ bed niet al, dat zy aan twe bomen vast maken, en waar uit zy
 „ hem doen opstaan. Men spreekt hem moed in 't lyf, gelyk in 't
 „ begin, en om te beproeven of hy dapper zyn zal, geeft ieder
 „ een der Hoofden hem een slag met de zweep uit al zyn macht.
 „ Hy begeeft zich neer te bed, en men verzamelt een hopen zeer
 „ sterke en stinkende kruiden, die zy rontom zyn bed leggen.
 „ Men steekt 'er den brand in, doch zo dat het hem niet raken kan,
 „ hoewel hy 'er alleen al de hitte van gevoelt. De rook van
 „ deze stinkende kruiden met de hitte van 't vuur doet hem elen-
 „ dige qualen uitstaan, hy is half gek in zyn bed, daar hy al in blyft
 „ leggen, hy valt 'er in zo grote slaauwtens dat men zou zeggen
 „ dat hy dood was. Wanneer men hem in dezen staat ziet, geeft
 „ men hem te drinken om hem weer te doen bekomen. Bekomen
 „ zynde vermaant men hem op een nieuw om moedig te zyn,
 „ men verdubbelt zyn vuur, dat langen tyd duurt.
 „ Onderwyl dat hy al deze qualen moet lyden, vreten en zuipen
 „ de anderen als varkens, en hem eindelyk na aan zyn end zien-
 „ de, gebruiken zy een vreemd middel om hem weer te doen be-
 „ komen. Zy maken hem een halsband en een gordel van palm-
 „ boom, daar zy grote zwarte mieren in zetten, waar van eene
 „ steek genoeg is om de pyn drie of vier uren te doen gevoelen.
 „ Men doet hem dezen halsband en gordel om, die hem haast weer
 „ doen tot zyn zelve komen, ter oorzaak van de gruwelyke smar-
 „ ten dieze hem veroorzaken. Hy staat op, en overend staande
 „ giet men hem een vles vol *Palinot* dat een van hun dranken is,
 „ door een *Manaré* of zeef op 't hoofd. Flux gaat hy zich in de
 „ naaste fontein of rivier wasschen, en weer in zyn hut gegaan
 „ zynde, gaat hy weer op nieuw in een afgezonderden hoek zit-
 „ ten, en op dat al de kinderen van de hut en al de gene die daar
 „ in behoren, deze plechtigheid heugen mogen, geesfelt men hen
 „ alle zonder onderscheyd, zonder zelfs de Vrouwen, zo zy 't
 „ niet gaauw op een lopen zetten, te ontzien.
 „ Men doet hem een nieuwe doch niet zo strenge vasten als de
 „ eerste was beginnen; van de een of de ander Kapteyn van zyn
 „ bureu, draagt zorg van enige kleine vogels voor hem te doden.
 „ De tyd van dit vasten geeindigt zynde, word hy tot Kaptein uit-
 „ geroepen, men langt hem een gants nieuwen boog en pylen,
 „ met alles wat hy nodig heeft.

Dit is evenwel noch maar een minder kapteyn, want om een
 groot Opperhoofd te worden, zyn 'er noch veel strenger proeven,
 die de Heer Biet niet geweten heeft, die de Heer Rochefort
 maar even heeft aangeroert, en die ik uit de brieven van Vader de
 la Neuville, een Jezuit, gehaalt heb, die eenigen tyd op het Ey-
 land

omen zyn-
r, daar zy
n, dan tre-
gezet. Zy
is door de
n de geef-
n hem met
aar uit zy
gelyk in t
geeft ieder
yn macht.
open zeer
ed leggen.
raken kan,
rook van
hem elen-
al in blyfc
ou zeggen
ziet, geeft
Bekomen
g te zyn ,

en zuipen
end zien-
e doen be-
van palm-
van eene
gevoelen.
haast weer
lyke smar-
nd staande
ranken is ,
zich in de
ut gegaan
hoek zit-
e die daar
t men hen
zo zy 't

iten als de
n van zyn
te doden.
aptein uit-
en pylen ,

nt om een
proeven ,
Rochefort
Vader de
p het Ey-
land

land
hend
Zede

V

„ D
 „ gen
 „ zo
 „ dig
 „ kra
 „ ven
 „ lan
 „ dien
 „ and
 „ zyn
 „ een
 „ wyz
 „ als h
 „ pak
 „ inga
 „ om
 „ die
 „ ftapp
 „ ren
 „ teyn
 „ daar
 „ gebr
 „ lyke
 „ hem
 „ tot d
 „ waan
 „ geeft
 „ noeg
 „ wim
 „ van
 „ ren,
 „ nen
 „ schik
 „ de k
 „ W
 „ wyir
 „ de g
 „ blad
 „ Eerf
 „ zegt
 „ geha
 „ een
 „ byfta

land van Cayenne in de nabuurfchap dezer Volkeren gewoont hebbende, gelegenheid gehad heeft om goede berichten van hun Zeden te krygen. Zie hier wat hy 'er van zegt.

vet de
Treu-
voux,
Mars,
1723.

VIERENTWINGSTE HOOFSTUK.

DE Regering der Gayanezen is eenhoofdig. Zy hebben maar een Opperhoofd, dien zy blindelings gehoorzamen. 't Is gemeenlyk de oudste van de Natie dien men daar toe verkiest, zo hy andersins al de nodige hoedanigheden heeft om deze waardigheid staande te houden, dat is te zeggen, zo hy moed, kracht, behendigheid heeft; zo hy werkzaam, handig, matig, verduelig is, ryk in vonden en krygsliiten; eindelyk zo hy het land kent, en de wegen weet die na alle de Natien geleyden. Indien de oudste deze hoedanigheden ontbeert, verkiezen zy een ander, dien zy op een strenge proef stellen, om verzekert te zyn dat hy zodanig is als zy hem begeren. Zy maken in 't eerst een begin met hem meer als negen maanden op een zeer strenge wyze te doen vasten, gevende hem dagelyks niet meer greng, als hy in zyn hand houden kan. Zy doen hem schriklyke zware pakken dragen; zy dwingem hem byna alle de nachten aan den ingang van de karbet schildwacht te houden. Zy zenden luiden om te verspieden uit, na de naburige Natien; daarna wanneer die weerom gekomen zyn, dwingen zy den Pretendent de voetstappen van deze afgezondene te volgen, om al de wegen te leren kennen. Daar is geen grenspaal of eenigfins bekende fonteyn, of hy moet weten waar die gelegen is, gereed zynde om daar een bewys van te geven, met daar op het eerste bevel een gebroken tak na toe te brengen. Eindelyk hy moet de natuurlyke Beschryving van zyn gantsche land in 't hooft hebben. Om hem aan de pyn te doen gewennen, begraaft men hem zomtyds tot den middel toe in een nest dat vol is van deze grote mieren, waar van het steken een koorts van 24 uren aan de Franschen geeft, en men laat hem daar een geruimen tyd in; anders verneogt men zich drie of vierhondert dezer mieren in bladeren te wimpelen, zo dat het hooft van de eene kant, en het lichaam van de andere daar uitkomt; men naait al deze levendige bladeren, tot halsbanden, armringen, gordels, koufsebanden en kronen aan malkander, waar mée men den nieuwen Koning opschikt, men kan gissen met wat pyn. Zo maakt men hem tot de koninglyke waardigheid bequaam.

Inwy-
ing van
een
Kaptein
Gene-
raal.

Wanneer men hem genoeg beproeft acht, viert men de inwyng op deze wyze. De gantsche Natie by een vergadert zynde gaat den Pretendent zoeken, die een myl of verder onder bladeren verborgen is, als om te kennen te geven dat hy de Eerstaaten vlied; of wel, gelyk my twe dezer Koningen zegt hebben, om hem te doen verstaan dat men hem uit het stof gehaalt heeft, om hem op den troon te verheffen; 't geen door een andere plechtigheid bevestigt word: want ieder een van de bystanders gaat op de maat hem den voet op 't hooft zetten,

waar

„ waar na men hem doet opstaan, en zy vallen alle voor hem neer,
 „ en werpen hun pylen en bogen aan zyn voeten. De Koning zet
 „ op zyn beurt den voet op het hoofd zynor onderzaten; dan ge-
 „ leid men hem in zegepraal weer na de Karbet, daar hy een groot
 „ gastaal door de vrouwen bereid vind. Voor 't eeten moet hy
 „ noch een proef van zyn behendigheit geven, schietende een pyl
 „ in een kopje van de grootte van een ey, dat boven op 't dak
 „ vast gemaakt is. Dit gedaan zynde dient hem ieder vrouw een
 „ kopje *Quicou* voor, die hy gedwongen is uit te drinken, om te
 „ betonen dat hy zo veel kracht heeft om te drinken als dertig
 „ mans, gelyk hy krachts genoeg gehad heeft om zich dertig da-
 „ gen lang met het voedzel te behelpen, dat een man gemaklyk
 „ in een dag op zou mogen. Nademaal hy genoodzaakt is dik-
 „ wils te braken, gelykt dit maal eer na een harde pyniging als na
 „ een festyn. Voor 't overige volgen zyn onderdanen hem ge-
 „ trouwlyk na, en houden niet op van eten en drinken voor dat al
 „ de voorraad op is.

„ De plechtigheit geeindigt zynde, word de nieuwe Kapteyn
 „ geoordeelt volle macht en een voltrekt gezag over de Natie te
 „ vieren, die langer niets als op zyn bevelen en door zyn bewe-
 „ ging doet. Hy maakt Vrede en Oorlog na zyn welgevallen.
 „ enz.

Men moet zich inbeelden dat alle deze strenge proeven, die men
 by deze woefte volkeren moet ondergaan, om tot Krygsknecht,
 Kapteyn, en Opperhoofd van de Natie toegelaten te worden, niet
 als enkele burgerlyke gewoontens zyn, en gebruiken door de Wet-
 gevers ingestelt, om het lichaam aan de moejelykste oefeningen te
 gewennen, en de ziel tot de hoogste ondernemingen bequaam te
 maken, dwingende haar door deze vrywillige proeven om een
 moed te verkrygen die alles kan uitstaan. De Godsdienst is 'er ze-
 kerlyk de grond van, gelyk die het in de Oudheit voor de krygsk-
 knechten van Mithra was, voor de Lacedemoniers, die men voor
 het Altaar van Diana Orthia geestelde, en voor de Helden, die
 zich tot de Verborgentheden van Samothracien of Eleufina lieten
 inwyden. Wy moeten van het geen 'er by de Karaiben omging,
 daar weinig schyn van Godsdienst is, oordelen uit het geen 'er om
 diergelyke voorwerpen te Peru en te Mexiko geoefent wierd,
 daar de Godsdienst zo kenbaar was, dat 'er misschien nooit afgod-
 ische Natien geweest zyn, daar de Heydensche Godsdienst beter
 bepaalt was.

Schoon ik niet voorgenomen heb van de Zeden der Mexikanen
 en Peruvianen te handelen, die door den Inka Garcilasso, door
 Akosta, Lopes de Gomara, Oviedo, Herrera, en verscheide an-
 dere Spaansche Schryvers beschreven zyn, zal ik niet nalaten hier
 iets van hun Inwyngen ten Oorlog te zeggen, om aan te tonen
 dat de Godsdienst de beweegreden van hun proeven geweest zyn-
 de, men zich ook het zelfde denkbeeld van die gene, waar van ik
 reeds gesproken heb, moet maken.

VYFENTWINTIGSTE HOOFSTUK.

MEn liet tot deze Inwyingen van Peru niet toe als de kinderen die van de afkomst van de Zon waren, dat is te zeggen de zonen der Inkas, die een talryk en wyd uitgespreyd gellacht in den staat uitmaakten, en welk gellacht dat van de Koningen en de Prinssen van hun bloed zynde, ook boven het gemeen moest uitmaken door deugden, die hun Hemelschen oorsprong pafsen, en ver boven die van 't gros der menschen uitstaken.

Men begonze in den ouderdom van vyftien of zestien jaren, en zy waren een te enemaal vereischte voorwaarde om uit de kindsche jaren te raken, om de eertekenen van den manlyken ouderdom te ontfangen, en deszelfs voorrechten te genieten, voor al om bequaam te zyn om de wapens te voeren, en enige bediening in het ryk te bekleden.

Zy waren met een zeer strenge leertyd, waar in men ze oeffende om alle soorten van ongemak uit te staan, en zich bequaam te maken om al de wederwaardigheden van 't geval uit te staan.

't Was voor deze Leerlingen van het uiterste gevolg met eren van deze proeven af te komen, want zo zy daar in enige zwakheid of lafhertigheid lieten blyken, quam 'er hier door op hen en op hun naaste vrienden een onuitwisbare vlak. Ook hielden de vaders, moeders, broeders, zusters, omen, en moejen van deze jongelingen niet op zo lang deze tyd duurde gedurige beloften aan de Zon te doen, die zy met offeranden, vasten, tuchtigingen en alle soorten van Godsdientlige oeffeningen verzelden, op dat de Zon hun de nodige kracht en moed gaf, om met roem de moejelyke baan van deze hevige proeven ten einde te lopen.

Ieder jaar dan of anders om de twee jaar koos men de jonge prinssen, die bequaam waren om ingewyd te worden, uit, en men zond ze in een huis dat tot dit gebruik geheiligt was, onder het bestier van eenige ervaren gryzaarts, die de meesters van deze nieuwelingen waren, en die last hadden dezelve te beproeven en te onderwyzen.

De proeven begonnen door etlyke dagen vastens, om hen te leren honger en dorst te verdragen. Men liet hen byna helemaal uiteren, en men gaf hun niet als op gezette tyden eenige handen vol Indiaansch koren, en zuiver water. Men verdubbelde den tyd van dit vasten, na mate dat zy zich bequaamer toonden om ze uit te staan, en men liet hen dit zo ver uthouden als zy het zonder sterven doen konden.

Op de zelfde wyze als men hen geleert had het lichaam door honger en dorst te temmen, gewende men hen ook het zelve door waken af te matten. Men steldeze tien of twaalf dagen achter elkander op schildwacht, gedurende dewelke de verspieters hen naarstig gingen bezoeken, en zo men iemand op zyn post slapende vond, zond men hem weer te rug, zeggende dat hy noch te kinderachtig was om tot eerstaten toegelaten te worden.

Inwyingen van de Inkas van Peru.

Garcilaso, de la Vega, Commentens. Real. lib: 8. cap. 24, 25, 26, 27.

oor hem neer,
De Koning zet
ten; dan ge-
hy een groot
eten moet hy
tende een pyl
ven op 't dak
er vrouw een
nken, om te
ken als dertig
ch dertig da-
an gemaklyk
zaakt is dik-
yniging als na
men hem ge-
en voor dat al

uwe Kapteyn
r de Natie te
or zyn bewe-
welgevallen.

ven, die men
Krygsknecht,
worden, niet
door de Wet-
effeningen te
bequaam te
ven om een
enst is 'er ze-
oor de krygs-
die men voor
Helden, die
leusina lieten
oen omging,
geen 'er om
stent wierd,
nooit afgo-
sdienst beter

Mexikanen
ilallo, door
scheyde an-
nalen hier
uan te tonen
eweest zyn-
waar van ik

De tyd dezer eerste proeven verstreken zynde , oeffende men hen in 't lopen. Men geleyde ze tot dien cinde na een plaats die onder hen heilig was , van waar deze loop begon , en zich tot aan den voet van 't kasteel uittrekte , die 'er anderhalf myl ver van afgelegen is , en daar een standaard geplant was , dat een beloning was dien genen toegedacht , die 'er 't eerste zou komen , die men ook verloor om aan 't hoofd van de anderen te zyn. De laatste en die gene die in het lopen bezweken waren , wierden eerloos verklaart en met schande weedom gezonden. De Ouders die diergelyken smaad vreesden , liepen met hun kinderen , of plaatsten zich hier en daar op den weg , en moedigden ze door redenen die zy het bequaamste dachten om de gevoelens van eer in hen op te wekken aan.

Men leerde hen ook met eigen handen arbeiden , alles wat tot hun nooddrift nodig was te maken , voor al hun wapens , hun schoenen , en al de toerusting van een krygsknecht. Men leerde hen vervolgens zich van deze wapenen te bedienen , hen op alle krygsoeffeningen afrechtende , met de spies te werpen , met den boog en slingert om te gaan , zware pakken te dragen en alle soorten van proeven van kracht en behendigheid te geven.

Zomtyds liet men ze tegen elkanderen worstelen. Zomtyds verdeelde men ze in twee banden , men liet hen een plaats aantasten en beschermen , en in dit soort van gevechten daar de verbittertheid en naaryver hen aanmoedigden , wierd hun toorn dikwils zo hevig gaande gemaakt , dat zy zich yffelyke wonden maakten , waar van 'er eenige stierven.

Zomtyds een van hun meesters een stok of een soort van piek nemende plaatste hy zich in 't midden van hen , drajende dezelve als een molen , schermende met een ongelooflyke vaardigheid en snelheid , houdende dan den een dan den ander deze stok of piek tot voor hun ogen , als of hy die wilde uitboren , of op hun benen , als of zyn voornemen was die aan stukken te slaan. Die enigzins de ogen verblikten , of den voet te rug trokken , wierden straks buiten de proeven gezet ; om dat men zeyde dat indien zy zo zeer voor wapens schrikten , die zy wel wisten dat hun geen leed konden doen , zy het gezicht van die van hunne vyanden niet zouden kunnen uitstaan , die niet trachten mis te slagen , en die nergens op uit zyn als om het leven te benemen.

Op andere tyden oeffende men hun gedult , op hun naakte armen en benen met grote tinnen slaande , om te zien wat figuur zy zouden maken als zy deze slagen ontvingen , en zo zy daar al te gevoelig voor waren , zond men ze te rug , zeggende dat nademaal zy de slagen van deze tengere en brosse netjes niet konden uitstaan , zy noch minder de quetzuren en hevige slagen , die zy van hun vyanden te verwachten hadden , verduren zouden kunnen.

Gedurende dezen gantschen leertyd oeffende men ze niet alleen in den wapenhandel , maar men trokze in alle de deugden op die noodzakelyk waren om de verscheide bedieningen van den staat wel te bekleden , en men leerdeze alle nooddriften uitstaan , op dat zy door zich zelve al de elenden beproeft mochten hebben ,

daar

daar
moet

De

zond

gella

deug

God

de o

tierc

tigth

mild

die g

toont

deug

De

verlic

leerli

moest

boort

stelde

beyde

onopl

op da

van e

zou a

gewe

wyzer

Konin

men b

Na

had ,

oren e

Hof ,

heid ,

verkla

vreug

beslote

De

trokk

plegen

heuge

in zyn

'er ou

omgin

Z

B

in

sten o

daar de volkeren aan bloot gestelt waren, die zy naderhand recht moesten bewyzen en een goed voorbeeld geven.

De Meesters dezer Leerlingen gaven hun alle dagen lessen, hun zonder ophouden voorhoudende, dat zy de eer hadden van van het geslacht der Zon te zyn; Zy hielden hun zonder ophouden de deugden en heldendaden hunner Voorouderen voor ogen, hun Godsdienst, vroomheid, liefde voor de gerechtigheid, yver tegen de ondeugt, hun dapperheid tegen hunne vyanden, hun goeder-tierenheid en zachtmoedigheid voor hun onderdanen, hun gematigheid in het Ryksbestier, hun teerheid voor de armen, hun mildheid en Koninglyke pracht als waardige zonen van de Zon, die gedurig haar schatten op 't Aardryk uitliort, en zich niet vertoont als om goed te doen; en zy vermaandenze om van zo veld deugden niet te ontaarden.

De vermoede erfgenaam van de kroon, ver van deze proeven verschoont te zyn, wierd noch met meer strafheid als zyn medeleerlingen gehandelt; zy zeiden, dat hy eer door zyn deugden moest verdienen te heerschen, als door een zwak recht van eerlig-boorte of erfenis, dat in hem geen personele verdiensten onderstelde. Men liet hem op den grond slapen, vasten, waken, arbeiden, zo veel als de minste onder hen lyden; men vernederde onophoudelyk zyn hoogmoed, en hy was altyd 't slechtst gekleed, op dat, wanneer hy op den troon zou zyn, en met al den glans van een God op aarden omringt, hy de armen niet met den nek zou aanzien; en dat hy zich erinnerende dat hy als een onder hen geweest was, melyden zou hebben met de elendigen, weldaden bewyzen, en den naam van *Huabacuyak* verdienen, dien zy aan hun Koningen gaven; een naam die *Beminnaar* en *Weldoender der Armen* betekent.

Na dat men de loopbaan van dezen strengen proeftyd geëindigt had, verrichte de Koning de plechtigheid aan hen, van hun de oren en neusgaten te doorboren. De voornaamste Prinzen van zyn Hof, die hem hielpen, gaven hun de andere tekens van waardigheid, dan wierden zy tot ware Inkas of ware zonen van de Zon verklaart; en deze plechtigheid wierd met Offeranden en andere vreugdetekenen, die gewoon zyn de grootste feestten te beschynen, besloten.

De Inka Garcilasso, uit wien ik 't wezentlykste van dit verhaal getrokken heb, zegt dat hy de meeste part van deze zaken had zien plegen, waar van hy de omstandigheden, voor zoo veel zy hem heugen kunnen, verhaalt; maar hy voegt 'er by, dat het geen hy in zynen tyd had zien oefenen, maar een schaduw was van 't geen 'er oudtyds gedurende de glansryke regering zyner Voorouderen omging.

ZESENTWINTIGSTE HOOFSTUK.

Behalven de proeven die alle de Mexikanen van beide de kunnen in een zekeren ouderdom in 't algemeen in hun Tempels moeten ondergaan, waren 'er noch onder de Edelen voor verscheyde

trappen van verheffing, waar langs zy klommen om tot den koninglyken troon te geraken, waar van de waardigheid verkiesbaar en niet erfelyk was. Deze trappen van verheffing voor de krygsknechten waren als verscheyde Ridderorders, en die door verscheyde namen en verscheyde tekens of klederen van de Order onderscheyden waren. Deze Orders hadden ook hun Inwyingen; zie hier wat ik 'er van in de Schryvers heb kunnen vinden.

Om *Tecuitte* gemaakt te worden, dat de eerste Adel na den Koning was, moest men uit het bloed van de voornaamste Heren van 't Ryk zyn, en zich door voortreflyke daden beroemt gemaakt hebben. De gene die na deze eer stond, maakte zich daar van langerhand toe gereed, en verwittigde drie jaren te voren al zyn bloedverwanten, al zyn vrienden, al de Groten en *Tecuitlen* van de Provintie van zyn voornemen.

Alle vergadert, en de voortekens om een gelukkigen dag te kiezen genomen zynde, verzelde het gantsche Volk den Profeliet na den prachtigsten Tempel van de stad, daar de voornaamste Godheid van 't land gecert wierd, die na het getuigenis van Solis, de krysgod was.

De bloedmagen, de vriden en genodigde Heren leydden hem onder arm, deden hem de trap van den Tempel tot voor het Altaar opklimmen, daar hy zich in een gestalte plaatste die de godsvrucht, de nederigheid, en het gedult vereifchte. De Hoge Priester ging zich voor hem vertonen wanneer hy in dezen staat was, en met een puntig been van een Tyger, of de klaauw van een arent boorde hy hem verscheyde kleyne gaatjes in den neus, daar hy enige stukken zwart amber instak, op dat de gaten niet zouden toelopen. Vervolgens hielt hy tegen hem een zeer hatelyke reden, waar in hy hem de smadelykste scheldwoorden toeworp, en zich niet vergenoegende met hem alleen niet woorden te honen, sloeg hy hem op een schandelyke manier, en ontkleedde hem naakt, zo veel als de gevoeglykheid lyden kon en zonder de schaamte te quetzen.

De Profeliet dus ontkleed zynde week gants beschaamt alleen in een zaal van den Tempel, daar hy zich met bidden en andere godsdienstige oeffeningen bezig hielt, onderwyl dat die gene die hem verzelt hadden een Offerande pleegden volgens de wyze der Ouden; dat is te zeggen een gastmaal met zang en dans en andere vreugde-tekenen vermengt, waar na ieder een na huis ging, zonder een woord tegen den nieuweling te spreken, dien men alleen in zyn binnekamer liet.

Als het nacht wierd bracht men hem alles wat hy voor de vier dagen die hy daar verblyven moest nodig had, eenige oude plunje om zich te dekken, een weinig stroo, eenige planken om op te zitten, verwen om zich zwart te maken, priemen om zich te doorboren en verscheyde kerven op zyn lyf te maaken; wicrook en een wierookvat om de Afgoden te bewieroken, en men stelde hem onder 't bewint van drie ertvare personen, om hem te onderwyzen in 't geen een man van zyn staat weten moest. Zommige dezer nieuwelingen brachten dezen gantschen tyd zonder eeten

en

Acosta,
Hist.
Moral.
de las
Indias.
cap. 26.

Lopez
de Gu-
mara,
Histor.
Gener.
lib. 2.
cap. 78:

De So-
lis, con-
quista de
la Nueva
España.
lib.
3. cap.
13 p.
236.

en zor
wel ee
zwakht
al zitte
de luf
elsten
de mie
offerde
den on
spitte
verft w
had.

Deze
genprie
en gon
der, d
in al di
den te
zynde
door te

Eind
nak tot
de *Tec*
niewel
hem w
leid wa
oude pl
daar ve
zeer fy
overhet
hem oo
niewer
vermaan
hy in op
ven het
eifchten
lant en
om 's l
zich ten
niet ver
neus me
hem gef
zyn. V

De p
styn, m
het gelu
sloten;
wegen o
trok na

en zonder de minste rust te genieten, door. Men gaf hun evenwel eenige koren airen, en een weinig water om zich in de uiterste zwakheid te laven. Men liet hun ook toe te slapen, mits dat het al zittende was. Buiten de gezette tyden deden de Wachters hun de lust hier toe wel overgaan, prikkende hen met een soort van elsten van zeer spits hout, dat hen gevoelig genoeg trof. Ontrent de middernacht ging de proeving de Afgoden bewieroken, en offerde hun eenige druppels van zyn bloed; hy gong ook rontom den omtrek van den Tempel, en op vier verscheide plaatzen, hy spitte de aarde om, en begroef daar riet in dat met het bloed geverft was. Hy sloeg den tong, zyn handen, en voeten enz gehaalt had.

Deze vier dagen verlopen zynde verzocht hy verlof van den Hogenpriester om zyn proeven in de andere Tempels te gaan doen, en gong dus een gants jaar lang van den enen Tempel tot den ander, daar altyd nieuwe proeven uit te slaan waren, zonder dat hy in al dien tyd de vryheid had om zyn huis te naderen, of zyn vrienden te bezoeken of van hen bezocht te worden, altyd genoodzaakt zynde den tyd met vallen, ceenzaamheid, en gedurige strengheden door te brengen.

Eindelyk het jaar verlopen en een gelukkigen dag in hun Almanak tot voltoojing van de plechtigheid uitgekozen zynde, quamen de *Tecuitlen*, de groten, de bloedmagen en de vrienden van den nieuweeling hem afhalen, wuschen en reinigden hem, en brachten hem weer met staats na den Tempel waarin hy de eerstemaal geleid was. Daar schudde men hem aan den voet van 't Altaar zyn oude plunjen uit, men bond zyn hair in den nek met een rood leer, daar verscheyde schone veren van afhongen, men hong hem een zeer fynen mantel om, daar men noch een anderen kostelyken overheehong, dat het eige gewaad van de order was, men stelde hem ook boog en pylen ter hand, en de Hoge-Priester tegen den nieuwen Ridder een lange aanspraak voerende over zyn plichten, vermaande hem om gevoelens aan te nemen die met den staat, daar hy in opgevoed was, overeen quamen: een staat die hem ver boven het gros der menschen stellende ook ongemene deugden vereischten, een buitengewonen yver om zyn Godsdienst en Vaderlant en zyn vrienden te beschermen, en een onverschrokken moed om 's lands vyanden aan te tasten of hun te verstaan; moetende zich ten hunnen opzichte als een Arend of een Tyger aanstellen; niet vergetende dat men hem de eer aangedaan had om hem den neus met de beenderen en klauwen dezer dieren te doorboren, om hem gestadig te erinneren dat hy de navolger van hun moed moest zyn. Vervolgens verwisselde hy hem zyn naam, en zegende hem.

De plechtigheid wierd met een grote offerande of prachtig festyn, met zang en dans in dit soort van feesten gebruikelijk, met het geluid der speeltuigen en de toejuichingen van 't gemeen besloten; waar na de genodigde Heeren met eenige geschenken van wegen den nieuwe Ridder begunstigt wierden, en ieder een vertrok naar huis.

ZEVENENTWINTIGSTE HOOFSTUK.

Inwyin-
gen der
Konin-
gen van
Mexiko.

Acosta,
lib. 6.
cap. 24.
Lopez de
Gomara,
lib. 7.
cap. 77.

DE Inwyingen waren ook zeer streng voor die gene, die tot de grote ampten toegelaten wierden, gelyk dat van Opperheer van 't gantsche ryk, van de Koningen die hem schatting betaalden, en van de Kaciquen of Landvoogden. 't Zal genoeg zyn kortelyks wat 'er ten opzicht van den Vorstomging, te verhalen.

Het Ryk van Mexiko verkiesbaar zynde, vergaderden zo dra men den overleden Koning de laatste eer bewezen had, de Koningen en Keurvorsten, om uit de jonge Krygslieden een bequaam voorwerp uit te kiezen, om tot deze opperste waardigheid verhevene worden. Deze keur gedaan zynde, waren 'er twee tyden, die als twee bepaalde seesten waren, die van zyn verkiezing, en die van zyn kroning.

Op 't ogenblik van de verkiezing zelfs, en wanneer de verkoorne het aangenomen had, schudde men hem byna gants naakt uit, en geleydde hem na den Tempel, van een grote menigte volks van allerhande staten van 't Ryk verzelt. Twee Heren hielpen hem de trappen opklimmen tot voor de Altaren. Twee Koningen of eerste Keurvorsten gingen voor hem, met de tekens van hun waardigheid bekleed, en van enige personen die tot de plechtigheid behoorden gevolgt. De overige bleven uit eerbied onder aan de trap staan. De Koning opgeklommen zynde, bad den Afgod aan, rakende de aarde met een van zyn vingeren, en dien kussende. Hy lei zich vervolgens in een smekent postuur voor het Afgodbeeld neer.

De Hogepriester met zyn cieraaden opgesmukt, van een groot getal Priesters verzelt, die met lange witte hemden gelyk de Egyptische Priesters gekleed waren, quam het ligchaam van den verkoren Vorst zalven, en smeerde hem met een vocht dat gants zwart was; daar na besprengde hy hem etlyke malen, en wierp hem een mantel, die met doodshoofden bezaait was, op 't hooft; en op dezen eersten, een tweden zwarten, en daar op een blaauwen, alle, gelyk de eerste, met doodshoofden bezaait. Hy hong hem enige rode snoertjes om den hals met andere die kleinder waren, daar enige Zinnebeelden aan vast waren, die al hun verborge betekenis hadden. Hy lei hem ook een vlesje met een poeiertje, dat de kracht had om allerly soorten van betoveringen en bezweringen te weerstaan, op de schouder. Hy bond hem aan zyn slinker arm een zakje met wierook, en gaf hem vervolgens in de rechte hand een reukvat. Dan stond de verkore Koning op, zwaaid den Afgod wierook toe, en ging zitten.

De Hogepriester hem op nieuws naderende, hielt een lange aanspraak, en deed hem een Eed afleggen, dat hy den Godsdienst zynner Vadersen zou handhaven; dat hy de Wetten zynner Voorzaten zou onderhouden; dat hy den vyanden van den Staat een hevigen oorlog zou aandoen, en dat hy zyn Onderzaten recht zou doen. Vervolgens een verbloemden styl van spreken aannemende, deed hy hem beloven, dat hy de Zon altyd klaar en helder zou doen schy-

schyne
dig wa
gen.

De
aan de
aansche
hem o
voorsp
Men ge
den Te
lag, en

Hy b
den Te
dienstig
het hem
over ee
baadde
nachts in
onder lo
aangeb
malen de
vruchten
bloed zy
van alle

't Is w
lyk van z
Schryver
dagen wa
van den

Deze I
de Schry
kan men
der Teku
die van M
meeste de
Tempel v
met zyn
ter by, en
Plerumqu
ut sama e.

Het
Koning z
tegen zyn
ge beroem
ondergeb
voert had
dit feest o

Op den
te gemoet.
Outgardi

fehynen; dat de wolken geen regen meer zouden geven als 'er nodig was, en dat het aartryk overvloedige vruchten zou voortbrengen.

De nieuwe Koning dezen Eed afgelegd hebbende, beval zich aan de Geboden van de Dienaars der Goden, en aan die van alle aanschouwers. De zelfde Heren die hem geleyd hadden leyden hem op de toejuchingen van al 't volk weer om, dat hem alle voorspoed toewenschte, en hem verscheyde geschenken aanbod. Men geleyde hem daar van daan in een afgezonderd vertrek van den Tempel, dat voor hem bereyd was, en daar een bed klaar lag, en men liet hem daar alleen.

Hy bracht vier dagen in deze eenzaamheid door, zonder uit den Tempel te gaan, zich met bidden, offeren, en andere Godsdienstige en boetvaardige oeffeningen bezig houdende. Schoon het hem vrystond vlees en andere gerechten, met zyn waardigheid over een komende, te eten, valie hy evenwel zeer streng; hy baadde zich drie maal 's daags om zich te verzoenen, en eens des nachts in een grote kuip met water, daar hy van zyn bloed liet onder lopen, dat hy aan den God der wateren, na hem wierook aangeboden te hebben, ten offer gaf; hy bewierookte ook eenige malen de andere Goden van den Tempel, offerende hun brood, vruchten, bloemen, speceryen, en priemen of elsten, met het bloed zyner tong, zyner neusgaten, zyner oren, en in 't algemeen van alle de delen van zyn lichaam geverft.

't Is waarschynelyk dat die aanstonds op het eerste fecft, namentlyk van zyne Verkiezing, omging, 't welke te onrecht van eenige Schryvers met dat van zyn Kroning verward is. Deze vier proefdagen waren ook na allen schyn het begin maar van de Inwyingen van den nieuwen Koning.

Deze Inwyingen duurden buiten twyffel veel langer, en schoon de Schryvers 'er ons geen omstandigheden van nagelaten hebben, kan men het vermoeden uit het geen ik reeds van de Inwyingen der Tekuitlen gezegt heb, en uit de woorden van Vader Akosta, die van Montecuma sprekende zegt, dat hy voor zyn kroning het meeste deel van den tyd in een afgezonderd vertrek, dat 'er in den Tempel was, doorbracht, daar men zeyde dat hy gemeenzaam met zyn God omging, in alles, voegt 'er de Latynsche Overzetter by, *een ingewyd mensch gelyk, aanmerkenswaardige woorden! Plerumque autem in certo quodam Templi Vitzilipuzli loco agebat, ubi, ut fama erat cum suo Deo conversabatur, initiato per omnia similis.*

Het kroningsfeest wierd niet geviert voor dat de nieuwe Koning zyn proefstyd uitgetaan hebbende, een gelukkigen tocht tegen zyn vyanden ondernomen had, voor dat hy in persoon eenige beroemde overwinning behaalt, een wederspannige Provintie te ondergebracht, en verscheyde gevangens in zegepraal herom gevoert had, die de verwachting moesten hebben van ter eere van dit feest opgeoffert te zullen worden.

Op den dag van zyn aankomst ging al het volk hem met hopen te gemoet. Van de eene kant de Hogepriester, gevolgt van al de Outaardiernaars, van de andere de Kiezers en de grote Heren.

On-

*Paralip.
America
Indiae Occid.
parte
12 fol.
130.*

Ondertuffchen weergalmd de Lucht van vreugde roepen en van 't geluid der speeltuigen, waar onder de zeeghafte Vorst, door zyn overwinningen opgeblazen, zyn openbare intrede deed, verzelt van krygslieden die de gevangenen geleydden en den roof der overwonne Vyanden droegen. Hy gong recht na den Tempel alwaar men, na geoffert en een verhaal van zyn heerlyke daden en dapperheid aangehoort te hebben, hem plechtiglyk en voor de eerste maal de tekens van de Koninglyke waardigheid gaf. Men kleedde hem in een zeer kostelyk gewaad, men hong aan zyn oren en neusgaten zeer ryke gesteentens, men gaf hem in de rechte hand een goude staf met een vuursteen, 't Zinnebeeld der gerechtigheid, in zyn linke een boog met pylen, om te betekenen dat hy vrede en oorlog in zyn macht had; en op zyn hoofd een cieraad dat noch een kroon noch Koninklyke tulbant was, maar een soort van een Myter, van voren rond, die van achteren in de lengte uittliep een weinig van haar rondheid verliezende, en die met een punt na den top toeliep. 't Was de Koning van Teskuko die als eerste Keurvorst het recht had om hem die op 't hoofd te zetten, de grootste eer die een onderdaan hebben kan.

De Monarch plaatste zich dan op zyn troon, om daar de hulde van al de Staten van 't Ryk te ontfangen, en om de aanspraken die hem alle Gildens deden aan te horen. De Koning van Teskuko begon het eerste te spreken. Men heeft ons in de Historien de Aanspraak die de Vorst, welke Montecuma, laatsten Koning van Mexiko kroonde, deed, bewaart. Zy is my zo schoon voorgekomen, dat, schoon zy dit verhaal moet ver'engen, en misschien zal schynen niet te pas te komen, ik evenwel verzekert ben dat men my dank zal weten dat ik ze heel aangehaalt heb, zo als ik ze in Vader Jozef Akosta, die van onze zamening is, gevonden heb.

Aanspraak
van de
Koning
van Tes-
kuko
aan
Monte-
cuma
Akosta.
loco cita-
to.

„ Jonge Vorst, het geluk dat dit Ryk heeft van U heden op den
„ Troon zyner Vorsten te zien stygen, word men wel gewaar
„ door de vaardigheid, waar mee wy uwe verkiezing hebben toe-
„ gestemt, en uit de grote vreugde die 'er het gemeen over betuigt
„ heeft. Deze vreugde is zonder twyffel wel gegrond, nademaal
„ de staten van Mexiko zo groot en zo wyd uitgestrekt zyn, dat
„ 'er om dit Ryk, dat als een gehele Wereld is, te bestieren geen
„ minder kracht en moed nodig is, als 'er in uw edelmoedig en
„ groots hart gevonden word, noch minder vlyt, bequaamheid,
„ wysheid en voorzichtigheid, als gy hebt. Ik zie zonneklaar
„ dat de Almogende deze Monarchy bemint, nademaal hy ver-
„ waardigt heeft die met zyn levendigste stralen te verlichten, om
„ een keur te doen die zo wel met ons geluk overeenkomt. Wie
„ kan 'er in der daad met reden twyffelen of een Vorst, die
„ voor dat hy tot de Regering quam de negen harten der Hemelen
„ door de levendigheid van zyn geest, en door de verhevenheid
„ van zyn vernuft had doorboort, om 'er de verholenste schoon-
„ heden van te ontdekken, nu hy genoodzaakt is voor het welzyn
„ zyner onderdanen door de koninglyke plichten te waken, door-
„ dringentheid genoeg heeft om onder de zaken der aarde die ge-
ne

„ ne
„ gel
„ zien
„ nu
„ in t
„ zal
„ cen
„ beid
„ bee
„ hoo
„ vele
„ ver
„ V
„ heb
„ U v
„ gem
„ alles
„ stor
„ ten
„ heb
„ daar
„ ledig
„ te d
„ ven.
„ slaap
„ zal f
„ deze
„ voele
„ ik da
„ dat g
„ is ?
„ vertr
„ zo la
„ dat h
„ houd
„ en g
„ houd
„ digst
„ verhe
„ u met
„ geluk
„ De K
„ de met
„ hy zich
„ zyn; ho
„ nen had
„ volkeren
„ ren: wa
„ alle kan
„ verdiend

„ ne te ontdekken, die hun tot nut strekken kunnen? Wie zou
 „ geloven kunnen dat het groots gemoed dat gy in zo vele aan-
 „ zienlyke gelegtheden hebt laten blyken, nu zal verflaauwen,
 „ nu het meer als ooit nodig is het te doen uitblinken, en dat het
 „ in tegendeel niet met veel meer luister als in den voorleden tyd
 „ zal schynen? Wie zal zich inbeelden dat onder de regering van
 „ een zo rechtvaardig en prachtig Vorst, de Weeuw en Wezen
 „ bescherming en onderhoud zullen ontberen? Wie zal zich in-
 „ beelden dat de grootheid dezer Monarchy niet met u tot haar
 „ hoogsten certop zal klimmen, nademaal de Schepper in u zo
 „ vele volmaaktheden heeft verzamelt, dat men u ziende, zich
 „ verbeeld dat men daar reeds toe gekomen is.

„ Verheugt U dan; gelukkige volkeren, zodanig een Koning te
 „ hebben, die de hooftpylaar en steun van dezen Staat zyn zal, die
 „ U voor Voogd en Vader zal verstreken, en wiens vaderlyk
 „ gemoed, altyd over U bewogen, vaardig zal zyn om zich tegen
 „ alles te wapenen, dat de rust zyner waarde kinderen zou kunnen
 „ storen; en om hun zelfs alle de schatten, die daar in opgeslo-
 „ ten zyn, mede te delen. Gy zyt verzekert van een Koning te
 „ hebben, die zich van zyn opperite macht niet zal bedienen om
 „ daar een misbruik van te maken, om zyt. dagen in een vadzige
 „ ledigheid te slyten, om zyn geluk te stellen in lekker te eten en
 „ te drinken, om zich aan de ondeugden en vermaken over te ge-
 „ ven. Ver van daar, zyt verzekert dat in 't diepste van zyn
 „ slaap zyn hart, om uwe nooddrufften bekommert, hem dikwils
 „ zal schielyk wakker maken; en dat op de prachtigste maalyden
 „ deze zelfde waakzaamheid over uwe nooddrufften, hem het ge-
 „ voelen van den smaak en de goede cier zal doen verliezen. Heb
 „ ik dan geen gelyk van u geluk te wenschen, en u te vermanen
 „ dat gy u verheugt dat gy een Koning hebt die het zó waardig
 „ is? En gy, grootmoedige Vorst, onze Koning en Meester, hebt
 „ vertrouwen en moed; nademaal de Schepper van 't heel-al een
 „ zo lastig pak op uwe schouderen geladen heeft, wees verzekert
 „ dat hy u de nodige krachten geven zal om het te kunnen uit-
 „ houden; nademaal hy tot den tegenwoordigen tyd toe zo mild
 „ en goedgunstig t' uwaars geweest is, kunt gy u wel verzekert
 „ houden dat hy over u zyn dierbaarste gaven en zyn menigvul-
 „ digste zegeningen zal uitstorten in dezen staat van de hoogste
 „ verheffing, daar hy u ingestelt heeft, en die ik wensch dat hy
 „ u met alle soorten van voordelen, een talryk gevolg van lange en
 „ gelukkige jaren doe genieten:

De Koning dit slag van aanspraken gehoord hebbende; antwoord-
 de met achtbaarheid, op een wyze die te kennen gaf hoe weinig
 hy zich den staat, daar men hem toe verhief, waardig geloofde te
 zyn; hoe gevoelig hy was voor de verplichting die hy aan die ge-
 nen had, die hem verkoren had; en hoe hy voornemens was zyn
 volkeren volgens de wetten van zachtheid en billykheid te rege-
 ren: waar na hy met staats na zyn Paleys gebracht wierd, en van
 alle kanten gaf men zich aan de vreugde, die een diergelyk feest
 verdiende, over

ACHTENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Inwyingen van de oude Ridders in Europa.

De Can-ge Gloff. verb. Adis.

AL wat ik van de Inwyingen der Oorlogsglieden by de Wilde en beschaafde volkeren van Amerika verhaalt heb, moct die gene, die eenig denkbeeld van de oude Ridderfchap der Volkeren van ons Europa hebben, doen bevatten, dat de proeven, welke die gene, die na de eer stonden om Ridders gemaakt te worden, ondergaan moesten, ten naaften by met die gene, waar van ik de omftandigheden verhaalt heb, over een quamen, ten tyden dat de Volkeren noch woelt zynde, in de duïterniffen der Afgodery gedompelt waren.

Ik ben zo veel te beter gegrond om deze vergelyking te maken, om dat Du Cange het voor my begonnen heeft. Want ter oorzaak van het bad, waar in men de Ridders voor hun aanneming doet gaan, merkt hy aan dat Jozef Akotta verhaalt, dat de Mexikaanfche Priefters de kinderen der Edelen wafchten en reinigden, voor dat zy hun de plechtigheid bedienden om hen bequaam te maken om de wapens te voeren.

De zelfde Schryver van deze Ridderfchap fprekende, daar de ze godsdienst zekerlyk de grond van was, zegt ook 't geen ik zelf elders van eenige andere gebruiken gezegt heb, te weten; „ dat de Kerk altyd een voorzichtig huisbestier ontrent hare kin- „ deren gehad heeft, die noch teér in 't geloof zyn, niet geloven- „ de dat zy eensklaps de gewoontens kon afschaffen, waar in de „ Volkeren, in den schoot van 't Heydendom opgevoed, opge- „ bracht zyn, zich vergenoegt had met al deze gewoontens van „ den geest van bygeloof en alle afgodifchen dienst te zuiveren, „ en zich dezelve eigen gemaakt had, met ze te heiligen. Want „ gelyk ik aangemerkt heb (gaat deze Schryver voort, fprekende „ van andere foorten van aanneming) dit heeft zy in 't byzonder „ ten opzichte van deze aanneming gedaan, waar in het verbond „ door overgeving der Wapenen aangegaan wierd; want dezelve „ van alle heidensche en barbaarfche plechtigheid en gewoontens „ gezuivert hebbende, heeft zy belaft, dat de wapens door een „ Priefter zouden gezegent worden, en dat dien genen, die Rid- „ der zou geflagen worden, zich door waken en vasten tot deze „ daad bereid hebbende, den degen zou omgord worden gedu- „ rende den tyd der heilige verborgentheden, enz.

Deze Ridder-orde was in zo hoge achting, dat de grootste Koningen en Vorften zich tot een Eer rekenden daar onder te behoren, en vrywillig al de nodige proeven uittonden om daar toe geraken. Hedendaags noch worden onze Koningen by de plechtigheid van hun zalving tot Ridders gewapent.

Het fchynt dat men in de oudheid twee foorten van perfonen ontdekt, die daar toe verheven wierden. De jongelingen van den eerften Adel, die den ouderdom van 21. jaren of daar ontrent bereikt hadden, dien het tot noch toe niet vry geftaan had den degen om te gorden, enigen veldflag by te wonen, en die noodzakelyk tot

Dere Ridder-orde was in hoge achting.

volkom
worden
Vorft
volgt h
daad h
„ met
„ fiote
„ gelic
„ een p
„ bres
„ fchijp
„ te he
„ van
„ aanz
„ gered
De e
fans,
leen m
zich by
jongfpe
eten, n
achter l
en scho
zeker d
in het 4
de stok
„ die n
„ de be
„ den a
„ wie t
„ gener
ult, da
men ov
nig stra
oeffenin
ze Eret
vele pr
zou staa
ven ook
king va
mocit h

* Lan
repercut
Sacramen
† Per
quia non
4. Ep. 2
§ Inge
Normar
ritem de

volko

volkome mannen * door de krygsplechtigheden moesten verklaart worden; en andere die gediend hadden en de Wapens voor den Vorst gedragen, en die enig beroemt Ridder zeven jaren lang gevolgt hadden; of wel die gene die zich door enige roemruchtige daad hadden bekent gemaakt, gelyk „ door in een tweegevecht „ met alle hevigheid gevochten te hebben, zo met houwen als met „ stoten: met de stompe punt getournoot en zyn vyand uit den zadel „ gelicht of doortoten te hebben: het eerst in de bestorming van „ een plaats op de stormladder gestegen te zyn: het eerst door de „ bres of de myn in de stad gekomen of 't eerst in een vyandyk „ schip overgesprongen te zyn, en zich daar meester van gemaakt „ te hebben: in een veldslag den Standaard van den Veldoverste „ van 't vyandyke leger veroverd, of enig krygsgevangen van veel „ aanzien gemaakt te hebben: het leven aan zyn Vorst of Generaal „ gered te hebben, enz.

De eerstgenoemde waren onder de verscheyde namen van *In-*
fans, *Vaillets*, *Damoysels*, *Bacheliers* en *Ecuyers* bekend. Niet al-
leen mochten zy den degen niet aangorden, of de wapens voeren,
zich by een veldslag laten vinden om daar te stryden; of in het
jongspjel steken; maar zy mochten aan de tafels der Ridders niet
eten, noch zich in de zelfde verwen kleden, zy waren verplicht
achter hen te staan. Daar waren ook strenge proeven te ondergaan,
en schoon men niet weet waar in die bestonden, is het evenwel
zeker dat 'er waren. Want in de Roman van Perceforest leest men
in het 4de. boek, daar hy van de proeven met de schilden en met
de stokken spreekt; „ dat Blanche de Toveres de jonge Bacheliers
„ die na de Ridder-orde stonden deed oeffenen, om uit alle deze
„ de beste te kiezen en ze te doen vechten, daar na den een tegen
„ den ander, om te weten wie zyn makker zou overwinnen, en
„ wie de volkome wapenrusting zou wegdragen, die zy aan den
„ genen, die het 't beste maakte, gaf. Het blykt hier evenwel
uit, dat deze proeven in een strenge Leerwyze bestonden, die
men over het Oorlogs-ambacht op akademien heeft, die een wei-
nig straffer waren als de hedendaagsche; men moest zelfs in deze
oeffeningen uitgemunt hebben, want men verhiel niemand tot de-
ze Eretrap, of hy moest het wel verdiend hebben †, en na dat men
vele proeven gegeven had, dat men 'er den roem volkomen van
zou staande houden. Ik geloof evenwel dat hoe streng deze proe-
ven ook mochten zyn, de kerk ze veel verzacht had, in vergely-
king van 't geen zy geweest waren, voor dat zy 'er zich mee ge-
moeit had. Want Ingulfus § van de inwyng tot Ridders volgens de

W 2

* *Lambertus Ardensis apud Langium. Verb. Alapa Militaris.* Ei militare non
repercutiendus dedit alapam, & militaribus eum in virum perfectum dedicavit
Sacramentis.

† *Per arma posse fieri filium, grande inter gentes constat esse præconiū;*
quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnoscī. *Senator. lib.*
4. Ep. 2.

§ *Ingulfus apud Langium loco cit.* Hanc consecrandi militis consuetudinem
Normanni abominantes, non militem legitimum, sed socordem equitem & qui-
ritem degenerem deputabant.

Vulph
de la
Colomb.
biere.
Theatre
d'hon-
neur.
Tom. 1.
ch. 3.

V. Vul-
son de la
Colomb.
Theatre
d'hon-
neur.
tom. 1.
c. 14.
p. 226.

de wyze der Christenen sprekende, zegt „ dat de Normannen of „ de volkeren van 't Noorden een afschrik hadden van deze in- „ wyng, en dat zy een Ridder, die op deze wyze geflagen was, „ als in de Ridderorde ingedrongen, als een blodartaart, en als een „ verwyft menich aanzagen; die van de oude dapperheid ontaart „ was.

De Damoyfel of jonker die den tyd zyner eerste proeven ge-eindigt had, quam zich voor den Koning vertonen, ofwel ging in verre landen eenig groot Vorst of Ridder van grooten Naam opzoeken, die hem zelfs wilde *adouben* Chevalier by na als of men zeyde tot zoon aannemen. Want de Nieuwe Ridder ging een verbond en een soort van verplichting van een zoon jegens zyn Vader aan met dien genen, die hem de eer aandeed van hem te wapenen, en hy hing, voor al een zekeren tyd, van zyn volstrekte bevelen af. Hierom de Koningen wyslyk bevolen, dat hun onderdanen geen Ridderorde uit handen van eenig uithemfch Vorst, zonder hun duidelyke toelating, zouden aannemen.

In tyden van Oorlog zag men de strengheiden van de plechtigheid door de Vingenren.

Ridders van 't bad, waarom zo geaamt.

By 't aannemen van deze Ridders, wanneer het in tyd van Oorlog geschiede, zag men de strengheiden van de plechtigheden door de vingeren, waar van men niet als de wezentlykste verrichte, voor al op 't tijp van een veldslag: maar in tyd van vrede moest men de gantsche order van het ceremonieel volgen, dat zeer lang en zeer duister was.

De voornaamste van deze plechtigheden bestonden in 't bad, daar de Ridder in ging, 't geen deze Ridders den naam van Ridders van 't bad deed geven; in het intrekken in de zwarte kamer, waar in hy zich straks daarna onder de bewaring van twe Ridder-Gouverneurs stelde, die hem moesten onderwyzen, in het vasten; in het waken met volle wapenrusting, dat hy in een kapel deed, daar hy den gantschen nacht, die voor zyn Aanneming gong, met bidden door bracht; in de belydenis zyner zonden, en het H. Nachtmal; in den Eed dien hy alley van God, zyn Godsdienst, zyn Vorst, en de gestrengste wetten van de Ridderfchap getrouw te zullen zyn; in de wapen-zegening; de krygs oorvyg; in het ridderslaan, 't geen niet een slag des zwaards in den nek geschiedde; in het gewaad van de order, en in de wapenen waar mee men hem van hooft tot voeten wapende, welke zaken alle een verborgen zin hadden, die op den Godsdienst sloeg, op den staat dien hy aanvaarde, en op de verbintenissen die hy op straf van afzetting en eerloosheid aangong.

Men kan in du Cange en in andere Schryvers, die van de oude Ridderfchap en de wapenkunde gehandelt hebben, een omstandig verhaal van alle deze plechtigheden, van alle deze Wetten en de betekenis dezer zinnebeelden vinden.

Ik heb 'er genoeg van gezegt om te bevestigen 't geen ik in 't begin gedreven heb, dat een van de eerste eigenschappen waar onder de Menschen hulde aan God gedaan hadden, die van God der Heyricharen zynde, zy ook van den Oorlog een der grootste voorwerpen van den Godsdienst gemaakt hadden, en een van zyn

zwaar-

zwaar
en te
dient
De
fchry

„ D
„ der
„ wo
„ een
„ Pia
„ hoc
„ dez
„ V
„ der
„ heid
„ koo
„ hy e
„ en b
„ ze l
„ wel
„ gen
„ zo z
„ de z
„ gan
„ hem
„ den
„ Men
„ van
„ voch
„ gene
„ hem
„ N
„ gema
„ te b
„ men
„ geer
„ het c
„ keur
„ in hu
„ om
„ zy h
„ ben
„ D
„ van
„ dran
„ grote

zwaarste oeffeningen. Laat ons nu tot onze Wilden wederkeren, en tot de beschouwing van hun Priesters, die nader tot den Godsdienst behoren, waar van zy de Uitleggers zyn.

*Voyage de
Cayenne &c.
3. ch. 12.
p. 385.*

De Schryver van den tocht na Vrankryk onder de Linie beschryft ons dus de wyze hoe de Karaïben een Priester maken.

NEGENENTWINTIGSTE HOOFSTUK.

„ DE geene die dan wenscht Piaye dat is te zeggen Priester of Wigchelaar te worden, word voor eerst by een van de Ouden bestelt. Hy blyft daar zeer lang om van hem onderwezen te worden, en als zyn proef te doen, zomtyds tien jaren achter een, gedurende dewelke hy hem zeer naarstig oppaft. De Oude Piaye neemt hem naauw in acht; om te zien of hy de nodige hoedanigheden van een Piaye heeft. Zy verheffen hem niet tot deze waardigheid, of hy moet 25. of 30. jaren oud zyn.

*Inwyng
van een
Priester
by de
Zuider
Ameri-
kanen.*

„ Wanneer de tyd gekomen is om hem de proeven te doen ondergaan, doet men hem eerst met zo veel en meerder strengheid als de Kapteyn vasten; want hy eet een jaar lang niet als gekookte geers, en weinig kassau, 't geen hem zodanig uitteert dat hy een geraamte gelykt, die niet als 't vel over de benen heeft, en by na zonder krachten. De Oude Piayen vergaderen na deze lange vasten, sluiten zich in een hut op, en leren den nieuweling de wyze om den Duivel te roepen en hem raad te vragen. In plaats dat men den Kapteyn geeffelt; doet men dezen zo zeer dansen, dat hy 'er zo moede van word ter oorzaak van de zwakheid die hem het vasten veroorzaakt heeft; dat hy gantsch van zyn zelve en in zwyn op den grond neervalt. Om hem weer te doen bekomen doet men hem gordels en halsbanden van deze grote zwarte mieren om, die zo veel pya maken. Men opent hem met geweld den mond, en zet 'er een soort van een trechter, gietende hem daar door een grote kop met vocht, die uit de tabak geperst is, in de keel. Dit wonderlyk geneesmiddel doet hem van onderen en boven afgaan, en doet hem bloed lozen. Dit duurt enige dagen.

„ Na zulke hevige middeelen, en zo streng vasten word hy Piaye gemaakt, en heeft macht om ziekten te genezen en den duivel te bezweren. Maar op dat hy het doe gelyk het behoort, legt men hem een vasten van drie jaren op. Het eerste jaar eet hy geers en brood; het tweede eenige krabben by zyn brood, en het derde jaar eet hy eenige kleine vogels. Zy zyn zo nauwkeurig om deze vasten te onderhouden, dat schoon de andere in hun vergaderingen drinken en goede cier maken, deze daaron niet een haar te meer drinken; zynde van gevoelen dat zo zy hun vasten braken zy geen macht op de ziekten zouden hebben noch op de Duivelen om hen te doen verschynen.

„ Deze elendige schepzels zyn genoodzaakt zich van tyd tot tyd van eenige zaken te onthouden, en dikwils deze lelyke Tabaks drank te drinken. Zy drinken 'er zomtyds zo veel van als een grote dronkaart wyn kan laten. Hun maag gewent zich zonder

„ twyffel aan deze foort van drank, nademaal zy dien verdragen „ kan.

Abb.
lib. 9.
p. 380.

In de plechtige woorden van de Inwying waren de Ingewyde genoodzaakt te verzekeren dat zy een zekeren drank die *Cyceo* genoemd wierd, gedronken hadden, *Cyconem ebibi*. Ik weet niet wat drank dat mocht zyn, maar nademaal hy onder de proeven gestelt wierd, veronderstel ik met reden, dat hy zo moejelyk moest zyn om te drinken, als het overige moejelyk was om uit te slaan; en dat by gevolg deze drank van dien genen verschilde, daar *Athe-neus* onder den zelfden naam van spreekt, en die, volgens de Aanmerkingen van *Dalechamp* over dezen Schryver, uit meel en dikken wyn te zamen gestelt was, of wel een mengelmoes van verscheyde kruiden, en, volgens anderen, wyn met honing gemengt.

't Geen my dus doet oordelen is dat deze Tabaks-drank, by de *Karaïben* niet alleen in gebruik is, maar in 't gemcen by al de *Natien* van *Amerika*, by wie de *Tabak* te boek staat als met zeer zonderlinge krachten en die een wezentlyke overeenkomst met den godsdiens hebben, begaaft te zyn.

Deze drank had noch iets afgryffelykers by de *Amerikanen*, want onder den *Tabak* mengden zy slangen, salamanders, spinnekoppen, rupzen, wormen en andere schadelijke diertjes, maar waar van de *Tabak* het venyn wegnam. Zy verbranden dit alles tot aschen op het heilige *Vuur* dat zy voor hun *Afgod* onderhielden, en maakten 'er naderhand een drank af, dien zy in hun *Tempel* bewaarden, en dien zy het voedzel der *Goden*, hun *Nektar* en *Ambrozyn* noemden. *Akofta*, die 'er het verhaal van geeft, zegt dat zy 'er zich meê smeerden, vaststellende dat de *Tabak*, die daar de overhand in hielt, de kracht had om de ongeregelde driften en de begeerlykheid des vleesches te doen dempen. Zy dronken 'er ook van, en schoon hen dat tot gek wordens toe den kop op hol hielp, geloofden zy dat dit hen bequaam maakte om *Godlyke* ingevingen en verrukkende gezichten te hebben.

Akofta,
Hift.
Mor. de
cas In-
dius, l. 5.
cap. 26.

DER T I G S T E H O O F T S T U K :

DE *Natien* der *Moken*, in het midden van het *Zuider Amerika* aan dit zy der *Bergen* van *Peru* en *Chili*, de *Anden* genaamt, gelegen, en de *Natien* van de rivier de *la Plata*, hebben ook zeer strenge proeven voor hun *Priesters* of *Waarzeggers*.

„ Men vind onder de *Moxen*, zegt *Urbanus de Matha*, *Bisschop* „ van de *Vrede*, twee foorten van *Dienaren* om de zaken van den „ *Godsdienst* te verhandelen. Daar zyn 'er dat rechte *Toveraars* „ zyn, wier enigste werk is den zieken te herstellen, andere zyn „ als de *Priesters* die geschikt zyn om de *Goden* te bevredigen. „ De eerstgenoemde worden tot dezen eerrang niet verhe. en als „ na een strenge vasten van een jaar, waar in zy zich van vleesch „ en visch onthouden. Zy moeten behalven dat van een *Tyger* „ gewond en zyn klauwen ontsnapt zyn; dan eert men hen als „ menschen van een zonderlinge deugt, om dat men oordeelt dat „ zy van den onzichtbaren *Tyger* ontzien en begunstigt zyn, die hen

Lettres
edifian-
tes. Re-
lation de
la Mis-
son des
Moxes
Recueil
10.

„ h
„ g
„ z
„ w
„ ft
„ en
„ by
„ de
„ du
„ ren
„ her
„ ta
De
van F
fluk v
„ nec
„ heb
„ ben
„ min
„ gen
„ leg
„ by c
„ ka
„ over
„ ving
„ ke e
„ met
„ ten.

DE h
is, dat
wyken.
Priester
Zy bre
hun vast
schoude
naauwk
van aa
gedrag
aangaat
hier op
ten ner
Zy hale
volg be
roep te
Ik tw

„ hen tegen het geweld van den zionbaren Tyger, waar tegen zy
 „ gestreden hebben, beschermt heeft.
 „ Als zy langen tyd deze bediening bekleed hebben, doet men
 „ ze tot het Hoge Priesterfchap opklimmen, maar om zich dat
 „ waardig te maken, moeten zy noch een heel jaar met de zelfde
 „ strengheid vasten, en dit moet hen van buiten door een mager
 „ en ongedaan wezen aan te zien zyn. Dan drukt men enige zeer
 „ bytende kruiden uit, om 'er het sap uit te krygen, dat men hun op
 „ de ogen druipt, 't welk hun zeer wrede pynen veroorzaakt, en
 „ dus drukt men hun het teken van 't Priesterfchap in. Zy beween
 „ dat door dit middel het gezicht opgeheldert word, 't geen
 „ hen aan deze Priesters den naam van *Tibauraugui*, dat in hun
 „ taal *een die klare ogen heeft* betekent, doet geven.

De Schryver die een Reystocht na Westindien onder den naam
 van Francois Coreal heeft in 't licht gegeven, drukt zich dus op 't
 stuk van de Indianen van Rio de la Plata uit: „ om Priester of Ge-
 „ neesheer onder hen te zyn, moet men lang en dikwils gavatt
 „ hebben; men moet dikwils tegen wilde dieren gevochten heb-
 „ ben, voornamentlyk tegen Tygers, en daar van gebeten of ten
 „ minsten gekrapt zyn. Daar na kan men de Priester-orde verkry-
 „ gen; want by hen is de Tyger een byna Godlyk dier, en de op-
 „ legging van zyn heilige klauw, is by hen van zo veel waardy als
 „ by ons de Dokters kap die men op de Hogeschool van Salaman-
 „ ka ontfangt. Vervolgens druipt men hen het sap van eenige
 „ overgheaalde kruiden op de ogen, en dit is de priesterlyke zal-
 „ ving, waar na deze nieuwe Priesters de geesten van alle tastely-
 „ ke en stoffyke dingen weten te bevredigen, geheime omgang
 „ met deze geesten te hebben, en deel te nemen aan hunne krach-
 „ ten. ”

*Voyagé
 aux In-
 des Ori-
 cid. Je-
 conde
 pars. 6.
 10 p.
 241.*

EENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

DE Huronnen, de Irokoizen en de Algonkyen hebben ook
 hunne Inwyingen, die zy noch plegen. Al wat ik 'er van weet,
 is, dat zy met de manlyke jaren beginnen, dat zy in de bosschen
 wyken, de jongelingen onder het bestier van een Ouden of van een
 Priester, en de jonge dochters onder het opzicht van een Matroon.
 Zy brengen dien tyd met zeer streng vasten door, en zo lang als
 hun vasten duurt besfryken zy het aangezicht, het bovenste van de
 schouders en de borst met zwart. In 't byzonder letten zy zeer
 nauwkeurig op hun dromen, en doen 'er een getrouw verhaal
 van aan hun Opziensers. Deze onderzoeken zorgvuldiglyk het
 gedrag hunner leerlingen, en plegen dikwils raad over 't geen hen
 aangaat of hun overkomt met de oude mannen en vrouwen, om
 hier op te besluiten wat zy voor hun *Oiaron* of hun *Manitou* moe-
 ten nemen, waar van het geluk van hun leven af moet hangen.
 Zy halen 'er ook gevolgen uit om te weten waar toe zy in 't ver-
 volg bequaam moeten zyn; zo dat dit als een proef is om hun be-
 roep te kennen.

Ik twyffel niet of hun Inwyingen en hun Proeven waren byna
 even

*Inwyingen der
 woel-
 Volke-
 ren van
 het
 Noor-
 der A-
 merika.*

eens als die van de Volkeren van Virginia, waar van wy in 't eerst gesproken hebben; maar 't zy dat zy reeds veel van hun gewoontens verloren hadden, toen de Europeanen omgang met hen begonnen te krygen; 't zy dat zy hun verborgentheden zorgvuldiglyk voor dezelve verholen hielden, die een also onschendbaar geheim vereischen als die der Ouden, nademaal zy vaststellen, dat hun proeven zonder dat vruchteloos en van geen kracht zouden zyn; 't zy eindelyk dat de Europeanen niet oplettend genoeg geweest zyn om ze te onderzoeken, of schrandrer genoeg om den aart van 't geen zy hen zagen doen wel te doorgronden, wy hebben 'er geen omstandig verhaal in de oude beschryvingen van, en daar zyn niet als eenige algemene voetstappen en kennissen overgebleven, maar die evenwel genoeg zyn, om 'er redelyk waarschyneelyke gillingen uit op te maken.

Vader le Jeune en Vader Brebeuf maken van hun vasten en afzonderingen gewag. De eerste spreekt aldus.

„ Zy onderhouden zomtyds een zeer strenge vasten, niet alle, maar zommige die graag lang willen leven. Myn huiswaard ziende dat ik in de Vasten maar eenmaal 's daags at, zeyde tegen my, dat zommige onder hen vasten om lang te leven, maar hy voegde 'er by, dat zy zich elk alleen in een kleine aparte hut begaven, en daar zomtyds in acht of tien dagen lang niet aten of dronken. Andere hebben my gezegt, dat zy als geraamtens uit deze hut quamen, en dat men ze daar zomtyds half dood uitdraagt. Ik heb nooit grote vasters gezien, wel grote vraten. 't Is waar dat ik deze buitensporigheid gemaklyk kan geloven, want alle valsche godsdiensten zyn vol kinderachtigheden, of buitensporigheid, of vuiligheden.

„ Ik heb, zegt de zelve Schryver, den Toveraar een andere godvruchtigheid zien plegen, die ik geloof dat alleen aan die van zyn beroep eigen is. Men recht hem een kleine hut op, ontrent een steen worp of twe van de anderen afgeleg. Daar begeeft hy zich in om acht of tien dagen, meer of min, alleen te blyven, dan hoort gy hem nacht en dag schreeuwen en tieren, en op zyn trom slaan. Maar hy is zo alleen niet of andere helpen hem zingen, en de vrouwen bezoeken hem. Daar worden grote vuiligheden gepleegt.

Vader le Jeune verstond zeer weinig van de taal der Wilden, gelyk hy zelfs bekent. Hy verhaalt wel wat hy gezien heeft, maar hy was genoodzaakt na de antwoorden, die men hem op zyn vragen deed, te slaan. Op deze wyze verhaalt men de zaken eer zo als men ze begrypt, dan zo als ze in der daad zyn.

De Wilden kunnen hun Eenzaamheid wel misbruiken, om hun gruwelen te bedekken. De Ouden hebben het ook in hun Bacchanaal-feesten zo gemaakt, maar dan is het een misbruik dat tegen den aart van hun afgezondert leven zelfs stryd, waar van de kuischheid een van de wezentlykfte voorwaarden is; want behalven het geen ik van hun Vestalen en hun Kluisenaars gezegt heb, is het zeker dat zy onder hen een zekerer tyd hadden, die aan de eenzaamheid gewyd was en noch is.

*Relation
de la
Nouve.
France
pour
l'An
1634.
p. 84.
185.*

Zy
alle d
achtin
Maag
den l
bied v
nerlyk
word
spraak
afleyd
Zy
dere h
kuishe
den ui
die ze
durven
dat do
mocht.
Zy
lyk gev
worder
dat om
vlucht
reyd w
hebben
hun zie
zen, m
bediene
Vade
„ men
„ sters
„ die m
„ frekt
„ 'er ier
„ dig te
„ met v
Dat is
van hun
les niet
deze gaf
van dien
een voo
komt aan
Wildem
rendioua
tyd de g
„ zonde
hy gek
Evenwel
laatste, w

Zy hebben een groot gevoelen van den maagdelyken staat, en by alle de Wilde Natien is 'er iets of in de Zeden of in de Taal, dat de achting, die zy 'er voor hebben, betuigt. Het woord dat een Maagt in de Abenakische taal betekent is *Coussiboukone*, 't geen na den letter overgezet zeggen wil, *een vrouws perzoon daar men eerbied voor heeft*; van *Coussiban*, dat niet alleen een eerbied van innerlyke achting, maar een dadelyke eerbied en die uiterlyk betuigt word, te kennen geeft. Het woord *Gaouinnon* dat in de Irokoische spraak een Maagt beduid, is zoodanig dat men de kracht van deszelfs afleyding niet meer weet.

Zy schryven aan de maagdom en aan de kuisheid zekere byzondere hoedanigheden en krachten toe, en het is zeker dat zo de kuisheid hun als een wezentlyke voorwaarde toeschrynt, om een goeden uitslag te geven aan 't geen hun bygeloof hun inboezemt, zy die zeer zorgvuldiglyk zullen bewaren, en in 't minste deel niet durven schenden, uit vrees dat hun vasten en alles wat zy buiten dat doen mochten door deze breuk te enemaal vruchteloos zyn mocht.

Zy stellen vast dat de liefde voor deze deugt zich tot het natuurlyk gevoel der planten uitstrekt, zo dat 'er onder haar gevonden worden die met schaamte aangedaan zyn als of zy bezielt waren; en dat om in de geneesmiddelen te werken, waar in zy zelfs geen toevlucht tot den dokter nemen, zy door kuifche handen willen bereyd worden, zonder 't welke zy geen kracht ter wereld zouden hebben. Verscheyde Wilden hebben my dikwils ten opzichte van hun ziekten gezegt, dat zy wel geheimen wisten om ze te genezen, maar dat zy getrouwd zynde zich daar niet meer van konden bedienen.

Vader Brebeuf spreekt dus van hunne Priesters. „ Eertyds qua- „ men deze Bedieningen van *Arendiouann* (dat is te zeggen Prie- „ sters) duurder te staan als tegenwoordig. Hedendaags hebben zy „ die met braaf te gasteren. Een tyd was 'er, dat zy dertig vol- „ strekte dagen in een afgezonderde hut moesten vasten, zonder dat „ 'er iemand mocht by hen komen als een dienaar, die, om waar- „ dig te zyn van daar hout te mogen brengen, zich zelf hier toe „ met vasten bereyde. “

Dat is te zeggen dat ten tyden van Vader Brebeuf zy reeds veel van hun gebruiken verloren hadden, of dat Vader Brebeuf zelfs alles niet begreep wat 'er voor zyn gezicht omging. In der daad, alle deze gastmalen, waar van hy spreekt, stryden niet tegen het vasten van dien genen, voor wien zy aangerecht zyn. Hy haalt ons ook een voorbeeld aan waar van hy ooggetuige was, en dat zeer na komt aan 't geen in de oude tyden geschiedt, nademaal 'er van een Wildeman gehandelt word die gedroomt had, zegt hy, dat hy *Arendiouann* zou zyn, als hy dertig dagen gevast had, en die al dien tyd de gantsche Natic in beweging hielt. „ Hy vaste 'er achten, „ zonder iets anders als Tabak te eten. Vader Brebeuf meende dat hy gek was, en dat deze Vasten hem verder itapel gek maakte. Evenwel waren 'er verscheyde feesten om zynen t'wil, en op het laatste, waar van hy zich verschoont de omstandigheden te verhalen,

Zy hebben grote achting voor den maagdelyken staat.

En schryven daar byzondere hoedanigheden aan toe.

Relationi de la Nouvelle France, pour l'an 1636. 2 pars. ch. 5. Plechtigheden om Priester te worden onder hen.

vezende dat hy te lankwylig zou vallen, voegt hy 'er by „ dat hy „ volstaan kan met voor het tegenwoordige in 't algemeen te zeggen, dat nooit de razende Bacchanten van den ouden tyd iets „ dollers in haar Orgia aanrichtten.

De Wilden hebben veel van hun strenge gewoontens verloren.

Deze Wilden hebben zedert dien tyd noch meer van hun gewoontens verloren; zy bekenen het zelfs en beklagen 'er zich over; want in de ongelukken die hun overkomen zeggen zy dat zy 'er niet over te klagen hebben, en dat het een straf is, om dat zy het gebruik van hun afzonderingen en hun vasten hebben laten varen.

TWEEENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Theurgie of de gemeenschap met de Goden.

DE verzoeningen en al de proeven der Inwyingen de ziel van alle bederfelyke, grove, en vleeslyke zaken hebbende los gemaakt, wierd deze ziel, van al het aardfche, dat zy door de beïmetheid der zinnen gekregen had, gezuivert zynde, en eniger maten tot haar geestelyke natuur wedergekeert, tot de innerlyke gemeenschap der Goden toegeleten, die zich aan dezelve op verscheyde wyzen openbaarden, of in de dromen, of in de bespiegeling, of eindelyk in de geheime verborgentheden van de Theurgie en de Wichelary.

Pausanias in Bœotia, p. 313, 314

Dit was het voornaamste oogmerk van de inwyingen der Orgia, waar in men daar ook enige Zinnebeelden of wezentlyke proeven van gaf. Want na eenige dagen een afgezonderd leven geleyd te hebben, gelyk die gene, die zich bereyden om in het hol van Trophonius, waar van Pausanias spreekt, te dalen; na in deze afzondering verscheyde soorten van Verzoeningen te hebben ondergaan, na in de wateren van den vloed Hercynas gewasschen en herboren te zyn, na verscheyde offeranden gedaan te hebben, om der Goden gunst te winnen, na de Cyceo gedronken te hebben, of de wateren van Lethé en Mnemosyne, waar van het een de eigenschap had om al het voorledene te doen vergeten, en het andere om het geheugen te versterken, om alles wat men op nieuws leerde te kunnen onthouden; na in alle gronden onderwezen te zyn, die de vooroordelen van de kintsheid moelten verbannen, en na de geheymen van deze verborgentheden doorgrond te hebben; na alle deze toebereydzelen, zeg ik, daalde men in het hol van Trofonius, of in eenig ander diergelyk heyligdom, daar men onder tastelyke en raadzelachtige beelden, die niet als verborge vertoningen waren, of die wezentlyk door covermiddelen geschieden, geoordeelt wierd met de Goden om te gaan, en van hen zaken te leren, die de mensch het noodzakelykste weten moet, om zich tot zyn einde te bestieren.

Dio Chrysostomus. Orat. 12, p. 202.

Dio Chrysostomus verbeeld ons een man die in dezen staat van een verborgen verrukking ingewyd is, in wiens oren zich verscheyde stemmen laten horen, voor wiens ogen zich verscheyde vertoningen op doen, waar in de verborgenste zaken van de natuur klaar verbeeld worden; die beurt om beurt nu 't licht dan de duisternissen geniet, en dien eindelyk verscheyde wonderlyke zaken overkomen. Apulejus na dat hy ingewyd was, verhaalt het zelfde van zich

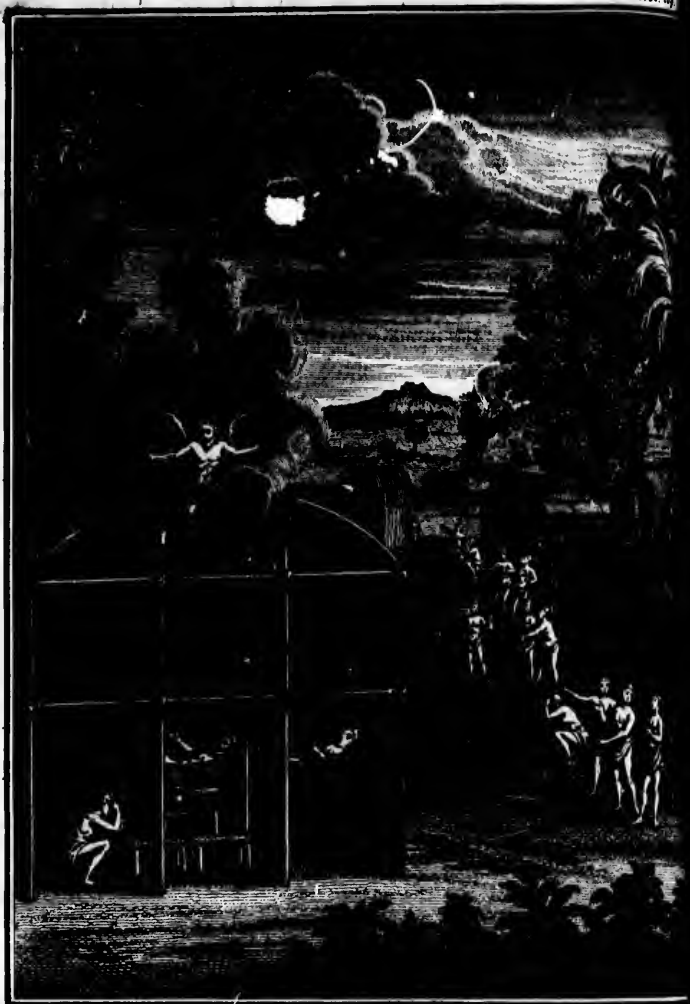
dat hy
te zeg-
cyd iets

hun ge-
'er zich
y dat zy
n dat zy
laten va-

U K.

l van alle
gemaakt,
cimeheid
naten tot
neenschap
de wyzen
eindelyk
Vichelary.
er Orgia,
e proeven
geleyd te
van Tro-
afzonde-
dergaan,
herboren
der Go-
en, of de
igenfchap
e om het
e te kun-
, die de
le gehey-
alle deze
onius, of
elyke en
waren, of
elt wierd
, die de
einde te

staat van
verfchey-
vertonin-
uur klaar
uifternif-
ten over-
elfde van
zich

I Deel. M. 15.

zich ze
 „ ik be
 „ de h
 „ heb
 „ strak
 „ Hel
 „ Plac
 kracht
 Gemees
 krachte
 ve bequ
 fangen
 den die
 Orgia b
 en zyne
 ders zie
 werp on
 ke wer
 very, d
 wonder
 toveroff
 geen be
 chelinge
 len des
 die men
 trekken.
 Niets
 hier ont
 Karaiber
 die 'er o
 Ik heb
 Tertre g
 verhaal v
 scheid
 doorgeb
 dat my r

NA
 lan
 van een
 naaste b
 spreken,
 drank,
 van deze
 dere Pri
 gantsche
 icheerm
 nen, die

zich zelve. Ik ben, zege hy, de poorten des doods genadert,
 „ ik ben in het heiligdom van Proserpina ingegaan, en na door al
 „ de hoofdstoffen gedragen te zyn, ben ik weer om gekomen: ik
 „ heb midden in de duisternissen der nacht de Zon de helderste
 „ stralen zien van zich afgeven: ik ben de Goden van Hemel en
 „ Hel genadert, en hebze van naby aangeboden.

Plato en zyn Aanhangers hadden zeer veel op met de gewaande
 kracht der Inwyingen van de Orgia en de Verborgentheden van de
 Gemeenschap met de Goden. Zy geloofden dat door derzelver
 kracht de ziel gezuivert werd, en dat de tover-offeranden dezelve
 bequaam maakten om den indruk der mindere Geesten te ont-
 fangen, door wier middel zy tot het gezicht van de opperste Go-
 den die van den eersten rang waren geloofden te komen. Maar de
 Orgia by na al de verbatteringen van het Heydendom voor Plato's
 en zynen Leerlingen tyd ontfangen hobbende, hebben de Kerkva-
 ders zich toegelegd om al de Platonische denkbeelden over dit ont-
 werp om ver te gojen, en om te bewyzen dat de gantsche Godly-
 ke werking van de Theurgy niets anders was als de vervloekte to-
 very, door alle godlyke en menschelyke wetten verboden; dat de
 wonderen, welke die gene zagen die zich door bezweringen en
 toverofferanden gezuivert hadden, zelfs veronderstelt zynde dat er
 geen bedrog van de kant der Menschen onderliep, niet als begui-
 chelingen van Duivelen; en de Geesten der duisternissen, in Enge-
 len des lichts hervormt, waren, om de aanbiddingen en de hulde,
 die men niet als aan den waren God verschuldigt was, na zich te
 trekken.

Niets geeft ons klaarder te kennen, wat gedachten de Heydenen
 hier ontrent hadden, als de plechtigheid die de Inwyingen der
 Karaiben besluit, en die als de laatste hand aan de proeven legt,
 die'er om een Priaye of een Priester te maken nodig zyn.

Ik heb de beschryving, die ik'er van geven zal, uit Vader du
 Terre getrokken, en uit een omstandiger met de hand geschreven
 verhaal van Vader le Breton, een Jezuitisch Zendeling, die ver-
 scheyde jaren onder de Karaiben van het Eyland St. Vincent had
 doorgebracht, daar hy noch was, toen hy dit werkje opstelde,
 dat my medegedeelt is.

DRIENDERTIGSTE HOOFSTUK.

NA dat dan de jonge Profetie, die Priester wil worden, de
 lange loopbaan van verscheyde proefjaren onder het bestier
 van een oud Piage, die'er zodanig de meester over is, dat zyn
 naaste bloedverwanten en vrienden hem niet mogen komen zien of
 spreken, ten ende is; na de strengheden van dezen vervloekten
 drank, die uit de Tabak geperst word, van dit vreeslyk vasten en
 van deze menigvuldige aanvallen uitgestaan te hebben, die de an-
 dere Priesters hem by nacht komen aandoen, kervende hem het
 gantsche lyf met tanden van een Akouti, die zo scherp als een
 scheermes zyn, om hem tot deze vrywillige kervingen te gewen-
 nen, die zy zich zelve in zommige gelegtheden moesten aan-

Ap-
 teint, lib.
 Meiom.
 11. prop.
 fu.

V. Ang.
 lib. 10.
 de Civ.
 de cap.
 10.

Laatste
 In-
 wying
 van een
 Karai-
 bisch
 Priester.

doen, volgens het gebruik van de Baalsprieſteren, komt eindelyk de Prieſter zyn leerling tegen den nacht, die zyn onoverwinlyk gedult kronen moet, en een eind van zyn proeven maken, bezoe- ken. Hy houd hem in 't brede de waardigheid van den rang voor, daar hy toe verheven ſtaat te worden; hy vyzelt hem de eer en de voordelen op die hy ontfangen zal, hebbende een gemeezamen geeft, die hem alleen eigen is, dien hy zal kunnen roepen wanneer hy wil, en waar van hy zich in alles wat hy nodig zal hebben kan bedienen; vervolgens legt hy hem de order uit van alles wat 'er in dezen nacht om zal gaan, en vermaant hem zich niet te laten af- ſchrikken door de wondere gevallen, die hem over zullen komen.

Ondertuſſchen maken de vrouwen op bevel van den Waarzegger een Hut ſchoon, zy hangen daar drie bedden of Hamakken in, een voor den geeft, het tweede voor den Piage, en het derde voor den Profeliet. Vervolgens rechten zy met korven of kleine tafeltjes van gevlochte tien en palmbladeren die zy de eene op de andere ſtapel- len, een ſoort van een Altaar aan 't end van de hut op, waar op men enige kaſſau broden, en een Canari of vles met *Oukou* voor geeft, voor wien men de offerhande plaatſt.

Ontrent het midden van den nacht komen de Prieſter en zyn Leerling alleen in de Hut. De eerſte, na een blad gerolde tabak ge- rookt te hebben, heft uit al zyn krachten en by na brullende een to- verlied aan, dat ten eerſten, zo men het verhaal dezer Wilden ge- loven mag, van een ſchrikkelyk geraas in de lucht, maar dat noch redelyk ver is, gevolgt word. De Prieſter het gehoord hebbende dooft het vuur tot het minſte vonkje toe uit, want de Geeften, na zy verzekeren, béminnen niet als duifternis.

Zo dra als het vuur uitgedoof is komt de Maboya of de Geeft door het dak in de hut, met het zelfde geweld en geraas als de don- der in een hevige onweer. De Prieſter en zyn Profeliet doen hem flux hun Eerbewyzingen, en zy vangen een onderhoud aan, waar van die gene die in de naburige hutten zyn, zorgvuldig lettende op het geen 'er om gaat, geen een woord verliezen.

De Geeft begint het eerſte met een gemaakte ſtem te ſpreken, by na gelyk de gene die de Marionetten doen praten. Hy vraagt aan den Prieſter om wat reden hy uit 't ryk der ſchimmen gedaagt is, en verzekert hem ter zelve tyd dat hy bereyd is om hem te horen, en al zyn wenſſchen te verhooren. De Prieſter bedankt hem en bid hem in korte woorden dat hy eerſt plaats neme en aan het maal val- le; dat voor hem bereyd is; waar na hy enigen tyd als een muis zwygt.

De Geeft, gelyk 't ſatzoen is, dit noden beantwoordende, neemt eerſt bezit van zyn Hamak met een gewoel dat de gantſche Hut doet ſchudden; vervolgens bereyd hy zich tot eten, en men hoort een geweldig gerammel van tanden en kakebenen, als of hy in der daad at, en alles wat hem voorgezet was verſlond. Dit is evenwel maar kortſwyl, en men miſt nooit na de plechthigheid de brolen zo heel en de vleſſen zo vol te vinden, gelyk zy waren toen men ze op het Altaar plaatſte. De Karaiben geloven evenwel vaſt dat 'er de Geeft zyn genoeg en afneemt, en 't geen 'er overſchiet, 't welk

heef

heel
in der
mogen
ben,
zelve
Dit
ſter zy
ken z
wyze:
„ Ik
„ bied
„ gelin
„ len.
„ op d
„ den d
„ jaren
„ Fiat,
den vo
aanſton
vreesly
worder
betoven
De je
uit zyn
brengt
„ die n
„ ik u,
„ my n
„ op da
„ zyn n
„ Sch
„ u in
„ zal in
„ zyn;
„ noege
Dit g
gantſche
't geen d
ſterven.
Dan
licht toe
toning v
men hal
vind, in
't werk
vuur, en
te verſla
men ook
van de in
waar aan

heel schynt, is als geheiligt, gelyk de Toonbroden waren die men in den Tempel den waren God voorzette: gene als de Oude Piayen mogen 'er van eten, noch moeten zy zich hier toe gereinigd hebben, en een zekere zuiverheid van lichaam hebben die hen de zelve waardig maakt.

Dit gerammel met de tanden ge-eindigt zynde, verlaat de Priester zyn Hamak, en stelt zich in een smekent postuur, op de haken zittende gelyk de Karaiben gewoon zyn, en spreekt op deze wyze:

„ Ik heb u geroepen, niet alleen om u volgens myn plicht eerbied en gehoorzaamheid te bewyzen, maar ook om deze jongeling, die hier tegenwoordig is, onder uw bescherming te stellen. Maakt dan dat hier dadelyk een andere Geest als gy komt, op dat deze jongeling hem diene en zich op de zelve voorwaarden en tot het zelve einde aan hem verbinde; gelyk ik u zo vele jaren diene.

Fiat, antwoord de Geest met een vrolyk wèzen, gy zult op staanden voet verhoort worden. In der daad een tweede Geest geeft aanstonds een teken van zyn tegenwoordigheid, met een al zo vreeslyk geraas als de eerste op zyn aankomst gedaan had. Dan worden hun zinnen een geruimen tyd door talloze guichelaryen betoverd, die hen byna buiten hun zelve stelden.

De jonge Profeliet verschrikt en half dood van vrees springt dan uit zyn Hamak, en zich ook in een smekent postuur stellende, brengt hy deze woorden met een bevende stem voort: „ Geest, die my wel onder uwe bescherming nemen wilt, begunstig; bid ik u, myn voornemen: zonder uwe hulp ben ik verloren, laat my niet elendig sterven, en betoon u genadig aan myn verzoek op dat ik u t'elkens als ik u hebben wil, en dat zulks voor 't welzyn myner Natie nodig is, beroepen mag.

„ Schep moed; antwoord de Geest, wees my getrouw, ik zal u in alle uwe tochten te Land en ter Zee niet verlaten, en ik zal in alle de gevaren, waar in gy u bevinden zult, op uw zyde zyn; maar weet ook dat zo gy my niet getrouw en na myn genoegen dient, gy geen dodelyker vyand zult hebben als my.

Dit gezegt zynde verdwynen de Geesten, doende de hut en de gantsche buurt door een gruwelyken donder ktaken; en schudden, 't geen deze twee arme slaven van den Satan byna van schrik doet sterven.

Dan komt men zonder tyd-verlies uit de naburige hutten met licht toeschieten, men loopt met hopen in de tent daar deze vertoning voorgevallen is, en men draagt deze elendige schepzels die men half dood, en byna zonder gevoelens op den grond leggen vind, in hun bedden weg; hun magen en vrienden stellen alles in 't werk om ze weer te doen bekomen; men legt ze voor een groot vuur, en om den honger, dien zy door lang vasten geleden hebben, te verstaan, geeft men ze braaf te eten en te drinken. Maar wat men ook doen mag, men heeft moeite om hun gekrenkte herssens van de indrukzelen te genezen die 'er de Duivel in gelaten heeft, waar aan zy zo slaafachtig niet verbonden zyn als om dat zy, na

Zamen-
spraak
tusschen
den toe-
komen-
den
Waar-
zegger
en den
Geest.

hun zeggen, dikwils schriklyke uitwerkingen van zyn tyranny beproeven.

VIERENDERTIGSTE HOOFSTUK.

Aanmerkenwaardige trekken van de Oudheid in de Inwyng van een Karai-hisch Priester.

IN dit omstandig verhaal van de laatste Inwyng der Karai-ben kunnen de geleerden verscheide zonderlinge en aanmerkenswaardige trekken van den Godsdienst der Heydenen ontdekken. Deze trekken zyn de tekens van des Geelts tegenwoordigheid het *Epulum deorum* of het Gastmaal der Goden: *het leetsternum* of toebereyde bed voor de Godheid: de offerande van broot en wyn: het heilige brood de geestelyke Wan: de nagemaakte stem der Godspraken, en een manier om ze onmiddelyk en onafhankelyk van de Pythonissen, de Waarzeggers en de Afgoden te geven.

De Duivel, die een geest der Duisternissen is, schiepte geen behagen als in donker, en gaf zyn Orakels in hollen en rotzen, in de duistere hoeken der Tempels, daar geen licht kon by komen, of wel in den naren nacht zelfs.

Alles wat zyn tegenwoordigheid te kennen gaf, baarde schrik. De aarde loeide onder de voeten; de laurieren wierden hevig geslut; de Tempels of de hollen beefden tot den grond toe; de toekykers wierden met schrik bevangen; de Waarzeggers en de Pythonissen zelfs vreesden ten hoogsten voor de inblazing van den Geest, die al haar butzen vervulde, en haar veel deed uitstaan. Lukanus geeft ons de gewone tekens van des Gods tegenwoordigheid te kennen, door het gebrek van deze zelfde tekens die in de gelegenheid, waar van hy spreekt, niet verschenen zynde, tekenen gaven, dat de Waarzegster de Toekykers bedrogen had, vrezende voor het geweld en de stuipen die de geest van Python in haar veroorzaken moest.

Non rupta trementi

*Verba sono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens spatium, nulloque horrere comarum
Excussa laurus, immotaque culmina Templi,
Securumque nemus, veritam se credere Pbæbo
Prodiderant.*

De Ouden waren innerlyk overtuigt dat de Goden deel aan de offeranden namen, dat zy zich met het vlees en bloed der offeranden verzaadden; dat zy met vermaak tot den rook van 't gebraad, dat men hun offerde, opschoven. Hierom waren 'er feesten ingestelt die men het gastmaal der Goden, *Epulum Deorum* noemde, bestaande in prachtige maaltyden die hun aangeboden wierden. De gene die de zorg hadden om deze maaltyden te bereiden, en die 'er het beste deel van opaten, waar aan de Goden niet geraakt hadden, wierden *Eputones* genoemd. De Kerkvaders hebben de Heydenen schamperlyk over hunne Godheden uitgelagchen, die altyd de ogen op het Aartryk gevestigd hadden, en den neus in de lucht, om te ruiken waar de geur van 't gebraden vleesch van daan

quam,

quam,
om der
fnuiven
te denke
dienst z
't Wa
wapenen
eten, on
hem dat
Gely
te eten.
die, sch
driestalle
dikwils
ook die
slapen;
Goden e
aanrecht
sternia.
die hong
den der
denkmun
Irkoiſche
beelden
vergenoe
te spreye
rechten n
buitengew
sz, zeg
De Off
die het g
offerande
nebeeld v
zulks uit
liaan en
een aap v
Sakramen
't Is dit
men het k
kelyk me
den tyd h
zuiverheit
eten; gely
Priester A
toen hy v
dat hy en
De Wan
met twee
wiens holl
een schulp.

quam, en die hele tochten na Ethiopien en andere plaatzen deden, om den reuk van de gebrade houten en de gekookte spyzen op te snuiven. De Joden, die altyd geneigt zyn om gelyk de Heydenen te denken, waren niet vreemd van een denkbeeld, dat de Godsdienst zo weinig voegde.

't Was om dat te verbeteren, of om zo tegen dit denkbeeld te wapenen dat God tegen hen zeyde, dat hy geen vleesch van stieren eten, of geen Bokkenbloed drinken zal, maar dat hy wil dat men hem dank offeren zal en zyn geloften betalen.

Gelyk het de gewoonte der Ouden was op beddekens leggende te eten, gelyk het noch de gewoonte der Wilden van 't Zuiden is, die, schoon zy kleine stoelen met drie voeten hebben, gelyk de drieslalletjes der Schoenmakers, waar op zy gemeenlyk eten, ook dikwils maaltyden in hun Hamakken leggende houden, gelyk ook die van Noord Amerika, die op de zelfde matten, waar op zy slapen, zitten en eten; zoo was het ook het gebruik bedden voorde Goden en Godinnen te bereyden, tot wier eer men het gastiemaal aanrechtte; en om deze reden noemde men deze feesten zelis *Leffisternia*. Daar waren bedden van verscheyde soorten: daar waren 'er die hongen, gelyk de hangmatten op de Schepen, en de watte bedden der Karaiben: daar waren 'er ook andere, die men op de geddenkmunten afgebeeld ziet, en die niet qualyk na de matten der Ispkoische hutten gelyken: Zommige hebben gemeent dat men de beelden der Goden op deze bedden ley; andere, dat men zich vergenoegde met dezelve voor de Afgodenbeelden op te hangen of te spreken. Men liet een *Leffisternium* om verscheyde redenen aanrechten maar boven al om de Goden te bewegen dat zy zich door buitengewone tekens verklaarden; *Prodigiorum procurandorum causâ*, zegt Titus Livius.

De Offerande van brood en wyn of van 't water by de volkeren die het gebruik van den wyn niet wisten, is een gants geestelyke offerande, en die wel in de oudheid uitgebeeld is. Zy is een Zinnebeeld van de Eucharistie in de wet der Natuur geweest, gelyk zulks uit de offerande van Melchisedek blykt. St. Justyn, Tertullian en andere Kerkvaders verzekeren ons, dat de Duivel, die een aap van de Godheid is, ook een duidelyk Zinnebeeld van dit H. Sakrament in de verborgentheden van het Heydendom had.

't Is dit brood zonder twyffel, waar van Arnobus spreekt, en dat men het *kuissche brood* noemde, om dat gene als de Priesters, werkelek met den dienst der Altaren bezig, de ingewyde gedurende den tyd hunner inwyngen, en die gene die zich door een zekere zuiverheit van hart en lichaam bereyd hadden, daar van mochten eten: gelyk het ook van de Toonbroden verhaalt word, die de Priester Abimelek aan die genen, die David verzelden, uitdeelde, toen hy voor Saul vluchte, na dat deze Vorst hem verzekert had dat hy en zyne luiden eenige dagen gevestigd hadden.

De Wan is hedendaags van gedaante als een tiene gevlochte korf met twee oren, krom en van achteren rond toelopende, maar wiens holligheid merkelyk na voren vermindert, in de gedaante van een schulp. Hy dient om 't gedorschte koorn te zuiveren, met het

Psalms
50.

Ud.
Jean.
Affor-
phium,
de leffis
veternum;
cap. 20.
de Leffis-
tem,

Titus Li-
vius, lib.
22.

Arnob.
lib. 5.

te

te schudden en in de hoogte te werpen: De Wan was een geestelyk Zinnebeeld in de Verborgentheden van Ceres en Bacchus. De Ouden hebben ons deszelfs gedaante niet wel beschreven, noch ontvonden wat dit Zinnebeeld betekende. Zommige hebben gedacht dat het den Ingewyden vertoonde dat zy hunne zielen van alle onvolmaaktheden moesten zuiveren, gelyk men het koren met het te wannen van alle onreinigheden zuivert, die onder het goede graan gevonden worden. My komt het evenwel waarschyndelyker voor, dat de Wan een soort van een Altaar was, van tien en ried gemaakt, gelyk deze platte tafeltjes van tien en bladeren van Palm-bomen, die de Karaißen *Matatou* noemen, daar zy ook een soort van een Altaar van maken, waar op zy de Kaffoubroden en den beker met *Ouicou*, die zy den Duivel opofferen plaatzen. Dit gevoelen word door Junius Phylargirius, Nonius, Papias, en Servius begunstigt. De woorden van dezen laatsten voer ik hier onder aan *

De Duivels, 't zy dat zy hun Orakels in de bezwingingen door hun eigen mond, of door dien van de Waarzegsters en Waarzeggers gaven, deden het met een nagemaakte en onnatuurlyke stem. Men kan het uit de Verzen van Lukanus, die ik heb aangehaalt, en uit verscheide uitdrukkingen van andere Schryvers, die of een soort van gebrom of een wyze van piepen te kennen geven, besluiten.

VYFENDERTIGSTE HOOFSTUK.

DE grondslag van alle de bygelovigheden van 't Heydendom is deze nieuwsgierige aart geweest, die de menschen aanport, om tot in het toekomstige te willen dringen, of in het geheim der zaken die God in de schatkamer van zyn Wysheid heeft willen verbergen, en wier kennis boven de krachten der Natuur zynde niet als uit hem zelve tot ons kan komen, door een uitwerking van zyn goëdheid, wanneer hy den menschen een zonderlinge gunst wil bewyzen, of van de kant van de Engelen der Duisternis; door zyn Goddelyke toelating, en uit hoofde van de macht die hy hun daar toe gelaten heeft.

In het Oude en het nieuwe Testament lezen wy dat God zich dikwils aan den mensch in dromen geopenbaart heeft, voor al aan vrome en deutzame luiden. In het bestier van zyn uitverkoren Volk had hy zyn Profeten, door zyn geest ingeblazen, daar het volk in al zyn zwarigheden meê ging raadplegen, wanneer men verlore zaken weer wou vinden, gelyk wanneer Saül na Samuel gong, om de verlore Ezellinnen van zyn vader weer te zoeken: om den uitflag van een oorlog te weten, gelyk 'er van Josafat, Koning van Juda verhaalt word; die na een Profeet des Heren zocht, om hem over de uitkomst van den stryd te ondervragen die de Koning van Israëel en hy tegen den Koning van Syrien moesten leveren: om de gevolgen van een ziekte te weten, gelyk 'er van Jerohoam aange-tekent staat, die zyn Vrouw uitzond om over zyns Zoons ziekte met

* *Servius in Georg. p. 73. alii mysticam sic accipiunt ut vannum, vas vimineum latum dicant, in quod ipsi optiti capacitatem congerere rustici primitias fragrum soleant, & libero & libera sacrum facere, inde Mystica.*

met ee
voorze
deden
David
om Go
onfeyll
wil te
wiens d
ontrouv
De d
altd g
is, te o
van her
opgered
doen be
lyke kra
mensch
waren,
door de
gaf. Go
gen zelfs
besloten
heeft her
beproeve
hreeft 'er
rekyker
Zwarte
door het
'er zyn l
Wie o
men dem
Berofius
door een
uit hy zo
ken. Na
dienst te
de hien d
gen van
als den vi
aangroeje
Wat 'e
de al te
ker dat i
dienst,
had, en
hartstoch
moejelyk
den van
toe deden

met een Profeet raad te plegen, die haar den dood van dit kind voorzeyde. Het omhangen van den Efod, de Urim en de Tummim deden ware Godspraken geven, en de H. Schrift leert ons, dat David zich met een goeden uitflag van den eersten bedient heeft, om God over twyffelachtige zaken raad te plegen. Daar waren ook onseylbare bezweringen, om de verborge zaken, zo wel als Gods wil te ontdekken, gelyk zulks het voorbeeld van Achan bewyft, wiens diefstal de vloek des Heren over Israël gehaalt had: om de ontrouw der overspelige Vrouwen te bewyzen enz.

De duivel, Gods eer en des menschen geluk benydende, heeft altyd geloert om den enen den dienst, dien men hem verschuldigt is, te ontroven, en om den ander verloren te doen gaan, met zich van hem te doen aanbidden. Hier toe heeft hy Altaar tegen Altaar opgerecht, en zich toegelegd om den dienst, dien hy zich wilde doen bewyzen, door de uitwerkingen van een meer als mensche-lyke kracht te hanthaven, die door haar uitgerechte wonderen den mensch beguighelden, en een navolging en naäping van die gene waren, waar van God aan zyn Volk de onseylbare getuigenissen, door de tastelykheid der Mirakelen, die hy voor hem uitwerkte, gaf. God om den ongelovigen mensch te straffen, of om den gelovigen zelfs te beproeven, heeft den Duivel niet in zo naauwe palen besloten als hy wel kon en in de wet der Genade doen moest. Hy heeft hem enigermaten de handen vry 'gegeven om den mensch te beproeven, en om te trachten hem te verleyden, en de Duivel heeft 'er door onze schuld wel zyn voordeel mee gedaan. De Sterrekyery, zegt Laktantius, de Vogelkyeryen, de Orakels, de Zwarte kunst, en de Tovery zyn lagen van dezen bozen geeft, waar door het hem waarlyk gelukt is, de Natien met zich te slepen, en 'er zyn slaven af te maken.

Wie ook de Zoroaster der Ouden mag geweest zyn, hem schryft men den oorsprong der Tovery toe. Volgens de getuigenis van Berofius, had Noah het ongeluk van de Wereld weer op een nieuw dooreen zyner kinderen verleyd te zien, dien de zondvloed, waar uit hy zo wonderlyk gered was, niet deugtzaam had kunnen maken. Na mate dat deze Heylige Patriarch arbeydde om den Godsdienst te vesten, verdorf Chain van zyn kant de menschen, leerde hen de Duivelen bezweren, en verbond-ze door de verlokkingen van de Tovery aan hun dienst; en dezen booswicht moeten wy als den vinder van deze vervloekte kunst aanzien, die als de kanker aangroeyende, alle de Natien besmette.

Wat 'er ook van het gevoelen van Berofius zyn mag, waar van de al te grote oudheid ook verdacht word, het is evenwel zeker dat in de eerste tyden de Duivel overal zyn Orakels, zyn dienst, zyn verborgentheden, zyn Priesters, zyn Geestdryvers had, en dat de menschen door de onwetentheid of door hunne hartstochten misleyd, zelfs de strengheden van den Godsdienst en moejelykste deugden, of ten minsten den schyn en de uiterlykhe- den van deze deugden, die op 't oog het schoonste waren, daar toe deden dienen.

1 B. der
Kon. 23.
H. 9. vs.

Jozua 7.
V. 18.

Des
Duivels
listen
om den
Mensch
te be-
guiche-
nen.

God
laat den
Duivel
toe den
Mensch
te be-
proeven.
LaZans;
Dir. Inst.
l. 2. c. 17.

Zoroa-
ster, uit-
vinder
der To-
very.

Berofius
schryft
die aan
Chain
toe.

ZESENDERTIGSTE HOOFSTUK.

Ver-
fcheyde
foorten
van
Wig-
chelary.
Cicm.
Alex.
Stron.
lib. 1.

Schoon alle de Volkeren zich op de Wigchelary toeleyden, waren 'er evenwel verſcheyde wyzen om daar toe te geraken, die ieder na zyn ſmaak volgde; „ Want onderwyl dat de Kariers, „ volgens het verhaal van Klemens van Alexandryen, zich toeleyden om uit de Starren te voorzeggen; de Frygiers uit de Vogel- „ vlucht; de naburige volkeren van Italiën uit de ingewanden der „ ſlachtoffers; onderwyl dat de Iſauriers en de Arabieren zich aan „ de kennis der Voortekens overgaven, leyden zich de Telmif- „ fiers, Volkeren van Lycie voornamelyk op dat foort van Wig- „ chelary toe, dat door dromen geſchied. „

't Was Lykus, Zoon van Pandion, welke een der Telchynen van Rhodus was, die al zyn krachten inſpande om onder de Lyciers den dienſt van Apollo, de Orgia van Bacchus, en de grote Godinnen in te voeren. Pauſanias zegt dat het een uitmuntend Wigchelaar was, dat men van hem enige Godſpraken bewaarde, en dat het miſſchien dezelfde was, dien de Lyciers naderhand onder de gedaante van een Wolf en den naam van den Lycier Apollo aanbaden.

*Pauſa-
nias in
Phocis,
p. 328.
in Miſ-
ſen, p.
111. &
130.*

De Vol-
keren
van A-
merika
geven
veel ge-
loof aan
dromen.

Zo de Irokoizen van de Lyciers aſftamden, zouden zy van hun afkomst niet ontaart zyn; want zy hebben het breed op met hunne dromen, maar evenwel hebben zy jitt niet a'leen, en deze verzotheid hebben alle de andere volkeren van Amerika met elkander gemeen, die behalven dat niet veel weten wat het is uit de Starren te voorzeggen, en die niet veel acht op de voortekens ſchynen te ſlaan, die uit het vliegen der Vogelen of het beſchouwen der ingewanden van de ſlachtoffers gehaalt worden, zo men 'er die van Peru en Mexiko van uitzondert.

ZEVENENDERTIGSTE HOOFSTUK.

Denk-
beeld
van de
Ziel.

Maar nademaal de ommeſgang der menſchen met de Geeſten, en alles wat van de Wigchelary afhangt, een kennis van de ziel en haar Natuur veronderſtelt, moet ik hier voor alle zaken zeggen, wat 'er de Ouden van gedacht hebben, en de Wilden 'er hedendaags van denken.

Ik laat my hier in geen oordeelkundig onderzoek in van de verſcheyde gedachten die de Heydenen over de ziel en haar beſtaan gehad hebben; of zy rechte denkbeelden van haar onſtoflykheid, onverdeelbaarheid en onſterfelykheid gehad hebben. Het denkbeeld van den Geest boven de zinnen zynde, en de zinnen evenwel altyd veel deel aan de wyze van denken der menſchen gehad hebbende, kan het bezwaarlyk anders zyn of dit denkbeeld moet de verbeelding zeer verbaſtert zyn, en zy moeten zich den Geest onder taſtelyke denkbeelden aſgeſchetſt hebben, die de ligchamelyk-

melyk-
lykhei

Maa
minſter
erkennt
een zie
het ge
ziel, d
nien no
heid: e
van zy
was; e
gong;
van het

Ik ge
mag ze
en daar
ken ze
Zy ver
bequaam
danig m
dingen

Deze
Schoon
van de z
de werk
dient on

Deze
en men
zen wor
kenen;
de ziel
de hebb
oorſpron
zy ander
ſchryvin
ven, ge
gen, we

Zo zy
drukken
Beſtien.

maken,
en verita
zy doen

in den I
ſchets va
heeft: t
wel ſtell
fen.

't is de

melykheid, verdeelbaarheid en andere eigenschappen van de Stoflykheid onderworpen waren.

Maar laten deze Denkbeelden recht of onrecht geweest zyn, ten minften is het waar dat zy in den Mensch van alle tyden een ziel erkent hebben, die wezentlyk van het lichaam onderscheyden was: een ziel, die een gants fyne en dunne zelfstandigheid was, boven het geen zy onder den naam van enkele stoflykheid verftonden: een ziel, die van de zelfde Natuur was als het geen zy Geesten of Genien noemden, en een uitvloeying of een deel zelfs van de Godheid: een ziel, die in den Mensch den oorsprong van het leven, van zyn gedachten, van zyn willen en van alle zyne Werkingen was; eindelyk een ziel, die lyden kon dat het lichaam verloren gong, zonder dat zy zelfs daarom verloren ging, en die het stof van het graf overleefde.

Ik geloof wel dat een Irokois of wie van de Wilden het ook zyn mag zeer verlegen zou staan om net te zeggen wat zyn ziel was, en daar een klare en duidelyke beschryving van te geven. Zy maken ze evenwel zo geestlyk of misschien noch geestlyker als wy. Zy vergenoegen zich niet, met dezelve als een zelfstandigheid, die bequaam is om te denken, aan te zien, maar zy verwarren ze zodanig met de gedachten, dat zy niet anders als de zelfde bewoordingen hebben, om beyde deze zaken uit te drukken.

Deze Woorden onder de Irokoizen zyn *Gannigourba* en *Erienta*. Schoon zy ze zonder onderscheyd gebruiken, om de Werkingen van de ziel uit te drukken, slaat evenwel het eerste eigentlyk op de werkingen van den Geest en van het verstand, en het andere dient om die van het hart en de wil uit te drukken.

Deze Woorden komen dikwils in de gemeenzame rede te pas, en men moet zich daar in niet misgrypen. In zommige spreekwoorden word het woord gebruikt om de dadelyke gedachten te betekenen; deze gedachten die de een op de ander volgen, en die van de ziel haar gedaante hebben gekregen; in andere betekenen zy de hebbelyke of inwonende gedachten, de zelfstandigheid die de oorsprong van onze gedachten is, 't welk de ziel zelf is. Wanneer zy andere bewoordingen gebruiken, zyn het eigentlyk niet als omschryvingen, die de ziel door haar andere bequaamheden beschryven, gelyk wanneer zy zeggen dat het is waar door wy ons bewegen, werken, leven, en zo voort.

Zo zy zich gelyk Kartesius ontrent de ziel der Menschen uitdrukken, zy verschillen veel van hem in gedachten over die der Beesten. Ver van 'er zelfs beweegzels en konstwerktuigen van te maken, oordelen zy uit derzelver werkingen dat zy veel reden en verstand bezitten. Zy verbeelden zich derzelver taal te verstaan, zy doen ze hun lichamen overleven, en zy geloven dat ieder soort in den Hemel of in het land der zielen de Afichaduwing of de schets van alle anderen, die onder dit soort begrepen worden, heeft: 't geen op de Denkbeelden van Plato uitkomt. Maar evenwel stellen zy dat de Menschen de andere dieren ver overtreffen.

't Is door een gevolg der dwalingen van 't Heydendom, en van

Zy gebruikt de zelfde woorden om de Gedachten en de ziel uit te drukken.

Zy schryven den Dieren redenen en verstand toe.

Dit is eenge-

volg
der
dwalin-
gen van
't Hey-
den-
com.

De E-
gypte-
naren
begroe-
ven de
Vogels
en ande-
re die-
ren met
veel
vlyt.

De ziel
der Wil-
den
heeft
veel
meer
vryheid
als de
ouze,
en gaat
zomtyds
om een
luchter:

Droe-
vlg om-
komen
van
Her-
moti-
mus
van
Klazo-
menen.
*Pla-
tarich de
genio So-
crat.
Tertul-
lian. de
anima,
cap. 44.*

Wi-
chelary
door het
Dro-
men.

de verbaftering van den Godsdienst, dat onze Wilden, in navolging der Ouden, de ziel der beesten tot een geest gemaakt hebben, en haar een soort van onsterfelykheid toegefchreven, gelyk zy aan hun ziel doen. De Heydenen in der daad ichynen vastgesteld te hebben dat de zielen der Beesten hun Lichaamen overleefden, en een eige plaats hadden in 't geen wy de Helden-Dichters noemen. Zonder twyffel is het om deze reden, dat zy grote zorg droegen voor de begraving van die gene, die zy lief gehad hadden. Men ontdekt noch dagelyks in Egypte onderaardsche graven en hollen, waar in men een hopen lykbusfen van mumien van Vogels en andere soorten van dieren vind, die in zwachtels gewonden en met zo veel zorg en toebereydzelen gebalzemt zyn, als men voor de lyken van menschen aanwendde. Schoon ik niet geloof dat deze dwaling zo gemeen onder de Latynen geweest is als onder de Egyptenaren; vind men 'er evenwel noch enige overblyfselen van in eenige Afschiffen van vogels, en in enige Grafschriften van dieren daar zy veel van gehouden hadden. Men vind 'er een op een Nachtegaal, dat zeer aanmerkens waardig is, in de reys van den Hr. Milfon door Italicn.

De ziel der Wilden langt lang zo veel niet van hun lichaam af, als de onze, en neemt veel meer vryheid; zy verlaat het, wanneer zy het raadzaam oordeelt, om in de ruime lucht te zyn, en een wandeling te doen waar heen zy wil, zonder dat zy daarom de bestiering daar van verliest, en ophoud het zelve te bezielen. Grote reysen kosten haar niets, zy zweeft door de lucht, trekt over zee, en dringt in de ontoegankelykste en de dichtgestotenste plaatzen door, niets stuit haar, en dat zy een geest is.

Een zo buitensporig gevoel en kwam eertyds Hermodotimus of Hermodorus van Klazomenen duur te staan. Hy was zomtyds flauw- tens onderhevig, die hem een geruimen tyd dood deden schynen. Het gerucht gong dat in dit soort van slaap zyn ziel het lichaam verliet, en een wandeling deed. Zyn Vrouw zelfs openbaarde dit geheim, waar van zyn vyanden zich bedienden; want hem in dezen staat verrast hebbende, haastten zy zich om hem de laatste eer te bewyzen, en verbrandden hem levendig, zonder dat de goede vrouw, die haar man niet al te zeer beminde, zich daar tegen stelde. De Inwoonders van Klazomenen rechtten een Tempel voor Hermodotimus op, om hem te vertroosten, en zy lieten een gebod uitgaan, dat geen Vrouw daar in zou mogen komen, om hem over den misflag te wreken, die de zyne begaan had.

ACHTENDERTIGSTE HOOFSTUK.

DEze grondleer, die by onze Wilden noch verder uitgetrekt is, maakt dat zy 't gruwelyk breed met hun dromen ophebben. Nademaal zy de Natuurkunde niet genoeg verstaan om ze te kunnen uitleggen, beelden zy zich in dat in der daad hun ziel, het lichaam in een diepen slaap begraven ziende, zich van deze ogenblikken bedient om een wandeling te doen, waar na zy weer in haar verblyfsplaats keert, of wel dat de geest, met wien zy gemeen-

schap

schap he-
klevende
ker wor-
daar zy
werk.

Alle d-
gentheid
schikkely
zyn, om
leven he-
verknoch
opzichte
zaken; d-
noodchri-
koste wat
krygen, l-
wier leve-
gen als d-
gen; wan-
zy gelove
de inderd
korten ty-
aan sloege
Dit ver-
de ewerw-
komt van
natuurlyk
der haar e-
ruft in der
ring afhan-
in het lich-
ziektens e-
Dit ver-
langens, d-
veronderst
veronderst
heeft om t-
maklyk ge-
in 't drom-

De geve-
ziel in haar
vlyt gade t-
al zyn lan-
tot vervull-
genheden
ste schand-
te gemoet-
Een oud
droomt he-
zit ener vr-

fchap hebben, de ziel onmiddelyk in een foort van verrukking aanklevende, haar te kennen geeft wat zy weten moet. Als zy wakker worden geloven zy dat de ziel wezentlyk alles gezien heeft, daar zy in hun dromen om gedacht hebben, en daar gaan zy na te werk.

Alle dromen zyn niet even eens. De een houdt meer verborgenheid in als de andere. Daar zyn 'er die een foort van noodfchikkelykheid in hebben, en die voor hen van het uiterfte gevolg zyn, om het verband dat het geen zy gedroomt hebben met hun leven heeft, om dat zy geloven dat het leven daar zodanig aan verknocht is, dat het volkomen van dezelfs bezit afhangt, zoten opzichte van zyn duur, als van de omftandigheid des tyds en der zaken; die het zelve gelukkig maken kunnen. Wanneer zy deze noodfchrikkelijke zaak gezien hebben, moeten zy ze hebben het koste wat het koste, en zo zy gelukkig genoeg zyn om die te verkrygen, bewaren zy ze zo dierbaar als hun leven zelfs. De gene wier leven aan enig onbezielt wezen hangt, zyn minder te beklagen als die gene die het van het noodlot van enig dier doen afhangen; want dit te fierven komende, lopen zy het zelfde gevaar, en zy geloven zo vast dat zy niet lang te leven hebben, dat verscheyde inderdaad het Orakel van hun inbeelding hebben waar gemaakt, korten tyd daar na gestorven zynde, om dat zy daar vast geloof aan sloegen dat zy niet lang leven konden.

Dit verband van zaken, welke, schoon den mensch vreemd zynde evenwel een zodanige verknochting met zyn leven hebben, komt van een beweging van de ziel, van een geheime drift en een natuurlyk verlangen, die de zelve na deze zaak doet haken, en onder haar een evenredigheid en een fympaty maakt, waar van of de rust in derzelve bezitting, of een ongerultheid in derzelve ontbering afhangt, welke maakt dat de ziel ontroert word, en dat zy in het lichaam dat zy bezit onverduelig wordende; hem verscheyde ziekten en dikwils de dood zelfs veroorzaakt.

Dit verlangen verschilt van deze voorbygaande en vrywillige verlangens, die een kennis van het voorwerp, waar na de wil strekt, veronderstellen. Dit is ingefchapen, huisvestende in de ziel, en veronderstelt geen kennis in die persoon zelfs, die zo veel belang heeft om te weten wat zyn ziel wenfcht, en die het evenwel gemaklyk gebeuren kan dat het niet te weten krygt, zo zyn ziel zich in 't dromen niet verklaart.

De gevolgen waar aan men zou bloot gestelt zyn, zo men de ziel in haar wil niet involgde, verplicht hen om hun dromen met vlyt gade te slaan, en noodzaak den dromer niet alleen, maar ook al zyn landsluiden om hem alle voldoening te verschaffen, die hy tot vervulling zyner dromen begeren kan; zo dat zy in deze gelegtheden niet alleen niets van 't begeerde afslaan, 't geen de grootste schande zou zyn, maar zy komen zelfs iemand in zyn vermaak te ontmoet, en offeren hem het dierbaarste dat zy hebben op.

Een oud Zendingeling heeft my verhaalt, dat een van de Wilden gedroomt hebbende dat het geluk van zyn leven afhang van het bezit ener vrouwe, die aan een van de voornaamsten van 't dorp

Alle Dromen zyn niet eveneens.

Zy menen dat het geen waar van zy gedroomt hebben een verband met hun leven heeft, en rusten niet voor zy het hebben.

't Zou schande onder hen zyn iemand het gedroomde te weigeren.

*Plu-
sarch. in
Caton.
Mm.*

daar hy woonde, getrouwd was, hy hem het zelfde voorstel liet doen, dat Hortentius eertyds aan Kato den Uticenser doen dorst. De man en de vrouw leefden in de grootste eendracht en hielden veel van elkander; het scheidyden viel beyde zwaar, evenwel dorsten zy het niet weigeren. Zy gongen dan van malkander. De vrouw ging een nieuw verhand aan, en de verlaten man verzocht zynde zich elders te voorzien, deed hy het uit toegeventheid, en om alle vermoeden te benemen dat hy noch op zyn eerste vrouw dacht. Hy nam ze evenwel wederom na de dood van dien genea, die ze gescheyden had, die kort daar na voorviel.

Hoe zy
die dro-
men
zomtyds
door
een
vond te
leur stel-
len.

Zo het moeijelyk is den droom te vervullen, en dat deszelfs uitvoering droevige gevolgen met zich sleept, of vol vromde grillen is, zoeken de vrienden van den Dromer dien te leur te stellen, met de verlangde zaak na te maken, of zich op de eene wyze of de andere te gelaten als of zy dien vervulden. Ik heb in een Beschryving gelezen dat een Wildeman gedroomt hebbende dat hy door de vyanden gevangen was, wilde dat zyn vrienden den droom zouden waar maken, met hem als een krygsvyand te verrassen en als een slaaf te handelen. Hy liet zich een geruimen tyd zeer wel branden, en meende dus de voorzeggung van een zo droevigen droom te ontzenuwen.

Onder
dit dro-
men
speelt
veeltyds
veel
schel-
mery.

Wanneer men, als zy iets verdrietelyks gedroomt hebben, dat men niet graag vervult zou zien, hen hartnekkig daar op ziet staan, voegt men geschenken by de gewone wyze van deze buitensporige dromen te leur te stellen, om hier door hun boze wil te vermurven. Maar deze vernoegen zich hier niet altoos meê. Een Wildeman, boos zynde dat men tegen zyn dank aan een slaaf in zyn hut het leven geschonken had, behielt hier over een dodelyken haat tegen hem, dien hy verscheyde jaren smoorde. Eindelyk niet langer veinzen kunnende, zeyde hy dat hy gedroomt had dat hy menschen-vlees at, en kort daar na verklaarde hy dat het van 't vlees van den voornoemden slaaf was. Men zocht te vergeefs dezen wreden droom te leur te stellen, men maakte verscheyde menschen van deeg, die men onder de asch braadde; hy verwierpze, men liet niets na om hem van gedachten te doen veranderen, hy liet zich niet bewegen, en men moest den slaaf den hals breken.

Voor-
beeld
hier van.

Deze vryheid die zy hebben om alles wat zy wenschen te vragen en te erlangen, uit eerbied voor de dromen, maakt dat 'er dikwils zyn die daar een misbruik van maken, en stout eischen 't geen zy met wakende ogen gedroomt hebben. Een Wildeman, een Franschman die slaaf onder hen was, een fraai dekkleed, en dat beter als het zyne was, hebbende zien hebben, droomde daar aanstonds van, en vroeg 'er om. De Franschman die niet zot was gaf het goedsmoeds, staatmakende van zyn garand wel te zullen krygen. Weinig dagen daar na ging hy na de hut van den Dromer, en een schoone buffelslere rok gewaar zynde geworden, veinsde hy daar van gedroomt te hebben; de Wildeman gaf ze over zonder zich te laten bidden. Dit over en weer dromen duurde eenigen tyd, de Wildeman droomde altyd, en de Franschman deed hem bescheid, zonder zich in het voorwerp van zyn droom te vergrypen.

Een
Wilde
Man en
een
Fransch
Man
dromen
omstryd.

Ei-
Ein-

Ei-
man to
drome
De Fr
door d

B
Eh
zy noc
wensch
Het
elkand
en is te
feesten
dingen
ontrent
na den
heid of
slag van
foort v
maken
* Virg
de oger
den zie
als zinn
stukker
tegen z

De v
een tyt
wraak t
gedroo
het vo
Zinneb
den, e
der hur
en de v
maak d
heid he
foorten
ketels,
ding is
vrolyk
gekheid
volk in
ieder w
raadzel

* Virg

Eindelyk wierd het de Wilde eerst moe. Hy ging na den Franschman toe, en ging een verdrag met hem aan, dat zy niet meer dromen zouden van het geen den een of den ander toebehoorde. De Franschman was te vrede, maar verloor meer als de Wilde door dit verdrag.

NEGENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Behalven deze vryheid die zy hebben om in 't byzonder al wat het voorwerp van hun dromen geweest is te eischen, hebben zy noch een algemeen feest, dat als het feest der dromen of der wenschen is.

Feest der Dromen.

Het gelykt enigzins na het oud gebruik der Oosterlingen, van elkander door raadzels en verbloemde Zinnebeelden te ondertasten, en is ter zelfder tyd een gevolg van de Bacchanaal- en Saturnaal-feesten, waar van wy een overblyfzel in de mommeryen en verkleedingen van den Vattenavond-tyd behouden hebben. Het begint ontrent op den zelfden tyd, en duurt zomtyds drie of vier weken na den ander. Onze Wilden noemen het *Onnonbouarori*, de *Gekheid of Zinneloosheid*, om dat zy dan waarlyk gek schynen en een slag van de molen te hebben. Het gantsche dorp vervalt tot een soort van uitzinnigheid. Ieder verkleed zich op zyn manier. Zy maken momaanzichten van schorslen van bomen, gelyk die daar * Virgilius van spreekt, of van een zak, daar zy op de plaats daar de ogen en mond staan, gaten in snyden. Zy beschilderen en kleeden zich op een gants koddige wyze. In deze toerusting lopen zy als zinneloze van de eene hut na de ander, alles brekende, aan stukken slaande en overhoop werpende, zonder dat 'er iemand iets tegen zeggen kan, of zelfs eens denkt om 'er over te klagen.

Hoebly de Wilden genoemd.

Virgil. Georg. 2.

De verstandigsten evenwel begeben zich op 't land, want het is een tyd waar van men zich bedient om zyn haat en byzondere vraak te voldoen. Zy schreeuwen zo hart als zy kunnen dat zy gedroomt hebben, en laten die gene die zy ontmoeten raden, wat het voorwerp van hun dromen is, die ten delen in de verscheide Zinnebeelden van hun beeldsprakige vermomming uitgedrukt worden, en ten dele door enige raadzelachtige woorden, die zy onder hunne gezangen mengen. Die het geraden heeft moet betalen en de wensch van den vermomden voldoen, 't geen zy met vermaak doen, ieder het zich tot eer rekenende, dat hy hun zwarigheid heeft kunnen oplossen. Men belaadze ook met allerhande soorten van geschenken, en men zietze weer heen gaan met bylen, ketels, porcelein, huisraad, met een woort met alles wat hun gading is, beladen, vooral met spyzen, daar zy zich op 't feest mee vrolyk maken, 't welk eindelyk eindigt met, gelyk zy zeggen, de gekheid uit het dorp te jagen, ten naastenby gelyk het gemene volk in Europa den ryken Jood begraven. Na het feest geeft men ieder weerom dat hy gegeven heeft, 't geen de oplolling van 't raadzel was.

Zy laten de gene die ze ontmoeten raden wat het voorwerp van hun dromen is.

Nade-

* Virg. lib. 2. Georg. Oraque Corticibus sumunt horrenda cavoty.

Des
fchry-
vers ge-
voelen
waar dit
feest zyn
oor-
sprong
van
heeft.

Nademaal de meeste feesten der Wilden by nacht geviert worden, en dat men ze op dit feest door het dorp en in de hutten ziet lopen met brandende houten of fakkels van schorffen van berkenboom in de hand, heb ik enig vermoeden, dat dit zyn eersten oorsprong aan de razende danllen die men ter ere van Bacchus, Pan, Ceres, Vulkanus, Prometheus, Minerva enz. vierde, en men het feest der Fakkels of der Lampen noemde, waar van wy verscheyde overblyfzels in de oude gedenktekens vinden, en in de Schryvers, die'er onder verscheyde namen van geschreven hebben, en waar van men den oorsprong tot zo hoge tyden brengt dat men'er de instelling van aan de Goden toefchreef, of wel aan de eerste bewoonders.

De beroemdste dezer feesten waren de Panathenea te Athene, ter ere van Minerva; de Luperkalia te Rome ter ere van Pan, en het feest der Lampen in Egypte, ter geheugenis van Isis. Ik twyffel niet of het feest der Lantaarnen, dat met zo veel staatsf by de Chinezen geviert word, en waar van wy zo een heerlyke beschrijving in de gedenkschriften van Vader le Comte hebben, is ook een overblyfzel van deze Heydensche feesten.

Schoon ieder in 't byzonder de vryheid heeft om op zyn gemak te dromen, en door de Dromen kennisse krygen kan, die zyn ziel of de geley-geesten hem tot zyn eige belang ontdekken; moet evenwel de ziel eerst door de proeven der Inwyingen, door het vasten, door de kuisheid enz. bereydt zyn, dat zy deze verheve en gewichtige kennisse, waar van het leven afhangt, ontfangen. Zy moet eerst van de stolykheid en de zinnen ontbonden zyn, daar de vermaken en de nootdrufften van 't ligchaam haar ingedompelt hielden, dan krygt zy een scherper gezicht, en van naby met de geesten omgaande, ontdekt zy door hun middel deze wezentlyke zaak, die met al haar wenschen verknocht is, en die de Wilden hun *Oiaron* noemen.

Oiaron
wat is.

Deze *Oiaron*, die hem in een van deze verborgene dromen ver- toont word, bestaat in de eerste bagatel die hun door de herssens welke door den slaap onthutt, of door een lang vasten ontstelt zyn, speelt. Een riet, een mes, een berehuit, een plant, een dier, met een woord wat het ook voor een ding zyn mag, is de *Oskon*, de *Okki*, de *Manitou*, dat is te zeggen de Geest: niet dat zy geloven dat het wezentlyk een Geest is, maar eer een zinnebeeld daar van, het teken van 't verdrag of de geestlyke vereniging die'er tusschen hun ziel en dezen Geest is, die zich aan hen verbind, door wien zy alles moeten weten en alles uitwerken; want uit kracht van deze *Oiaron* kunnen zy zich herscheppen, van de ene plaats na de andere voeren, en doen wat hun luit. Het denkbeeld dat zy hier ontrent hebben, komt met dat geen dat wy van de Weerwolven hebben over een. De *Oiaron* is het heeft dat hun in hun reizen en bezweringen behulpzaam is, 't zy dat zy deze tochten wezentlyk geloven te zyn, 't zy dat zy vaststellen dat de ziel zich alleen los maakt, of dat de geest volgens hun mening en wenschen te werk gaat.

Alle bezitten zy deze kracht niet even sterk, zy geloven dat 'er men-

Mensche
meer te
personee
grond be
dringen,
gewart v
of noch
dromen
heeft hun
naeben d
om dat z
den zelf
by deze
dere wo
danffen t
Arendio
de Oudh
voorzege
hebben,
geellen v
veronder
Piayen,
van Ame

V

DE W
zen
schelyke
len, en al
niet alleer
komende,
onderhie
menschen
en een ge
spraak ge
als Godp
gen.

De *Are*
laars, zyn
brengt, en
mond der
en de geh
hunne we
mende, d
zaken van
maken kan
lyk alles v
gebied, en
quaad mo

Menschen zyn die van de geesten meer begunstigt worden, die meer verlicht zyn als het gemeen, wier ziel niet alleen wat hen personeel betreft gevoelt, maar die de ziel van anderen tot in den grond beschouwen; die door het kleed dat dezelve bedekt doordringen, en daar de natuurlyke en ingebore driften die zy heeft gewaar worden, schoon deze ziel ze zelfs noch niet gemerkt heeft, of noch door geen dromen verklaart, of ook dat die gene die deze dromen gehad hebben, dezelve te enemaal vergeten hebben. Dit heeft hun den naam van *Saiokatta* door de Hurons, en *Agosinnachen* door de Irokoizen doen geven, dat is te zeggen *zienders*, om dat zy de Menschen in hun binnenste zien. De H. Schrift geeft den zelfden naam aan de Profeten des Heren. Maar nademaal zy by deze kennis van verborge zaken, de macht voegen van noch andere wonderen door 't middel van hunne gezangen en razende dansen te kunnen uitwerken, geven zy hun ook den naam van *Arendionannen*, dat is te zeggen goddelyke zangers, dien de blinde Oudheid aan Orfeus en alle die gene gaf, die den Geest der voorzeggung hadden. Eindelyk, de omgang die zy met de geesten hebben, heeft hun den naam van *Agokon* doen geven, gelyk de geellen van den tweden rang ook genoemd worden; met wie men veronderstelt dat zy een naauw verband hebben. De namen van *Piayen*, *Boyes*, *Payes* enz. die men hun by de verscheyde Volkeren van Amerika geeft, komen op de zelve betekenissen uit.

VEERTIGSTE HOOFSTUK.

DE Wigchelaren zyn in alle tyden van het Heydendom als Wyzen aangezien geweest, die kennis van Goddelyke en menschelyke zaken hadden, die de kracht der kruiden, stenen, metalen, en alle de verborge krachten en geheimen der Natuur kenden; niet alleen doorgrondden zy de harten, maar voorzagen het toekomstige, zy lazen in de Starren, in de boeken van 't noodlot, en onderhielden een geheime omgang met de Goden, die de overige menschen niet waardig waren; 't geen by een strenge levens-wyze en een geschiktheid van zeden, ten minsten in schyn en buiten opspraak gevoegt, hen by al de wereld geacht maakte, die met hen als Godspraken of werktuigen van de Godheid raad quam plegen.

De *Arendionannen* of *Agosinnachen*, opvolgers van deze Wigchelaars, zyn ook buiten-gemene menschen, die hun staat in aanzien brengt, en die men over alle zaken komt raadplegen, als of zy de mond der waarheid waren; want niet alleen leggen zy de dromen en de geheyme wenschen van de ziel uit, maar daar is niets daar hunne wetenschap voor sluit. De Voorzeggungen van het toekomstige, de uitslag van een Oorlog, van een reys, de verholde oorzaken van een ziekte, 't geen een gelukkige jacht of vischvangst maken kan, gelolten godderen, toveryen en bezweringen, eindelyk alles wat de Waarzeggerij aangaat, hoort volkomen onder hun gebied, en moet door hun handen gaan, op dat zy de bron van 't quaad mogen ontdekken, het bezweren, afkeren, en daar de nodige

De eene Mensch word meer van de Geesten begunstigt als de ander.

Saiokatta en *Agosinnachen* wat voor menschen zyn.

Agokon, *Piayen*, *Boyes*, *Payes*. Dus worden de gene genaamt die omgang met de Geesten hebben.

Arendionannen en *Agosinnachen* of *Waarzeggers*.

dige hulpmiddelen toe verschaffen. Ook laten zy niet na hun nering wel te doen gelden.

*Agot-
kon: dus
worden
zo wel
mannen
als vrou-
wen ge-
noemt
die ie-
mand be-
rovere-
ren daar
de vrou-
wen 't
meest
verdacht
aange-
houden
worden.*

Zy hebben noch een andere soort van buiten-gemene personen, die zy ook *Agotkon* of Geesten noemen. Dit zyn de gene die iemand betoveren. Daar zyn 'er veel van dit soort, zo wel mannen als vrouwen. De laatstgenoemde worden vooral verdacht gehouden zich met dit ambacht te bemoejen, 't welke geen ander oogmerk hebbende als quaad te doen en te veroorzaken, haar met afgryzen doet aanzien, en haar noodzaakt zich om haar boze stukken te verbergen, en de Priesters in achting brengt, wier voornaamste bezigheid is deze betoveringen te ontdekken: daar de Auteurs van aan te wyzen, en daar in te verhelpen.

't Is een list van de Godverzakkers en een uitwerking van 't Ongeloof, dat hedendaags in de wereld zo schriklyk toeneemt, dat zy enigmaten uit het denkbeeld van die gene zelfs, die voor Gods dienstig willen doorgaan, het vermoeden uitgewischt hebben dat 'er menschen zouden gevonden worden, die door bezweringen of Tovery omgang met de Duivelen hebben. Men heeft dit gevoelen voor een zwakheid van herssens uitgekreten, die men niet meer als in de vrouwtjes en 't gemene volk of in de Priesters en geestelyke personen dulden kan, die men veronderstelt belang te hebben om deze dromen van 't gemene volk, die een wys man niet zou durven staande houden, te voeden.

*Des
Schry-
vers ge-
voelen
omrent
de To-
very en
bezwere-
ningen.*

Om evenwel dezen Geest van ongelovigheid in te voeren, moeten deze zo genoemde Vrygeesten in 't midden van 't licht alwillens blind zyn; zy moeten het oude en Nieuwe Testament omver werpen, en de gantsche Oudheid der gewyde en ongewyde Historie tegenspreken. Men vind overal getuigenissen van dezen omgang der Menschen met de Godheden van 't Heydendom, of om beter te spreken met de Duivelen; en ver dat de Heydenen zelfs ooit getracht hebben dit gevoelen uit te roejen, begonnen zy in tegendeel, zo dra het Christendom opquam, zich te beklagen, dat deze omgang zo klaar en menigvuldig niet meer was: waar door hun Goden groot nadeel toegebracht wierd, die van alle menschen verlaten wierden, gelyk zy zelfs al de wereld schenen te verlaten.

't Is waar dat 'er ten allen tyden ongelovigen zo wel als eenvoudige en al te lichtgelovige luiden geweest zyn. Maar de opgeblazenheid van 't ongeloof in de ene, en de dwaze lichtgelovigheid in de andere moet de waarheid niet benadelen. 't Is ook waar, dat 'er onder de Priesters der Afgoden, die meer verband met de meesters die zy dienden hadden, en die belang hadden om hun naam door wonderwerken staande te houden, altyd grote bedriegers en rechte quakzalvers geweest zyn, die het gebrek der Duivelen, wanneer deze zwegen, vervulden, en de menschen beguichelden en een rad voor de ogen draaiden; maar dit was zo algemeen niet of daar was ook enige wezentlykheid, ware betoveringen en bezweringen, ware Geestdryvers, luiden die door den Geest van Python verrukt wierden, die de levende en bezielde werktuigen waren, waar door de Duivels hun Orakels gaven. Men zou de

we-

wereld
dat zy e
bedrieg
't Ge
was, k
'Schoon
nen op
daar he
komen o
den van
Heilige
ben aan
tot een
digden.

Heder
dekte la
dat God
over de
mond va
die hy he
doet kon
troosting
Christen
van 't He

Wat d
denlyk
der-Ame
zonderin
chefort,
dat zy m
zen als n
sent, dat
slagen, d
schryver
gesproke

Men v
Vrankry
beroem
zen van
die een
en voor
hem dik
moest, o

De me
Noorder
meest van
de volke
ste hinde
veel vlyt
zwingen

wereld voor al te zot aanzien, indien men wilde veronderstellen dat zy enige eeuwen lang zich door eenige Googchelaars had laten bedriegen.

't Geen certyds geschied, is en zelfs zo met getuigen versterkt was, kan noch hedendaags zonder tegenstrydigheid geschieden. Schoon na de komst van Jesus Christus de Orakels hadden beginnen op te houden, en dat de Duivels veel van hun macht verloren daar het Christendom wortel schoot, hieldenze evenwel niet volkomen op, en de kerkelyke historie verschaft ons vele voorbeelden van deze oude omgang met de Geesten der Duisternis; die de Heiligen en de Opvolgers der Apostelen dikwils genoodzaakt hebben aan de waarheid recht te bewyzen, tegen hun zelve aan, om tot een getuigenis te strekken aan den Godsdienst die zy verkondigden.

Hedendaags zelfs geven ons de Beschryvingen van de nieuw ontdekte landen, daar de Afgodery in al haar kracht is, te kennen, dat God noch toelaat dat de Duivel daar op een gevoelige wyze over de Ongelovigen zyn macht oeffent; dat hy Orakels door den mond van een dezer ongelukkige schepzels geve, dien hy de eer die hy hem aandoet van hem tot zyn werktuig te gebruiken; duur doet komen te staan: en de Zendelingen hebben dikwils de vertroosting gehad van te vernemen, dat het enkele bywezen van een Christen hem verlost, en de uitwerking van de bygelovigheden van 't Heydendom gestuit heeft.

Wat de Wilden van Amerika aangaat, men heeft 'er verscheydenlyk van gesproken. Die gene die Beschryvingen van 't Zuider-Amerika en Mexiko gemaakt hebben, zeggen alle zonder uitzondering, zelfs de Protestanten, gelyk de Predikanten Leri en Rochefort, dat de Duivel onder verscheyde gedaantens verschynt, dat zy met hem wezentlyk omgaan, en dat zy hem veel meer vrezen als men denken kan, om dat hy over hen veel wreedheid oeffent, dat hy ze gruwelyk slaat en dikwils zichtbare tekens van de slagen, die hy hun gegeven heeft, overlaat. Ik weet geen Reysbeschryver, die anders van de Mexikanen en de Zuider-Amerikanen gesproken heeft.

Men vind 'er ook enige die het zelfde van de Barbaren van Nieuw-Vrankryk zeggen, en wy lezen in de eerste beschryvingen dat de beroemde Membertou, Hooft der Sourikezen, (door de Reyzen van Champlain, Lescarbot, en Vader Biard bekend) en die een zo voornaam Wigchelaar geweest was, bekeert wierd, en voor reden van zyn bekering bybracht, dat de Duivel, die hem dikwils verschenen was, noodzakelyk een quaad meester zyn moest, om dat hy hem nooit als quade werken bevolen had.

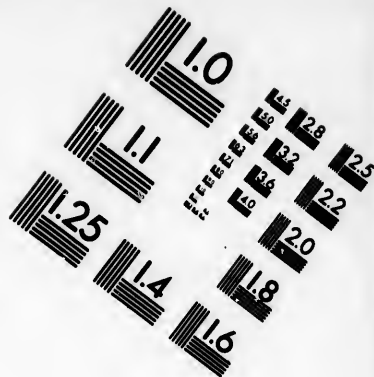
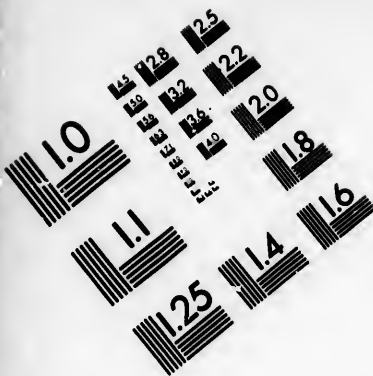
De meeste Schryvers spreken evenwel anders van de Wilden van Noorder-Amerika; de Zendelingen van Nieuw-Vrankryk, die het meest van dit soort van Priesters te lyden hebben gehad, dewelke de volkeren in hun oude bygelovigheden onderhoudende, de grootste hinderpaal aan hun bekering toebrachten, wendden dadelyk veel vlyt aan om te onderzoeken of de Duivel enig deel in hun bezweringen of andere bygelovige oeffeningen had; maar wat moeite

De Orakels hielden na de komst van Christus niet volkomen op.

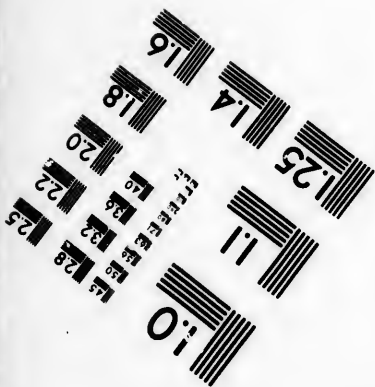
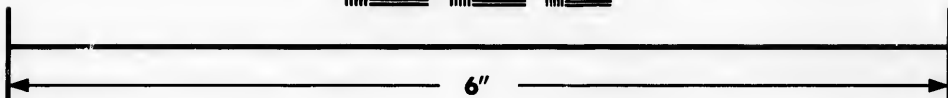
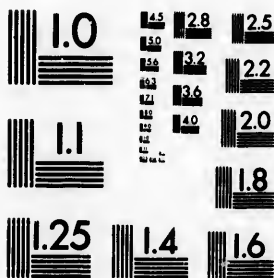
En zyn in de landen daar de Afgodery heerfcht noch niet opgehouden.

Bekering van Memberton, Hooft der Sourikezen.

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

1.8
1.9
2.0
2.2
2.5
2.8
3.2
3.6
4.0

1.8
1.9
2.0
2.2
2.5
2.8
3.2
3.6
4.0

zy ook mochten aanwenden, zy konden niets ontdekken waar uit zy een vast besluit konden halen. Zy namen dan in deze onzekerheid voor om derzelve bygelovigheden, die zekerlyk quaad zyn, te vertogen, en den Doop niet als aan zulke te bedienen, die in hun belydenis opentlyk dezelve verfoeiden en verzaakten; maar zy geloofden dat zy 't geen de andere zelfs van hun bezwingingen en Waarzeggerij zeyden voor beuzelingen moesten aanzien, en zy ontdekten in hun gewaande Waarzeggers niet als enkele Bedriegers en onnozele Dokters, die men naderhand genoemt heeft, als of al hun kunst maar in enkele opspydery bestond.

't Staat aan my niet dit geschilte besliffen, en ik wil wel geloven dat al de wonderen die de Jonglers uitrechten in den grond nie: als op natuurlyke oorzaken steunen, niet zo zeer om dat hun voorzeggingen verdacht zyn, en dikwils tegen de uitkomst stryden, gelyk men beweert (want de Duivel is altyd de Vader der Leugenen geweest, en heeft de menschen door valsche en twyffelachtige Orakels in dwalingen gestort) als in der daad om dat 'er weinig wonderwerken zyn, die men niet door behendigheid na apen kan, zo dat het by na onmogelyk is het ware van het bedrog te onderscheyden.

De Schryver wil dit evenwel niet volkomen toestaan.

Dit niet tegenstaande evenwel zyn 'er zommige zaken die my verbaaft hebben, en die ik geloof dat een zonderlinge opmerking verdienen:

De eerste is deze overeenkomst van denkbeelden en werkingen der Jonglers of der gener die vee of menschen bezweren met het geen wy by de Ouden aangaande de Natuur van hun betoveringen, en Waarzegging lezen, in de tyden dat de machten van de Geesten der duisternis ontrent deze werken der ongerechtigheid meer erkent of minder in twyffel getrokken wierd.

Zy verschillen niet als in het Oogmerk.

De Jonglers en de bezweerders worden, gelyk ik gezegt heb, als *Agotkon* of geesten aangezien, ter oorzaak van den omgang die men wil dat zy met de Geesten hebben. Zy verschillen in schyn niet van den ander, als in het oogmerk dat zy hebben: de bezweerders nergens anders op uit zynde als om schade toe te brengen en quaad te doen, de Jonglers tegendeel, schoon zy hun kunst ook kunnen misbruiken, niet als het gemeene welzyn bebbende, en een hulpmiddel tegen het quaad dat andere zouden kunnen doen, of reeds gedaan hebben, zoekende te verschaffen.

Nadere overeenkomst.

De macht van boven natuurlyke zaken uit te voeren, komt in beyde uit den zelfden oorsprong voort, dat is te zeggen uit de omgang met de Geesten. De achting die de Wilden voor hun Wigchelaars en de uiterste afkeer die zy voor de Toveraars hebben, doet my geloven dat zy evenwel enig onderscheyd stellen tusschen de Geesten, waar mee zy geloven dat de zelve omgaan, zo dat zy denken dat de goede de oorzaak van de wonderen zyn, die hun Priesters uitvoeren, en dat de quade in tegendeel de toveryen en bezwingingen veroorzaken. De Ouden waren van het zelfde gevoelen, want schoon wy al de werkingen van de omgang met de Godden als een werk van den Geest der duisternis moeten aanzien, zo wel als de zwarte kunst, schynt het evenwel niet dat de Ouden

dit

dit
met
en
liet
zulk
zuiv
den
men
altoo
floter
He
Oude
gypti
" ten
" is i
" lyk
" ken
" der
" alty
" bezv
" kun
" gen
" Zy
" men
" zent
" de v
" dend
" vuill
" zich
" M
" ste te
" trach
" Prief
" verho
" zy ve
" deel
" loop
" nis d
" zy zie
" haam
" haar p
" den.
" De z
" dat zy h
" veres te
" gen zien
" voor de
" godloz
" boden
" gelyk l

dit Gevoelen van hun omgang met de Goden hadden. Deze word met grote Loftuizingen gevierd, zy wierd in de Inwyingen geleert en was de vrucht van de moejelyke proeven, die de gene die zich lieten inwyingen moesten ondergaan; in plaats dat de Toverij met zulk een afgryzen wierd aangezien, dat gelyk men een reyn en zuiver hart moest hebben om tot de Inwyingen toegelaten te worden, deze onder de gruwlyke zonden gerekent wierd, waar aan men maar behoefde schuldig of zelfs van verdacht te zyn, om voor altoos uit den Tempel van Ceres en hare verborgentheder uitgeloten te zyn.

Heliodorus heeft zeer wel deze twe soorten van Toverij der Ouden onderscheyden; zie hier hoe hy over dit voorwerp een Egyptisch Priester doet spreken: „ Vele beelden zich in dat de wetenschap der Waarzeggerij by de Egyptenaren over al de zelfde is in de gene die 'er zich mee bemoejen, en zy zyn in stuk grote-lyks mis, want daar is een gemene tovery; die om zo te spreken altyd, langs de aarde kruipt, slaafachtig aan de schimmen der doden verknocht is, en gedurig om de lyken waart. Zy is altyd ontrent de kruiden bezig, en geeft zich te enemaal aan de bezweringen over, hebbende uit zich zelven geen goed einde, kunnende de gene die zich daar op toeleggen daar niet toe brengen, en zich in tegendeel dikwils in haar gronden vergiffende. Zy laat niet na enige wonderen uit te rechten, gelyk als schimmen van zaken te vertonen, die niet en zyn, als of zy 'er wezentlyk en in der daad tegenwoordig waaren; de menschen in de verwachting van 't geen zy hoopten te leur te stellen, vindende alle dagen nieuwe misdaden uit, en zonder ophouden de vuilste driften koesterende, met de middelen te verichaffen om zich in de schandelykste wellusten te dompelen. „

„ Maar de andere, die de ware wysheid is, waar van deze eerste te vergeefs een gewaanden luister, om zich te vermommen, tracht te ontlennen, en waar van wy Priesters en alle die van Priesterlyk gellacht zyn, van der jeugt aan ons werk maken, verheft zich door de Bespiegeling boven de hemelsche zaken; zy verkeert gemeenzaam met de Goden; zy heeft eniger maten deel aan de Godlyke Natuur; zy legt zich op de kennis van den loop der Starren toe, en haar voordeel doende met alle de kennis die zy verkrygt met het toekomende te doorgronden, legt zy zich toe om van des menschen leven alles wat de ziel en lichaam schaden kan te weren, en ter zelfder tyd wend zy al haar pogen aan om dezelve tot het goede en de deugt te geleiden. „

De zelfde Egyptische Priester Charikleä het verzoek afflaande dat zy hem deed van over het noodlot hares minnaars met een Toveres te mogen raadplegen, die zy in de nare nacht haar bezweringen zien doen, geeft haar te verstaan hoe groot een afgryzen men voor deze zwarte kunst hebben moest, zeggende „ dat het een godloze en vervloekte daad was, waar van 't gezicht zelfs verboden was, ten zy men gedwongen was dezelve aan te zien, gelyk hy zelfs in de tegenwoordige omstandigheden was. Want,

*Heliodor.
Hist.
Esbioep.
Lib. 3.*

*Heliodor.
Hist.
Esbioep.
Lib. 6.*

„voegde hy 'er by, het is den Priesteren niet geoorlooft in dit slag
 „van bezweringen vermaak te scheppen, noch dezelve door hun
 „tegenwoordigheid voor goed te keuren, nademaal de macht die zy
 „zelfs hebben om wonderen uit te werken ende toekomende din-
 „gen te voorzeggen, hun door de heiligheid der wettige Offeran-
 „den overkómt, niet uit de heyloze bezweringen en de godloze
 „opdaging der Schimmen, gelyk die gene doen, die als deze elen-
 „dige Egyptische Vrouw, die het geval ons doet zien, altyd ront-
 „om de graven wáren.

EENENVEERTIGSTE HOOFSTUK.

Hun be-
 zwerin-
 gen en
 hulp-
 midde-
 len daar
 tegen
 zyn van
 den zel-
 ven aart
 als die
 der Oud-
 en.

Hun Bezweringen en hulpmiddelen tegen de bezweringen zyn van den zelfden aart als die der Ouden, en hebben dezelve onevenredigheid met het quaad dat zy willen veroorzaken of genezen. De kruiden op zekere tyden van de Maan en op zekere uren van den nacht te plukken, duizent bygelovige plechtigheden voor of onder 't plukken waar te nemen, onder het plukken verwarde toverwoorden te gebruiken, figuren van deeg of van bladeren van Indiaansch koren, of van watten te maken, die de plaats van de persoon, die de bezwering aangaat, vervullen; dezelve met doornen te prikken, of met kleine pylen te steken, na dat de figuur groot is; te geloven dat deze dus toebereyde bezweringen door de enkele besiering van de wil haar uitwerking kunnen hebben, met ze onder de deur-drempel, onder een mat of zelfs in de graven te begraven; dit alles zeg ik, hoort onder deze bezweringen, en is als de wezentlyke eigenschap en een te enemaal noodzakelyke voorwaarde daar van. Dit is met een zo gelykvormig aan het geen wy van de Bezweringen der Ouden lezen, en in de boeken, die van de zwarte kunst handelen, vinden, dat onze Wilden ze niet beter zouden kunnen navolgen, al hadden zy die vlytig gelezen.

Vader Garnier had verscheyde van deze tover-figuren, die de Wilden, welke hy bekeert had, hem hadden ter hand gesleut.

Op een tyd verwekte ik in hem een nieuwsgierigheid die hy noch niet gehad had, en ik bad hem dat wyze te zamen mochten onderzoeken. Daar waren 'er een hele party; 't waren pakjes van gevlochte hair, beenderen van slangen of vremde dieren, brokken yzer of koper, figuren van deeg of van bladeren van Indiaansch koren, en verscheyde andere snuilteryen van dien aart, die door haar zelf g. overeenkomst met de uitwerking konden hebben die men 'er van verwachtte, en die niet als door een boven-natuurlyke kracht konden werken, uit hoofde van enig opentlyk of stilzwygent verdrag.

Hoede
 vremde
 geeft de
 Jon-
 glers
 handelt.

De Priesters hebben noch iets goddelykers in zich. Men ziet ze klaar in deze verrukking vervallen, die alle zinnen bind en ze als opgetogen houdt. De vremde geeft schynt ze op een tastelyke wyze aan te grypen, en zich meetter van hunne buizen te maken, om onmiddelyker in hen te werken. Hy doet ze in razerny en al de geweldige stuypen van de Sibil vervallen; hy spreekt uit de diepte

van

van
 deed
 schy
 In
 bezit
 lyk
 vrem
 kende
 het q
 hen v
 hen n
 melle
 yuur
 te kry
 pollo
 Strabo
 waar
 van de
 waren
 spelen
 zaken
 Ter
 in zich
 wyzen
 zeggen
 de Sch
 handelt
 op zek
 ander s
 rekenin
 Een
 de Hur
 die zeer
 haalt da
 het zon
 Wilden
 van hun
 baden e
 zwingen
 men had
 men had
 rykelyk
 negenthe
 tyds vod
 slaande e
 zeer ern
 Zy ma
 veegde,
 meer we
 kaart, en

van hun borst, het geen de Pythonissen den naam van *Buikspreeksters* deed geven, hy lichtze zomtyds in de lucht, of doet ze groter schynen als hun natuurlyke gestalte is.

In deze staat van geestverrukking schynt hun geest in dien die ze bezit verflonden te zyn; zy zyn hun zelve niet meer meester, gelyk deze Waarzeggers daar Jamblichius van spreekt, in wie de yremde geest zodanig werkte, dat ze niet alleen zich zelve niet kenden maar geen gevoel hadden, en geen leed ontfingen van al het quaad dat men hun in dien tyd aandoen mocht; zo dat men hen vry mocht met vuur branden, met gloejende speten doorboren, hen met bylen in de schouders hakken, en de armen met scheermessen afsnyden. In der daad in deze verrukkingen ziet men ze vuur inslokken, over gloejende kolen gaan, zonder daar leed van te krygen; gelyk die gene daar Virgilius van spreekt, die van Apollo op den berg Sorakte bezeten waren; of gelyk die gene daar Strabo van gewaagt, die door inblazing van de Godin Feronia waar zeyden; of gelyk de vrouwen van Castabal in Cilicien, waar van de zelve Schryver spreekt, die aan Diana Perasia toegewyd waren. Behalven dat steken zy lange stukken hout in hun keel, zy spelen met levende slangen in hun borst, en doen duizent andere zaken die ongelooftlyk schynen.

Terwyl zy deze wonderen uitrechten zien zy de zaken binnen in zich zelve, of ze worden hun van buiten op oneindig vele wyzen vertoont; want zy hebben byna dezelfde wyzen van waarzeggan door de Pyromancy, Hydromancy en andere, die men in de Schryvers kan zien die van de Toverkunst en Waarzeggery gehandelt hebben. De geest werkt ook in hen gelyk in de oudheid op zekere tekens, gelyk het geluid van kopere bekkens of enig ander speektuig, zekere dranken, de wigchelroeden, het meel, de rekeningen en diergelyke waren.

Een Fransch Officier, die de Huronsche Taal zo goed spreekt als de Huronnen zelve, onder wie hy van jongs af verkeert heeft, en die zeer wel den aart der Wilden kent, heeft my een geval verhaalt daar hy by geweest is, en dat ik hier zal aanvoeren om dat het zonderling is, en van de andere kan doen oordelen. Enige Wilden, die belang hadden in een party van zeven Oorlogsknechten van hun dorp, daar al de wereld om begon bekommert te zyn, baden een oude vrouw onder de Wilden, dat zy voor hen haar bezweringen doen mocht. Deze vrouw was in grote achting, en men had verscheyde van haar voorzeggingen waar bevonden: maar men had veel moeite om haar hier toe te krygen, schoon men ze rykelyk betaalde, om dat zy veel lyden moest. Nademaal zy negentheid voor my had, zeyde de Officier, en dat zy zelfs eertyds voor my waargezegt had, voegde ik my by de Wilden, staande evenwel weinig geloof aan dit slag van zaken; ik bad haar zeer ernstig, en bracht te weeg dat zy het aannam te doen.

Zy maakte een begin met een plaats te bereiden, die zy schoon veegde, en met syn gebuilde asch of meel bestrooide (ik weet niet meer welk van twe het was). Op dit stof ley zy als op een Lantkaart, enige kleine takkeboltschen, die verscheyde dorpen van ver-

Virg.
Æneid.
9. Pliu.
lib. 7.
cap. 2.
Strabo
lib. 5 p.
196. id.
lib. 12.
p. 370.

Zonderling
geval
door
een
Fransch
Officier
aan den
Schryver
verhaalt.

dit slag
oor hun
ht die zy
nde din-
Offeran-
godloze
ere elen-
tyd ront-

ingen zyn
de zelve
of gene-
kere uren
eden voor
verwarde
anderen van
ats van de
met door-
de figuur
en door de
ebben, met
graven te
ngen, en is
elyke voor-
et geen wy
die van de
niet beter
en.

guren, die
er hand ge-

die hy noch
nochten on-
pakjes van
ren, brok-
n Indiaansch
, die door
en hebben
boven-na-
ppentlyk of

Men ziet ze
nd en ze als
stelyke wy-
maken, om
y en al de
t de diepte
van

scheyde Natien verbeelden; nemende volkomen wél-huér legging en de streken van den wind in acht. Daar na kreeg zy yffelyke stui-
pen, wanneer wy klaar zeven vonken uit de rysjes, die ons dorp
verbeeldden; zagen uitgaan, een weg op deze afch of dit meel
banen, en van 't ene dorp tot het ander gaan.

Na een geruimen tyd in een van deze dorpen verdwenen te zyn,
quamen deze vonken weer negen in getal te voorschyn; baanden
een nieuwen weg om weer te huis te komen; tot dat zy eindelyk
dicht by het dorp of de takkebos stand hielden, daar de zeven eer-
ste eerst uitgegaan waren. Toen gooide de Wilde vrouw, die al-
tyd in razerny was, al de takkebossen door een; en trapte den
gantschen grond dien zy toebereyd had, en daar deze vertoning
voorgevallen was, met voeten. Vervolgens gong zy zitten; en na
dat zy tot haar zelven gekomen was, verhaalde zy alle de byzonde-
re bejegeningen die deze krygsknechten gehad hadden; den weg
dien zy hadden gehouden, de Dorpen die zy doorgetrokken wa-
ren, en het getal der gemaakte krygsgevangenen; zy noemde de
plaats daar zy op dat ogenblik waren, en verzekerde dat zy drie
dagen daar na weer in 't Dorp zouden komen; 't geen door de
aankomst der Soldaten bewaarheid wierd, die van stuk tot stuk
gezegde bevestigden.

TWEEENVEERTIGSTE HOOFSTUK.

De A-
lenakis
en de
Algon-
kynen
zeertot
de Pyro-
mancy
of
Waar-
zegging
door 't
vuur
geen-
gen.
Geestig
ant-
woord
van een
Wilde
Vrouw
aan een
Zende-
ling.

DE Abenakezen en de Algonkynen zyn zeer tot de Pyromany of
Waarzegging door 't Vuur genegen. Zy maken een koolvan
cederhout, die zy stampen, en zo syn als gruis maken; dit poejer
leggenze op een zekere manier en steken 'er den brand in, uit den
loop van 't vuur waarzeggende. Schoon hedendaags de Abenake-
zen alle belydenis van den Christelyken Godsdienst doen; laten zy
niet na noch zomtyds toevlucht tot deze kunst te nemen, die zy
van hun Vaderen ontfangen hebben. Zy biegten het evenwel, om
den afkeer dien men hun hier van ingeboezent heeft; maar daar
worden 'er eenige gevonden, die zich trachten te verschonen, als
of 'er niets berisplyks in stak. Een Wilde vrouw zey tegen een
Zending, die haar poogde te doen begrypen wat zonde zy deed;
ik heb nooit geweten dat 'er enig quaad in stak, en kan het noch
qualyk begrypen; hoor, God heeft een byzondere verdeling on-
der de menschen gemaakt: U Franschen heeft hy het sehryven ge-
geven, waar door gy zaken, die ver van u af geschieden, te we-
ten krygt, als of gy 'er by tegenwoordig waart; wat ons aangaat,
hy heeft ons de kunst geleert om door het vuur de afwezige en
verre zaken te weten; veronderstel dan dat het vuur ons boek of
ons schrift is; gy zult niet vinden dat 'er enig onderscheyd of meer
quaad in 't een als in 't ander steekt. Myn moeder heeft my dit
geheim in myn jeugt geleert, gelyk uwe ouders u lezen en schry-
ven leren, ik heb 'er my menigmaal met een goeden uitslag van
bedient, voor ik Christen wierd; ik heb het naderhand zomtyds
met den zelfden uitslag gedaan; ik kon de verwoeking niet weer-
staan, maar zonder te geloven dat ik enige zonde beging.

De

De
vertro
heeft,
Waar
daan
af op d
ontdel
nig in
den, d
tigt zy
voorod
gewor
haar W
bezwen
tot de
Inwyin
den.

In Z
nadema
het zed
del teg
om den
ten bra
gen, zo
brander
reden A
zich vol

In 't
de tege
zins bet
om de u
van te
geen er
dit geru
met de

In he
ringen
onderzo
genoodz
om ze t
den zyn
in hun
ben, vo
den van

Schoo
tenspori
dat ik u
na van
zen, als

De tweede zaak, die my heeft doen verfelt staan, is het uiterste vertrouwen daar zy alle in zyn van de macht die de Duivel op hen heeft, van de kracht der bezweringen, en van de macht die hun Waarzeggers hebben om die gene te ontdekken, die dezelye gedaan hebben: Is het wel waarichynelyk dat zy, van hun oorsprong af op deze gevoelens verflingert zynde geweest, het bedrog niet zouden ontdekten hebben, zo het anders niet was? Elk van deze Natien weinig in getal zynde, is het bedrog te lecher te merken, en de ouden, de aanzienlykten, eindelyk de verstandigsten daar van verwittigt zynde, zou dit meer als genoeg geweest zyn om een diergelyk vooroordeel uit te roejen. Maar dit geloof is zo algemeenen: zo ingewortelt, dat 'er geen eene natie in gantsch Amerika is, die niet haar Waarzeggers of Jonglers heeft, geen eene, die niet voor de bezweringen vrees, geen eene, daar iemand weigert zyn toevlucht tot de Waarzeggers te nemen, en niet graag al de proeven der Inwyingen wil ondergaan, om zelfs een Wighelaar te worden.

In Zuid-Amerika vreczen alle de volkeren voor den Duivel, en nademaal het vuur iets heiligs en godlyks by hen heeft, en dat zy het zedert onheuglyke tyden gewoon zyn als een krachtig hulpmiddel tegen den aanval der boze geesten aan te zien, dragen zy zorg om den gantschen nacht rontom hunne Hamakken een vuur te laten branden, de Waarzeggers zelfs, behalven in hun bezweringen, zouden geen een stap in duister durven doen, zonder een brandende toorts van dat hout in de hand te hebben, dat men om deze reden *Kaarssen-hout* noemt, minder om hen te geleyden, als om zich voor de ontmoeting van boze geesten te hoeden.

In 't algemeen zyn alle deze woeste Natien gedurig op haar hoesde tegen die gene die haar zouden kunnen met de ogen of anderszins betoveren; zy hebben duizent kinderachtige Bygelovigheden om de uitwerking van deze bezweringen af te wenden, en zich daar van te bevryden. Men kan ook in 't algemeen zeggen dat men geen erger naam by hen kan hebben als te kunnen toveren, en dat dit gerucht over al in de meesten die 'er mee beschuldigt worden met de dood gestraft word.

In het land der Irokoizen veroorzaakt dit gevoelen van bezweringen dikwils droevige vertoningen, en wanneer men de zaak wil onderzoeken is de menigte der beschuldigingen zo groot, dat zy genoodzaakt zyn geschenken te doen en inoeren porcelyn te gojen om ze te doen ophouden. Onder die gene die Christenen geworden zyn moet men het voor een heldendaad aanzien, wanneer zy in hun ziekten geen toevlucht tot de Waarzeggers genomen hebben, voor al zo 'er enige schyn is, of dat een droom enig vermoeden van Bezweering heeft doen ontstaan.

Schoon ik niet graag hun verdichtzelen, die my door hun buitensporigheid ergeren, verhaal, moet ik 'er evenwel een vertellen, dat ik uit hen zelfs gehoord heb, en dat ons klaarder het denkbeeld dat zy van de bezweerders hebben zal doen begrypen. Ik zal hier na van de wyze spreken hoe de Waarzeggers die trachten te genezen, als ik van hun medecynen spreek.

De Zuid-Amerikanen vreczen alle voor den Duivel:

Bezweringen by de Irokoizen zeer gemeen.

Aa

Daar

De

Sbonnon-
kouiretsi
een be-
roemt
Kluize-
naar.

Daar was eertyds onder hen een beroemde Kluizenaar, *Sbonnonkouiretsi*, of de Man met zeer lang hair genaamt, wiens gheuegenis noch in achtig is. In zyn tyd wierd het dorp, waar in hy geboren was, van een grote sterfte aangetaft, die de voornaamste hoofden de een na den ander wegrukte. Alle nachten schudde een Uil, over de tenten vliegende, zyn vlerken met groot geraas, en gaf verscheyde nare schreeuwen, 't geen de onruilt en de verflagentheid vermeerderde. Men twyffelde niet of dit was de *Oiaron*, of het beest van den genen die de bezwering deed, maar men wist niet wien men daar meê beschuldigen zou, om tot den oorsprong van het quaad te gaan, en de Waarzeggers, die men om raad vroeg, vonden in hun kunst geen heul.

In deze grote verlegenheid zond de Oudraad drie van de voornamesten uit hun lichaam aan *Sbonnonkouiretsi* af, om hem te bidden dat hy medelyden met hen hebben mocht; zyn staat liet hem niet toe om zyn kluis te verlaten, en hy kon nooit besluiten om daar uit te gaan na het dorp; hy liet zich evenwel enigzins bewegen, en hv stelde den Afgezanten een dag, om zyn laatste besluit te komen horen. Zy quamen op den gezetten tyd weerom. De Kluizenaar liet hun drie pylen zien, die hy in hun afwezen gemaakt had, en zonder hun iets van zyn voornemen te ontdekken, zeyde hy alleen, dat zy die wel bekyken zouden om ze naderhand te kunnen kennen.

's Avonds ontrent het ondergaan der Zonne, ging *Sbonnonkouiretsi* op de loer leggende op een klein heuveltje, niet wyd van 't dorp. De gewaande Vogel quam tegens den nacht uit een boom vliegen, en zyn vleugels als na gewoonte schuddende, noemde hy duidelyk enige van de voornaamste, die hy tegen 's anderendaags ter dood veroordeelde. Zo dra de Kluizenaar hem gewaar wierd, nadert hy allengsjes, schiet met een van zyn pylen na hem, en vertrekt, verzekert zynde dat hy hem wel gewond had.

's Anderendaags verspreyde zich een gerucht in het dorp, dat een zekere jongeling, die alleen met een goede sloof van een moeder in een schamele hut was, zeer ziek was. De Oudraad, naauwkeurig op alles wat 'er omging lettende, liet hem stil en zonder dat het schein dat zy enig oogmerk hadden, door de drie Afgezanten, die by *Sbonnonkouiretsi* geweest waren, bezoeken. De zieke gevoelde al te veel pyn om die te kunnen ontveinzen, hy had een pyl diep in de zyde steken, die voor een van de kluizenaars pylen bekend wierd. Men had die gene die den zieken moesten oppassen, heimelyk onderrecht wat zy doen moesten, en deze doende als of zy 'er den pyl uit wilden trekken, bestierden dien zo wel, dat zy dezen elendigen door 't hart staken.

Het oude wyf, noch schuldiger als haar zoon, was niet onbewust waar haar die slag van daan quam, en merkte den dienst wel dien haar de Ouden bewezen hadden. Zy was een vrouw, en wilde haar kunne ontrent het stuk van de Wraak niet verzaken, derhalven besloot zy den kluizenaar tot haar eerste Slachtoffer te maken. Haar misdaad wierd met zo veel geheim niet belegt, ondanks al haar herscheppingen, of zy wierd eindelyk ontdekt. Men deed ze

op

op de
zy zie
keren
voort
keren

Na
aan. I
dat di
meldi
gewee
een be
zelve
te da
gen da
zen to
een ec

De r
my gel
die hun
zo dat
slag in
als vro
kaanfch

Het
len van
mensch

bedrieg
Deze
Kanidia

de verg
ge, Va
De Wa
gebruik
geen O

Priester
die in d
denen o

Chalde
Druider
grote ee
vallen,
ogen va

dekte.

DE
de
einde er
twyffel

op de pynelykste wyze verbranden; zy bekende dat haar zoon en zy zich hadden willen wreken, versloort zynde dat op het wederkeren van een jacht men hen in een algemene uitdijing van 't wild voorby gegaan was; zy stond de gruwelykste pynen al laghende, kerende en dreigende uit.

Na haar dood vongen de voorgaande qualen weer op een nieuw aan. De Waarzeggers, daar men med raadpleegde, antwoordden dat dit rampzalig oud wyf daar schuld aan was, dat zy in een mormeldier herfschapen was, dat in haar leven haar *Oiaron* of haar beelt geweest was. Men loerde op haar en men wierd gewaar dat zy in een hol dicht aan den voet van den heuvel, daar haar zoon zich zelfven placht te herfscheppen, en gequett wierd, liep. Men stookte daar een vuur tegen aan, en de rook haar hebbende gedwongen daar uit te komen, bracht menze om hals. De Agnieze Irokolzen tonen den ingang van dit hol, dat zeer beroekt is, noch als een echt getuigenis van de waarheid van deze schone fabel.

De naam van *Schonmonkouiretsi* die *zeer lang hair* betekent, doet my geloven dat deze man als de Boetelingen in de Indien leetde, die hun hair laten groejen, en het verscheyde yamen lang hebben, zo dat het een zware last voor hun hoofd is. Daar zyn 'er van dit slag in Amerika, en zy waren van 't getal van die gene, die zich als Vrouwen kleedden. *Akosta* verhaalt het zelfde van de Mexikaansche Priesters.

Het schynt dat men uit dit alles kan besluiten dat dit overblyfselen van de Afgodery zyn, en een gevolg van de verleyding der menschen, die door de beguichelingen van den Duivel of door de bedriegerijen zyner Dienaren bedrogen wierden.

Deze Vrouwen die van Toverij beschuldigt wierden zyn 't geen *Kandia* by *Horatius*; de Huiswaardinnen van *Apulejus* en *Luciaan*, de vergifmengsters van *Theffalïen* onder de namen van *Lamie*, *Sage*, *Venefice* waren, die van de heydenen zelfs vervloekt wierden. De Waarzeggers in tegendeel en de *Pythonissen* die in hun ampten gebruikt en ge-cert wierden, zyn, gelyk ik reeds gezegt heb, 't geen *Orfeus*, *Mopus*, *Thamyris*, *Eumolpus*, *Kalchas*, de meeste Priesters en Priestersessen der gewaande Goden waren, en die gene die in de Schriftuur *Magi* en *Arioli* genoemd worden, die de Heydenen ook onder de verscheyde namen van Priesters, Magen, Chaldeen, *Aruspices* of Ingewandwikkers, Hierofanten, Saliers, Druiden en meer diergelyke kenden, wier beroep langen tyd in grote eer geweest zynde; met den dienst der Afgoden begon te vallen, toen het Christendom uit hun puin hoop ryzende voor de ogen van 't Volk de Ydelheid van hun gewaande Godheden ontdekte.

DRIENVEERTIGSTE HOOFSTUK.

DE verborgentheden van *Eleufina*, van de *Kabiren*, en de anderen zagen den staat der ziel na haar dood als haar uiterste einde en haar voornaamste voorwerp aan. Om deze reden zonder twyffel waren by de Egyptenaren *Ceres* en *Bacchus*, onder welke

Akosta,
Hist.
Moral.
des Ind.
diar, l. 4.
cap. 26.

Vergelyking
van alle
de voor-
verhaal-
de za-
ken met
de Oud-
heid.

Van den
staat der
ziel na
de dood.

*Herod.
lib. 2.
p. 123.
Diodor.
Sic. l. 1.
p. 60.*

namen Herodorus Isis en Osiris heeft willen betekenen, de eerste Godheden van de Hel, gelyk in de verborgentheden van Samothracien Hekate, Pluto en Proserpina. Dit heeft Diodorus van Sicilien ook willen betekenen, wanneer hy van Orfeus spreekt. Want na gezegt te hebben dat hy uit Egypte in Griekenland de plechtigheden der Inwyingen gebracht had, vervolgt hy den draad der Inwyingen met de gansche fabelkunde van de Hel, ter oorzaak van het onscheydelyk verband dat 'er tusschen deze Inwyingen, de verborgentheden, en de ziel, in haar Eeuwigheid beschout, was:

In der daad deze geestlyke dood der Inwyingen, deze verzoeningen, deze louteringen, het Evoe-roepen der Bacchanten, dat een waar gehuil was, zo wel als de tranen die men in de verborgentheden van Atys, Adonis en Osirisstorte, zelfs de zinnebeeldige fabelen van Adonis en Osiris, dood en weer opgewekt; de wedergeboorte, het nieuw leven der Inwyingen, de proeven van strengheid en boete, de staat van volmaaktheid, dien men in de grote verborgentheden onderwees; dit alles, zeg ik, te zamen gevoegt zynde, kon dit vergankelyk leven niet alleen tot voorwerp hebben; voor 't welke alles vrucht-en zinneloos zou geweest zyn, zo alles met het zelve vergaan moest.

De verborgentheden dan en haar Inwyingen strekten de gedachten van den mensch tot na de dood uit, om hem een gelukkiger einde te doen beogen, tot het welke dit, dat vergankelyk en sterfelyk is, maar tot een doorgang en voorbereyding strekte.

De Heydenen zelfs hebben zich wel over den zin van deze verborgentheden, en het oogmerk, dat zy hadden, uitgedrukt.

Plato verzekert dat die gene die zonder gezuivert en ingewyd te zyn ter hellen vareñ, daar in de slijk en de modder begraven worden; daar in tegendeel de andere daar by de Goden wonen. Sokrates verklaart dat de gene die ingewyd zyn alleen in de Hel een gelukkig leven hebben, en de anderen niets als elende en pynen.

Isokrates en Cicero zeggen ook duidelyk uit, dat die gene die deel aan de Inwyingen hebben, vertroostender hoop van een zachter dood en een gelukkiger einde hebben. Maar hier toe moest men zelfs de inwyingen ondergaan hebben, haar waren zin bevatte. Want de Inwyingen, gelyk Arrianus zegt, wierden eerst van vrucht, wanneer men ze deed in de gedachten der Ouden, die dezelve ingestelt hadden om te leren, en de Zeden te verbeteren.

Al deze getuigenissen van Heydensche Schryvers doen ons genoeg de heylige beweegreden van die gene bevatten, die deze oefeningen van Godsdienst ingestelt hadden, voor dat de Afgodery en de Bygelovigheid dezelve verbasterden, en wie waren de gene die ze ingestelt hadden, zo niet onze eerste Vaders zelfs, die niet onbewust zynde van dat gelukkige leven, waar toe een verlosser hun den weg banen moest, hun boete en al de werken van 's menschen leven door Godsdienstige plechtigheden inwyden, die alle op dit einde uitquamen, 't geen voor hun gantsche nakomelingschap van zo veel gewicht was om het te kennen, op dat zy daar toe geraaken mochten?

't Geen

*Plato in
Phaedo-
ne. p.
52.
Socrates
apud
Plu-
tarch de
audiend.
Poetic,
p. 21.
Isocrates
in Pane-
gy. Ci-
cero, loc
cit.
Arrian.
in Epic-
tet. l. 3.
cap. 21.*

VII

HOe
evenwel
uit de D
graden v
en vuur,
lusten der
den, het
een lange
der daad
Natuur v
wetgever
gen voor
Als men z
uit de zu
naderhand
danig niet

Geen ons geloof ons wegens ons uiterste end leert, is, dat wy voor God geschapen zynde alle na hem haken moeten, en ons met hem, als het middelpunt van ons geluk, verenigen: dat de Mensch uit het stof gehaalt zynde, tot stof moet wederkeren; maar dat zyn ziel, uit der aart onsterffelyk, niet zo dra van de banden, die haar aan 't lichaam verlaaft hielden, verloft is, of zy word voor den Rechterstoel van den oppersten richter gebracht, welke de gene, die in de zonde gestorven zyn, tot de eeuwige ylammen veroordeelt, en die eeuwige beloningen voor die gene bereid, die rechtvaardig geleefd hebben, na dat ze evenwel de lichte smetten zullen afgewasschen hebben, die hen, om de waarheid te zeggen, Gods vyanden niet maken, maar die voor hun noch voor enigen tyd deze plaats van wellusten gesloten houd, daar niets besmeters en onzuivers in komen kan.

Dit zelfde geloof geeft ons ook te kennen, dat de Hemel door de verdiensten van een Verlosser geopent zynde, voor wien deze poorten der Eeuwigheid zich openden, wanneer hy daar in Zegepraal inging, verzelt van de zielen der Rechtvaardigen, die in het Voorburg van de Hel tot den gelukkigen dag van hun verlossing opgesloten waren geweest; de Hemel op een nieuw aan het einde der Eeuwen zal opengaan, om den zelfden Verlosser te doen verschynen, uit kracht van wiens verdiensten al de menschen hebben kunnen zalig worden, en die dan komen zal om de levenden en de doden te oordelen, die in hun eigen vleesch opstaande met een nieuw vonnis van Zaligheid of verdoemenis een nieuwe beloning in de gerechtigheid zullen ontfangen, die men voor 't oog van 't heelal aan hunne deugden bewyzen zal, of een nieuwe straf in de verwonderlyke vernedering, die zy genoodzaakt zullen zyn te ondergaan, met de dodelyke verwyten, die hun misdaden zullen verdient hebben, aan te horen.

VIERENVERTIGSTE HOOFSTUK.

HOe zeer deze waarheden in de Fabelen der Dichters en in de versieringen der Wysgeren vermomt zyn, men ontdekt 'er evenwel byna al den grond van deze leer in, die men, zo 't schynt, uit de Dichters hel, de strafheid haer Rechteren, de verscheyde graden van pyn, de overblyfzelen van loutering door lucht, water en vuur, waar van de vromen zelfs niet bevryd zyn, uit de wellusten der Elizeesche Velden, de vergodingen van Goden en Helden, het gevoelen van de Zielsverhuizing in andere lichamen, na een langen omloop van eeuwen halen kan. Deze denkbeelden in der daad zyn als een gevolg van de klare kennis die men van de Natuur van de ziel en haar onsterffelykheid gehad had; en van een wetgever die het goede belast en het quade verbied, die beloningen voor de vromen en kalydingen voor de Godlozen bereyd. Als men ze maar een weinig wil doorstufelen, zal men zien dat zy uit de zuivere bronnen der waarheid geschept zyn, bronnen die naderhand door de onwetenheid zyn verdorven; maar dat zy zodanig niet hebben kunnen verballert worden, of de waarheid

Dicht-
ters-hel

breekt noch enigzins door de nevelen, waar meê zy omtogen was, heen.

De Wilden stellen vast dat de ziel onsterfelyk is.

Alle de Wilden stellen vast dat de Ziel niet met het lichaam sterft, en zy verzinnen een zielenveld, dat de Irokoizen en de Huronnen *Eskenanne* of het land der Voorvaderen noemen; 't welk te enemaal na de hel der Dichteren gelykt.

Deze hadden een onderaardsche plaats uitgedacht, daar de zielen zich, na dat ze uit het lichaam gescheyden waren, na toe begaven. Deze, die men den laatsten plicht bewezen had, moesten den Avernus of Stix in Charons bootje overvaren. Zy ondergingen het oordeel van drie gevreesde Rechters, en zy wierden volgens de verscheyde graden van hun Misdaden in verscheyde plaatsen afgezonderd, die tot straf der schuldigen geschikt waren, of zo zy onschuldig waren, gingen zy een zoete rust in de Elyzeefche velden genieten.

Waar deze Fabel haar oorsprong van gekregen had.

Deze fabel, zeggen de Schryvers, had haar oorsprong gekregen van 't geen 'er in Egypte ontrent de lyken gepleegt wierd. Na dat men ze tot de begraving toebereyd had, zette menze op den Nyl in een schuit, waar van de schipper in hun Taal Karon hiet. Voor dat men de lyken in het graf ley, maakte men ordentlyk hun proces op De Rechters die geschikt waren om de beschuldigingen aan te horen, onderzochten strengelyk wat ieder tot lasten van de overledenen in te brengen had, en gaven na dit onderzoek de uitspraak, verwyzende de aanklagers tot zeer gruwelyke straffen, zo zy valsche beschuldigingen in brachten, of den beschuldigten de begraaften weigerende, zo de misdaden, die men hem opley, na rechten bewezen waren.

Des Schryvers gevoelen hier ontrent.

Deze gewoonte der Egyptenaren, waar van, gelyk wy reeds aangemerkt hebben, de gantsche Godsdienst beelddsprakig was, kon zeer wel een zinnebeeldige figuur zyn van 't geen ontrent de ziel voorviel, welke op het ogenblik van de dood zelfs, voor de rechterstoel van den geduchten rechter verschynen moet, om daar de uitspraak van zyn staat voor alle Eeuwigheid te ontfangen. Het is zelfs zeer waarfchynelyk dat het volk zo niet te werk ging als om de gemoederen sterker aan te doen door een vonnis dat veel meer te vrezen was als dat geene waar van zy het voorbeeld gaven, een oordeel over den staat van een lyk vellende, waar aan het van weinich gewicht zyn moet op wat plaats en wat wyze het verrotte.

Ieder Natie had haar H. l., die ze na haar eige zynlykheid beschreef en plaatste.

Het is ook waarfchynelyk dat de Egyptenaren alleen dit gebruik niet hadden, maar dat het alle Natien gemeen was, waar van 'er geen een is die niet een denkbeeld hebbe dat de ziel het ligchaam overleefde, en die niet een Hel bedacht heeft byna gelyk die der Dichters die ieder na zyn zynlykheid op verscheyde plaatsen gestelt heeft. Want niet alleen in Egypte had men het Acherontisch meer, de heliche Rechters, en de stromen daar de Goden zelfs voor vreesden. Men plaatste ze by Theben in Beotien; te Tartesse in Spanje, by Kumen in Italien, op de Brittische en Kanarische of gelukkige Eylanden die dus genoemt wierden, om dat men geloofde dat zy de verblyfplaats van een gelukzalige onsterfelykheid waren. Het

Het de Elyzeefche Elifa, van Karon der Gegeert hylthus en Eyndelpiter gieren hebben

De Vant van 't is, ze dood en van de zo smal te houd als een de in 't afgrond

De gden op welke gedeelte Het ver van por die de vereert den styl men, er Daar zy 't geen komt.

Deze word de van Orfe uit te ha

Zy sp die hy m denkbee besloot vleydde

Hy h hinderpa vond hy dernemir volgen,

Het schynt evenwel dat de ware gelukkige Eylanden der Ouden de Eylanden van de Egeefsche zee waren, door den naam van Elyzeische Velden betekent, om dat deze Eylanden de kinderen van Elifa, kleinzoon van Jafef, waren ten deel gevallen. Het Eyland van Kreta, dat 'er het voornaamste van was, wierd het *Eyland der Gelukzaligen* genoemd. Minos en Rhadamantus, die daar geregeert hadden, waren om deze oorzaak Rechters der Hel. De Lethus en andere helsche stroomen waren rivieren van dit Eyland. Eyndelyk de Gelukkige Eylanden waren die gene, daar Rhea Jupiter gebaart had, dien de fabel in Kreta doet geboren worden en sterven, daar de Kretenzers een geruimen tyd zyn graf getoont hebben.

De Wilden plaatzen het land der Voorouders of der zielen na de kant van 't Westen, daar zy beweren van daan gekomen te zyn. 't Is, zeggen zy, een zeer wyd afgelegen land en daar ieder na zyn dood genoodzaakt is zich na toe te begeven, langs een zeer langen en moeijeliken weg, waar op men veel te lyden heeft ter oorzaak van de Rivieren die men moet overtrekken over bouwvallige en zo smalle bruggen, dat men een geest moet zyn, om zich daar op te houden; ook vind men aan 't end van de brug een hont, die als een andere Cerberus hun de doortocht betwift, en 'er verscheyde in 't water doet vallen, dat door zyn inelheid het van den eneh afgrond in den ander stort.

De gene die gelukkig genoeg zyn om 'er over te geraken; vinden op hun aankomst een ruim en schoon land, in 't midden van 't welke een grote hut is, waar van *Tharonsaouagon*, hun God, een gedeelte, en *Ataentsik*, zyn groot-moeder, het andere bewoont. Het vertrek van deze oude vrouw is met een oneindige menigte van porceliene halsbanden, armringen en ander huisraad behangen, die de doden, die onder haar gebied zyn, haar op hun aankomst vereert hebben. *Ataentsik* is de eigenaarster van de hut, volgens den styl der Wilden; zy en haar kleinzoon regeren over de schimmen, en hun vermaak bestaat in dezelve voor hen te doen dansen. Daar zyn oneindig veel overleveringen over het zielenveld. Maar 't geen ik 'er van verhaal, is de grond waar op al het andere uitkomt.

Deze fabel of het versiert verhaal van het land der Voorvaderen, word door een andere fabel bevestigt, die byna t'eenemaal na die van Orfeus gelykt, die ter helle daalde om 'er Euridice zyn Vrouw nie te halen.

Zy spreken van een jongeling, die over de dood van zyn zuster, die hy met de uiterste tederheid bemint had, wanhopig was. Het denkbeeld van de overledene quam hem gedurig in den zin. Hy besloot dan haar tot in het land der Zielen te gaan zoeken, en hy vleydde zich dat hy ze weer met zich zou kunnen geleyden.

Hy had een lange en zeer moeijelike reys, maar hy quam alle hinderpalen te boven, en stond alle zwarigheden uit. Eindelyk vond hy een ouden kluizenaar, of wel een geest, die hem na zyn onderneming gevraagt hebbende, hem aanmoedigde om die te vervolgen, en hem de middelen aanwees om daar in te slagen. Ver-

Waar de Wilden het land der Voorouders of der zielen plaatzen.

P. Debreuf.
Relation
de la
Nouve
France
pour
l'An
1636.
2. parti
ch. 2.
p. 75.

voet.

volgens gaf hy hem een kleine lege kalebas; om 'er zyn zufters Ziel in te fluiten, en hy verzekerde hem dat hy hem op zyn wederkomst haar herffens zou geven; om dat hy die in zyn macht had, zynde daar ampts halve geplaatst om de herffens der doden te bewaren. De jongeling bediende zich van deszelfs onderrechting, hy voltrok gelukkig zyn reys, en quam in 't land der Zielen, die zeer verbaalt stonden van hem te zien, en voor zyn tegenwoordigheid vluchtten.

Tharombiaouagon ontfong hem zeer wel en beschermde hem door den raad dien hy hem gaf van de lagen van zyn oude Groot-moeder, die onder den schyn van een geveinsde Vrindschap hem wilde van kant helpen, doende hem slangen en adders eten, die zy zelve voor lekkerny houdt. De Zielen wederhand na ouder gewoontegekomen zynde om te dansen, wierd hy die van zyn Zufter daar onder kennende.

Tharombiaouagon hielp hem die by vertaling vatten; hy zou nooit zonder deszelfs hulp daar in slaags geraakt zyn, want wanneer hy toefchoot om haar te pakken, verdween zy als een droom, en liet hem zo verlegen als Eneas wastoen hy zyns Vaders Anchises schim wilde omhelzen. Ondertuffchen kreeg hy ze beet, en flootze op, en niet tegenstaande al de regenweer en liften van deze gevange ziel, die nergens anders op bedacht was als om den kerker te ontfappen, bracht hy ze weer langs den zelfden-weg dien hy gekomen was tot in zyn dorp. Ik weet niet of hy 'er om dacht om zyn zufters herffens onderweg mede te nemen, of dat hy het niet nodig oordeelde maar zo dra hy te huis gekomen was liet hy het ligchaam opgraven; en volgens de onderrechting die hy gekregen had, toebereyden, om het bequaam te maken dat 'er de ziel kon invaren. Alles was tot deze Weeropftanding vaardig; wanneer de onverduelige nieuwsgierigheid van iemand uit den bystaanden hoop daar den goeden uitslag van belette. De Gevange ziel, voelende dat zy vry was, vloog heen, en de gantsche reys wierd vruchteloos. De Jongeling had 'er geen ander nut van, als dat hy in het land der zielen geweest was; en 'er gewiffe naricht van geven kon 't geen men zorg gedragen heeft om tot den nakomeling te doen overgaan.

Dit land der Zielen heeft ook verscheydé soorten van woonplaatzen en zy worden 'er alle niet even wel onthaalt.

Dit belloot een van onze Zendelingen uit het geen hy een jonge wilde Dochter hoorde zeggen. Deze haar zufter door ingenomen vergif den geest ziende geven; en haar niet kunnende overreden dat zy tegengif gebruiken zoude; weende bitterlyk en zocht haar door de banden des bloeds en der Vrindschap die haar verknochten te bewegen. Zy zeyde zonder ophouden tegen haar: 't is dan uit, gy wilt niet dat wy ooit weer by den anderen komen en elkan-der weer zien zullen?

De Zendeling, over deze woorden verbaast staande, vroeg de reden daar van. My dunkt, zeyde hy, dat gy een zieleveld hebt, waar in gy alle by uwe voorzaten komt, waarom voert gy dan zulk een reden tegen uwe Zufter? 't Is waar, antwoorde zy, dat wy

alle

Ver-
scheyde
soorten
van
woon-
plaatzen
in het
zielen-
veld.

alle in
gene d
voor h
hebben

Virg
wyk aa
zich ze

De V
onderse
te verw
straffen
ren.

IK beo
velde
schimme
ben, die
len niet
den inge
reikhalz

Want
gehad h
hebben,
aanzager
weer me

Plutar
maar vo
mament
stelling v
haar ligc
durende
deze on
men zy
verzonne
Melkwe
twe deus
Goden,

De ee
gang tot
waar do

Op di
van Plut
had, om
Aarde m

Dit ge
kunde de
anderen
waar op

alle in het zieleveld gaan; maar de godlozen, en voornamelyk die gene die zich zelven om hals gebracht hebben, lyden daar straf voor hunne zonde; zy worden van de anderen afgezonderd, en hebben geen omgang met hen, dit veroorzaakt myn klachten.

Virgilius wyft op de zelfde manier in de Hel een afgezonderde wyk aan Dido en vele andere aan; die uit wanhoop de handen aan zich zelfs geflagen hadden.

*Virgil.
Aeneid.
lib. 6.*

De Wilden zyn verlicht genoeg om het goed van het quaad te onderfcheyden. Het gewiffe geeft dit een ieder in. Het is niet om te verwonderen, dat zy zo wel als de reft geweten hebben, dat 'er straffen voor de zonde, en beloningen voor de deugt gefchikt waren.

VYFENVEERTIGSTE HOOFSTUK.

IK beeld my in dat het gevoelen der Ouden over de Elizeefche velden en al die onderaartfche plaatzen die tot het verblyf der fchimmen aangewezen zyn, van de oude overlevering der Lymben, die de Kerkvaders felden, afkomstig was, waar uit de zielen niet ten Hemel kunnende ftigen, voor dat een Verlosser haar den ingang daar toe geopent had, als gevangen gehouden wierden, reikhalzende na het oogenblik van hare verloffing.

*Woon-
plaats
der Zie-
len in
den
Melk-
weg.*

Want wat gedachten de Ouden ook over de Elizeefche velden gehad hebben, en wat verdichtzelen zy over dit voorwerp vertelt hebben, fchynt het evenwel dat zy die maar voor een doortocht aanzagen, van waar de zielen ten Hemel moesten varen, om zich weer met de Goden te verenigen.

Plutarchus heeft het verblyf der zielen in de Maan geplaatst: maar volgens het gemeen gevoelen, verheften zy zich tot het firmament, dat de plaats hunner oorsprong was. Want volgens de felling van de Heidenfche fabelkunde, daalden zy daar eerft uit om haar ligchamen te bezielen, en na een langen reeks van jaren, gedurende dewelke zy zich van alle fmetten zuiverden, die zy in deze onreine en verderffelyke ligchamen overgeërft hadden, klommen zy daar weer na toe. De Ouden hadden hier toe twe deuren verzonnen aan de twe vafte punten der zonnelanden, daar de Melkweg door den Dierenriem doorneden word. Een van deze twe deuren word de deur der Menfchen, en de andere die der Goden, der Helden of der Doden genaamt.

*Pla-
zarch. de
facie in
orbe
Luna.
Vid. Ma-
nil. A-
stronom.
lib. 2. &
Calium
Rboai-
gin.
Lact.
Antiq.
lib. 15.
cap. 23.
p. 700.
Col. 2.*

De eerfte was aan den tropicus van Kancer gelegen, en gaf toegang tot onze wereld, de ander aan den tropicus van Kapricornus, waar door men weer tot de Goden fteeg.

Op die manier hoorde de gantfche Melkweg onder 't gebied van Pluto, en 't is waarfchynelyk dat hy dezen naam bekomen had, om dat het de weg der kindsheid was, 't zy men op der Aarde moet geboren, of in den Hemel herboren worden.

Dit gevoelen der Ouden word ons noch hedendaags in de fterrekunde der Wilden vertoont, verfcheyde Natien van Amerika geen anderen naam aan den Melkweg gevende, als den weg der zielen; waar op het gevoelen van 't gemene volk of het fpreekwoord

staat, dat noch in enige provintien van Vrankryk onder 't gemeen stand grypt, by 't welke de Melkweg *de weg van St. Jakob* genoemd word, dien men, na hun zeggen, levent of dood moet betreden. Petrus Martyr en Gorizales d'Oviedo hebben ook geschreven, dat de Wilden van het Spaansche Eyland, die zich by 't sterven van hun Kaciquen lieten ombrengen, nergens anders om zo wreed tegen zich zelve waren, als in hoop van tot de Zon en in den Hemel te klimmen, daar zy gelukkig zouden zyn, en uit vrees dat zo zy dit gebruik van hun land niet opvolgden, hun ziel met het ligchaam mocht sterven, en vernielt worden.

ZESENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Gelukzaligheid der zielen.

Wat de Ouden daar van gedacht hebben. Na de Platonische Wysgeerte.

V. Cal.
Rbodigin.
Last.
Antiq.
Ab. 7.
cap. 1.
p. 271
col. 2.

DE zang en dans hoorden onder de voornaamste voorwerpen der gelukzaligheid van 't verblyf der zalige zielen. 't Zy in de Elizeefche Velden; 't zy in de Hemelen; maar vooral genoten zy in den Hemel dit volmaakt geluk, hebbende deel aan de welluidende zamenstemming en de maat der Geesten, die de hemelsche lichamen bezielen. Aanmerkenswaardig is het over dit stuk de Leer der Oudheid te horen. Wy hebben 'er noch duidelyke overblyfzelen genoeg van in de boeken der Platonische Wysgeren.

De Ouden verfierden dan een Goddelyke zamenstemming, die door de gantsche wereld verspreyd was, welke in een beweging na de maat van alle hemelsche lichamen, en in een daar uitfpruitend aangenaam geluid bestond. God was 'er het begin van, als eerste beweging, en de mindere Godheden, die het gezag over alle deze lichamen, die aan het uitspaussel glinsteren, voeren, stemden met hem te zamen, makende zo vele verscheyde reyen uit, als 'er verscheyde Hemellichten waren. Om deze reden, zegt Coelius Rhodiginus, gaf men aan de zielen, die deze hemelsche lichamen bewogen, den naam van Zanggodinnen, en men zeide dat Apollo de Leidsman der Zanggodinnen was.

De zielen, geschikt om de aarde te bewonen, volgens hunne gronden, langen tyd voor dat 'er de lichamen, die zy bezielen moeten, van verwtigt zyn, geschapen zynde, dit goddelyk muzyk gehoor, en daar deel aan hebbende, hadden altyd een geheime genegtheit daar voor, schoon zy in deze stoffelyke lichamen verzwolgen waren, die, door hunne diktheid dezelve beletten van het te kunnen horen. Evenwel nademaal het muzyk, het geluid der speeltuigen, en de godsdienstige dansen, de Goden na de gebeden der menschen deden luisteren, hadden zy ook deze wonderlyke uitwerking, dat zy in de zielen der menichen het denkbeeld en de foorten van 't goddelyk geluid opwekten, die zy eertyds gehoor hadden, en dat, vooral wanneer men door de Inwyngen hier toe bereyd was, het herdenken van dit Goddelyk geluid hen verrukte, en tot deze heilige razerny deed vervallen, die tot de inblazing, de voorzegging en den omgang met de Goden nodig was, gedurende welke razerny men het zelve geluid beter horen kon. Maar nademaal het oen buiten-gemene gunst was, die de Goden den menschen deden, wierd dezelve in dit sterffelyke leven

niet

niet al
verleerHiet
derlyk
ste vry
fmet v
melkrin
die de
GodenScho
uitgepl
te hebb
want ni
dienfug
noch heNa d
jelyke r
ruimt,
ontmoet
al alles
heid te
uitdrukDaar va
een pla
kende v
tonen va
een hemdeze aan
na mate
bezielt v
in haar e
by dit g
moet gekomt he
AtentfidDaar n
afgeleg
ben, ond
beurt alle
is, zond
wiffelvallSchoor
niet al te
lukkige z
der Pleia
Danfferef

niet als onder een zekere nauwe bepaling en niet een zekere maat verleert.

Het geschiedde niet als na dat de ziel, van de banden van 't verderfelyk vleesch, dat de zelve loom maakt, ontlagen; tot haareerste vryheid wedergekeert was. 't Geschiedde niet als na dat zy van de smet van 't ligchaam gezuivert was, wanneer zy weer na haar hemelkring opwarende, op nieuws deze Godlyke akkoorden hoorde, die de schoonheid van dit heel-al onderhouden, en het geluk der Goden uitmaken.

Schoon de Wilden een zo fyne en doorzifte leer zo wyd niet uitgepluift hebben, schynen zy volgens de zelfde stelling geredeneert te hebben, die Plato en zyn aanhangers naderhand gevolgt hebben want niet alleen komen de zang en dans in al hun vreugden godsdienstige feesten; maar van alle de Wilden van Amerika maken zy noch het geluk der zielen na de dood uit.

Na dat de zielen, zeggen zy, alle de zwarigheden van haar moeijelyke reys uitgestaan hebben, en al de hinderpalen uit de weeg geruimt, die zy, voor dat zy in 't land hunner Voorouders komen, ontmoeten, komen zy eindelyk in een wellustig land, dat haar over al alles wat tot haar gelukzaligheid dienen kan aanbied, om de waarheid te zeggen een stoffyke gelukzaligheid zo als zy die bevatten en uitdrukken, maar die niet verschilt van die Vergilius ons beschryft. Daar van daan hebben zy maar een kleinen weg afteleggen om op een plaats te komen; daar de trommel en de lier op een zielverrukende wyze voor de doden spelen. Zy hebben zo dra de eerste tonen van dit bekoorlyk Muzyk niet gehoord, of zy worden door een hemelsch vermaak opgetogen, dat haar verrukt en driftig na deze aangename melody doet loopen, welke gevoeliger wordende, na mate dat zy de bestemde plaats naderen, en door de vreugde bezielt welke de dansende zielen door gedurige galmen uitdrukken, in haar een noch veel betoverender vermaak verwekt. Als zy dicht by dit gelukzalig verblyf zyn, worden haar verscheide zielen te gemoet gezonden, om de vreugde te betuigen die zy over haar aankomst hebben. Deze zielen geleyden haar vervolgens na de hut van Aëthenc, en midden in de vergadering daar gedanst word.

Daar mengen zy zich, na van weerskanten alle eerbewyzingen afgelegd, en zich met de smakelykste gerechten verzadigt te hebben, onder de andere om te dansen, en genieten dus beurt om beurt alle de vermaken, waar van de dans altyd het voornaamste is. zonder ooit meer aan druk, ongerustheid, ziekten of enige willervalligheden van het sterffelyke leven onderworpen te zyn.

Schoon hun Leer, rakende het verblyf der zielen in den Hemel, niet al te klaar is, hebben 'er de dans en het spel ook onder de gelukkige zielen plaats, en de Irokoizen noemen het, het hemelteken der Pleiaden, *Tejennoniakoua*, dat is te zeggen, de Dansers en Danssterren.

Jamblic. de Myst. Egypt. Scgm. 3. cap. 9.

Gevoelens der Wilden hier omtrent.

Virg. Aënid. 6.

ZEVENENVEERTIGSTE HOOFSTUK.

Ziels-
verhui-
zing.

Wat de
Wilden
hun ge-
voelen
hier ont-
rent is.

De In-
dian-
sche
Brach-
mannen
achten
zich ge-
lukkig
te ster-
ven
wan-
neer zy
een koe
by de
staart
vast heb-
ben.

NAdemaal de zielen uit haar lichamen scheidende, niet waardig waren de volmaakte gelukzaligheid te genieten, en dat 'er geen volmaakte gelukzaligheid was, dan wanneer zy tot den rang der Goden verheven waren, hadden zy vele proeven die zy moesten doorstaan, voor en al eer dat zy van haar onreinigheden en smetten gezuivert waren. Dit heeft tot de Pythagorische Zielsverandering of verhuizing der zielen van 't ene ligchaam in 't ander aanleyding gegeven. Men ziet onder de Wilden noch denkbeelden van deze Zielsverhuizing, maar zy zyn daar ontrent zo buitenpo- rig niet als de leerlingen van Pythagoras, en de Indiaansche Gymnosofisten. Dusdanig een gevoelen zou hun te nadelig zyn, want de meeste zouden zonder jagen en visschen van honger sterven. Ik geloof ook niet dat, wat gevoelen zy van deze zielsverhuizing gehad hebben, zy ooit gevreesd hebben dat met enig dier op de jacht te doden, zy uit deszelfs ligchaam de ziel van een lunnere Voorouder verjoegen, noch dat zy ooit een dier zo zeer hemint hebben om te wenschen dat hun ziel rechtdraat in zyn ligchaam voer, gelyk de Indiaansche Brachmannen denken, die zich gelukkig achten te sterven, wanneer zy een koe by de staart vast hebben. Ik heb noch iets te zeggen over het gevoelen der Ouden en der Wilden aangaande den staat der zielen na den dood, 't geen ik tot het einde van dit werk uitleel, daar ik van hun begraving zal handelen.

Laat ons nu de overblyfzelen van het Joden- en Christendom onderzoeken, die men in Amerika gevonden heeft, zedert dat dit land ontdekt is.

ACHTENVEERTIGSTE HOOFSTUK.

DE Volkeren van het grote Schier-Eyland van Jukatan en enige andere naburige waren besneden. „Wy hebben 'er zo veel „getuigen van, zegt de geleerde Grotius *, dat men van schaam- „te zou moeten onthloot zyn om het te loogchenen. Petrus Mar- „tyr voegt den Doop by de Besnydenis. Herrera zegt, vervolgt deze Schryver, „dat de Doop by hen den naam van Wederge- „boorte had. Men bediende dien aan de kinderen op hun derde „jaar.

Grotius
Dissert.
altera de
origine
Gent.
Americ.

„De Ouders bereydden zich tot deze plechtigheid met vasten en

* Grotius, Dissert. 2. de Origine Gent: Americ. Circumcisos fuisse, cum Hispani in illas terras venerunt Iucutanenses & vicinos quosdam populos, tam multos testes habemus, ut id negare non sit hominis modesti ac verecundi. Baptisimum addit Martyr: Baptismo datum nomen regenerationis: administratum infantibus anno ætatis tertio: parentes ad id se parasse jejunio & seculatione: confitendi morem, unctionem in fronte, honestam sepulturam: fidem de judicio universali Herrera. Hac simul juncta alio referre non possum quam ad aethiopes Christianos.

„ en
„ zel
„ Oor
Gro
stendo
de der
geloof
steunen
gevoel
ven my
Daar
over,
van de
ten ove
Wat
stammer
dien ove
de boek
Wereld
van ove
andere b
der Am
delingen
vreemd w
van het
Maar
te (nema
enigen g
Akosta
Besnyden
twe gelo
Volkeren
gen de e
zynde al
artykel n
die geme
geweeft
hadden v
tyd der
wel de t
Godhede
Maar a

* Acosta
mucho no
de Ethiopi
Mexicanos
cien nacido
remedavan
con los hyo

„ en kuisheid. Zy hadden ook een foort van Oorbiegt, het vorm-
 „ zel, een eerlyke begraving, en geloofden aan een algemeen
 „ Oordeel.

Grotius over al deze gemengelde tekens van Jodendom en Chri-
 stendom redenerende, bedient 'er zich van om zyn gissing aangaan-
 de den oorsprong der Volkeren van het zuidelyk Amerika, die hy
 geloofst dat van de Christenen van Ethiopien afstammen, te onder-
 steunen. De Laet heeft, gelyk ik reeds gezegt heb, zeer wel het
 gevoelen van dezen groten Man wederlegt, en ik hoef 'er derhal-
 ven my niet langer mee op te houden.

Daar blyven evenwel noch enige twyffelingen over deze tekens
 over, om te weten of de Joden, of volkeren die kennis hadden
 van de Wet van Jezus Christus, niet oudtyds na Amerika mocht-
 en overgetrokken zyn.

Wat de Joden aangaat, vele hebben zich ingebeeld, dat de tien
 stammen van Isracl, door de Koningen van Isracl gevangen na Me-
 dien overgevoert, en voornamelyk die gene, waar van in het vier-
 de boek van Eldras gesproken word, zich een weg na deze nieuwe
 Wereld gebaant hadden. Zy steunen niet alleen op enige trekken
 van overeenkomst die 'er tusschen de onderhoudingen der wet en
 andere burgelyke gewoontens der Joden, en tusschen de Zeden
 der Amerikanen gevonden worden. Ik heb zelfs verscheyde Zen-
 delingen gesproken, op wie dit indruk gemaakt had, en die niet
 vreemd waren van te geloven dat al de Amerikanen in 't algemeen
 van het Hebreuwsche volk afstamden.

Maar na dit gevoelen wel overwogen te hebben, komt het my
 te onemal onaanneemelyk voor, ten minsten ik geloof niet dat men
 enigen grond kan vinden om vast op te steunen.

Akosta * loogchent rond uit 't geen de andere schryvers van de
 Besnydenis gezegt hebben, en Herrera spreekt 'er niet van. Deze
 twee geloofwaardige Schryvers en die het best van de Zeden dezer
 Volkeren gehandelt hebben, maken een zeer sterk vooroordeel te-
 gen de eeriten uit. 't Is niet waarfchynelyk dat zo wel onderrecht
 zynde als zy schynen te zyn, zy een zo wezentlyk en zo duidelyk
 artykel niet zouden geweten hebben. Ik geloof dat de Schryvers,
 die gemeent hebben deze Besnydenis te zien, bedrogen zullen zyn
 geweest ontrent de gewoonte die de Mexicanen en hunne naburen
 hadden van in hunne Godsdienslige oeffeningen, en vooral in den
 tyd der Inwyingen uit verscheyde delen van hun lichamen, zo
 wel de teel-leden als andere, bloed te halen, om dat aan hunne
 Godheden op te offeren.

Maar al was het zelf waar, dat de Besnydenis onder de Volke-
 ren

* *Acosta Histor. Natur. de las Indias, lib. prim. cap. 23.* Los Indios poco ni mucho no se retajan, ni han dado jamas en esta ceremonia, como muchos de los de Ethiopia y del Oriente *Idem Histor. Moral. de Indias lib. 5. cap. 26.* Los Mexicanos tenian tambien sus bautismos con esta ceremonia, y es que a los recién nacidos los scarificavan las orejas y el miembro viril, que en alguna manera remedavan la Circuncision de los Judios. Esta ceremonia schazia principalmente con los hyos de los Reyes y senores.

Joan de
Laet,
Respon-
ad u-
stranz-
Grotii
Differ-
sur.

Esdra
lib. 4.
cap. 13.
av. 40.
ad 49.

Waast
uit dit
gevoe-
len ont-
staan is:

ren van Jukatan en hunne geburen in gebruik geweest was, deze gewoonte zou zodanig een teken van het Jodendom niet zyn, of zy was ook by de Egyptenaren, de Ethiopiërs, de Ismaëlieten, de Trogloditen, de Arabieren, de Syriërs, de Feniciërs en de volkeren van Kolchos aangenomen, gelyk men zulks uit de Schryvers bewyzen kan.

Wederlegging van 't gevoelen van den overtocht der Joden na Amerika.

Het vierde boek van Esdras, waar op men aangaande den overtocht dezer Israëlieten steunt, verdient niet wederlegt te worden, en de plaats, die men hier toe aanhaalt, wel onderzocht zynde vervalt van zelfs. Want waar zal men hedendaags onder de volkeren van Amerika of enig ander deel van de Wereld voetstappen van dit gelovige volk vinden, 't welk God weer in het beloofde land zal voeren, en 't welk zyn dienst zo zuiver bewaart heeft dat het verdienen kan dat God op nieuws den schoot van den Eufraat voor hem opene, en het zelve wonderwerk als voren verrichte om het in dat land van Arareth te voeren, daar men een gants jaar toe nodig had om te komen; een zo verholten land dat het nergens als in de inbeelding der Rabbynen gevonden word, gewoon zich met diergelyke herllenschimmen te koetteren?

Alle volkeren, zo wel Joden als Heydenen, hadden enige Godsdienselijke oefeningen gemeen.

Daar waren Godsdienselijke oefeningen, en onderhoudingen der wet, die alle volkeren, zo wel Heidenen als Joden, gemeen hadden. Men heeft maar een vergelyking te maken van het geen ik reeds van den Godsdiensit der Heidenen gezegt heb, met het geen ik van de Wet van Mozes heb verhaalt.

Men kan niets uit deze algemene oefeningen besluiten: maar de Joden hadden oneindig vele byzondere en geringe oefeningen, welke die gene, die van hun stam waren, beter zouden onderhouden hebben als de Amerikanen gedaan hebben.

Maar enige gewoontens van Amerikastryden recht draats tegen die der Israëlieten aan.

Het zelfde zeg ik van de gewoontens van het burgerlyke leven. Daar waren 'er die alle menschen gemeen hadden, die de Joden zo wel als de anderen konden hebben, en zonder twyffel hadden. Maar die gene die in Amerika alleen gevonden worden, als daar zyn de Vrouwelyke regering onder verscheyde natien, de order van opvolgingen, van gellachtrekeningen, van erffenissen enz. deze stryden recht draats tegen die gene aan die wezentlyk tot de regering der Israëlieten behoorden, dus kan men niet verzekeren, dat enige der Israëlieten in dit deel van de Wereld zyn overgegaan, of zy moesten te enemaal hun wetten, hun taal, en hun kenlykhe gewoontens hebben laten varen, om den Godsdiensit en alle de gebruiken te omhelzen, die de Heydenen, waar onder zy gemengt geweest moesten zyn, van alle tyden gehad hebben. Grotius en de Laet, die malkander over den oorsprong der Amerikanen wakker hebben in 't hair gezetep, zyn het over dit stuk volkomen eens.

't Geen Petrus Martyr en Herrera van dit soort van Doop en de andere Bondzegelen, van het geloof aan de opstanding enz. zeggen, besluit niets om daar uit te zeggen dat de Christen Godsdiensit daar verkondigt is geweest, schoon dit slag van Verbondzegels en dit geloof daar zo zeer schynen over een te komen.

De Bondtekens van de nieuwe Wet hadden in die van Mozes en in

in de W door de waardy in bestaa anderen Aap van de zefde Godsdiensit den oorspronkelijke hielden die deze van maalden.

Wy he waarheid goed dat ketters ip dom maalden van c in het vo eerste tyde gentheder nageaapte

» De I
» gelover
» kracht
» wel ont
» zich lat
» van de
» opstand
» zal ik m
» van ma
» Aanbid
St. Chryso
foort van l
wy zo eve
maakt elde
met het all
borgenthed
ren. De H

* Tertullianus
pretetur cor
intervertendi
lorum myste
suos: exposi
thra signat il
ginem resurre
num pontific

in de Wet der natuur hun schaduwen en afbeeldzels, waarvan zy door de genade van den Verlosser, van wien zy al hun kracht en waardy ontfangen, de wezentlykheid en de vervulling zyn; en hier in bestaat al het voordeel dat de Wet van Jesus Christus over alle anderen heeft, die 'er voorgegaan zyn. De Duivel, die altyd de Aap van de Godheid geweest is, had getracht de Afgodendienaars de zefde gewoontens te doen onderhouden, die hy uit den waren Godsdienst gehaald had, en die zy van gellachten tot gellachten tot den oorprong der menschen opklimmende geërfte hadden. Maar deze gebruiken, die in zich zelve en in hun inzetting heilig waren, hielden het op te zyn, en wierden zondig door de bygelovigheid die dezelve verbafterde, door de toepassing die 'er de Heydenen van maakten, en door de gruwelen die zy 'er onder mengden.

Wy hebben reeds aangemerkt, dat de Vaders van de kerk deze waarheid en deze list van den Satan gekent hadden; maar het is goed dat wy 'er hier noch iets af zeggen. Tertulliaan * tegen de ketter's sprekende, die als een nieuwen Godsdienst in het Christendom maakten, met de leer te verbafteren, en een weinig de woorden van den zoon der H. Schriftuur te verdraaien, zegt dat zy hier in het voorbeeld van den Duivel volgden, die den Godsdienst der eerste tyden verbaftert had, dezen Godsdienst zelfs in de verborgentheden der valsche Godheden naappende. Vervolgens telt hy de nageaapte verbondzegelen op.

„ De Duivel, zegt hy, doopt sommige van de gene die in hem geloven, en die zyn trouwe dienaren zyn, en hy belooft hun uit kracht van dezen Doop vergeving der zonden. Zo ik het noch wel onthouden heb, Mithra tekent die gene op het voorhoofd, die zich laten inwyden om onder hem te dienen; hy maakt een feest van de Offerande des broods, hy geeft een geslyke schets van opstanding, en hy maakt de kroon onder den degen vry. Wat zal ik meer zeggen, hy heeft zyn Hogenpriester een wet opgelegd van maar eens te trouwen! hy heeft ook zyn Maagden en zyn Aanbidders, die hun werk van de kuisheid maken. St. Justinus, St. Chrystostomus en enige andere Heilige Kerkvaders erkennen een soort van Doop in deze verborgentheden der Heydenen, waar van wy zo even gesproken hebben; en St. Justinus, gelyk ik gezegt heb, maakt elders een vergelyking van de verborgentheden van Mithra met het allerheiligste Sakrament van de Eucharistie, als of deze verborgentheden een afbeelding van dit hemelsche brood geweest waren. De H. Augustinus gaat noch verder, want hy zegt, dat in ge-
vol-

*Tertul.
de Praesc.
Hæret.
cap. 40.*

*Justin.
Apol. 2.
pro
Christ.
p. 94.*

* *Tertullian. de Praescr. Hæretic. cap. 40. sequetur, a quo intellectus interpretetur eorum quæ ad Hæreses faciunt? a Diabolo scilicet, cujus sunt panes intercivertendi veritatem, qui ipsas quoque res Sacramentorum Divinorum, idolorum mysteriis æmulatur. Fingit & ipse quosdam utique credentes & fideles suos: expositionem delictorum de lavacro repromittit; & si adhuc memini Mithra signat illic in frontibus milites suos: celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid quod & summum pontificem unis nuptiis statuit habet & Virgines, habet & continentes.*

s, deze
zyn, of
ten, de
e volke-
chryvers

n over-
worden,
at zynde
e volke-
tslappen
beloofde
heeft dat
n Eufraat
verrichte
en gants
t het ner-
gewoon

ingen der
n hadden.
ik reeds
t geen ik

: maar de
ffeningen,
onderhou-

lyke leven.
de Joden
sel hadden.
n, als daar
de order
n enz. de-
tot de re-
erzekerer,
yn overge-
, en hun
Godsdienst
waar on-
gehad heb-
prong der
t over dit

doop en de
enz. zeg-
Godsdienst
dzegels en

Mozes en
in

volge van de offerande van brood en wyn verscheide Heydenen geloofden dat de Christenen Ceres en Bacchus aanbaden: *Nonnulli nos, propter panem & calicem, Cererem ac Liberum colere existimant.*

’t Is zekerlyk niet ingevolge van de oprechting van den Christelyken Godsdienst, dat de Heydenen de gebaren en plechtigheden van hun Verborgentheden zouden verandert hebben, om ’er een navolging van onze Sakramenten af te maken. De haat, dien de Heydenen voor de Christenen hadden, laat ons niet toe te geloven dat zy luiden hebben willen na-apen, daar zy een afkeer voor hadden, en die zy uit al hun macht te vuur en te zwaart en met allerhande soorten van straffen vervolgden.

’t Geen wy reeds van de Orgia en de Inwyingen, van de verzoeningen, van de louteringen, van de Wedergeboorte en een soort van Biëgt gezegt hebben, waar van wy op het getuigenis van Plutarchus hebben gesproken, geeft te kennen dat deze inzettingen oud waren en zelfs zo oud, dat wy reden hebben gehad om ’er uit te besluiten dat zy verbafteringen waren van den eersten Godsdienst dien God den menschen gegeven heeft, een Godsdienst waar van de verborge zinspelingen in dien geheel moesten vervult worden, dien de Zaligmaker van de Wereld, in de Wet der Natuur en de geschreve Wet afgeschaduwet, ons in de Wet der genade, die tot het einde der eeuwen staan moet, ons moest overleveren.

Wy moeten van de godsdiensten van Oost-en West-Indien op de zelfde wyze redeneren, als de H. Vaders over de verborgentheden der Ouden gedaan hebben.

Niets is ’er in beyde de Indien gemeender als de louteringen met water, op de wyze van den Doop, tot verzoening der zonden, en niets staat ’er valter in de lere de Brachmanen als de kracht die hun gewaande heylzame wateren hebben, en de kracht die zy aan den Ganges en enige andere Rivieren toelchryven, om de zielen van de aange-erfde smetten te zuiveren. De belydenis der zonden is een van de oudste en volstandigste oeffeningen van hun Godsdienst. Hun Goden waren zelfs niet van deze verplichting vry, en Vader Bouchet in zyn brief aan den Bisschop van Avranches, verhaalt hier over een van hun fabelen, die zeer aanmerkenswaardig is. Tavernier „ zegt, dat wanneer de Gauren ziek zyn, zy hun Priesters laten ha- „ len, daar zy een soort van biecht aan doen, en de Priesters be- „ velen hun aalmoezen en andere goede werken te doen, om ver- „ geving hunner zonden te verkrygen. De Biëgt is ook in Siam, Japan, en verscheide andere Staten van Indien in gebruik.

Die gene die in Japan van enige pelgrims op den berg van Oca-ga gedaan wierd, heeft iets zo yfelyks in, dat men niet als met schrik lezen kan, hoe zy in een weegschaal gingen zitten over een diepen afgrond, en in dezen staat in de lucht bleven hangen, tot dat zy hun gewillē in ’t openbaar en overluid door een algemeene oprechte en democdigde belydenis van de geringste zonden ontlast hadden. De biëgt was van ’s gelyken te Peru in gebruik, met haar strengheden, boetedoeningen na mate van de zonde, en uitgezonderde gevallen. De dochters die aan de Zon toegewyd wa-

ren,

*Lettres
edifiantes
de la
Compagnie
IX.
recueil
lettre 1.*

ren en t
flers, e
De In
lydenis
zyn zbr
wierden
Vade
dat hy
merkt,
bekeerd
waardig
„ dat h
„ pelen
„ Dit In
„ drukk
„ Daar
het Sakr
le jaren
Het ee
Almanak
van Kus
doorgeb
Niet als
toe aan k
toegang
die in ’t
dien dag
landen in
Zonnepr
tot deze
kleine st
een stuk
ka, of d
daar ter
zo zyn m
hy zyn C
stukjes b
gingen,
doen of
ligchaam
Het twe
ber valt
Men z
en gewy
veel teke
lyks in d
Melkweg
noch een
dieren te
„ van de

ren en tot zekere jaren gekomen blechten daar zo wel als de Priesters, en hadden haar rechtsdwang gelyk zy.

De Inka alleen biechte niet als aan de Zon, en na de gedane beilydenis ging hy zich in een rivier wasschen, dezelve biddende van zyn zonden in de zee te dragen, op dat zy te enemaal vergeten wierden.

Vader Bouchet zegt in den zelfden brief dien ik aangehaalt heb, dat hy nooit iets in den Godsdienst der Brachmanen had aange-merkt, dat met de Heilige Eucharistie overeen quam, maar dat een bekeerde Brachman hem voor enige jaren op een zeer aanmerkenswaardige omstandigheid deed acht geven. Namentlyk, zegt hy ; „ dat het overschot der offeranden en de Ryf die men in de Tempelen omdeelt by de Indianen den naam van *Prajadam* behoudt. „ Dit Indiaansche woord betekent in onze taal *heilige genade*, en dit „ drukken wy door het woord *Eucharistia* uit.

Daar wasiets duidelykers te Peru, endat meer overeenkomt met het Sakrament des Outaars schynt te hebben. Men vierde daar alle jaren twe feesten.

Het eene begon met de maant December; die de eerste van hun Almanak was. Dit feest duurde verscheide dagen, die in de stad van Kusko met offeranden en andere Godsdienstige plechtigheden doorgebracht wierden, daar men geen vremdeling by liet komen. Niet als den laatsten dag opende men hun de poorten, en stond hun toe aan het slot van dit feest deel te nemen, 't geen op deze wyze toeging: De Zonne-dochters maakten kleine broodjes van Maïs, die in 't bloed van witte en onbevleete Lammeren, welke men dien dag opofferde, gekneet waren. De Vremdelingen uit alle landen in de stad gekomen zynde; plaatste men ze op een rey. De Zonnepriesters, die van een zeker geslacht moesten zyn dat recht tot deze plechtigheid had, droegen deze Afgodische broden in kleine stukjes gesneden op goude en zilvere schotelen, en gaven 'er een stuk van aan ieder vremdeling, vermanende hem altyd den Inka, of de Zon, die de Inka verbeelde, getrouw te zyn; voegende daar ter zelfder tyd hy, dat dit stuk brood tegen hem getuigen zou, zo zyn mening niet oprecht was, en overeenkomende met het geen hy zyn God en zyn Vorst schuldig was, ieder ontfong en at deze stukjes brood met grote tekenen van erkenenis; en sterke betuigingen, dat zy nooit iets tegen de Zon en tegen den Inka zouden doen of denken, zeggende dat dit brood, dat zy aten, in hun ligchaam een getuigen en borg voor hun getrouwheid zyn zouden. Het tweede feest wierd in de tiende maand, die op onze September valt, byna op de zelfde wyze geviert.

Men zond ook deze broden van de hoofstad in al de Tempels en gewyde plaatzen van den Staat, en overal ontfong men ze met veel tekens van eerbied en Godsdienst. Het Lam had iets geestelyks in den Godsdienst der Peruanen. Zy plaatsten 'er een in den Melkweg, dat aan een schaap zoog. Garcilasso zegt dat toen hy noch een kind was men alle moeite aanwende om hem die beyde dieren te tonen; „ Maar ik, voegt hy 'er by, zag de vlakken „ van den Melkweg wel, die men my toonde, maar ik zag noch

Lectres
adjan-
tes, IX.
Recueil,
lettre 1.

Acosta
Hist.
Moral.
de In-
dias.
Lib. 5.
cap. 23.

Garcilasso,
Com-
ment.
Real 1. 2
cap. 23.

„ de gedaante van een Lam, noch de gedaante van een schaaap na
 „ allen schyn om dat ik geen sterke verbeelding genoeg daar toe
 „ had.

Akoita.
II fl.
Moral.
de In-
diat, l. 5.
cap. 24.

Niets geest ook sterker indruk als 't geen 'er ontrent deze stof te Mexiko omging. Alle jaren vierde men daar een feest, dat het plechtigste van alle die van den staat was, om dat het eigentlijk dat van hun God was. Twee dagen te voren bereydden de heilige Tempelochters een groten hoop meel dat van biete-zaat en van gebrade en geslachte Mais gemaakt was. Zy kneedden het in honing water, en maakten 'er een afgod van, van de grootte van den houten afgod, dien men in den tempel aanbad.

Deeg in de gedaante van Menschebeenderen, die men de beenderen van God *Vitzilputzli* noemde.

Zy bereydden met een van het zelve deeg kleine broodjes, in de gedaante van menschebeenderen, die men de beenderen van God *Vitzilputzli* noemde. De dag van de plechtigheid gekomen zynde, droeg men dezen Afgod 's morgens vroeg in processie om, met grote pracht, slaafs en kerkgebaren, waar van *Akoita* al de omstandigheden beschryft, daar ik den Lezer na toe wyze; op dezelfde wyze als de Joden het Paaschlam aten in de toerusting van Reyzigers, en met veel haast, om dat het de doortocht van den Heer, *Passus* of *transitus Domini* was; men hielt dezen omgang ook met een grote schielijkheid, en men noemde dien *den korten weg van God Vitzilputzli*.

De weg evenwel was zeer lang, maar het leken zo niet; om dat men dien zo gaauw overliep. Na het eindigen van deze processie ley men al deze broden in de gedaante van beenderen in den Tempel, waar in men dezen Afgod weer gebracht had; en na veele offeranden, daar men menschen slachte, na vele zangen, danssen, en plechtigheden die als een Heiliging van dezen Afgod en alle deze broden waren, gong al het volk dat nuchteren moest zyn van de eerste kinderen af tot de gryzaarts toe, al de cieraden uittrekken, die het aangedaan had om dit feest des te prachtiger te maken. Ondertusschen ontkleedden de Priesters den afgod, en sneden hem in stukken, zo wel als al deze beendersgewyze broden, die al zo heilig waren als het afgodenbeeld zelfs; het volk daar na weer om gekomen zynde, en alle zich op hun rang komende vertonen, mannen, vrouwen, groot en klein, ryke en arme, deelde men hun al deze brokken om, die ieder met een verwonderlyke eerbied ontfong. En met een Godsvrucht die hun de tranen uit de ogen lokte, zeggende dat zy het vleesch en de beenderen van hun God aten, en zich zo grote gunst onwaardig rekenende. De plechtigheid eindigde met een redevoering die een van de oudste Priesters over het ontwerp van 't feest hielt.

Akoita legt zich op deze wyze toe, om te bewyzen dat de Duiwel over al in zorg gedragen heeft dat de Afgodendienaars hem dezelfde plichten bewezen, die God zich zelve toege-eigent heeft. Hy toont deze overeenkomst van dienst in den Godsdienst der Indianen van Mexiko en Peru aan, niet alleen ten opzicht van de zaken die op ieder van onze Sakramenten slaan kunnen, maar ook op alle de omstandigheden van den Godsdienst. Evenwel krygt hy het niet eens in de herssens dat deze zaken van het Christendom

ont-

ontleent
 nis van
 vere Af
 Brachm
 dat hun
 ben, and
 door alle
 wezen z
 zyn, na

N

H Et
 he
 eer bewy
 zou men
 onze zali
 nen gewo
 voor de
 voor de
 stendom
 laatste ty
 vers, die
 te zien w

Petrus
 tan aanla
 ders door
 hadden,
 hun dlt t
 andere ge
 zon was,
 dat men o

Lopes
 en hout
 den; dat
 door de
 jaagt; hie
 ven kon,
 den weg
 gaan, eer

De zelf
Gozumel
 soort van
 tien palm
 het aanrie
 dat men
 was, maar
 het Christ

Hy ver
 verscheyd

ontleent zyn, en dat ooit de Volkeren van Peru en Mexiko kennis van onzen Godsdienst gehad hebben. 't Waren in der daad zulke vere Afgodendienars, wier Afgodery zo k'aar bleek als die der Brachmannen en Bonzen in Oostindien; die wy niet verdenken dat hun plechtigheden uit den Christelyken Godsdienst gehaalt hebben, anders zou men moeten zeggen, dat de Christen Godsdienst door alle de Heydensche Godsdiensten die tot de laatste tyden in wezen zyn gebleven, en voor 't meeste gedeelte noch in wezen zyn, nagecaapt en in Afgodery verkeert is.

NEGENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK.

HEt is noch veel verwonderlyker het aanbiddelyk teken van het kruis in Amerika voor de komst der Europeanen te zien eer bewyzen. Schoon de Duivel een misbruik van alles maken kan, zou men evenwel geloven, dat hy zyne Aanbidders dit teken van onze zaligheid tot eerbied voorgesteld heeft waar in hy overwonnen geweest is, en dat daar en boven een voorwerp van dwaasheid voor de Heidenen is geweest, gelyk het een voorwerp van ergernis voor de Joden geweest is: Of zou het een bewys zyn dat het Christendom in Amerika was doorgedrongen, voor dat dit land in de laatste tyden ontdekt was? Laat ons eerst de getuigenissen der Schryvers, die 'er van gesproken hebben, onderzoeken, om naderhand te zien wat men 'er van denken moet.

Petrus Martyr zegt dat de Spanjaarders, die het eerst in Jukatan aanlandden; daar kruiffen zagen; en dat hier over de inwoonders door hun tolken ondervraagt hebbende; zommige geantwoort hadden, dat 'er een zeer schoon man by hen was gekomen, die hun dit teken gelaten had op dat ze om hem zouden denken; dat andere gezegt hadden; dat een zeker man, die glansryker als de zon was, daar gestorven was. Petrus Martyr voegt 'er evenwel by, dat men op dit alles niet heel vast gaan kon.

Lopes de Gamara vertelt ook, dat de Spanjaarden daar kopere en houte kruiffen op de graven van de inwoonders oppgerecht vonden; dat zommige hierom geloofden, dat verscheide Spanjaarden door de Moren ten tyden van Koning Roderik uit hun land gejaagt; hier de vlucht hadden genomen; maar dat hy het niet geloven kon, om dat men diergelyke kruiffen op de Eylanden die in den weg lagen, en daar men noodzakelyk aan land had moeten gaan, eer men daar quam, niet vond.

De zelfde Schryver van het Eyland Akuzamil, door den bank *Gozumel* genaamt; sprekende; verzekert, dat de inwoonders eerst foort van een kleinen stenen tempel hadden, waar in een kruis van tien palmen hoog was, dat zy als een Godheid aanbaden; dat zy het aanriepen en in processie omdroegen om regen te verwerven: dat men niet wist waar van daan hun deze Godsvrucht gekomen was, maar dat die oorzaak geweest was, dat zy met meer gemak het Christendom omhels't hadden.

Hy verhaalt ook in de gewoontens der Kumaniers dat zy onder verscheide Afgodenbeelden een kruis hadden als een St. Andries

Van de Eerbied voor het kruis in Amerika.

Petr. Martyr. Decad. lib. 4. cap. 1.

Lopes de Gamara. Hist. Gener. de las Ind. l. 3. cap. 2.

Id. lib. 2. cap. 17.

Id. l. 3. cap. 32.

kruis, en een teken als die van de Apostolische Notarissen, die vierkant en gefloten zyn, met Burgondische kruissen door elkander gevlochten: dat zy zich door 't middel van dit kruis tegen de nachtgezichten en spoken wapenden, en dat zy de eerstgeboren kinderen daar mée aanraakten.

Com-
ment.
Real. lib.
2. cap. 3.

De Inka Garcilasso verzekert, dat de Koningen van Peru in een van hun koninglyke huizen een kruis van een kristalachtig jasper met wit en rood gemengt, hadden, waar van hy een nette beschryving maakt, hebbende het zelfs in de Sakristy van de hooftkerk van Kusko, daar 't de Spanjaarden na zich meesters van den Staat gemaakt te hebben bewaarden, met aandacht bekeken. De Inkas bewaarden dit kruis in een van deze vertrekkende die men in de landtaal *Hunka* noemde, en die een geheiligde plaats waren. Zy baden dit kruis oudtyds niet aan, maar hadden 'er een groie eerbied voor, zonder nochtans te weten noch zedert welken tyd zy het bezaten, noch welk de beweegreden van de eerbied was, die zy 'er voor hadden.

Naderhand na de komst der Spanjaarden, zegt hy, baden zy het aan, en hielden het in groter achting om het geen Pieter van Kandia gebeurde, en 't geen elders door den zelfden Schryver verhaalt word.

Conqui-
sta Espi-
ritual del
Para-
guay
Esc. 6.
23.
25.

Vader Antoni Ruiz maakt gewag van een wonderbaarlyk kruis, dat men in dit gedeelte van Paraguay vond, dat men naderhand van 't Heylige kruis genoemd heeft, na allen schyn ter gedachtenis van deze ontdekking. Deze Vader ziet dit kruis aan als een van de bevyzen die hy aanhaalt om het gevoelen te bevestigen, dat men had dat St. Thomas de Apostel het Evangelium in Braziliën in Paraguay en in Peru verkondigt had. De overlevering daar te land, zegt hy, behelst dat 'er oudtyds een blank man met een langen baard van over de zee gekomen was, om 'er God te verkondigen: dat hy overal dit grote kruis, van een zonderling hout, dat men in alle die gewesten niet vind, gemaakt, met zich droeg: dat op het zien van dit kruis, de Duivels stom wierden en de Godspraken ophielden; de Heylige man werd evenwel zeer van de Heydenen mishandelt, die hem het stilzwygen hunner Goden weten; zy namen zyn kruis weg, en begroeven het by een Meir, daar het, na deze Schryver geloofst, meer als vyftien eeuwen zonder verrotting bewaard is; en het is noch zo heel en zo sterk, dat men zelfs niet zeggen zou dat het ooit verrotten of verderven kon.

't Geen men van een andere kleine Natie van Wilden vertelt, die by Gaspé ten einde van de Golf St. Laurens aan een kleine rivier, de rivier van 't H. kruis genaamt, wonen, en aan welke men ook den naam van kruisdragers gegeven heeft, is alzo verwonderenswaardig, en met noch meer omstandigheden uitgedrukt.

VYFTIGSTE HOOFDSTUK.

Vader Christiaan le Clerk, die na ik geloof de eerste eer van deze ontdekking gehad heeft, beweert dat de aanbidding van 't kruis zo oud by deze Wilden is, dat, 'er stof genoeg is om ons

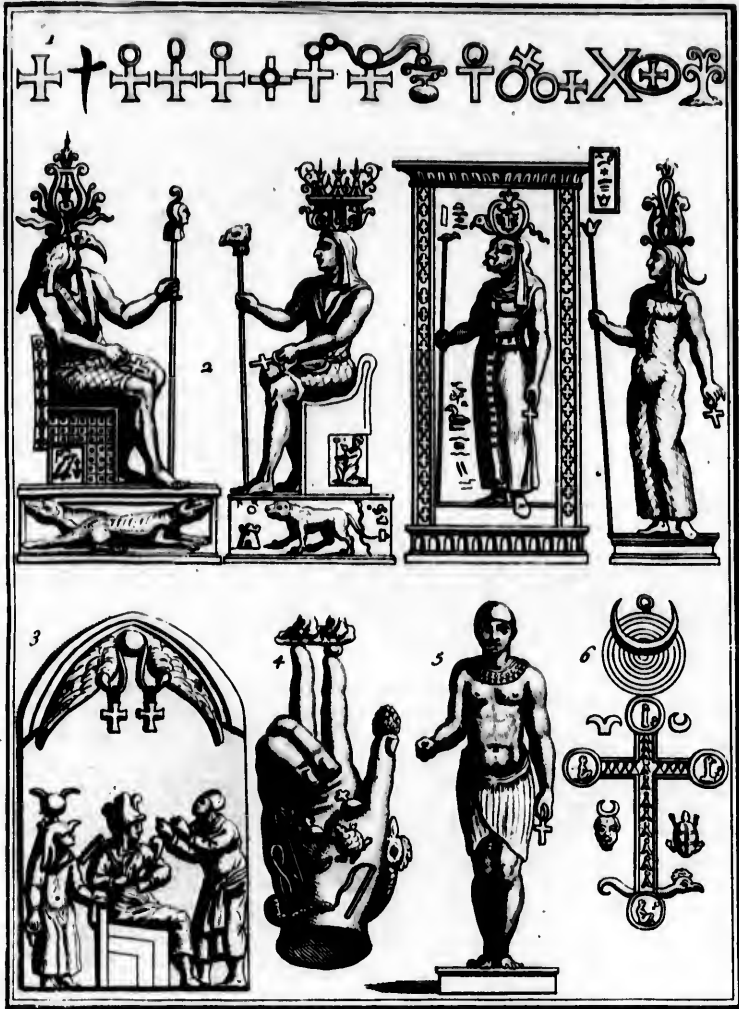
die vier-
nder ge-
e nach-
n kinde-

u in een
g jasper
melchry-
kerk van
gemaakt
bewaar-
landtaal
aden dit
l voor,
bezaten,
er voor
n zy het
an Kan-
verhaalt

k kruis,
hand van
enis van
n de be-
men had
in Para-
ge land,
n langen
ndigen:
dat men
dat op
dspraken
eydenen
; zy na-
het, na
errotting
zels niet

zelt, die
e rivier,
nen ook
nderens-

eer van
ding van
om ons
te

„ te d
„ voc
„ gek
„ hoe d
ten.

„ I
„ hun
„ zyn
„ sche
„ ste e
„ droe
„ zyn
„ vaar
„ wy g
„ In d
„ schoo
„ moec
„ gene
„ der h
„ achtin
„ al hun
„ gelov
„ dezen
„ den d
„ voren
„ van d
„ men r
„ den h
„ hun g
„ beurd
„ eerbic
„ wyze
„ Her
„ tyds a
„ te troc
„ te stra
„ de ster
„ tig tok
„ de en
„ die zy
„ veel gr
„ het kru
„ Na d
„ genom
„ te 'zon
„ durven
„ op zyn
„ wichtig
„ sluiten,
„ klaren,

„ te doen giften, en zelfs te doen geloven dat deze Volkeren het oor
 „ voor de stem der Apostelen die over het gantche aartryk heeft
 „ geklonken, niet gesloten hebben. ” Dit is evenwel uit de wyze
 hoe dezelve na zyn verhaal ingevoert is, niet te enemaal te beslui-
 ten.

„ De overlevering hunner voorouderen brengt mée; zegth y; dat
 „ hun land met een zeer gevaarlyke en besmetlyke ziekte geplaagt
 „ zynde, die hen tot de uiterste nood deed vervallen; en reeds ver-
 „ scheyden in 't graf gesleept had, enige van de betie, verstandig-
 „ ste en aanzienlykste gryzaarts in slaap vielen; van matheid en
 „ droefheid vermaat van een zo algemene verwoesting en de naby
 „ zynde val van de gantsche Gaspenische Natie te zien, zo die niet
 „ vaardig door een machtige byland van de Zon, die zy, gelyk
 „ wy gezegt hebben, voor hun Godheid aanzien, verquikt wierd.
 „ In dezen slaap vol droefheid, verscheen hun een uitnemen-
 „ schoon man met een kruis in de hand, die hem beval goeden
 „ moed te houden, weer na huis te keren, zulke kruiffen als de
 „ gene die men hun wees te maken, en dezelve aan de hoofden
 „ der huisgenoten te vertonen, met verzekering, dat zo zyze met
 „ achting ontfongen, zy daar ontwyffelbaar een hulpmiddel voor
 „ al hunne qualen in zouden vinden. Nademaal de Wilden licht-
 „ gelovig, ja zelfs bygelovig ontrent de drömen zyn, sloegen zy
 „ dezen in hun uystersten nood niet in den wind. Derhalven keer-
 „ den deze goede Gryzaarts weer na de hutten, die zy 's daags te
 „ voren verlaten hadden. Zy vergaderden het gantsche overichot
 „ van de stervende Natie, en zy besloten alle uit enen mond, dat
 „ men met eerbied 't teken van 't heilig kruis, dat men hun uit
 „ den hemel aanbod om een einde van hun elende, en begin van
 „ hun geluk te zyn, ontfangen zoude; gelyk het in der daad ge-
 „ beurde, nademaal de sterfte ophield, en dat al de zieken, die
 „ eerbiediglyk het kruis by zich droegen, op een wonderbaarlyke
 „ wyze genezen wierden. ”

„ Herkules was in hun land gelyk de Regenboog; dien God eer-
 „ tyds aan 't heel-al verschynen deed om het menschelyk geslacht
 „ te troosten, met beloften van het niet weer door een Zondvloed
 „ te straffen; dus stutte het kruis in een ogenblik de ziekten en
 „ de sterfte die deze volkeren verwoefte, en was hun een krach-
 „ tig teken, en dat met een wonderlyke vruchtbaarheid van gena-
 „ de en zegeningen vervult was. De wonderbaarlyke voordelen
 „ die zy'er van ontfongen, deden 'er hun in 't toekomende noch
 „ veel groter van verhopen: hierom namen zy alle voor, zonder
 „ het kruis geen zaak te besluiten, of geen reis te ondernemen.

„ Na dan dit besluit van altyd het kruis te dragen in den raad
 „ genomen te hebben, zonder 'er zelfs de kleine kinderen van uit
 „ te zonderen, zou nooit een Wilde voor den anderen hebben
 „ durven verschynen, zonder dit teken van zyn heil in zyn hand,
 „ op zyn vel; of klederen te hebben: zo dat indien 'er iets ge-
 „ wichtigs voor de Natie te verhandelen was, 't zy een vrede te
 „ sluiten, of den oorlog tegen de vyanden van 't vaderland te ver-
 „ klaren, beriep de Opperite alle de Ouden, die zich stiptelyk na

„ den raad begaven, alwaar alle vergadert zynde, zy een kruis van
 „ negen of tien voeten hoog oprechten; zy sloegen een rond
 „ kring, en namen hun plaats, ieder met zyn kruis in de hand, la-
 „ tende dat van den Raad midden in de vergadering. Eindelyk de
 „ Voorzitter het woord opnemende, lei voor den gantschen Raad
 „ bloot, waarom hy hen te zamen geroepen had, en al deze kruis-
 „ dragers zeiden hun gevoelen, om over de zaak die men verhan-
 „ delde goede maatregelen te nemen. Moest 'er een Afgezant na
 „ hun bureu of enige andere uitheemsche Natien gezonden worden,
 „ benoemde het Opperhoofd dien uit de jongelingen, dien hy tot
 „ volvoering van hun aanlag 't bequaamt oordeelde, en deed hem
 „ in den kring treden; en na hem opentlyk de keur verklaart te heb-
 „ ben die men van zyn persoon, tot volvoering van de zaak die men
 „ hem openlei, gedaan had; trok hy een uitnemen schoon kruis, dat
 „ hy in 't kostelykste dat men vinden kon bewonden had, uit zyn
 „ boezem, en het zelve met eerbied aan de gantsche Vergadering
 „ vertonende, deed hy door een vooraf betudeerde aanspraak het
 „ verhaal van de gunsten en zegeningen, die de gantsche Gaspesische
 „ Natie door 't behulp van 't kruis ontfangen had. Vervolgens beval
 „ hy den Afgezant te naderen en 't zelve met eerbied te ontfangen,
 „ hem het zelve om den hals hangende, zeide hy tegen hem: Ga,
 „ bewaar dit kruis, dat u van alle gevaren by die geene waar aan
 „ wy u zenden bevryden zal. De Oudraad stemde door de ge-
 „ wone toejuigchen van *boo! boo! boo!* 't geen de Voorzitter ge-
 „ zegt had, toe; wenschende den Afgezant in de reis die hy tot
 „ voordeel van de Natie ging ondernemen, alle geluk en voor-
 „ spoed.

„ Deze Ambassadeur gong dan den Raad uit met het kruis om
 „ zyn hals als een Eerbewys en het teken van zyn Gezantschap. Hy
 „ deed het niet als 's avonds af om het onder zyn hoofd te leggen,
 „ met vertrouwen dat het alle quade geesten gedurende zyn slaap
 „ zou verjaagen. Hy bewaarde het altyd zorgvuldiglyk tot de ver-
 „ vulling van zyn Handeling toe, wanneer hy het met de zelfde
 „ plechtigheden waar mee hy het ontfangen had, in den vollen
 „ Raad aan het Opperhoofd weer ter hand stelde, en hy deed
 „ voor de gantsche vergadering verslag van zyn reys.

„ Om kort te gaan, zy ondernamen niets zonder het kruis. De
 „ opperste droeg het zelfs als een stok gemaakt in de hand, wan-
 „ neer hy op raketten gong, en plaatste het op de aanzienlykste
 „ plaats van zyn hut.

„ Als zy zich in hun kleine bootjes van schorsfen van bomen
 „ op 't water begaven, plantten zy aan ieder end een kruis, ge-
 „ lovende heiliglyk dat dit hen voor schipbreuk zou bewaren.

„ Zie daar de gevoelens van achting en eerbied van onze oude
 „ Gaspeziers voor het kruis, die noch hedendaags in de harten
 „ van onze Kruis-dragers huisvesten, nademaal 'er geen een is
 „ die het zelve niet op zyn kleren of zyn blote vel draagt.

„ De windels en wiegen der kleine kinderen zyn 'er altyd mee
 „ verciert; de wanden van de hut, de bootjes en de raketten
 „ pronken 'er over al mee.

„ De

D E N

... een kruis van
 ... loegen een ronden
 ... kruis in de hand, la-
 ... ring. Eindelyk de
 ... en gantfchen Raad
 ... , en al deze kruis-
 ... k die men verhan-
 ... er een Afgezant na
 ... gezonden worden,
 ... ingen, dien hy tot
 ... eelde, en deed hem
 ... ur verklaart te heb-
 ... van de zaak die men
 ... nt fchoon kruis, dat
 ... onden had, uit zyn
 ... ntliche Vergadering
 ... eerde aanspraak het
 ... gantliche Gafpeltche
 ... l. Vervolgens beval
 ... erbid te ontfangen,
 ... hy tegen hem: Ga,
 ... die geene waar aan
 ... stemde door de ge-
 ... n de Voorzitter ge-
 ... n de reis die hy tot
 ... alle geluk en voor-

... met het kruis om
 ... zyn Gezantschap. Hy
 ... zyn hoofd te leggen,
 ... gedurende zyn Ilaap
 ... vuldiglyk tot de ver-
 ... het met de zelfde
 ... had, in den vollen
 ... stelde, en hy deed
 ... n reys.
 ... onder het kruis. De
 ... t in de hand, wan-
 ... op de aanzienlykfte

... chorffen van bomen
 ... end een kruis, ge-
 ... ak zou bewaren.
 ... rbied van onze oude
 ... ndaags in de harten
 ... maal 'er geen een is
 ... e vel draagt.
 ... n zyn 'er altyd mee
 ... otjes en de raketten

De

„ De
„ van d
„ besche
„ nige o
„ dat zy
„ by ge
„ het ze
„ Mer
„ kruisse
„ ken ve
„ te zyn
„ een var
„ len var
„ De v
„ die zy
„ land re
„ tot tyd
„ takken
„ hebben
„ na hun
„ dat dit
„ hun Vo
„ ken nie
„ Wilden
„ Het zel
de omflan
een veel g
die perso
die hy on
deze natu
evenwel o
verzekert

Zo de c
nachtgezi
sing van d
zoek te do
gen uyt de
minder op
den worden

De meer
Martyr en
te boek ge
inbeelden d
dienst en e
gehad hebb
de Laat lo
gen, die di

De eerbi
zyn order s
zyn verhaal

„ De zwangere Vrouwen borduren het met de naalt op de plaats van de Deken die haar schoot bedekt, om haar vrucht onder de bescherming van 't kruis te stellen. Eindelyk daar zyn 'er weinige of zy hebben voor zich zelve een klein porceleyne kruisje; dat zy zorgvuldiglyk bewaren; en in achting houden ten naasten hy gelyk wy de reliquien doen; tot zo ver dat deze volkeren het zelve boven al hun kostelykheden en rykdommen stellen.

„ Men kent de begraasplaatzen dezer volkeren genoeg aan de kruiffen die zy op hun graven plaatzen, en met dit heilige teken verciert schynen dezelve eer van Christenen als van Wilden te zyn: een plechtigheid die zy zo dikwils in acht nemen als 'er een van de Natie der Kruisdragers sterft, al was hy hondert mylen van de plaats, daar zy gemeenlyk begraven worden, af.

„ De voornaamste Visch- en Jach-plaatzen zyn door de kruiffen, die zy daar planten, onderscheyden; en men staat, door hun land reyzzende, op een aangename wyze verzet, dat men van tyd tot tyd op den oever van de rivieren kruiffen van twee of drie takken vind, gelyk die der Patriarchen. Met een woord, zy hebben zo veel achting voor het kruis, dat zy bevelen dat het na hun dood met hen in de kist gelegd zal worden, gelovende dat dit kruis hen in de andere wereld verzellen zal, en dat zy van hun Voorouders niet gekent zouden worden, zo zy het teken niet by zich hadden dat de Kruisdragers van alle andere Wilden van Nieuw-Vrānkryk onderscheyd.

Het zelfde, voor zo ver den grond en inhoud aangaat, schoon de omstandigheden een weinig verschillen, is door een persoon van een veel groter gezag als dat van Vader le Clerk beschreven. Maar die persoon niet als op het verhaal van dezen Vader, of van luiden die hy onderrecht had, gesproken hebbende, kan voor een zaak van deze natuur geen borg blyven, die valsch zyn kan, en die hy evenwel op de eerlykheid en goede trouw van luiden, die het hem verzekert hebben, kan geschreven hebben.

Zo de oorsprong van deze aanbidding van 't kruis op dromen of nachtgezichten moest te huis gebracht worden, dit zou een oplossing van de zwartigheid zyn, die ons veel moeite om ander onderzoek te doen zou sparen; maar daar is weinig op de overleveringen uyt den mond der Wilden staat te maken, en zomtyds noch minder op de wonderen die 'er in zommige reysbeschryvers gevonden worden.

De meeste Schryvers verwondert staande over 't geen Petrus Martyr en de Spaansche Schryvers over deze aanbidding van 't kruis te boek gesteld hebben, en zich van de andere kant niet konnende inbeelden dat de Amerikanen ooit enige kennisse van onzen Godsdienst en enigen omgang voor de laatste tyden met de Christenen gehad hebben, kiezen de party van dit alles tegen te spreken. Jan de Laet loochent het met styve kaken en roept Oviedo tot getuigen, die dit alles voor verdichtzelen uitmaakt.

De eerbied die ik aan de gedachtenis van Vader le Clerk en aan zyn order schuldig ben, weerhoud my van het zelfde oordeel over zyn verhaal te vellen: schoon het in zich zelve en de wyze waar

*Lettere
imprimée
en 1683.*

*Joan. de
Laet
Annos.
in 1 Dife.
Ferrat.
Hug.
Gratii;
Oviedo
op 176.3*

op het beschreven is beschouwd zynde, gants na een godvruchtige Roman zweemt. Hoe? zou het wel mooglyk zyn dat deze aanbidding van 't kruis, waar van de ontdekking noch nieuw is, en niet hoger als den tyd van Vader Christiaan le Clerk opklimt, anderhalf eeuw onbekent gebleven zyn zou? Zedert de regering van François den eersten hebben de Franschen by na zonder ophouden na deze zeekusten van Amerika gereyft; zy hebben met al de Wilden van deze streken gehandelt, Kanadynen, Mikmakken, Sourikoizen, Gaspeziers, Etechemynen, Almouchikoizen; zy hebben al de Havens van Florida tot aan 't land van Lubrador toe bezocht; is het dan wel waarschyndlyk dat zy geen kennis van deze Aanbidding van 't kruis zouden gehad hebben, of dat daar kennis van gehad hebbende, zy 'er geen enkel woord van in hun Rysbeschryvingen, die met zaken van veel minder gewicht opgepropt zyn, zouden gerept hebben? Deze zaak is aanmerkenswaardig genoeg, en zy moeiten nergens meer over verzet staan. Ondertuschen hebben noch Thevet, noch Lescarbot, die niets ontsnapt, noch Champlain, die ons een naauwkeurige Beschryving van alle deze landen, die hy in persoon bezocht heeft, gegeven heeft, noch de Heren de Mons en Poitrincourt, die 'er op verlof van onze Koningen geweest zyn, noch iemand uit de Zendelingen, 't zy Minnebroeders, Kapucynen of Jezuiten, ooit voor Vader le Clerk van deze zaak gesproken of 'er iets van geschreven. 't Is waar dat de Heer de Champlain verhaalt, dat de havens van de Franche baay bezoekende, hy in een van deze havens drie of vier mylen ten noorden van Kaap de Poitrincourt, een zeer oud kruis vond, dat „ heel met mos begroeit en byna gantsch vermolsent was. Maar de Heer de Champlain, ver van dit kruis voor een maakzel van de Wilden aan te zien, zegt duidelyk „ dat het een klaar teken „ was dat 'er eertyds Christenen geweest waren. ” In der daad daar schynt geen twyffel aan te zyn of het was daar meer als honderd jaren voor dat de Heer de Champlain daar quam door de Europeers geplant. De aandacht van dezen schryver om dit kruis te beschouwen is ons een gewis pand dat hy anders zou geredeneert hebben, en niet gemist van de aanbidding van dit kruis onder de Wilden van die quartieren te spreken, indien de zaak zo wyd uitgestrekt en zo klaar was, als Vader le Clerk verzekert.

EENENVYFTIGSTE HOOFTSTUK.

*Relation
de la
Nouvelle
France
pour l'ann.
1657 &
1658.*

Vader Hieronymus l'Allemand, Opperste van de zendingen van onze zamening in Nieuw-Vrankryk, geeft ons in zyn derden brief, in 't jaar 1658 geschreven, een groot een Beschryving van de Geloofsplantingen die wy in die quartieren hadden. Hy verdeelt die van het onderste van de rivier St. Laurens, en de zee kusten in drie rechtsbannen, namentlyk Rigibouctou, Miscou, en Kaap Breton. Onder het gebied van Miscou besluit hy de Wilden van Gaspe en Miramichi, daar wy tegenwoordig van handelen, en hy voegt 'er deze woorden by: „ Dit is het land dat onze Vaders zedert het jaar 1629 beploegt hebben, en daar tegenwoordig Vader

der
„ Fre
1660
chard
Wild
aanbie
Zor
midde
kunne
stüzwy
Om
ken of
ouweli
le kyf,
ne daa
derzelve
naam v
„ vloed
„ zo d
„ kruis
Vade
in het z
gen te s
„ ver v
„ neer l
„ volker
„ hunne
„ gaderi
„ stelt te
Evenw
der le Cl
door her
ten zegge
Clerk mo
Zendelin
zich voor
hun inget
lovigheid
gegeven,
Vader le
verlaten,
dezen die
op het on
dat deze d
't Geen
gen gevor
sprekende
„ ons zien
„ Maria,
„ het Kru

der Andries Richard; Vader Martin Lyonne, en Vader Jaques „Fremin in den oogt werken.” Men ziet in het verhaal van 1660 en 1661 een uittreksel van een brief van Vader Andries Richard, uit dat land zelfs geschreven. Hy spreekt daar van deze Wilden en enige hunner gebruiken in, maar hy rept niet van deze aanbidding van 't kruis.

Zouden hy en de andere Zendelingen het niet geweten hebben, midden onder deze Barbaren zynde, en zouden zy het hebben kunnen verzwigen zo zy het geweten hadden? Waarlyk deze sulzwygentheid zou ons vreemde gedachten geven.

Om kort te gaan, deze Wilden zyn geen andere als de Mikmakken of de oude Sourikoizen. Nu hebben zekerlyk de Mikmakken ouwelings de aanbidding van het kruis niet gehad. Dit is buiten alle kyf, en daar is de minste twyffeling over dit artykel niet. De gene daar men van spreekt wonen by de Rivier van Miramichi, dit is derzelver ware naam, en Vader le Clerk bekent dat hy zelfs den naam verandert heeft, wanneer hy zegt: „wy hebben dezen „vloed, onder 't lossen van 't geschut en duizent vreugde-galmen „zo der Franschen als der Wilden, met den titel van het heilige „kruis vereert.

Vader le Clerk schynt op een andere plaats al het geen hy reeds in het zelfde hoofdstuk, dat ik uitgetrokken heb, gezegt heeft tegen te spreken, bekennde, „dat deze Wilden allengsiens den yver van hun voorzaten hadden laten verslaauwen, en dat wanneer hy in 't land quam om zyn zending te beginnen, hy niet als volkeren vond, die niet meer als de schaduw van de zeden „hunner voorouders hadden, die de gewoonte van hun kruisvergaderingen hadden afgeschaff, en hy beroemt zich die weer herstele te hebben.

Evenwel nademaal ik niet zou durven denken dat het geen Vader le Clerk van de aanbidding van 't kruis by de Gaspeziers zegt door hem verzonnen was, geloof ik tot zyn verschoning te moeten zeggen, dat deze Wilden, die lang voor vader Christiaan le Clerk met de Franschen hadden omgegaan, die eenige jaren lang Zendelingen van onze Kompagnie by zich gehad hadden, onder zich voor het kruis eenige eerbied, die deze eerste Zendelingen hun ingeboezemt hadden, behouden zullen hebben: dat de bygelovigheid der dromen deze aanbidding enigen tyd gezag zal hebben gegeven, waar na zy zal hebben beginnen te verilaauwen, en dat Vader le Clerk deze zending, die men genoodzaakt was geweest te verlaten, weer op de been geholpen, en enige overblyfsels van dezen dienst gevonden hebbende, of op het uiterlyk aanzien of op het ongegrond verhaal van enige Wilden geloof zal hebben, dat deze dienst van onheuglyke tyden was.

't Geen ik zeg is op een brief gegrond die in onze Beschryvingen gevonden word, waar in Vader Perrault, van deze Wilden sprekende, verzekert, „dat zy gaarn een kruisje maken gelyk zy „ons zien doen, heffende de handen en ogen ten hemel, en *Jesus* „*Maria*, gelyk wy, rocpende tot zo ver dat de eer die wy aan „het kruis bewyzen bemerkende, deze arme schepzels zich dat

D d

teken

*Relation
de la
Gaspésie
chap. 9.*

Vader le
Clerk
spreekt
zich zel-
ven te-
gen.
*Chap.
10.*

*Relation
de la
Nouvelle
France
pour
l'An
1635.*

„teken op de troni, op de borst, op armen en benen schilderen,
 „zonder daar toe verzocht te zyn. Ik wil wel geloven, voegt hy
 „'er by, dat zy dit in den aanvang uit een natuurlyke eenvoudig-
 „heid doen, die hen dryft om alles wat zy zien na te apen, eer
 „als uit een andere betere betrachting, evenwel kunnen zy 'er
 „door den tyd in geholpen worden, en zy zullen de eerste niet
 „zyn, wanneer zy zullen beginnen te oeffenen 't geen by hen in
 „geen gebruik geweest is, als by enkel toeval. „ Wat hier van zy,
 men weet hedendaags van geen Kruisdragers meer, en een Zende-
 ling by de Abenaken, die hun naburen zyn, heeft my verzekert
 dat deze Wilden nergens in van de anderen verschillen.

Wat
men van
het ver-
haal van
den Inka
Garcila-
laffo
denken
moet.

Het getuigenis van den Inka Garcilaffo maakt meer indruk op
 my als al de rest. Het kan niet gelogchent noch uitgeleert worden.
 Want schoon hy eerst eenigen tyd na den val van dit grote ryk,
 waar van zyn Voorouders de meesters waren, ter wereld gekomen
 is, en dat hy by gevolg moet geacht worden in verscheyde zaken
 van de oude gewoontens van zyn land onkundig te zyn; is het
 evenwel een Schryver in het zelfde land waar van hy spreekt ge-
 boren, uit den stam van deszelfs Koningen gesproten, en die be-
 ter als de vreemdelingen onderrecht moet zyn. Hy schynt in alles
 wat hy verhaalt ter goeder trouw te handelen, en hy getuigt hier
 een zaak, die hy met zyn eigen ogen gezien heeft; hierom de oud-
 heid van deze aanbedding van 't kruis, en de waarheid van al 't
 verhaal der schryvers, die ik aangehaalt heb, veronderstellende,
 dunkt my dat ik twe zaken over dit voorwerp zeggen moet.

TWEENVYFTIGSTE HOOFSTUK.

Aan-
merkin-
gen van
onzen
Schry-
ver.

Lipfius,
de Cruce
lib. 1.
cap. 8
Gretfer
de Cruce
l. 1. c. 51.
Pigno-
rius in
expos.
mensæ
Isacæ.
Kirker
in Oedipo
& Obe-
lisc.
Pam-
phil.

Voor eerst, dat schoon het kruis by de Christenen in eerbied is,
 het evenwel geen onsefelybaar teken van 't Christendom en van
 de prediking van 't Evangelium is. Het was een heilig zinnebeeld
 in den Godsdienst der Ouden, en voor al in de Verborgenheden
 van Isis, waar van wy tot nu toe gesproken hebben, gelyk Justus
 Lipsius, Gretfer, Pignorius en verscheyde andere geleerden aan-
 gemerkt hebben, in 't byzonder vader Athanasius Kircher. Deze
 spreekt 'er lang en breed in zyn Oedipus en in zyn Naaldspits van
 Pamphiliën van: Onder de Beelspraken der Egyptenaren vind hy 'er
 geen heiliger, krachtiger en volmaakter als zyn Hermetisch of Ista-
 tisch kruis, waar van hy de vinding aan Mercurius Trismegistus
 toeschryft.*

Ik hou my niet op met al de uitleggingen die hy 'er van geeft,
 de-

* *Athan. Kirker Oedipi Egypt., classe 10. cap. 4.* Hermes Trismegistus ...
 caracterum Hieroglyphicorum Initiator, ut quæ in mundo occultissima latent
 mirifico a se excogitato symbolo exponeret, omnia unico caractere quem & cru-
 cem Hermeticam appellant (nos Isacam seu Anfatam, eo quod, in nullis fere si-
 mulachris Egyptiacis manu gestatus non spectetur, appellamus) expressit. Quem
 quidem caracterem in tanta veneratione habebant ut nihil sine eo rectè confici
 posse existimarent, eratque amuletum potentissimum, & caracter ad naturæ
 exemplar mirabili ingenii subtilitate fabricatus, ad viam felicitatis demonstnan-
 dam unicus Dux & lumen, &c.

de well
hem z
nis van
ters de
zulks n
volmaal
alle de
overget
naaltip
heeft di
heb ond
indruk c
om ze h
beter in
Ik gel
Apollo,
de Wyng
van den
aan de H
Altaren o
Niet alle
ren, maa
gen doen
kruis in d
verbeelt v
te zeggen
vond, dez
Fenicien v
Dus zou
ken, voor
voor Chris
en dat de
St. Hier
waar van d
ben, de T
De Tau is
Grieken en
Beeldsprak
bruikt. En
Suidas en H
spraak ver
mende leve
teken is da
Miffchien v
Alfabet was
wy in het c

* *Hornius*
suum mercato
rea salutatis n
quia Crux fac

de welke iets na zyn bevassing kunnen behelzen, die Geleerden hem zouden kunnen betwiften. 't Is zeker dat volgens de getuigenis van Ruffinus het kruis onder de Hieratfche of Priesterlyke letters der Egyptenaren was, dewelke heylig waren, gelyk het woord zulks medebrengt. Dit teken moet van een grote heiligheid en volmaaktheid aangezien geweest zyn, nademaal men het byna op alle de gedenkftukken, die 'er van de pracht van 't Oude Egypte overgebleven zyn, vind: nademaal het verscheydemalen op de naaltpitzen herhaalt is, en dat 'er byna geen godheid is of zy heeft dit Zinnebeeld in de hand of ten minste dichte by zich. Ik heb onder deze gedenkftukken die gene uitgekozen, die de meeste indruk op my gemaakt hebben, en ik heb ze laten in plaat snyden, om ze hier voor de ogen van 't gemeen te stellen, dat daar door beter in staat zyn zal, om 'er zyn oordeel over te vellen.

Ik geloof dat hy met vermaak dit kruis ziet in de hand van Horus Apollo, om den hals van God Apis, van Jupiter Hammon, en aan de Wyngaartspies van Bacchus, die ik geloof dat de Voorbeelden van den Verlosser zyn; om den hals der Vestaalsche Maagden, aan de Heylige Vaten, waar in het Nat dat men de Goden op de Altaren offerde, was: op de rinkelbommen der Korybanten, enz. Niet alleen was dit een heilig Zinnebeeld by de Egyptenaren, maar ook by de Feniciers, en ik heb enige Gedenkpenningen doen drukken, waar op de Godin van Syrien met een lang kruis in de hand, overend staande of over de schouder leunende, verbeeld word. Dit heeft zonder twyffel enige Schryvers verplicht te zeggen, dat de Amerikanen, by wien men het kruis in eerbied vond, dezen dienst van de Karthaginenzers, die oorspronkelyk uit Fenicien waren, ontvangen hadden.

Dus zou Hornius * ongelyk gehad hebben van ze tegen te spreken, voornamelyk hier in, om dat hy t'onrecht beweert, dat men voor Christus tyd nergens enige eer aan het kruis bewezen heeft, en dat de kruisdood in Fenicien een zeer schandelyke straf was.

St. Hieronymus verzekert dat in de Oude Hebreuwsche letters, waar van de Samaritanen, zegt hy, zich tot noch toe bedient hebben, de *Tau*; die de laatste is, de gedaante van een kruis heeft. De *Tau* is ook een soort van een kruis, zo als die noch van de Grieken en de Latynen afgebeeld word. In de zelfde Egyptische Beeldspraken worden de *Tau* en het kruis door malkander gebruikt. En volgens de getuigenissen van Sokrates, Sozomenus, Suidas en Ruffinus, verzeckerden die gene die het best hun Beeldspraak verstonden, dat het by hen het zinnebeeld van het toekomstige leven was: wy zien zelfs dat het in de heilige bladeren een teken is dat op het voorhoofd der Uitverkoornen geprent staat. Misschien was het om deze reden dat het de laatste letter van het Alfabet was. De Gelukzaligheid de uiterste merkpaal zynde die wy in het oog moeten houden, en daar wy moeten trachten toe

Dd 2

Men vind het by na op alle de gedenkftukken die 'er van de pracht van 't Oude Egypte overgebleven zyn.

't Was ook een heilig zinnebeeld by de Feniciers.

Horn de Origin. Gent. Americ. l. 2 c. 13.

Hieron. in Ezech. c. 9.

Socrat. lib. 5. Hist. Ecclesiast. Sozoman. Hist. Eccles. lib. 7. c. 15 Ruffin. l. 2. c. 29. Suidas savvç

* Hornius lib. 2. de Orig. Gent. Lap. 13. Ritum crucis a Carthaginensium mercatoribus Americanos accepisse quidam prodiderunt, quod vel propterea falsitatis manifestum, quia nullus Crucis ante Christum natum honos, & quia Crux fœdissimum apud pœnos supplicium.

te geraken. De *Tau* was ook by de Grieken een heylzame letter en van een gelukkig voorteken; en voor een misdadiger was het een teken dat hy vrygesproken was, daar in tegendeel de *Tbeta* een onseylbaar teken van veroordeling en van de dood was. *

Men zou dunkt my hier uit kunnen besluiten dat in de eerste tyden en in de openbaring die aan onze eerste ouders van een verlosser gedaan wierd, de wyze van de Verlossing hun ook geopenbaart wierd; het kruis, dat het zinnebeeld van 't eeuwige leven was, ook het werktuig geweest zynde, waar van de verlosser zich bedient heeft om ons de poorten tot de eeuwige Gelukzaligheid te openen.

DRIENVYFTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit alles kan verschoont en bevestigd worden door het geen 'er ten tyden van Theodosius den Groten omging, en 't geen door Sokrates, dien ik te voren aangehaalt heb, verhaalt word. Want toen men den Tempel van Serapis verwoeste en plunderde, vond men daar verscheide Heilige Beeldspraken, in steen gehouden, in, waar onder 'er vele waren die de gedaante van een kruis hadden. Dit was een oorzaak van verschil tusschen de Christenen en Heydenen, de Christenen zeyden dat dit kruis het heilzame teken van 's Heylands lyden zynde, hun Godsdienst aangong, die daar door verkondigt en voorzegt was. De Heydenen in tegendeel bekenden dat het kruis aan Jesus Christus en Serapis gemeen was, maar zy beweerden ter zelfder tyd dat het een gansch andere betekenis by de Egypteraren had, als in het Christendom. Onderwyl dat zy dit hevig verschil hadden, versterkten verscheide Heydenen, die zich toen bekeerden, en die volmaakt de beeldsprakige wetenschap der Egyptenaren verlionden, het gevoelen der Christenen, en verzekerden dat dit het Zinnebeeld van het toekomstige leven was. De Christenen schiepten door deze uitspraak weer nieuwen moed, maar wanneer men in 't vervolg door deze zelfde Zinnebeelden ontdekt had, dat wanneer dit teken van het kruis te voorschyn zou komen de Tempel van Serapis verwoest

201

* *Franciscus de Mendocça de Soc. Jes. Virid. lib. 8. cap. 7.* Græci Θ utebantur cum aliquem supplicio capitis addicebant. Quo alludit Persius, *Satyra 4.*

Et potis es nigrum vitiiis præfigere Tbeta.
Martialis item lib. 7. & Aufonius.

Hujus rei causa illa est, quia Θ apud Græcos mortem significat; idem que prima hujus vocabuli litera ad mortem indicandam sumebatur. Cæterum cum aliquem liberum abire permittebant, *Tau* utebantur. Quam ob rem vero *T* absolutionis nota poneretur, à nemine, quem legerim, explicatur: nisi forte arcanum aliquod mysterium in hoc veterum consensu latere arbitremur, qui crucis notam, quam *T* representat, pro salutari usurpabant, animo videlicet præfigentes Crucis signum nobis salutis fore. Certe apud Hebræos littera *Tau* salutaria erat, ut colligitur ex Ezechiele cap. 9. vel quia in crucis figuram effingebatur, vel quia cum ultima esset Alphabetici Hebraici, Christum significabat, qui rerum omnium finis dicitur, &c.

zou w
Christ
lingen
tes, d
gen.
ly nie
deze s
genthe
moeste
om zy
dien d
sing aa
de Dur
deszelf
gebeur
gebeur
den ont
ontdek
scheyde
de Chr
waar, e
by, z
Priester
te, die
den, te
veel be
heid va
die voo
het is in
nebeeld
de eer
schoon
gen, zy
van de
De E
wy zien
meeste p
den al d
uitgeleg
de zich
Ver van
lius licit

* *Marj*
tem quema
tis antepo
sim. Prin
gitudinem
maxime, t
per rectitu

Ver-
volg
van de
voor-
gaande
Hof.
Socras.
lib. 5.
Hist.
Eccles.
cap. 17.

zou worden, waren 'er noch meer Heydenen, die zich tot Jezus Christus bekeerden, en den Doop ontfongen, erkennende de dolingen van hun voorgaande leven. Dit erinner ik my, zegt Sokrates, dat ik aangaande het Zinnebeeld van het kruis heb horen zeggen. 't is waar dat 'er deze Schryver vervolgens byvoegt, dat hy niet geloofde dat de Egyptenaren de gedaante van het kruis op deze stenen doende uithouwen ooit een denkbeeld van de verborgentheden gehad hadden, die in de perzoon van Jezus Christus moesten vervult worden. Hy haalt zelfs den Apostel Paulus aan om zyn gevoelen hier ontrent te bevestigen. Want, zegt hy; indien de Apostel verzekert, dat de Verborgentheid van de Verlossing aan de eeuwen en geslachten onbekent geweest is, zo zy voor de Duivelen zelfs verborgen geweest is, hoe veel te meer voor dezelfs Dienaren gelyk de Egyptische Priesters waren? Maar toen gebeurde het, zegt hy, 't geen eertyds aan dezen groten Heylig gebeurt was. Want te Athenen een Altaar met dit opschrift: *aan den onbekenden God* gezien hebbende, bediende hy zich van deze ontdekking om Jezus Christus te verkondigen; en bekeerde verscheide menschen tot het ware geloof. Op de zelfde wyze namen de Christenen deze gelegenheid van de ontdekking van 't Kruis waar, en deden 'er hun voordeel mee; ten zy men, voegt hy 'er by, zeggen wil, dat het Goddelyke Woord op de Egyptische Priesters uitgewerkt had, 't geen het in Balaam en Kaifas uitwerkte, die het tegen hun wil, en zonder dat zy wisten dat zy voorzeyden, tot Profeten gemaakt had. Dit gevoelen van Sokrates zou te veel bewyzen, zo men 'er uit besluiten wilde dat de Verborgentheid van de Verlossing aan onze eerste Vaderen en de Patriarchen die voor Mozes geleefd hebben niet geopenbaart was geweest; maar het is in dezen zin waar, dat de Egyptenaren, die de meeste Zinnebeelden van den Godsdienst behouden hadden, de redenen van de eerste instelling dezer Zinnebeelden hadden vergeten; en dat schoon zy dit als het Zinnebeeld van het toekomstige leven aanzagen, zy ontrent den grond en de wyze volkome onkundig waren van de Verborgentheid der Verlossing.

De Egyptenaren hadden het kruis onder de starren geplaatst, en wy zien dit kruis noch in de figuren die de Oudheid ons van de meeste planeten heeft nagelaten; maar gelyk men in de laatste tyden al de Egyptische beeldspraken op de natuurlyke Wereld had uitgelegt, hebben verscheide Schryvers in hun voettlappen tredende zich niet hoger verheft, en begunstigen dus de Ongodisten. Ver van gelyk zy te redeneren, moeten wy denken gelyk Marsilius Ficinus * voor ons gedaan heeft, wiens heerlyke woorden ik

Dd 3

hier

* *Marsil. Ficini. lib. 3. de vita celestis propaganda, cap. 18.* Antiquiores autem quemadmodum in quodam Arabum Collegio legimus, figuram crucis cunctis anteponebant, quia corpora per virtutem agunt, ad superficiem jam diffusam. Prima vero superficies Cruce describitur. Sic enim imprimis habet longitudinem atque latitudinem. Primaque hæc figura est, & omnium recta quam maxime, & quatuor rectos angulos continet. Effectus vero Cælestium maxime per rectitudinem radiorum Angulorumque resultant. Tunc enim stellæ magni-

tere

De E-
RVE -
naren
hadden
he kruis
onder
de Star-
ren ge-
plaatst.

etter en
het een
eta een
e eerste
een ver-
geopen-
ze leven
offer zich
gheid te

geen 'er
n 't geen
alt word.
underde,
en gehou-
een kruis
Christenen
ilzame te-
ong, die
in tegen-
s gemeen
sch andere
om. On-
verscheide
de beeld-
voelen der
het toeko-
e uitspraak
door deze
n van het
s verwoelt,
zou

tebanur
tyra 4.

ificat; idem
Caterum
b rem vero T
: nisi forte
ur, qui eru-
delicet præla-
Tau filura-
m effingebat
ificabat, qui

*Marfl.
Picin.
lib. 3 de
vitiis Ca-
liti: pro-
pagandâ,
c. 18.*

hier met vermaak aanhaal. „ Voor my, zegt hy, ik geloof niet
„ dat men den rap van uitmuntentheid en Eer, waar in het kruis
„ voor den Messias by de Egyptenaren was, zo zeer als een getui-
„ genis van de goedertierende invloeying der Sterren moet aanzien,
„ dan als een voorteken van de kracht, die het door Jezus Chri-
„ stus hebben moet. Maar de starrekundige die kort na de opkomst
„ van 't Christendom bloeiden, de wonderen ziende die het kruis
„ in handen der Christenen uitwerkte, niet wetende of niet beken-
„ nen willende dat Jezus Christus 'er de oorzaak van was, heb-
„ ben al de kracht daar van aan de invloeying van de starren toe-
„ geschreven, schoon zy moesten acht gegeven hebben dat deze
„ wonderen door het kruis alleen en zonder den naam van Jezus
„ niet uitgewerkt wierden.

*By de
Chine-
zen staat
het kruis
ook heb-
den-
daags
onder
hun
beeld-
sprakige
letteren.*

By de Chinezen * word het kruis hedendaags onder hunne beeld-
sprakige letteren gevonden, gelyk van ouds by de Egyptenaren:
Het is daar, gelyk het by die was, het zinnebeeld van de vol-
maaktheid, en betekent het getal van tien. Dit doet my opmerken
dat in het oude Romeinsche cyffer het getal tien door een S: An-
dries kruis verbeeld word.

Her kruis is ook in de Mexikaansche Beeldspraken in het mid-
den van een karakter, dat het hoogste en volmaakste van al hun
cyffers verbeeld, zo wel als in hun wereldlyke Almanak, gelyk
ik in 't vervolg uitleggen zal.

*De Op-
perprie-
ster der
Tarta-
ren
voert
den
naam
van La-
ma, dat
is te zeg-
gen het
kruis.*

*Voyage de
la Chine.
liv. 3 p.
194.*

Vader Avril zegt in zyn reyzen een zeer sonderlinge zaak,
daar hy van den opper Priester der Tartaren spreekt, die als een
soort van Godheid op der Aarde is, waar voor alle de oosterlingen
een sonderlinge eerbied hebben. „ Het aanmerkenswaardigste is,
„ voegt hy 'er hy, dat hy den naam van *Lama* voert, dat in het
„ tartaarisch *bet kruis* betekent, en de *Bogdoi*, die China in 't jaar
„ 1644 veroverden, en die *Dalâ-Lama* in de zaken van den
„ Godsdienst onderworpen zyn, dragen altyd kruiffen by zich,
„ die zy ook *Lamas* noemen, en waar voor zy de hoogste eerbied
heb-

pere sunt potentes, quando quatuor Cæli tenent angulos imo cardines, Orientis
videlicet, Occidentique, & medii utrimque. Sic vero dispositæ radios ita
conjiungunt in se invicem, ut crucem inde constituent. Crucem ergo veteres
figuram esse dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitu-
dinis susceptaculum, ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac vi-
res & spiritus suscipere Planetarum. Hæc autem opinio ab Ægyptiis vel induc-
ta est vel maxime confirmata, inter quorum caracteres Crux una erat insignis,
vitam eorum more futuram significans, eamque figuram pectori Serapidis inscul-
pebant. Ego vero, quod de Crucis excellentia fuit apud Ægyptios ante Chri-
stum, non tam muneris stellarum testimonium fuisse arbitror, quam virtutis
præfagium, quam à Christo esset acceptura. Astrologos autem, qui statim post
Christum fuerunt, videntes a Christianis miranda per crucem fieri, nescientes
autem vel nolentes in Jesum tanta referre, in Cœlestia retulisse, quamquam con-
siderare debebant per Crucem ipsam absque nomine Jesu miracula minimè perpe-
trari.

* *Atban. Kirker. China Illustr. part. 6., cap. 4. de differentiâ inter Sinenes &
Hieroglyphicos Ægyptiorum caracteres.* Certè inter Sinenes caracteres Crux que
tanto apud Ægyptios honore habebatur, sæpissime spectatur; quæ non secus ac
apud Ægyptios denarium numerum significat, perfectionis symbolum.

„ hebbe
„ afgodige
„ deze V
„ wanneer
„ kenni
„ dit aa

„ Tot e
„ van de a
„ ze dien
„ Lezer de
„ gentius n

„ Het t
„ kruis in
„ beurt zy
„ maar cer
„ was, en
„ Pontus,
„ de grote
„ Evangelii
„ behouder
„ die men

„ Millich
„ ring van
„ uit te we
„ en een ee
„ deze Afg
„ nieuwe V
„ Dit zyn
„ waarfchy
„ gevoelen
„ om daar

„ 't is wa
„ de volke
„ wonen,
„ van de w
„ zyn, daa
„ alleen in
„ stelyke o

„ Vader
„ order van
„ loofde tot
„ gene te.
„ Braziliën
„ kondigt h
„ ster zyn,
„ men 'er o
„ geheurt z
„ gonnen te
„ Verde me
„ fchipbreuk

„ hebben. „ Maar nademaal deze volkeren in den hoogften graad afgodifch zyn, en dat hun Godsdienst zeer oud is, geloof ik dat deze Vader daar een bewys uit haalt dat weinig overtulgen is, wanneer hy zegt „ dat dit genoeg te kennen geeft dat zy eertyds „ kennis hebben gehad van de heilige verborghenheid, waar van „ dit aanbiddeleyke teken ons een eeuwig aandenken geeft. „ Tot een nieuw bewys van al 't geen ik aangaande de oudheid van de aanbidding van 't kruis voor Christus geboorte, en hoe deze dienst op den verlosser zag, gezegt heb, kan de nieuwsgierige Lezer de heerlyke woorden van St. Romanus by den Dichter Fulgenius nazien

Het tweede dat ik over het voorwerp van de aanbidding van 't kruis in Amerika te zeggen heb, is dat het wel zou kunnen gebeurt zyn dat een van de Natien, die dit werelds deel bewonen, daar eerst enige eeuwen na den dood van Jezus Christus gekomen was, en na dat de Apolielen en hun opvolgers het Evangelium in Pontus, Kappadoeien, Scythien, Perzien, Medien, Baktriana, en de grote Indien verkondigt hadden; en dat deze Natien, die het Evangelium gepredikt was, niet als dit teken van het Christendom behouden hadden, gelyk men het van de Sokotorynen vermoed, die men geloofst dat door St. Thomas onderwezen zyn.

Misschien ook dat het ware kruis by de Perzen onder de Regeering van Chosroës in hechtenis zynde, daar wonderwerken begon uit te werken, die van alle de naburige Natien gehooft wierden, en een eerbied voor zich verwekte, die tot de laatste tyden onder deze Afgodifche Natien, waar van 'er enige van de laatste in deze nieuwe Wereld kunnen overgaan zyn, zal in stand gebleven zyn. Dit zyn niet als giffingen, die om de waarheid te zeggen, niet al te waarfchynelyk zyn, maar die het ten minste meer gelyken als het gevoelen dat iemand van de Apostelen na Amerika doet trekken, om daar het Evangelium te verkondigen.

't Is waar dat de Schryvers het genoeg eens zyn, dat 'er onder de volkeren die in het uiterste einde van het zuldelyk Amerika wonen, een volstandige overlevering is, dat een vremdeling, die van de wesselyke kusten van Europa schynt gekomen te moeten zyn, daar wonderen uitgewerkt had, waar van de geheugenis niet alleen in het denkbeeld der volkeren, maar zelfs in verscheyde tasselijke overblyfzelen bewaart is.

Vader Antoni Ruis heeft na een zeker Geestelyk persoon van de order van St. Augustyn hier ontrent alles verzamelt, dat hy geloofde tot een bewys te kunnen trekken om het gevoelen van die gene te bevestigen, die geloven dat St. Thomas het geloof in Braziliën, in Paraguay, en in Peru zo wel als in Oostindien verkondigt heeft; maar behalven dat alle deze bewyzen zwak, en duister zyn, en weinig dit gevoelen begunstigen, is al het geen dat men 'er op zyn best uit besluiten zou kunnen, dat het waarlyk kan gebeurt zyn dat ten tyden dat de Portugiezen na Oostindien begonnen te varen, enig schip, door de stormen, die ontrent Capo Verde menigvuldig zyn, geslingert op de kusten van Braziliën schipbreuk geleden heeft; en dat enig Geestelyk persoon, die uit deze

*Fulgens.
Hymn.
14. 621.*

*2 De
Aans-
mer-
king.*

*De
Schry-
ver
geeft de-
ze laat-
ste aan-
mer-
king
niet ho-
ger als
een gif-
ting op.*

*Anton.
Ruis.
Compu-
sta Espi-
rituali de
Paragu-
ay. §
21. 2.
seq.*

oof niet
et kruis
n getui-
aanzien,
us Chri-
ppkomst
et kruis
et beken-
as, heb-
ren toe-
dat deze
an Jezus

ne beeld-
stenaren:
de vol-
pmerken
S. An-

het mid-
n al hun
k, gelyk

ge zaak,
e als een
sterlingen
digite is,
at in het
in 't jaar
van den
by zich,
e eerbied
heb-

, Orientis
radios ita
go veteres
m fortitu-
m. ac vi-
vel induc-
e insignis,
idis inscul-
nte Chri-
m virtutis
latim post
nescientes
quam con-
imè perpe-

Sinen's &
Crux que
n focus ac

deze schipbreuk geborgen mag zyn, in deze landen enig zaad van het Evangelium gezaait zal hebben. Dit is, alles dunkt my, wat een gezond en ryp oordeel toelaat te zeggen.

VIERENVYFTIGSTE HOOFSTUK.

Besluit
van het
Arykel
van den
Gods-
dienst.

IK zou my in een lankwyliger verhaal hebben kunnen inlaten, om te meer de overeenkomst die 'er tusschen den Godsdienst der Ouden, en de overblyfzelen van dezen zelfden Godsdienst, die onder de Wilden van Amerika voortgezet is, gevonden word, te doen gevoelen, maar deze stof, die uit zich zelfs wydlopig is, heeft my reeds te ver doen afdwalen. De toepassing is overal licht te maken. Daar ontbreekt, zo 't schynt, niets aan, om deze gelykenis een groter licht by te zetten, als dat die gene, die over de Zeden der Wilden geschreven hebben, dezelve een weinig beter moesten verstaan hebben, en dat die gene die onder hen geleest hebben, dieper tot in het merg der Godsdienstige oeffeningen, waar van zy niet als de schors gezien hebben, hadden kunnen indringen; dat zy uit de Wilden zelfs het oogmerk en de reden van deze oeffeningen, en den zin dien zy aan hun fabelen en verborgentheden geven, hadden kunnen leren, en in 't algemeen wat de ziel is van 't geen zy ontrent dit stuk uit een oude overlevering ontfangen hebben. Maar het is waar, dat nademaal zy een menigte van hun eerste gewoontens verloren hebben, voor al zedert de Europeanen met hen verkeer hebben, men ook geloven mag dat zy 'er weinig meer van weten als 't geen zich voor 't oog vertoont, en dat zy van hun kant door vleeschelyke en grove denkbeelden verbafter hebben, 't geen de Ouden van hun kant door een menigte fabelen en-bygelovigheden verdorven hadden.

De
Gods-
dienst
voor-
heen in
alle
Men-
schelyke
zaken
ge-
mengt.

De Godsdienst was voorheen in alles wat de menschen deden gemengt, voor al in de openbare handelingen, waar in alles onder zyn gebied hoorde. Dit zou gemaklyk by de Ouden te bewyzen zyn, en men ziet 'er noch overblyfzelen van in alle de plechtigheden der Wilden. Maar hedendaags het gevoelen van godsdienst byna uitgewischt zynde, zyn deze plegingen van godsdienst niet meer als enkele burgerlyke Zeden en gewoontens, om welke te behouden en noch in acht te nemen zy byna geen andere reden meer zien, als dat zy die van hun Voorouders ontfangen hebben, en dat hun Land zo gemaakt is, op dat ik my, gelyk zy doen, uitdrukke. Hoe ver laat God niet toe dat de menschen, hoe veel verstand zy anders hebben, zich verblinden, wanneer zy het licht van de Reden voor de begeerlykheid en de beestachtigheid hunner driften doen wyken.

Om deze reden zal ik my vergenoegen om elders in de Beschryving hunner Zeden vele zaken te verhalen, die ik onder dit Hoofdstuk had kunnen brengen om het verband dat zy natuurlyk met den Godsdienst moesten hebben, maar dat zy na 't schynt niet meer hebben, om dat de Godsdienst weinig deel meer in hun doen schynt te hebben.

Ik heb 'er evenwel genoeg van gezegt om te doen zien dat de
ma-

make
heeft
by w
len va
om a
zelfde
heilig
in zyn
alles h
reld,
drag o
fening
of om
meê te
Godsd
tenthe
deszelf
De
merk o
gen va
deren,
zyn ho
oude,
Romey
maakth
sche W
Godsdi
ongezou
ker Go
rook to
godister
dichtzel
Afgoden
staatkun
den in l

maker van de Natuur zich zodanig voor de natien niet verborgen heeft, dat hy toegelaten heeft dat er hele volkeren zouden zyn, by wien hy zodanig onbekent zou wezen, dat men er geen gevoelen van enige godheid of dienft zou hebben: ik heb genoeg gezagt om aan te tonen dat de Godsdienst by alle Volkeren een en den zelfden oorsprong gehad heeft; dat dezelve in dezen oorsprong heilig en zuiver geweest is, streng in zyn oeffeningen, verheven in zyn oogmerk, en veronderstellende een opperste Wezen dat over alles heerscht; een God die iets anders was als deze tastelyke wereld, en een ongevoelige stof, of een Wezen dat zich met het gedrag der menſchen niet bekommerde. Men zou zulke strenge oeffeningen van Godsdienst voor geen herffenschim ingestelt hebben, of om een God te eren, dien men veronderstelde zich nergens meê te bemoejen. De onwetentheid en de ondeugt hebben dezen Godsdienst verbaſtert, maar verliest de Godsdienst door de onwetentheid en ondeugt zyn recht, en is dit zelfs niet een bewys van deszelfs Wezen en Heiligheid?

De Wilden hebben zo wel als de Ouden in het voorwerp, oogmerk en al de plichten van den Godsdienst gedwaalt. De gevolgen van de dood maken hedendaags weinig indruk op hun gemoederen, schoon zy de ziel onsterffelyk stellen. Hun bygelovigheden zyn hot en zondig, zy voegen alle dagen noch nieuwe by de oude, maar zyn zy misdadiger en botter als die der Grieken en Romeynen, die de wetenschappen en kunsten tot de hoogſte volmaaktheid gebracht hebbende, uit hun ontdekkingen en hun gantsche Wysgeerte geen andere vrucht gehaalt hebben, als dat zy den Godsdienst door een oneindige menigte van zeer belagchelyke en ongezoute verdichtzelen verdorven hebben, en dat zy verachtelyker Goden aanbeden hebben als de menſchen die hun den wierook toezwaaiden: of wel dat zy tot een soort van wezentlyke Ongodistery vervallen zyn, die uit de buitenſporigheid van hun verdichtzelen zelfs sproot; in gevolge van dewelke zy van harten hun Afgoden de eerbewyzingen weigerden, die de welleventheid en ſtaatkunde hen verplichte voor 't oog van de wereld aan deze Goden in hun tempels te betuigen.

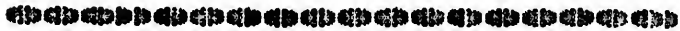
Z E D E N

D E R

W I L D E N

V A N

A M E R I K A.

DERDE BOEK. EERSTE HOOFSTUK.

Van de Burgerlyke Regering.

Ver-
scheide
soorten
van Re-
gering.

Een
hoofdi-
ge Re-
gering.

En heeft de Wilden van Amerika geen minder on-
gelyk aangedaan, met hen voor woeste menschen
zonder Wetten en Staatkunde te doen doorgaan,
als met te zeggen dat zy geen Godsdienst ter we-
reld hadden, en dat men 'er by hen geen tekens
van vond. Ieder Natie heeft zyn Regerings-vorm.

By zommige ziet men de Monarchy in haar vol-
maaktheid, met een grote eerbied voor hunne Koningen, en een
volstrekte afhankelijkheid van al hun willen en wenken. Te Me-
xiko en te Peru wierden de Vorsten tot aanbiddeus toe ge-eert.

Enige volkeren van Louisiana en Florida schynen noch heden-
daags hun Opperhoofden een Godsdienstige en Godlyke eer te be-
wyzen, als Afbeeldzels van de Godheid, en als Goden zelfs. Tot
de Hoofden van de dwalende Natien der Algonkynen en der Bar-
baren van het zuidelyk Amerika toe, matigen zy zich een onbepaalt
gezag aan, daar zy zo opstaan, dat zy zich liever in gevaar willen
stellen van verdelgt te worden, als zich zamen verenigen, uit vrees
van iets van dit gezag te verliezen.

Ieder van deze kleine koninkjes maakt een staat van de eene klei-
ne Rivier tot de ander uit; Deze Rivier voert zomtyds den naam
van het opperhoofd en van zyn dorp, 't geen myns bedunkens by
na op den zelfden voet in de Oudheid toe gaande, het gevoelen
van

van d
bracht
van h

DE
z
vorm
oudste
Kadmo
land is
regel b
van Gr
historie
lang me

De e
het Eys
mantus
ste Zede
ze men
noden h
Jupiter
Minos,
dezen C
vende z
zelfs geh

Het v
williger
ning stel
en de b

Daar
ben. D
staan hec
foon sch
Schryver
den geha
dat deze
ne en Fe
yan deze
vaardig e
't is da
hy leefde
sonen van
acht geef
den noch
na een zel

Deze R
steden van
in deze st

van de herschepping dezer Koningen in Rivieren in zwang bracht, dien men den bynaam van *Cornigeri* gaf, tot een teken van hun Opperheerschappy.

T W E D E H O O F T S T U K.

DE Regering van weinigen en van de besten schynt ook zeer door Amerika verspreyd te zyn. Dit is die Regerings vorm (want beyde komen zy wel over een) die my dunkt dat de oudste onder de Barbaren geweest is, die Griekenland voor de Kadmonceers bewoonden, waar van de eerste gronden op het Eiland Kreta gelegd wierden, om dat men daar van dezelve een regel begon te maken, die naderhand door de voornaamste steden van Griekenland, gelyk Athene, Sparte en andere die zich in de historien zo beroemt gemaakt hebben, en die zich etlyke eeuwen lang met roem hanthaafden, aangenomen wierd.

De eerste stichter van deze Regering van weinige Hoofden op het Eyland Kreta was een man van een grote vroomheid, Rhadamantus genaamt, welke op de zelfde wyze gelyk Cekrops de woeftige Zeden der menschen in Attika had getemt, ook ziende dat deze menschen, die dag op dag vermentevuldigden, een breidel van noden hadden, hun wetten gaf, die hy veinsde uit den mond van Jupiter ontfangen te hebben. Langen tyd daarna verborg zich Minos, den zelfden weg inslaande, negen jaren lang in het hol van dezen God, en bracht deze Regeringsform tot volmaaktheid, gevende zich voor een Profet uit, die groten omgang met Jupiter zelfs gehad had.

Het volk luisterde na hem, en onderwierp zich zo veel te vrywilliger, om dat hy de vryheid tot grondslag van hun zamenwooning stelde, en dat hy de burgerlyke regering van den Godsdienst en de bevelen van de Godheid deed afhangen.

Daar zyn 'er verscheyde die dezen naam van *Minos* gevoert hebben. Diodorus van Sicilien telt er twee; Strabo die verlegen gestaan heeft om ze uit elkander te kennen, en die ze in eene persoon schynt te verwarren, volgens het gebruik der Griekische Schryvers, die geen duidelyke kennis genoeg van deze eerste tyden gehad hebben, heeft evenwel mocite gehad om te geloven, dat deze wyze Wetgever die Minos was, welke als Vader van Ariadne en Fedra het meeste bekend was. In der daad de Regering van dezen laatstgenoemden was eer hevig en geweldig, als rechtvaardig en gematigt.

't Is dan waarschynelyk dat Minos de Wetgever veel vroeger als hy leefde. Men zal niet verzet staan, dat men dus verscheyde personen van den zelfden naam in een versmolten heeft, wanneer men acht geeft op de gewoonte die de Ouden hadden en die de Wilden noch hebben van de doden weer op te wekken en hun namen na een zekeren tyd te doen herleven.

Deze Regeringsform bleef langer te Sparta als in alle de andere steden van Griekenland in gebruik. 't Was Lykurgus die dezelve in deze stad invoerde. Deze Vorst, die Voogt van zyn's Broeders

Olygar-
chale en
Aristo-
kratische
Rege-
ring.

Ephor.
apud
Strab. lib.
1 p. 328.
Dion. Sic.
lib. 4 p.
183.

Strab.
ibid. Pla-
to, Vale-
Max. &
alii
Diodor.
Sic. loc.
cit Strabo
loc. cit.

Plutarch
in Lycar-
go.

zoon was, verbande zich zelve uit zyn eigen land, om eenighaastig woord dat men hem gegeven had, en ley zich op 't reyzen om de Zeden en gewoontens der Natien te leren. Hy hielt een lang verblyf op het Eyland Kreten, daar Thales toon bezig was om Lofzangen voor de Goden op te stellen, en de Wetten van Minos tot volmaaktheid te brengen, gelyk Minos zelfs over die van Rhadamantus gearbeyd had. Lykurgus leerde veel uit den omgang met dezen groten Geelt, en zyn gemenebest oprichtende ley hy zich zodanig toe om de denkbeelden der eerste Wetgevers van het Eyland van Kreten te volgen, dat 'er niets meer na elkander geleeke als de Wetten der Kretenzers en der Lacedemoniers.

Lykurgus weer te Sparte gekomen zynde, wierd daar wel van zyne landsluiden ontfangen, en hy was gelukkig genoeg om daar de schets van zyn Regering te doen aannemen. Vooral boezemde hy hun een oneindige eerbied voor de Oudheid, en de grootste afkeer voor nieuwigheden in; en hy wist zo wel de Zeden der eerste volkeren te doen herleven, dat zyn Regeringsform by na zonder eenige verandering meer als 700 jaren na hem in stand bleef, ter oorzaak van den eerbied dien hy hun voor de Oudheid ingeboezemt had.

Die Barbaren die op verscheyde tyden genoodzaakt wierden het Eyland van Kreten en de andere landen van Griekenland te verlaten, om elders volkeren te planten, brachten de Wetten van hun land daar zy zich ter neer gingen zetten. Sarpedon, by voorbeeld, voerde die van het Eyland Kreten by de Termylen in Lycien in. Hierom heeft Herodotus geschreven dat de Lyciers door de Wetten der Kretenzers en der Kariers bestierd wierden, die den zelfden oorsprong hadden.

Dit belette niet dat de dus overgevoerde Volkeren zich ook niet na de Wetten der Landen, daar zy aanquamen; schikten, en een mengeling van die gene, die zy hadden met die van hun herbergers of van de bureu daar zy zich meê vereenden, maakten.

DERDE HOOFSTUK.

Vrouw
Rege-
ring.

DE Vrouwe Regering, die de grondslag van die der Lyuers was, kon eertyds wel aan by na alle de Barbaren van Griekenland gemeen geweest zyn, nademaal zy genoegzaam onder byna alle de Volkeren verspreyd was, die 'er uitgekomen waren, gelyk ik het van de Kantabers, van de Volkeren van Spanje en die van klein Azie bewezen heb. Het zou ook kunnen zyn dat zy van de Amazonen, wier ryk zo wyd uitgestrekt was, herkomstig was. Het is waarfchynelyk genoeg dat deze Vrouwen, waar van zich eenige in Lycie ter neer zetten; daar zy door Bellerofon en vervolgens de Grieken verwonnen wierden, eindelyk den oorlog moede zynde, en haar val en ondèrgang voorhanden ziende, eindelyk een verdrag met haar vyanden aangingen; dat zy hen in de steden, die zy gebout hadden, ontfingen, van de eene kant de heerschappy, daar zy reeds in 't bezit van waren, behoudende, 't zy van de landen die zy bebouden, 't zy van de kinderen, die zy op-

De wet-
ten der
Kreten-
zers en
der La-
cedemo-
niers
quamen
zeer wel
overeen.
Lykur-
gus boe-
zemt
zyn
Lands-
luiden
een die-
peer-
bied
voor de
oudheid
in.

Herod.
lib. 10.
n. 173.

opvoe-
wezen
hare,
niet a

DE
kleine
was, e
en niet
van Po-
den; i
wanned
een ver-
ring in
ieder st
het rech-
heid toe
zy Lycie
zy zodan
'er geen

Hun
van de
niets aan
niet kon-
lyk, hu-
tens, die
de veron-
vorderde

Dit w
keren, d
dat op ee
gene dat
zen, die
ding geve
fchoon z
door de
hadden z
Ciliciers,
hun zeere
en onrech
oorzaak v
zich hun

Men zi
had heeft
in tegende
de verzek
vry perfo

opvoeden; en dat zy van de andere kant den mannen ook eer be-
wezen, makende een mengeling van derzelver gewoontens met de
hare, en hun de zorg van de zaken overlatende, zo dat dezelve
niet als de eer daar van hadden, en zy al het wezentlyke.

VIERDE HOOFTSTUK.

DE zorg der zaken dus als by wyze van volmacht by de Lyciers
in handen der mannen zynde, maakten zy van verscheyde
kleine volkeren uit hun buurt, waar van ieder meester tot zynent
was, een lichaam van een gemenebest uit, dat door gewoontens
en niet door geschreve Wetten bestiert wierd, gelyk Heraklides
van Pontus getuigt. Zy hadden, zegt Strabo, drie en twintig ste-
den; ieder had haar overheden en wetten in 't byzonder, maar
wanneer 'er het gemene welzyn aanhing, dat 'er vrede of oorlog of
een verbond te maken was, enz. hielden zy een algemene vergade-
ring in een van de steden die tot deze zaak het gelegenste was:
ieder stad in 't byzonder stuurde daar haar afgezanten na toe, met
het recht van de stemmen, en alles ging 'er met de uiterste billik-
heid toe: zy erkenden in deze vergaderingen een Opperhoofd dien
zy *Lyciarch* noemden, en verkozen andere lager overheden, daar
zy zodanig de maat in hielden en het gemene best beoogden, dat
'er geen stad was, of zy had deel aan de ampten en eertitelen.

Hun gemenebest was altyd in een bloejenden staat tot de tyden
van de Romeinen, die zich meester van Azie gemaakt hebbende
niets aan de Lyciers overlieten, als 't geen hun opperheerschappy
niet kon benadelen; maar voor 't overige handelden zy ze gunstig-
lyk, hun toelatende van zich volgens de Wetten en de gewoon-
tens, die zy van hun Voorzaten ontfangen hadden te bestieren, met
de veronderfchikking die het opperste recht van hun overwinnaar
vorderde.

Dit was zelfs een beloning voor de gematigheid van deze Vol-
keren, die begrepen hebbende, gelyk de Spartiaten, dat een Ryk
dat op een billyke middelmaat gegrond is, duurzamer was als dat
gene dat zich door de begeerlykheid van rykdommen laat opbla-
zen, die tot de heersichzucht en afgunst der naburige staten aanlei-
ding geven, zich met hun armoede te vreden hadden gehouden,
schoon zy tot in Italiën toe meesters van de zee geweest waren
door de voordelen die zy op hun vyanden behaalt hadden. Zy
hadden zedert zonder ontroering de Kretenzers, de Pizidiërs, de
Ciliciërs, de Pamfiliërs en de Kariërs, de Middclantsche zee door
hun zeeroveryen zien onveilig maken, zonder deel aan hun handel
en onrechtvaardigheden te willen nemen; dit was in der daad de
oorzaak waarom de Romeynen hen veel beter als de anderen, die
zich hun haat op den hals gehaalt hadden, handelden.

Men ziet hier uit hoe groot ongelyk Heraklides van Pontus ge-
had heeft te zeggen dat zy van den roof en plundering leefden;
in tegendeel hadden zy een zulken afschrik voor dievery, volgens
de verzekering van Nikolaas van Damaskus, dat zo onder hen een
vry persoon van deze misdaad overtuigt wierd, dezelve met de

Rege-
ring der
Lyciers.

Herakl. d.
loc. cit.

Strabo
lib. 14 p.
457.

Lyci-
arch of
Oppen-
hoofd
der *Lyci-*
ciërs.

Herakl. d.
loc. cit.
10.

flaverny daar over geftraft wierd , om door deze strengheid te kennen te geven dat deze misdaad een van die gene is , die den mensch het meeste schande toebrengen , en dat zy niet als het ergste schuim , gelyk de slaven zyn , palt.

De Lyciers hadden zonder twyffel tot de tyden van de Romeinen hun Zeden veel beschaaft ; en hun Regering tot volmaakter stand gebracht door de nabuurschap en den omgang met de volkeren van Griekenland ; maar de veranderingen , die zy 'er in gemaakt hadden , hadden den grond zelfs en de wezentlykheid van hun gemenebest niet verandert ; die altyd dezelfde gebleven is tot de latere tyden van het Roomsche Ryk toe.

VYFDE HOOFTSTUK.

Regering der Irokoizen en Huronnen.

Hoedanig ook de oorsprong der Irokoizen en der Huronnen is , zy hebben deze zelfde Regerings-form in haar eerste eenvoudigheid behouden. Want behalven deze Vrouwe-regering , die volkomen eveneens als die onder de Lyciers is , en daar de staats zorg niet als by wyze van volmacht in handen van de mannen is , beslieren alle de dorpen zich op dezelfde wyze door zich zelven , en als of zy van den ander onafhankelyk waren. Men ziet in ieder de zelve verdeling der huisgezinnen , de zelfde regerings-wetten , de zelfde order , zo dat die 'er een ziet die ziet ze alle. Maar wanneer 'er zaken te verhandelen zyn , die het gantsche lichaam der Natie raken , maken zy een algemeene Raadsvergadering daar zich de afgezondene uit ieder dorp na toe begeven ; 't geen met zo veel gelykheid geschied en met zo veel yver voor het gemene best , dat 'er een verwonderens-waardige zamenstemming en eendracht uit ontstaat , die het behoud van de Natie uitmaakt , en die niets , om deze reden , in staat is om te verbreken.

Van de geslachten of stammen.

Dit is maar een algemeen denkbeeld van hun Regering. Om nu tot een byzonderer verhaal te komen , ieder dorp is , gelyk ik gezegt heb , in drie geslachten verdeelt ; te weten dat van den Wolf , van den Beer , van de Schildpad. Ieder geslacht heeft zyn Hoofd , zyn Agoianders , zyn Gryzaarts , zyn Krygsknechten. Alle te zamen verenigt maken het lichaam van het dorp en den staat van hun gemenebest uit.

Deze geslachten zyn 't geen eertyds de Stammen waren , en wy zullen ons zomtyds van dezen naam bedienen , om ze te betekenen.

De oorsprong der Tribus of Stammen is zeer oud , en het woord geeft in zyn betekenis het getal der verdelingen te kennen , die in de eerste tyden by de meeste volkeren waren , 't zy dat men hier door drie verscheyde takken van een zelfden stam wilde verbeelden , 't geen men op de drie kinderen van Noach zou kunnen t'huis brengen , wier nakomelingschap op verscheyde plaatsen door een gemengt en verward wierd ; 't zy dat het in der daad drie verscheyde Volkeren waren , die zich verenigt hadden , gelyk in de sifting van Rome de Rhamesiers , de Tasiërs en de Lucceriers , waar van Romulus , Tatius , en Lukumon de hoofden waren.

Deze

Alcon. Padian. in Orat. 3. contr. verrem.

Der
ten ,
Dorier
ding g
Het
mazon
By
naderh
wange
dert ,
het mie
dat zel
hoof v
My
Fabel r
van Ly
niet me
voedde
daar ve
groot g
Ande
rosen v
Leeuwe
door ha
en de l
hem ley
Plutar
een ber
kusten v
beeld ee
draak as
Maar
't eerste
zegt dat
Trofbis
met dez
hy even
het onre
zyn) ✓
het hoof
Als de
ondersch
naam van
ken ; en
niet beve
sche en
Schildpad
geslachte
uitleggen
St. Laure

Deze verdeling was oudstijds op het gantsche Eiland van Kreta, dat Minos in drie delen verdeelde, en in 't byzonder by de Dofiers, onder wien men dezelve verdeling zag, 't geen aanleiding gaf om ze in drie verdcelt te noemen.

Strabo
lib. 2 p.
328.

Het zelfde vond men in klein Azie by de Solymers, by de Amazonen en by de Lyciers.

By de Solymers veroorzaakte dit onderscheyd van Stammen, naderhand de Fabel van de Chimeer, die Homerus ons als een wangedrocht uit drie verscheyde dieren te zamen gestelt, afschildert, waar van het hoofd tot de schouders van een Leeuw was, het middelrif van een wilde Geyt, en de staart van een Draak: of dat zelfs volgens Hefiodus op een zo wanschiklyke mengeling een hoofd van ieder van deze dieren had.

Homer
Iliad.
V. 180.

My is niet onbewilt dat de gemene uitlegging die men aan deze Fabel na Nymfodorus geeft, is, dat de Ouden daar door een berg van Lycien verftonden, wiens top vlammen uitwierp, 't geen 'er niet meer gezlen word, en veel wilde dieren gelyk Leeuwen, enz. voedde; halfwegen den berg waren 'er aangename weylanden; daar verscheyde kudden geyten weyden, 'en aan den voet een groot getal slangen en andere venynige dieren.

Andere leggen dit verdcichtzel op de drie Natien uit, die Belle-rofon verwon, te weten de Solymers, die om hun moed by de Leeuwen vergeleken worden; de Amazonen, de wilde geyten door haar snelheid in 't lopen als zy op de bergen jagen gelykende; en de Lyciers, door de Draken verbeeld, om de lagen die zy hem leyden.

Homer
Iliad. 6.

Plutarchus geeft een andere uitlegging, en zegt dat Bellorofon een beroemt zeevlieger, Chimærus genaamt, verwon, die de kusten van Lycien onveilig maakte en die op zyn schip tot zinnebeeld een Leeuw op de voorsteven, een Geyt ter zyden, en een draak aan de achtersteven had.

Maar de natuurlykste uitlegging is deze die de Heer Bochart in 't eerste boek van zyn Heilige Aartryksbeschryving geeft, daar hy zegt dat het drie Hoofden van de Solymers, *Arsalus*, *Arios*, en *Trosibis* waren, dat is te zeggen (gelyk hy het zoekt uitleggen met deze namen van Fenicische wortelwoorden afteleyden, daar hy evenwel zelfs niet te veel staat opmaakt, om dat de Schryvers het ontrent deze namen en de wyze van die te schryven niet eens zyn) *Arsalus* de Geyt, *Arios* de Leeuw, en *Trosibis* de Slang of het hoofd van de Slang.

Geogr.
1. Cap.

Als de Stammen der Solymers door de namen van deze dieren onderscheyden waren geweest, en dat hun hoofden ieder den naam van zyn stam gevoert had, daar zou niets zonderlings intekenen; en 't geen hedendaags door het voorbeeld der Wilde namen niet bevestigd word, en van het onderscheyd van de drie Irokische en Huronsche gellachten van den Wolf, den Beer, en de Schildpad, door welke namen de Opperhoofden zo wel als de gellachten zelfs betekend worden, gelyk ik het noch breder zal uitleggen. De Wilden die ontrent den oorsprong van den vloed St. Lauréns en ontrent Millisippi wonen, die men in Kanada onder den

den

den naam van de bovenlandſche Natien begrypt; zyn alle door Stammen onderscheyden, en ieder Stam voert den naam van enig dier; en 't is zonder twyffel om dezelfde reden dat de meeste namen der eerste Aziatische en Egyptische Volkeren ook de namen van dieren zyn, die by hen Zinnebeelden van de godheid waren.

Het zyn deze zelfde hoofden *Arios*, *Anſalus* en *Troftbis*, waar van Plutarchus schryft dat de Solymers Goden maakten, na dat Saturnus hen had doen sterven. Homerus zegt dat de Lyciers, vyanden van de Solymers, deze Goden vervloekten, 't geen niets anders betekent als dat door de namen dezer Hoofden de Solymers en hun Land verbeeld wierden, welke die onder de Lyciers die met hen in oorlog lagen, (want toen waren alle de Volkeren van Lycien niet tot een lichaam van een Natie vereent) duizent vloeken na de kop wierpen, volgens de gewoonte die de Wilden noech hebben van in hun krygsgezangen hun vyanden duizent scheldwoorden te geven, noemende alleen de Hoofden, waar door zy het land en het lichaam der Natie, die zy willen beoorlogten verstaan.

*Apoll.
Rhod. lib
2 v. 989.*

Apollonius van Rhodus verzekert dat de Amazonen niet in eene stad woonden, maar dat zy in stammen verdeelt waren, en in drie onderscheyden, namelyk de Themiscyreische, de Chadefische, en de Lykastische.

Strabo schryft ook dat de Lyciers in drie delen verdeelt waren. Maar hy zegt dat dit onderscheyd volgens den rang der steden was, die hy in drie orders verdeelt, waar van de grootste drie stemmen in hun vergaderingen hadden, de middelmatige twe, en de kleine maar een.

*Diod.
Sec. lib 3.
p. 132.*

De Amazonen hadden verscheide steden gebout, gelyk Efezen, Kumen, Myrrhina, enz. 't is waarschynlyk dat zy in alle deze steden door stammen onderscheyden waren, zo dat 'er in ieder van alle drie gelyk waren, en de Lykastische, gelyk reeds gezegt heb, komen te enemaal met het geslacht van den Wolf by de Huronnen en Irokoizen over een.

Apollonius van Rhodus en Strabo kunnen wel verwart hebben, 't geen het ver afwezen van den tyd kon verandert hebben, of de wydsgelegenheid der plaatzen hen niet in den grond deed kennen.

Na 't verloop van jaren is de naam van Tribus gebruikt om al de takken van een zelfde geslacht te betekenen, hoe sterk zy ook in getal waren, gelyk men er zich ook van bedient heeft om in de steden niet meer de verdeling der Volkeren, maar de verscheide wyken van deze zelfde steden aan te wyzen, die merkelyk in de wereld vermeerderd waren.

Wat de Irokoizen aangaat, nademaal zy altyd weinig in getal geweest zyn, en dat de noodzakelykheid van na een andere plaats te verhuizen, wanneer hun landen afgeweid zyn, hen genoodzaakt heeft om zich in verscheide dorpen te verdelen, liever als door de menigte van menschen in een dorp alleen van honger te sterven, hebben zy hun oude verdeling gehouden, en daar is niet als het geslacht van de Schilpad, dat in de groote en de kleine gesl...aldeelt is.

VIER-

I Eder
of de
Sparten
Romulus
den geeft
zyn. W
ren, hel
regtsgeb
De eer
gen de E
woord o
men zelf
zyn. In
Hannou
dit gezeg
te gelyk
de lander
fel belage
heid de m
de Godh
waren, o
ander in
By de
van een
was zo v
en my du
Koningly
als het de
zich bed
Godheid
Gaa, dat
kent. De
plaats bek
maar hy f
bid voor
heid en a
mooeten h
ders of F
noemt. I
zelfs aan;
onder de
namen, d
zyn, voor
Want se
schoon zy
zy alles w
is 'er even

ZESDE HOOFTSTUK.

Ieder Stam heeft 7 Hoofden, die onder hen 't geen de Koningen of de Archageten van de twee geslachten der Herakliden te Sparten waren, of te Rome de Hoofden van de drie Volkeren Romulus, Tatus en Lukumon. De namen, die men aan deze hoofden geeft, wyzen hun voorrang in den Stam aan, aan wiens hooft zy zyn. Want behalven de namen die zy gelyk andere burgers voeren, hebben zy 'er noch andere, dat namen van waardigheid en regtsgebied zyn.

De eerste van deze namen is die van *Roiander Góa*, dat is te zeggen de Edelman by uitmuntentheid, van *Gaiander*, een gebruikelijk woord om den Adel te betekenen. De tweede is die van de stammen zelfs die zy verbeelden, en die als in hun persoon vergadert zyn. In dezen zin zeggen zy de *Hogouako*, de *Hofkereouak*, de *Hannouuara*, dat is te zeggen de Wolf, de Beer, de Schilpad heeft dit gezegt of gedaan. Door deze wyze van spreken betekenen zy te gelyk en zonder dubbelzinnigheid de Hoofden, de stammen, en de landen die 'er onder horen. Deze namen zullen ons zonder twyffel belagchelyk voorkomen, maar zo men overweegt dat in de Oudheid de namen der volkeren, gelyk wy gezegt hebben, namen van de Godheid waren, en dat deze wederom namen van de dieren waren, die 'er het zinnebeeld af waren, zal dit zonder twyffel een ander indruk maken.

By de Mendefiers, by voorbeeld, daar Pan onder de gedaante van een bok verbeeld wierd, te zeggen Mendes heeft gezegt, was zo veel of men zeyde Pan heeft gezegt, God heeft gezegt; en my dunkt dat niets bequamer is om ons een denkbeeld van de Koninglyke waarde of van het gezag der Opperhoofden te geven, als het denkbeeld en de uitdrukkingen zelfs waar van de Volkeren zich bedienden, van hun Hoofden sprekende, als of zy van de Godheid in haar naam spraken. De derde naam is die van *Roksten Góa*, dat de Gryzaart of den Orden man by uitmuntentheid betekent. Deze naam komt altyd met de jaren van den genen die de plaats bekleed niet over een, want het is dikwils maar een kind; maar hy slaat op het karakter waar mée hy bekleed is, daar zy eerbied voor willen verwekken door een naam, die de rypheid, wysheid en andere hoedanigheden te kennen geeft, welke die gene moeten hebben, die door hun rang en uitmuntentheid als de Vaders of Herders der Volkeren zyn, gelyk Homerus ze dikwils noemt. Eindelyk, zy nemen ook den eigen naam van het Land zelfs aan; dus zyn onder de Onnantaguelen, Sagosendageten, en onder de Tionnontouanen *Tionnonkeritaoui* en *Te-Tionninokaraouen* namen, die aan het land en aan zommige der Opperhoofden eigen zyn, voornaamlyk aan dien genen die Meester van het dorp is.

Want schoon de Hoofden een gelyk gezag schynen te hebben, schoon zy alle naauwkeurige acht geven om niet te schynen als of zy alles wilden aan zich trekken, en volkomen den meester spelen, is 'er evenwel altyd enige voorrang van den een boven de anderen;

Namen
der
Hoof-
den.

Pan by
de Men-
desiers
onder
de ge-
daante
van een
bok ver-
beeld.

Alle de
Hoof-
den heb-
ben geen
gelyk
gezag.

en dit is voor zo ver ik 'er van oordelen kan, of hy wiens Hut het dorp geflicht heeft, of wiens Stam het takrykfte is, of ook wel die gene die om zyn bequaamheid het meeste geacht word. Evenwel beken ik dat ik dit niet voor vast kan zeggen.

De waardigheid van Hooftman is voor zyn leven en erfelyk in zyn hut, gaande altyd tot de kinderen van zyn moeyen, zusters, of nichten van 's Moeders zyde over. Zo dra de boom gevallen is moet men dien, zeggen ze, weer oprichten. De Matroon die het vóornaamfte gezag heeft, pleegt op een nieuw, na het reeds met die van haar Hut gedaan te hebben, met die van haar Stam raad, dien zy hun toefstemming doet geven voor dien genen dien zy tot de opvolging verkozen heeft, 't geen haar genoeg vry staat. Zy geeft altyd geen acht op het eerste-geboorte-recht, en gemeenlyk neemt zy dien genen die het bequaamfte schynt om door zyn goede hoedanigheden dezen rang staande te houden. De keur gevallen zynde, geschied de voortelling daar van in 't dorp door porceleine halsbanden. Men doet niet anders als den verkoornen daar te vertonen, en hy word op staande voet uitgeroepen en erkent. Men roept hem op de zelve wyze uit en vertoon hem in de andere dorpen van de Irokoische natie, en by alle de andere bondvolkeren; en deze verkiezing word altyd met feesten en plechtigheden geviert. Hetzelfde geschied byna by de andere natien als 'er een Hooft verkoren word.

De Boom dus weer oppgericht zynde, voegt men, zo de verkooren perfoon noch te jong is en onbequaam om de zaken zelfs te befleren, by den boom takken om hem te ondersteunen, en het vallen te beletten: dat is te zeggen, dat men hem geeft, 't geen de Spartiaten ΠΡΟΔΙΚΟΣ, een voogt, of Regent noemden, gelyk men noch hedendaags in de Koningryken gedurende een minderjarigeheid doet. Deze voogt word te gelyk met zyn Weeskind overal erkent en uitgeroepen, en hy word in perfoon, in name van den minderjarigen, met al dat gene beladen dat deze zou moeten voor het gemene best doen, zo zyn jaren hem hier toe bequaam maakten.

't Gezag der Opperhoofden strekt zich gemeenlyk over die van hun Stam uit, die zy als hun kinderen aanzien, zy noemenze gemeenlyk hun Neven, en zelden zullen zy zich van woorden bedienen, die zo veel als onderdanen betekenen. Schoon zy een wezentlyk gezag hebben, waar van zommige zich wel weten te bedienen, gelaten zy zich zo zeer voor de Vryheid te zyn, dat men hen ziende zou zeggen dat zy alle gelyk zyn. Onderwyl dat de kleine Koninkjes zich op de schouders van hun onderdanen laten dragen, en zich veel eer bewyzen, hebben zy geen onderscheydelyk teken, noch Kroon, noch Scepter, noch Lyfwacht, noch Burgemeesterlyke Bundel-bylen die hen van 't gemeen onderscheyden. Zy schynen gants geen volstrekte macht te hebben, of enig dwangmiddel om zich in geval van weerstand te doengheoorzamen. Evenwel gehoorzaamt men hun, en zy gebieden met gezag; hun bevel gelykt na gebeden, en de gehoorzaamheid die men hun bewyft schynt te enemaal vry. Deze vryheid dient om de Hoofden in band te hou-

De waardigheid van Opperhoofst is voor het leven van een man en erfelyk in zyn hut.

Deze verkiezing is altyd met feesten en plechtigheden verzelt.

Plataeb in Lycourgo.

Gezag der Opperhoofden

Zy hebben geen tekenen die hen van 't gemeen onderscheyden.

houden kunnen schiks zelve het hun len is. in de u der Ho als'men Schoheid he door de ge byzo te hebbe handlin velen er alleen te ken wo vergade lenen in om kort waardig ben, w re kant

UIt a breidelt met her Agoian het begi 't begin dat der Hooft, kennen t een, die het zom Natie te derzelve bruik va gadering vertoon den gew Na de Ouderlin Raadshemen, on rykt hee

houden: zy verplicht hen om niets te bevelen dat moeijelykheid zou kunnen veroorzaken en afgelagen worden; zy dient ook om goedfehiks de bevelen dien men hun geeft uit te voeren, zo dat zy zich zelven kunnen inbeelden dat zy minder gehoorzamen om dat men het hun beveelt, als om dat zy wel willen doen te geen hun bevölen is. Op deze wyze word'er een goede order onderhouden, en in de uitvoering der zaken vind men wezentlyk het goed verstand der Hoofden en der Leden, en een zo goede veronderfchikking als'men in den best geregelden staat wenschen zou.

Schoon de Hoofden geen teken van onderscheyd en van överigheid hebben, en dat men ze niet uit den hoop kan onderscheyden door de Eer die men hun zou moeten bewyzen; uitgenomen in enige byzondere gevallen, laat men niet na voor hen een zeker eerbied te hebben; maar voor al houden zy hun waardigheid in de openbare handelingen staande. De Raadvergaderingen worden op hun bevelen en in hun hut gehouden, ten zy dat 'er een algemene hut alleen tot dit gebruik geschikt is, en die als een stadhuis is; de zaken worden in hun naam verhandelt; zy zitten in alle soorten van vergaderingen voor, zy hebben een aanzienlyk deel in de Gastmalen en in de algemene uitdelingen; men zend hun dikwils geschenken; om kort te gaan zy hebben enige andere voorrechten; die aan hun waardigheid gehecht zyn, gelyk zy ook enige lastige plichten hebben, welke dienen om de zwakke voordelen, die zy van de andere kant kunnen hebben, in tegenwicht te houden.

De Raadvergadering word in hun hut gehouden, ten zy 'er een algemene Raadhut is.

ZEVENDE HOOFSTUK.

Uit vrees dat de Hoofden zich een al te groot gezag mochten aanmatigen, en te machtig worden, heeft men ze als gebreidelde, gevende hun Opzienders, die de Regering van 't Land met hen delen, en *Agoianders* gelyk zy genaamt worden. Deze Agoianders zyn ten naalien by 't geen de Eforen te Lacedemon in het begin waren, en de Kosmen op het Eyland Kreten; ik zeg in 't begin, en eer zich deze een gezag hadden aangematigt, 't welk dat der Koningin vernietigde. De Agoianders staan onder hun Hoofd, die *Roiander Gou* genaamt word, om zyn waardigheid te kennen te geven. In ieder stam heeft ieder byzonder huisgezin 'er een, die het zelve vertoont, de vrouwen verkiezen dien, en zyn het zomyds zelfs. Hun ampt is naauwer op de belangen van de Natie te waken; op de gemene schatkiift het oog te hebben; in derzelver behoudenis te voorzien, en te letten dat er een goed gebruik van het geld gemaakt word. Men doet ze in de Raadvergaderingen erkennen, wanneer men ze verkoren heeft; maar men vertoont ze niet aan de bontgenoten; gelyk men ontrent de hoofden gewoon is.

Vande Agoianders.

Na de Agoianders komt de Raad, bestaande uit Gryzaarts of Ouderlingen, in hun taal *Agokstenba* genaamt: het getal dezer Raadsheren is niet bepaalt: ieder heeft recht in den Raad te komen, om er zyn stem te geven, wanneer hy deze rype jaren be-rykt heeft, waar aan men de voorzichtigheid en ervarentheid van

De Raad

de wereldsche zaken als een voorrecht toefchryft, en ieder, gelyk op alle andere plaatzen, komt daar in achting, na dat hy meer of min bequaamheid heeft.

De
Krygs-
knech-
ten.

Het vierde en laatste Ligchaam is dat van de *Agoskenhagete* of de Krygsknechten, bestaande uit jonge luiden die in slaat zyn om de wapens te voeren. Zy hebben gemeenlyk de hoofden der stammen aan hun hoofst, wanneer die hun proeven van krygsoeffeningen gedaan hebben, en bequaam zyn om 't bevel te voeren. Maar behalven dat erkennen zy ook die gene voor Krygshoofden, die zich daar in beroemt gemaakt hebben, en die proeven van dapperheid, beleyd en dienft gegeven hebben.

Mat-
schap-
pyen.

Men heeft my verzekert dat 'er onder hen verscheyde andere soorten van byzondere Maatschappyen als soorten van Broedersschappen waren; maar daar niet wel genoeg van onderrecht zynde kan ik niet zeggen of het verbintenissen van enkele vriendschap zyn, of dat die van het Staatsbestier en den Godsdienst afhangen.

In alle de Staten is men genootzaakt geweest de Ampten te vermenigvuldigen (onder wat vorm die Staten ook zyn beeftert geworden) na mate dat het volk aangroeide en door het groot getal moejelyker om te bestieren wierd. Dan wierd het een noodzakelykheid het gezag, met de vereischte veronderfchikking, onder verscheyde handen te verdelen, om de onderzaten in hun plicht te houden. De Irokoizen altyd weinig in getal geweest zynde hebben deze menigte van mindere Overigheden niet van noden gehad, die hun oorsprong op andere plaatzen nergens aan verchuldigt zyn, als aan de dringende noodzakelykheid.

Zy hebben altyd met hun hoofden en hun Raad volstaan kunnen, gelyk 't alle Volkeren in hun eerste beginzelen gaat. Zy kunnen alle zonder zich zelve in den weg te zyn deel aan het bestier hebben; niemand word 'er uit den raad gesloten, zo dra hem de ouderdom daar toegang toe geeft; en hier door zynze voor de ongemakken beschut, die 'er uit de heerschzucht en kuiperyen om tot ampten te geraken ontstaan, waar van het gemeen dikwils het slachtoffer is.

ACHTSTE HOOFSTUK.

Van de
Raad-
houdin-
gen.

DE Vrouwen zyn altyd de eerste die raad plegen of volgens hunne gronden over de byzondere of algemene zaken raadplegen moeten. Zy houden Raad apart, en als zy besloten hebben geven zy den Hoofden kennis van de stoffen die 'er op het tapyt zyn, op dat deze op hun beurt daar over raadplegen. De Hoofden doen op deze verwittiging de ouden van hun Wyk vergaderen, en zo de zaak, die men verhandelen moet, het gemene wezyn betreft, verenigen zy zich alle in een algemenen Raad van de Natie.

De Krygsluiden hebben ook hun Raad apart over de zaken die hen betreffen, maar alle de byzondere Raadsvergaderingen zyn den Oudraad onderhorig, die als de Hogeraad is.

De

De
De ee
van w
opent
re zake
Afgera
gen, d
Als
men in
vaar v
der ho
haartst
die gen
Scho
bepaalt
avond d
lyke M
de Key
Rome z
van den
hebers
hun gat
hebben
den bu
zo veel
Spanje
Wein
by, en
ders zou
waardig
daar by
quaam
door hun
hebben,
Raad, c
maar vo
len, wa
„ Vader
De W
toe. Ied
woorden
eerit sler
gens uit
„ Zie d
„ ging;
woord;
qualyk g
Na hu
hyna ge
hebben:

De Raad houdt zittingen in 't geheim en andere in 't openbaar. De eerste worden gehouden om over hun verscheide belangen; van wat natuur die mogen zyn, te raadplegen, en de andere om openlyk 't geen 'er belooten is te verklaren, of over alle de andere zaken van de natie, die enige plechtigheid vereischen, gelyk Afgezanten te ontfangen, hen te antwoorden, ten oorlog te zingen, doden te bewenen, gasimalen te houden enz.

Als er een geheime Raad staad gehouden te worden verwittigt men in 't byzonder die gene, die dezelve moeten bywonen; het vuur van den Raad brand altyd, of in de gemene H. it. of in die der hoofden, die om deze reden gemeenlyk van vyf of zeven haartleden zyn, dat is te zeggen vyf of zevenmaal zo groot als die gene die maar een vuur hebben.

Schoon 'er geen tyd tot het houden dezer Raadsvergaderingen bepaalt is, begeeft men zich gemeenlyk met het vallen van den avond daar na toe. Deze Raad heeft zekerlyk niets van die heerlyke Majesteit aan zich; die het Roomsche gemenebest even voor de Keyzers had, maar ik geloof wel dat hy niets voor dien van Rome zelfs wykt, ten tyden dat zy de Serranen en de Cincinnaten van den ploeg ging halen om ze tot Ourgemeesters en Oppergezaghebbers te maken. Verbeeld u een hopen morspotten, die op hun gat, als apen in een gedoken zitten, en de knien by de oren hebben, of wel op den grond neerleggen, 't zy op den rug of op den buik, die alle met de pyp in den mond de staatszaken met zo veel deftigheid en koelen moede verhandelen, als de Junta van Spanje of de Raad der Wyzen te Venetien.

Weinige andere als de Ouden wonen deze Raadsvergaderingen by, en hebben een stem in 't kapittel. De Hoofden en Agoanders zouden zich schamen daar den mond te openen, zo zy by hun waardigheid het voorrecht van de jaren niet voegden, en zo zy daar by tegenwoordig zyn, 't is eer om te luisteren en om bequaam te worden als om te spreken. De Hoofden zelfs die door hun bequaamheid en door hun ouderdom het meeste gezag hebben, gedragen zich uit eerbied zodanig aan het gezag van den Raad, dat zy het voorwerp daar men over raadplegen moet zelfs maar voorttellen, of door luiden die hun toebehoren laten voorttellen, waar na zy altyd besluiten met te zeggen, denkt daar om „Vaders, gy zyt de Meesters, beveelt.

De Wyze van raadplegen gaat met veel bezadigtheid en ryphheid toe. Ieder van de stemmende personen herhaalt eerst in korte woorden de voorstelling, en brengt alle de redenen die 'er door de ecrif stemmende voor en tegen ingebracht zyn te berde; vervolgens uit hy zyn eigen gevoelen, en eindigt met deze woorden: „Zie daar myn oordeel over het voorwerp van onze Raadpleging;” Waarop de gantsche Vergadering *ho* of wel *et ho* antwoordt, zo veel als *dat is goed*. Zonder aan te zien of hy wel of qualyk gesproken heeft.

Na hun raadpleging, over wat zaak het ook zyn mag, is 'er byna geen reden voor of tegen, die zy niet gezien en gewikt hebben: en wanneer zy rekening van hun uitspraak willen geven,

Gehelme en openbare handelingen.

het vuur van den Raad brand altyd.

Misselyke figuur die zy onder 't Raadplegen maken.

Zedigheid des hooia

Zy val-
len el-
kander
niet in
de woor-
den.

hun yver
voor't
gemene
best.

maken zy die zoo aannemelyk , dat men qualyk nalaten kan hen toe te vallen. In 't algemeen kan men zeggen dat zy veel verduldiger zyn als wy om een zaak met al haar aankleven te onderzoeken: zy horen elkander geruſt uitſpreken: zy hebben meer eerbied en beleeftheid jegens die gene, die van een tegenſtrydig gevoelen zyn; niet wetende van elkander in de reden te vallen, noch minder van met driftigheid te twiſten: zy zyn koelder van bloed, hebben minder herſtichten, ten minſten in ſchyn, en behartigen alle met meer yver het gemene welzyn: ook is het door een van de doorſlepenſte ſtreken der Staatkunde, dat zy de overhand over de andere Natien gekregen hebben; dat zy de ſtrydbaarſte volkeren, na de zelve verdeelt te hebben, overwonnen hebben, en dat zy zich tegenwoordig in een geruſte oneenzydigheid tuſſchen de Franſchen en Engeliſchen houden, daar zy zich van weten te doen vrezen en aanzocken.

't Geen ik van hun yver voor het gemene beſt zeg, is evenwel zo algemeen niet, of vele zyn om hun eige belangen bedacht, en voornamelyk de hoofden ſtellen verſcheyde geheime middelen in 't werk om hun oogwit te bereiken. Daar zyn 'er die zo doorſlepen zyn, dat zy den Raad verſcheyde dagen achter een over een ſtof doen raadplegen, waar van het beſluit tuſſchen hem en de voornaamſte hoofden bekuipt is, voor dat ze op het tapyt gebracht is. Evenwel nademaal de hoofden op elkander liet oog hebben, en dat niemant zich een opperhorigheid wil ſchynen aan te matigen, die de afgunſt kan gaande maken, ontzien zy zich meer als de anderen in de Raadsvergaderingen, en ſchoon zy 'er de ziel van zyn, verplicht hun Staatkunde hen om weinig te ſpreken, en om eer liet gevoelen van een ander aan te horen, als het hunne te zeggen; maar ieder heeft een man, op zyn hand, die als een ſoort van een ſtokebrand is, en die zyn perſoon niet te ontzien hebbende alles wat hem voorkomt vry daar uit lapt, gelyk hy met het Hoofd, door wien hy te werk geſtelt is, afgeſproken is, voor dat hy in den Raad gekomen is.

N E G E N D E H O O F T S T U K .

Van de
Rede-
naren.

GEemeenlyk zyn het de redenaren die deze rol ſpelen; de Hoofden weten zich met voordeel van hun verſtand en van de gemaklykheid die zy bezitten om te ſpreken en al wat zy willen te zeggen, te bedienen.

Maar voornaamlyk ſteken de Redenaars in de Openbare Raadsvergaderingen en in plechtige gelegentheden uit. Zy ſpreken dan alleen, hun bediening eigentlyk daar in beſtaande dat zy alle zaken, die in den geheimen Raad verhandelt zyn, aan 't licht brengen, het beſluit dat 'er genomen is verklaren, en met gezag in den naam van het gantſche dorp of de gantſche Natie het woord voeren.

Daar
word
een gro-
te be-
quaam-

Deze rol is zo gemaklyk niet te ſpelen. Zy vereiſcht een grote bequaamheid, de ervarentheid van de Raadsvergaderingen, een volkome kennis van al de gewoontens hunner Voorzaten, verſtant,

er-

ervare
die m
nerge
hun b
na wa
dorp
hun to
niets d
dit am
haalt h
De
ken; d
De Iro
knop
zinnebe
verſche
van de
rechtsh
vendige
zy heb
ken al z
den de
toehoor

De R
geen hy
beſloten
order v
ſtoren g

Maar
tyd aan
verſtaan
ge uit de
Hy bed
noodhul
welk een
wyze toe
den, M

Dit ge
ſoort van
maar 't i
le ja. H
raadzaam
tuiging t

De V
bare Ra
Redenaar
was, en
Gezantſc
Wann
krygen z

ervarenheid en welkprekenschap. Men onderzoekt niet in de keur die men 'er van doet of zy uit een aanzienlyke hut zyn, men geeft nergens anders acht op, als op hun personele verdiensten; en op hun bequaamheden. Zelden vind men onderdanen; die deze post na waarde bekleden; naauwelyks vind men 'er een of twee in een dorp, die ze tamelyk waarnemen; dikwils zyn zy genoodzaakt hun toevlucht tot die van andere Dorpen te nemen, en zy verzuimen niets om die vreemdelingen na zich te lokken; die bequaam zyn om dit ampt wel te oeffenen; en die 'er reeds enigën roem door behaalt hebben.

De vertogen van deze Redenaars bestaan in geen lange aanspreken; op de wyze van die van Demosthenes en Cicero opgesteld: De Irokoizen willen gelyk de Lacedemoniers een levendig en beknopte redenering hebben: maar hun styl is ondertusschen gantsch zinnebeeldig en verbloemt: hy is van verscheyden aart volgens den verscheyden aart van zaken: in zommige gelegtheden wykt hy van de gemene redenswyze af, en gelykt na onzen styl van 't Gerechtshof: in andere gelegtheden word de redenering niet levendiger gebaren ondersteunt als die van onze Toneelspeelders: zy hebben hier ontrent iets van de oude bootzemakers; zy spreken al zo zeer met de handgebaren als met de stem; en zy verbeelden de zaken zo natuurlyk; dat zy in tegenwoordigheid van de toehoorders schynen voor te vallen.

De Redenaar heeft een of twee personen om hem te erinneren 't geen hy zeggen moet; om hem in geheugen te brengen wat 'er besloten is, en om te waken dat hy de zaken na elkander en in order voorstelt; 't geen evenwel behoorlyk en zonder hem te storen geschied.

Maar hy draagt zelfs zorg om midden in zyn reden van tyd tot tyd aan de Vergadering te vragen; of hy de zaken zo als men ze verstaan moet en zo als ze besloten zyn wel voorstelt, en zommige uit den Raad antwoorden hem met een *etho* van goedkeuring. Hy bedient zich ook van enige tusschenpozingen; om met zyn noodhulpen raad te plegen. Na zyn verhaal volgt het *Nio-ben*, 't welk een teken van de algemene toejuigching is. Dit gaat op deze wyze toe. Een van de Ouden roept *Nio-ben*! al de andere antwoorden, *Nio*.

Dit geschied zo drie malen in naam van ieder Wyk; 't Is een soort van formulier om ieder een te vragen of hy te vreden is; maar 't is eigentlyk maar voor de senter, want zy antwoorden alle ja. Het schynt evenwel ingestelt te zyn om die gene, die het raadzaam oordelen, gelegthheid tot enige vertoning of tegenbejuiging te geven.

De Vrouwen hebben haar Redenaren; die voor haar in de openbare Raadsvergaderingen spreken. Zomtyds kiezen zy ook een Redenaar onder de mannen uit; die spreekt als of hy een Vrouw was, en 'er de rol van speelt: Maar dit geschied weinig als in de Gezantschappen of in de Vergaderingen van de Natien.

Wanneer de Redenaars verstand en ervarenheid hebben, verkrygen zy veel aanzien en gezag. De beroemde Garakontie, die

heid toe
ver-
eifcht.

Hanne
verto-
gen be-
staan in
geen
lange
aanspre-
ken.

De
Vrou-
wen
hebben
ook
haar Re-
denaren
dievoor
haar
spreken.

Plutarch
in Bruto.

den Godsdienst en de Franfche Volkplanting zo veel dienft gedaan heeft, was maar een Redenaar te Onnontagué: en deze man had zo veel te zeggen onder zyne Natie, dat hy de vyf Irokoifche volkeren na zyn hand zette. Wy lezen van de Lyciers, dat zy onder zich diergelyke Redenaars hadden, die insgelyks veel gezag hadden, wanneer zy bequaamheid genoeg hadden om zich te doen gelden. Ten tyden van den oorlog der Driemannen, was het een van deze Redenaars, Naukrates genaamt, die de Lyciers weerhield van in het verbond van Brutus en Kallius te treden, die hen dwong om de troepen van deze twe beroemde moordenaars van Cezar den ingang in hun land met de wapenen te betwiften, en die hier door de oorzaak van den val der Xanthiers waren, waarvan wy reeds gefproken hebben.

TIENDE HOOFSTUK.

DE menschen overal de zelfde zynde, en met de zelfde goede of quade hoedanigheden geboren wordende, zyn de zaken die in den raad der Wilden verhandelt worden, byna van de zelfde natuur als die gene die in Europa onze Rechtsplegingen en Staatskunde bezig houden. Daar zyn zaken, die enkel den burgerlyken omgang betreffen, daar zyn halszaken, en andere die eigentlyk Staatszaken zyn, gelyk Oorlog en Vrede maken, Afgezantten zenden en ontfangen, nieuwe Verbonden aangaan, of de oude vernieuwen.

Tor hun geluk weten zy van geen Codex, noch Digesten, noch Advokaten, noch Procureurs; noch Serjanten: hadden zy by dit alles hun Jonglers niet, die zeer slechte Geneesheren zyn, zouden zy niet het gelukkigste volk van de wereld zyn? hebben zy processen; zy verteren hun geld niet met bedriegelyke streken, nadeemaal zy weinig te verliezen of te winnen hebben, hebben zy weinig belang om te pleiten: zy hebben ook niemand die zyn voordeel vind om hun verschillen door langdradige en uitgerekte pleidoyen te vereeuwigen; hun kleine verschillen worden haast door goede mannen uit den weg geholpen. Maar men moet hun dit recht doen, hun verschillen zyn zeldzaam, wanneer die voorvallen nemen zy haast een einde, of om dat zy reden gebruiken, zo dra men hun die voorhoud, of uit achtting voor de personen die zich bemoejen om hen te verenigen, of zelfs met vrywillig van hun rechten af te slaan, eer als t'onrechter tyd hardnekkig te blyven, voor al zo zy met luiden te doen hebben, die alles met geweld willen winnen.

De achtting by de menschen, daar zy veel na luiften, dient niet weinig om hun eendracht te onderhouden. Ieder de anderen als meesters van zyn bedryven en zich zelven aanziende; laatzetobben zo als zy willen, en denkt maar om zich zelven. Ik heb my dikwils in dit stuk over hen moeten verwonderen, en men moet bekennen dat zy door dit middel oncindig veel verschillen vermyden. Behalven dat zyn zy uitnement koel van bloed, en weten niet wat het is in scheldwoorden uit te varen: ik weet niet dat

dat ik
die den
blyken
niet all
in 't m
hy het
onwaar
hy hem
zinnen

Daar
valt; d
tochten
dit gef
zaak te
zen dre
nen zy
verfand
als den
gemeen

Het v
der fchu
de een
veronde
ben, fel
nemen.

dat hy r
volg dat
die het
medelyd
bragt is
enige ft
te zien,
men, of

De Jo
zelfde r
van The
te verpl
dien hy
herriep.
queftie g
gebragt
ongeluk
broeder
trooft n
een erff
den dat
de over
hadden
toevluch
den Vor

dat ik ze ooit vertorent gezien heb, voornamentlyk de mannen, die denken zouden zich te onteren, zo zy enige ontroering lieten blyken. Zy gaan hier zo ver in, dat een nuchteren mensch zich niet alle strengheid van een dronkaart zal laten slaan, zonder zich in 't minst te verweren, voor al zo hy gezien word, en om dat hy het voor hem onwaardig oordeelt zich te vertoornen, en noch onwaardiger een ander de schuld van een bedryf te geven, daar hy hem geen meester van geloof te zyn, om dat hy niet by zyn zinnen is.

Daarom wil ik niet zeggen dat 'er by hen geen wanorder voortvalt; dat de nyd, de begeerlykheid, de wraak en de andere harts-tochten hen niet zo wel als andere menschen gaande maken, maar dit geschied zelden; en dan noch moeten zy, als 'er een quade zaak te verrichten is, zich dronken drinken, of ten minsten veinzen dronken te zyn, om hun voornemen uit te voeren. Dan menen zy een wettige verschoning te hebben, zeggende dat zy hun verstand verloren hadden, dat men het hun minder moet wyten als den drank, die hun dat benomen had, en deze verschoning word gemeenlyk aangenomen.

Het vonnis over de Halszaken komt onmiddelyk die van de Hut der schuldigen toe, ten opzichte van de schuldigen zelfs, wanneer de een den ander van de zelfde Hut gedood heeft. Nademaal men veronderstelt dat zy het recht van leven en dood over elkander hebben, schynt het dorp geen belang in de voorgevallen wanorder te nemen. Men vermoed dat de gedode wettiglyk omgekomen is, dat hy niemand waarder moest zyn als den Moordenaar, en by gevolg dat deze niet als om sterke redenen tot dit uiterste gekomen is, die het den vremden niet vrystaat te onderzoeken. Men heeft zelfs medelyden met hem, dat hy tot die droevige noodzakelykheid gebragt is geweest, om tegen zyn eigen bloed geweld te plegen, en zo 'er enige strafbare fout in is, slaat het aan de overigen van 't geslacht te zien, of zy ontrent het voorgevalle tot een verdrag kunnen komen, of dat zy het liever willen ontveinzen.

De Joden gebruikten zonder twyffel in diergelyke voorvallen een zelfde rechtspleging. Dit blykt uit de gelykenis van die Vrouw van Thekua, waar van Joab zich bediende om den Koning David te verplichten, dat hy zyn zoon Absalon, die zedert den moord, dien hy aan zyn broeder Ammon gepleegt had, in ballingschap was, herriep. Deze Vrouw, veronderstelt dat zy twe kinderen had, die questie gekregen hebbende gevochten hadden, zo dat 'er een omgebracht was, en zy in haar weduwlyken staat niet als dezen anderen ongelukkigen zoon behouden had, die de moordenaar van zyn broeder was; zy beklagt zich dat men haar zelfs dezen droeven troost niet laten wilde; en dat de bloedmagen met begeerlyke ogen een erffenis aanziende, diè hen moest te beurt vallen, haar vervolgdend dat zy dezen misdadigen zoon, dien zy noch overig had, zoude overleveren om hem te doen sterven, volgens het recht dat zy hadden om hem te veroordelen; 't geen haar verplichte om haar toevlucht tot het opperste gezag van den algemenen Vader, die in den Vorst verbeeld wierd, te nemen, om de uitvoering van een

Halszaken.

Hun gewoontens hier in met die der Joden vergeleken.

2 B. der Kon. 14 II.

vonnis te beletten, 't geen haar in de uiterste droefheid en in armoede zou gefort hebben.

Schoon zy in hun familien veel van elkander houden, en zich niet als door het groot getal op de been houden; zo evenwel iemand dezelve onteert, en dezelve door boze bedryven in het dorp haatlyk maakt, talmen zy niet lang zich daar van te ontdoen, om zich voor den gemenen haat te dekken.

Dit recht van leven en dood dat die van dezelfde hut over elkander hebben, is noch klaarder in de gewoonte die zy noch niet lang geleden hadden, en die zy noch niet te enemaal verloren hebben, van hun Gryzaarts om te brengen, wanneer de ouderdom dezelve te enemaal onnut maakte. 't Was een algemene Wet by zommige woefte Volkeren van de Oudheid, gelyk de Cyaniers, de Tybareniers, de Erulen, de Massageten, enz. van hen voor den ouderdom van 60 of 70 jaar te doen sterven, 't zy dat zy onder zich geen leeggangers wilden behouden, die de weinige leeftocht die zy noch overig hadden hielpen verteren: 't zy dat zy zich inbeeldden dat zy die gene die zy dus omhals brachten dienft deden, sparende hun door een vaardigen en korten dood de elende en verdrietelykheden van een hogen ouderdom. wiens ongemaken niet als voor een gedurige dood kunnen aangezien worden. Dit, zegt men, is een algemene Wet onder enige Volkeren van Amerika geweest, en een van onze laatste beschryvingen behelst, dat 'er een Natie is by wie het zelfs niet geoorlooft is de vrouwen over de dertig jaren oud te laten worden; 't geen zonder twyfel die gene, die in een veel hoger ouderdom noch jong willen schynen, zeer streng moet voorkomen.

Schoon dit gebruik zo algemeen onder de Wilden, die wy kennen, niet is, geschied het evenwel dikwils genoeg in het Noorderlyk Amerika.

Het mishagt de huisgezinnen dat deze Gryzaarts, die nergens meer nut toe zyn, van de ene hut na de andere gaan, onder voorwenzel van bezoeken af te leggen, om eten te zoeken, als of zy 't huis niets hadden, 't geen dikwils maar al te waar is, want zy latenze alles ontberen, en dan maken zy geen zwaarigheid de wereld van hen te verlossen, onder het glimpryk voorwenzel dat deze Gryzaarts maar veel te lyden hebben, en zich zelven en anderen in den weg zyn. Men heeft my evenwel verzekert, dat dit anders niet als in de arme hutten, en ontrent die elendige schepzels, die geen bescherming hebben, gepleegt wierd.

De Algonkynen, en de andere omzwervende Natien, plegen deze onmenschelykheid veel meer, om dat zy gedurig op reys zynde en dikwils tot hongersnood gebracht, de last van deze Gryzaarts, die zy vervoeren en de kost moeten geven, zonder dat deze hun ergens in behulpzaam kunnen zyn, te gevoeliger word. Deze elendige schepzels zyn dikwils van de eerste om tegen die gene, die hen draagt, te zeggen myn klein zoon ik veroorzaak u veel moeite, ik ben nergens goed meer voor, sla my den kop in. Men luistert niet altoos na hen, maar zomtyds gebeurt het dat de jongeling van vermoeitheid en honger slaauw zynde, met koelen moede

Dit ge-
bruik is
noch
meer by
de Al-
gonky-
nen en
de ande-
re om-
zwer-
vende
Natie
in
zwang.

ant-

antwo-
zyn pak
in, die
woord

De za-
foon van
en noch
raakt de
zich voe
het verli
(dit is h
dadiger
de wraak
uit te ba
ke geval
doen.

Men b
een van
geschenk
ze plecht
gen eerft
verbitter
een slaak
ste gesche
kraaltjes
me van d
de handli
doeze uit
len wreke

Op het
wonde af
gen dat d
dat hy be
weerom t
het Vader
denen, v
weer in s
op de op
zen moer
geschenke
slag verde
schenk ge
te roejen
lagen te v

De vier
hen te ve
hy by he
kracht he
het meest
om hun g

antwoord: gy hebt gelyk myn groot vader. Terzelfder tyd zet hy zyn pak neer, neemt zyn byl, en slaat den goeden man het hoofd in, die zonder twyffel innerlyk bedroeft is, dat men hem by zyn woord gevat heeft.

De zaak verandert wel van gedaante zo de moord aan een persoon van een andere hut, van een andere stam, van een ander dorp, en noch meer van een uitheemfche, natie gepleegt is, want dan raakt deze droevige dood het gansche gemeen: ieder een bemoeit zich voor den doden, en doet zyn best om de vrinden, die over het verlies dat zy lyden, verbittert zyn, *den geestweer op te wekken* (dit is hun uitdrukking) alle bemoeien zy zich ook om den misdadiger het leven te redden, en om de bloedmagen van deze voor de wraak der anderen te dekken, die niet missen zou vroeg of laat uit te barften, zo men nagelaten had de voldoening die in diergelyke gevallen door hun wetten en gebruiken voorgeschreven is, te doen.

Men brengt dan aanstonds tot zeltig geschenken toe by een, die een van de hoofden zelfs aanbied, makende een aanspraak op ieder geschenk dat hy offert. Een gedeelte van den dag gaat 'er met deze plechtigheid door. Van deze zeltig geschenken worden de negen eerste de bloedmagen ter handen gestelt, om uit hun hart alle verbittertheid en wraaklust weg te nemen. De andere worden aan een staak boven het hoofd van den doden gehangen. De negen eerste geschenken zyn de aanzienlykste, en zomtyds ieder van duizent kraaltjes porcelyn. De Hooftman zyn stem verheffende, en in name van den misdadiger sprekende, zegt, het eerste geschenk in de handhoudende; hier mee haal ik de byl uit de wond, en ik doeze uit de hand van dien genen vallen, die deze hoon zou willen wreken.

Op het tweede zegt hy: hier mée droog ik het bloed van de wonde af. Deze twee geschenken zyn om het berouw te betuigen dat de moordenaar heeft dat hy hem omgebracht heeft, en dat hy bereyd zou zyn om hem het leven ten koste van zyn eigen weerom te geven, zo zulks in zyn macht was. Eindelyk, als of het Vaderland zelfs de doodwond ontfangen had, in den overledenen, voegt hy by het derde geschenk: zie daar, om het land weer in staat te brengen. By het vierde, zie daar om een steen op de opening en de scheuring der aarde te leggen, die door dezen moord geschied was: dat is te zeggen, dat zy door deze twee geschenken de harten en de genegentheden, die door dezen manslag verdeelt waren, weer trachten te verenigen. Het vyfde geschenk geschied om den weg te vereffenen, en er de struiken uit te roejen, op dat men voortaan in alle veiligheid en zonder enige lagen te vrezén, van de eene plaats na de ander gaan kan.

De vier anderen worden aan de vrienden zelfs aangeboden om hente vertroosten en hun tranen op te drogen. Zie daar, zegt hy by het zesde geschenk, om Tabak voor te roken, (die de kracht heeft om het gemoed gerust te stellen) voor die gene die het meeste belang in dezen dood nemen. By 't zevende: zie daar om hun gemoed weer t'enemaal op zyn stel te krygen. Het acht-

ste is om de moeder van den overledenen een geneesmiddel in te geven, en om haar van de ziekte, die haar de dood van haar zoon veroorzaakt, te genezen. Het negende eindelyk om haar een mat te spreiden, daar zy zo lang als de rouw duurt zacht op rusten kan.

De geschenken die aan den slaaf hangen zyn als een toegift van vertroosting, en veebeelden al de zaken waar van zich de dode in zyn leven bediende. Het een word zyn rok genaamt, het ander zyn boog, zyn pylen, zyn pylkoker, zyn tabak-zak, zyn kaan, zyn riem, en zo voorts.

Zo dra de geschenken aangenomen zyn achten zich de vrienden als volkomen voldaan. Maar zo het gebeurt dat zy voor den tyd van de voldoening zich over den moordenaar wreken, of op een van zyn gellacht, valt al de schult op hun kant. De eerste zyn van hun verplichting ontlagen, en men moet hun door zo vele geschenken voldoen, als zy zelfs zouden gedaan hebben.

Vader Brebeuf, uit wien ik al 't verhaalde by een gezamt heb, dat hy zelfs gedurende zyn verblyf by de Huronnen had zien oeffenen, verzekert dat de Wetten eertyds veel strenger waren; en dat behalven de zestig geschenken die men in name van den misdadiger deed, deze genootzaakt was een personele straf te ondergaan, die byna al zo onverdraaglyk als de dood zelfs was.

Men strekte het dode lichaam op staken in de lucht uit, en de moordenaar was gedwongen daar onder te gaan staan, en de etter die uit het lyk droop op zyn lichaam te vangen. Men zette naast hem een schotel eten tot zyn onderhoud, die haast vol wierd van de vuiligheid die van boven viel; en om te verwerven dat deze schotel een weinig aan een kant mocht geschoven worden, kostte het hem een snoer van zevenhondert porcelyne kralen.

Eindelyk hy bleef zo lang in deze ysselyke gesteltenis, als het de vrienden van den overledenen behaagde, dien men weer een nieuw geschenk moest geven, na hun toestemming verworven te hebben om 'er uit te mogen geraken.

Dit gebruik was reeds ten tyden van Vader Brebeuf niet meer in zwang. Hedendaags is zelfs het getal der geschenken vermindert. De misdadiger is in veiligheid, zo dra de geschenken aangenomen zyn; maar zo hy wys is, pakt hy zich gaarw weg, voor al zo het geslacht van den overledenen machtig is, om de gelegenheden, daar een nieuw voorval uit zou kunnen spruiten, te vermyden. Hy kiest het voorwendzel van ten oorlog te trekken, om des overledens plaats door een slaaf te vervullen, en komt niet weerom voor dat de tyd de gevoeligheid van het verlies, dat hy veroorzaakt heeft, vermindert heeft.

Iemand die denkt dat de misdaad die hy staat te begaan, zyn gants dorp raakt, door de menigte geschenken die men genootzaakt is te schaffen, en waar toe het gantsche gemeen toebrengt, moet, zo hy enig overleg by zich heeft, met veel moeite tot een daad besluiten, die het gantsche gemeen tot last word, en dit soort van voldoening zal zonder twyffel als een uitwerking van een verwonderenswaardige Staatkunde aangezien worden, die bequaam is om de toornigste menschen in toom te houden.

*Relation
de la
Nouvel-
le France
1636 2
Partie
cb. 2.*

W
vold
men
tran
moor
te le
is te
stellen
meest
wel n
Daar
slaaf
bet
en die
aange
beeld
niar d
zonen
zelve
ren he
haar h
hen, a
derdee
De mo
zelfs w
voor d
Ik b
de Sch
ring en
Daar
zo vee
den, e
zorg dr
voorw
en die
ven.
Een
overho
zynde d
zy haar
zy gaar
Op e
ouder a
te gaan
man ge
te. Zy
tende.
Zo d
ders wa
de man

Wanneer de Ouders zich niet met de geschenken, die tot de voldoening geschikt zijn, genoegen willen, is het een byna algemene regel by de meeste Natien van Noorder-Amerika met de tranen op te drogen en de gewone geschenken te doen: den moordenaar ook aan de bloedverwanten van den doden over te leveren, op dat hy by hen des overledenens plaats beklede; dat is te zeggen dat men hem aan hen als een rechte slave overgeve, stellende zyn leven in hun handen. Schoon deze hier door de meesters schynen te zyn om hem te doen sterven, komen zy evenwel nooit tot dit uiterste dat het dorp hen qualyk zoude opnemen. Daar worden 'er ook gevonden die zich met de aanbieding van den slaaf niet onhoupen, en met de onbedandigheid die men hun betoelt, zich van 't recht dat men op hen had te beroven, en die hem weigeren aan te nemen, om niet altyd een zo een on-aangenaam voorwerp voor 't gezicht te hebben, gelyk by voorbeeld voor een moeder, de moorder van haar zoon zyn moet; maar de meeste vrouwen nemen dit slag van slaven waarlyk voor zonen aan, en beginnen, zo dra haar die overgelevert zyn, dezelve met de zelfde ogen aan te zien, als het kind dat zy verloren hebben, 't geen haar waardste pand was, en al de stut van haar huisgezin: en zy hebben naderhand de zelfde opzicht voor hen, als of 't haar eige kinderen waren. De Wilden van 't zuidoerdeel, zegt men, oeffenen een byna diergelyke rechtspleging. De moordenaar van een huishoudent man gedwongen zynde deszelfs weduwe te trouwen, en de kinderen van haar eersten man voor de zyne aan te nemen.

Ik blyf over dit Artykel voor de Karaïbische Wilden geen borg, de Schryvers zich weinig in een omstandig verhaal van hun regering en staatkunde ingelaten hebbende.

Daar zyn gevallen waar in de misdadaad zo gruwelyk is, dat men zo veel omzichtigheid niet gebruikt om den moordenaar te reddden, en waar in de Raad zich van zyn opperste macht bedienende zorg draagt om hem daar over te straffen. Ik erinner my over dit voorwerp een kleine geschiedenis, die zy my zelfs vertelt hebben, en die dienen zal om beter te doen begrypen hoe zy hier mee leven.

Een jonge Vrouw ik weet niet om wat oorzaak met haar man overhoop leggende, wierd 'er van verlaten. De jagt tyd gekomen zynde en geen man meer hebbende, die haar mee kon nemen, bad zy haar broeders dat haar die mochten daar na toegeleyden, 't geen zy gaarn deden.

Op een zekeren tyd dat deze Vrouw water uit een bron; die onder aan den voet van een steile rots niet ver van de Hut af was, te gaan scheppen, wierd zy in helder water het hoofd van een man gewaar, die over de rots, daar hy op de loer ley, heen bukte. Zy kende haar man aanstonds, en ging heen, niets merken latende.

Zo dra zy weer in haar Hut gekomen was vertelde zy haar broeders wat zy gezien had. Deze konden gemaklyk vermoeden dat de man daar niet was dan om zich over zyn Vrouw te wreken, en

Wanneer de geschenken geen genoegen geven leverden sy den misdadiger met een slaaf over.

Zeldzame Historie.

dat zy derhalven wel haast een aanval van hem te verwachten hadden. In der daad zy wierden snachts terwyl zy liepen overvallen. De Vrouw, meer op haar hoede zynde als de anderen, of had reeds na een goed heenkomen gezocht, of redde zich ten tyden van den aanval met haar jongsten broeder, dat een kind van 14 of 16 jaar was. Zy begaf zich in een hollen boom, die dicht aan haar Hut stond, van waar zy alles hoorde wat 'er omgong. Haar broeders wierden alle na een lichte tegenstand ombals gebracht. Het speet de man zeer dat de Vrouw het ontkomen was, maar hy vleydde zich dat hy haar als het dag was wel zou inhalen, haar voetstappen volgende. Tot haar geluk zocht hy haar in de verte, en na veel bomen doorzocht, en zonder vrucht veel wegsafgelegte hebben, vertrok hy met zyn bende van daar, zonder hoop van haar te vinden.

Na hun vertrek begaf zich de Vrouw ook op den weg, met den enigsten broeder dien zy noch had, en gong door het bosch recht op het dorp aan. De moordenaars begaven zich daar ook na toe, om dat de jacht op haar einde was, en dat zy zich van de vangst van dien ongelukkigen, die zy vermoord hadden, hadden bedient. Zy waren vol vertrouwen, zich verzekerende dat al kon de Vrouw zich daar na toe begeven, zy hen niet zou gekent hebben, en hebbenze voor een vyandige party genomen.

Dit arme schepzel was niet gerust in haar schuilplaats, de vrees deed haar allerley voorzorgen gebruiken, die haar ook wel te staa- de quamen. Na enige dagen marcherens klom zy met haar broeder op een zeer dichten pynboom, om daar den nacht door te brengen. De man en zyn makkers quamen een ogenblik daar na hun Hut aan den voet van den zelfden boom neerslaan. Daar viel een belagchelyk voorval voor, dat haar haast zuur opgebroken had, en dat haar onfeylbaar deed geloven dat zy ontdekt was of het daatlyk zyn zou. In deze dodelyke ongerustheid viel haar de nacht zeer lang, evenwel was zy gelukkig genoeg om dit nieuw avontuur te ontsnappen.

De Jagers braken zo dra het dag wierd op, en de vrouw, die de vrees vleugels byzette, koos een anderen korter weg, en quam het eerste in 't Dorp aan, daar zy haar vrinden heymelyk tyding gaf van het geen 'er voorgevallen was.

Op dit nieuws deed men den raad zeer heimelyk vergaderen. De Vrouw gaf daar vaste blyken van de waarheid van de zaak, en zy zeyde onder anderen, dat een van de moordenaars gruwlyk door een van de omgebrachte in de hand gebeten was. Het feit scheen al te yslyk, en van een al te groot gevolg te zyn om het ongeschraft te laten, en men belloot op staande voet daar wraak over te nemen.

Men wist reeds in het dorp dat de Jagers op het tipje stonden om te komen, zy hadden hun vrinden laten verwittigen datze hem te gemoet zouden komen, gelyk dit de gewoonte was, om hen hun vangst en toerusting te helpen dragen. Terzelfder tyd dat deze vertrokken, zond men op geheime order van den Raad hun

enige

enige
wede
ten fr
van 't
De
in de
de gev
gen :
ten w
voor t
Bever
voor d
telde i
omstan

Zo d
der toe
zeten w
den om

De I
doet m
hem op
duistere
uit liet

de kop
Wat
hebben
zy zich
wanneer
onder n
bemoede
onderho

Dit ge
guntlige
nemen d

perfoon
enige pe
altd eer

eerst met
hun med
ten bidd

dwingen,
de hoop
schuldiger
word voc

ders, de
Dan vat n
te doen b
klagers.
heeft des
men heeft

enige personen te gemoet, onder voorwenzel van hen over hun wederkomst te begroeten, en ze te verzoeken dat zy zich mochten spoeden, om dat op dien zelfden dag een van de voornaamste van 't dorp een gattmaal in name van een van hun bende gaf.

De jagers misten niet 'savonds in het dorp te komen, zy traden in de Raadshut, daar het gattmaal toebereid was. Men deed hen de gewoonlyke eerbewyzingen: men vroeg hen na hun ontmoetingen: en iemand ter zelfder tyd de hand van dien genen, die gebeten was, van onder ziende, vroeg hem als zonder daar iets meê voor te hebben wat het was; hy antwoorde flauw dat hy door een Bever gebeten was. Toen bracht men de Vrouw en het jongetje voor den dag, die in een hoek verborgen waren: de Vrouw vertelde in 't openbaar al wat 'er omgegaan was, zonder de minste omstandigheid te vergeten.

Zo dra zy geëindigt had, sprongen 'er jongelingen, die hier order toe hadden, en midden onder de verbaasde moordenaars gezeten waren, op, en doorstakenze, zonder dat zy zich in staat stelden om enige tegenweer te doen.

De Raad derhalven den dood van iemand besloten hebbende, doet men hem op de wyze als ik zeg omkomen, ponjarderende hem op de mat zelfs, of in den ingang van de hut, dat een zeer duistere plaats is, of wel men lokt hem onder enig voorwenzel uit het dorp, en men laat hem enige treden buiten het staketzel de kop in.

Wat die gene aangaat die zich aan het dorp gehaat gemaakt hebben om redenen die men niet uitdrukken wil, gelyk wanneer zy zich door menigvuldige dieveryen berucht gemaakt hebben, wanneer zy onlusten in de huwelyken verwekken, of de vrede onder nabestaande storen, wanneer zy zich met al te veel zaken bemoejen, wanneer zy enig ongeoorlooft verstant met den vyand onderhouden, beschuldigt men ze van tovery en bezweringen.

Dit gerucht wel genoeg verspreyd zynde wacht men maar een gunstige gelegenheid af om uit te barsten. Om te beter het voor-nemen dat men genomen heeft te ontveinzen, pakt men direkt die persoon niet aan, wiens verderf besloten is, maar de Raad laat eerst enige personen roepen, die den zelfden naam hebben, daar 'er altyd een goed zootje van in het dorp is. Men vermaant deze eerst met zachtmoedigheid, dat zy hun misdaden bekennen, en hun medeplichtigen openbaren. Zo zy zich maar een weinig laten bidden, gelaat men zich hen met gloejende yzers te willen dwingen, 't geen een hevige pyn is. De vrees voor 't folteren of de hoop van zich daar van te bevryden maakt dat zy door elkander schuldigen en onschuldigen aanbrengen; maar al wat zy zeggen word voor achterklap gehouden, tot dat zy, 't zy by geval of anders, de persoon genoemt hebben, die men van kant wil helpen. Dan vat men dezen, en handelt hem op de zelfde wyze, om hem te doen bekennen dat hy schuldig is: Daar is geen gebrek aan aanklagers. Hy alleen heeft al het quaad in het dorp uitgerecht, hy heeft des eenens moeder des anderens broeder om hals gebracht; men heeft hem vuur zien spuwen, in de graven wroeten, om de

Hut-

Hoe
men
iemand,
wiens
dood de
Raad
besloten
heeft,
doet om
komen.

Hutten zien waren, enz. Hy hoeft zo veel niet gedaan te hebben om den dood te verdienen, dien men hem doet lyden, brandende hem als de slaven, zo men uit medelyden hem niet doorsteekt, of dood slaat.

De vrinden zouden in deze gelegenheid niets durven zeggen, en hebben het zich zelve maar te wyten, dat zy 'er zelfs geen recht over gepleegt hebben. Evenwel heeft men zomtyds deze achting voor hen, dat men ze voorkomt om hen te vragen of zy dien genen, dien het dorp wil laten ombrengen, laten varen, en dit is ter zelfder tyd van de eene kant een beleeftheid, en van de andere kant een staatkundige strek, om zich van hen ook te ontdoen, zo zy de geringste gedachten hadden om 'er zich gevoelig over te tonen. De vrinden, dien men deze voorstelling laat doen, wachten zich wel van daar niet in te bewilligen, en de gene die moeds genoeg hebben om stantvastig te blyven, zo 'er zulke gevonden worden, worden of zelfs in den ingang van de hut geponjardeert, of zien door de vlucht na een goed heenkomen, om dat gevaar niet te lopen.

Lof
hunner
rechts-
pleging.

Aldus hebben deze Volkeren, zonder geschreve wetten te hebben, een in den grond strenge rechtspleging, en houden elkander in eerbied, door de vrees die de burgers dwingt om op hun eigen gedrag acht te slaan, om de algemene order en rust niet te storen, 't geen het oogmerk van alle goede Regeringen is.

ELFDE HOOFSTUK.

Van de
Staats-
zaken.

DE Staatszaken verdienen de grootste oplettentheid. Het gedurig wantrouwen dat zy op hun Buren hebben doet hen gestadig een oog in 't zeil houden, om zich van alle gunstige gelegenheden te bedienen, of om zonder zich te laten zien onenigheid tusschen hen te verwekken, of om ze aan zich te verbinden, met zich noodzakelyk te maken. Hun voorzichtigheid gebruikt hier ontrent oneindig vele kunsttraderen, die zy altyd in beweging houden: en onderwyl dat zy hun Bontgenoten door menigvuldige bezoeken en al de plichten van een wederzytze beleeftheid ontzien, zyn zy altyd binnen 's lands bezig, om te overwegen wat 'er omgaat, om zonder ophouden op de minste voorvallen acht te geven en raad te plegen; om hun jonge luiden een plooi van Staatszaken te geven om hen den styl van hun Raadvergaderingen, en de mondelyke overlevering die zy van de historie van hun land en de deugt hunner voorzaten bewaren, te leren, en om in hen die oorlogszucht aan te queken, die in tyd van vrede hun rust en in den oorlog hun overwinning veroorzaakt.

Van het
Porce-
lyn.

Alle zaken worden door takken en snoeren Porceleyn verhandelt, die hun in plaats van woorden, schriftuur, en verbintenissen verstreken.

Het Porcelein waar van wy hier spreken verschilt veel van die werken van Porcelein, die men uit China en Japan brengt, of 't geen men in Vrankryk Porcelein van Nevers noemt, dat werken zyn die door de kunst vervaardigt worden, en waar van de stof een

een ge-
pen ge-
kent,
'er de
figuren
't oog
natuur
aan kun-
van be-
Jakobs
zyn, d
jens of
pen aar
niet als
zyn haa-
zo leve-
zien kan

Men
daar de
ten en 't
Brandev
gelyk zy
zy dat d
hebben,
meer be-

Deze
de Concl
ze 200
men Por
van deze
het gebr
naakthei
beter ge
noch ove
zelfde ge
bedien
porcelein
om hun
verschey
op te sch

De He
kennen,
Vrouw
maakt, t
nen een
voegt hy
„ lein no
„ en ik
„ zien ka
Schoon

een gezifte en toebereyde aarde is. Dit word uit zekere zee-schulpen gehaalt, in 't algemeen onder den naam van Porcelein bekend, en door verscheyde byzondere namen onderscheyden, die 'er de liefhebbers aan geven, en die door de verscheyde soorten; figuren en verven bepaalt zyn, die zo een aangenaam gezicht voor 't oog uitmaken, dat zy als een van de grootste wonderen van de natuur en een van de bekoorlykste voortbrengzelen van den Oceanus kunnen aangezien worden. Die gene daar onze Wilden zich van bedienen zyn geribt, en gelyken door haar maakzel na de St. Jakobs schulpen, uitgezonderd nochtans dat zy een weinig langer zyn, dat zy een weinig puntiger toelopen, en dat zy 'e oortjens of uitsfekels, die ter zyden van het slot, daar deze twe schulpen aan malkander vast zyn, niet hebben. Haar vis is zo lekker niet als onze gemene en dagelyksche oesters, maar daar en tegen zyn haar schulpen zo glad van binnen en van buiten, en de verveit zo levendig en schoon; dat men niets heerlykers in dit soort zien kan.

Men vind ze op de kusten van Virginien en Nieuw-Engeland, daar de Wilden, die op dezen oever woonden, dezelve bewerkten en 'er groten handel mee dreven. Hedendaags, 't zy dat de Brandewynen der Europeërs deze Natien byna verdelgt hebben, gelyk zy 'er verscheyde anderen in den grond geholpen hebben, 't zy dat de oorlogen der Irokoizen dezelve byna t'emaal verstroot hebben, is het Porcelein raarder geworden; en word zo net niet meer bewerkt als eertyds.

Deze zeehorentjes, waar van het Porcelein gemaakt word, zyn de *Concha Venerea* of *Cytherea* der Ouden. De Grieken noemden ze *χοχλιοί*, en van de Latynsche woorden *Porca*, *Porcella* heeft men *Porcellana*, porcelein gemaakt; niet ter oorzaak van de figuur van deze horentjes; gelyk Vossius zegt, maar gelyk ik geloof ont het gebruik dat men 'er eertyds uit zedigheid van maakte, om zyn naaktheid te bedekken, in de tyden dat de menschen byna niet beter gekleed gingen als de stantbeelden die ons van de Grieken noch overgebleven zyn. De Wilden maken 'er hedendaags het zelfde gebruik noch van in verscheyde plaatzen van Amerika, en bedienen zich tot dien einde of van hele horentjes of van gewerkt porcelein, maar zy maken 'er noch een veel groter gebruik van om hun hoogmoed te voldoen, zich daar van bedienend; om 'er verscheyde sieraden van te maken, daar zy zich gewoon zyn mee op te schikken.

De Heer van Lery geeft ons in zyn Historie van Braziliën te kennen, dat het in zyn tyd in Vrankryk de mode noch onder de Vrouwen was enige sieraden, van deze gewerkte zeehorentjes gemaakt, te dragen; want na beschreven te hebben hoe de Brazilianen een groten Horen, *Vignol* of *Zeeslak* genaamt, te bewerken; voegt hy 'er by, „ dit is na myn oordeel 't geen zommige porcelein noemen; waar van wy vele vrouwen-gordels zien dragen, „ en ik had 'er meer als drie vamen van, zo schoon als men ze „ zien kan, toen ik in Vrankryk quam.

Schoon de koophandel onder deze Volkeren; gelyk hy in zyn

Hh

oor-

Vossius de
Orig. &
Prog.
Idololat.
lib. 4.
cap. 35.
p. 71.

Lery de
Gomara,
Hist.
Gener.
de Ind.
lib. 3.
cap. 18.

Lery
Hist. de
Bresil.
Cb. 8. p.
106.

Dit pot-

celein
kan met
een als
een soort
van geld
aange-
zien
worden.

oorsprong was, noch niet anders is als een zuivere rulling van waar, zoo kan dit porcelein ook als een soort van geld aangezien worden, gelyk zekere kleine zechoentjes daar noch in zommige plaatsen van Oostindien en by de Negers van Afrika voor doorgaan. De Wilden hebben niets kostelyker als hun porcelein, dit zyn hun juwelen en edele gesteentens. Zy tellen dezelve tot de greintjes toe, en dat versprekt hun voor alle rykdommen.

Daar is twederley soort van porcelein, het een is wit, en het gemeenste. Men bedient zich van dit het meeste om verscheyde sieraden te maken daar de mannen en vrouwen zich meê opschikken. 't Ander is donker violet, en word veel meer gezocht als het ander, hoe meer het na 't zwart trekt, hoe meer het geacht is.

Het porcelein, dat tot de staatsverhandelingen dient, is alles tot kleine cylinders van de lengte van een vierdedeel van een duim bewerkt, en dik na proportie. Men deelt ze op twederly wyze uit, in takken en aan snoeren. De takken bestaan uit Cylinders, zonder enige order aan elkander gesnoert, gelyk de kralen van een Rozekrans; deszels porcelein is gemeenlyk gants wit, en men bedient 'er zich niet van als in zaken van een gering gewicht, of als van een voorbereiding tot andere aanzienlyker geichenken.

De snoeren zyn brede Gordels, alwaar de kleine witte en purpere cylinders op de ry geschikt zyn, en op kleine lere riemties gelegd, die men fraai door een schaakeert. Hun langte, breete en verven zyn na het gewicht der zaken geschikt. De gemene snoeren zyn van elf ryen, ieder van hondert en tachtig greintjes.

T W A A L F D E H O O F T S T U K .

Van de
Schat-
kist.

DE gemene schatkist bestaat voornamentlyk uit dit slag van snoeren, die hun, gelyk ik reeds gezegt heb, voor verbintenissen, openbare handelingen, en enigermaten voor jaarboeken of registers verstreken. Want de Wilden geen schrift of letters hebbende, en zich hier door blootgesteld vindende om haast de zaken, die onder hen van 't ene oogenblik tot het ander voorvallen te vergeten, vervullen zy dit gebrek met zich een hulpmiddel voor het geheugen te maken door woorden die zy aan deze snoeren hechten, waar van ieder een byzondere zaak of een omstandigheid van de zaak betekent, die hy verbeeld zo lang hy in wezen is.

Zy zyn zodanig aan dit gebruik toegewyd, dat behalven den naam van *Gaïonni* die dit slag van snoeren betekent, en die het meest in gebruik is; zy daar ook dien van *Gariboua*, dat een handeling betekent; dien van *Gaouenda* stem of woord; en dien van *Gaïanderensera*, dat zo veel als grootheid of adel is, aan geven; om dat alle de zaken die door deze snoeren betekent worden, aan de Agoïanders of Edelluiden toebehoren; om dat zy het zyn die ze verschaffen, en dat men ze onder hen weer verdeckt, wanneer men geschenken aan het dorp doet, en dat men de snoeren van hun Afgezanten beantwoord.

Om

Om
nigte
zen g
schikt
daante
dat vo
der he
die me
verget
Hun
en om
buiten
woord
de pla
wel en
acht,
men ha
Zy g
ren kan
doet of
latenze
was. I
of zich
trent de
met and
kunnen
nig in g
is, en h
bokke-v
woord;
koopli
Schoc
sieraden
Noorder
bedienet
De ge
by beurt
bepaalt,
lyden ka
zo dat m
waart ge
bleven is
Behalv
Meel, v
alle ande
die in na

Om de verwarring te vermyden die 'er onseilbaar uit deze menigte van zaken zou ontstaan, zyn deze snoeren op verscheyde wyzen gemaakt, en deze witte en purpere Cylinders zyn zodanig geschikt en door malkander geschakeert, dat zy alle een andere gedaante hebben. De Agoianders en de Gryzaarts hebben behalven dat voor een gewoonte van ze dikwils te zamen na te zien, en onder hen de zorg te verdelen, en zommige in opmerking te nemen, die men hun in 't byzonder toewyft, zo dat zy op deze wyze niets vergeten.

Hun Porcelain zou haast uitgeput zyn, zo het niet omgezet wierd en omliëp; maar in byna alle de handelingen 't zy binnen 't zy buiten 's lands, willen de wetten dat men woord voor woord antwoorde, dat is te zeggen, dat men voor een snoer een anderen in de plaats geve, die byna van de zelfte waarde is, nemende evenwel enig onderscheyd van een groter of kleinder getal greintjes in acht, 't geen na den rang der personen of der Natien, met wie men handelt, moet geschikt worden.

Zy geloven niet dat 'er enige zaak zonder deze soorten van snoeren kan afgehandelt worden. Wat voorstel men hun mondelings doet of wat antwoord men hun zo geve, vervalt de zaak, en zy latenze in der daad vervallen, als of zy nooit op 't tapyt geweest was. De Europeanen, weinig van hun gewoontens onderrecht, of zich daar niet veel aan kreunende, hebben hen een weinig ontrent deze verlegen gemaakt, houdende hun snoeren, zonder die met andere te beantwoorden. Om de ongemakken die daar uit kunnen voortkomen te vermyden, geven ze 'er nu maar zeer weinig in getal, zich verontschuldigende dat hun Porcelain uitgeput is, en het overige vervullen zy met eenige pakjes met harte- en bokke-vellen, die men met snoesteryen van weinig waarde beantwoord; zo dat de handelingen tusschen de Europeanen en hen een koophandel geworden zy.

Schoon al de wilde Natien van Amerika verscheyde soorten van sieraden van Porcelain maken, geloof ik dat 'er geen als die van Noorder Amerika zyn, die 'er zich in 't verhandelen van zaken van bedienen. Zelfs kan ik het van alle deze niet verzekeren.

De gemene schat word in de hut der Hoofden bewaart, en gaat by beurten van den een tot den ander. Daar staat geen tyd toe bepaalt, en hy blyft zo lang op een plaats als de afgunst hem daar lyden kan. Men telt de jaren by nachten, voor den schat alleen, zo dat men zegt dat hy twee of drie nachten in zo een Hut bewaart geweest is, om te zeggen dat hy 'er twee of drie jaren gebleven is.

Behalven de Porceleine snoeren brengt men ook Pelteryen, Maitz, Meel, Vifch of gerookt Vleesch in de schatkist, en in 't gemeen alle andere zaken, die tot de gemene onkosten en alle de uitgaven die in naam van 't gemeen geschieden, dienen kunnen.

De snoeren worden op verscheyde wyzen gemaakt

Hier worden alle zaken met verhandelt in Noorder Amerika.

Nachten in plaats van jaren gerekent,

DERTIENDE HOOFSTUK.

Van de plechtige vergaderingen.

Athen. lib. 14 p. 631.

Lykurgus beveelt zyn onderzaten de feestten aan.

Strabo lib. 10. in Lycar. 80.

Hoe deze Gastmalen te Lacedaemon gehouden werden.

Aristot. Polit. lib. 2 cap. 10.

DE algemene en plechtige handelingen vereischen byna alle enige onkosten, om dat zy byna altyd met gastmalen, zang en dans verzelt zyn. Deze Handelingen, die haar oorsprong aan den Godsdient schuldig waren, gelyk wy reeds gezegt hebben, van zich zelven onverschuldig zynde, waren altyd zodanig aan den Goddelyken dienst niet verknocht, of men scheidde ze daar naderhand van af, en men kon ze werlds maken, voegende dezelve by het te enemaal burgerlyke en gemene leven. Dit geeft ons Athenus zelfs te kennen, ter oorzaak van zommige verzen die Profodiasche, Apollonische en Parthenische genoemd wierden, die op zeer aangename wyzen gezongen wierden, en volmaakt wel met den dans konden gepaart worden. Want „men bedient er zich „van, zegt hy, zomtyds om Venus, Bacchus, en Apollo te eren, „en zomtyds gebruikt men die ook, zonder op de Goden te denken. “ Maar 't zy dat het godsdienstige bedryven waren, gelyk zy zekerlyk in de eerste tyden waren, 't zy dat zy als enkele tydverdrijven aangezien wierden, de Wetgevers wilden die in hun gemene beesten invoeren, als bequaam zynde om de harten des te beter te verenigen, om ze met meer vermaak tot het gemene welzyn te doen zamenippannen, en om de banden van de zamenleving te nauwer toe te strikken.

Lykurgus, wiens gemeenbest, gelyk ik hier voren aangemerkt heb, het langst de gewoontens der Ouden behouden heeft, had die aan zyn volk bevolen, na dezelfde schets als die der Kretenzers. De instelling van deze feesten en dansen wierd te Sparte zodanig als een zaak aangezien, daar zy aan die van 't Eyland van Krete voor verplicht waren, dat de naam van Andreia, dien zy aan deze feesten gaven, aan beyde de Volkeren gemeen was; en dat wanneer zy van hun zangen en dansen spraken, zy die niet anders als Kretenzers zagen en dansen noemden.

Men noemde de feesten *Ἀδελφία*, gelyk Strabo schryft, of *Ἀδελφία*, gelyk in Plutarchus aangetekent staat, om dat niet als de mannen die bywoonden.

Het woord *Ἀδελφία* betekent eigentlyk die grote zalen, waar in mannen van een rypen ouderdom te zamen woonden; gelyk het woord *Ἀγῆλαι* die gene betekende, daar de jongelingen, die de manlyke jaren bereikt hadden, ook in 't gemeen opgevoed wierden, maar afgezonderd van de volwasfiche mannen.

De Vrouwen woonden en aten nooit in deze zalen daar de mannen en de jongelingen waren. Daar na veranderde men dezen naam te Lacedaemon in dien van *κορῆναι* en *φιδῆναι*, daar men verscheide uitleggingen aan geeft volgens de verscheide afleydingen die men aan dit woord gaf, waar van de meeste daar op uitkomen, dat zy een matig gastmaal wilden betekenen of een gastmaal dat bequaam was om de genegtheid te verwekken.

De particulieren hielpen voort voor voort deze gastmalen bekostigen. Aristoteles en Athenus tekenen aan, schoon een weinig ver-

versch
len.
goede
tot ge
Een
perfon
gen,
ten.

Oud
hem;
te een
die ze
konde
van pa
den z
mede
tanden
geling
men de
deelde
door h
dapper
len het
deelde
wyn in
geling
kon do
voor d
tot gee

Ten
volk vo
gastmal
pleegt
vers ge
fchien i
die de
te zegg
het gef
niet of
geword
die mer
bondma
waar va
daar de

Om i
stemme
ieder va
ne, die
bood, v
niet toe

ver-

verschillend, 't geen ieder maandelings voor zyn hoofd moest betalen. Die gene die den Goden de eerstelingen offerden, of die een goede jacht gehad hadden, droegen zorg van er een goed deel van tot gebruik van deze gastmalen te schikken.

Athen.
lib. 4.
p. 142.

Een vrouw had het bestier van deze maalyd, met drie of vier personen die zy verloor, die ook twee knechts om hout te dragen, en die *Kalopboroi* of *Xilopboroi* genoemd wierden, verschaften.

Oudtyds zette men daar ieder zyn schotel in 't byzonder voor hem; maar naderhand veranderde men dit gebruik, en men schikte een bepaalt getal van personen te zamen, zeggen de Schryvers, die zeer licht de verscheide zalen of vergaderplaatzen in schotels konden verandert hebben. Het voornaamste gerecht was een soort van pap of zwart vleeschnat, *jus nigrum* genaamt, dat by de Ouden zeer beroemt was. De Oudeluiden vergenoegden zich hier mede, latende de vaste spyzen aan de jongelingen over, die beter tanden hadden als zy. In Kreten, in tegendeel, gaf men den jongelingen een stuk vleesch dat maar half zo groot was als 't geen men den Ouden gaf. De Vrouw die het opzicht over 't maal had, deelde de schotels om, en gaf de beste brokken aan die gene, die door hun voorzichtigheid in de Raadsvergaderingen of door hun dapperheid in de Gevechten en andere oefeningen van hun scholen het meest uitgemunt hadden. Op het einde van de maalyd deelde men vruchten om, en koeken van gerstenmeel. Toen de wyn in Griekenland begon in gebruik te raken, gaf men den jongelingen daar een zekere maat van te drinken, die hun geen quaad kon doen, om dat het water daar in ver uitstak. De wyn wierd voor de ouden insgelyks sterk met water gemengt, maar hy was tot geen zekere maat bepaalt, als voor de jongelingen.

Ten tyden van Lykurgus was de stad Sparte zeer slecht met volk voorzien, en misschien waren ze toen alle genootzaakt deze gastmalen by te wonen; behalven die gene die een offerande gepleegt hadden, of die ter jacht gegaan waren, ten zy dat de Schryvers geloofd hebben dat er die van verschoont waren, om dat misschien in de Godheid gelyk by de Wilden van onzen tyd die gene die de offerande gepleegt heeft, of op de jagt geweest is, dat is te zeggen die gene die het gastmaal aanrecht, en op wiens kosten het geschied niets eet, en alles den genodigden overlaat. Ik weet niet of het reeds in dien tyd was, of wel na dat de stad volkryker geworden was, dat het volk zich in Genootschappen verdeelde, die men *Etareiai* noemde, welke Jupiter *Etairaios* of den Verbondmaker voor den Patroon van hun Broederfchap verkozen, waar van de Godsvrucht gelyk hedendaags op gastmalen uitquam, daar de Broeders elkander op onthaalden.

Lacedaemon in genootschappen verdeelt.

Om iemand in deze Genootschappen te ontfangen, nam men de stemmen in 't rond op, 't geen op deze wyze toeging: men stelde ieder van de broeders een zekere vrucht ter hand, welke die gene, die voor hem waren, hecl in een bekken, dat een slaaf aanbod, wierp; die gene in tegendeel die redenen hadden om hem niet toe te laten, drukten die te zamen, en gaven hier door te

kennen dat zy hem niet hebben wilden. 't Is waarfchynelyk dat toen de ftad van Sparte toenam, men deze foorten van gemene woonplaatzen, die men *Αρέσια* en *Άγέαια* noemde, ook moest vermeerderen, en dat ieder een van deze Broederschappen uitmaakte, die Atheneus door het woord *Εταίρεια* beteekent. Dus zagen deze Genootfchappen voornamentlyk op de zamenwoning.

Behalven deze gastmalen, *οεδεία* genaamt, waren 'er noch andere, gelyk de *κομία*, daar de Vremdelingen en de kinderen meê toegelaten wierden. Een ander dat men *Αδελφία* noemde, en verfcheyde andere, waar van men de omftandigheden en het onderscheid in Atheneus zien kan, die alle, volgens dezen Schryver, uit enige beweegreden van Godsdienst gefchieden.

De foberheid van deze maaltyden was niet al te aanlokkelyk, en de Lacedemoniers beholpen 'er zich niet langer meê als de Wetten in al haar ftrengheid onderhouden wierden. Areus en Akrotatus voerden 'er de lekkerheid en de pracht in, waar na het niet weer mogelyk was tot de eerfte eenvoudigheid te keren. Kleomenes trachte te vergeefs die weer in te voeren, hy deed vruchteloze moeite, en was het flachtoffer van zyn yver.

waar deze maaltyden toegedienden.

De Lacedemoniers namen op deze openbare maaltyden de gelegenheid waar om hun jongelingen moed in 't lyf te fpreken, en om hun krygslieden op te wekken om de dapperheid hunner voorzaten, die zich in den oorlog het meêft beroemt gemaakt hadden, na te volgen. En deze moedigden elkander in hun krygsdanfen en gezangen aan, waar door zy zich gewenden om den oorlog als een fpeel aan te zien, en zich oeffenden om den dood, onder het afbeeldzel van vermaak, te braveren, op dat hun vyanden het minfte denkbeeld niet hadden dat zy dien vrezen konden.

Athen. lib. 14. p. 630.

Atheneus fchryft op het verhaal van Filochorus, een oud Schryver, dat Tyrteus zich zeer door deze foorten van gezangen en danfen beroemt maakte; zo dat wanneer de Lacedemoniers de Messeniërs onder het beftier van dezen Hooftman verwonnen hadden, zy bevalen dat in alle hun vergaderingen voor hun algemene gastmalen, hun jongeluiden elk in 't byzonder de gezangen van Tyrteus zouden zingen, onder het danfen van een Pyrrhifchen dans; en dat een der Koningen of der Hoofden Rechter in deze oeffening zyn zou, waar na hy de lekkerfte beten van het gastmaal aan dien gene tot beloning voor zyn overwinning geven zou, die het beft gezongen had.

Gastmalen der Irokoizen.

Onder de gastmalen der Irokoizen en der andere Wilden, hune naburen, vind men 'er ook van verfcheide foorten, waarvan de eene met meer plechtigheden verzelt zyn als de andere; zommige daar het gantsche dorp deel aan heeft, en andere daar een kleinder getal gasten op genodigt worden.

Behalven de gene waar van ik reeds gefproken heb, en die beroemt zyn door de offerande en de aanfpraken aan de Zon, zyn 'er noch andere, daar de Godsdienst miffchien geen deel meer in heeft, maar daar hy evenwel byna zonneklaar den oorfprong aan fchynt gegeven te hebben. Gelyk die offerande die men van het eerfte beeft aanrecht, dat een jong jager gedood heeft: een feelt dat

dat ze
ve W
ren te
Zodar
een b
flachte

Op
eten al
men,
vertere
gen, c
niet vo
'er op
in een
en men
Na dat
ken be
vleefch
poging
alles wa
dat 'er
Paatchl
hun bu
zy al he

Het
volgens
inzettin
Prietler
ren, die
hun ook
van 't g
even ve
alles op
zelfder
lyk een
noemde
later tyo
gaf het
den reul
ten om
luiden v
om dat
van hun
uit vrees
de luiden

Schoo
ever

dat zeer na de offerande zweemt, die de menschen in de geschre-
ve Wet, en misschien ook in de Wet der Natuur, verplicht wa-
ren te doen, de eerselingen van alle zaken aan God offerende.
Zodanig is ook het feest van alles op te eten, dat een soort van
een brandoffer is, waar in het niet geoorlooft was iets van het
slachtdier over te laten.

Op dit feest moet men zo lang men eet stilzwygen, en men moet
eten al wat 'er voorgezet word, men mag 'er niets van na huis ne-
men, men moet het alles op de plaats van het aangerechte gastaal
verteren: Maar het staat ieder vry een Pannelikker meê te bren-
gen, die zyn gebrek vervulle. Zo hy 'er geen vinden kan, zelfs
niet voor geld, en dat hy zyn deel niet kan op krygen, word hy
'er op staande voet over gestraft; men maakt een klein afschurzel
in een hoek van de hut, dat hem voor een gevangenis verstrekt,
en men laat 'er hem zomtyds 24 uren achter malkander in zitten:
Na dat het vleesch verteert is, doet de Gatiheer noch grote stuk-
ken beren-vet opdyschen, of ook wel het vleesch-nat, waar in het
vleesch gekookt is, dat gruwlyk vet is. Zo zy ondanks al hun
pogingen de gerechten niet kunnen meester worden, moet men
alles wat 'er overblyft, vleesch en been, in het vuur werpen, op
dat 'er niets van in de wereld blyve, gelyk de Joden ontrent het
Paaschlam deden. Al deze woeste Volkeren maken een God van
hun buik, zy eten tot barstens toe, en het is onbegrypelyk waar
zy al het eten laten.

Het ampt van Pannelikker was oudtyds heilig en aanzienlyk,
volgens de getuigenis van Atheneus. Deze menschen waren hun
inzetting aan den Godsdienst verschuldigt, en zy wierden den
Priesters als Noothulpen bygezet, om hen te helpen de slachtdie-
ren, die geoffert wierden, op te eten. Om deze reden gaf men
hun ook den naam van *Coëpulones*. Wy hebben byna een bewys
van 't geen Atheneus zegt in 't geen ik van deze noodhulpen zo
even verhaalt heb, die de Wilden, die ter feest genood zyn om
alles op te eten, verzellen: en 't geen deze Schryver zegt dient ter
zelfder tyd om myn gevoelen te versterken, dat het oorspronke-
lyk een ware offerande was, van de gene die men Brandoffers
noemde, wyl 'er niets van het slachtdier mocht overschieten. In
later tyden wierd het ampt van Tafellekker gantsch veracht, men
gaf het niet meer als aan slechte elendige luiden, die zich door
den reuk der goede keukens lieten trekken, en hun werk maak-
ten om op alle goede maaltyden te verschynen in 't gevolg van de
luiden van aanzien, daar men hen ook de schaduw van noemde,
om dat zy hen overal volgden, gelyk de schaduw het Ligchaam,
van hun kant alle smaad uitlaande eer dat zy hem zouden verlaten
uit vrees van hun geluk te verliezen, dat aan de gastmalen, daar
de luiden van fazoen op verzocht waren, verknocht was.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Schoon men op alle gastmalen zingen en danssen kan, zyn 'er
evenwel daar men niet en zinge, gelyk 'er ook gelegentheden
zyn

Het
ampt
van Pan-
nelikker
oudtyds
een hei-
lig en
aanzien-
lyk ampt

In later
tyden
wierd
het gants
veracht.

Zang-
maalty-
den.

zyn waar in men zingt en danst zonder een gastaal te houden.

Maar daar is een soort, daar men dat voor al niet nalaten mag, en om deze reden noemt men die zelfs *maaltyden om te zingen*. Deze zyn de meeste in gebruik, de plechtigste en de prachtigste.

Vader Brebeuf verhaalt, dat hy by de Huronnen drie van deze feestten gezien had, waar op 'er in de ketels dertig harten waren, op het ander twintig Harten en vier Beren, en op het derde 30 visschen, die zo groot waren als onze grootste snoeken, en hondert en twintig andere zo groot als onze zalmen.

Zie hier ten naaften by de order die 'er in deze plechtigheden gehouden word.

Op den dag van het feest maakt men al vroeg het gastaal in een van de Raadshutten klaar. Terwyl men de ketels op het vuur zet, rekent men na mate van het vleesch dat men heeft, hoe veel personen daar op moeten verzocht worden; De rekening geschied met graantjes Indiaansch koom of met kleine rysjes, dat hun manier van cyfferen is. Vervolgens zend men deze rysjes of deze graantjes in de verscheyde Hutten rond, of men werpt ze op de vloer, zeggende, *gy word verzocht*. De Inwoonders van deze Hutten schicken na het gastaal een getal personen af, zo veel als zy rysjes gekregen hebben.

Onderusschen loopt een uitroeper het dorp verscheyde malen door, om te verwittigen dat de ketel in zodanig een Hut opgehangen is, en om het uur aan te wyzen wanneer zy komen moeten. Even voor dat de gasten staan te komen hangt men de ketel af, en men zet ze tusschen de vuren in, die men een weinig uitdooft, op dat men 'er geen hinder van hebbe.

De partikulieren en de Hoofden zelfs komen aan, brengende ieder zyn keteltje mée. Het schynt niet dat 'er enig onderscheyd van rang onder hen is, als dat de oudste op de voorste matten gaan zitten.

Evenwel verhaalt Vader Brebeuf, dat hy by de Huronnen een geschil over de voorzitting had zien ontstaan, in een zeer netelig geval, maar dat het haast door de voorzichtigheid van een van de Ouden bygelegd wierd, die daar met veel verstand en grootmoedigheid in sprak. De Irokoische vrouwen wonen dat ik weet dit slag van gastmalen niet by, en worden 'er niet toe verzocht.

Niet als die van de Hut worden 'er toegelaten, en deze schicken zich zeer op. Verscheyde evenwel komen 'er om haar nieuwsgierigheid te voldoen, zy plaatzen zich gemeenlyk aan een hoek van de Hut: de kinderen en jongelingen, die noch niet in het lighaam der Krygslieden ingelyft zyn, klimmen op de stelladien, die 'er oppgericht zyn, of wel op de Hut zelfs, om door het gat, waar door de rook trekt, te kyken. De andere die niet binnen kunnen komen of plaats nemen, breken de schorslen door, die de Hut voor muur verstrekkén, om te mogen toekyken. De wanorder die zy hier ontrent oeffenen staat hun vry, en niemand mag 'er over klagen.

Onderwyl dat het gezelschap vergadert, zingt die gene die het gasta-

gastmaal
alleen,
Lof van
te onder
staan.

De m
den tyd
zo oud
begrype.

Deze
neer hy
zyk duu
de gatte

Dan o
al de ger
hy open
omliandi
noemt ar
ching is:
Lykurgu
uitroepin
rechten

voorwerp
arbeiden
jegens zy
gers moc

Na dez
het Geme
alle gewi
raken, is
die ook z
te beuren
den, den

Zo dra
aan 't eter
tyds zing
moet dure
re word
danst men

De Ga
laten voo
brokken
leckerste
men de r
memnon
nen, om
hy, met
dift zynde

Na de r
den Pyrri

gastmaal aanrecht, of die geen in wiens naam het aangerecht word alleen, gelyk die gene die by de Ouden den oorsprong en den lof van den God zong. Dit is als om het gezelschap van zaken te onderhouden, die op het voorwerp dat hen heeft doen nodigen staan.

De meeste van deze Gezangen behelzen de fabels van den ouden tyd, de heldedaden van de Natie, en zy zyn in een styl die zo oud is, dat zy dikwils zaken zeggen die zy niet verstaan noch begrypen.

Deze zanger heeft dikwils een noodhulp die hem vervangt wanneer hy moede is, want zy zingen uit al hun macht. Deze muziek duurt evenwel maar ontrent een half uur, en houdt op als alle de gallen gekomen zyn.

Dan opent de Redenaar de zitting, vragende als om de fleur of al de genodigde daar zyn. Vervolgens noemt hy den Gastheer, hy openbaart de oorzaak waarom het feest aangerecht is, en telt omstandiglyk, al wat 'er in de ketel is, op. Op ieder zaak die hy noemt antwoordt het gantsche gezelschap *ho! ho!*, dat hun toejuiching is: een oud gebruik, waar uit dat van het gemenebeest van Lykurgus schynt gesproten te zyn, waar in men een diergelyke uitroeping deed en van den naam van den Gastheer, en van de gerechten van het gastmaal, op dat, zegt Atheneus, dit hem een voorwerp van lof voor zyn onvermoeide vlyt in het jagen en arbeiden strekke; en op dat de gantsche wereld hem voor de liefde jegens zyn Vaderland en het prachtige onthaal van zyn medeburgers mocht bedanken.

Na deze eerste verklaring geeft de Spreker reden van alles daar het Gemeen van moet onderrecht zyn; want deze zangfeesten voor alle gewichtige bedryven geschiedende, die het dorp of de Natie raken, is dit eigentlyk de tyd om zaken van Staat van wat natuur die ook zyn mogen, te verhandelen, gelyk om een naam weer op te beuren, afgezanten gehoor te geven, hun snoeren te beantwoorden, den oorlog te verklaren, enz.

Zo dra men opgehouden heeft met spreken valt men zomtyds aan 't eten, voor dat men zingt, om meer moed te hebben, zomtyds zingt men voor 't eten, en zo het gastmaal den gantschen dag moet duren, ledigt men een deel van de ketel 's morgens, 't andere word voor 's avonds bespaart, en tusschen beyden zingt en danst men.

De Gastheer raakt 'er niet aan, hy bemoeit zich alleen om te laten voordienen, of dient zelfs voor, noemende overluid de brokken die hy voor ieder geschikt heeft en hem aanbied. De lekkerste beetjes worden eershalven aan dien genen gegeven, daar men de meeste achting voor heeft, op de zelfde wyze als Agamemnon Ajax een uitgelezen stuk van een osselende liet voordienen, om hem eer aan te doen en de dapperheid te belonen, die hy, met tegen Hektor te stryden, had blyken laten. Alles opgedit zynde, is 'er geen een die zyn best niet doet om te eten.

Na de maaltijd geindigt is, begint de Gastheer den Athonront of den Pyrrischen Dans, die den mannen alleen eigen is. Zy lossen

De zanger heeft dikwils een noodhulp.

Athen. lib. 4 p. 141.

Hom. Iliad. lib. 7 v. 321.

Athonront of Pyri-

sche
dans.

elkander in deze oefening af, beginnende van de voornaamsten af, en dalen by trappen af tot de jongsten toe. Zy hebben deze beleeftheid en oplettendheid voor elkander, dat ieder aan zyn meerder de voorrang geeft. Hier toe gebruiken ze geen slykades en complimenten gelyk de Franschen doen, maar zy houden zich stil, zonder iets te doen, zo dat men genoodzaakt is 'er zommigen te noemen en de zelve te vermanen om de baan warm te houden als een ander geda n heeft.

Hoe die
in zyn
werk
gaat.

De oude luiden en die van den eersten rang doen dikwils anders niet als van hun plaats opstaan, en vergenoegen zich met onder 't zingen enige buigingen van 't hooft, schouders, en knien te maken, om hun zang te ondersteunen. Andere, die wat minder achtbaarheid hebben, maken eenige passen, en wandelen door de Ilut rontom de vuren. Ieder heeft zyn byzonder liedje, dat is te zeggen een zangwyze, daar hy weinig woorden op past, die hy zo dikwils herhaalt als hy wil; ik heb zelfs opgemerkt dat zy eenige lettergrepen der woorden afbyten, als of het verzen, of woorden op de maat waren, maar zonder rym. De gene die dansen wil begint met van zyn mat op te staan, en hy word met een algemene toejuigching beantwoord. Na mate dat hy voorby een vuur gaat, antwoorden deze die aan weerkanten op de matten zitten, op de kadans met een beweging van 't hooft, en gedurige *bé, bé*, uit hun kelen en bortt te halen, die zy op zekere plaatsen verdubbelen, daar de maat het vereischt, en dat zo net op de maat dat zy zich nooit vergiffen, en zy hebben zo een fyn gehoor, dat de Franschen, die 't meest op hun gewoontens afgerecht zyn, daar lang niet by hebben kunnen komen. Als hy tot een tweede vuur gaat, scheppen die van het eerste adem, die by de verder afgelegene vuren zitten rusten ook, maar de kadans word altyd door die gene, voor wie hy stil staat, opgehouden. Het lied eindigt door een *bé* of een *echoûé* van het gantsche koor, 't welk als een tweede galm van toejuiching is.

De jonge maats hebben levendiger gezangen en sterke bewegingen, 't welk beter met hun jaren over een kooft. Als de Dans recht aan de gang is, dansen 'er twee of drie gelyk, ieder aan zyn vuur, en deze mengeling maakt geen verwarring.

Nademaal dit krygs- of godsdienstige Dansen zyn, zouden zy rechtswegen de Lier en wapens in de hand moeten hebben, gelyk de Saters hun Wynrank-spielften en hun Katels hadden. Maar dit geschied niet als in zekere gelegenheden; 't is ook niet eens noodzakelyk, want de Ouden dansen hun Pyrrischen Dans of gewapent of ongewapent. Ik heb niet als de slaven de Athonront zien zingen, met de Lier in de hand, wanneer zy in het dorp aankomen, en dat men ze tot zyn vermaak doet dansen, voor dat men over hun noodlot het vonnis gevelt heeft.

Onder deze Dansen zyn 'er zommige niet als een eenvoudige en deftige wyze van den vyand te gemoet te trekken, en het gevaar trotzelyk en blymoedig te braveren.

Een tweede soort, maar altyd in den zelfden aart, is die der Bootzemakers, dewelke bestaat in een daad op de wyze zo als die

Pantomimen
of Boot-

voor-

amsten af,
deze be-
zyn meer-
rykades en
n zich stil,
mmigen te
houden als

vils anders
t onder 't
en te ma-
nder acht-
or de Hut
is te zeg-
die hy zo
zy eenige
of woor-
die dansen
met een al-
oorby een
natten zit-
n gedurige
kere plaat-
net op de
yn gehoor,
recht zyn,
een tweede
de verder
word altyd
et liid ein-
t welk als

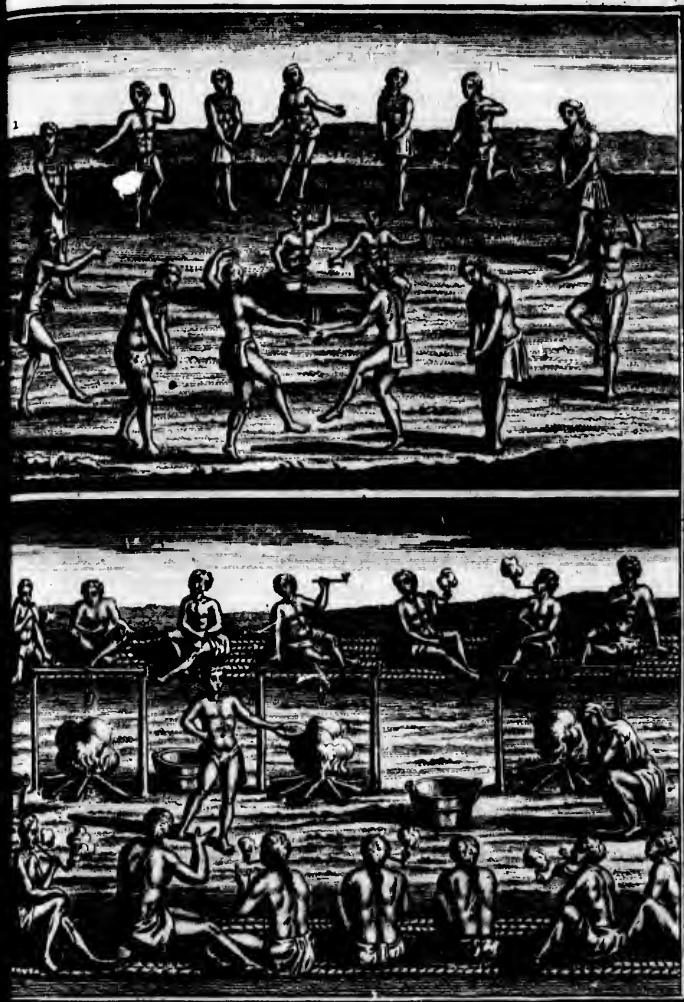
bewegin-
s de Dans
er aan zyn

zouden zy
ben, gelyk

Maar dit
eens nood-
f gewapent
t zien zin-
aankomen,
men over

voudige en
het gevaar

is die der
zo als die
voor-

vo
ncn
V
ben
kon
of
zon
haa
met
zon
gep
van
doo
geb
beel
zyn
uitm
D
noch
zeer
beel
men
der-
deze
van
bove
deze
dat
woe
niet
de fl
best
Onze
fen,
In
maan
tutir
delen
De
van b
Ne
wone
hy 't
de V
gaat
de re
bloed
oeffe
steke
Op i

voorgevallen is, of zodanig als zy die zich verbeelden, te verto- zema-
nen. kers.

Verscheyde luiden, die onder de Irokoizen geleefd hebben, heb-
ben my verzekert, dat dikwils na dat een Veldheer op zyn te rug-
komst al wat 'er in zyn tocht of in de sryden die hy geleverd heeft,
of tegen de vyanden uitgeslaan voorgevallen is, verhaalt heeft,
zonder enige omstandigheid te vergeten, al die gene die dit ver-
haal bywonen eensklaps opryzen om te dansen, en deze bedryven
niet veel levendigheid verbeelden, als of zy 'er by waren geweest,
zonder zich evenwel daar toe bereid te hebben of met elkander af-
gesproken te zyn. De Franschen zyn dikwils getuigen geweest
van de verwonderlyke bequaamheid die deze Natien hebben, om
door een zonderlinge levendigheid, en een onbegrypyke menigte
gebaarden al wat zy willen uit te drukken; zo dat men zich ver-
beeld de daden zelfs te zien voorvallen, zo natuurlyk en krachtig
zyn zy in hun vertoning. Zy hebben Redenaars die in deze kunit
uitmuntten.

De Kretenzer Dansen waren te Rome ten tyden van de Keizers
noch in achtig. Die der Pantomimen of Bootzemakers waren
zeer beroemt. De gebaren daar van waren zo krachtig, en ver-
beeldden zo levendig de zeden, hertstochten, en bedryven der
menschen, dat de Schryvers de zelve om deze reden by de Schild-
der- en Dichtkunt vergelyken. Men kan oordelen hoe kunstig
deze Bootzemakers waren, uit de vremde gedachten van een Prins
van Pontus, die afscheyd van een Roomsche Keyzer nemende, hem,
boven al deze geschenken die dezelve hem aanbood, om een van
deze Pantomimen verzocht, wiens gebaar hem zo aangestaan had,
dat hy meede zonder 't behulp van eenig ande. en tolk zich van de
woeste Natien, die onder zyn gebied hoorden, en wier taal hy
niet verstond, te kunnen doen verstaan. De Asieters en boven al
de slaven die men uit Pontus en Kappadocien haalde, slaagden het
best in deze oeffening, en wonnen het van alle andere volkeren.
Onze Balletten zyn noch een overblyfzel van die vertonings-dan-
sen, die de oorsprong zyn van de Toneelstukken.

Zy wa-
ren by
de Oud-
den ook
zeer be-
roemt.

Lucian.
de Saltw.

In hun Liederen pryzen ze niet alleen hun Goden en Helden,
maar zy pryzen zich zelve ook, sparende voor zich geen loftui-
tueringen, en dezelve ook aan die van de bystanders mildelyk uit-
delende, die zy menen dat dezelve verdienen.

De gene die dus geprezen word, antwoord met een schreeuw
van bedanking, zo dra hy zich hoort noemen.

Noch liever scheren zy de gek met elkander, en zy slagen 'er
wonderlyk wel in. De gene die danst neemt dan den genen, daar
hy 't opgemunt heeft, by de hand, en zet hem in 't midden van
de Vergadering, zonder dat hy weerstand bied. Ondertusschen
gaat de Danser voort met zingen, en geeft hem in 't zingen, of in
de reden van tyd tot tyd eenige schimpschoten, 't welk de arme
bloed aanhoort zonder een woord te spreken. Dit is een recht
oeffenschool om spitsvinnige redenen, vermaaklyke kluchten en
stekelachtige quinkslaggen te leren, die zomtyds wel gezouten zyn.
Op ieder quinkslag ontstaat een schaterig gelag op de galdery,

waar door deze klucht noch meer gaande gemaakt word, en de patient dikwils gedwongen om weg te duiken, zyn hoofd in de deken bewindende.

Hier mée is hy niet vry, de gene die hem kapittelt, doet, na hem wel voor 't lapje gehouden te hebben, hem de uiterlie schande aan, begietende zyn hoofd met asch, die hy van de vrouwen de welke aan 't end van de Hut zyn, bedelt. 't Is ongehoort dat zich iemand over de stekelige woorden en over alles wat men om hem te honen doen of zeggen mag verstoort; in tegendeel, het is een zeer vermakelyke oeffening, waar in ieder zyn beurt heeft, en waar in de lyder rykelyk tot zyn verhaal komt, ten kosten van den genen die hem ten toon gestelt heeft. Men heeft my verzekert dat het dikwils gebeurt dat jongeluiden by elkander zynde zelfs buiten den tyd van deze openbare en plechtige vergaderingen, ieder zyn man neemt, en dan zich in twe reyen scharende zeggen zy elkander ongezouten de waarheid, 't welk om te barsten is van lagchen, tot dat een van de twee tegenpartyen de vlag strykt, en niets meer weet te zeggen, als dat hy zyn bekomt heeft, en dat hy zich verwonnen vind.

Zonder twyffel komt het van deze gewoonte, die eertyds de Saters en de Korybanten hadden, en hedendaags onze Wilden hebben, van daan, dat men aan alle stekelachtige redenen den naam van Satyren gegeven heeft. Hier van daan heeft de Satyrische dans, na den naam van een der oude Kureten *Sicinnis* geheten, ook zyn oorsprong gekregen. Acheneus schynt ons ook dezen dans van onze Wilden, waar in men asch strooit, in een anderen aftefchilderen, waarvan hy spreekt, daar in men meel strooide, en die hy onder de vermaaklyke en belagchelyke dansen telt. Een Wilde man willende een aanzienlyk Fransch Officier, die na zyn gevoelen (want het is een man die hart heeft) in enig toeval het slecht had leggen laten, een affront aandoen, maar van de andere kant eerbied voor zyn rang betuigen willende, nam meel in plaats van asch, en wierp hem dat op 't hoofd.

Athen.
lib. 14 p.
630.

Plu-
tarch in
Lycurgo.

Lykurgus, wel in de Kretenzer dansen ervaren, had onder zyn burgers een Wet van dezen Satyrischen dans gemaakt, bevelende uitdrukkelyk dat de jeugt zich daar in zou oeffenen, en dat de kinderen dien zelfs zouden bywonen, om aartig te leren gekscheren, zonder iemand te honen, en het gekscheren zonder oplopendheid en hevigheid te leren verdragen.

Onder deze dansen van de Athonront kan men verscheyde soorten tellen, die de een van den ander onderscheyden zyn, eer door de oorzaak en de bewegreden; die zommige deftiger, ander weer levendiger of kortswyliger maakt, als door de pallen die 'er in komen. Ondertusschen valt het een vremdeling moejelyk die te onderscheyden, gelyk het hun ook moejelyk zou vallen onze verscheyde menuetten uit den ander te kennen, of de menuetten van de andere soorten van dansen te onderscheyden, daar de Europeanen zelfs, die geen dansen geleert hebben, voor staan te kyken. Ik zal evenwel een omstandigheid van een dezer dansen stilzwygent voorby gaan, om dat wy onder ons iets diergelyks hebben, dat

men

men
ne die
danse
hem
digin
voort
hy no
By
aan d
len v
Staat
te ne

Z
vrouw
scheel
donne
zing d
enkele
van 't
van.
gen,
vrouw
haar r
waar
Raads
Mid
of me
zielen
andere
On
instru
kleine
verste
dans,
ropa h
en vor
enema
mand
De
reken
de he
heid
ander
In een
zag d
noch

men als een gevolg van dit gebruik kan aanzien; dat is, dat die gene die danst, na dat hy gedaan heeft, aan hem dien hy na hem tot danien nodigt, den ruiker gaat aanbieden, dat is te zeggen dat hy hem een geschenk gaat doen, om hem te verplichten om zyn nodiging te beantwoorden; 't geen dus van den een tot den ander voortgaat, ieder na zyn believen een geschenk aan den genen dien hy nodigt doende.

By de Zangfeesten deelt men dikwils Tabak en andere zaken aan de genodigden om, en zy eindigen ook dikwils met het uitdelen van de sagamité, dat het ware *jus nigrum* der Ouden is. 't Staat een ieder vry die in de gaitzaal te eten, of met zich na huis te nemen.

V Y F T I E N D E H O O F T S T U K .

ZY hebben een andere soort van Dans, die onze Irokoizen *Té Jemmoniakoua* noemen. Zy dan'en dien in ryen, zo wel vrouwen als mannen. Nademaal hy veel van de voorgaande verscheelt, oeffent men dien in de Zangfeesten niet. De jonglers ordonneren dien dikwils, als een Godsdienstige oeffening tot genezing der zieken, en hy hoort onder de Wigchelary. 't Is ook een enkele oeffening van vermaak, die in de feesten en plechtigheden van 't dorp gepleegt word. Zie hier ten naasten by de order daar van. Men laat tydelyk in al de hutten deze plechtigheid aanzeggen, en ieder hut vaardigt zommige personen, 't zy mannen 't zy vrouwen af, die zich met al haar sieraden opimukken, om daar in haar rol te spelen. Alle begeven zy' zich op een gezetten tyd, waar van men door een Omroeper verwittigt word, of na een Raadshut, of na een plaats die hier toe bereyd is.

Midden op de plaats of in de hut recht men een klein stellaadje op, of men zet 'er een kleine bank voor de zangers, die den dans bezielen moeten. De eene heeft de Tympanum of Trommel, de andere de Rhombus of Lier in de hand.

Onderwyl dat deze zingen en hun zang met het geluid dezer instrumenten verzellen, 't geen ook door de toekykers, die met kleine stokjes op ketels, of schorssen die zy voor zich hebben, slaan, versterkt word. De danllers maken een soort van een ronden dans, maar zonder elkander by de hand te houden, gelyk in Europa het gebruik is. Ieder maakt verscheide figuren met handen en voeten na zyn welgevallen, en schoon alle de bewegingen te nemaal verscheyde zyn, na de invallen die zy krygen, raakt niemand uit de maat.

De gene die de meeste posturen weten te maken, worden gerekent beter te dansen als de andere. De dans bestaat uit verscheyde herhalingen, ieder herhaling duurt tot dat ze hygen van moeheid, en na een oogenblik gerust te hebben, beginnen zy een andere. Niets kan 'er in levendigheid by deze bewegingen halen. In een oogenblik zyn zy gants bezweet, men zou zeggen als men ze zag dat het een deel dolle en razende menschen zyn. 't Geen hen noch meer moet vermoejen is, dat zy zo wel met de stem als met

Andere soort van dans *Té Jemmoniakoua* genaamt.

Deze is met speeltuigen en zingen verzelt.

de gebaren de stem der zangers en de speeltuigen volgen, 'door de gedurige *hé, hé,* maar niet wel zo sterk als die van de Athonront, tot aan het einde van ieder dans, die altyd door een algemeen en luider *Oueb* besloten word, dat na 't schynt als een soort van toejuigching is, dat de dans wel is uitgevallen.

Schoon ik in dit artykel van de Regering eigentlyk niet als van de Irokoische en Huronische Natien, die ik wydlopig genoeg beschreven heb, gesproken heb, kan ik al evenwel zeggen dat ik ter zelfder tyd ontrent het hoofzakelyke en het voornaamste al de andere Wilde Natien van Amerika afgeschildert heb. Want schoon 'er een groot onderscheyd tusschen een eenhofdige en weinighofdige monarchale en oligarchale regering schynt te zyn, is het evenwel overal dezelfde aart van bestiering, dezelfde wyze om de staatzaken te verhandelen, het zelfde gebruik ontrent de geheime en plechtige Vergaderingen, het zelfde karakter in hun gaitmalen, in hun dansen en in hun tydverdriyen.

De Hoofden die het voltrektste gezag hebben zien zich als Vaders van hun Volkeren aan, 't zyn in der daad niet anders als talryke huisgezinnen, in verscheyde gehuchten verilkrooit, die zich weer onder een Lichaam van een Natie verenigen. Wat gezag deze hoofden ook hebben is 'er evenwel een Raad, uit oude luiden bestaande, die zonder ophouden over alle zaken, die het gemeen welzyn aangaan, raadslagen; en schoon deze Raad misschien overal zo veel ontrent de staatzaken niet te zeggen heeft, als by de Irokoizen, heeft hy evenwel overal een groot gezag, bestaande altyd uit alle de Gryzaarts en de voornaamste hoofden, die men met reden veronderstelt dat meer licht en meer ervarentheid hebben, en een oprechter en onzijdiger genegenheid om het gemene welzyn te behartigen. Ieder Natie niet zeer talryk zynde, word de eendracht, door deze Godsdienst en staatkundige Vergaderingen onderhouden, waar in zy alle te zamen etende, en om zo te spreken in 't gemeen levende, daarenboven hun zingen en danssen de vrugde van deze gaitmalen, die voor hen ware feestten zyn, bezielende, spannen zy met vermaak tot het oogmerk te zamen, dat de Wetgevers zich voorgesteld hebben, 't welk is de harten van hun volkeren te binden, en ze zelfs aanzetten om de knopen, die hen aan elkander houden, en die de zamenleving zoeter en aangener maken, te vasten te strikken.

De Natien van Zuider Amerika met dezelfde gronden van regering in verscheyde Korbetten onder verscheyde Vaders des huisgezins, die onder een algemeen Hoofd verenigt zyn, verdeelt zynde, komen noch meer met de Lacedemoniers en Kretenzers in hun woningen, in hun plechtige feestten en hun danssen over een.

Hun Korbetten zyn grote zalen die ons, 't geen de inwoners van Sparte en van Krete *ἄνδρες* en *ἡγῆται* noemden, verbeeldten. Alle de mannen wonen daar te zamen, van de Vrouwen en kinderen afgezondert, die hutten apart hebben. De Vader des huisgezins, na den *παῖδονομος*, door Lykurgus ingestelt, gelykende, doet daar alle morgen een aansprak aan de jeugt, en houd een wakent oog over haar en over alle de oefeningen van deze jongelingen,

wier

wier lo

De v
en deze
welk u
ooripro
redener
scheyde
die een
een kin
Voor d
jongelir
den ran
om een
lopen:
len der
over een
sterven
met hun
doden t

Deze
de Vrou
Korbet
als die
gastheer
gang van
houd, a
word al
Kretenz
den, en
chanten.

Deze
is dat h
zen der
Irokoisch
een, die
naden se
dert daa
haar *hé,*
de en ma
vielen al
valstelde
mannen
van 's ge
evenwel
spel, 't v
nen zyn
hy verru
'er om d
die een z
altyd nie

wier levenswyze also streng als die der Spartiaten is.

De verscheide Karbetten vergaderen over zaken van enig gewicht, en deze zaken worden nooit zonder een gaitmaal verhandelt, 't welk uit de redenen waarom het aangerecht word na allen schyn oorspronkelyk een offerande geweest is. Want de gewone beweegredenen dezer gaitmalen zyn, de geboorte van een kind; de verscheide inwyingen, waar van wy gesproken hebben; voor de boete die een man na het in de kraam komen van zyn vrouw doet: Voor een kind dat men het hair afnyd, en waar aan men een naam geeft: Voor de meisjes en jongetjes die tot huwbare jaren komen, om een jongeling in de order der krygslieden te stellen: een krygsman in den rang der Kapteynen: om een algemeen veldheer aantestellen: om een Priester te maken: om een nieuwe pyrook in zee te laten lopen: om nieuwe akkers te beginnen: voor het zaaien en inzamen der vruchten: om den tyd van een Viscbery te bepalen: om over een krygstocht te raadslagen: om een slaaf plechtiglyk te doen sterven: voor de huwelyken: voor de genezing van een ziekte: om met hun Priesters raad te plegen en de geesten te bezweren: om de doden te bewenen, enz.

Deze feestten zouden wel *Ardeita* genocmt mogen worden; want de Vrouwen hebben 'er het bestier van, zonder dat zy ooit in de Karbet met de mannen daar van eten, geen andere zorg hebbende als die van hen wel te dienen en op te passen, onderwyl dat de gaitteer uit eerbied het eten niet durvende aanraken, aan den ingang van de Karbet met een *Bouton* of knods in de hand schildwacht houd, als of deze feestdag voor hem een vastendag was. Het feest word altyd met danssen geviert, en deze zwemen te enemaal na de Kretenzer danssen: zy worden op het geluid der *Maraka* gehouden, en worden door *bé, bé,* gelyk het *Evoé* geschreeuw der Bacchanten, bezielt.

Deze danssen zyn van verscheide soorten, na dat het voorwerp is dat hen doet vergaderen. De Heet Leri heeft enige zangwyzen der Braziliaansche danssen op noten gezet, sy schynen van de Irokoische danssen niet te verschillen. Hy beschryft 'er ons ook een, die een dans van Godsdienst was, en een navolging der Menaden schynt te zyn, wanneer zy haar *Evohé* riepen. Hy schildert daar met levendige verwen deze Barbaarsche vrouwen af, haar *bé, bé,* op een schriklyke wyze uitbrullende, schuimbekkende en makende zulke hevige bewegingen, dat zommige ter aarde vielen als of zy de vallende ziekte kregen, zo dat hy in 't eerst vaststelde dat zy volkomen met den Duivel bezeten waren; de mannen dansten van hun kant op dezelfde wyze, en de kinderen van 'sgelyken. 't Was een agryslyk muzyk, maar het wierd evenwel kort daar na een weinig beter, en de vrees die dit schoufspel, 't welk hem nieuw voorquam, hem veroorzaakt had, verdwenen zynde, schepte hy 'er naderhand zo een groot vermaak in, dat hy verrukt van zinnen was; en hy voegt 'er by, dat telkens als hy 'er om denkt, hy noch deze zoete welluidetheid meent te horen, die een zo schielyke uitwerking op hem veroorzaakte, dat hy 'er altyd nieuw vermaak in schepte.

By eenkomst der Karbetten op gaitmalen

*Hist. du
Brasil
chap. 16.*

Ik heb zo een gevoelig vermaak als de Heer Leri in de feesten onzer Wilden niet gevonden, en ik kan qualyk geloven dat die der Brazilianen op ieder een dezelfde indruk als op hem zouden maken. Het muzyk en de dans der Amerikanen hebben iets woester over zich, dat ons aanstonds tegen de borst stuit, en daar men zelfs zich qualyk een denkbeeld van vormen kan, zonder 'er het gezicht van gehad te hebben. Men gewent 'er zich evenwel allengsjes aan, en in 't vervolg is men 'er garen by. Zy zyn gruwelyk op dit slag van feesten verzot, doende dezelve gantsche dagen of nachten duren, en hun *bé, bé*, maken zo veel geraas dat 'er 't gantsche dorp van dreunt. Ik heb nooit in de hevigheid van deze dollen dansen enige aangenaamheid of geestigheid kunnen vinden, maar de inboorlingen weten die daar in te ontdekken, en hun jonge luiden worden 'er zo verzot op als men by ons op de Toncelspelen doet.

Z

A

VI

V

E

van hun
derden,
dezer m
bequaam
vereiffche
zogen he
tyden ge
als de be
Wetten
Vrouw te
De een
Christelyk
noeg, on
Schryvers
Werk van
als een vo

Z E D E N D E R W I L D E N V A N A M E R I K A.

VIERDE BOEK. EERSTE HOOFSTUK.

Van de Huwelyken en de Opvoeding.

Oor een gevolg van de algemene dwaling waar in de Ouden in de laatste tyden van het Heyden- dom waren, zich inbeeldende dat in ieder land de eerste inboorlingen daar als Paddestoelen uit den grond voortgekomen waren, hebben de Schryvers, vaststellende dat deze woeste men- schen noch na de slechtheid en de onvolmaaktheid van hun oorsprong aardende, zich nergens in van de beesten afzon- derden, in der daad geloofd, dat het lang geduurt had eer de geest dezer menschen ontwonden wierd, en zy toe deze leerzaamheid bequaam gemaakt die de Wetten en de burgerlyke zamenwoning vereiffchen. Atheneus deze gronden zo wel als de anderen inge- zogen hebbende, heeft geschreven, dat de menschen in de eerste tyden geen plechtigheid ontrent het huwlyk hadden, in 't hondert als de beesten paarden, tot de tyden van Cekrops toe, die daar Wetten over maakte, verplichtende zyne Onderdanen om een Vrouw te nemen en zich met een te vergenoegen.

De eene Schryver besmet den ander, en de waarheden van den Christelyken Godsdienst verlichten altyd een geleert man niet ge- noeg, om zich van de denkbeelden, die hy in de Heydenfche Schryvers opgevat heeft, te ontslaan. Alexander Sardi heeft zyn Werk van de Zeden der Natien ook begonnen, met deze Stelling als een volstandige waarheid ter neer te slaan, zeggende, dat het

Vrent ge-voe-ten der Ouden dat de eerste inge-boorne als champi- gnons uir de aarde voer-geko- men waren.

Athen. 1b. 17. p. 555.

Deze stelling van zommi- geschry- vers als een vol-

Kk zeker

Z E

standige
waar-
heid te
boek ge-
flagen.

zeker was dat de menschen geen Wetten ontrent het huwelyk hadden, dat zy deszelfs plichten en verbintenissen niet kenden tot de tyden van Jupiter en Juno, of wel van Cekrops, Koning van Athenen toe, dien hy 'er na Athenens de instelling van toeschryft, en die volgens zyn gevoelen de eerste waren, die de menschen uit deze woestheid, waar in zy, geen anderen regel als hun sporelozen drift volgende leefden, trokken.

Het vooroordeel van deze Schryvers is een uitwerking van de geringe kennis, die zy van de eerste tyden gehad hebben, waar van zy de duisterheid niet hebben kunnen ontwinden. In tegendeel komt het my klaar voor, dat het huwelyk altyd door alle volkeren als een heilige en plechtige zaak is aangezien geweest, wiens rechten de woeste menschen zelfs in eerbied gehouden hebben. In der daad, schoon 'er tegenwoordig een grote menigte van Natien is, die al haar woestheid behouden hebben, en die ons voorkomen zonder Wetten, zonder Godsdiens en zonder burgerlyke Regering te leven, kennen wy 'er evenwel geen, die in de verbintenissen, die zy aangaan, niet enige plechtigheden oeffenen, en die niet yverig de huwelyks-trou voorstaan.

Wy hebben in het Hoofstuk van den Godsdiens den maagdeliken staat in de oudste tyden achting toe zien dragen, in perzonen geheiligd, die afzonderlyker aan den dienst der Goden toegewyd waren, en onder de Barbaren na een langer reeks van eeuwen tot de komst der Europeers in Amerika in cere gehouden. Deze deugt kon zich niet op alle perzonen voor den gantschen tyd van haar leven uitsprekken, om dat het menschelyk geslacht moest voortgeplant worden; maar in deze noodzakelykhoid droeg men de huwelyks-kuisheid eerbied toe, en het huwelyk, schandelyk in zyn gebruik, had Wetten van welvoegelykheid, eerbaarheid, schaamte, en zedigheit, die de natuur ingeeft, die de reden ondersteunt, en die zy in 't midden van hun woestheid behouden hebben.

Ik beken dat by enige Volkeren de verdorventheid en de onbeschaaftheid der Zeden ontrent dit stuk, op verscheyde tyden en plaatzen misbruiken hebben ingevoerd. Maar dit is niet algemeen geweest, de meeste Natien zyn stantvastig genoeg gebleven, en by zommige hebben de byzondere Wetgevers, om een indruk op het gemoed der menschen te maken, en hun sporeloosheit te beteugelen, by de eerste eenvoudigheid, waar meê het huwelyk aangegaan wierd; nieuwe Wetten en nieuwe plechtigheden gevoegt, die schoon zy van de keur der menschen afhingen, evenwel niet nalieten een duidelyke betekenis te hebben, en die het huwelyk plechtiger makende, het zelve ook eerwaardiger maakten.

Zo men door Cekrops dezen eersten Koning der Athenienzers verstaat, wiens leeftyd men enige eeuwen na den algemenen Zondvloed, maar voor dien van Deukalion bepaalt heeft, kon deze byzondere Wetgever diergelyke Wetten voor zyn onderdanen gemaakt hebben, maar Alexander Sardi kon bewyzen, dat de instelling van het Huwelyk voor zyn tyd geschied was, en, gelyk hy doet, tot de Goden opklimmende, kon hy een anderen Intieller van

van de
ous eer-
ben, d
van al
als al d
als hun

Ever
Intelle
mits da
wils do
Wezen
die zich
door h
zels ge
dat me
Godsdi
ten ont
Godsdi
Want
vloed g
in men
nienzer
ken of
levering
onwete
dien, w
schap he
men.

Het z
overkor
konden

Zy l
sprong,
ziet, en
zouden
nissen,
hen in e
nen zeg

Ik hel
onze eer
waren, e
uit het f
lyke zar
brachter
waar da
den van

* Daar
Boek, 17
wel dat hy

van de Heilichheid van 't Huwelyk als Jupiter verkiezen , of wel er ons een ander denkbeeld van geven dan de Dichters gedaan hebben, die er den grootsten Overfpeelder en den grootsten Lichtmis van al de Goden van gemaakt hebben , schoon hy ingetogender als al de anderen zyn moest , die hy met een voorbeeldig leven , als hun Koning en Vader zynde , moest voorgaan.

Evenwel geloof ik dat men in der daad Jupiter en Cekrops als Inftellers van het Huwelyk en deszelfs heilichheid moet aanzien, mits dat men door Jupiter verfta 't geen er de Heydenen zelfs dikwils door veritaan hebben, dat is te zeggen God en het Opperfte Wezen, vinder van den Godsdienst, met deze godloze Koningen, die zich den naam van God zelfs hebbende aangematigt, hun leven door hun misdaden bezoedelt hebben, en aanleiding tot verdichtzels gegeven hebben, die de Godheid onteert hebben; en mits dat men door Cekrops Adam onzen eersten Vader verfta, die den Godsdienst na Gods bevelen fchikkende, voor zyn kinderen Weten ontrent het Huwelyk zo wel als ontrent al het andere, dat tot Godsdienst behoort, gemaakt heeft: 't Geen ik zeg is gegronnd. Want zo men den leeftyd van Cekrops na den algemenen Zondvloed gefteft heeft, dit is een uitwerking van de onkunde, waar in men ontrent de eerste tyden was; dat komt om dat de Athenienzers zelfs botte menschen zonder fchrift zynde, geen Jaarboeken of Tydboeken gehad hebben, en dat zeer weinig uit een Overlevering behouden hebbende, die om zo te spreken in verscheyde onwetende eeuwen begraven lag, zyde verafgelegene tyden van dien, waar in zy enige zaken die hen betroffen aan de nakomelingfchap hebben begiinnen over te laten, dichter by hebben doen komen.

Het zelfde zou hedendaags al de woeste Volkeren, die 'er zyn; overkomen, zo zy wilden, of in 't vervolg iets van hun historie konden te boek slaan.

Zy hebben alle een fabelachtige overlevering van hun oorsprong, waar in men de geschiedenis der eerste tyden vermoet ziet, en zy zouden ze onfeilbaar nader aan de tyden, waar in zy zouden fchryven, stellen, by gebrek van niets van de geschiedenissen, die in een lange aaneenschakeling van eeuwen, die voor hen in een eeuwige vergetelheid leggen, voorgevallen zyn, te kunnen zeggen.

Ik heb reeds in het artykel van den Godsdienst aangemerkt, dat onze eerste Vaders onder het Zinnebeeld van een Slang verbeeldt waren, en dat zommige Volkeren hun oorsprong op menschen die uit het slyk der aarde voortgekomen waren, uit een wangedrogtelyke zamenstelling van een mensch en slang bestaande, te huis brachten. De Athenienzers zeiden het zelfde van Cekrops. 't Is waar dat Diodorus van Sicilien zegt*, dat de Athenienzers de reden van deze wonderlyke zamenstelling niet wisten. Hy zelfs en

K k 2

ver-

Godde
infteller
van het
huwe-
lyk.

Als men
zegt dat
Cekrops
het huw-
lyk in-
geftelt
heeft,
moet
men
daar
Adam
door
verftaan.

Ieder
natie
heeft
haar fa-
belach-
tige o-
verleve-
ring.

Onze
eerfte
Vade-
ren on-
der het
zinne-
beeld
van een
slang
verbeeldt.

* Daar ontbreekt iets in de aangehaalde plaats van Diodorus van Sicilien, 1. Boek, 17. Bladz. De naam zelfs van Cekrops staat 'er niet, maar men ziet wel dat hy van hem spreekt.

verfcheyde anderen hebben er gezocht uitleggingen van te geven : maar ik ben verzekert dat menze nergens anders moet zoeken , als in de beeldsprakige Godgeleertheid der Ouden , waar in deze verborgene Zinnebeelden ter zelfder tyd de kennis van onze eerste Voorouders en die van hun misdaad overreikten. Ops was een van de namen van de moeder der Goden , of van Eva ; die van Cekrops komt er dicht genoeg by , om te zeggen dat het haar mans naam was. Zou het woord Ops ook niet wel by intrekking van *Opbis* komen , dat een Slang zeggen wil , een Zinnebeeld van Osiris en Isis , die ik geloof dat Adam en Eva geweest zyn.

Ops , de naam van de moeder der Goden. Dit was Eva.

Hoe het ook zy , het huwlyk heeft al te veel verband met den Godsdienst , dat onze eerste Voorouders , die den Dienst ingefielt hebben , niets ontrent dit artykel zouden bepaalt hebben , en dat hun kinderen , hunne gronden ingezogen hebbende , in een beestlyken staat zouden vervallen zyn , tot zo ver dat zy er volkomen het denkbeeld van zonden vergeten hebben. Zo men de moeite wil nemen om de gewyde en ongewyde Historie te doorsnuffelen , zal men er bewyzen genoeg in vinden om de inzetting en de heiligheid van het Huwelyk tot den oorsprong van den Godsdienst zelfs te huis te brengen.

De verplichting van maar eene Vrouw te hebben schynt van deze eerste beginselen afgeleyd te moeten worden , en onschendbaar tot den Zondvloed toe van Adam en zyne kinderen onderhouden te zyn , uitgezondert Lamech , die een vervloekt man zynde het eerste de heiligheid van het Huwelyk dorst schenden , met twee Vrouwen te nemen , en die door de Heilige Vaders voor een overspeelder aangezien word † , om dat hy zo een verderlyk voorbeeld in ten zaak gegeven heeft , die zodanig tegen de order en tegen het gebruik was , dat men voor den Zondvloed niemand als hem vind , die zo van 't spoor afgedwaalt is. Inderdaad de Fabel der Goden , die men tot deze eerste tyden kan doen opklimmen , vertoont ons nergens meer als een Vrouw , die dezen naam voert. Jupiter had niemand als Juno voor zyn wettige Vrouw. In Egypte zelfs , daar het huwlyk in vervolg van tyd meer verbaftert wierd , had Osiris geen als Isis. De Fabel en de Historien zyn vol van de woede dezer verachte Vrouwen , wanneer haar mannen zich aan ongeoorloofde minnaryen overgaven. Onder hoe vele schandige vermommingsen verbeeldt ons de Heidensche Godgeleertheid Jupiter niet , wanneer hy zyne snoeperyen voor Juno wil verbergen ? Ten tyden van den Zondvloed en in de Ark hadden Noach en zyne drie kinderen ieder maar eene Vrouw ; ook heeft Jezus Christus , wanneer hy de huwlyks-wet herstelt heeft , niets by het geen er in het Boek der Schepping aangetekent staat gevoegt.

In de

Daar en boven kan men ten voordele van de eenwyvery zeggen,

† *Tertull. Lib. de Exhort. ad Castit. Cap. 5.* Numerus Matrimonii a male dicto viro coepit, primus Lamech duabus maritatus tres in unam carnem efficit. *Hieron. lib. 1. contr. Jovenian.* Primus Lamech sanguinarius & homicida, unam carnem in duas divisit, uxores, fratricidium & degamiam eadem catalysmi delevit paxa.

gen, da
men no
ingevo
die eig
ruchten
waren,
Men
verbinte
ken als
die gene
iten ge
't W
van Ee
heid van
had, les
Duivele
voorbee
de gema
voerde d
scheyd n
bloedver
broeder
hem der
sius vert
Maar
men hen
deelte va
nakomel
wierd.
voorbee
wen had
spreken,
gedult, o
Vrouwen
van de y
de docht
fiche, die
zyn hart
Perfianer
den der
De nal
Azien.
en Iberie
neers, d
hun huis
En zo er
deel geve
deze voo
strekt gel
Aflyriers

gen, dat men in de Oudheid op heeft moeten merken, 't geen men noch hedendaags in de meeste landen, daar de veelwyvery is ingevoerd, gewaar word, dat er altyd eene voorname geweest is, die eigentlyk de Vrouw was, en de Voorrang en eenige andere rechten boven die gene behielt, die het maar uit de tweede hand waren, of die den rang maar van bywyven hadden.

Men kan ook niet twyffelen of men heeft ten allen tyden op de verbintenissen van 't bloed acht gegeven, die altyd enige huwelyken als bloedschandig hebben doen aanzien, en een afgryzen tegen die gene ingehoezemt, die dezelve tegen de gewone regels dorsten geoorlooft houden.

't Was de Zoroaster der Assyriërs of de Egyptische Saturnus van Eerofus, die zo men dezen Schryver geloven mag, de heiligheid van het huwlyk schond, gelyk by den Godsdienst verbafter had, lerende de menschen de vervloekte Toverkunst, en met de Duivelen raadplegen, slyvende door zyn redenen en door zyn voorbeelden de verbaftering der Zeden, die Gods toorn had gaande gemaakt, en oorzaak van den Zondvloed geweest was. Hy voerde de veelwyvery in, en zey rond uit dat men zonder onderscheyd met alle personen kon te doen hebben, zonder op de nabloedverwantschap acht te geven een moeder haar zoon, en een broeder zyn zuster kunnende trouwen; verfoejelyke lering, die hem den naam van *Chemefuenus*, dat is te zeggen zo als het *Berosius* vertaalt, eerloos en onbeschaamt, deed geven.

Maar zonder juist het gevoelen van dezen Schryver, wat gezag men hem ook toeschryve, aan te kleven, het staat valt dat een gedeelte van deze Stellingen volkomener door de Volkeren van de nakomelingschap van Cham en zelfs die van Sem aangenomen wierd. De veelwyvery wierd in Egypte en in Assyrië door het voorbeeld der Koningen, die verscheide wettige en echte Vrouwen hadden, zonder van een noch groter getal van Bywyven te spreken, gewettigt. Zy was by de Hebreuwen geoorlooft en gedult, en niers is bekender als het geen de H. Schrift van de Vrouwen van Abraham, van Jakob en David zegt, en boven al van de yffelyke menigte van die van Salomon, die zich niet met de dochteren van Israël en Juda vergenoegende, ook de uitheemsche, die door de Wet verboden waren, toegang gaf; dewelke zyn hart verdorven, en hem tot afgodery deden vervallen. De Perſianen en de Meders schikten zich misſchien hier in na de Zeden der Assyriërs, die zy verwonnen hadden.

De nakomelingschap van Jafet bleef reinder in Europa en klein Aziën. De Romeinen, de Germanen, de Volkeren van Gallien en Iberien, en, 't geen my noch meer verwondert, de Kadmoeneers, die van de nakomelingschap van Cham waren, konden in hun huis by het leven van hun eerste Vrouw geen tweede brengen. En zo er in de geschiedenissen eenige voorbeelden van het tegendeel gevonden worden, gelyk dat van Anaxandrides te Sparte, deze voorbeelden zyn dun gezaait, en ver van een zo wyduitgefrekt gebruik aan te wyzen, als het by de Egyptenaren en by de Assyriërs geweest is, en gelyk het noch hedendaags by de meeste

landen
daar de
veelwy-
very
heerscht
is altyd
een de
voor-
naamste

Beros.
fragm.
lib. 3°

De veel-
wyvery
in Syrië
en Egypte
gewettigt.

Herod.
lib. 5. n.
39. 5°
See.

alleenheerschers van Azien gevonden word, zyn het uitzonderingen, die den algemenen regel, de mannen aan een Vrouw verbindende, helpen bevestigen.

De Huwelyken waren in de namaagschap van 't bloed binnen enige graden verboden.

Wat de namaagschap van 't bloed aangaat, 't is niet min zeker dat er verbodene trappen waren, binnen dewelke het niet vrystond een huwlyk aan te gaan. Maar de Schryvers de kracht der woorden, die by de verscheide Natien in gebruik waren, niet altyd wetende, en de trappen van verzwagering en die van 't bloedverwantschap niet genoeg onderscheidende, hebben ons zaken te boek gezet, die qualyk opgevat kunnen geweest zyn, en die hendaags enige uitlegging kunnen lyden, zonder de welke zy ons verlegen maken.

Diodor.
sic. lib.
1. p. 1.

Aldus hebben wy een afgryzen te lezen dat de Magen by de Chaldeen hun eige moeders trouwden; dat zonder deze Voorwaarde de Partische Koningen niet konden ten troon stygen; en dat by enige andere volkeren de broeders hun eige zusters trouwden. De Schryvers stemmen hier in alle over een, dat het een doorgaande gebruik by de Egyptenaren was. Zy zeggen dat by hen het huwlyk van Osiris en Isis, die broeder en zuster waren, zo wel geslaagt en zo gelukkig geweest was, dat het in gevolg, van de grote voordelen die zy van deze beyde verkregen hadden het een Wet onder hen was, dat de broeders en zusters uit een zelfde bedde zamen paarden. Abraam en Izak zyn zoon, vaders van het Joodsche Volk, geven den naam van zusters aan hunne Vrouwen. Filo verhaalt van de Grieken dat Solon den Atheniëzen het huwlyk met de zusters uit een zelfden vader gesproten toegelaten had, verbiedende dat met de zusters van een zelfde moeder: dat Lykurgus in tegendeel een Wet gemaakt had, die het huwelyk met de zusters uit eene moeder toeliet, en dat met de zusters uit eenen vader gesproten verbood.

Philo de
Special.
legib.

Het schynt evenwel dat men in 't algemeen kan verzekeren, dat het Huwelyk in de rechte linie tusschen vader en dochter, en den zoon met zyn moeder altyd over al als bloedschandig aangezien is, en onder de grootste misdaden gerekent. De geschiedenis van Oedipus en Jokasta, waar van zich de eerste de ogen uitstak en de andere zich uit wanhoop om hals bracht om een huwelyk, dat hun niet kon geweten worden, nademaal zy beyde daar in dwaalden, geeft ons genoegte kennen wat afgryzen deze bloedschandige huwelyken baarden. Niet doet er ook den gruwel beter van gevoelen als de zwarte verwen en de levendige uitdrukkingen, waar van zich de Dichters bedienen om ons de yffelykheden van deze droevige geschiedenis af te schilderen, als ook de vervloekte minnedrift van Myrrha, dochter van Cyniras, Koning van Cyprus, waar van de misdaad by na gelyk die van de dochters van Loth was.

Sophoc.
in Oedip.
c. 5.

Quint.
Metam.
lib. X.

Justin.
lib. 1.

Maar onder de Oosterlingen zelfs verwekte de minnetocht van Semiramis, Koningin van Babylon en van Chaldea, voor haar zoon Ninyas, zo veel verontwaardiging in dezen Vorst, dat hy haar deed om hals brengen. Die van Parisatis voor haar zoon Artaxerxes verwekt het zelfde afgryzen in het hart van dezen Monarch, maar

hy

hy w
wie h
maakt
de na
de Ch
zag o
vryhei

Ver
afgryz
zinnel
„ zaak
„ het
Perzen
matigd
dubbel
volg va
lerlei n
in twy
bedrog
die van
tot in h
en dat

Het
in het
bedde,
aantone
len van
ren van
voor ee
heuglyk

De S
die gen
die ons
noe, va
zo het v
en Isis t
zo oud

Een v
my even
men de

Abra
in dezen
wanneer
zyn Vro

„ dan,
„ my w
ham zo
gen de
dat hy
oog loo

hy wilde als de eerste het leven aan die gene niet benemen, van wie hy het ontfangen had. Zouden deze beyde een gerucht gemaakt hebben, dat twee, andersins zo beroemde Vorstinnen; by de nakomelingschap haar goeden naam moest krenken; indien de Chaldeeſche Magen, die hun onderdanen waren en het oppergezag over den Godsdienst hadden, verplicht waren geweest of de vryheid gehad hadden van hun eige moeders te trouwen?

Ver daar van daan dat zulks waar zou zyn, zegt Agathias, dat het afgryzen en de verontwaardiging die den Vorst aanzetten om deze zinneloze moeder affewyzen daar uit ontfonden, „ om dat het een „ zaak was die te gelyk tegen de godsvrucht, 's lands gebruik, en „ het gemeen gevoelen der menschen streed. “ Zo dat indien de Perzen zich naderhand een al te grote vryheid over dit stuk aanmatigden, gelyk deze zelfde Schryver zonder twyfel door de dubbelzinnigheid der woorden misleyd, verzekert, is dit een gevolg van deze droevige verdorvenheid des harten, die hen in allerlei misdaden dompelde. Men zou evenwel 't geen Agathias zegt in twyffel kunnen trekken, of goedmaken dat hy in de woorden bedrogen is geweest; want Tavernier, van de Gauren of Guebren, die van de Perzen zyn afgestamt, sprekende, verzekert, dat zy tot in het derde gelid van bloedverwantschap niet kunnen trouwen, en dat niemand in de kop krygt daar vryheid toe te verzoeken.

*Tavernier:
Voyage
de Perse,
liv. 4.
ch. 8.*

Het schynt ook dat de natuur in de zydlinie voor de huwelyken in het eerste gelid, vooral onder broeders en zusters van helen bedde, een afgryzen heeft. en het zou voordelig zyn te kunnen aantonen, dat zulks nooit geoorlooft geweest is, buiten de gevallen van volstrekte noodzakelykheid, waar in zich de eerste kinderen van Adam en Eva bevonden, zo dat zulks een algemene Wet voor een gantsch Volk heeft kunnen maken, en een Wet van onheuglyke tyden.

De Schryvers die ons de meeste zwaarigheid gebaart hebben; zyn die gene die ons van de gewoonte der Egyptenaren spreken, en die ons de voorbeelden van Osiris en Isis, van Ptolomeus en Arfinoe, van den laatsten der Lagiden met Kleopatra aanhalen. Want zo het waar is dat deze gewoonte by hen zedert den tyd van Osiris en Isis tot een Wet geweest is, moet het een grondwet, en die zo oud als de Monarchy zelfs is, geweest zyn.

Een van de aanmerkelykste geschiedenissen der II. Schrift dwingt my evenwel daar aan te twyffelen. Namelyk deze, misschien zal men de gissing niet qualyk gegrond vinden.

Abraham met Sara zyn huisvrouw na Egypte trekkende, spreekt in dezer voegen tot haar. „ Ik weet dat gy schoon zyt, en dat wanneer de Egyptenaren u zien zullen, zy zullen zeggen, 't is zyn Vrouw, en zy zullen my ombrengen om u te bezitten, zeg „ dan, bid ik u, dat gy myn zuster zyt, op dat zy uwent wegen „ my wel handelen, en my om uwent wil in 't leven laten. “ Abraham zoekt een uitvlucht om de dood te ontgaan, die hy van wegen de Egyptenaren te vrezen heeft, zo zy vermoeden kunnen dat hy de man van deze Vrouw is, wiens schoonheid hy in 't oog loopen moet; hy vind 'er geen krachtiger als Sara te ver-

*Gen. 12:
v. 11.
12, 13.*

plich-

plichten om te zeggen dat zy zyn zufter is; maar zo het een algemene en een grondwet in Egypte geweest was, dat de broeders hun zufters trouwden; zou Abraham het onseilbaarste middel gekozen hebben om in het ongemak, dat hy vermijden wilde, te vallen; want de Egyptenaren zouden een goed besluit gemaakt hebben, zy is zyn zufter, derhalven is zy zyne Vrouw. Men moet in tegendeel, om ze in Abrahams gedachten te doen vallen, dus geredeneert hebben. 't Is een gruwelyke en ongehoorde zaak, dat een broeder zyn eige zufter trouwd; deze is zyn zufter, derhalven is zy zyne vrouw niet.

Men zal misschien zeggen, dat Abraham en Sara vreemdelingen zynde, de Egyptenaren geen oordeel over hen moesten vellen door een Wet, die Egypte alleen kon hebben; maar eer door die van het land dezer vreemdelingen zelfs, die zy noodzakelyk weten moesten, nademaal zy hun naburen waren. Maar dit begunstigt het gevoelen zelfs dat ik dryf; want of de Egyptenaren waren onkundig in de uitheemsche gewoontens, en by gevolg moesten zy volgens die oordelen, die zy in hun eigen Ryk hadden: of zy wisten die der Chaldeen; zo zy die der Chaldeen wisten, was Abraham alzo zeer of zelfs in meer gevaar; want zo zy die wisten, zouden zy geweten hebben dat deze hunne zufters trouwden. Het staat te geloven uit de list die Abraham gebruikte, dat de Chaldeen iets afzonderlyks hadden; dat de Egyptenaren niet hadden, en zelfs dat zy niet wisten; nademaal de Koning zyn beklag aan hem deed, dat hy hem verleyd had; om hem in een zo gruwelyke zonde, als het overspel, te storten, zeggende dat zy zyne zufter was, waar uit hy zich niet onthouden kon te besluiten dat zy zyn Vrouw niet was. In der daad Abraham had zyn maatregel genomen dat Farao niet te weten mocht komen dat Sara zyn huisvrouw was. Hy paaide hem evenwel met geen leugens, alzo min als Abimelek, by wien hem een diergelyk geval overquam; want hy zeyde rond uit tegen dezen, dat Sara niet alleen zyn Vrouw was, maar ook zyne zufter, dochter van zyn vader, maar niet van zyn moeder.

Dit schynt my byna bewezen te zyn ten opzicht van de Egyptenaren, en daar is niemand of hy moet 'er een wettig gevolg uit trekken, dat ten minsten in die tyden, de huwlyken van broeders en zufters, vooral van helen bedde, verboden en een ongehoorde zaak by hen waren.

Maar de woorden van Abraham tegen Abimelek werpen ons in een zelfde verlegenheid ten opzicht van de stelling die ik gedreven heb; want men zal vinden dat in de nakomelingfchap van Sem het huwlyk in het eerste gelid in de zydlinie geoorlooft was, ten minste tusschen de broeders en zufters van halven bedde. De woorden van Abraham aangaande Sara, schynen zeer duidelyk te zyn. „ Voor 't overige, zegt hy, zy is waarlyk myn zufter, dochter „ van myn vader, en niet van myn moeder. Men moet noodzakelyk uit deze wyze van uitdrukking besluiten, dat Thares, vader van Abraham, het ook van Sara was, maar dat Thares deze twee kinderen van verscheyde vrouwen gehad had.

Ondertusschen loogchenea de Uitleggers byna alle uit eenen mond,

Gen. cap.
no. 17.
12.

Andere
zwaarig-
heid uit
de
woor-
den van
Abra-
ham te-
gen Abi-
melek.

mond, d
wanneer
zyn huis
zyn doch
besluiten,
van te vo
dood der
Thares o
Schrift ui
voorbeeld
der en zu
zyn, en i
bruik van
der van
broeder,
noemt hy
hem het z
beurt wa
na de wy
zoon van
zoon van
zonen wa

De Jod
de gellac
Ofias gew
beide, zo
vader hy
ker In een
den kette
andere kir
II. Maagt
en zufters
zydlinien
konden o

De gill
was, en
braham z
andere do
van Abra
men, op
deze maa
dochter v
zyn.

O Nder
Ven
van die d
met de z

mond, dat Sara een eige dochter van Thares was. In der daad wanneer Thares Loth zyn kleinzoon, wiens vader dood was, in zyn huis nam, nam hy ook Sara, die zyn schoondochter, en niet zyn dochter genoemt word; en het schynt dat men hier uit moet besluiten, dat zy een nicht of zufter van Loth was, nademaal zy van te voren te zamen in het huis van Nachor wonende, na de dood der twee broeders Aran en Nachor, beyde in het huis van Thares ontfangen wierden. Om dan deze woorden van de H. Schrift uit te leggen, nemen de uitleggers hun uitvlucht tot andere voorbeelden van de H. Schrift, waar in deze woorden van broeder en zufter, zoon en dochter, onwederfprekelyk dubbelzinnig zyn, en in verscheyde zinnen worden opgenomen, volgens het gebruik van dien tyd, in de nakomelingschap van Sem. Want zonder van dezelfde tyden af te ... Abraham noemt Loth zyn broeder, schoon hy maar zyn broeder Nachors zoon was. Izaak noemt hy Abimelek, Koning van Gerara in Palestina zynde, daar hem het zelfde ongemak overquam, dat voorheen zyn vader gebeurde was; noemt Rebekka zyn zufter, schoon hy 'er maar Oom na de wyze van Bretanje over was, zy een dochter van Bathuel, zoon van Nachor, broeder van Abraham zynde. Jaïr word ook zoon van Manasse genaamt, schoon hy maar een van deszelfs kleinzonen was.

De Joden behielden de zelfde gewoontens tot het einde toe. In de geslachtrekening van Gods zoon, word 'er gezegt, dat Joram Ofias gewan, evenwel ontbreken 'er drie geslachten, misschien deze beide, zo dat Joram de over-over-grootvader van Ofias was, wiens vader hy schynt genoemt te worden. De neven van den Zaligmaker in een redelyk ver gelid worden zyn broeders genoemt, 't geen den ketteren gelegenheid heeft gegeven om te zeggen, dat Jozef andere kinderen gehad had, of van enige andere vrouw, of van de H. Maagt zelfs. De algemene regel der Joden was zich broeders en zusters te noemen, in wat gelid van vermaagschapping zy in de zydlinien waren, wanneer zy van beyde kanten tot den stamboom konden opklimmen.

De gissing dan der uitleggers is, dat Sara een dochter van Aran was, en dezelfde die Jescha genoemt word, die een nicht van Abraham zynde, haar trouwen kon, op dezelfde wyze als Melcha, andere dochter van Aran, en zufter van Jescha Nachor, broeder van Abraham, trouwde; en Abraham kon haar zyn zufter noemen, op dezelfde wyze als hy Loth zyn broeder noemde, schoon deze maar zyn broeders zoon was. Sara kon ook zeer wel een dochter van Nachor, zufter van Loth, en Vrouw van Abraham zyn.

T W E E D E H O O F T S T U K .

Onder de gewoontens der Irokoizen vinden wy wyzen van Vermaagschapping, om de waarheid te zeggen een weinig van die Hebreë en Kaldeen verschillende, maar die hier in met de zelve over een komen, dat zy dubbelzinnigheden in de

Hoe de Irokoizen hun vermaagschapping

schap-
ping re-
kenen,

woorden kunnen uitmaken, en daar door zelfs dienen om de denkbeelden te hervormen, die ons deze zelfde woorden in de gedachten brengen, wanneer wy ze in de Historiefchryvers vinden, om dat wy onkundig zyn en deze Schryvers zo wel als wy onkundig waren in de vericheyde zinnen, die zy by de Volkeren, waar van zy gesproken hebben, hadden.

Om dit door de toepassing klaar te maken moet men weten dat onder de Irokoizen en onder de Huronnen al de kinderen van een Hut alle de zusters van hun moeders als hun moeders, en al de broeders van hun moeders als hun ooms aanzien: om de zelfde reden geven zy den naam van vaders aan al de broeders van hun vaders, en van moejen aan al de zusters van hun vaders. Al de kinderen van de moeders en haar zusters kant, van den vader en zyns broederenskant zien elkander gelykelyk als broeders en zusters aan; maar ten opzicht van de kinderen hunner omen en moejen, dat is te zeggen hunner moeders broeders en hunner vaders zusteren, deze handelen zy maar als neven, schoon zy in het zelfde gelid van vermaagfchapping zyn als die gene die zy als hun broeders en zusters aanzien. In het derde gelid verandert dat, de oudomen en oudmoejen worden weer grootvaders en grootmoeders van de kinderen van die gene, die zy neven en nichten noemden. Dit gaat dus altyd volgens den zelfden regel in 't nederdalende gelid voort.

Op deze wyze is het gemaklyk te begrypen hoe de Chaldeen en de Partifche Koningen hunne moeders konden trouwen, dat is te zeggen moejen, dikwils jonger van jaren als hare neven, in plaats dat zo het een noodzakelykheid geweest was, dat de Partifche Koningen mannen van hun eige moeder wierden, zou het noodzakelyk geweest zyn dat dezelve perfoon moeder en vrouw van alle de Partifche Koningen geweest was, 't geen tegen de gezonde reden ftyd. Het is gemaklyk te begrypen hoe de Egyptenaren en enige andere volkeren hunne zusters, dat is te zeggen volle nichten, of zelfs bloedvrindinnen die hun noch een lid verder waren, trouwen konden.

Ik loogchen niet dat 'er enige voorbeelden zyn waar uit men beuizen zal kunnen dat Vorsten de vryheid aan zich genomen hebben om hun eige zusters te trouwen: en dat dit voorbeeld in 't vervolg een gebruik heeft kunnen invoeren. Zodanige zyn het voorbeeld van Kambyfes, zoon van Cyrus, dat van Ptolomeus, die Arfinoé trouwde, en dat van Ptolomeus, die de laatste Koning der Egyptenaren was. Maar de ongeregelde drift dezer Vorsten en het misbruik dat 'er op de vryheid, die zy genomen hadden, volgde, geven klaar te kennen dat het een verdorventheid en een nieuwe invoering was. Dit geeft Herodotus ons duidelyk te verftaan, daar hy het geval van Kambyfes verhaalt; want hy zegt er zelfder tyd dat voor hem de Perzen hun zusters niet trouwden, en dat deliefde van dezen Vorst jets zo nieuws in zich had, dat dezelve door geen gebruik kunnende wettigen, hy ten minften door een uitpraak der Magen, die de meesters van den Godsdienst waren, wilde geftevigt worden. Hy riep ze dan by een, en pleegde met hen over zyn voornemen raad, hen belastende de zaak met ryp overleg te onderzoeken.

Herod.
lib. 3. n.
31.

D:

De M
deze K
wreedh
dat zy v
ning ee
Wet vo
liet; ma
Koning
Vorft,
en de M

M En
en
De Ve
het noor
onder ee
en Iroko
geen noc
de Vrouw
staat, ev
geoorloo
echt hou

De Ve
klein ger
men 'er d
deren me
tyd een v
De Algor
gang van
't midden
en haar k
reken, i
Vrouw
voorrang
verkege
al de vo
ook die r
die zy in
wen zy o
hun Slav
brozen k
vryheid

Deze
de Algor
by de Ka
het zelfd
waar in :

De Magen, die wel merkten dat het een strik was, dien hun deze Koning spande, dewelke by de godloosheid noch alle de wreedheden van een tyrannische regering voegde, en wel ziende dat zy verloren waren, zo zy tegen de genegenheid van hun Koning een vonnis velden, antwoordden dat zy in der waarheid geen Wet vonden, die het huwlyk van een broeder met zyn' zuster toeliet; maar dat 'er een andere was, uit kracht van de welke de Koning de meester was om alles te doen wat hem goeddacht. De Vorst, die hier genoeg aan had, was met dit antwoord te vreden; en de Magen ontquamen door hun lachhartigheid den strik.

DERDE HOOFSTUK.

MEn vind te gelyken tyd door gansch Amerika de Veelwyvery en de Eenwyvery.

De Veelwyvery schynt veel meer plaats in het zuidelyke als in het noordelyke deel te hebben, daar zy weinig geoorlooft is; als onder eenige Natien van de Algonkynsche spraak. De Huronsche en Irokoische Volkeren zyn aan eene Vrouw verbonden; en 't geen noch zeldzamer moet voorkomen is, dat uit een gevolg van de Vrouwelyke Regering de Polygamie, die den mannen niet vrystaat, evenwel by de Tsionnontouaansche Irokoizen de Vrouwen geoorlooft is, daar 'er zyn die twee mannen hebben, die men voor echt houd.

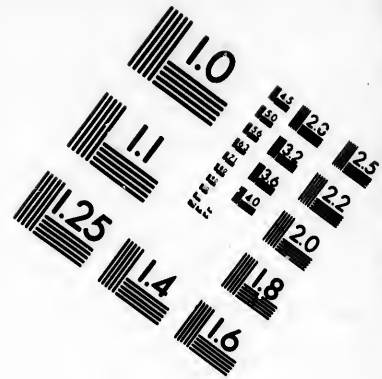
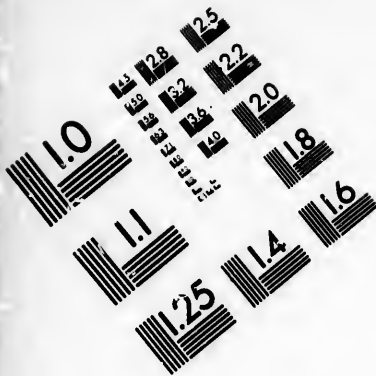
De Veelwyvery is by de Natien daar zy in gebruik is, aan een klein getal van Vrouwen, by voorbeeld twee of drie; bepaalt, zo men 'er de Hoofden van uitzondert, die meer voorrecht als de anderen menen te hebben; maar onder alle deze Vrouwen is 'er altyd een voornaamste Vrouw, wiens trouw plechtiger geacht word. De Algonkynen onderscheyden zeer die gene die zy van den ingang van de Hut noemen (dat de plaats van eer is) van die van 't midden. Deze laatstgenoemde zyn als Slavinnen van de eerste, en haar kinderen worden als onecht en van veel minder waarde gerekent, in vergelyking van die gene die uit deze eerste wettige Vrouw geboren zyn. Onder de Karaïben is 'er ook een die den voorrang heeft, en dit is die gene, die zy door een geboorterecht verkregen hebben, 't geen ik ga uitleggen, of zo een, die zy met al de vereischte plechtigheden getrouwd hebben. Zy hebben 'er ook die men als Bywyven kan aanzien, zodanige zyn de Slavinnen, die zy in den oorlog gevangen genomen hebben. Zomtyds trouwen zy deze Slavinnen, maar zy behouden altoos de tekens van hun Slaverny, dat is te zeggen dat zy nooit zulke lange hairen of brozen kunnen dragen als andere vrouwen, die het recht van haar vryheid genieten.

Deze Vrouwen wonen dikwils te zamen onder het zelfde dak by de Algonkynsche natien, en zy leven redelyk wel te zamen. Maar by de Karaïben wonen zy of in verscheyde Dorpen, of zo zy van het zelfde Dorp zyn, maken de mannen voor elk een hut apart, waar in zy met haar kinderen leven.

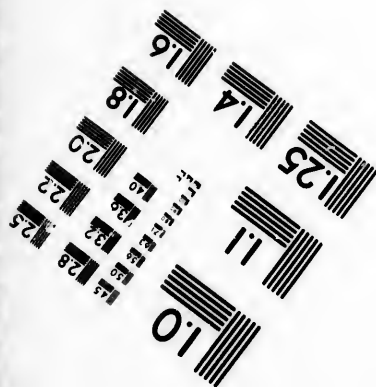
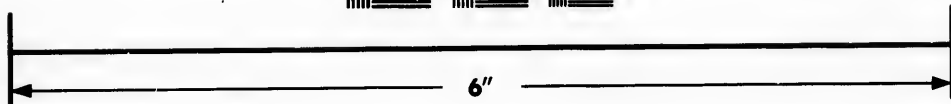
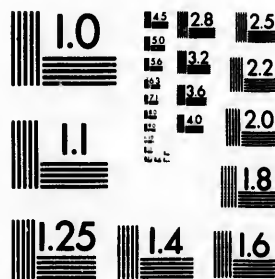
Lidig
ant-
woord
van de
Magen
om den
strik die
hundoor
den Ko-
ning ge-
spannen
werd,
te ont-
kruisen

Vande
veelwy-
very on-
derde
Wilde-
den.

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

VIERDE HOOFSTUK.

Vande
geoor-
loolde en
gebode
Huwely-
ken
onder
de wil-
den.

Real. lib.
4 Cap. 9.
Iaral.
Comm.

Acosta,
Hist. mo-
ral. lib. 6.
Cap. 18.
Thevet,
cosm.
Univ. liv.
21. cap.
10 p 932.

De Tir-
re. trait-
te 7^e b. 1.
§ 4^e c.

Het was in gansch Amerika nergens geoorlooft in den eersten graad in de rechte linie of in de zyd-linie een huwelyk aan te gaan, behaive aan de Inkas, wettige erfgenamen van den troon, de Vorst alleen zyn eige zuster trouwende; de hoogmoed van deze Koningen, die zich als de Godheid zelfs wilden geeert hebben, hen verplicht hebbende deze Wet te maken, waar van zy alle de overigen van hun eigen geslacht uitgesloten hadden, op dat het geslacht van de Zon altyd zuiverder in het bloed van den Monarch zyn mocht, zynde uit dat van den broeder en de zuster te zamen gestelt. De Inka Garcilasso beweert dat deze Wet zo oud als de Monarchy zelfs was, en dat zy door Manko Kapak, stichter van dit Ryk, gemaakt was; maar Akosta komt my geloofbaarder voor, dezelve aan een zyner laatste Koningen toefchryvende, die hier door Gods vloek op zyn geslacht en op zyn staten haalde, die het slacht-offer en prooi van den inval der Spanjaarden wierden.

By de Zuidelyke Amerikanen heeft de oom van moederskant, volgens het verhaal van Thevet, een wettig recht op de dochter van zyn zuster. Hy neemt ze op het oogenblik van haar geboorte van de aarde op, en ziet ze van dien tyd af voor zyn toekomstende Vrouw aan. De vader van dit kind is van dit oogenblik af van een deel van de slaverny verloft, die hy aan de ouders van zyn Vrouw en aan zyn Vrouw zelfs schuldig was, en de toekomstende man van zyn Vrouw word 'er mee belast. Andere Schryvers zeggen evenwel dat dit recht der Karaiben de neven betreft, ten opzigt van hun volle nichten van 's moeders kant, die door de geboorte hun Vrouwen zyn. Ik weet niet of zy haar den naam van zusters niet geven, gelyk vercheyde andere Volkaren, by wie de woorden *Germain* en *Germaine* dezelfde betekenis schynen te hebben als in 't Latyn. In dit geval zou men kunnen zeggen dat de Karaiben hun eigen zusters trouwen, schoon deze gewaande zusters maar in den tweden graad van de zydlinie zyn.

Hoedanig het recht dezer Karaiben over hun nichten ook zyn mag, zy nemen ze naderhand niet ten Vrouwe als met toestemming der ouders en met de vereischte plechtigheden, en de verplichting van elkander te trouwen is zo groot niet, of de dochters kunnen zich daar van verschonen. Maar gemeenlyk verliezen de jonge dochters, die ontrent de voltrekking van deze huwelyken een stok in 't wiel steken, hier door haar goeden naam, en de voordelen die zy in haar gellachten te verwachten hadden.

De Irokoizen geen verplichting hebbende om in hun vermaagschapping te huwen als de Karaiben of als de Hebreuwen, zyn noch naauwer van gewisse ontrent de verboden trappen van 't bloed als deze waren, ten minste voor dat Mozes hen, door de Wetten die hy hun in Leviticus oplegt, de handen meer gebonden had.

De Verbintenissen van 't bloed zyn zo sterk in de hut van de moeder, die de kinderen het naaft schynen toe te behoren, dat zy zelden in deze Hut kunnen trouwen, ten zy ze ia zo verren graat

graad
die,
De
die in
te fel
trede
schap
of zy
Zend
waar
voort
reden
nende
schap
De
zynde
Indier
van d
Hut v
van d
ren va
ren.
de tra
als do
ik ber
bloed
te of
van de
toe-eg
'er een
de hut
Zy
De Al
wyver
wanne
re te
geen
ze ver
Huror
gebrui
zuster
man d
eerste
Mer
twe br
den va
gestorv
De
van de
kunne

graad zyn, dat 'er geen andere bloedverwantschap meer is, als die, dat ze van eenen stam zyn.

De welvoegelykheid laat daar zelfs geen huwlyk met de Slaven, die in deze Hut ingeënt zyn toe, want gelyk men met hun leven te schenken hen den naam van een van het geslacht doet opnemen, treden zy in alle de rechten van de aangenome bloed-verwantschap, en verbeelden die gene, die zy weer doen herleven, als of zy het zelfs in persoon waren. Ik erinner my dat een van onze Zendingen het huwelyk van een Slavin met iemand uit de Hut, waar aan zy gegeven was, voorgesteld hebbende, de Wilden de voorstelling met afgryzen verworpen en de Zending moest hun reden doen verstaan om de ergernis weg te nemen, zich verschoonende dat hy op de Wetten van de aangenomen bloedverwantschap geen acht gegeven had.

De Athonni of Hut van den Vader zyne kinderen als vreemd zynde, zyn daar in de verbinteniſſen van 't bloed zo naauw niet. Indien de vader kinderen van een ander bed had, zouden deze van dit bed de kinderen van het eerste noch verder bestaan, de Hut van deze noch vreemder aan die van het tweede zynde als die van den vader, waar uit zy beyde gesproten zyn, ten zy de kinderen van deze twee verscheide bedden van het zelfde geslacht waren. Ik ben niet naauwkeurig genoeg onderrecht tot hoe ver zy de trappen van bloedverwantschap, in deze hutten, die zy niet als door vermaagschappingen bestaan, verboden, uittrekken, maar ik ben verzekert dat zy eerbied hebben voor de banden van 't bloed, waar zy die ook vinden, in den eersten graat van de rechte of ook van de zyd-linie. Ik geloof zelfs dat zy niet met die van den tweden trouwen, en zo zy zich hier ontrent iets meer toe-eigenen, dat is op den grond dien ik reeds gestelt heb, dat zy 'er een zo naauwe vermaagschapping niet in menen te vinden als in de hut van hun Moeder.

Zy geven zo veel acht niet op de graden van verzwagering. De Algonkynen, waar van zommige geen zwarigheid in de Veelwyvery stellen, trouwen zonder schroom verscheide zusters, en wanneer de eene bevrucht is, hebben zy vervolgens met de andere te doen, want al de Wilden hebben een algemenen regel van geen vleeslyken omgang met hun Vrouwen te hebben, zo dra deze verklaart hebben dat zy bevrucht zyn. Wat de Irokoizen de Huronnen en de anderen aangaat, by wie de Veelwyvery niet in gebruik is, zy trouwen na de dood van hun eerste Vrouw graag de zufter daar van, en die van der overledene Hut laten niet na den man deze nieuwe verbintenis voor te stellen, zo zy over hem in het eerste Huwelyk te vrede zyn geweest.

Men kan het zelfde van een Weduwe zeggen, ten opzicht van twee broeders, maar zonder de verplichting die de Hebreuwen hadden van de Weduwe van hun ouder broeder, die zonder kinderen gestorven was, ten Vrouwe te nemen.

De plaats die ik uit Filo den Jood heb aangehaalt zou misschien van de graden van verzwagering en niet van bloedverwantschap kunnen verstaan worden. Dus zal het by de Lacedemoniers door

In de Athonni of Hut van den vader zyn de verbinteniſſen van 't bloed zo naauw niet.

en eersten
welyk aan
n troon,
l van de-
t hebben,
y alle de
p dat het
Monarch
te zamen
oud als de
chter van
rder voor,
die hier
e, die het
erden.
ederskant,
le dochter
r geboor-
yn toeko-
ogenblik af
ers van zyn
ekomende
yvers zeg-
it, ten op-
oor, de ge-
naam van
by wie de
nen te heb-
gen dat de
nde zusters
ook zyn
estemming
erpliching
ers kunnen
de jonge
en een stok
voordelen
vermaag-
uwen, zyn
van 't bloed
de Wetten
en had.
hut van de
oren, dat
zo verren
graat

de wetten van Lykurgus aan een broeder niet geoorlooft zyn geweest zyn zusters van moeders wegen te trouwen, maar aan een vremden twe zusters, schoon uit een zelve moeder geboren, na elkander te nemen; 't geen Solon, gestrenger zynde, verboden had, niet als het huwlyk met zusters, uit een zelfden vader gesproten zynde, toestaande. Men kan volgens deze verscheyde wyzen van de woorden van broeder en zuster op te nemen, uitleggen wat de Schryvers van de gebruiken der Kretenzers, der Kariers, der Parthen enz., zeggen.

Behalven de Karaiben die om zo te spreken getrouwd in de wereld komen uit kracht van de schikking die door de Wet ingevoerd is, en door het recht dat de Neven op hun volle nichten hebben, zyn 'er noch verscheyde andere natien, waar in de ouders van de toekomstende Bruigoms verbintenissen voor hun kinderen van derzelver eerste jaren af maken, en van dien tyd af gaan deze mans een wezentlyke slaverny ten opzicht van de hut hunner bruiden aan, als of zy waarlyk getrouwd waren: een slaverny, waar door zy het recht of de eer van haar vermaagschapping schynen te kopen, gelyk Jakob de zyne kocht, met zyn schoonvader Laban zeven jaar voor Lea, en zeven andere voor Rachel te dienen. Dit verhaalt evenwel den tyd niet, waar in men de voorstellingen plechtig doen moet, en door geschenken openbaren dat men 't geen de Wetten voorgeschreven of de ouders door de verbintenissen die zy gemaakt hebben besloten hebben, voor goed keurt. Voor 't overige denkt men niet om deze voorstellingen te doen voor dat de verloofde tot huwbare jaren gekomen zyn, voor dat zy de proefjaren der Inwyingen hebben uitgestaan, waar van ik omtrent de vrysters en vryers gesproken heb; en het is iets zonderlings onder de Zuider Amerikanen, dat een jongeling van trouwen durft spreken, of een ander voor hem, zo hy niet reeds enigen roem behaalt heeft, zo hy niet een of twee gevangenen gemaakt heeft of enig vyand van het vaderland omgebracht.

Behalven dit recht of deze verbintenissen zo vroeg aangegaan, die geen algemene Wet zonder uitzondering uitmaken, kan men evenwel in 't algemeen gesproken zeggen, dat de Huwelyken eer uit eigen belang en menschelyke inzichten als uit genegenheid der jonge luiden besloten worden. Volgens den gemenen regel zou men zich altyd moeten haasten om een jonge dochter gants vroeg uit te trouwen; om dat, behalven dat de vrouwen de huisgezinnen onderhouden, die niet als door het getal van kinderen versterkt worden, wint 'er de Hut van de vrouw ook door, door het recht dat de vrouw op de jacht van haar man verkrygt; in tegendeel moet men zich niet verhaasten om de jongelingen uit te trouwen; om dat eer dat zy gehuwt zyn, al hun jacht, al de vruchten van hun naarftigheid en arbeyd van rechtswegen hun hut toekomende, derzelver inwoonders noodzakelyk by dit huwlyk moeten verliezen, door de nieuwe verbintenissen die zy met een vrouw en kinderen aangaan, die hun eer mee brengt dat zy wel onderhouden.

En schoon de Hut van de vrouw ook ten opzicht van de mantot enige zaken zich verplicht, kunnen de voordelen daar van die ge-

Gen.
Cap. 29.
v. 18 en
30.

Wat 'er
voor het
trouwen
gaan
moet.

Maar
met een
jonge-
ling
moet
men
zich niet
verhaaf-
ten.

ne r
toeb
opge
E
gens
zich
te b
bekl
ten,
Die v
geen
inzic
huz
toont

D
in wa
heid.
op zy
jendou
die d
Ennan
schoon
zy tra
gaan;
naauw
heen,
in zy
gom o
zy uit
acht z
den w
fonele
jongeli
zy; in
zaam,
Men
zyn w
een al
doet z
Het
gezeit
dochter
de strek
moeten
ten huw
die een

ne niet opwegen, welke de jonge man daar voor zyn trouwen aan toebragt. Dit dunkt my ten minste dat ik onder de Irokoizen opgemerkt heb.

Evenwel nademaal het tegen de welvoegelykheid zou zyn volgens eigen belang te werk te gaan en het te laten blyken, weten zy zich zo wel door een verwonderens-waardige menschelyke eerbied te bestieren, dat de jongelingen zich over die van hun Hut niet beklagen kunnen, die niet missen dezelve tot trouwen aan te zetten, en voorstellingen te doen, die hun aangenaam kunnen zyn. Die van de Hut moeten ook over de jongelingen voldaan zyn, die geen haast tot trouwen hebbende of uit beleeftheid of uit andere inzichten, die zy altyd niet zeggen, de voorstellingen, die men hun doet, niet beamen, als na langen tyd zich onverschillig getoont te hebben.

V Y F D E H O O F T S T U K.

DE kinderen de moeder toebehorende, en de Wilden alle egaal schynende, moest het zonder twyffel gants onverschillig zyn in wat Hut men trouwde, zonder anderen regel als de genegtheid. Daar zyn evenwel onder hen drie vericheyde orders, waar op zy niet nalaten eenige acht te geven. De eerste is die der *Jesendouans*, dat is te zeggen der Adelyke gellachten; de tweede is die der *Agongoueba* of der gemene luiden, en de derde die der *Emankoua*, dat is te zeggen der Slaven, dien men het leven geschonken heeft, of van die gene die uit deze Slaven geboren zyn; zy trachten zo veel het by hen staat een goede verbintenis aan te gaan; de Wilden van het Zuiderdeel en de Algonkynen zien zeer naauw op dit artykel, maar de Irokoizen stappen daar licht over heen, om wezentlyker voordelen te zoeken, 't zy in de Hut waar in zy de verbintenis aangaan, 't zy in de persoon van den Bruidgom of de Bruid. Daar zyn Hutten die men schuwte, om dat zy uit weinig personen bestaan, en by gevolg arm en weinig geacht zyn, en andere, waar in ongemakkelyke humeuren gevonden worden, wier omgang men zorgvuldig vermyd. Wat de personele hoedanigheden der Verloofden aangaat, men zoekt in een jongeling dat hy dapper, een goed krygsman en een goed jager zy; in een jonge dochter, dat zy van een goeden naam, arbeidzaam, en van een buigzaam humeur zy.

Men bedriegt zich in deze keur gelyk in al het overige. Daar zyn weinig mans zonder gebreken; en een goede vrouw is byna een al zo zeldzaam huisraad in Amerika als in Europa, maar men doet zyn best, en men poogt daar in niet mis te tasten.

Het zyn de matronen van een hut, die, gelyk ik reeds elders gezegt heb, de zorg toevertrouwd is om de jongelingen en de jonge dochters, die daar in zyn, uit te huwen. Het zou haar tot schandte strekken een tred te doen om een vryster uit te huwen, en zy moeten om haar en des meysjes eer wachten dat men haar vrye en ten huwlyk verzoekte, maar wanneer 'er meysjes gevonden worden, die een weinig te lang wachten, missen de matronen niet alle list

Waar op zy in het trouwen acht geven.

Het is de plicht der Matronen de jongelingen en jonge dochters uit te huwen.

ten

ten in 't werk te stellen om alle de partyen, die haar dienen, de pols te tasten. Ten opzicht van de jongelingen, nademaal de welvoegelykheid wil, dat zy de eerste aanzoek by de ouders van de dochter, die men hen toefchikt, doen, doet men opentlyk de eerste tred in hun naam, zonder dat zy zich laten zien, of van hun kant de minste betuiging doen.

De zedigheit der jonge dochters, die het tot schande zou strekken trek voor het huwelyk te laten blyken, of meer genegentheid voor den eenen als voor den anderen te betuigen, en van de andere kant de wezentlyke of geveinsde onverschilligheid der jonge luiden, gevoegt by een byzondere toegeventheid voor de ouderen, geeft deze zeer veel recht om niet als met hun eige genegentheid te rade te gaan, of ten minsten die te volgen. Maar die met verstand begaaft zyn ontberen zonder in de eerbied die zy hun ouders schuldig zyn te missen, geen listen om de personen die hun behagen zouden voor te doen, zonder dat zy zich daar mée schynen te bemoejen, noch eerlyke voorwentzels om die gene te leur te stellen, die niet na hun zin zyn. Dit is evenwel zeer zeldzaam, en de meeste zyn de slachtoffers van hun blinde gehoorzaamheid voor de ouders.

De Matronen de keur van een Bruid gedaan hebbende, en dezelve den jongeling, die het aangaat voor goed hebbende doen keuren, gaan zy de voorstelling aan de bloedvrindinnen van de jonge dochter doen.

Deze plegen op de zelfde wyze met elkander raad, en zo de voorstelling aangenaam is, geven zy in 't kort een duidelyk antwoord, en zodanig als men het verlangen kan, na evenwel eerst de toestemming van de toekomstige bruid verworven te hebben.

ZESDE HOOFDSTUK.

Plech-
tigheden
van het
huwelyk

Het Huwelyk is zo dra niet besloten, of de bloedvrindinnen van den Bruidegom zenden een geschenk aan de Hut van de Bruid. Dit geschenk bestaat in porceleine snoeren, pelteryen, eenige dekkleden van bont, en ander huisraad, 't geen na de ouders van de bruid gaat, die men om geen huwelyks-goed vraagt, maar alleen dat zy den Man, dien men haar aanbied, wil aannemen. Diergelyke geschenken geschieden niet maar eenmaal, daar word een soort van beurt tusschen de twee Hutten van de toekomstige Egas gehouden, dewelke aan wetten verbonden is, die door de gewoonte ingevoert zyn; maar zo dra de geschenken aangenomen zyn, word het huwelyk voor gesloten gehouden en het verbond aangegaan.

By zommige Natien, zegt men, geleiden de Vrinden van de Bruid haar gelykerhand na den Bruidegom. Maar by de Irokoizen verwacht de Bruid, haar Hut niet moettende verlaten, haar Bruidegom, die zich daar in 't begin van de nacht, ook van zyn gantsche Maagtschap verzelt, na toe begeeft.

Nauwelyks is hy ingetreden of men doet hem op de mat recht tegen over het vuur neerzitten, dan brengt de Bruid een schotel

Sa

Saga
zyde
maar
zedig
voor
heen.

Ni
gen d
en da
oorde
Rome
tens h
het H
den,
wierd
De
hebbet
scheyd
ning.

Van
en het
gezege
een too
zy een
deze so
tyd do
het jaar
kregen
zy hen

Het
is een v
nis van
het gesel
was, die
oorzaak

* *Arma*
bent, atq
farre, &c

Servius
Quod ait
uxor invi
res nuptia
sine legib
per fruges
quibus N
num conv

† *Varr*
bentes vet
que unum
quem in p
tio cum co

Sagamité of bry van Indiaans koorn voor hem, en gaat neffen zyn zyde zitten, niet alleen zonder hem een woord toe te spreken, maar zelfs hem een weinig den rug toekerende, uit schaamte en zedigheit in haar deken bewonden. De man eet van 't geen hem voorgezet is zo veel hem lust, en gemeenlyk gaat hy kort daar na heen. Hier in bestaat al de plechtigheit.

Niets, zo 't schynt, komt eenvoudiger voor, maar ik kan zeggen dat dit, zo ik my dus durf uitdrukken, als sakramenteel is, en dat 'er niets geheiliger by de Ouden was. Wy kunnen 'er van oordelen uit alles wat de Schryvers van het gebruik der Grieken en Romeynen te boek geslagen hebben. Deze yverig op de gewoontens hunner Voorzaten itaande, schoon zy vele plechtigheden by het Huwelyk gevoegt hadden, hadden evenwel die gene behouden, die zy van de eerste Oudheid ontfangen hadden, en die wierden als de heiligste en de wezentlykste aangezien.

De Schryvers * die van de gewoontens der Romeinen gehandelt hebben, hebben drie wyzen van een huwelyk aan te gaan onderscheyden: *Coentio*, *Confarreatio*, en het gebruik of de *zamenwoning*.

Van deze drie wyzen worden de twee eerste, die de plechtigste en het meeste in gebruik waren; in het geen ik van onze Wilden gezegt heb, gevonden. Het gebruik en de zamenwoning was eer een soort van Byzitting, gelykende na die der Wilden; want het zy een buiten vrouw nemen, als een wettig huwelyk. In der daad deze soorten van huwelyken waren niet wettig als na een zekerer tyd door de wetten bepaalt; want twe of drie uren zelfs voor dat het jaar verstreken was konden de mannen, als zy het in de kop kregen, deze gewaande vrouwen als byzitten verjagen, zonder dat zy hen in rechten kondén betrekken.

Het geschenk dat de Bruidegom aan de hut van de Bruid doet, is een ware *coemptio* of koop, waar door hy enigszins de verbintenis van deze hut koopt. Dit verschil is 'er in, dat hier de man het geschenk doet, in plaats dat het by de Romeinen de Vrouw was, die drie stuivers als een Zinnebeeld van deze koop gaf. De oorzaak van dit verschil is, dat by onze Wilden de Vrouwen de

Mm. *coemptio* sicut mee-

* *Arnobius, lib. 4. advers. Gentes de Nuptiis Deorum, Uxores, inquit, Dii habent, atque in conjugalia foedera veniunt, conditionibus ante quaesitis. Usu, farre, & coemptione genialis lectuli Sacramenta conducunt.*

Servius ad illud Virgilii Georg. 1. Teque sibi generum Thetis emat omnibus undis. Quod ait emat; ad antiquum Nuptiarum pertinet ritum, quod se maritus & uxor invicem emebant, sicut habemus in jure. Tribus enim modis apud veteres nuptiae fiebant. Usu, si, verbo gratia, mulier anno uno cum viro, licet sine legibus, suisset: farre, cum per Pontificem maximum & Dialem flaminem per fruges & molam farsam conjungebantur unde confarreatio appellabatur, ex quibus Nuptiis patrem & matrem nascabantur: coemptione vero atque in manu conventionem, cum illa in filii locum veniebat, &c.

† *Varro, de vita populi Rom. lib. 1. apud Nonium, lib. de Doct. indagine. Nubentes veteri lege Romana asses tres ad maritum venientes ferre solitas ait. Atque unum, quem in manu tenerent, tanquam emendi causa marito dare, alium, quem in pede traherent, in foco larium familiarium ponere, ternum in saccepilio cum condidissent, compito vicinali solere resonare.*

Arnobius lib. 4. adv. Gentes. Boet. in 2. Topic. Cicer. Servius in 1. Georg.

Varro, de vita pop. Rom. lib. 1.

men, de
de wel-
van de
tyk de
, of van

ou frek-
gentheid
de ande-
onge lui-
ouderen,
genegent-
die met
e zy hun
n die hun
mêe schy-
ne te leur
zeldzaam,
zaamheid

e, en de-
nde doen
an van de

en zo de
melyk ant-
nwel eerst
hebben.

vrindinnen
lut van de
pelteryen,
na de ou-
ed vraagt,
wil aanne-
maal, daar
de toeko-
en is, die
enken aan-
den en het

den van de
Irokoizen
haar Brui-
n zyn gant-

mat recht
een schotel
Sa.

meesters zyn, en niet uit haar hut gaan; in plaats dat zy by de Romeinen in het huis en de macht harer mannen overgingen; zo dat zy genoodzaakt waren van hen het recht van moeders des huisgezins te zyn te kopen. Niet dat by de Wilden de mannen ook geen wettig recht op hunne Vrouwen verkrygen, maar ten recht dat nauwer of ruimer palen heeft, na dat de verscheyde gewoontens der Natien zyn.

In de aanbieding van een schotel *Sagamité* die door de Vrouw aan den man geschied, vind men de wyze van een Huwelyk door de *Confarreatio* aan te gaan.

Plin. lib.
18. cap.
3. Hist.
Natur.

Plinius leert ons dat 'er niets heiliger was in de zaken die van den Godsdienst afhongen; als de verbintenissen die men door de *Confarreatio* aanging; en dat het om deze reden was; dat de bruiden het *farreum* voor haar lieten heen dragen; wanneer zy na haar bruidegoms gingen: *quin & in sacris nihil religiosius Confarreatio- nis vitulo erat; nonneque nuptae farreum preferabant.* De Schryvers; die over de zeden der Amerikanen gehandelt hebben; hebben geen acht gegeven op de vrouwelyke regering; die onder deze volkeren ingevoert was.

't Is ook zeker dat zy niet over al even sterke rechten heeft; maar nademaal het verschil dat 'er ontrent dit stuk zyn kan moejelyk te ontwinden is; heeft dit een weinig verandering in de reisbeschryvers veroorzaakt; die de zaken volgens de denkbeelden en de gewoontens van Europa ontrent het Huwelyk als al het overige begrepen hebben; maar 't zy dat de vrouwen in de hutten hares mans overgaan; 't geen niet gemeen is; 't zy dat de mannen in die van hare vrouwen overgaan; zyn het altoos de nieuwgetrouwde vrouwen die de schotel met de huwlyks *Sagamité* aanbieden of laten dragen; als een teken van de verplichting die zy hebben, om haar mans met voorraad te verzorgen, en haar het eten te bereyden.

Warom
de vrou-
wen de
Schotel
met de
huwe-
lyks *Sa-
gamité*
aanbie-
den.

De Koop en de *Confarreatio* waren in 't eerst maar twee verscheyde doch nootzakelyke plechtigheden van een zelfde verbond. In 't vervolg van tyden vergenoegde men zich door een van deze beyde Huwelyken aan te gaan. Tacitus verhaalt ons, dat in zyn tyd de *Confarreatio* of niet meer in gebruik was; of niet als door weinig personen geoeffent wierd. Boëtius * verzekert, dat zy niet als voor de Priesters alleen was; maar of deze Schryver moest vergist zyn, of zyn woorden lyden eenige andere uitlegging.

Tacit.
Annal. 4.
Boetius
2. Topic.
Caerou.

De Ouden geven ons geen licht genoeg om onder de koren gewassen te onderscheyden aan welk foort zy den naam van *Far* gaven; (ik zal gelegenheid hebben daar van te spreken, als ik van de kost der Wilden handel.) Maar de Romeinen bedienden zich van de *Far* in de offerhanden en in de oefeningen van Godsdienst, om dat hun Voorzaten geen ander voedzel gedurende de driehonderd eerste jaren na de sifting van Rome gehad hadden; en dat men zich by de Natien altyd van onheuglyke tyden af, van het geen de grondslag van het gemene voedzel was, bedient had, om de

Plin. lib.
18. cap.
7.

* *Revardus ad leg. 12. Tab. cap. 21.* Boeticum dicentem quod confarreatio solis Pontificibus conveniebat sic explicat, *per solos Pontifices peragebatur.*

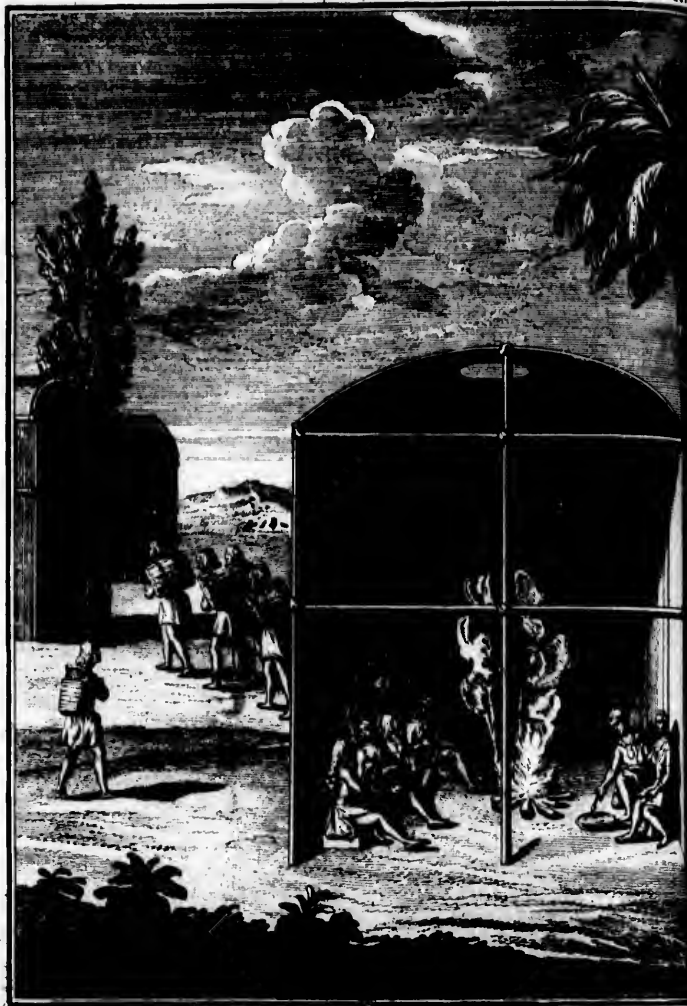
by de Ro-
den; zo dat
des huisge-
mannen ook
ren recht
elgewoon-

de Vrouw
welyk door
die van den
oor de Con-
de bruiden
zy na haar
onfarreatio-
De Schry-
bben; heb-
e onder de
over al even
ontrent dit
weinig ver-
ten volgens
het Huwe-
de vrou-
men is; 't
zyn het al-
de huwlyks
de verplich-
zorgen, en

r twee ver-
de verbond.
n van deze
ons, dat in
of niet als
zekert, dat
e Schryver
uitlegging.
e koren ge-
van Far ga-
als ik van
enden zich
Godsdienst,
de driehon-
den; en dat
af, van het
at had, om
de

l confarreatio
atut.

e
e
e
e
e
e
e
e

de bar
strikke
De
Far va
was,
geeft,
De
huwel
versch
de, w
nagoo
De
ryft.
honing
Ath
van de
was en
Schryv
alles to
troude
gong e
denus
land zy
Confar
doet o

DE
dat de
waar v
brood
noemt,
„ wate
„ in 't
„ kaleb
omflan
Ik kan
om dat
haalt h
De
brood
standig
ben da
maar e
Nade
van bre
meen
de Ror

de banden van gaffbaarheid, vrindschap, en het huwlyk toe te strikken.

De Grieken bedienden zich om deze zelfde reden in plaats van Far van Gerst, om dat de Gerst altyd hun gewoon voedsel geweest was, volgens de getuigenis die 'er Dionyzius van Halicarnasse van geeft, als hy van de plechtigheid der huwelyken spreekt.

De Hebreuwen en de Brachmannen der Indien gingen ook de huwelyken door de Confarreatie aan. De eerste strooiden tot drie verscheide malen gerst op het hoofd der nieuwgetrouden, zeggende, *wast en vermenigvuldigt*; en dit is noch het gebruik in hun Synagoog zegt Seldenus.

De Brachmannen oeffenen deze plechtigheid door besproeiing met ryf. Het *Farreum* der Romeinen was een koek, uit far, oli en honing te zamen gestelt, zegt Festus.

Atheneus zegt dat men te Argos uit het huis van de bruid in dat van den bruidegom een koek bracht, die op de kolen gebraden was en *Kypios* genoemd wierd. Te Lacedemon, volgens den zelfden Schryver, droeg men, onderwyl dat men in het huis van den man alles tot het gaffmaal, tot danssen, en tot de lof van de nieuw getroude vrouw te zingen bereyde, uit haar huis onderwyl zy 'er uitgong een ander soort van een koek, dien hy *Kupharas* noemt. Seldenus zegt, dat 'er noch vele plaatzen in Vrankryk en in Engeland zyn, alwaar men enige overblyfzelen van het oude gebruik der Confarreatie behouden heeft, en daar men grote bruiloftkoeken doet opdillen.

ZESDE HOOFTSTUK.

DE Heer de la Potherie, die niet lang geleden een historie van het Noorderdeel van Amerika in 't licht gegeven heeft, zegt dat de bruid na dat zy in de hut van haar man *het huwlykshout*, waar van wy hier na zullen spreken, gebracht heeft, daar ook het brood laat na toe brengen, dat hy op dezelfde wyze *huwlyks brood* noemt, en dat 'er als het zegel van is. „ Zy laat het tot harent in „ water koken, met bladeren van Indiaansch koorn bewonden, en „ in 't midden met een draat geknoopt die 'er de gedaante van een „ kalebas aangeeft. ” In het land zynde heb ik deze zonderlinge omstandigheid niet vernomen, en ik heb 'er geen acht op geslagen. Ik kan evenwel gemaklyk zyn zeggen geloven, zoo veel te meer, om dat niets beter met het geen ik van het gebruik der Ouden verhaalt heb schynt over een te komen.

De Wilden zenden elkander dikwils dit slag van geschenken van brood dat gekookt of onder de asch gebraden is; maar die omstandigheid van het huwlyk kan zeer gemaklyk iets heiligs in hebben dat in andere gelegenheden niet gevonden word, alwaar 't maar een plicht van wellevtheid en enkele beleeftheid is.

Nademaal de Ouden in de eerste tyden by na niets van 't gebruik van brood en koeken wisten, of dat zy 'er ten minsten geen gemeen gebruik van maakten, gelyk Plinius het in 't byzonder van de Romeinen verzekert, en dat zy toen van hun geroost en gema-

Dionys.
Halyc.
lib. 2. p.
95.

Selden.
Usor.
Hebraic.
Lib. 2.
cap 15.

Hues. de
monstr.
Evang.
prop. 4.
cap. 6.
Festus
lib. 6. 1

Athen.
lib. 14 p.
645.

Idem. lib.
14. pag.
seq.

Selden
Usor.
Heb. lib.
2. cap.
25.

Hist. de
l'Amo-
rig. Sept.
Tom. 3.
p. 14.

1 Deel. bl. 111

len koorn een soort van bry maakten, die hun den naam van *Pulzopagi* deed geven, en die redelyk wel met de *Sagamit* der Wilden over een komt, heb ik eenige redenen om te twyffelen of in de huwelyksplechtigheid der Romeinen, der Grieken en van de meeste andere Natien het ook geen schotel bry of *Sagamit* was, die de bruid den bruidegom aanbood.

Men moet begrypen dat by de Volkeren die niet en zaaiden en die niet als van 't jagen en visschen leefden, de bruid een schotel van het geen tot hun gemeen voedzel verstrekte aanbood.

Door dit gemeen voedzel, dat by hen betekende dat zy een zelfde leven moesten leyden, maakten zy onder zich een verbond, waar van dit voedzel zodanig, het Zinnebeeld was, dat nademaal by de Romeinen dit in het Far bestond, men door het enkele woord van *Confarreatio* het huwelyk veritond, gelyk het enkele woord *Disfarreatio* de echtscheyding uitdrukte, gelyk Festus verzekert.

By de Ouden deed men de nieuwgetrouden op een huiit neerzitten, in *lanata pelle*, om hen de huwlykskoets der menschen van de eerste eeuwen te verbeeldn, die geen ander bed hadden als de vellen der heesten die zy op de jacht gevangen hadden, of der offerbeesten die zy den Goden hadden aangeboden, en die zy bequaam geloofden om hen gelukkige dromen en voortekens te doen hebben. Apollonius Rhodus doet al de pracht van het huwlyksbed van Medea in het gulde vles bestaan, dat Jazon door haartoe doen van Kolchos weggevoert had.

Dus vinden wy door de vergelyking van het geen onze Irokizen en de meeste Wilden hedendaags doen met het geen eertyds de Ouden deden, in het geen zich voor ons gezicht zonder verborgenheid opdoet een waarlyk goddelyken dienst in een verbond, door het geen diende om de naauwte banden te strengelen aangeaan, en op het huwlyks-bed in tegenwoordigheid der Huisgoden gemaakt, die niets anders als het vuur hunner haardsteden waren, voor dat de fleydenen deze kleine afgoodjes opgcrecht hadden, daar zy den naam van *Lares* aan gaven, en die zy in hun schoorsteen plaatsten.

Men vergeet niet de huwlyken door feesten en vreugdemaalcn, dat is te zeggen door zingen, danssen en gastmalen beroemt te maken. Het gastmaal geschied in de hut van den man, maar de vrouw draagt 'er de kosten van, en brengt zelfs by haar man het vleesch en het meel dat in de pot gestoken moet worden.

Onderwyl dat ieder een zich verheugt en vrolyk maakt op de bruiloft, gelyk men gewoon is in andere openbare plechtigheden te doen, schynen de nieuwgetrouden daar geen deel in te nemen, voor al de bruid, die zich niet als met schaamte moet verciercn; een echt bewys van de achting die de Heydenen voor den maagdelyken staat hadden: een achting zo klaar in deze gelegenheid der bruiloften uitgedrukt, dat de Romeinen en Grieken wilden dat de jonge dochters daar zo veel genegenheid voor zouden betuigen, dat het scheen dat zy met tegenzin trouwen; en dat het zelfs bevolen was als een der Wetten of plechtigheden van 't huwelyk, dat

Vid. For-
sun Li-
ent. Tom.
1 Resp.
10. p. 56.

Test. lib.
4.

Plutar-
chus.
Prob.
cap. 30.
Alex. ab
Alex lib.
2. cap. 5.

Apoll.
Rhod. lib.
4. v.
1142.

de br
weld
wierd
gevoe
't l
jaar n
brenge
front
had m
voldoe
doorb
den va
dragen
dat zo
kan, d
begin
geweel
zonder
heilige
en wan
luiden
wyze v
oud ge
bediend
dat sche
genegen
om deze
mocht
hen te
schoon
ting afg
het eer
voorwe
goeden
De ge
de jong
leven.
Deze ro
nieuw g
haar vro
nacht, e
zyn volk
Een z
andere M
Zy du
sluipen,
tonen.
wen niet
vertoont
den, en

de bruid, om te beter dezen tegenzin te laten blyken, met geweld uit den schoot harer moeder en uit haars vaders huis gerooft wierd, om na dat van haar man als met kracht en tegen haar wil gevoert te worden.

't Is een oud gebruik onder de meeste Wilde Natien het eerste jaar na het aangegane huwelyk zonder het te voltrekken, door te brengen. Voor dien tyd daar van te spreken zou de bruid een af-front zyn, dat haar zou doen begrypen dat men haar trouw gezocht had minder uit achting voor haar als om zyn beestachtigen lust te voldoen. En schoon de nieuwgetrouden den nacht met elkander doorbrengen, is dit zonder het oud gebruik te benadelen; de vrienden van de bruid geven daar van hunne kant naauw acht op, en zy dragen zorg van een groot vuur voor der zelve mat te ontfeken, dat zonder ophouden hun gedrag bewaakt en tot getuigen strekken kan, dat 'er niets tegen het ingevoerde gebruik omgaat. In het begin van de geloofsplanting de gewoonte der Zendelingen altyd geweest zynde den Doop aan deze ongelovigen niet te bedienen, zonder ze langen tyd onderwezen en beproeft te hebben, om het heilige niet voor de honden te werpen, en hun onstantvastigheid en wankelbaarheid ten doel te staan; gebeurde het dat twee jonge luiden van de gene die men onderwees, dus door de ouders na de wyze van 't land getrouwd wierden. De man geen acht op het oud gebruik slaande, wilde zich van het voorbeeld der Europeanen bedienen. De vrouw wierd 'er zo geaffronteert en razent over, dat schoon die gene die het huwelyk gekoppelt hadden genoeg haar genegenheid hadden ondertalt, zy haar nooit verplichten konden om dezen onbescheyden man weerom te zien. Wat men haar ook mocht voorhouden, zy gaf het niet op, en men was gedwongen hen te scheyden. Een Zendeling heeft my ook verzekert, dat schoon hedendaags het oud gebruik in de buurte van de Volkplanting afgeschafst is, een Vrouw onder de Abenakis, die voor dat het eerste jaar verstreken is zwanger bevonden word, daar een voorwerp van verwondering verstrekt, en een weinig van haar goeden naam verliest.

De gewoonte der Zuidelyke Amerikanen is, dat de mannen en de jongelingen alle in de Karbetten slapen, daar zy in 't gemeen leven. De jongelingen mogen 'er nooit een nacht buiten slapen. Deze regel is ook algemeen voor de gehuwde, voor al voor de nieuw getroude, zo dat zy niet in de partikuliere hutten, daar haar vrouwen wonen, durven gaan, als in de duisterheid van den nacht, op de zelve voorwaarden als die de Wetgever van Sparte zyn volk voorgefchreven had.

Een zelve Wet is 'er ontrent voor de nieuw getrouden by de andere Natien, daar de mannen zo niet in 't gemeen leven.

Zy durven niet als steelsgewyze in de hutten hunner Vrouwen sluipen, het zou een ongehoorde zaak zyn zich daar by dag te vertonen. Het oude gebruik wil ook dat zy de ouders hunner Vrouwen niet toespreken. Niemand is zo koen dat hy zich voor hen vertoont. Zo zy dezelve gewaar worden, moeten zy ze vermyden, en vele omwegen gebruiken om zich niet in gevaar te stellen

M m 3

Demeest-
ste Wilt-
de Nat-
tien
brengen
het eer-
ste jaar
zonder
het aan-
gegane
huwelyk
te vol-
trekken,
door.

Zeld-
zame
historie
hier om-
trent.

Vid.
Cragium
de repu-
bl. Laced.
lib. 3 Tab
5. Instis,
4. item
lib 3.
Tab. 4.
Iust. 7.

van

Thevet.
Cosmograph.
Univ.
Tom. 2.
liv. 21.
pag. 932.

van hen te ontmoeten , als of de verbintenis , die zy aangegaan hebben , hun tot schande strekte , en dat zy hun wraak te vrezzen hadden. Daar zyn 'er veele die ze nooit toegeproken hebben , voor dat ze een of twee kinderen uit hun huwlyk hebben overgevoeren. Ik geloof dat deze Wet niet als de ouders van de bruid van 's moeders kant betreft , maar nademaal de Schryvers dit onderscheid niet gemaakt hebben , kan ik dit ook ten opzigt van alle de Natien niet ontwinden , daar de Wetten van de vrouwelyke Regering verschillen kunnen.

De
Vrouw
moet
haar
Mans
hurook
by staan.

Schoon de man en de vrouw altyd tot de Hut van hun moeders behoren , en niet geoordeelt worden dezelve te verlaten , 't zy dat de een in des anders Hut overgaat , 't zy dat zy een derde oprechten , en van hun vrinden alleven 't geen zomtyds gebeurt , maken deze verzwagerde Hutten nieuwe verplichtingen voor elkander , ter oorzaak van de verbintenis. Niet alleen is de Vrouw verplicht haar man te voeden , zyn voorraad te bezorgen , wanneer hy op reis , of ten oorlog , of ter jacht trekt , of handel gaat dryven , maar zy is ook verplicht die van haar mans hut by te staan , wanneer men hun velden bebouwt , hun vuur te onderhouden , en hier toe zyn 'er gezette tyden , waarop zy genootzaakt is daar een zeker gedeelte hout na toe te laten brengen. Zy begint zo dra het huwlyk gelloten en het geschenk aangenomen is. Dan dragen alle de Vrouwen van de Hut van de bruid , van een menigte van die uit het dorp geholpen , in de Hut van den man verscheide kleine takkebossen van een uitgezocht hout , dat aan stukken van derdehalf voet lang geklooft is , welke dienen om tusschen het grote hout in te steken , dat zy niet verplicht is te verschaffen , en die als de ziel van 't vuur zyn , om dat zy een heldere en levendige vlam uitmaken.

De bruid om die gene die haar in deze Leenplicht geholpen hebben te belonen , zet de pot te vuur , en geeft aan ieder zo veel scheppen *Sagamité* met een groten potlepel , als zy vrachten gedaan heeft.

Dit is nergens in gebruik , dat ik weet , als by de Natien van 't Noordelyk deel van Amerika die een vaste woonplaats houden.

Hist. de
V Amer.
Sept. tom
3 p. 14.

Men geeft aan dit hout in de taal der Wilden een byzonderen naam , en dit is het dat de Heer de la Potherie *het huwlyksbout* noemt. Nademaal deze kleine quantiteit hout dat de bruid verschaffen moet , op lang na niet toestrekken kan om het jaarlyks vuur in de hut van haar man te onderhouden , twyffel ik niet of deze inzetting behelst enig Zinnebeeld , waar van de betekenis niet onbekent kan zyn aan die genen , die weten wat in de Oudheid *de huwlykstoortzen* waren.

Vid. Ti-
raquell.
in not. in
cap. 5.
Lib. 2.
Genial.
der. Alex.
ab Alex.

Niemand is 'er of hy weet dat gedurende vele eeuwen , voor dat men het was en het smeer om te lichten gebruikten , de gewone toortzen niet als stukken hout waren , dat licht vlam vatte , 't welk van Pynboom was of enigen anderen die daar by quam , gelyk in de grote Indien de Bamboes is , in het Zuidelyk Amerika 't geen men *kaarssenbout* noemt , en in het Noordelyk dat daar ik van spreek. Ter gedachtenis van het Oud gebruik uit de eerste Oud-

heid

heid ge-
harer n-
ingeste-
vrinden
haar de

Joze-
breeuw-
feest of
der ge-
dragen
heilige
Huwlyk-
Hutten
vrouwe
de hut-
men de

Op d-
hut van
zyn vro-
Hut te
vallig is
lyk het
de volg-
zyn Vr-
De mar-
dekt zy
Met een
elkande
zyn , te
hun ee-
houden.

Dit g-
er-
zaken d-
nige in-
waar de
nenyd ,
gelegen

Het k-
maakt ,
plechtig
sichien v-
welyk d-
kledere-
te kenn-
enigt m-
denkbe-

heid gevloeit, dat de Vrouwen verplichte om dit hout in de Hut harer mannen te doen dragen, hadden de Grieken en Romeinen ingestelt, dat de moeders van de jonge vrouwen, van hun naaste vrienden verzelt, was toortzen by de huwlyks plechtigheden van haar dochters droegen.

Jozefus verhaalt dat in gevolge van de verplichting die de Hebreuwen hadden om het heilige vuur te onderhouden, er een feest onder hen ingestelt was, dat hy *Ευλοφίη* noemt, wanneer ieder gedwongen was een zekere quantiteit hout in den Tempel te dragen, daar men er een groten voorraad van op deed, op dat het heilige vuur nooit voedzel ontberen mocht. ik stel vast dat het Huwlyk een godsdienstige plechtigheid zynde, en het vuur van de Hutten der Wilden iets heiligs in hebbende, de verplichting die de vrouwen hadden en noch hebben om dit hout of deze toortzen na de hutten hunner mannen te dragen, een verplichting is, waarvan men den oorsprong ook aan den godsdienst moet toeschryven.

Op dezelfde wyze als de vrouw enige verplichtingen jegens den hut van haar man aangaat, gaat de man ook enige jegens die van zyn vrouw aan. Hy is verplicht een mat voor haar te maken, haar Hut te repareren of een nieuwe op te rechten, als de eerste bouwvallig is. Al de vangst, die hy op de jacht doet, komt gerechteryk het eerste jaar van zyn huwelyk de Hut van zyn Vrouw toe. De volgende jaren is hy verplicht die met haar te delen. 't zy dat zyn Vrouw in 't dorp gebleven is, 't zy dat zy hem verzelt heeft. De man zyn eer hangt er aan dat zyn Vrouwen kinderen wel gedekt zyn, en wel onderhouden, en hy moet daar in voorzien. Met een woord, als zy in eendracht leven dragen zy zorg van aan elkanders Hut niet alleen de diensten, die door 't gebruik ingevoerd zyn, te bewyzen, maar ook alle die gene, die dienen kunnen om hun eendracht aan te queken en een goede vriendschap te onderhouden.

ZEVENDE HOOFSTUK.

Dit goed verstand word dikwils ontrufft door de afkeer die man en vrouw voor elkander krygen, en deze onlusten veroorzaken dikwils de Echtscheyding. Hun quaad humeur, hun weinige inschikking, hun ingenomenheid met die van hun vrienden waar door zy zich laten bestieren, hun quaad vermoeden, hun minnened, en hunne onderlinge ontrouw verschaffen hun verscheyde gelegenheden van onenigheid.

Het huwelyk is zodanig in zyn instelling en in de banden die het maakt, dat het zelfs by de Wilde Natien, wanner het met alle plechtigheden verricht is, schynt dat niets het verbreken kan. Mifschien was het om deze reden dat in de plechtigheden van het huwelyk de Priesters van Mexiko, die er de Dienaren van waren, de klederen van den man en de vrouw te zamen knoopten, om hun te kennen te geven dat zy dus al hun leven lang onscheydelyk verenigt moesten blyven. En 't is zonder twyffel in gevolge van dit denkbeeld, dat by alle de Natien de meeste, die deze verbintenis aan-

*Plinarch
prob. 2.*

*Joseph.
de bello
Judaico.
lib. 2. c.
31.*

*Van de
Echtscheyding.*

aangegaan hebben, niet weten wat het is dezelve te verbreken, en dat onderling hun eendracht koesterende zy wachten dat de dood hen scheidt.

Maar nademaal 'er humeuren gevonden worden daar niet mee over een te komen is, en dat 'er in de harten, die het best vermenigt schynen, dikwils tegenzin en afkeer ontstaan, die dezelve noch meer verdelen; had deze zelve hartheid des harten, die Mozes gewettigt had om de echtscheyding onder de Hebreuwen toe te laten; ook de andere natien gewettigt, om het om gewichtige oorzaken, vooral om oorzaken van bewezen ontrouw toe te staan. 't Is niet te verwonderen dat de afgodische natien in dit stuk het juk afgeworpen hebben, en de grootte misbruiken in die zaak hebben doen insluipen.

De Irokoizen bekommeren zich weinig om de echtscheyding. Zy waren eertyds zo ondeugent niet als zy hedendaags zyn; en ik zou om deze reden wel geloven, dat de echtscheydingen, schoon geborlooft, daar ook minder in gebruik waren.

Zy hebben my zelfs verzekert, dat zy altyd zeer eenvoudig en zedig geleefd hadden. Ik heb dikwils de Ouden van beyde de kunden hooren klagen, dat 'er by hen een verwidering der zeden ingevoerd was; die hun onbekent was, en die hen zelfs hun eigena tie niet deed kennen. De Huronnen, wier gewoontens 't meest met de hunne overeenkomen, waren veel ongeregelder, en ik heb een oud zendeling horen zeggen, dat na dat zy t'enemaal te onder gebracht waren die gene die onder de verwinnaars ingelyft waren nooit te Agnié en te Tsonnontouan een drinkfeest dorsten voorstellen, dat zy in hun land vierden, voor dat zy slaven vierden, en dat het zelve is waar van Herodotus in de beschryving, die hy van de Zeden der Perzen doet, spreekt; zy dorsten het, zeg ik, nooit voorstellen, uit vrees van de Irokoizen, wier zeden niet ongeregelt genoeg waren om een diergelyke wanorder te dulden, te doen morren.

Schoon 'er naderhand veel wanorder onder hen gesloopen is, en dat zy zeer ongebonden zyn, hebben zy evenwel noch al de uiterlyke schyn van de deugt. Hun taal is kuisch, en heeft eerbare woorden om zich gevoeglyk in 't byzyn van de personen, daar men achting voor heeft, uit te drukken. In hun wyze van kleding onderhouden zy onschendbaar enige welvoeglykheden: hun jonge dochters vermyden zorgvuldiglyk in 't openbaar met personen van een andere sex te spreken, wier onderhoud noodzakelyk verdacht zou voorkomen: zy treden met veel zedigheid, en; ten zy ze alle voorzichtigheid ter zyden zetten, of te enemaal alle goede Zeden verbannen hebben, waken zy zorgvuldiglyk om haar goeden naam te behouden, uit vrees van geen man te krygen, ieder een vrouw willende hebben die voor eerlyk te boek staat en het ook is.

Een Zendeling van Braziliën, dien ik te Rome gezien heb, heeft my verzekert dat de Brazilianen zo teer ontrent den goeden naam waren, dat zo een meisje haar eer verloren had, zy niet alleen geen man meer zou vinden, maar zelfs onder haar vrienden niet meer in veiligheid zou leven, 't geen zo veel te verwonderlyker voorkomt, om dat men zou moeten oordelen uit haar moedernaaktheid, dat zy geen werk van de schaamte maken.

De

Herod.
lib. V. n.
18.

De
handel
schyn
zo na
zeggen

De
Zy lat
bequa
wils d
heb ik
een sto
raad v
veel v
op toeg
ongeb
ven, w
wanord
dit rech
Niet
is, zon
te ver
dat in
sterker
heid, e
zels ee
De B
bydoet,
zyn, ee
het geb
maakt h
de is te
kanten
mis van
zuigt, o
neemt z
man, z
ben of
zich ove
te besch
is.

Deze
van uit.
het 'er g
verholer
maken a
heid van
palen te
voorschr
veel me
den ged

De Schryvers evenwel, die van de Zeden dozer Volkeren gehandelt hebben, spreken 'er op een gants andere wyze van, en schynen te veronderstellen dat de dochters voor haar trouwen daar zo na haar welgevallen leven, dat men op haar gedrag niets te zeggen vind, hoe zy het ook aanstellen.

De jongelingen houden zich in 't openbaar ook op hun hoede. Zy laten zich weinig door de liefde vervoeren, en schynen niet bequaam om tot de buitensporigheden te vervallen, daar men dikwils door de hevigheid van die hertstocht toegebracht wordt. Die heb ik gemeent tot verschoning der Wilden in 't algemeen over een stof te moeten zeggen, waar van het goed was, volgens den raad van den Apostel, nooit te horen spreken, maar ik heb met zo veel verontwaardiging gezien dat men het om zo te spreken daar op toegelegt heeft om hen zwart te maken, en hun een algemene ongebondenheid van zeden zonder enige uitzondering aan te wryven, waar uit men enig voordeel zou kunnen halen om zyn eigen wanorders te verschonen, dat ik my verplicht gevonden heb hun dit recht te bewyzen.

Niet dat ik zeggen wil dat 'er geen ongebondenheid onder hen is, zonder twyffel is 'er en moet men daar over verzet staan; is het te verwonderen dat woeste volkeren bedorven zyn, terwyl dat in Europa, daar de beweegredenen van Godsdienst en een veel sterker zyn, over al byna niet meer als een tomeloze uitgelatenheid, en een oneindige ergernis gevonden word, die den Wilden zelfs een afgryzen zou geven.

De Baron de la Hontan, die in zyn werk overal veel van 't zyne bydoet, geeft alle jonge dochters, die niet in 't huwelyk verbonden zyn, een onbepaalde vryheid; een vryheid die hy zegt dat door het gebruik als een volkomen recht is geworden, en ter zelfder tyd maakt hy van al de getrouwde vrouwen voorbeelden van deugd. Beide is tegen de waarheid en tegen de waarschynelykheid; aan alle kanten vind men eerlyke, en andere die het niet zyn. Een lichtmis van een man die ziet dat zyn Vrouw zwanger is of een kind zuigt, of ook zo dra hy een misnoegen tegen haar heeft opgevat, neemt zonder schroom een bywyf, of rooft de vrouw van zyn buurman, zonder te vragen of de vrouw of de man daar iets tegen hebben of niet. Een Vrouw die enige minnehandeling heeft, of die zich over haar man wil wreken, weet haar minnar wel een plaats te bescheyden, zonder acht te geven of hy een vrygezel of getrouwt is.

Deze minnehandelingen zyn zo geheim niet of daar lekt wel iets van uit. Uit den aart quaadsprekent en spotters zynde, ontbreekt het 'er gants aan geen quade tongen, wier werk het is niets te laten verholen blyven, alles te vergiftigen, en de voorwerpen groter te maken als zy zyn. Dit weerhoud hen evenwel niet, de ruchtbaarheid van hun misslag dient niet als om ze te verharden, en ze de palen te doen overschryden die hun de schaamte en welvoeglykheid voorschreven. Men moet evenwel bekennen dat de Vrouwen zich veel meer in acht nemen, als zy misschien voor haar trouwen zouden gedaan hebben, en op de zelfde wyze als zy in de Oudheid een

De Schryvers geven 'er andere getuigenissen van.

la Hontan, mémoires de l'Amér. pag. 138.

sluier begonnen optezetten, zo dra zy trouwen, of enig ander onderscheydentlyk tekēn aan te nemen, om haar slaat te kennen te geven, is 'er iets diergelyks by verscheyde Natien van Amerika. Men moet ook bekennen dat onder de Irokoizen de vrouwen meer de meester zynde, ook minder vrezē dat de zaak ruchtbaar worden zal.

Deja-
loeyz
heeft
ook on-
der die
volke-
ren
plaats.

Een vertoornde Vrouw gaat de byzit van haar man op de te rugkomst van een jacht te gemoet, en ontweldigt haar zonder hinder het deel dat hy haar daar van gegeven had. De Man weet het, ziet het en zegt 'er geen woord van; de Vrouw heeft haar recht geoeffent, hy neemt 'er geen belang meer in. Maar zo deze Vrouw daar uit gelegenheid neemt om haar man door haar korzelligen kop en door haar schelden te bruien, ziet de man voor zich neef, zonder een woord te spreken, hy zou zyn vrouw niet durven bekyven, veel minder haar slaan; maar ten lange leste haar boosaardigheid moede zynde, laat hy haar zitten en zich van haar afzetten.

Zo de Vrouw ongelyk heeft, ontveinst de man zyn minnenyd zo veel hy kan, en stelt 'er een eer in daar niet over geraakt te zyn, maar hy vertoeft niet lang zyn Vrouw met de interessen van dien de ontrouw te betalen, die zy tegen hem gepleegt heeft, en hy dwingt ze dus met minder moeite te dulden dat hy haar verlate.

Schrik-
lyke
wraak
van een
Man o-
ver de
gepleeg-
de on-
trouw
zyner
Vrouwe.

Schoon de Irokoizen zich gelaten geen minnenyd te hebben, laten zy niet na daar in den hoogsten graad gevoelig over te zyn, en daar zomtyds gruwelyke wraak over te nemen. Ik zal by deze gelegenheid een geval verhalen, dat ik uit hen zelfs verstaan heb. Een man over zyn Vrouw qualyk te vrede zynde, maar volmaakt wel zyn gevoeligheid ontveinzende, nam ze op den gewonen tyd met zich op de jacht. 't Was een goed jaar, wild in overvloed, en de man een goed jager. Ondertuffchen geliet hy zich niets te kunnen vinden, en bracht tot reden by, dat men hem moest betóvert hebben om te beletten dat hy iets zou vangen. Het jaargety verliep, de voorraad raakte op, en de Vrouw leed groten honger; de man haar dus langen tyd geplaagt hebbende, veinsde een droom gehad te hebben, die meer kracht als de bezwering, die zyn ongeluk veroorzaakte, en hen in de uiterste nood bracht, hebben moest.

Dat was, zeyde hy, van by nacht de Hut van zyn Vrouw aan te tasten, dezelve als een vyand te beformen, haar gevangen te nemen en als een Slavin te handelen. De Vrouw, die meende dat men dezen droom kon te leur stellen, gelyk zy dikwils gewoon zyn te doen, vermaande den man om zyn droom te vervullen. Hy bleef daar in niet in gebreken. Den volgenden nacht overrompelt hy de Hut, maakt zyn Vrouw tot Slavin, verwyft ze ten vure, bindt ze aan een paal, steekt een groot vuur aan, en maakt yzers gloeient. De arme sloof meende, dat het spul daar mee op zou houden, maar 't was geen spul, zy vergifte zich. Toen alles tot het pynigen gereed was, ging de man, de zaak in ernst opnemende, haar heur ontrouw; 't zy dan waar of onwaar, verwyten, en verbrand deze elendige van langzamerhand met een klein vuur en een onmenschelyke wreedheid.

De

De
die ha-
nende
den, h
quam t
was va

De
door g
jongel
te zyn
en doo

Toe
digheid
Vader
tent ley
vermo
heid.

De b
haar de
toestem
bruik in
hebben
verhaal

Deze
raarder
ziana w
hoon a
oren af
de Slavi
over du
maken
dochter
antwo
zy had

DE I
't
man da
sche Na
te zyn
over 't
derzelve
den, of

De it
haar de
spelig
die den
de fra

De broeder van deze Vrouw, die in het dorp gebleven was, en die haar teder bezinde, een zekere geheime ongeruïtheid niet kun- nende weerstaan, dié hem vrezende deed, dat zy hunger mocht ly- den, had zich op weg begeven om haar voorraad te brengen. Hy kwam toen deze wrede ontmenscheit in 't werk gesteld wierd, en was van ver een aanschouwer van dit treurspel.

De Hut was gants open, en de Vrouw schreeuwde afgrysfelyk, door geen menschelyke eerbied weerhouden zynde. Eindelyk de jongeling den man en zyn zuster gekent hebbende, zonder gezien te zyn, berade zich niet lang, hy mikt op den man, schiet toe; en dood hem.

Toen zyn zuster genadert zynde met de zelfde voorzorg van ze- digheid, die de twee kinderen van Noah gebruikten, toen hun Vader, door de onbekende kracht van den wyn bevangen in zyn tent ley uitgetrekt; hy ontbintze, en verneemt uit haar het quaad vermoeden van dezen jaloerzen man, en de oorzaak zyner hevige- heid.

De broeder teerhartig wordende, meende wel te doen dat hy haar de rest gaf; hy ponjaardeerde ze uit medelyden, met haar toestemming evenwel, en na haar zo goed hy kon, volgens het ge- bruik in deze gelegtheden ingevoert, de laatste eer bewezen te hebben, kwam hy weer in 't dorp, daar hy dit droevig voorval verhaalde.

Deze voorbeelden van hevige minnenyd en wraak zyn veel raarder by de Irokoizen als by de Natiën die na de kant van Loui- ziana wonen, daar de mannen niet veel schromen, na haar allerlei hoon aangedaan te hebben, hunne ontrouwe wyven den neus en de oren af te byten, of zelfs haar het hair af te snyden, gelyk men de Slaven doet, zonder dat 'er zich iemand aan kreunt of gevoelig over durft tonen. De Brazilianen brengenze zonder veel modes te maken omhals, en gaan tegen haar Vaders zeggen: ik heb uw dochter omgebracht, om dat zy my ontrouw was. De vader antwoordt niet anders op dit kompliment, als, gy hebt wel gedaan, zy had het verdient.

De Na-
tien na
de kant
van
Loui-
siana gaan
hier om-
trent
weder
te werk
als de
Irokoiz-
zen.

ACHTSTE HOOFSTUK.

DE Karaïben en de Galibers straffen het Overspel zeer streng, 't zy dat de man of de vrouw daar aan schuldig is. Zo de man daar op betrapt is word hy in tegenwoordigheid van de gant- sche Natië voor den Rechter geroepen, en na luttig doorgestreden te zyn moet hy noch uitstaan dat ieder hem een pot kokent water over 't lyf giet, waarna men hem aan zyn Vrouw overlevert of aan derzelver Ouders, die hem met deze kastyding kunnen quyttschel- den, of hem doen sterven zo zy niet voldaan zyn.

*Lettre
du Pèze
de la
Nouvelle,
memoi-
res de
Trevoux
Mars
1713.*

De straf is, voor de schuldige Vrouwen veel zwaarder, want na haar dezelfde affronten te hebben doen uitstaan, die men den over- speligen man doet lyden, stelt men haar in handen van haar ouders, die den man al de geschenken weer om geven, en haar gemeenlyk de straf der Vestaalsche Maagden doen ondergaan, begravende

haar levendig. Men kan wel denken dat daar de straf van 't overspel zo streng is, het Echtscheiden niet geoorlooft is, of ten minsten zeer zelden voorvalt.

Een
vrouw
mag
haar
haar
haar ver-
laat in
het
Noor-
der deel
van A-
merik
uitschud-
den.

In het Noorderdeel van Amerika heeft een Vrouw by de Echtscheiding het recht van den Man, die haar verlaat, u't te schudden, en zy doet het, zonder dat hy 'er zich tegenfelt. Om na rechten te handelen zou men ook het geschenk, of de waardy daar van, moeten werom geven dat voor het huwlyk gedaan is; ten zy het eenvoudiglyk door de Diffarreatie verbroken wierd. Op deze wyze zou de Echtscheiding maar een enkele verlating zyn, die hun te enemaal de hoop niet beneemt van zich in 't vervolg te verzoenen, gelyk het dikwils genoeg gebeurt, 't zy dat 'er zich vrienden mee bemoejen om hen te bevredigen; 't zy dat hun oude vriendschap en de liefde tot hun kinderen, die de knoop van hun vereniging en de sterkste beweegreden van hun wederkering zyn, weder opgewekt worden; 't zy eindelyk dat de tyd het voorwerp hunner klachten weggenomen, of hun misnoegen verzacht heeft. Vele willen dat 'er inderdaad geen ware wettelyke Echtscheiding zy, dat het maar een enkelyke verlating is, die door gene plechtigheden gestyft word, en dat in hun scheidyng, wat verbintenis zy ook aangaan, men hen noch als de eenige wettige en ware echtgenoten aanziet.

Zo zy kinderen hebben, beweren de mans na hun scheidyng recht te hebben om de jongens na zich te nemen. Ik heb 'er expres van zeer ver zien komen om ze weg te nemen; maar de moeders het altyd denkende in haar keur te hebben of zy ze willen laten volgen of houden, laten niet na deze laaste party te kiezen, en goede maatregels te nemen om haar mans in hun verwachting te leur te stellen. De kinderen zelfs, altyd onder de vleugels van de moeder opgevoed, schynen nergens gevoelig over te zyn als over het affront dat de Vader haar aangedaan heeft met ze te laten zitten en hen insgelyks te verlaten. Dit wezentlyk of gewaande recht der mannen zou wel van het gebruik kunnen komen dat de Amazonen hadden, die niet als de dochters by zich hielden, en de jongens na de naburige Volkeren zonden, daar zy haar mans onder hadden.

NEG ENDE HOOFTSTUK.

Vande
kinderen

DE Wilde Natien van Amerika zyn niet talryk, en vermenigvuldigen niet sterk. De Vrouwen, schoon van een sterke en hartvochtige gesteltenis, hebben deze vruchtbaarheid niet die men elders en voornaamlyk in het Noorden van Europa ziet, daar deze zwermen van Barbaren van daan zyn gekomen, die het op verscheyde tyden verwoest, en het Roomsche Ryk verdelgt hebben. Ik zie 'er geen reden van te geven die zo algemeen als dit soort van onvruchtbaarheid is, die haar aan een klein getal kinderen bepaalt.

De
zwangere
vrouwen

De zwangere Vrouwen ontzien zich weinig in haar vruchtdraggen, zy arbeiden na ouder gewoonte, en hoe meer zy den tyd van 't bevallen naderen, hoe meer zy zich vermoejen. Zy gaan in

in 't ve-
ren dat
en haar
verwon-
baren.
zonder
mende
helpen
de wat
gebeurt
werk t

Dit v-
riers, S
het zeg-
ven had-
rien ver-
van we-
een ond-
dende,
ben gin-
huur ni-
zwak w-
bende,
kind g-
en het
mak va-

Men
doch d-
zelfs va-
waardig
zy kun-
onze G-
een we-
redener
fluiten,
als lafh

By z-
noch er
om van
baring
eigen is
ren de
om dez-
van de
dezelfd-
men, e-
brengen
moeder
strange
menich

in 't veld, dragen zonder zwarigheid grote pakken, en zy beweren dat deze hevige oefeningen haar gemaklyker doen bevallen, en haar kinderen sterker maken. Men kan niet loochenen dat het verwonderenswaardig is te zien hoe gemaklyk zy haar kinderen baren. Zy worden door een andere Vrouw uit de Hut geholpen, zonder expresse Vroedmoers te hebben. Zo zy uit het veld komende en alleen zynde, van de barensood overvallen worden, helpen zy zich zelve, wasschen hare kinderen in het eerste koude water dat zy vinden, keren weer na haar Hut, als of haar niets gebeurt was, en den zelfden dag zyn zy in staat om haar gewoon werk te verrichten.

Dit was een zaak die eertyds aan de Vrouwen der Celten, Iberiers, Scythen en Volkeren van Thracien gemeen was, volgens het zeggen van Strabo, die 'er byvoegt, dat Possidonius, geschreeven had, dat een zekere Charmolaüs van Marseille hem in Ligurien vertelt had, dat hy om het land om te spitten een menigte van werklieden, zo mannen als vrouwen, gehuurt hebbende, 'er een onder gevonden wierd, die door de barensood overvallen wordende, hy haar een weinig aan een kant gong, en na verloft te hebben ging zy opstaande voet weer aan haar werk, om haar daghuur niet te verliezen. Maar dat hy gemerkt hebbende dat zy zwak was in 't werken, en daar de oorzaak van vernomen hebbende, hy haar betaalde en na huis zond. Dat deze Vrouw haar kind ging wassen, het in eenige luren wond die zy by zich had, en het na haar huis droeg, zonder dat het kind 'er het minste ongemak van had.

Men kan byna niet zien dat zy iets geleden hebben of ziek zyn, doch daarom lyden zy evenwel genoeg, en zommige sterven 'er zelfs van. Maar zy komen haar pynen door een verwonderenswaardige kloekmoedigheid te boven, en onthouden zich, zo veel zy kunnen, van het minste teken van zwakheid te laten blyken. In onze Geloofplanting toonde zich een Vrouw voor eenige jaren een weinig gevoelig, waar over iemand de oude wyven hoorde redeneren, als over een zeldzame zaak, en met veel deftigheid besluiten, dat zy geen kinderen meer moest krygen, om dat zy niet als lafhartige bloodaarts kon ter wereld brengen.

By zommige Natien van het Zuiderdeel van Amerika gaat het noch erger toe, want zo de Vrouwen daar te veel moeite hebben, om van haar vrucht te verlossen, zo zy de pynen van de kinderbaring niet met al de slantvalligheid, die de Vrouwen van dat land eigen is, verdragen, dwingt de vrees die men heeft dat de kinderen de zwakheid van de moeders mochten overerven, de Ouders om deze te doen sterven, om het verdriet niet te hebben van ze van de Deugt hunner Voorzaten te zien ontaarden. Zy plegen dezelfde strengheid tegen die gene, die mismaakt ter wereld komen, en dikwils doen ze de moeder met het kind omkomen. Zy brengen ook een van de twelingen om, veronderstellende dat eene moeder geen twee kinderen voeden kan, zo dat men onder hen het strenge bevel van Lykurgus noch in kracht ziet, die geen andere menschen willende opvoeden als die bequaam waren om het gemeenest

ontzien
zich
weinig.

Strabo
lib. 3. p.
119.

De Loeb
Ind. Occ.
cid. lib.
17. c. 15.

Plutarch
in Ly.

1720.

nebest dienft te doen, een Wet ingevoerd had voor de kinderen die ter wereld quamen, om den staat by tyds van die gene te verlossen, die de lichamelijke hoedanigheden niet hadden, waar uit men gelukkige voortekens halen kon, dat zy hun Vaderland ten nutte konden zyn.

De Wilde vrouwen zuigen haar kinderen zelfs.

De Wilde Vrouwen wachten zich wel van haar kinderen aan andere te minnen te geven. Zy zouden menen dat zy de moederlyke genegenheid uitschudden, en zy kunnen zich niet genoeg verwonderen dat 'er Natien in de wereld zyn by wie dit gebruik aangenomen en ingevoerd is. Maar zo het gebeurt dat de moeders in de kraam, ofterwyl de kinderen noch in de wieg zyn, sterfen, vind men in deze noodzakelyke gevallen minnen in haar vermaagschapping; en 't geen noch verwonderlyker zal voorkomen, oude grootmoeders, die de jaren van kinderen te krygen verby zynde, het zog weerom doen komen, en de plaats der moeders bekleden. De Wilde Vrouwen beminnen haar kinderen met de uiterste téerheid, en schoon zy hun geen tekens van genegenheid geven, met zo vurige liefkozingen, als de Europeefche vrouwen doen, is haar liefde daarom niet te min wezentlyk, te min gegrond, en te min flantvastig. Zy zuigen haar kinderen zo lang zy kunnen, en spenen ze niet als uit noodzakelykheid. Ik heb kinderen van drie en vier jaar weer op een nieuws met hun jonger broeders of zusters zien zuigen.

TIENDE HOOFSTUK.

Van hun wiegen.

DE Wieg voor de kinderen der Wilden in Nieuw-Vranksryk is heel aartig en gemaklyk. Zy bestaat in een of twee zeer dunne planken, van een heel luchtig hout, derdehalf voet lang, aan de enden opgeschikt, na onderen naauw toelöpende, en onder aan den voet rond, om het gemak van te wiegen. Het kind in goede dikke dekens gewonden is daar als op deze effe planken vastgeplakt, en staat overent, zo dat het op een klein houtte uitstek steunt, daar zyn voeten op staan, met de punt na binnen gekeert, om zich niet te quetzen, en om de kneep te krygen, die hy hebben moet om de raket wel te dragen. De luren of dekens sluiten van voren heel naauw door brede windels van een geschildert vel, dat weinig rekt, en die door snoertjes van een sterk leer, dat langs beyde de kanten van de wieg loopt, daar zy styf aan vast zyn, door en weer door getrokken is. Men doet deze luren zeer ver boven over de wieg heen hangen, en men slaatze achter om, als men het kind lucht wil doen scheppen, of wel men doet ze over een halven koepel vallen, die aan beyde de enden aan het hoofdeind van het kind vast is, en die na voren uitsteekt, op dat het vryer adem mogt halen, zonder in de winter voor de koude blootgesteld te zyn, en in de zomer voor het steken van de muggen, en op dat het zich niet bezere, ingevalle dat de wieg quam te vallen. Op dezen halven cirkel legt men kleine porceleine armingen, en ander poppegoed, dat de Latynen *Crepundia* noemden, voor cieraad en speelgoed die-

dienend sterk leer het gem haar and van daar hangen, den, als

De ki behalver deel dor drent, o wen zich te onder hun lure vel of fl voren ui binnenst het gem

Enige naam van heid doe ste van ter, heb ven heb kunft de hagen se

Dat is hoof van op het h ten bind hoof zy noeg ge eerste pr doet wor en taal v gedronge ten de e maar hoe heden, e

De Ka plat voor dat met k hoof gel dere Wi moeders andere d leggen.

den noem den, wa te hebben

dienende om het kind te vermaken. Twee lange leirepen van een sterk leer, die boven uit de wieg komen, verschaffen de moeders het gemak om ze over al met zich te dragen, om ze boven op alle haar andere pakken te laden, wanneer zy te velde gaan of daar van daan te rug komen, en om ze aan een tak van een boom te hangen, daar het kind door den wind, onderwyl dat zy arbeeden, als gewiegt en in slaap gezust word.

De kinderen leggen heel warm en zacht in deze wiegen; want behalven de dekens, die zeer zacht zyn, doet men 'er noch een deel dons in, dat uit het riet gehaalt word, en hun voor watten dient, of wel stof van de schors van Peruche, waar van de vrouwen zich bedienen om het vet uit haar hairen te krygen, en om ze te onderhouden. Zy leggen 'er ook heel zinnelyk in, zo dat zo hun luren niet kunnen bederven; en door het middel van een klein vel of stuk linnen, dat men tusschen hun benen steekt; en dat van voren uit de wieg hangt, kunnen zy hun gevoeg doen; zonder het binnenste te bevullen en te bederven, uitgenomen het dons; daar het gemaklyk is ander voor in de plaats te leggen.

Enige Natien ontrent Louisiana, waar aan de Franschen den naam van plat- hoofden gegeven hebben, om dat zy hun schoonheid doen bestaan in het voorhoofd plat te hebben, en het bovenste van 't hoofd spits te doen toelopen in de gedaante van een myter, hebben wiegen die ontrent zo zyn als die gene die ik beschreven heb, maar die behalven dat iets byzonders hebben om hun door kunst deze gedaante te doen krygen, waar in zy zo groot een behagen scheppen.

Dat is een gat in de wieg gepraktizeert, waar in de moeder het hoofd van 't kind steekt, leggende op het voorhoofd en boven op het hoofd een deeg van kley, dat zy kneed en uit al haar krachten bind. Dus legt zy 't kind alle nachten te slapen, tot dat het hoofd zyn plooi gevat heeft, en de bekkeneel beenderen hard genoeg geworden zyn. De kinderen hebben schriklyk veel in de eerste proeven van deze hevige operatie te lyden, die hen zwart doet worden, en door den neus, de ogen en de oren een witachtig en taai vocht uitwerpen; zy hebben in 't vervolg noch veel van de gedronge gestalte te lyden, waar in zy genootzaakt zyn alle nachten de eerste maanden van hun kintliche jaren door te brengen; maar hoogmoed moet pyn lyden en zy kunnen voor niet de schoonheden, die de Natuur hun geweigert heeft, niet hebben.

De Kariben en de meeste Zuidelyke Wilden hebben ook een plat voorhoofd en een spiizen kop. Hun moeders dragen zorg hun dat met kleyne planken en kleine wolle kussentjes, sterk achter 't hoofd gebonden, in te duwen. Maar de kinderen hebben geen andere Wieg als Hamakken, na hun klein postuur gemaakt, die de moeders kunnen ophangen en met gemak van de ene plaats na de andere dragen, en waar in de kinderen gants naakt en ongeknelt leggen. De Wilden die men in Kanada *Garbagonronnon*, land-luiden noemt, hebben een gants verscheyden smaak van de plathoofden, want zy doen hun schoonheid bestaan in een gants ronden kop te hebben, hierom noemt men ze ook *Kloot-koppen*.

EL F.

Wiegen
der Plat-
hoofden
een Na-
tie ont-
rent
Louis-
iana.

E L F D E H O O F T S T U K .

Van de
Opvoe-
ding.

DE kinderen als ze uit de Wieg komen, beginnen eer zich te wentelen als te gaan. De ouders latenze gemeenlyk gedurende de eerste jaren naakt door de hut lopen, zich inbeeldende dat het lichaam by tyds aan de ongemakken van de lucht te gewinnen. Zo dra zy een weinig groot worden volgen zy hunne moeders, en arbeiden voor het huisgezin. Zy gewennenze tot dien einde om water uit de rivier te gaan scheppen, om kleine vrachten hout, na hun lys gericht, en die men eer voor spelegaan als een last kan rekenen, te dragen. Allengsjes maken zy ze dus bequaam om de dienften die na huu krachten zyn, te doen. Voor 't overige verwaarlozen zy hun persoon, zy zyn slecht gekleed, tot dat zy tot hun huwbare jaren ikomen, en in het ligchaam van de jeugt ingelyft zyn, wanneer het hun vrystaat zich op te schikken.

Streng
opvoe-
ding die
de jon-
geleiden
op het
Eyland
Krete en
te Spar-
te had-
den.

Niets was harder als de opvoeding der jonge luiden op het Eyland Krete en te Sparte. Zo dra zy zekere jaren bereikt hadden, voedde men ze in deze openbare scholen op die men *Aydas* en *evectra* noemde, dat als grote zalen waren; daar wierden zy alle te zamen opgebracht, in troepen verdeelt, waar van ieder onder de tucht van een meester was, die ze tot een gants arbeydzaam en moeilyk leven gewende.

De Wetgevers die niets als de krygskunst ten doel hadden, alleen bequaam om hun staat te vergroten of te hanthaven, hadden uit hun gemenebest al de Wetenschappen en Vrye kunsten verbannen, 't zy dat ze die niet noodzakelyk geloofden, 't zy dat zy ze als oeffeningen van lediggangers aanzagen, die den tyd zoeken te verdryven, of dat zy dachten dat deze Kunsten en Wetenschappen nergens toe bequaam waren als om de menschen verwyft te maken en de welluft en ledigheid in te voeren. De Oorlog dan het enigste wit zynde, waar op al hun Staatkunde doelde, hadden zy ter zelfder tyd tot dit voorwerp al de oeffeningen van den Godsdienst en het burgerlyke leven gerichte.

't Was dan tot dit einde alleen dat zy hun jeugt in 't uitgaan van de kintsche jaren de lofzangen der Goden en Helden zingen, en den Pyrrhischen Dans dansen leerden: dat zy derzelver lichamen hart maakten, doende ze op den grond slapen, blootsvoets en hoofds gaan, zich met stof bedekken, en zich in den Eurotas en alle jaargetyden baden, dat zy ze gewenden honger, dorst, hitte en koude te verdragen: dat zy ze konder ophouden langs rotzen en bergen deden lopen, om het wild na te jagen: dat zy ze altyd gaande hielden door de gedurige oeffeningen van hun openbare oeffenscholen, daar zy zich op alle wyzen oeffenden om met den boog te schieten, met de spies te werpen, in 't worfelen, rennen, en verscheyde gevechten met schoppen en met de vuist, en zelfs met stomp staal: maar 't was voor al tot dit voornemen dat zy ze tot dit onoverwinlyk gedult van een moed die alles uitstaan kon gewenden, waar van zy zo schone proeven in die wrede geesselingen gaven, waar van wy op het stuk der Inwyin-

gen

gen ge-
het eer-
demon-
't stuk
" ver-
" dapp-
" de d-
" om-
" Vade-
" zelfs.
Dat
blykt n-
overgel-
Inwyin-
zen, di-
fenschol-
de, vol-
de burg-
't Ge-
dat dez-
Barbare-
den, en-
cien en-
zels Pa-
der Lac-
die hy-
door Or-
Scythier-
De P-
van de-
meester-
Monarc-
ons byn-
van Cyn-
Krete e-
de in 't-
ken A-
feninger-
Ik za-
lyke W-
menebe-
ren aan-
ook zee-
om hun-
eengesc-
Natuur-
alle hu-
heeft,
voedin-

gen gesproken hebben: een zo verwonderenswaardig gedult, dat het een vremdeling, die 'er met eigen ogen voorbeelden te Lacedemon van zag, geëttig deed zeggen, 't geen een ander reeds op 't stuk van hun voedzel gezegt had. „ Dat het nu niet meer te „ verwonderen was, dat de Lacedemoniers wonderwerken van „ dapperheid in het stryden uitrechtten, dat zy daar na allen schyn „ de dood zochten, zich voor de grootste gevaren blootstellende, „ om daar in het ongelukkige leven te eindigen, dat zy in hun „ Vaderland leydden, dat hondertmaal slimmer was als de dood „ zelfs.

Dat de Wilden eertyds al zo strenge opvoeding gehad hebben, blykt noch uit de overblyfzelen die zy 'er tot onze dagen toe van overgehouden hebben, en waar van ik de overeenkomst met de Inwyngen tot de Verborgentheden der Heydenen heb aangewezen, die in haar instelling, gelyk ik gezegt heb, niet als een oefenschool waren, daar men de gronden van een nieuw leven leerde, volgens de grondregels van den Godsdienst, de Zedeleer, en de burgerlyke zamenleving.

't Geen een nieuwe reden van waarschyndlykheid uitmaakt, is dat deze Opvoeding der Kretenzers en der Lacedemoniers van de Barbaren ontleent was, die het eerste Griekenland bewoont hadden, en dat zy te enemaal met de Zeden der Volkeren van Thracien en Scythien gevonden wierd over een te stemmen. Zo wy zelfs Paulanias geloven mogen, geschieden deze wrede geëffelingen der Lacedemoniers niet als voor het stanbeeld van Diana Orthia; die hy verzekert dat dezelfde is als de Diana van Tauris, welke door Orestes en zyn zuster Ifigenia weggerooft wierd, die haar uit Scythien, in Griekenland brachten, gelyk ik reeds gezegt heb.

De Perzen hadden een diergelyke opvoeding, voor dat zy zich van de ryken der Assyriërs, der Meden, en der Lyciers hadden meesters gemaakt, en voor dat de pracht en de rykdommen dezer Monarchyen 'er Sybariten afgemaakt hadden. Xenofon geeft 'er ons byna een zelfde schildery van, in het begin van zyn opvoeding van Cyrus, als de andere Schryvers van de Gemenebeelden van Krete en Sparte maken. Hy verdeelt deze Natie in vier verscheyde Orders, na de verscheydenheid van jaren. Ieder Order woonde in 't gemeen in grote zalen, die zo veelzyn als 't geen de Grieken *Agora* en *Andraia* noemden, en men had 'er by na de zelfde oefeningen.

Ik zal hier niet herhalen 't geen ik van de Karbetten der Zuidelyke Wilden en van hun oeffeningen, weinig van die van het gemenebest van Lykurgus verschillende, gezegt heb. Wat de anderen aangaat die dus niet in 't gemeen leefden, het is zeker dat zy ook zeer moeilijcke proeven en een zeer streuge leerwyze hadden om hun jeugt te onderrechten. Schoon zy hedendaags deze aaneengeschakelde en geregelde opvoeding niet hebben, voor al in de Nabuurschap der Europeanen en in de Geloofsplantingen, daar men alle hun oude gebreuken zo veel men heeft gekunnen, afgeschafft heeft, ziet men evenwel noch den zelfden aart van een strenge opvoeding. Al de onderwyzingen die hun de Ouders geven bestaan

De Wilden hebben eertyd daer zo strenge opvoeding gehad.

Pausanias in Laconicis, p. 98

Opvoeding der Perzen.

Xenophon l. 1. Cyropedi. p. 2.

Opvoeding der heidenendaagsche Wilden

in zaken die bequaam zyn om hun moed op te wekken door de voorbeelden hunner Voorouderen, in hen aan te moedigen om derzelver voetschappen na te volgen, en ze wel van hun gewoontens en gebruiken te onderrechten, en in hun den roem wel in te stampen, dien zy door hun behendigheid en dapperheid verwerven kunnen. Men stelt hun ten dien einde boog en pylen ter hand, zo dra ze die kunnen vast houden, zy bewaren ze lang als een speeltuig, maar hun krachten met de jaren aangroeiende, maken zy 'er van een tydverdrijf hunner ledigheid een noodzakelyke oefening van, en worden 'er in korten tyd heel bedreven in.

Hun leven daar en boven uit zich zelven hart zynde, en vele noodzakelyke dingen voor het voetzels, de kleding en het overige ontberende, brengt het niet weinig toe om hen hart te maken en bequaam om den honger, dorst, de straffeden van de jaargetyden en andere ongemakken uit te slaan, waar onder men ons zou zien bezwyken, om dat wy een al te verwysde en weeldrige opvoeding gehad hebben.

De kleine Wilden oeffenen zich gedurig te zamen, zo wel als de jongelingen, zy maken een spel van het schoppen en vuistslaan, een oeffening die Lykurgus zyn burgers geboden had. Indien twe Kamers vechten dat het katespul word, is de onverschilligheid der anderen in deze gelegenheden verwonderenswaardig, en heeft my verzet doen slaan. Zy slaan een kring rontom de twee kampen, die zy op hun gemak laten vechten en spelen, gelyk zy het noemen, en zien het als enkele Toekykers aan: niemand neemt het voor hen op, zelfs hun broeders niet, niemand scheydte, ten zy dat het al te grof ging, of dat de party al te ongelyk was: zy vergenoegen zich naderhand ten kosten van dien genen te lagchen, die het verloren heeft.

Maar nademaal zy deze openbare en gedurige oeffeningen niet meer hebben, die veel tot de geschiktheid der Zeden kunnen bybrengen, zyn zy veel van deze naauwkeurige tucht ontaart, die hen enigermate als tegen hun dank deugtzzaam maakte. De Ouders doen al wat zy kunnen om hun goede gronden te geven, maar hen altyd niet met goede voorbeelden voorgaande, zyn hun redenen niet altyd krachtig genoeg om ze van de deugt af te wenden. De moeders, die 'er de meesters over zyn, hebben de macht niet om ze te straffen en te bekyven wanneer zy hun plicht te buiten gaan: zy laten hen in hun jonge jaren al doen wat zy willen, onder voorwenzel dat zy noch geen reden bezitten, en dat wanneer de jaren hun die zal gegeven hebben, zy derzelver licht zullen volgen, en zich beteren; een quade grondregel, die de quade gewoontens begunstigt, waar van zy zich niet meer kunnen ontdoen.

De grootste kastyding die zy hen aandoen, is hen water in 't aanzicht te gojen, of hen daar meê te drygen: zy vergenoegen zich, wanneer dezelve wat meer jaren gekregen hebben, hen hun plicht voor te houden, die zy niet altyd willens zyn te gehoorzamen. Wat meer is, niemand zou zich durven vermeten hen te slaan of te bestraffen. Niet tegenstaande dat, zyn de kinderen redelyk gehoorzaam, zy hebben ontzag genoeg voor die van hun

Hut

Hut en
zelden
de wyze
uitwerk
De Wi
niet vre
bits is n

DE ge
merika
punten
van de
ontrent
der Spa

Men
als of z
Schryve
de hatel
verlaan.
Grieken
tarchus,
dere hel
zuike ve
opgerech
Want se
geweest
zonde w
schande
de duiste

Deze
ze zonde
loopt, a
deze W
eer te h
daar ver
van eerle
zocht we

Het is
rechten,
bintenis
waar uit
een wed
persoon,
Xenophon
liefde de
'er tussch

Hut en eerbied voor de ouden, ten aanzien van dewelke men hen zelden ziet buiten 't spoor treden, 't geen te kennen geeft dat in de wyze van kinderen op te voeden de zachtheid dikwils veel meer uitwerkt als de kallydingen, en voor al de al te harde kallydingen. De Wilden zyn daar en boven in 't algemeen zo gevoelig, dat het niet vreemt is te zien dat ze zich om een verwyf dat een weinig te bits is met vergif of iets anders van kant helpen.

TWAALFDE HOOFSTUK.

DE *Albenrofera* of de byzondere vrindschappen onder de jongelingen, die byna op dezelfde wyze van 't een end van Amerika tot het ander in gebruik zyn, zyn een van de gewichtigste punten hunner Zeden, om dat zy een der aanmerkelykste artykels van de oudheid behelzen, en dienen om ons uit te leggen wat hier ontrent voornamentlyk in het gemenebest der Kretenzers en dat der Spartiaten in gebruik was.

Men heeft de Wetgevers dezer Staten valschelyk beschuldigt, als of zy door hunne wetten gesteven hadden, 't geen 'er enige Schryvers naderhand van verhaalt hebben, en 't geen zy ons door de hatelyke namen van *Amator* en *Amasus* hebben willen doen verstaan, die in plaats van *Phidras* en van *Kastis*, namen die men in Griekenland aan deze beroemde minnaars gaf, gestelt zyn. Plutarchus, Xenofon, Maximus van Tyrus, Elianus en verscheyde andere hebben hen gerechtvaardigt, en het is niet waarschynelyk dat zulke verstandige Wetgevers iets zouden ingevoerd hebben, dat hun opgerichte gemenebesten voor altoos eerloos had kunnen maken. Want schoon de Grieken aan verfoejelyke ondeugden zyn schuldig geweest, die over al maar al te gemeen geworden zyn, sleept de zonde waar in zy ook bestaan mag, altyd een eerloos merk van schande met zich, die haar, zelfs onder de barbaarste menschen, de duisternis doet zoeken.

Deze reden is meer als genoeg om ons te overtuigen, dat zo deze zonde, die de verfoejelykste is en het meest tegen de reden aanloopt, aan dit slag van vrindschaps-verbintenissen was vast geweest; deze Wetgevers zich wel zouden gewacht hebben die in top van eer te heffen, tot zo ver dat die het meeste aangezocht wierden daar verdienste en roem instelden, en dat het in tegendeel een vlek van eerloosheid was voor die gene, wier vrindschap niet sterk gezocht werd.

Het inzicht dan van deze Wetgevers was vrindschappen op te rechten, die de deugt tot grondslag hadden, die een kuische verbintenis en een onschuldige liefde waren, een omgang in 't verstand, waar uit men tot de schaduwe zelfs van de misdaad verbande, en een wederzdydye na-yver tusschen den minnaar en de beminde persoon, zo als Plato ze op verscheyde plaatzen beschreven heeft. Xenofon vergelykt de drijf en de zedigheit van deze onderlinge liefde der Lacedemoniers by de zamenketeningen van 't hart, die 'er tusschen een vader en zyn kinderen zyn; en Maximus van Ty-

Van de byzondere vrindschappen.

Plus, in Lycurgo & Aristot. Xenoph. de Repub. Lac. Max. in Tyr. Serm. X. Elian. l. 3. c. X.

Cic. de Repub. Strab. l. X p. 333.

Xenoph. & Max. Tyr. l. 1. c. 16.

rus zegt dat zy gelyk was aan de liefde, die men voor een schoon stantbeeld zou kunnen hebben.

De minnaar wende zonder ophouden allen vlyt aan om het voorwerp zynner genegentheden roemryke gevoelens in te boezemen; hem was de zorg aanbevolen denzelven met goede voorbeelden voor te gaan, de mislagen die hy mocht begaan te bestraffen of voor te komen; zo dat het gemenebest volgens het inzicht van den Wetgever den minnaar voor 't gedrag van den beminden, die als zyn leerling was, verantwoordlyk maakte; zo dat deze geen mislagen kon begaan, of hy stelde den ander bloot om 'er over gestraft te worden en de kastyding te ontvangen, die hy zelfs verdient had; want nademaal de beminde altyd een weinig jonger was, zo hy quam te zondigen vergaf men het aan de onvoorzichtigheid en de teérheid zynner jaren, maar de straf viel op den minnaar, die verplicht was een waakzaam oog te houden, en borg te blyven voor het gedrag van dien genen, die hy bezinden. Plutarchus verhaalt een voorbeeld van deze gestrengheid; want op een tyd in de wrede gevechten die de jongelingen in hun oeffenicholen hielden een van hen, zegt hy, een lachhartige klachte en die een Lacedemonier niet paste, hebbende laten ontvallen, weet men het zyn minnaar, dien een straf wierd opgelegd.

Plut.
in Ly-
curgo.

Wee den minnaar die tot grover mislagen vervallen mocht, en die in plaats van zyn leerling tot de deugt op te wekken hem een voorbeeld van ondeugt gaf, verleidende hem tot quaad. Want, zegt Eliaan, zo het gebeurde dat hy zondige gedachten voor het voorwerp zynner genegentheden opvatte, daar was geen veiligheid voor hem meer te Sparte, en hy kon een eerloze dood niet als door een schandige vlucht ontgaan.

De Wyze waarop de Schryvers verhalen dat de ontvoeringen van dit slag van vrinden geschieden, en de misbruiken die daarnaderhand mogelyk inslopen, waren zonder twyffel de oorzaak dat men quade vermoedens tegen de Wetgevers opvatte, als of zy door hun Wetten de ondeugden die 'er op gevolgt waren gestyft hadden.

Maar de ondeugd dringt zich over al in, en niets is 'er dat men niet misbruikt.

Vergelyking
van de
Zeden
der Wild-
den met
de oud-
heid.

Zo men 't geen 'er te Sparte en in Krete ontrent deze ontvoeringen omging wil vergelyken met het geen ik in het hoofdstuk van den godsdienst verhaalt heb, en uit den Schryver van de nieuwe Hystorie van Virginien gehaalt, zal men bevinden dat de afzondering van deze ontvoerde jongelingen, die enige maanden buiten op 't land onder 't opzicht van hun vrindgen doorbrengen, misschien een soort van inwyng was, en een oeffening die tot den Godsdienst behoorde, gelyk in Amerika.

Dit schynt zo veel te beter gegronnd, om dat op de terugkomst van deze jongelingen die gene die ze ontvoert hadden, genoodzaakt waren ieder een stier te schenken, om dien aan Jupiter op te offeren, gelyk Strabo getuigt. In Beotien, daar deze verbintenissen van vrindschappen zo wel als op het Eyland Krete en by de Lacedemoniers ingevoert waren, noemde men *ἱεὸς ἀγωγῆς* of de *heilige krygsbende* het ligchaam van oorlogslieden, uit minnaars en beminden

den
Deze
meer
acht
vrind
knoc
Pyria
Pylac
Plu
tenis
bemind
en de
in zyn
De
te zeg
dat de
maakt
gen, a
in elke
trouw
in 't e
Dez
derde
dat 'er
zyn ze
bruik,
maken
't bloe
zy een
daden
vrinds
hebben
de eer
houden
verdien
hoedan
wekke
gene te
nen.
Deze
eene V
ben; z
derhou
fortuin
Hut. I
maken
vrinds
dat mer
tusschen
Vade

den bestaande, 't geen door hun eendracht onoverwinbaar was. Deze Wetten van vriendschap schynen door gants Griekenland gemeen te zyn geweest, en zo wy op de historie der eerste tyden acht geven, zullen wy zien dat byna alle de Helden dus aan enig vrind, die de metgezel van hun kloeke daden en geluk was, verknocht waren. Zodanige waren Herkules en Jolas; Theseus en Iyrihoüs; Achilles en Patrokus; Encas en Achates; Orestes en Pylades, enz.

Plutarchus verzekert in het leven van Pelopidas, dat ter gedachtenis van de vriendschap van Herkules en Jolas de minnaars en de beminden offeranden na het graf van den laatstgenoemden zonden, en de knopen van hun vriendschap toeftrikten door de eden die zy in zyn naam deden, en met hem aan te roepen.

De Brazilianen noemen dit slag van vrinden *Atour assap*, dat is te zeggen *de volmaakte Bontgenoot*. De Heer de Leri verzekert, dat de verbintenis, die tusschen hen door dit soort van vereening gemaakt word, zo sterk is, dat zy alle goederen in 't gemeen krygen, als of zy te zamen maar een persoon uitmaakten, en dat zy in elkanders geslacht al zo weinig in de verbode graden kunnen trouwen, als of er onder hen een vermaagfchapping van 't bloed in 't eerste gelid was.

Deze Vriendschapsbanden geven onder de Wilden van het Noorderdeel van Amerika geen schyn of vermoeden van ondeugt, schoon dat 'er veel wezentlyke zonde onderloopt of onderlopen kan. Zy zyn zeer oud van oorsprong, heel kenlyk in hun volstandig gebruik, geheiligt, zo ik zo durf spreken, in de verbintenis die zy maken, waar van de knopen zo naauw toegestrikt zyn als die van 't bloed en de natuur, en niet kunnen los gemaakt worden, ten zy een van beyde zich dezelve onwaardig makende door eerloze daden, die zyn vrind zouden verontereen, hem verplichte om zyn vriendschap op te zeggen, gelyk eenige Zendelingen my gezegt hebben dat zy 'er voorbeelden van hebben gezien. De ouders zyn de eerste om ze aan te queken, en derzelve rechten in eerbied te houden; zy zyn eerlyk in hun verkiezing, zynde op onderlinge verdiensten na hun manier, op de overeenkomst van Zeden, en op hoedanigheden gegrond, die bequaam zyn om de nayver op te wekken, dewelke ieder een doet wenschen om een vriend van die gene te zyn, die het meeste geacht worden, en het best verdienen.

Deze vriendschappen worden door geschenken gekocht, die de eene Vrind aan den ander doet, dien hy wenscht tot vrind te hebben; zy worden door onderlinge tekenen van genegenheid onderhouden. Zy worden metgezellen van de jacht, den oorlog en fortuin; zy hebben recht tot voedsel en onderhoud in elkanders Hut. Het toegenegenste compliment dat de eene vrind den ander maken kan, is hem dezen naam van vriend te geven: eindelyk deze vriendschappen verouderen met hen, en leggen zo vast in 't cement, dat men 'er zomtyds tekens van heldhaftigheid in ontmoet, gelyk tusschen Orestes en Pylades.

Vader Garnier heeft my gezegt van een Wildeman op 't stuk

opmer-
king.

van deze vrindſchappen verſtaan te hebben, dat zy dikwils onder zich opgemerkt hadden, dat wanneer men een Slaaf verbrandde, men als een vaſt voorteken kon aanzien, dat de gene, dien de Slaaf in zyn doodlied noemde, haalt zelfs gevangen zou worden, en het zelfde noodlot ondergaan. Deze Vader maakte vervolgens dit overleg. Al wierd zelfs het voorteken van den uitſlag gevolgt, daar zou niets boven natuurlyks in ſteken, want deze Slaaf, zegt hy, volgens gewoonte de gene die hem verbranden dreyygende, roept dien genen, met wien hy door een naauwe vrindſchaps-band verknocht is, tot hulp om wraak voor hem te nemen; en deze over 't verlies van zyn vrind, van wiens noodlot hy wel onderrecht is, geraakt zynde, laat niet na, in hoop van 'er wraak over te nemen, zich in dezelfde gevaren te ſtorten, waar in hy byna altyd het ſlachtoffer van zyn reukeloosheid is, hem door de droefheid van zyn vriend verloren te hebben ingeboezemt.

Ik heb ook in een van onze Dagregiſters gelezen, dat onder enige krygsgevangenen die men te Onnontagué gebracht had, 'er twe zo naauw door de vrindſchapsbanden verknocht gevonden wierden, dat nademaal men den eenen ten vure verdoemt had, en den anderen het leven geſchonken, de laatſtgemelde zo bedroeft was om dat men zyn makker dezelfde genade niet bewezen had, dat hy zyn droefheid niet kon ontveinzen, en zo veel door zyn klachten en dreigementen uitwerkte, dat hy die gene, die hem in hun geſlacht aangenomen hadden, dwong om hem ook ter dood te verwyzen: men deedze dan beyde ſterven, en de Zendeling, die 'er van ſpreekt, ſchryft dat hy gelukkig genoeg was om hun den Doop te bedienen, en om hen zeer godvruchtig te zien ſterven, waar over de Irokoizen niet minder wel voldaan waren, als zy het over den yver van den Zendeling zelfs geweest waren.

De Zendelingen in een van onze Geloofsplantingen dit ſlag van verbinteniffen afgeſchaft hebbende, om de misbruiken die 'er in te vrezen waren, zonder nochtans te zeggen dat zy 't om deze reden deden, waren 'er de Wilden niet rouwig over, om dat deze vrindſchappen al te grote koſten met zich ſleepten, en dat zy daar door al te laſtig wierden.

Einde van het eerste Deel.

ls onder
randde ,
de Slaaf
, en het
gens dit
evolgt ,
af , zegt
ygende ,
aps-band
en deze
l onder-
ak over
byna al-
e droef-

der eni-
'er twe
en wier-
, en den
oest was
had , dat
yn klach-
m in hun
dood te
ling, die
hun den
sterven ,
als zy het

slag van
'er in te
eze reden
evriend-
laar door

